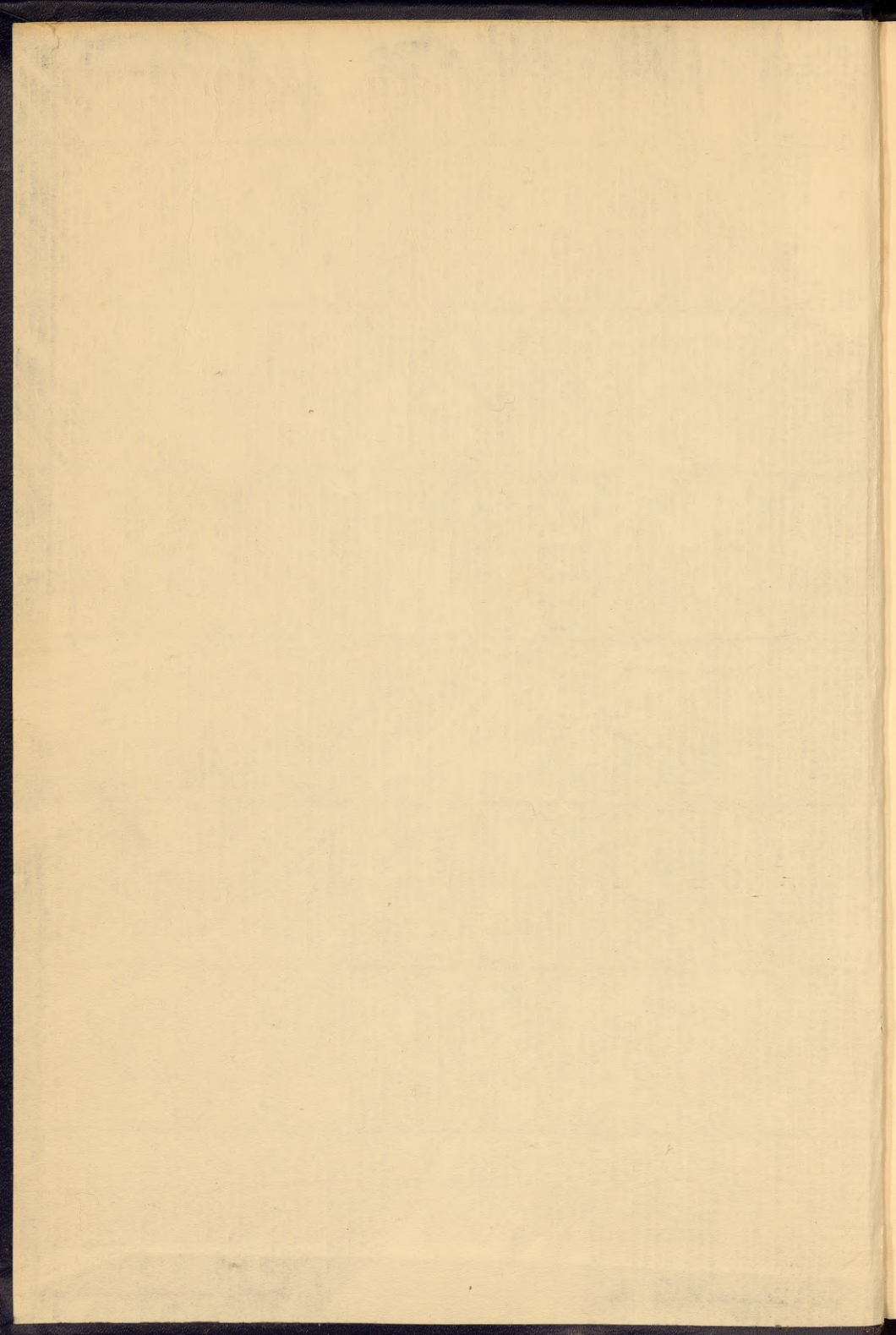
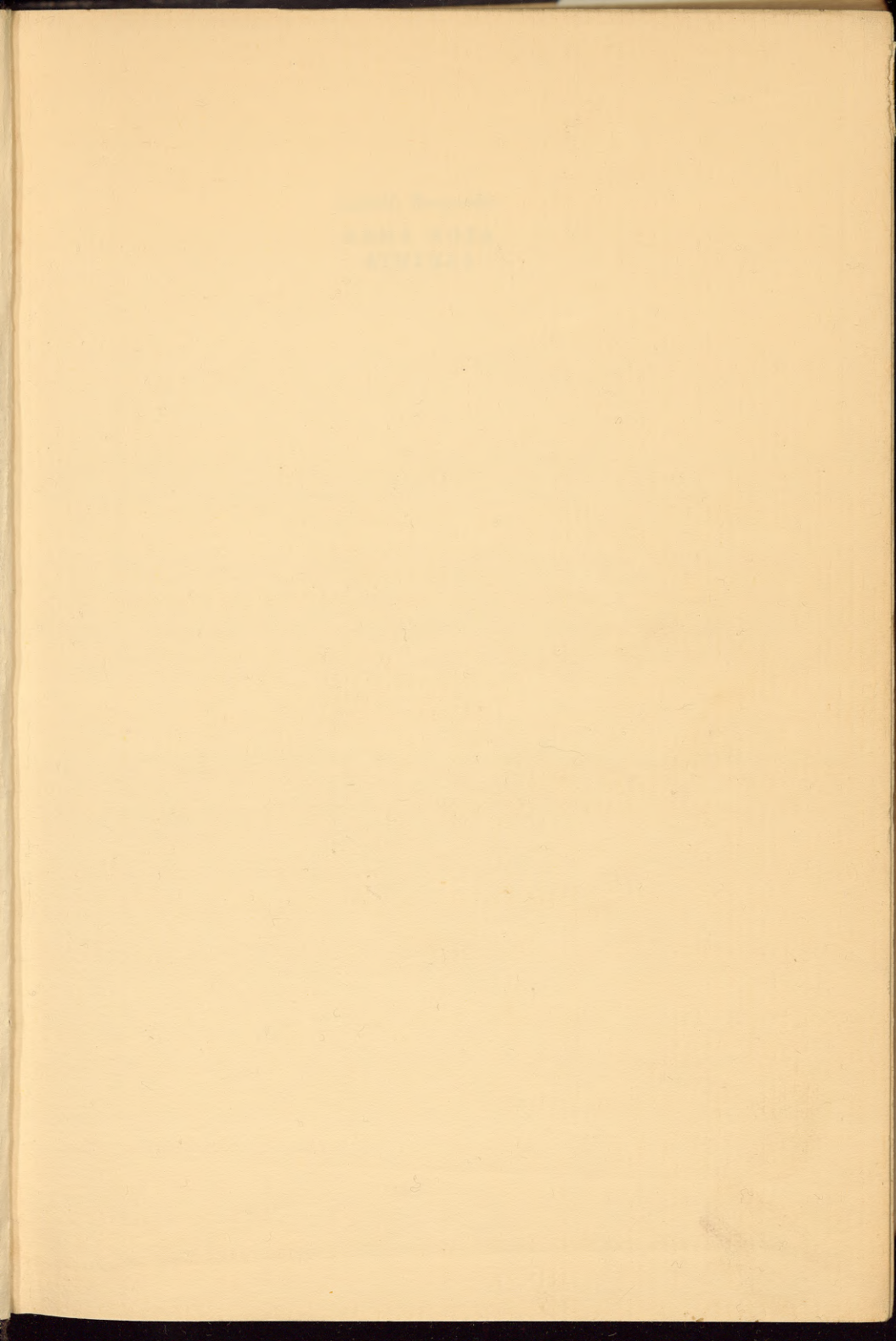
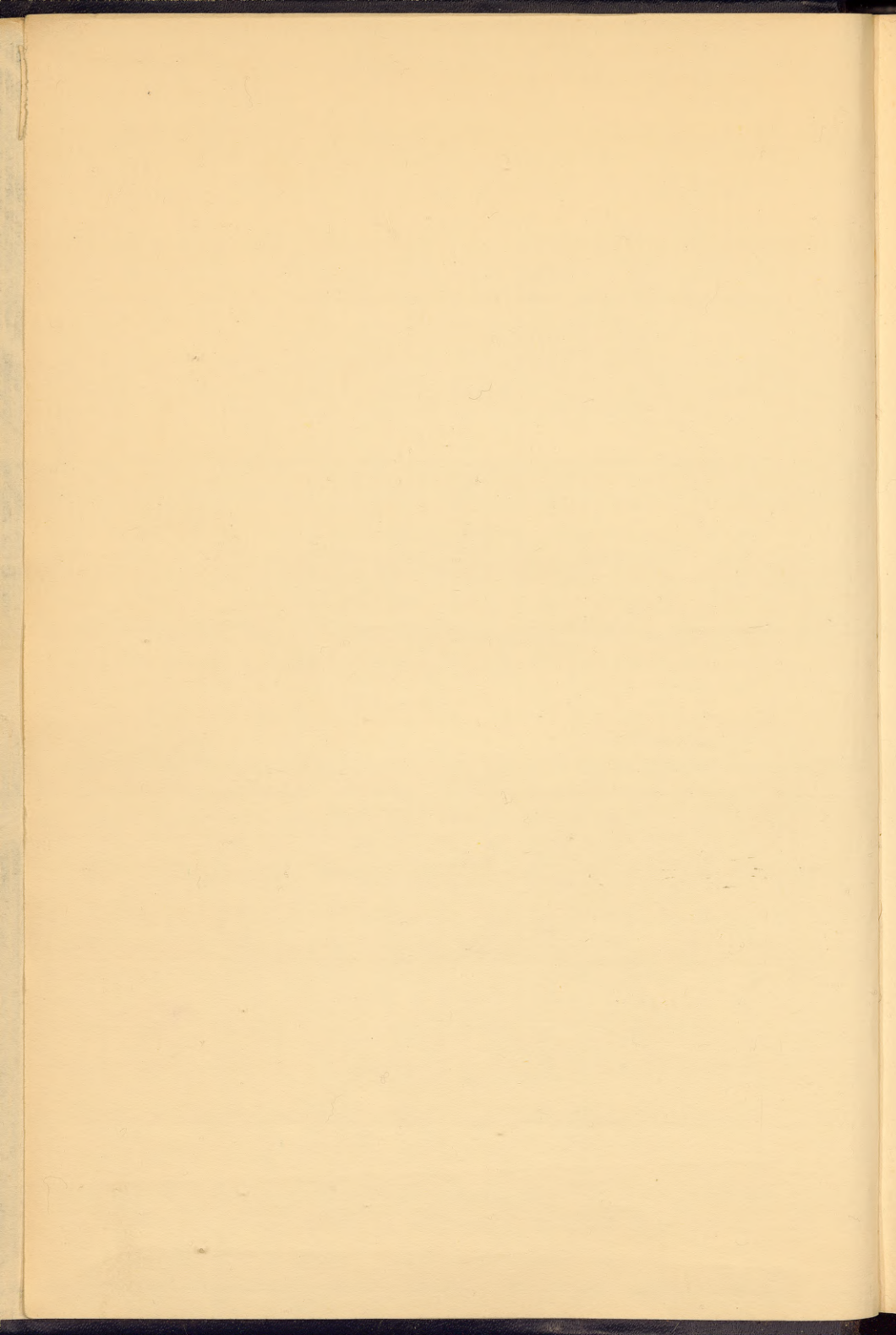

90-4

L 790

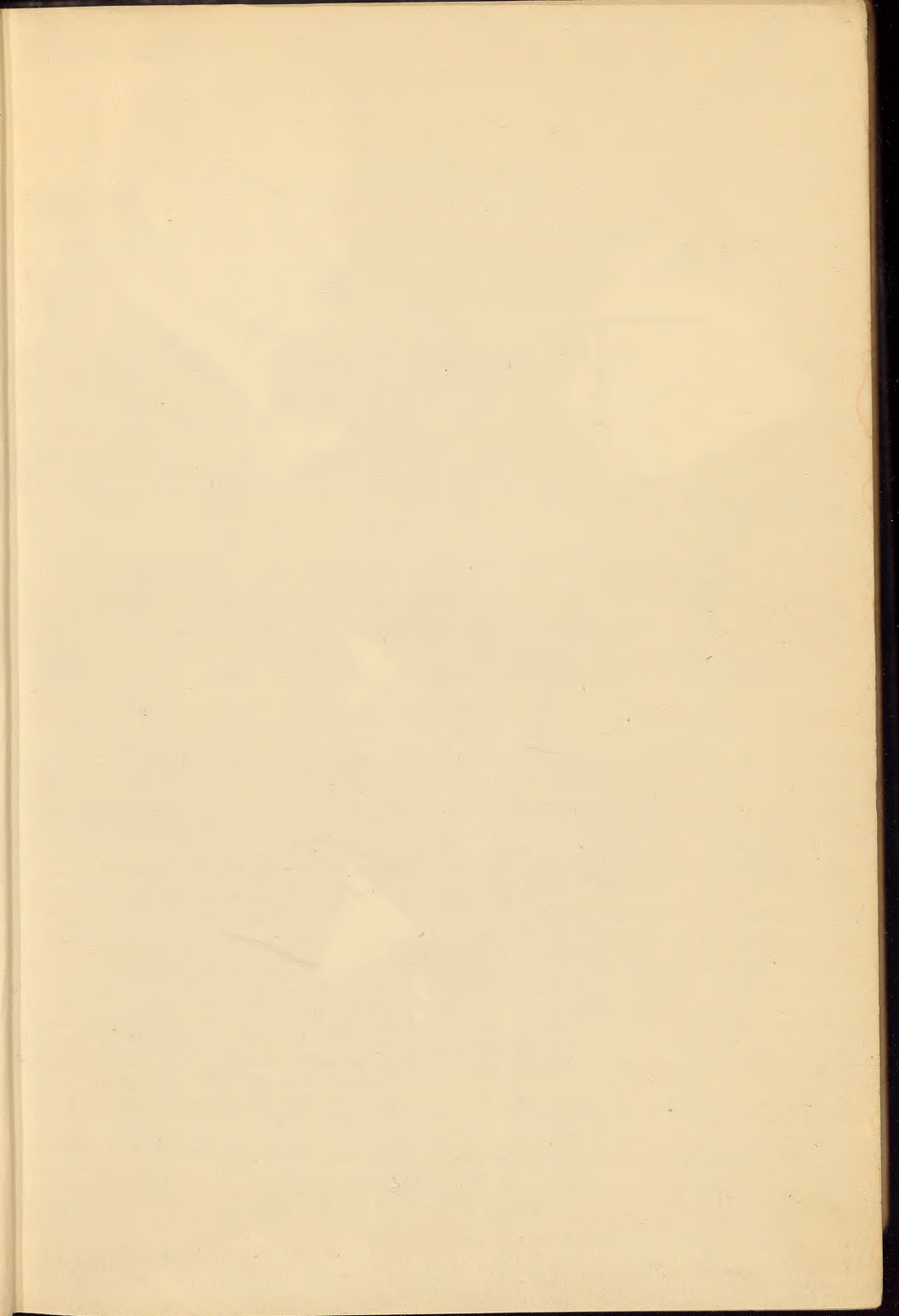

Rudolfs Bangerskis

MANA MŪŽA
ATMIŅAS

ASON LMAN
KADIMA

B, L L 90-4
730

dele
L
9

RUDOLFS BANGERSKIS

MANA MŪŽA
ATMINAS

CETURTĀ GRĀMATA

*Leģiona ģenerālinspekcija un kurelieši
Pēdējais cēliens
Latvijas nacionālās komitejas darbs
Dienas grāmata
Papildinājumi un pielikumi*

Ar
78 attēliem no ģen. Bangerska, *Latvijas sūtniecības
Londonā*, Latviešu leģiona archīva, Latviešu nacio-
nālā fonda Skandināvijā, apgāda Imanta archīva
un citiem avotiem

Redaktors Pāvils Klāns

IMANTA
KOPENHĀGENA
MCMLX

122

Priekšlapas attēlā: ģen. Bangerskim Daugavas
vanagu organizācijas nozīmi zeltā piesprauž DV
priekšnieks plkv. Janums

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

~~92-999-246~~
0304046025

CETURTĀ SĒJUMA IEVADAM

Ar šo grāmatu nobeidzas ģen. Bangerska iecerētais darbs *Mana mūža atmiņas*. Tāpat kā II un III grāmatā, ģenerālis dažu savas darbības vai laika posmu paguvus aplūkot mazāk vai pat nav tam pieskāries nemaz. Arī šeit bijis jāizpalīdzas ar viņa sakārtoto materiālu un jāizmanto viela (kā tas bijis, piemēram, ar aprakstu par latviešu vienību pāriešanu rietumu sabiedroto gūstā), ko ģenerālis, jādodomā, būtu pasniedzis atstāstījuma vai izvoilkuma veidā. Bet, pietrūkstot viņa paša norādījumam, redaktora vienāda vai otrāda rīcība, šādu materiālu izvērtējot, nenovēršami būtu atšķirusies no ģenerāļa nodoma. Savukārt ir zināms, ka par dažu ģenerāļa darbības posmu eksistē materiāls, kāda viņa arhīvā nebija, piemēram — par Latvijas nacionālās komitejas darbu Kurzemē, no kā ģenerāļa atstājumā bija atrodams vienīgi tas, kas iespiests III grāmatā, kā arī dažas piezīmes viņa *Dienas grāmatā*. Bet tās nebija pasniedzamas pie attiecīgās vietas, lai neizjauktu *Dienas grāmatu* kā atsevišķu vienību.

Visumā ģenerāļa iecerētais darbs tādā veidā, kāds tas tapis bez viņa, īpaši abās pēdējās grāmatās kļuvis par sava veida dokumentu un laikmeta liecību kopojumu ar tajā ietilpinātiem ģenerāļa tekstiem. Bet šāds materiāla pasniegums, īpaši no vēsturnieka viedokļa, ģenerāļa darbam nekā nelaupa no tā nozīmes, gluži otrādi. Zaudējums ir, ka pietrūkst ģenerāļa komentāru un vērtējumu, un tas ir zaudējums ne tikai viņa atmiņām vien.

Kā katrs darbs, īpaši tik plaša apjoma, arī ģenerāļa atmiņas ir prasījušas tajā ieguldāmā darba, laika un līdzekļu aprēķinu. Sākotnēji tas bija aplēsts uz 1600 lappusēm, resp. pa 400 lappusēm ik grāmatā, bet jau darba gaitā kļuva skaidrs, ka šajā apjomā nebūs ietilpināms viss, kas atrodams ģenerāļa atstājumā un pelna ievēribu. Tādēļ IV grāmatai pievienoti vismaz *Pielikumi un papildinājumi*, ko viņi vai nu balsta ģenerāļa tekstus III un IV grāmatā, vai arī parādās bez paralēlēm iepriekšējos tekstos, īpaši ģenerāļa sarakstē. Materiāls, kas kaut kādā veidā

attiecas uz iepriekšējiem tekstiem, piemēram III grāmatu, Pie-
likumos un papildinājumos arī pasniegts tādā secībā, kādā tas
šajā grāmatā atrodams.

Ievērojot robus, kādi palikuši ģenerāļa atmiņās viņa pēkšņās
nāves dēļ, kā arī vadoties no šī darba īpašās nozīmes, liktos
dabiski, ka tam rastos arī vēl turpinājums V grāmatas veidā,
kurā ietilptu gan ģenerāļa laika biedru, gan viņa apcerēto no-
tikumu liecinieku komentāri pie atsevišķām norisēm, vai paša
ģenerāļa pietiekami neizgaismoto resp. pat nemaz neskarto faktu
apraksti.

Rēķinoties ar šādu varbūtību un augsti cienot otra pasaules
kaŗa militāro un politisko notikumu dalībnieku pieredzi un
spriedumus, tiem rezervētas visas iespējas piedalīties šī vēstu-
riskā darba noapaļošanā, līdz ar ko komentāri un piezīmes no
redakcijas puses, ģenerāļa atstājumu iekārtojot grāmatā, palikuši
minimālās robežās.

Līdz ar šīs, pagaidām pēdējās grāmatas iznākšanu, ir veikts
kāds testamentāri uzticēts pienākums. Tas darīts, dziļā cienībā
pret šīs gribas paudēju, cenšoties pēc labākās apziņas attaisnot
viņa uzticību un mēģinot iedzīvoties viņa nodomos un notikumu
garā, kur pietrūcis paša testatora norādījumu.

Kopenhāgenā, 1960. g. martā

Pāvils Klāns

I daļa
LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKCIJA
UN KURELIEŠI

Atgriešoties pie Kurzemes apgabala pirmās puslodes karst. At
sara karst. nodalums, paraksturo 1917. gadā ar Latvijas arh.
sākums, ar vadošo darbu 1918. gadā Valsts apgabala kar.
kārte ar vadošo nodalumu bija izveidots atsevišķs diviņš latviešu
kareivju vienība, un ar vadošo nod. 20 gadu laikā domāts
Latvijas armijas veidošana, ģenerālis Kurdis bija pavadītājs, ka vien
it dabīgi latviešu pusē un ka tas karavīrs ir gandrīz vien
ar tikai vienam vadošam, bet ja vajadzīga, arī diviņš divi-
tāms un mūsu karst.

Tāda pavadītājs izveidots likumīgais karst. nodalums, kāds
kareivju vienība un apgabala vadošais, patērēt tikai nodalums, un
vienība vien, un vadošais darbu ar vadošo, pēc viņa labības
pārbaudīta. Pēc un kā vien ar vadošo darbu izveidoti kar.
kareivju.

Tāpat pavadītājs apgabala, ka arī vadošo pusē karst. kar.
nodalums izveidots tikai pavadītājs karst. nodalums un karst. nodalums
izveidots vadošo karst. nodalums pavadītājs karst. nodalums
nodalums bija izveidots, ģenerālis Kurdis savārtība pavadītājs
nodalums vien. Vadošo pavadītājs, ka ir kas pavadītājs, lai vadošo
pavadītājs pavadītājs un karst. nodalums vien nodalums pavadītājs
nodalums.

Kad 1917. gada oktobrī pusē vadošo pusē pavadītājs vadošo
nodalums un ar vadošo vadošo nodalums izveidots un karst.
nodalums, un karst. nodalums, izveidots karst. nodalums, kāds, ka ar
vadošo nodalums ir vadošo Latvijas armijas izveidots. Tā
kā ar vadošo nodalums izveidots karst. nodalums — ka vadošo
nodalums, ir karst. nodalums, izveidots karst. nodalums, ka vadošo
nodalums vien ar vadošo karst.

Ar vadošo, un vadošo vadošo nodalums un vadošo
nodalums vadošo, kāds vadošo vien ir vadošo, vadošo nodalums
nodalums karst. nodalums. Pēc un karst. nodalums vien nodalums
nodalums.

... ..

... ..

... ..

... ..

London, 1842, 2 vols.

Paul Hill

LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKCIJA UN KURELIEŠI

AR ģenerāli Jāni Kureli iepazinos pirmajā pasaules karā. Ar savu, kaut novēloto, pārnākšanu 1917. gadā uz Latviešu strēlniekiem, ar vēlāko darbību 1918. gadā Tālajos austrumos, kur kopā ar citiem tautiešiem bija izdabūjis atļauju dibināt latviešu kara spēka vienības, un ar vairāk nekā 20 gadu izcilu dienestu Latvijas armijas rindās, ģenerālis Kurelis bija pierādījis, ka viņš ir dedzīgs latviešu patriots un kā īsts karavīrs ir gatavs ziedot ne tikai visus savus spēkus, bet, ja vajadzīgs, arī dzīvību dzimtenes un tautas labā.

Tādas personības tēvzemes liktenīgajos brīžos nevar, līdzīgi konjunktūras un aprēķina cilvēkiem, palikt tikai notikumam novērotājs vien; tās neizbēgami darbosies aktīvi pēc viņu labākās pārlicības, kur un kā vien ar viņu darbību tēvzemei būs palakpots.

Tāpēc pilnīgi saprotams, ka arī otrajā pasaules karā, kad mūsu dzimteni atkal plosīja kara vētras un kad asinskārā ienaidnieka trakojošo kaislību rezultātā pati latvju tautas eksistence bija apdraudēta, ģenerālis Kurelis nevarēja palikt tikai novērotājs vien. Viņš apzinājās, ka ir kas jādara, lai »Baigā gada« posts un briesmas vairs nenāktu pār Latviju un latvju tautu.

Kad 1941. gada otrā pusē sākās latviešu policijas slēgto vienību un tā saukto brīvprātīgo bataljonu dibināšana un formēšana, tad daudziem, īpaši bijušiem karavīriem, likās, ka ar minētām formācijām ir sākta Latvijas armijas atjaunošana. Tāpēc arī sākumā pietieicās diezgan daudz brīvprātīgo — kā virsnieku, tā kareivju. Dzirdēju runājam, ka starp pirmajiem pieteikšamies esot arī ģenerālis Kurelis.

Lai noskaidrotu, vai sacītais atbilst patiesībai un pozitīvā gadījumā uzzinātu, kādu atbildi viņš ir saņēmis, nolēmu ģenerāli Kureli uzmeklēt. Pats es tanī laikā biju nodarbināts ķieģel-

rūpniecībā, bet Latvijas bruņoto spēku atjaunošanas gadījumā labprāt būtu atgriezies kara dienestā. Ģenerāli sameklēju nakts sargu biedrības »Slēdzējs« birojā Dzirnavu un Tērbatas ielas stūrī. Ģenerālis Kurelis bija šīs biedrības priekšnieks.

Ģenerālis apstiprināja, ka viņš tiešām esot pieteicies jau priekš pāris nedēļām vai vairāk, bet nekādas atbildes neesot saņēmis un laikam jau arī nesaņēšot. Tas norādot uz to, ka lielākas par bataljonu latviešu vienības netikšot formētas, un par bataljona komandieri jau ģenerāli neiecelšot. Tas maksātu pārāk dārgi, jo vācieši algas maksāja pēc dienesta pakāpēm.

Vēl šo to pārrunājuši, mēs šķīrāmies un es sakarus ar ģenerāli Kureli pazaudēju. Kā Leģiona ģenerālinspektors kopš 1943. g. aprīļa biju pārāk aizņemts ne tikai ar Leģiona lietām vien, bet arī ar daudzu citu sāpīgu jautājumu kārtošānu, tā kā neatlika laika sakaru uzņemšanai ar bijušiem kara biedriem, ja vien tieši dienesta intereses to neprasīja.

Tā pienāca 1944. gads. Frontes stāvokļa pasliktināšanās šī gada vidū, kad boļševisma briesmas no jauna arvien vairāk tuvojās Latvijas robežām, iedzīvotājos radīja pānisku noskaņojumu. Par ķeršanos pie ieročiem sāka runāt pat tādi gudrinieki, kuri līdz tam Leģionā iesaucamiem jaunekļiem deva padomu iesaukšanas pavēlēm neklausīt, bet doties mežā.

30. jūnijā iekšlietu ģenerāldirektors ģen. Dankers bija sasaucis nelielu ap 30—35 personu sapulci, lai pārrunātu radušos stāvokli un spriestu, kas šādos apstākļos būtu darāms. Bez administratīviem un saimnieciskas dabas jautājumiem tika runāts arī par militārām lietām.

Saimniecisko aprindu pārstāvji un arī dažu citu grupu reprezentanti prasīja zemes aizsardzībai spert visus soļus, izsludinot pat visu ieročus nest spējīgo vīriešu totālu mobilizāciju.

Ģenerālis Dankers aizrādīja uz administratīva un saimnieciska rakstura grūtībām, kas rastos ar šādas mobilizācijas izsludināšanu. Es no savas puses norādīju uz komandējošā sastāva un ieroču trūkumu jau esošās Leģiona, slēgto policijas vienību un robežapsardzības vienībās, kāpēc šādu totālu mobilizāciju neieteicu.

Kādas pāris nedēļas vēlāk 15. jūlijā sarunā ar ģen. Dankeru uzzināju, ka arī ģenerālis Jekelns, runājot par frontes tuvošanos, paziņojis, ka viņš nolēmis izsludināt totālu mobilizāciju. Tomēr komandējošā sastāva un ieroču trūkumu vajadzēja atzīt arī ģen.

Jekelnam. Totālās mobilizācijas vietā Zemes pašpārvalde pilnvaroja mani kā ģenerālinspektoru iesaukt tikai 1925.—1926. gadā dzimušos jauniešus, no kuriem daļa jau atradās darba dienestā. Jādomā, ka sakarā ar šādu vispārējo trauksmes noskaņojumu radās arī tā saucamā kureliešu kustība.

No jauna par ģenerāli Kureli dzirdēju 1944. gada vidū, kad sāka daudzīnāt viņa vadīto aizsargu grupu Skrīveru rajonā. Kāds bija grupas sastāvs un uzdevums, Leģiona ģenerālinspekcijai nebija zināms. Nekādu sakaru grupai ar ģenerālinspektora stābu nebija. Grupas skaitlisko sastāvu vērtēja uz 1200 aizsargiem.

Tanī dienā — 19. jūlijā 1944. g. — kad bolševiki iebruka Vidzemē līdz Ērgļiem, es kopā ar stāba priekšnieku pulkv. Silgaili un adjutantu atrados frontes vienību inspekcijas braucienā. No Monistes-Apes rajona, kur inspicēju ģen. Jekelna kaujas grupas sastāvā darbojošās arī dažas latviešu policijas vienības, mēs īsi pirms pusnakts devāmies uz dienvidiem, kur VI korpusa sastāvā Cesvaines-Dzelzavas rajonā sīvās cīņās ar pretinieku bija iesaistīta mūsu 19. grenadieru divīzija. Nakti pavadījām kādās iedzīvotāju pamestās lauku mājās Virešu-Lejasciema ceļa malā. Bijām paredzējuši pēc inspekcijas nobeigšanas atgriezties Rīgā caur Ērgļiem, bet uzzinājām, ka Ērgļos iepriekšējā dienā ielauziesies krievu smaile.

Nepārzinot visumā frontes stāvokli dienvidos no Ērgļu-Madonas līnijas, man bolševiku ķīlis pie Ērgļiem likās tik pārdrošs un nestabils, ka iedomājos — varbūt ģen. Kureļa grupai tur būtu ļoti izdevīgs uzbrukuma mērķis. Kamēr bolševiki vēl jaunieņemtajā iecirknī nav iekārtojušies un iedzīvojušies, pārsteidzošs nakts uzbrukums varbūt varētu viņus no Ērgļiem padzīt un nodarīt tiem arī lielākus zaudējumus. Vēlāk gan, stāvokli tuvāk noskaidrojīs un apsvēris, nācu pie slēdziena, ka arī vislabākā gadījumā, ja frontes vadība tam piekristu, tāds pārsteidzošs uzbrukums no plaši izkliedētās Kureļa grupas puses nebūtu iespējams. Bet pirmā brīdī man tāda doma radās.

Atgriezies Rīgā, piezvanīju aizsargu priekšniekam Dzenītim un jautāju, ko viņš domā par iespēju Kureļa grupu izmantot bolševiku padzīšanai no Ērgļiem. Uz to Dzenītis atbildēja, ka Kureļa grupa esot pakļauta Rīgas apriņķa priekšniekam policijas pulkvedim Veidem, un tā esot viņa darīšana dot Kurelim kādu rīkojumu.

Kad pēc tam piezvanīju Veidem un izteicu līdzīgu domu, tad pēdējais man atbildēja, ka viņam tā dienesta »pakāpīte« esot pārāk maza, lai viņš tur varētu ko teikt vai darīt. Kurelis esot ģenerālis, bet viņš — Veide — tikai policijas pulkvedis, kā gan viņš varētu ģenerālim dot kādu rīkojumu.

Uz manu piezīmi, ka te nav runa par pavēles došanu, bet gan par jautājuma ierosinājumu un pārrunām ar ģenerāli Kureli, jo grupa taču sastādās no Rīgas apriņķa aizsargiem, kas pakļauti arī viņam, Veidem, pēdējais man neko noteiktu atbildēt nevarēja.

Pēc tam atkal kādu laiku par Kureļa grupu neko nedzirdēju. Bet tad kādu dienu septembra beigās pie manis stābā ieradās atvaļināts pulkvedis Liepiņš, kuŗu pazinu kā dedzīgu patriotu un sirsnīgu cilvēku. Sarunā par dzimtenei un tautai uzbrūkošo postu pulkvedis izteicās, ka arī viņš vēl vecuma dienās gribētu pakalpot Latvijai, bet īsti nezinot, kā to labāk darīt. Uz manu jautājumu, ar ko viņš patlaban ir nodarbināts, Liepiņš atbildēja, ka viņš esot ģenerāļa Kureļa grupas saimniecības vadītājs, un ka viņam, starp citu, patlaban jāpārvietojot lielāks daudzums ieroču un municijas uz Talsu rajonu. Uz manu jautājumu, kāpēc tas viss jāpārviesto uz Talsiem, pulkvedis atbildēja, ka arī Kurelis pats ar kādiem 250—300 vīriem pārvietojies uz turieni. Pārtransportējamās kravas svars esot ap 12 tonnu, un nepieciešamas esot vairākas smagās mašīnas.

Tālāk vēl pārrunājām iemeslus, kāpēc gan ģen. Kurelis izvēlējies Talsu rajonu, un kā iespējamu iemeslu minējām to, ka šinī rajonā varētu viegli iekļūt boļševiku diversanti un apdraudēt armijas aizmuguri. Tomēr varēja redzēt, ka Liepiņš par grupas uzdevumiem un plāniem informēts nebija.

Pulkvedis izteica arī nožēlu, ka ģen. Kurelis, Rīgai caurejot, neatradis par iespējamu uzņemt sakarus ar ģenerālinspektora stābu. Visu latviešu cīnītāju mērķis taču galu galā esot viens un tas pats — cīņa par dzimtenes neatkarību, un savstarpēja saprašanās un sadarbība būtu bijusi ļoti vēlama.

Sarunas turpinājumā, atbildot Liepiņam uz viņa izteikto gribu Latvijai vēl pakalpot, izteicos, ka ģen. Kurelim, droši vien, ir kāds noteikts mērķis, kāds svarīgs uzdevums, kuŗa veikšanā arī viņš, Liepiņš, līdzdarbojas. Veicot pēc labākās apziņas viņam uzliktos pienākumus, viņš, Liepiņš, būs sekmējis grupas darbību un līdz ar to pakalpojis arī Latvijai. Tomēr, kā re-

dzēju, mana atbilde Liepiņu nepārlicināja un neapmierināja, kaut gan vārdos viņš tuvāk savas šaubas un bažas neizteica.

Domādams, ka Liepiņam ir kādas grūtības sakarā ar viņam dotā uzdevuma izpildišanu, izteicu gatavību viņam to atvieglot kā ar transporta līdzekļiem, tā arī citādi. Bet piemetināju, ka iepriekš sazināšos ar pulkvedi Veidi.

Piezvanījīs Veidem, pateicu, ka pie manis patlaban atrodas pulkv. Liepiņš sakarā ar viņam doto uzdevumu nogādāt uz Talsiem ieroču un municijas kravu. Nespēju neko vairāk Veidem pateikt, kad sadzirdēju diezgan neapmierinātu atbildi: »Es nesaprotu, kāpēc pulkvedis jūs traucē; viņam ir paziņots, uz kurieni krava jāpārvieto, ir norīkotas arī smagās mašīnas; viņam nebija nekādas vajadzības pie jums griezties.«

Nolicis klausuli, pateicu Liepiņam, ka Veide jau visas transporta lietas nokārtojīs un viņam atliek tikai rīkoties saziņā ar Veidi; mana palīdzība viņam šinī ziņā nav vajadzīga.

Ar sāpīgu smaidu uz lūpām un it kā kādu smagu priekšnojautu mākts, Liepiņš no manis atvadījās. Es pulkvedi apkampu un novēlēju viņam panākumus darbā un sirds mieru. Nenojaudu, ka tā ir mūsu pēdējā redzēšanās.

Stāvoklis frontē dienu no dienas kļuva draudošāks, un bija paredzama Rīgas atstāšana. 1944. g. 10. oktobra rītā arī Leģiona stābs atstāja Rīgu, lai dotos uz Liepāju, kur ieradāties 11. oktobrī, nakti pārgulējuši Kuldīgā.

Liepājā atkal dzirdēju daudzinām kureliešus jau Talsu rajonā. Stāstīja, ka Talsu rajonā slapstoties arī daudz dezertiešu, kušus ģenerāļa Kureļa grupa uzņemot pie sevis. Kureļa grupas pārstāvji vervējot savai grupai ļaudis arī no kaņaspēka un policijas vienībām. Kādu dienu man ziņoja, ka kāds Kureļa grupas pārstāvis aicinājis arī ģenerālinspektora stāba divus kaņavīrus pāriet pie viņiem. Būšot labi apģērbti, apbruņoti un arī labi paēduši. Stāba kaņavīri vilinājumam nebija paklausījuši.

Jau vēlāk — pēc Kureļa grupas likvidācijas — frontē esošā būvbataljona komandieris pltn. Zvaigzne stāstīja, ka no viņa bataljona arī tikko neaizgājuši 30 kareivji ar visiem ieročiem uz Kureļa grupu, no kušas bijuši ieradušies kādi 3 vervētāji. Pašā pēdējā brīdī viņš par to uzzinājis un paspējis kaņavīrus no pārsteidzīgā soļa atturēt. Tāpat Tukuma apriņķa priekšnieks kapt. Ujardo stāstīja, ka no viņa rīcībā bijušiem policis-

tiem arī ar visiem ieročiem uz Kureļa grupu aizgājuši kādi 15 policisti.

Maz ticams, ka viņinātāji un vervētāji darbojās ar ģen. Kureļa vai viņa stāba ziņu, tāpat, varbūt, ne katrreiz šie aicinātāji nāca no Kureļa grupas, bet, lai gūtu panākumus, tad viņi atsaucās uz Kureļa grupu.

Vēlāk, jau 1945. gada sākumā noskaidrojās, ka bez ģen. Kureļa grupas frontes aizmugurē ir vēl pastāvējušas citas pusmilitāras organizācijas, piemēram:

- 1) Frontaufklärungstrupp 212, kas bijusi pakļauta armijas frontes stābam;
- 2) Jagdverband grupa, — augstākā SS un policijas vadītāja pakļautībā;
- 3) »Sarkanā bulta«.

Pie manis Liepājā 22. martā 1945. g. ieradās kāds virsnieks kapt. Jankavs (paaugstināts no instruktoriem). Viņa rīcībā esot oficiāli 1150, bet neoficiāli 900 vīru. Droši vien arī Frontaufklärungstrupp vienībā bija līdz 1000 cilvēku vai pat vairāk.

16. oktobra vakarā abi ar stāba priekšnieku bijām uzaicināti pie ģen. Jekelna, kuŗš mūs iepazīstināja ar kādu ģenerāli no Vācijas, kas stājoties aizejošā ģen. Šrēdera vietā. Stāstīja arī par to, kādā stāvoklī palikusi Rīga, boļševikiem ienākot, jeb pareizāk — vāciešiem to atstājot, jo viņš pats Rīgu atstājis pēdējā brīdī 12. oktobra vakarā. Starp citu, Jekelns ieminējās arī, ka viņš atkal dibinot kaujas grupu no 1000 vācu policistiem, ar kuŗiem pāriešot uz Alšvangas rajonu, no kurienes darbošoties tur, kur tas būšot vajadzīgs.

Atgriežoties, ja nemaldos, 20. oktobrī no inspekcijas brauciena pie 19. divīzijas vienībām, ceļā sastapām kādu grupu, apm. 60 — 70 privāti ģērbtu vīru, kuŗus militārā ierindā veda kāds jauns policijas virsnieks. Apturējām auto un pulkv. Silgailis gāja noskaidrot, kas tā par komandu. Atgriezies, pulkvedis ziņoja, ka komandas vedējs nosaucies par Talsu apriņķa 2. iecirkņa priekšnieku, kuŗš sākumā negribējis viņam pat atbildēt. Beidzot tomēr pateicis, ka komanda sastāvot no aizsargiem, kuŗi bijuši šaušanas apmācībās. Uz jautājumu, kur tad ir šautenes, neskaidri pateicis, ka tās bijušas uz vietas.

Pēc atgriešanās no frontes 21. oktobrī atkal biju Jekelna

stābā, kur pēdējais, starp citu, ieminējās, ka viņš ar savu kaujas grupu neiešot vis uz Alšvangu, kā to bija teicis 16. oktobrī, bet došoties uz Talsiem.

Tas mani, sakarā ar Kureļa grupas atrašanos tur, zināmā mērā uztrauca. Tikko biju iesniedzis protestu pret to, ka Jekelns apstiprinājis nāves sodus kādiem 49 latviešu kaŗavīriem, kuŗi, jādomā, caurejot Rīgai, bija mēģinājuši palikt tur pie saviem tuviniekiem vai arī tikai viņiem palīdzēt izkļūt no Rīgas. Baidījos, ka, nonākot Talsu rajonā, ģen. Jekelna grupai var iznākt pārpratumi un sadursme ar kureliešiem.

Otrā rītā mēģināju sameklēt bij. Rīgas apriņķa priekšnieku Veidi, bet kad to neatrada, uzaicināju pie sevis policijas departamenta direktora vietas izpildītāju pulkv. ltn. Ozoliņu. Pastāstījis Ozoliņam par ģen. Jekelna nodomu doties uz Talsiem, lūdzu viņu steidzoši izbraukt uz turieni un pārrunāt šo jautājumu ar Talsu apriņķa priekšnieku, un, ja iespējams, arī ar ģenerāli Kureli, un brīdināt viņus nokārtot grupas personāla sastāva lietas tā, lai nerastos ar ģen. Jekelnu kādi pārpratumi. Piedāvāju Ozoliņam arī savu auto, bet tikai lūdzu, lai braukšanu neatliek uz ilgāku laiku. Ozoliņš atbildēja, ka viņš labprāt manu lūgumu izpildīšot, un ka auto esot viņam pašam.

Ar Talsu apriņķa priekšnieku ieteicu Ozoliņam runāt tāpēc, ka pēc Veides apgalvojuma, pārejot no viena apriņķa otrā, aizsargi automatiski stājoties šī apriņķa priekšnieka rīcībā.

Drīz pēc Ozoliņa aiziešanas pie manis ieradās arī Veide, kuŗam es atkārtāju to pašu, ko biju pateicis Ozoliņam, un liku priekšā izbraukt kopā ar Ozoliņu uz Talsiem, ko Veide arī it kā apsolīja.

Pēc pāris dienām pie manis ieradās pltn. Ozoliņš un ziņoja, ka manu lūgumu izpildījis. Vispirms viņš runājis ar Talsu apriņķa priekšnieku, kuŗš atbildējis, ka Kureļa grupa neesot ieradusies apriņķī kā aizsargu grupa, bet kā bruņota kaŗaspēka vienība, jādomā, ar frontes vadības ziņu un kādu speciālu uzdevumu; viņa rīcībā grupa stājusies neesot.

Ģenerālis Kurelis uz Ozoliņa viņam nodoto manu paziņojumu un brīdinājumu atbildējis, ka viņa grupā dezertieŗu neesot un vispār viss esot labākā kārtībā. Lai ģenerālinspektors esot pilnīgi bez bažām. Ozoliņš arī piemetināja, ka Veide viņam līdzī neesot braucis, kaut gan viņš tam vietu automobilī piedāvājis.

25. oktobrī 1944. g. ar kādu transporta kuģi izbraucu inspekcijas nolūkā uz Vāciju, kur Dancigā jau kopš 18. oktobra atradās arī ģenerālinspektora stāba lielākā daļa. Mazākā stāba daļa palika pie manis Liepājā.

Kaut gan Dancigā biju ļoti aizņemts ar steidzošiem darbiem, tomēr domas vienmēr atgriezās pie Liepājā un Kurzemē palikušajiem, un sirds nebija mierīga arī par ģen. Kureļa grupu, par spīti ģenerāļa atbildei, ka viss esot labākā kārtībā. Uzzinājis, ka uz Kurzemi taisoties doties pulkv. A. Kripēns, palūdzu viņu pie sevis un pajautāju, vai viņš savā braucienā nebūtu ar mieru apmeklēt arī ģenerāli Kureli, aizvest viņam vēstuli no manis un arī personīgi ar viņu izrunāties. Teicu, ka galvenais tomēr nebūs pateikts šajā vēstulē, jo tā būs rakstīta tā, lai gadījumā, ja tā kristu vācu rokās, no tās nevarētu taisīt kādu slēdzienu par ģenerālinspekcijas aizdomām, ka Kureļa grupas sastāvā varētu būt dezertieři, vai arī grupas darbībā kaut kas nelegāls un pret vāciešiem vērst. Personīgās pārrunās ar ģenerāli Kureli pulkvedis lai pastāsta, kādas rūpes mani māt, jo ģenerāli Jekelnu pazinu daudz labāk nekā ģenerālis Kurelis.

Pulkvedis Kripēns man to arī apsolīja un novembra vidū ar manu vēstuli kabatā devās ceļā. Pēc viņa paša atmiņām, viņš ieradies Liepājā tieši 1944. gada 18. novembrī.

Dažas dienas pēc Kripēna aizbraukšanas, ja nemaldos 20. novembra vakarā, negaidot pie manis kabinetā ieradās kāds vācu policijas leitnants un stādījās priekšā; viņš esot ieradies no Kurzemes kā ģenerāļa Kureļa un viņa ģimenes pavadonis. Viņam bijis uzdotas pavadīt ģenerāli un viņa ģimeni līdz ģenerālinspektora stābam un nodot manā rīcībā. Jautāju, vai ģenerālis Kurelis skaitās arestēts un vai policijas virsniekam ir līdzī arī kāds pavadraksts. Nē, arestēts ģenerālis neesot, bet Kureļa grupa esot izformēta un, lai atvieglotu ģenerālim pašam un viņa ģimenei nokļūšanu Vācijā, viņš bijis norīkots nokārtot visas formālītātes un gādāt par satiksmi līdz Dancigai. Ar to viņa uzdevums esot veikts, pavadraksta nekāda arī neesot. Virsnieks vēl pieminēja, ka grupas likvidācija notikusi ne bez sāpēm, un esot arī cietušie, bet par to dabūšot zināt no ģenerāļa paša. Pateicis, kur, kādā telpā ģenerāli ar ģimeni atstājis, virsnieks atvadījās.

Ģenerāli Kureli ar kundzi un divi bērniem atradu vienā no stāba mītnes telpām, kuņģa uzdevu iekārtot visai ģimenei arī

nakts mītni, jo bija jau pārāk vēls citas mītnes sagādāšanai. Parunājies ar visiem ģimenes locekļiem un parūpējies par vaka-riņām, lūdzu ģenerāli pašu ienākt uz brīdi pie manis kabinetā. Mana dzīves vieta — maza istabiņa — atradās tālu no stāba citā pilsētas daļā, tāpēc nevarēju ģenerāli ar viņa ģimeni uzņemt pie sevis, kā to būtu vēlējis.

Informēju ģenerāli Kureli par pulkv. Kripēna misiju pie viņa un izteicu nožēlu, ka tā nav vaiņagojusies panākumiem, ka ģenerālis ar pulkvedi ir kaut kur pārmijušies ceļā.

Tikai vispārējos vilcienos no ģen. Kureļa dabūju dzirdēt par viņa grupas likvidēšanu un par stāba priekšnieka un grupas virsnieku arestēšanu. Visā nelaimē, pēc ģenerāļa vārdiem, esot vainojams viņa stāba priekšnieks kapt. Upelnieks, kuņš, slēpjot dažādu vienību dezertierus, arī no viņa esot slēpis patieso stāvokli un datus. Tāpēc viņš arī man ar pilnu pārlicību atbildējis caur pltn. Ozoliņu, ka viņa grupā viss ir labākā kārtībā. Arī ģenerālim Jekelnam stābs iesniedzis nepareizas ziņas par sastāvu, kad Jekelns grupu pakļāvis sev.

Teicu, ka negribu ģenerāli nogurdināt ar sīku faktu atstāstīšanu pēc tikko notikušā tālā brauciena, bet lūdzu nākošā rītā par visu pastāstīt majoram Augstkalnam, kuņš viņa paziņojumu fiksēs rakstiski, lai stābā par visu notikušo paliktu kāds dokuments.

Šo dokumentu, izredīgētu saziņā ar ģenerāli Kureli, majors Augstkalns man iesniedza 23. novembrī, un to pievienoju šeit bez saīsinājuma.

DIENESTA ATZĪME

par ģen. Kureļa aizsargu grupu

Par savas grupas formēšanu un darbību ģen. Kurelis paskaidroja:

1944. g. 27./28. jūlijā, kad bolševiki pēkšņi izlauzās līdz Jelgavai, Rīgā sākās pānīka un bija jāreķinās ar tās krišanu, es nolēmu palikt Latvijā un cīnīties kopā ar partizāniem. Izvēlējos Skrīveņu-Lielvārdes rajonu, jo tur 1941. gadā cīnījies kpt. Upelnieks, kas bija kopā ar mani.

5. Rīgas aizsargu pulka komandieris deva rīkojumu man formēt atsevišķu grupu, nododot manā rīcībā III un IV policijas

iecirknī ietilpstošos aizsargus. Ieročus saņēmām no 5. aizsargu pulka. Slēgtā vienībā bija apmēram 450 cilvēku, bet apm. 700—800 aizsargu bija tādu, kuŗi dzīvoja savās mājās un skaitījās policijas rīcībā.

Skrīveros pie manis ieradās 212. vācu armijas izlūkošanas nodaļas pārstāvis un uzaicināja sadarboties. Sadarbībai jāizpaužas frontes pārgājēju došanā un partizānu organizēšanā, kuŗi paliktu uz vietas, ja fronte atietu atpakaļ. Šim nolūkam atļāva izmantot arī no vienībām noklīdušos kaŗavīrus. Piedāvājumu pieņemu. No 212. izlūkošanas nodaļas saņēmām vienu auto kravu ar ieročiem, ar kuŗiem pa daļai apbruņojām apm. 150 cilvēku no slēgtās grupas, un tie palika ienaidnieka aizmugurē pie atkāpšanās.

Vairāk partizānu darbībai piemērotu ieroču nepaspējām saņemt. Īsu laiku bija sadarbība arī ar kādu SD izlūkošanas nodaļu. Tuvojoties fronteī, ar atlikušo slēgtās vienības daļu — apm. 300 cilvēkiem pārvietojos uz Talsu apriņķa Strazdes muižu. Atiešanas laikā pievienojās arī tādi aizsargi, kuŗi agrāk nebija slēgtā vienībā. No Kokneses, Bebru rajona līdznākušajiem izveidojās ltn. Rubeņa rota. Pēc nonākšanas jaunajā rajonā, novietojāmies šādi:

- a) slēgtās vienības kodols — Anahites (Annahütte) stikla fabrikā,
- b) ltn. Rubeņa rota — ziemeļos no Usmas ezera Luziķu māju rajonā.

Jaunajā novietojumā atjaunojās sadarbība ar 212. izlūkošanas nodaļu. Nodaļas vadītājs deva rīkojumu turpināt agrāko uzdevumu veikšanu. Šajā nolūkā sākām organizēt partizānu grupas Kurzemes mežainajā apgabalā. Grupu organizēšana notika tā: ieradās no dažādām vietām grupu vadītāji un ziņoja, cik uzticamu cilvēku katrs var savā rajonā savākt. Parasti grupu lielumu svārstījās no 10—40 cilvēkiem. Šādu grupu bija 17 vai 18. Pēc iespējas centāmies cilvēku sastāvu pārbaudīt, izvēloties galvenokārt aizsargus un policistus. Vēlāk izrādījās, ka bija sākušas darboties nelegālas grupas, kas uzdevās par pierīgām pie mūsu organizācijas.

Pie grupu formēšanas bija arī tā nelaime, ka šīnī rajonā saplūda noklīdušie no tām kaŗaspēka daļām, kuŗas sūtīja uz

Vāciju. Sākumā no tādiem izvairījāties. Vēlāk prasījām 212. izlūkošanas nodaļas priekšniekam, ko darīt. Pēdējais kpt. Upelniekam izteicies, ka cilvēki, kuŗi negrib atstāt savu tēvuzemi, ir krietni cilvēki. Es pats personīgi pārlicinājos, ka 212. izlūkošanas nodaļa tādus cilvēkus izmantoja. Tad arī mēs sākām viņus izmantot un tādus par dezertieriem neuzskatījām. Bija arī dezertieri — no vēl Latvijā esošām vienībām.

31. oktobrī 1944. g. pie manis ieradās 3 latviešu virsnieki un paziņoja, ka man 2. novembrī jāierodas pie SS-Obergruppenführer'a Jeckeln'a. To izpildīju. Sākumā viņš uzstājās ļoti asi. Pieteicu savas vienības izcelšanos un līdzšinējo darbību. Pēc tam Obergruppenführer's Jeckeln's izteica pat atzinību. Kad pieprasīja ziņas par sastāvu, kpt. Upelnieks pieteica 500 cilvēku, bet tas nebija patiesība. Pēc mana vērtējuma bija vismaz divreiz vairāk, bet pareizu ziņu nebija arī man.

Sarunas noslēgumā Jeckeln's paziņoja, ka vienību pārņem savā padotībā un apgādē un deva šādu pavēli:

- 1) no izlasītiem cilvēkiem organizēt izpletņu lēcējus ienaidnieka aizmugurē;
- 2) piedalīties bandītu apkaŗošanā;
- 3) piedalīties zemes iztīrīšanā no partizāniem;
- 4) visātrākā laikā iesniegt ziņas par sastāvu un apbruņojumu.

Sastāva ziņas netika savāktas. Kapt. Upelnieks aizbrauca uz Talsiem pie SS-Oberführer'a Fuchs'a (Jeckeln'a stābā) ar izklāstu. Pēc atgriešanās pieteica, ka Oberführer's Fuchs's lidošot uz Berlīni un ziņas būšot jāiesniedz pēc viņa atgriešanās. Pēc manas pārlicības ziņu neiesniegšana bija par iemeslu akcijas sākšanai pret mums.

Ap manu slēgtās vienības kodolu un ltn. Rubeņa rotas novietojumiem novietoja SD bataljonus. Anahitē nekādu pārpratumu nebija, bet ltn. Rubenis ziņoja, ka ap viņa vienību lodādot patruļas un viņam draudot briesmas.

Atbruņošanas akcija notika 14. 11. Plkst. 8 pie manis ieradās Obergruppenführer's Junclau's un iesniedza pavēli vācu un latviešu valodās. Pavēlē bija teikts, ka Ziemeļu frontes virspavēlnieks neatzīst par iespējamu, ka bez armijas vienībām viņa aizmugurē pastāv vēl speciālas vienības. Viņam ļoti žēl, bet manu

vienību viņš spiests likvidēt. Tālāk bija noteikumi, uz kādiem atbrūošana notiks:

- 1) ar dezertieriem rīkosies pēc noteikumiem;
- 2) kaņaklausībai pakļautos (aizsargus un policistus) nosūtīs uz Leģionu;
- 3) kaņaklausībai nepakļautos vietējos iedzīvotājus atbrīvos, bet no citiem novadiem esošos iesaistīs darbā.

Pēc pavēles izlasīšanas Junclau's vaicāja, vai es noteikumiem piekritu. Es piekritu, bet izteicu savus uzskatus par dezertieriem, ka par tādiem atzīstu tikai vēl Kurzemē esošo vienību kaņavīrus. Man liekas, tam piekrita arī Junclau's.

Sarunu laikā ārā sākās šaušana ar granātmētējiem. Sākumā paskaidroja, ka notiek mācību šaušana, bet kad noskaidrojās, ka ar pirmo šāvieni ievainoti 5 cilvēki (2 sievietes un 3 kaņavīri), tad paziņoja, ka no manas 1. rotas esot vispirms šauts, kaut gan nevienu šāvieni nebijām dzirdējuši. Es domāju, ka vācieši šāva, lai ienestu apjukumu, lai vieglāk varētu atbrūnot.

Pēc sarunas pavēlēja ierasties visiem virsniekiem un paziņoja, ka viņi arestēti. Tajā pašā laikā privātos dzīvokļos notika kratīšana. Pēc virsnieku arestēšanas Junclau's iesauca mani atsevišķā istabā un pateica apm. šādi: »SS-Obergruppenführer's Jeckeln's jūs atzīst par godīgu tautieti un kaņavīru. Jūs esat brīvs un varat braukt pie savas ģimenes.«

Apspriedes laikā bija ieradies arī pats Jeckeln's un vēl kāds ģenerālis. Pēc atbrīvošanas, braucot mašīnā, redzēju, ka visas rotas bija atbrūnotas un nostādītas laukuma vidū.

Vēlāk uzzināju, ka tanī pat dienā t. i. 14. novembrī pie ltn. Rubeņa ieradies kāds vācu kapteinis ar tādiem pat noteikumiem. Ltn. Rubenis lūdzis 24 stundas laika rīkojuma izpildīšanai. Vācu virsnieks piekritis. Bet kad tas otrā dienā ieradies, tad novietojumā nav bijis vairs ne ltn. Rubeņa, ne cilvēku, ne ieroču. Pēc tam policijas vienības sākušas uzbrukumu. Cīņa ilgusi 3 dienas, līdz daļa cilvēku pārnākusi pie vāciešiem, daļa izklīdusi pa mežiem, un daļa kritusi. Ltn. Rubenis pats smagi ievainots un no ievainojumiem miris. Pārmeklējot apkārtni, pēc vācu izteicieniem atrasti tādi ieroči un municija un tādā daudzumā, kādi legāli nevarēja būt. Atrasti granātmētēji, ložmetēji, tanku dūres u. t. t.

Par oficiālo atbrūņošanas iemeslu uzdeva, ka esot šauts uz Jeckeln'a lidmašīnu (laikam atbrūņošanas dienā).

Četras dienas nodzīvoju pie savas ģimenes. Tad vakarā pie manis ieradās kāds Sturmbannführer's un teica, lai braucot līdzī pie Jeckeln'a uz Talsiem. Talsos mani vienu nakti paturēja apsardzībā. Pirms tam atņēma ieroci un pārbaudīja visus klātesošos dokumentus. Daļu papīru paturēja. Otrā rītā Jeckeln's man paziņoja, ka esmu brīvs, bet ka man nekavējoties jāizbrauc uz Vāciju un jāstājas ģen. Bangerska rīcībā.

Pēc sarunas mani tūlīņ noveda atpakaļ pie ģimenes un otrā dienā nogādāja uz kuģa.

Papildinājumi

- 1) Darbības uzsākšanai bija rakstiska pilnvara no 5. Rīgas aizsargu pulka komandiera Veides. Viņš deva rīkojumu:
  - a) vācu atiešanas gadījumā aizstāvēt Daugavu starp Pļaviņām un Ķegumu;
  - b) turēt gatavībā 200 cilvēku sūtīšanai uz Rīgu.
- 2) Atiešanas sākumā bija pārtraukušies sakari ar Veidi un arī ar Ziemeļu armijas grupu, resp. 212. izlūkošanas nodaļu.
- 3) Pēc nonākšanas jaunajā rajonā, meklējām sakarus ar Veidi. To atradām Lielupē un pieteicām mūsu atrašanās vietu. Veidi uzskatījām par savu priekšnieku, bet nezīnu, ka viņš būtu šai laikā devis kādu rīkojumu. Ar citiem priekšniekiem sakarus netikām meklējuši.
- 4) Pārvietojoties, vienmēr paziņoju vietējām komandantūrām savu atrašanās vietu.
- 5) Apgādi kārtojām patstāvīgi caur vietējām pašvaldībām. Ļoti daudz uztura līdzekļu paņēmām līdzī pie atkāpšanās.
- 6) Pēc nonākšanas Talsu rajonā faktiski nav bijis augstākas priekšniecības līdz 2. novembrim, jo Veide nav rīkojies, ne arī devis kādus rīkojumus.
- 7) Visi dokumenti vai nu iznīcināti, vai arī atņemti pie izformēšanas.

23. novembrī 1944. g.

Augstkalns
Majors

Gen. Bangerska rezolūcija, 24. novembrī 1944. g.

Kaut kas nesaprotams visā šīnī lietā. Kurelis — ģenerālis, kaut arī vecs jau gados, pakļaujas Veides mistiskiem rīkojumiem. Neprot savaldīt savus apakšniekus, nezina, ko pieņemt savā grupā. Upelnieks izmanto Kureli kā izkārtņi un nez' ko tur organizē un dara. Leģiona inspektora stāba izvairās kā uguns. Kurelis neesot varējis apiet savu tiešo priekšnieku Veidi! Bet tas nemaz nav virsnieks, un pie tam it kā nekādus rīkojumus neesot devis.

Rezultātā nošauti: 1) Pulkv. Liepiņš, Pēteris;
2) Kapt. Upelnieks, Kristaps;
3) Kapt. Mucenieks, Jūlijs;
4) Vlt. Gregors,
5) Vlt. Prikals,
6) Vlt. Rasa.

Apžēloti: 1) Serž. (aizsargu kapt.) Pāvulāns,
2) Pltn. Graudiņš,
3) Ltn. Ankravs.

*

*Gen. Jekelna rīkojums par
Kureļa grupas pakļaušanu*

*Austrumzemes un Ziemeļkrievijas
augstākais SS un policijas vadītājs*

Novietnē, 2.11.1944.

Iesaistes stābs, I-a.

Saturs: Latviešu ģenerāļa Kureļa formācija.

- 1) Sākot ar 3. 11. 1944. ģenerāļa Kureļa formācija tiek pakļauta tieši man, un tai cieši jāsadarbojas ar Drošības policijas un drošības dienesta pavēlnieku. Pēdejam nokārtot apliecību jautājumu un pēc iespējas ātri iesniegt man paraugu.
- 2) Latviešu ģenerāļa Kureļa uzdevums ir:
  - a) ciešā sadarbībā ar Drošības policijas pavēlnieku sa-

- vākt un apmācīt sevišķi izlasītus kaņavīrus darbībai otrpus ienaidnieka frontes,
- b) ciešos sakaros ar bandu cīņā iesaistītajiem augstākā SS un policijas vadītāja spēkiem pēc manām pavēlēm piedalīties bandu cīņās telpā rietumos no Plunču ezera, Kalves, un
  - c) aktīvi līdzdarboties zemes iztīrīšanā no patvaļīgā prombūtnē esošiem, dezertieņiem un no iesaukšanas izvairījušajiem.
- 3) Kureļa formācijas militāro un saimniecisko apgādi kārtot Šaca bataljons Kalvē, kam iesniedzami visi pieprasījumi.
  - 4) Ģenerāļa Kureļa formācijā nedrīkst uzņemt patvaļīgā prombūtnē esošus, dezertieņus un no iesaukšanas izvairījušos. Pieteikušies vai sagūstītie dezertieři u. t. t. nogādājami manā pulcēšanas vietā Talsos (SS-Ostuf. Blekmann's, I-c).
  - 5) Ģenerālim Kurelim visdrīzākā laikā iesniegt sastāva pārskatu, ieroču pārskatu, kā arī personāla sarakstu divos eksemplāros.

Parakstītājs:

SS-Obergruppenführer und
General der Polizei
Jeckeln

Par noraksta pareizību:

Hauptwachtm. der Schutzpolizei Frederich

Par tulkojuma pareizību:

virslieņants Vairogs

(paraksts)

*

Vēl nebiju saņēmis ģenerāļa Kureļa stāstījuma atreferējumu, kad uzzināju, ka pēc viņa grupas likvidēšanas ģenerālis Jeckeln nosūtījis 454 tās dalībniekus uz Vāciju ievietošanai Stuthofas koncentrācijas nometnē.

Ja nemaldos, ģenerālinspektora stābam to bija līcis paziņot augstākais SS un policijas vadītājs Veikselē SS-grupenfīrers Katcmanns.

Nekavējoties reaģēju uz to, griežoties pie SS galvenās pārvaldes priekšnieka Berlīnē, SS obergruppenfīrera Bergera ar sekojoša satura rakstu:

Latviešu leģiona
ģenerālinspektors

Dancigā, 22. nov. 1944. g.
N/1/D

Slepeni!

SS-Obergruppenführer'am Berger'am,
SS galvenās pārvaldes priekšniekam,
B e r l i n ē.

Augstākais SS un policijas vadītājs Ostland'ē un Runo, SS-Gruppenführer's Jeckeln's, ir nosūtījis augstākam SS un policijas vadītājam Weichsel'ē 454 latvju vīrus ievietošanai koncentrācijas nometnē Stutthof'ā. Šie vīri esot it kā piederējuši »Ģenerāļa Kureļa nacionālai armijai«. Cik man zināms, tad Kureļa cīņas grupa ir sastādīta pēc vācu iestāžu ierosmes un, šķiet, ar Obergruppenführer'a Jeckeln'a atļauju, no bijušiem latvju aizsargu organizācijas piederīgiem, ieskaitot tos zemes aizsardzībai un varbūtēji arī cīņai pret lieliniekiem — to aizmugures apgabalos.

Kā izriet no augstākā SS un policijas vadītāja Ostland'ē un Runo, Gruppenführer'a Jeckeln'a raksta koncentrācijas nometnes Stutthof komandantam, tad »ģen. Kureļa stābs« esot iesniedzis nepareizas ziņas par skaitlisko sastāvu, kā arī atkārtoti izdarījis neatļautas rekvizīcijas. Šī grupa esot uzņēmusi arī dezertierus no citām vienībām. Aiz šī iemesla augstākais SS un policijas vadītājs Ostland'ē un Runo »Kureļa stāba« virsniekus ievietojis izmeklēšanas apcietinājumā, viņa ļaudis atbrūņojis un pārvietojis uz Vāciju, dodot rīkojumu pret šiem vīriem neievadīt tiesas vajāšanu, bet 356 no tiem uz zināmu laiku ievietot koncentrācijas nometnē Stutthof'ā, jo tie it kā sastādoties no dažādu kaŗaspēka daļu, kā Leģiona, policijas u. c. dezertieriem. Pārējie 98 vīri kā bijušās Latviešu policijas iecirkņu dienesta piederīgie un jaunekļīgi zenīrtalerijas izpalīgi pārvietojami uz Konitz'u un nododami 15. (latv. Nr. 1) SS grenadieru divīzijai.

Lūdzu Jūsu palīdzību, lai arī šie 356 netiktu nodoti koncentrācijas nometnē, bet ietilpināti Leģionā. Šeit lieta negrozās ap dezertieriem šī vārda tiešā nozīmē, bet gan ap apgarotiem nacionālistiem un fanātiskiem cīnītājiem pret lieliniecismu. Lieļākā tiesa šo vīru piederējuši Leģiona vienībām, kuŗas pārvestas uz Vāciju — un, tā kā tie uzskatījuši par savu svētāko pienākumu palikt Kurzemē ar ieročiem rokās, lai aizstāvētu

dzimto zemi, tad tie atpalikuši no savām vienībām. Daudzi no viņiem ir vairākas reizes ievainoti un saņēmuši arī dažādus apbalvojumus par drosmi cīņā pret lieliniecismu. Lielai daļai šo vīru nācies vācu kaŗaspēka ātrās atiešanas norisē no Latgales un Ziemeļvidzemes atstāt tur viņu ģimenes, par kuŗu likteni tie neko nezina. Šī iemesla dēļ šie ļaudis nebūtu uzskatāmi par dezertieŗiem, bet nododami kādai Leģiona rezerves vienībai, kur tos varētu pārbaudīt. Tikai pret patiesiem dezertieŗiem būtu ievadāma tiesas vajāšana. Lielāko daļu šo vīru nekādā gadījumā nevar darīt atbildīgu par dezertēšanu, bet atbildību nes vienīgi Kureļa kaujas grupas vadība, kuŗā šos vīrus ir vervējusi un pie tam tiem apgalvojusi, ka viņu iestāšanās Kureļa cīņas grupā ir likumīga, un ka tie ar to nekādu atbildību uz sevi neuzņemas. Arī šis apstāklis ir ņemams vērā, lai novērstu pārāk formālu pieeju lietai un pārāk asu soda līdzekļu pielietošanu. Šo vīru ievietošana koncentrācijas nometnē izsauktu pie tiem tikai sarūgtinājumu un iedarbotos demoralizējoši. Arī augstākais SS un policijas vadītājs Weichsel'e — Gruppenführer's Katzmann's ir tādos pat ieskatos un ir pieprasījis SS-Obergruppenführer'am Glück'am šo vīru pārvešanu kādā no uztvērējam nometnēm, lai tur izdarītu vēlreizēju to pārbaudi.

Atļaujos piezīmēt, ka vēl pašreiz Kurzemē oficiālas personas un vācu iestādes izdara vervēšanu pretizlūkošanas uzdevumiem un partizānu darbībai ienaidnieka aizmugures apgabalos, kāds apstāklis var daudzus ļaudis novest bīstamā stāvoklī tamdēļ, ka slepenības saglabāšanas dēļ vervēšanai jānotiek maskētā veidā un ļaudis bieži vien nezina, vai tā ir likumīga vai nelikumīga.

Lūdzu Jūsu rīcību

R. Bangerskis

★

Neatceros, vai 24. novembrī ģenerālinspektora stāba priekšnieks vai arī pulkv. Palkavnieks bija komandēts uz augstākā SS un policijas vadītāja stābu Veikselē noskaidrot, kādā ceļā varētu panākt kureliešu atbrīvošanu no koncentrācijas nometnes. Sarunas notikušas galvenokārt ar inspekcijas tiesnesi SS obersturmbannfīreru Hanselu, kuŗš 26. novembrī piesūtīja man rakstisku priekšlikumu nodibināt jauktu latviešu-vācu komisiju kureliešu pārbaudei uz vietas Stuthofā. Patiesībā priekšlikumu par komisijas nodibināšanu bija ierosinājusi ģenerālin-

spekcija, bet tiesnesis Hansels tikai paziņo, ka to akceptējis arī augstākais SS un policijas vadītājs Katcmanns:

*Inspekcijas tiesnesis
inspekcijas apgabālā D.
I-a 110 Tgb. Nr. 71/44 geh.*

Dancigā, 26. nov. 1944. g.
Rennerstiftsgasse 11
Tālrūnis 24319

Slepenil

Attiecas uz: Koncentrācijas nometnē Stutthof'ā atrodošos apcietināto latviešu pārbaudi.

Pamats: SS-Obersturmbannführer'a Hansel'a mutisks izklāsts
SS-Gruppenführer'am Bangerskim 24. nov. 1944. g.

Latviešu leģiona ģenerālinspektoram,
SS-Gruppenführer'am Bangerskim,
Dancigā,
Troyal barakās.

Augstākais SS un policijas vadītājs Weichsel'ē, SS-Gruppenführer's Katzmann's, pieņēmis manu priekšlikumu dibināt komisiju, sastāvošu no diviem latvju SS virsniekiem un diviem SS tiesnešiem no XVI SS un policijas tiesas Rīgā, koncentrācijas nometnē Stutthof'ā jau atrodošos un tur vēl sagaidāmo apcietināto latvju pārbaudīšanai, kuŗus SS-Obergruppenführer's Jekeln's uztvēris Ostland'ē un pārsūtījis uz Danzig'as Westpreussen'as apgabalu.

Tamdēļ, pamatojoties uz mutisko sarunu 24. novembrī 1944. gadā, lūdzu no Jums, Gruppenführer, apstiprinātos latvju SS virsniekus, SS-Standartenführer'u Palkavnieku un SS-Obersturmbannführer'u Gailīti pirmdien, 27. nov. 1944. gadā, komandēt uz koncentrācijas nometni Stutthof'u.

Izbraukšana 27. 11. 1944. pl. 8,30 ar autobusu no Mattenbuden'es. Mattenbuden'e ir blakus iela no Langgarten. Autobuss iet tieši līdz koncentrācijas nometnei Stutthof. Piestātne saucas »Waldlager Stutthof«. Ar to pašu autobusu brauc no XVI SS un policijas tiesas Rīgā, šai pārbaudei nozīmētie SS tiesneši —

SS-Untersturmführer's Dr. Bastien's un SS-Oberscharführer's Dr. Lotz's.

/Paraksts/
SS-Obersturmbannführer's
un inspekcijas tiesnesis

★

Pēc rūpīgas pārbaudes no 365 kureliešiem, kuņi atradās Stuthofas nometnē (no 454 uz Vācijas nosūtītiem — 89 bij. karavīri jau bija nosūtīti 15. divīzijas komandiera rīcībā) komisija bija atradusi par iespējamu atbrīvot 331, bet atstāt ievietošanai darba nometnēs 34. Motīvi redzami no tālāk sekojošā raksta:

*Kriegssondergericht
beim Generalinspekteur
der Lett. SS Freiw. Legion*

Rīgā, 1. decembrī 1944. gadā

Nr. ....

*Sevišķā kara tiesa
pie Latv. SS brīvpr. leģ.
ģenerālinspektora*

*Ģenerālinspektoram
Ziņojums*

Laikā no 27.—30. novembrim š. g. Stuthofas nometnē no manis, pulkv. Gailiša, un diviem XVI SS un policijas tiesnešiem tika pārbaudīti 365 latvieši, kuņi tikuši apcietināti, nogādāti šeit, Vācijā, un ievietoti minētā nometnē sakarā ar tā saucamās ģen. Kureļa grupas likvidēšanu. Sastāvs — no Leģiona vienībām, vācu daļām, būvbataljoniem un policijas Kureļa grupai pievienojušies karavīri. Iepriekš pārbaudes komisija vienojās attieksmē uz apcietināto iedalīšanu katēgorijās, pie kam tika pieņemts, ka 1. katēgorijā iedalāmi derīgie dienestam Leģionā, 2. kat. — derīgie darbam darba bataljonos, un 3. kat. — derīgie darbam darba nometnēs. Katrs no apcietinātiem tika atsevišķi iztaujāts un pārbaudīti eventuāli pie viņa esošie dokumenti.

No minētā skaita, t. i. 365, komisija atzina par derīgiem Leģionā 244, par derīgiem darba bataljonos 87 (tanī skaitā arī ārrindniekus) un 34 par derīgiem darba nometnēs — komunistus, politiski neuzticamos, dezertieņus no sevišķu uzdevumu bataljona.

Par sadalīto izvietošānu tiks nekavējoties dots rīkojums no SS un pol. tiesas IV.

(paraksts)
priekšsēdētājs
pulkvedis Palkavnieks

★

Ar to tā saucamā Kureļa grupa beidza eksistēt, bet, atgriezies Liepājā, mēģināju noskaidrot vēl dažus neskaidrus jautājumus kā sarunās ar bij. aizsargu priekšnieku pltn. Dzenīti, tā ar bij. Rīgas apriņķa priekšnieku policijas pulkvedi Veidi.

Sakarā ar 1944. g. beigās izcēlušos konfliktu plkv. Veides un Liepājas apriņķa priekšnieka Eicheļa starpā, kur Veide pretendēja uz Eicheļa vietu, man 12. decembrī iznāca ar plkv. Veidi garāka saruna arī Kureļa grupas lietā.

Vispirms atgādināju Veidem mūsu sarunu pa tālruni Rīgā, kad Veide tik katēgoriskā priekšniecības tonī pārmeta Liepiņam viņa ierašanos Leģiona stābā un arī viņa vēlāko vairīšanās un raisīšanos no Kureļa lietas, kaut gan Kureļa grupa sastādījās no Rīgas apriņķa aizsargiem, kuŗu pulka komandieris bija Veide. Jautāju, kāpēc viņš nebrauca līdz Ozoliņam, lai ar ģenerāli Kureli vēlreiz visu pārrunātu. Uz to viņš atbildēja, ka negribējis afišēties ar tikšanos ar Kureli, lai nedomātu, ka viņš ģenerālim dod kādus padomus vai rīkojumus. Jautāju, kāpēc tad par stāba priekšnieku jeb gandrīz faktisko darītāju grupā nozīmēts Upelnieks. Uz to Veide atbildēja, ka visus stāba darbiniekus ģen. Kurelis izvēlējis pats, bet visas iecelšanas izdarījis aizsargu priekšnieks, un viņam, Veidem, tur bijusi maza līdzrunāšana.

Kad dažas dienas vēlāk par šo lietu runāju ar bij. aizsargu priekšnieku pltn. Dzenīti, tas lietu attēloja pavisam citādi. Viņš, aizsargu priekšnieks, jau agrāk novērojis, ka Upelnieks nerīkojies tā kā vajag un dzen pats savu politiku, slēpjot to no saviem priekšniekiem, un tāpēc gribējis iecelt par Kureļa

grupas stāba priekšnieku kādu citu personu. Bet tad Veide nostājies krasi Upelnieka pusē un pateicis — ja aizejot Upelnieks, tad aizejot arī viņš, Veide, no apriņķa priekšnieka amata. Ar to Veide panācis Upelnieka palikšanu amatā.

Dienesta atzīme.

Pie Latviešu leģiona ģenerālinspektora ģenerāļa Bangerska Liepājā 1944. g. 12. decembrī ieradās Rīgas apriņķa priekšnieks Veide.

Vispirms tika pārrunāts jautājums par Liepājas apriņķa priekšnieku maiņu resp. par piekritību iecelšanas jautājumos. Augstākā SS un policijas vadītāja Austrumu apgabālā vietnieks ģen. Junklaus paredzējis līdzšinējā apriņķa priekšnieka Eichela vietā iecelt Veidi. Pagaidām tomēr jautājums paliek atklāts, jo Jekelns šo iecelšanu apturējis.

Pēc tam ģenerālinspektors pieskārās aizsargu un tā saucamo kureliešu jautājumam.

Ģenerālis atgādina Veidem, ka vēl Rīgā viņš pēdējam piezvanījis, apm. tanī laikā, kad notika krievu iebrukums pie Ērgļiem, un teicis, ka tagad aizsargiem ir izdevība parādīt, ko tie īsti spēj.

Uz to Veide esot atbildējis, ka viņš personīgi maz ko varot darīt, jo viņam jau neesot armijas dienesta pakāpes. Veide paskaidro, ka uzdevis ģen. Kurelim pārzināt 2., 3. un 4. iecirkņu aizsargus Skrīveros, pulkv. Vītolam 1., 5., 6., un 7. Rīgā — pltn. Mednim. Apstiprināšanu izdarījis aizsargu priekšnieks pltn. Dzenītis.

Par aktīvu iesaistīšanos cīņā nevarējusi būt runa bez augstākā SS un policijas vadītāja Jekelna atļaujas.

Kapt. Upelniekam bijusi apliecība, ka šiem aizsargiem, fronte virzoties uz priekšu, jāpaliek frontes aizmugurē. Tagad viņam pārmet taisni nepalikšanu aiz frontes.

Kurzēmē aizsargi nekad nav šāvuši ne uz vienu vācu vai latviešu policistu.

Veide uzskatījis, ka viņam nav nekāda sakara ar šiem ļaudīm. Izejot no Rīgas apriņķa, šie aizsargi izgājuši no viņa padotības. Kas attiecas uz ģen. Kureļa stābu, tad zinājis, ka viņš pats izvēlējis par stāba priekšnieku kapt. Upelnieku, adjutantu

Gregoru, saimniecības vadītāju plkv. Liepiņu. Stābā iegājis lauksaimniecības ģenerāldirektora Andersona pārstāvis — Koporācijas skolas vadītājs Pāvulāns.

Ģenerālinspektors atgādina, ka viņam sevišķi dūries acis tas, ka visi šie aizsargu vadītāji visu laiku it kā vairījušies no ģenerālinspektora. Uz to Veide atbild, ka viņam neesot zināms, kādas šiem aizsargu vadītājiem kā virsniekiem attieksmes ar ģenerālinspektoru. Viņš personīgi vienmēr sastrādājis ar ģenerālinspektoru, cik vien iespējams.

Ģenerālinspektors atgādina, ka pie viņa Rīgā ieradies plkv. Liepiņš un stāstījis, ka ģen. Kurelis apmēram ar 300 aizsargiem esot aizgājis uz Talsiem. Viņš, plkv. Liepiņš, kā saimniecības priekšnieks palicis ar apm. 12 to mantām bez jebkādiem transporta līdzekļiem. Ģenerālinspektors esot tūlī piezvanījis Veides kungam par šo jautājumu. Pēdējais atbildējis, ka viņš nesaprotot, kāpēc Liepiņš nācis uz ģenerālinspektora stābu, jo aizsargiem teikts, uz kuriem viņiem jāiet, un ka plkv. Liepiņam arī ir pateikts, uz kuriem jābrauc, un arī mašīnas esot.

Veide paskaidro, ka viņam par šo lietu neesot bijusi nekāda daļa, jo plkv. Liepiņš bijis padots ģen. Kurelim, kuŗam tad arī bijis par to visu jāgādā.

Bijis tiešām traģisks stāvoklis, ka aizsargiem nebijis nekādas pavēles, ko darīt.

Ģenerālinspektors aizrāda, ka vajadzējis pieprasīt rīkojumus.

Veide uz to atbild, ka pltn. Dzenītis piesūtījis, aizbraukdams, atvadu kartiņu, kuŗā lasāmas gan skaistas frazes, bet nekādas noteiktas pavēles par aizsargu turpmāko darbību un uzdevumiem.

Ģenerālinspektors aizrāda, ka pēc viņa telefoniskām pārrunām ar Veidi viņš bijis pilnīgā pārliecībā, ka aizsargu aiziešanu uz Talsiem pārzinājis Veide. Būtu bijis toreiz pareizi aizrakstīt Talsu apriņķa priekšniekam, uz kuŗu rajonu aizsargi toreiz aizgājuši.

Veide paskaidro, ka aizsargu organizācijas statūti nosaka, ka, aizejot no viena apriņķa uz otru, aizsargi jau automatiski pāriet jaunā apriņķa priekšnieka rīcībā.

Ģenerālinspektors atceras, ka toreiz, kad ģen. Jekelns taisījis pārvietoties uz Talsiem, viņš baidījies, ka varētu iznākt nesaprašanās vai pārpratumi, jo cirkulējušas baumas, ka Kureļa grupai pievienojas arī daudz dezertieru, un tāpēc ieteicis brī-

dināt Talsu apriņķa priekšnieku neļaut Kurelim pieturēt dezertierus.

Būtu bijis labāk, ja Veides kungs pats būtu aizbraucis uz Talsiem.

Veides kungs atbild, ka sākumā gan domājis pats braukt uz turieni, bet, apsverot apstākļus, ka varētu sākties visādas runas, ka viņš tur ieradies, lai vestu sarunas ar ģen. Kureli u. t. t., nolēmis pats nebraukt, jo bijis jau visus sakarus ar šiem aizsargiem pārtraucis.

Uz Talsiem gan aizbraucis Ozoliņa kungs.

Ģenerālspektors izsaka domu, ka tomēr vajadzējis uz Talsiem aizbraukt un dot pavēli par izformēšanu.

Veides kungs ir ieskatos, ka tādā gadījumā apzinīgie un kārtīgie cilvēki gan būtu izformējušies, bet pārējie — kā dezertieri u. c. paliktu, un viņš tagad būtu par to atbildīgs.

Rīgā bijis ģen. Jekelna rīkojums saformēt vienu bataljonu Rīgā (550 cilvēku stiprumā), Skrīveros 250, Slokā 300, Dolē 120. Rīkojums nācis caur ģen. Šrēderu; vai arī bijusi rakstiska pavēle — nezinot.

Vēlāk nācis rīkojums par izformēšanu, bet tad par atlikušajiem katru dienu bijis jādod sastāva ziņas. Bijis rakstisks rīkojums par iesaucamo gados dzimušo nodošanu Leģionam — pārējos atlaižot pavisam mājās.

Uz ģenerālspektora jautājumu, vai arī ģen. Kurelim bija dots rīkojums par izformēšanu, Veides kungs apstiprina, ka bijis.

Ģenerālspektors izsakās, ka ģen. Kurelis tagad atsūtīts viņa rīcībā uz Dancigu bez jebkādiem izziņas materiāliem. Pēc ģen. Kureļa izteicieniem viņam bijusi sava priekšnieka Veides rakstiska pavēle par darbošanos, un viņš neesot griezies pie ģenerālspektora, negribēdams apiet savu tiešo priekšnieku.

Veides kungs atbild, ka viņš visu to lietu uzskatījis tikai par tādu joku dzišanu.

Ģenerālspektors konstatē, ka no »šādas joku dzišanas« radušās tik kļūmīgas sekas — vairāk nekā 400 kaņavīru tagad nonākuši koncentrācijas nometnēs Vācijā, radušies tik daudzi dezertieri u. c. Vairāki virsnieki notiesāti uz nāvi un nošauti, daudzi kareivji krituši.

Uz jautājumu, kas bijis ltn. Rubenis, Veides kungs nevar skaidru atbildi dot, jo tāda virsnieka Rīgas apriņķī neesot bijis.

Tā kā ģen. Kurelis esot visu laiku par savu priekšnieku uzskatījis Veides kungu, tad pēdējais brīnās, ka ģen. Kurelis, pārvietodamies no Skrīveriem uz Talsiem, nav Rīgā pie viņa pieteicies.

Aizsargu priekšnieks pltn. Dzenītis esot no Rīgas diezgan dīvainā veidā aizbēdzis ar dažādām mantām, kā spirtu, papirosiem, apaviem un naudu. Ģen. Dankers paziņojis rakstiski 30. 9. 1944., ka noliek pilnvaras. Tad aizsargu priekšnieks pltn. Dzenītis tikai pateicis — »mēs esam piekrāpti un pagalam«, un aizbraucis. Tā radies stāvoklis, ka pēdējās 12 dienās nebijis nekādas priekšniecības. Ģen. Dankera rakstā bijis teikts, ka galvenie direktori paliek savās vietās un pakļauti reichskomisāriātam. Pēc tam, meklējot galvenos direktorus — nevienu vairs neatraduši. Visa kļūda esot bijusi tā, ka pltn. Dzenītis neesot rikojies.

Apm. 8. vai 9. 10. Veides kungs saņēmis no Liepājas telegrafisku rīkojumu no ģen. Šrēdera policijas vienībām — virzīties no Rīgas caur Tukumu uz Liepāju. Tāda vai līdzīga satūra telegrammas bijušas adresētas arī pltn. Dzenītim un Tīrzītim, bet pēdējie nekur Rīgā nav bijuši atrodami.

Jāpiezīmē, ka pltn. Dzenīša rīcībā pēdējā laikā saplūduši lieli ziedotas naudas līdzekļi u. c. Sākumā ziedojumi ienākuši katram aizsargu pulkam atsevišķi, tad pēc pltn. Dzenīša rīkojuma visi ziedojumi bijuši jānodod aizsargu priekšniekam, lai tos vēlāk sadalītu.

Pltn. Dzenīša stābā faktiskais rīkotājs un darītājs bijis kpt. Ķirsons, kas aizbraucis kopā ar pltn. Dzenīti.

Kpt. Ķirsons tagad izsludināts par dezertieri.

Pltn. Dzenītis neesot atcelts no amata, bet, kā rīkojumā teikts, galvenā policijas direktora pltn. Pommera prombūtnes laikā un saslimušā aizsargu priekšnieka pltn. Dzenīša vietā šos amatus pagaidām līdz atsaukumam pildot pltn. Ozoliņš.

Uz Veides kunga jautājumu, kāds liktenis tālāk gaida mūsu policiju, ģenerālinspektors paskaidro, ka tā kā pati mūsu policijas vadība par to vairs nerūpējas, tad ģenerālinspekcija šos jautājumus sākusi apstrādāt, un panākta jau zināma vienošanās par policijas traukšņu btl. dibināšanu, daļas policijas kaņavīru pārskaitīšanu uz Leģionu u. t. t.

Atgriežoties pie iepriekšējā jautājuma, ģenerālinspektors uzsver, ka visa šī ģen. Kureļa lieta ļoti nepatīkama. Daži Kureļa

Gen. Kurelis Latvijas armijas tērpā

Kurelišu stābs Strazdes muižā

Gen. Kurelis trimdā Vācijā

1944. gada vasarā, kad kaujas norisinājās jau Latvijas teritorijā, Leģiona ģenerālinspektors personīgi rūpējās par ievainotajiem. Attēlā ģen. Bangerskis ar vlt. Ancānu kādas slimnīcas apmeklējumā

Piefrontes joslā pie Auces sāšauts padomju tanks. Uz tā Pašvaldību departamenta direktors J. Niedra, civīlā — red. O. Freivalds

stāba darbinieki aģitējuši pat ģenerālinspektora stābā, aicinādami atsevišķus karavīrus pāriet pie viņiem. Rezultātā — daudzi nošauti, un par ko?

Veides kungs izsakās, ka viņam neesot zināms, kādu darbību kurelieši attīstījuši Talsos un apkārtnē. Tomēr pastāvot vēl tagad dažas sīkas grupas, kuŗas saņēmušas no Heeresgruppe Nord apliecības un pilnvaras darboties. Pēdējā laikā izsniegtas pat jaunas apliecības šiem cilvēkiem, kuŗas izdevis it kā Reichsführer SS. Piem. kādam policijas virsniekam Kārkliņam ir apliecības, ka tas sastāv SD dienestā, pilnvarots palikt šeit uz vietas, ir tiesības šo pilnvaru pat neuzrādīt — resp. nesniegt nekādus paskaidrojumus par savu uzdevumu.

Ģen. Kurelim bijis tomēr dots rakstisks rīkojums, ka slēgtās aizsargu vienības jāizformē un var sapulcināt tikai uz sevišķu rīkojumu.

Šāds rīkojums ģen. Kurelim ticis dots apm. 2—3 ned. pirms Rīgas atstāšanas.

12. 12. 1944.

Ze

Leitnants

Pārskats par ģen. Kureļa grupas darbību

1945. g. janvāra otrā pusē pie manis stābā ieradās bij. Latvijas armijas virsnieka vietnieks J. Dišlers, profesora Dišlera dēls, un stāstīja, ka viņš bijis Kureļa grupas stāba darbinieks no pašā tās formēšanas sākuma līdz beigām un varot sniegt pilnīgu pārskatu par tās darbību un likvidēšanas apstākļiem. Devu viņam dažas dienas laika un viņš patiešām savu solījumu izpildīja un pārskatu iesniedza.

Pie Kureļa lietas

R. Bangerskis, 28. 1. 45.

Ģenerāļa Kureļa grupas darbība

no 28. jūl. 1944. g. līdz 14. nov. 1944. g.

1. Dibināšanas iemesli un idejiskais nostādījums.
2. Darbības pārskats laika secībā
  - A. Skrīveru periods: 28. jūl. — 20. sept.
  - B. Atkāpšanās un Strazdes periods: 20. sept. — 1. nov.

C. Anahites periods: 1. nov. — 14. nov.

3. Ģen. Kureļa grupas darbības legālitate: attieksmes ar vācu iestādēm.
4. Dezertieru uzņemšanas jautājums.
5. Kopsavilkums.

1. 1944. gada jūlija otrā pusē, kad militāro notikumu attīstības rezultātā boļševiki stipri apdraudēja jau tieši Latvijas iekšieni, grupiņa Latvijas virsnieku ar ģen. Kureli priekšgalā mēģināja aizsargu organizācijas ietvaros aktīvizēt cīņai pret boļševismu vēl tos latviešu spēkus, kas nebija iesaistīti Leģionā vai policijas vienībās, lai, boļševikiem izlaužoties cauri vācu armijas līnijām, krievu kājnieki sastaptu latviešu pretestību katrā pagastā, katrā lauku sētā. Lai šī aktīvizēšana labāk veiktos, tika atjaunotas Latvijas armijas tradīcijas, dienesta pakāpes un zīmotnes. Darbības uzsākšanai pamatu deva Rīgas apriņķa aizsargu pulka komandiera un Rīgas apriņķa priekšnieka J. Veides pilnvara; par darbības lauku tika izvēlēts Rīgas apriņķa policijas III un IV iecirknis. Vienība tika nosaukta par Rīgas aizsargu pulka ģen. Kureļa grupu.

2. A. *Skrīveru periods.*

Ģen. Kureļa grupas tiešā organizēšana sākās 1944. g. 28. jūlijā Skrīveru pagasta »Robežos«. Pēc iepriekš sastādīta plāna bija paredzēts līdz 1944. g. 12. augustam sa komplektēt 1200 cilvēku, no kuŗiem izveidot četrus nepilnus bataljonus, pa trim rotām ar 100 vīriem katrā rotā un nepieciešamības gadījumā ieņemt fronti Daugavas sektorā no Pļaviņām līdz Lielvārdei. Lai savāktu minēto skaitu, tika izsūtīti uzsaukumi visām darbības rajonā ietilpstošām 26 pagasta valdēm, uzaicinot noteiktos termiņos saaicināt kopā visus pagasta ieročus nest spējīgos vīriešus. Šais sapulcēs ieradās grupas virsnieki un, propagandējot aktīvas pretestības ideju cīņā pret boļševismu, uzaicināja visus nacionāli domājošus pilsoņus brīvprātīgi iestāties aizsargos, pie kam jaunākos par 1901. g. dzimušiem iesaistīja slēgtā vienībā, kas bija stacionēta Skrīveros, bet vecākos atstājot pagastu paš aizsardzības grupās. Ap-

gādi noorganizēja no vietējo lauksaimnieku ziedotiem ražojumiem.

Cilvēku sastāva komplektēšana nenorisinājās tik sekmiģi kā iepriekš bija plānots, jo daudzi negribēja »pārsteigties« ar brīvprātīgu iestāšanos aizsargos. Tā augusta vidū bija saformēts tikai Skrīveņu bataljons, riteņbraucēju vads pie grupas stāba, saimniecības komanda un atsevišķa rota Bebrņu pagastā. Kopā slēgtās vienībās bija ap 600 cilvēku, pasīvā grupā ap 1200 cilvēku. Apbruņojuma pamatā bija franču un krievu šautenes. Automatisko ieroču bija maz, apm. 2 uz rotu. Bez tiešā formēšanas un apmācības darba grupai nācās veikt arī citus uzdevumus, kas pa daļai stipri traucēja apmācību. Tā ap 50—100 cilvēku katru dienu piedalījās nocietinājumu būvē, dzeloņdrāšu vākšanā utml. Skrīveņu Ortskommandant'a un OT rīcībā. Bez tam ap 20—30 cilvēku vienmēr bija dažādos norīkojumos IV policijas iecirkņa priekšnieka un SD atbalsta punkta komandiera rīcībā. Beidzot ap 15 % no sastāva vienmēr bija atvaļināti ražas novākšanas darbos un rudzu sēšanai.

Augusta otrā pusē grupas stābā ieradās 16. armijas izlūkošanas daļas pārstāvis Oberfähnrich's Schubert's un vienojās ar ģen. Kureli par sadarbību un aizsargu nosūtīšanu sevišķam uzdevumam aiz ienaidnieka frontes, kā arī par stacionāras partizānu grupas noorganizēšanu gadījumam, ja fronte tiktu atvilkta. Augustā 7 cilvēku grupa kapr. Mazjāņa vadībā Seces pagastā arī pārgāja fronti un netraucēti atgriezās.

Stacionāro partizānu grupu noorganizēšanai tika izstrādāts plāns, kas paredzēja atstāt aiz frontes zināmu skaitu vienveidīgi organizētu partizānu grupu, radiostacijas un vadības centru — stābu. Šo plānu iesniedza 16. armijas izlūkošanas daļas priekšniekam ltn. Hasselmanam (Frontaufklärungstrupp 212 bei AOK 16, Kommandeur Ltn. Hasselmann), kuŗš to apstiprināja un apsoliģa attiecīģu apģādi. Brīvprātīģi pieteikuģies grupu vadītāģi tika nosūtģti speciālos kursos.

Septembģra sākumģ un vidģ daģas pazģmes liecinģģja it kģ par frontes stabilizģšģnos Vidzemģ, bet septembģra otrģ pusģ sģkģs strauģja atkģpģšģnģs kustģba. Bģja jģizģģķģģģ, vai

iesākt cīņu, kas būtu vācu atkāpšanās segšana, vai atkāpties bez cīņas. Rīkojumu no priekšniecības (aizsargu komandiera, apriņķa priekšnieka) nebija. Lai izšķirtu šo jautājumu, 18. sept. notika stāba un vienību komandieru apspriede, kas pieņēma lēmumu, ievērojot nepabeigto apmācību un nepilnīgi organizēto kaujas apgādi, frontes cīņās neiesaistīties, bet atkāpties uz Rīgas apkārtni un, ja vajadzīgs, uz Kurzemi. 19. sept. iesāka mantu un ieroču krājumu pārvietošanu vispirms uz Ropažiem. 22. sept. bija jau tomēr zināms, ka Rīgu turēs tikai līdz krājumu izvākšanai un armijas izlaišanai cauri, kāpēc ģenerālis Kurelis nolēma atkāpties cauri Rīgai uz Kurzemi. Atkāpšanos iesāka naktī no 22. uz 23. sept., kad frontes vienības pameta Aizkraukles pozīcijas.

Tā kā no aizmugurē atstājamiem partizāniem paredzētās apgādes bija saņemta tikai apm. 1/10, tad atstāja aizmugurē apm. 1/4 no paredzētā skaita, kas, salīdzinot ar saņemto, bija daudz (kāpēc Frontaufklärungstrupp 212 pārmetumi, ka vairāk nav palikuši Vidzemē, ir pilnīgi nevietā).

B. *Atkāpšanās caur Rīgu. Strazdes periods.*

Atkāpšanās caur Rīgu noritēja gludi. Tika izdzīts daudz lopu kā zināma pārtikas rezerve turpmākajam. Vienības bez traucējumiem sasniedza Strazdes pagastu. Bebŗu pagasta atsevišķā rota novietojās Ugāles pagastā. Sastāvā bija iztrūkums, jo daļa aizsargu bija atstājusi ierindu, lai evakuētu savas ģimenes. Strazdes perioda sākumā Skrīveŗu bataljona un grupas stāba vienību ierindā bija 275 cilvēki.

Strazdes periodā tika atsākta aktīva darbība daudz plašākā apjomā, lai aktivizētu visus Kurzemē savācamos latviešu spēkus cīņai pret boļševismu. Šai nolūkā grupas pārstāvji uzņēma sakarus ar daudzām latviešu amatpersonām un latviešu kaŗaspēka daļām. Pilnīgi nepareizs tomēr ir bieži dzirdamais apgalvojums, ka grupas pārstāvji ir mēģinājuši pierunāt vai aģitēt, lai latviešu kaŗavīri atstāj savas vienības. Grupas vārds šai laikā Kurzemē bija jau ļoti populārs un stābā Strazdes muižā ieradās apspriesties daudzi redzami latvieši. Tika atjau-

nota plaša sadarbība ar Frontaufklärungstrupp 212, no kuŗas tika saņemts uzdevums un pilnvarojums noorganizēt partizānu grupas Ziemeļkurzemē plašā mērogā, nododot zināmā mērā arī visu partizānu vadību pēc frontes atvilkšanas ģenerāļa Kureļa stābam.

Oktobrī pēc vairāku latviešu vienību (1. un 2. policijas pulku sevišķu uzdevumu bataljonu u. c.) aizsūtīšanas no Dundagas caur Ventspils ostu uz Vāciju, grupā pieteicās daudzi šīs vienības atstājušie kaŗavīri, kas nebija gribējuši pamest Latviju. Oktobra vidū apspriedē pie ltn. Hasselmana Matkulē, kuŗā piedalījās ģen. Kurelis un kpt. Upelnieks, tika pārrunāts jautājums par minēto kaŗavīru pieņemšanu vai noraidīšanu, uz ko ltn. Hasselmans atbildēja, ka var saistīt sevišķu uzdevumu veikšanai (t. i. partizānu organizēšanai) tos kaŗavīrus, kuŗu vienības vairs nav Latvijā, un par kuŗiem ir droša pārliecība, ka tie nav braukuši uz Vāciju vienīgi aiz patriotisma, jo tie esot »īstie vīri«, kas nevēloties atstāt savu dzimteni.

Grupās spēki Strazdes periodā strauji auga. Grupā pieteicās daudzi bēgļi, gan aizsargi, gan evakuēto apriņķu policijas piederīgie. Darbība attīstījās galvenokārt Skrīveru bataljona (komandēja pltn. Graudiņš) papildināšanā un sīkāko partizānu grupu organizēšanā.

C. Anahites (Stiklu) periods. Saruna ar ģen. Jeckeln'u.

Likvidācija.

Oktobra beigās grupas stābs pārgāja no Strazdes muižas uz Anahites stiklu fabrikas telpām apm. 13 km ziemeļos no Usmas stacijas. Šeit 2. novembrī tika saņemts uzaicinājums no ģen. Jeckeln'a ierasties tai pašā dienā uz apspriedi viņa dienesta vietā Talsos. Plkst. 15 notika apspriede, kuŗā piedalījās ģen. Kurelis un kpt. Upelnieks no vienas puses, ģen. Jeckeln's, SD-Oberführer's Fuchs's un ģen. Jeckeln'a stāba priekšnieks no otras puses. Apspriedes sākumā ģen. Jeckeln's ir bijis visai ass un taisījis pārmetumus, kā var pastāvēt kāda slēgta vienība blakus vācu armijas un policijas vienībām un latviešu SS Leģionam. Uz to atbildēts, ka grupa radusies kā aizsargu organizācijas sastāvdaļa un kā tāda ir organizēta uz militāriem pamatiem. Ģen. Jeckeln's teicis, ka aizsargi nedrīks-

tot veidot slēgtu vienību. Uz to atbildēts, ka ir arī citi precedenti (Bauskas aizsargu bataljons u. c.). Pārrunās plaši iztirzāta arī līdzšinējā darbība — policijas palīgdienestā, nocietinājumu darbos un sevišķu uzdevumu veikšanā pie Frontaufklärungstrupp 212, ko gan pilnīgi nav ļāvusi realizēt ātrā atkāpšanās no Vidzemes. Iztaujājis par apbruņojumu, apgādi u. t. t., ģen. Jeckeln's kļuvis laipnāks, uzslavējis līdzšinējo darbību un nospraudis turpmāko darbību (izteikta 4. nov. piesūtītā rakstā — pavēlē), pēc kam sācis pierunāt ģen. Kureli, kuŗam esot »labs vārds latviešu tautā«, izdot uzsaukumu dezertieriem un mežos klistošajiem latviešu kaŗavīriem, lai nāk ārā no mežiem un pieteicas iestādēs. Uzsaukumā varot rakstīt, ka pēc kaŗa būs brīva Latvijas valsts, uzsaukumu izplatīšot visiem līdzekļiem, arī lidmašīnām. Ģen. Kurelis uz to atbildējis, ka viņš savā un savu kaŗavīru vārdā izsaka pateicību par šo apsoliĵumu, kas katram latvietim dod cerību un spēkus, bet lūdzis to vispirms publicēt, apsolot pēc tam nekavējoties parakstīt attiecīgu uzsaukumu. Pēc tam ģen. Jeckeln's nav neko noteiktu atbildējis un apspriede beigusies.

5. novembrī pēc pusdienas ģen. Jeckeln's ieradies ģen. Kureļa stābā Anahitē. Pārrunās piedalījušies bez ģenerāļiem un kpt. Upelnieka arī vairāki citi stāba virsnieki. Ģen. Jeckeln's atkārtojis savus vārdus, ka pēc kaŗa būs brīva Latvija. Visumā atkārtots jau iepriekš pārrunātais, norunāta tikai tehnisku jautājumu nokārtošana sakarā ar iesaistīšanu ģen. Jeckeln'a tiešā padotībā (skat. rakstu 22. lapp., red.), un tāpēc nolikta apspriede Talsos.

Šī apspriede Talsos notika 8. novembrī. No Kureļa grupas puses piedalījās kpt. Upelnieks, no vācu puses SD-Oberführer's Fuchs's, vēlāk stāba priekšnieks.

Sarunā ar Fuchs'u par grupas piedalīšanos dezertieru likvidēšanā, kpt. Upelnieks uzsvēris, ka no latviešu tautas puses grūti uzskatīt par dezertieriem tos kaŗavīrus, kas atstājuši savas vienības, tās izsūtot uz Vāciju. Šiem kaŗavīriem vajadzētu dot iespēju caur kādu rezerves bataljonu atgriezties tepat Kurzemes frontē. Vispār radikāli nokārtot dezertieru jautājumu var tikai Latvijas valsts proklamēšana, jo latvju tautā pēc visa līdzšinējā pastāv zi-

nāma uzticības krīze vācu vadībai. Latvju tauta ir sevišķi pret savu bruņoto spēku nosūtīšanu uz Vāciju, ar šo izsūtīšanu izskaidrojams ļoti augstais dezertieru skaits mežos, kaut gan latvju tauta visā visumā grib cīnīties pret bolševismu līdz pēdējam. Latvijas valsts atzišana dotu visai tautai morālo spēku pieaugumu, kaņavīriem augstu, cēlu mērķi, par ko cīnīties, atjaunotu uzticību vācu vadībai cīņā pret bolševismu. Atjaunojot Latvijas armiju, izdarot visu spēku mobilizāciju, atsūtot Vācijā esošās latviešu vienības, būtu iespējams atbrīvot daudz vācu kaņavīru citiem uzdevumiem.

Uz to Fuchs's atbildējis, ka tas, ka Latvija būs brīva valsts pēc kara, neesot tikai viņa vai ģen. Jeckeln'a personīgās domas, bet oficiāls Vācijas valdības lēmums, un ka šodien to proklamēt nevarot tikai tāpēc, ka to iztulkotu kā Vācijas vājuma pazīmi. Kpt. Upelnieks atbildējis, ka tagad ir pēdējais laiks, ka tad, kad būs okupēta visa Latvija, būs jau par vēlu.

Fuchs's bijis ļoti pateicīgs par atklātu valodu, teicis, ka viņš arī esot tādās pat domās, bet ka aizkartie jautājumi pārāk svarīgi, lai tos izšķirtu uz vietas. Viņš izlidošot uz Berlīni, lai par visu pārrunātu ziņotu Reichsführer'am SS un partijas sanāksmei. Ja atbilde no Berlīnes būšot pozitīva, tad viņš pēc 4 vai 5 dienām lūgšot iesniegt pārrunāto rakstiski. Rezerves bataljona radišanai viņš piekrītot, tas pārrunājams ar stāba priekšnieku.

9. novembrī no rīta Kureļa grupas stābā notika apspriede, kurā kpt. Upelnieks ziņoja par minēto apspriedi. Pieņēma lēmumu, ka sarunām ar vāciešiem attīstoties labvēlīgi, jācenšas izsargāties no jebkādiem incidentiem ar vāciešiem. Lai to panāktu, jābrīdina vēlreiz visas grupas vienības.

Tai pašā dienā plkst. 15 nostādīja Skrīveņu bataljonu, kuŗu uzrunāja ģen. Kurelis un kpt. Upelnieks, norādot, ka šodien latviešiem iespējama tikai viena cīņa — kopā ar Vāciju pret bolševismu, ka tikai tā var nest brīvu Latviju.

10. novembrī stāba mītnē ieradās SD vīrs Schatz's, kuŗš »draudzīgi«
nofotografēja stāba virsniekus — »atmiņai«.

14. novembrī plkst. 08,00 atklāja mīnmetēju uguni,

parādījās 6 lidmašīnas, nāca trīskāršas strēlnieku ķēdes, notika apcietināšanas.

Plkst. 12 sapulcēja atbrūņotos un tos uzrunāja ģen. Jeckeln's, norādīdams, ka viņiem esot jāciesh nenosvērtās kpt. Upelnieka rīcības dēļ.

3. *Ģen. Kureļa grupas darbības legālitāte, attieksmes ar vācu iestādēm.*

Kā jau teikts, darbības uzsākšanai pamatojums bija Rīgas apriņķa policijas priekšnieka un aizsargu pulka komandiera J. Veides pilnvarojums ģen. Kurelim pārorganizēt aizsargus apriņķa III un IV iecirkņu robežās uz militāriem pamatiem. Šis stāvoklis vēlāk tika sankcionēts ar aizsargu komandiera pavēli, ar kuŗu ģen. Kurelis tika iecelts par »apvienoto bataljonu komandieri Rīgas apriņķa aizsargu pulkā«. (Dienžēl, nav zināms, vai ir uzglabājies kāds šis pavēles noraksts, tuvāk zina plkv. Dzenītis un kapt. Ķirsons). Tam pievienojas 16. armijas izlūkošanas daļas pilnvarojums ģen. Kurelim un kapt. Upelniekam sevišķa uzdevuma veikšanai, frontes pārgājēju izlasei un stacionārās partizānu grupas organizēšanai. Ģen. Kurelim un kapt. Upelniekam izsniegtajās apliecībās bija minēts, ka viņiem ir sevišķs uzdevums no Ziemeļu armijas grupas (ein Sonderauftrag von Heeresgruppe Nord). Apliecības bija izdotas no Frontaufklärungskommando 204 bei AOK 16, tās parakstījis bija I. A. Oberfähnrich's Schubert's. Dažiem citiem grupas darbiniekiem bija izdotas apliecības no Frontaufklärungstrupp 212 bei AOK 16, tās bija parakstījis ltn. Hasselmann's. Sakarība starp Frontaufklärungskommando 204 un Frontaufklärungstrupp 212 nebija īsti skaidra. Ltn. Hasselmann's bija viņam komandieris, bet Oberfähnrich's Schubert's bija viņam padots.

Minētās apliecības ģen. Kurelim, kapt. Upelniekam un citiem bija derīgas no 15. augusta līdz 15. novembrim, tātad vēl vienu dienu *pēc likvidācijas*.

Bez tam, skaitot ar 3. novembri, ģen. Kureļa grupa bija legālizēta ar ģen. Jeckeln'a rakstu.

Visā trīs ar pus mēnešu ilgajā darbības laikā ģen. Ku-

reļa grupa vienmēr bija pieteikta Ortskommandantur'ām sākot ar Skrīveņu, beidzot ar Spāres — un saņēma no tām daudz rīkojumu, kādu nelegālām vienībām, resp. bandām nekad nemēdz dot.

Arī citās iestādēs ģen. Kureļa grupa vienmēr tika uzlūkota kā legāla vienība un tās izdotos dokumentus visur respektēja.

Ja arī kaujas grupas skaitliskais sastāvs pārsniedza partizānu grupās ierindoto skaitu, kas bija pieteikts Frontaufklärungstrupp 212 un bija ap 540, tad nav jāaizmirst, ka partizānu grupās varēja ierindot tikai izlasi, pārējie bija jāizmanto kaut kā citādi (saimniecībā u. t. t.). Ka grupas skaitlisko sastāvu stipri pārvērtēja uz augšu (6, 7, pat 12 un 16 tūkstoši vīru), tur vainīgs tas apstāklis, ka par kureļieti uzdevās katrs klaidonis un to arī par tādu pieņēma bez dokumentu pārbaudes, kaut Istajiem grupas kaŗavīriem bija grupas aizsargu apliecības un komandējuma dokumenti (Marschbefehl u. t. t.), kā katrā slēgtā vienībā. Tāpēc grupas skaitliskā sastāva nesaskaņa tieši ar pieteikto partizānu skaitu 540 nav jāuzskata kā nelegālītātes moments, jo sastāvs bija pieteikts, kā jau minēts, Spāres, Ugāles, Piltenes un Ēdoles Ortskommandantur'ās.

4. *Dezertieŗu uzņemšanas jautājums*

Skrīveņu darbības periodā, kas sakrita ar mūsu Leģiona ģenerālinspektora aicinājumu dezertieŗiem nākt laukā no meŗiem un atgriezties cīnītāju rindās, kā arī līdzīgu plkv. Lobes uzaicinājumu, grupā pieteicās daudz apkārtklīstoŗu latvieŗu kaŗavīru. Kad kļuva zināms, ka grupas sastāvā tos paturēt nedrīkst, tie tika nosūtīti pēc piederības. Atkāpŗšanās laikā caur Rīgu dezertieŗu grupā nebija.

Kā jau pieminēts, daudz dezertieŗu pieteicās Kurzemē. Leģionāri tika nosūtīti uz 19. div., izdodot tiem attiecīgus dokumentus ceļam. Kad noskaidrojās, ka tie divīzijā neierodas (cik man zināms — majora Stīpnieka apspriedē ar kapt. Upelnieku), stāba apspriedē 9. 11. izlēma par to sūtīŗanu uz divīziju ar pavadi.

Attieksmē uz izklīduŗiem izsūtīto policijas vienību piederīģiem rīkojās pēc ltņ. Hasselmann'a norādījumiem.

5. *Kopsavilkums.*

Isajā trīs ar pus mēnešu darbības laikā ģen. Kureļa grupas darbība maz paspēja izpausties reālos sasniegumos. Nav tomēr noliedzami divi sekojošie pozitīvie fakti:

- 1) *Zināmu latviešu spēku aktivizēšana cīņai*, (kas, diemžēl, gan nepaspēja īsti iesākties), ko labi izprata komūnisti un attiecīgi uz to reaģēja (1944. g. 6. okt. raidījums, kur »ģen. Kureļa banda« nostādīta blakus Leģionam — »Bangerska bandītiem«).
- 2) *Zināmu līdzdalību miera un kārtības sargāšanā*, jo apgabalos, kur bija organizētas Kureļa grupas vienības, »Sarkanā bulta« un citas bandas bija bezspēcīgas.

Kā negatīvs jānovērtē fakts, ka daži latvieši tomēr atstāja savas vienības frontē, mēģinādami iekļūt Kureļa grupā.

Liepājā, 18. 1. 45.

V. v. (J. Dišlers)

★

(Materiāliem par Kureļa grupas darbību ģen. Bangerskis pievienojis šādu savu vērtējumu, red):

Slēdziens

I *Kureļa grupas dibināšanas nolūks un mērķis.*

A. *Kurelis pats saka*: »Kad boļševiki izlauzās līdz Jelgavai, Rīgā sākās pānīka . . . es nolēmu palikt Latvijā un cīnīties kopā ar partizāniem.« Bet turpat piebilst: »Izvēlējos *Skrīveņu-Lielvārdes rajonu, jo tur 1941. g. cīnījies kapt. Upelnieks, kas bija kopā ar mani.*«

Tātad liela teikšana ir kapt. Upelniekam.

B. *Kapt. Upelnieka doma* bijusi plašāka un pēc A. Dravnieka atstāstījuma laikrakstā »Latvija« Nr. 11 (455) 7. 2. 1951. g., viņa atzinumi 1944. g. 9. oktobrī bijuši, ka:

- a) Ir pienākusi situācija, kāda bijusi 1919. gadā.
- b) Jānodibina pagaidu valdība un jāproklamē Latvijas neatkarības restaurēšana.
- c) Latviešu pagaidu valdība pārņem zemes aizsardzību un uzaicina *vācu kara spēku pakļauties Latvijas armijas virspavēlniecībai.*

- d) Jānodrošina kustība no Ventspils uz Zviedriju, un Ventspils osta jārezervē kā pēdējais atkāpšanās ceļš uz Zviedriju, ja Kurzemi nevarētu noturēt.

II Nešaubos, ka par šiem dažādiem mērķiem, kādi bija grupas komandierim un viņa stāba priekšniekam, bija informēti arī vācieši, un tas noveda pie grupas traģiskās likvidācijas ar nāves sodiem tieši stāba personālam.

- a) Lieki pierādīt, ka pavisam nebija 1919. g. situācija. 350.000 — 400.000 vīru stiprā vācu armija ar pūlēm turējās pret krievu pārspēku; tukšas joslas nebija un nevarēja būt (arī 19. divīziju ieskaitot). Kāda nozīme Kureļa ap 900 vīriem?
- b) Kāda būtu nozīme pagaidu valdībai?
- c) Ko dotu šī valdība vācu kaŗaspēkam ieroču, municijas un pārtikas ziņā? Kāpēc latviešiem pakļautais vācu kaŗaspēks cīnītos sekmīgāk pret boļševikiem nekā būdams pakļauts vācu vadībai? Vācu bruņoto spēku aizvējā un aizsardzībā dibinātā valdība būtu arī spiesta rīkoties, kā bruņotais spēks to noteiktu.
- d) Pēdējo atkāpšanās ceļu uz Zviedriju varbūt nodrošinātu, bet kam? Valdībai, varbūt, bet kaŗaspēku izdotu boļševikiem tā kā tā.

Plāns bija fantastisks.

III *Ko deva latvju tautai kureliešu kustība?*

Ja nebūtu kureliešu kustības —

- a) daudz vairāk būtu tautiešu šaipus dzelzs aizkara.
- b) Mazāk būtu upuŗu caur kaŗa tiesu.

*

Ar šo atmiņu publicēšanu esmu gribējis dot atbildi visiem tiem tautiešiem, kuŗi savās vēstulēs man jautā, kādi sakari un attieksmes ir bijušas Latviešu leģiona ģenerālinspekcijai ar kureliešiem un ko ģenerālinspekcija darījusi kureliešu likteņa atvieglošanai pēdējās drāmatiskajās dienās.

Tad savā laikā kādā no latviešu laikrakstiem bija lasāmas aplamības, it kā ģenerālinspekcijas norīkotā tiesa tiesājusi Stuthofas nometnē ieslodzītos tautiešus, resp. it kā ģenerālinspekcija sadarbojusies ar Stuthofas koncentrācijas nometnes vadību. Vienīgā reize, kad ģenerālinspekcijai bija dota izdevība iejauk-

ties Stuthofā ievietoto tautiešu lietā, bija kureļiešu lieta, un, kā redzams, šo iejaukšanos izsauca vēlēšanās viņiem palīdzēt. Un tā nebija bez panākumiem.

Zīpojums

Slepeni

Par ģen. Kureļa partizāniem. Aculiecinieki redzējuši šo partizānu transporta kuģi Ventspilī. Tie bijuši aplenkti pie Talšiem, saņemti ciet. Bijuši ārkārtīgi novārguši, neēduši, stingrā apsardzībā — ar mašīnpistolēm apbruņotu sargu pavadībā. Kur tie palikuši Vācijā — nav zināms. Bijuši ar goda zīmēm — vecie volchovieši. Ļaudis, to redzot, bijuši ļoti satriekti.

Latviešiem esot nākuši pārmetumi no vāciešiem, kad tie griebejuši turēties. Vispārējais uzskats Kurzemē esot, ka vācieši neatļaujot karot. Tikko krievi iedzen ķīli, vāci atkāpjas un nekad neiet uz priekšu.

R. ir sturmbannfīrers — uz spoguļa tam esot SS zīmes. Tāds viņš parādījies Tautas palīdzībā. Līdumnieku 1. priekšnieks Dābols iecelts kapteiņa godā. Abi viņi darbojoties pie partizānu kustības organizēšanas. Tad nu esot nesaprotams, ka no vienas puses partizānus organizē, no otras — tos apcietina.

3.12. 44. (bez paraksta)

Ģen. Bangerska atzīme: Tas jau noskaidrots, to man pieteica Vītols Berlīnē; pārrunāts. 8.12. 44., R. B.

Dienesta atzīme

Man zināmas divas grupas no bijušajām Kureļa vienībām:

Pirmā grupa nosūtīta uz Stutthofu. Tā bija sūtīta ar apsardzību.

Otra grupa — 298 cilvēki — ieradās Dancigā resp. Gotenhafenā bez apsardzības un netika ievietota koncentrācijas nometnē. Šai grupai izdarīja iesaukšanas noformulēšanu un 270 cilvēkus nosūtīja uz Behrentu, bet pārējos kā Leģionam nederīgus nodeva bēgļu nometnei tālākvirzīšanai.

Majors Augstkalns

6.12. 1944

Dancigā

GADIS II daļa LIELIEM

PĒDĒJAIS CĒLIENS

17. 28. 1944. gada, ceturksis

Latvijas Armiņa Loma

Darība, 20.11.1944.

Latvijas 28. divīzija, 1. brigāde

pretātpretinieka rīcība pilsētā

Latvija

Katru dienu katru stundu un 17. divīzija un 28. PMA. No 15. divīzijas VI nodaļa saņēma arī uzdevumu parādīt daļas darbināku darbu būvēt un citu divīzijas karavīru padarīt un Vācijā. Pēc jūnija laika apstākļiem Latvija (Apri 1944) un ar 1944. gada 1. jūniju, 1944. gada 1. jūniju Karavīru, kopā ar 17. divīziju.

Karavīru laikus sagādāja kāds raksts, kurā bija parādīts katru dienu katru stundu un 17. divīzijas darbināku darbu būvēt un citu divīzijas karavīru padarīt un Vācijā. Pēc jūnija laika apstākļiem Latvija (Apri 1944) un ar 1944. gada 1. jūniju, 1944. gada 1. jūniju Karavīru, kopā ar 17. divīziju.

Apri 3. jūnija katru dienu katru stundu un 17. divīzijas darbināku darbu būvēt un citu divīzijas karavīru padarīt un Vācijā. Pēc jūnija laika apstākļiem Latvija (Apri 1944) un ar 1944. gada 1. jūniju, 1944. gada 1. jūniju Karavīru, kopā ar 17. divīziju.

Pēc 17. divīzijas karavīru darbināku darbu būvēt un citu divīzijas karavīru padarīt un Vācijā. Pēc jūnija laika apstākļiem Latvija (Apri 1944) un ar 1944. gada 1. jūniju, 1944. gada 1. jūniju Karavīru, kopā ar 17. divīziju.

Kad ar 17. divīziju katru dienu katru stundu un 17. divīzijas darbināku darbu būvēt un citu divīzijas karavīru padarīt un Vācijā. Pēc jūnija laika apstākļiem Latvija (Apri 1944) un ar 1944. gada 1. jūniju, 1944. gada 1. jūniju Karavīru, kopā ar 17. divīziju.

Na raksts katru dienu katru stundu un 17. divīzijas darbināku darbu būvēt un citu divīzijas karavīru padarīt un Vācijā. Pēc jūnija laika apstākļiem Latvija (Apri 1944) un ar 1944. gada 1. jūniju, 1944. gada 1. jūniju Karavīru, kopā ar 17. divīziju.

des substances cristallines incolores, sans odeur, se dissolvant dans l'eau, le chloroforme, le tétrahydrofur, le benzène, l'éther, le toluène, le xylène, le nitrobenzène, le chlorure de méthyle, le tétrahydrofur, le benzène, le toluène, le xylène, le nitrobenzène, le chlorure de méthyle.

Zusammenfassung
Siedepunkt 110°C

Das ist eine kristalline, farblose Substanz, die in Wasser, Chloroform, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid löslich ist.

Die Substanz ist kristallin, farblos, geruchlos, löslich in Wasser, Chloroform, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid.

Das ist eine kristalline Substanz — sie schmilzt bei ca. 55°C. Diese Substanz ist in Wasser, Chloroform, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid löslich.

112-44 (für Purifizierung)

Gen. Analytische Arbeit: Das ist kristallin, es schmilzt bei ca. 55°C. Diese Substanz ist in Wasser, Chloroform, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid löslich.

Chemical analysis

Mass spectrum: Das ist kristallin, es schmilzt bei ca. 55°C. Diese Substanz ist in Wasser, Chloroform, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid löslich.

Das ist kristallin, es schmilzt bei ca. 55°C. Diese Substanz ist in Wasser, Chloroform, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid, Tetrahydrofuran, Benzol, Toluol, Xylol, Nitrobenzol, Methylchlorid löslich.

Mass spectrum

112-44

Das ist

GĀDĪBA PAR BĒGLIEM

19. SS Ier.-Gren. divīzijas
leitnants Aroids Lauva
Dancigā, 20.11. 1944.

*Latviešu SS brīvpr. leģiona
ģenerālinspektora stāba priekšniekam*

Ziņojums

Atrodos komandējumā no 19. divīzijas uz SS-FHA. No 19. divīzijas VI nodaļas saņēmu arī uzdevumu pavadīt dažas virsnieku dzīves biedres un citus divīzijas karavīru piederīgos uz Vāciju. Pēc ļoti labas aprūpes Liepājā (Apšu ielā) un uz kuģa »Mar del Plata«, 17.11. ieradāties Karalaučos, kopskaitā 400 bēgļu.

Karalaučos bēgļus sagaidīja kāds vecāks kungs, kurš deva pavēli bēgļiem izvākties no kuģa. Kad vairāki bēgļi griezās pie viņa pēc paskaidrojumiem par tālākām gaitām, tie saņēma rupju noraidošu atbildi — lai vācas no kuģa ārā, tad būšot tālākas pavēles.

Apm. 3 stundas bēgļiem bija jāgaida krastā, kad padeva 11 preču vagonus, samērā netīrus un neapkurināmus. Saprotams, ka ar prāvo rokas bagāžu un apm. 100 bērniem novietošanās vagonos bija grūta.

Pēc tam ieradās žandarmērijas nodaļa kāda majora vadībā, un jau minētais vecu kungs deva pavēli izvākties visiem vīriešiem līdz 65 g. veciem un visām sievietēm līdz 50 g. vecām, kā arī precētām sievietēm bez bērniem. Kas neklausīja ar labu, tos izvēca ar varu.

Kad es mēģināju no minētā kunga saņemt paskaidrojumus par tādu rīcību, tas atteicās ar mani runāt.

No vagoniem izvāktās vairāk nekā 100 personas palika Karalaučos. Teica, ka tās novietošot strādnieku nometnēs Kara-

laučos un 3 — 5 nedēļas nodarbinās steidzamos tranšeju darbos (sakarā ar reichskomisāra Kocha rīkojumu par nocietinājumu celšanu Austrumprūsijā, red.).

Lielākās bēgļu mantas (ārpus rokas bagāžas) kuģi bija nokrautas atsevišķi, kādēļ darbos nozīmētiem nebija iespējams savas mantas paturēt pie sevis.

Sevišķi grūtā stāvoklī nonāca mātes ar maziem bērniem, kuŗu tēvi tika atšķirti. Bija gadījumi, kad visa nauda un dokumenti palika pie tiem. Bija dzirdamas hysteriskas vaimanas.

Tālākā ceļa grūtības ir neaprakstāmas, jo nekur pa ceļam netika izsniegts silts dzēriens vai ēdiens. Vilciens, kuŗa galvenā krava bija veci lūžņi, pieturēja ārpus stacijām. Kad naktī uz 19.11. kādā šķirotavas stacijā daži bēgļi aizgāja uz 0,5 km attālo Sarkanā krusta kantīni pēc kafijas, vilciens aizgāja tālāk bez viņiem.

19.11. plkst. 7.00 ziņoju Vācijas Sarkanajam krustam Diršavā par neciešamajiem apstākļiem, kur man solīja izsniegt siltu ēdienu un gādāt par ārsta palīdzību.

Kāds 4 mēn. vecs bērns ceļā mira, jo māte to nevarēja pabarot.

Diršavā bija paredzēta vēlreizēja šķirošana no darba pārvaldes puses.

Pie bēgļiem palika transporta pavadonis kapr. Kristaps Egle. Bēgļu vidū bija 182 Latviešu leģiona kaŗavīru piederīgie.

Ltn. Lauva

Gen. Bangerska rezolūcija:

Darīts viss iespējamais šādu parādību novēršanai.

Darīts zināms izvietošanas stāba priekšniekam Niedram, lai pārāk nepareizi neinformē presē par apstākļiem Vācijā. Šis raksts nosūtīts Niedram zināšanai.

Uz Diršavu nosūtītas 2 Leģiona stāba personas apstākļu noskaidrošanai un iespējamai palīdzībai.

Pielikums

pie ziņojuma Latviešu leģiona ģenerālinpektora stāba priekšniekam

Priekšlikums, kas darāms sakarā ar bēgļu pārvietošanu no Liepājas uz Vāciju.

1. Ir nepieciešams, lai ziņas, kuŗas sniedz bēgļiem Liepājā par

Atejošā vācu karaspēka un bēgļu pajūgu rindas Latvijas ceļos 1944. g. vasarā

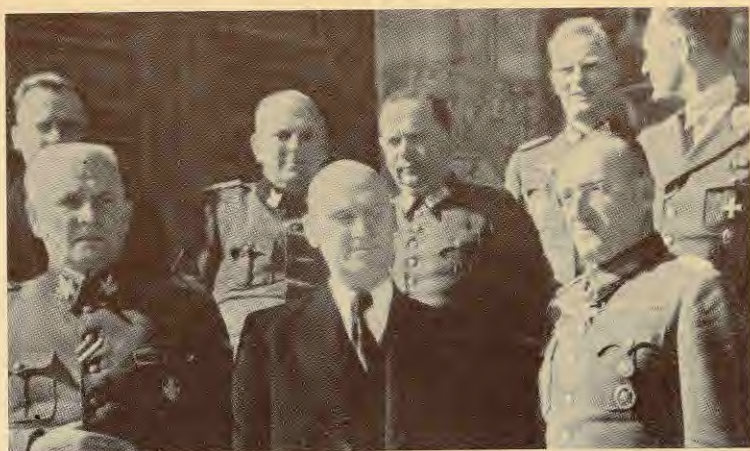
No boļševikiem paglābtie Vidzemes saimnieku lopi, kuņus vācu karavīri atdzinuši līdz Rīgai

Uz Kurzemi caur Rīgu 1944. g. vasarā devās tūkstošiem Latgales un Vidzemes bēgļu

Brīvības cīņu pieminēkļa pakājē Džūkstē guldīto, 1944. g. rudens cīņās kritušo latviešu leģionāru kapi

*Draudošais stāvoklis no Leģiona ģenerālinspekcijas un Zemes pašpārvaldes prasīja ārkārtīgu atbildību. Attēlā ģen. Bangerskis un ģen. Dankers (vidū) apspriedē ar ģen. plkv. Lindemanna vietā iecelto ziemeļu armijas virspavēlnieku ģen. plkv. Šerneru (pa labi)
(Attēls ar apgāda atļauju ņemts no grāmatas Kurland, Verlag H. H. Poddzun, Bad Nauheim)*

Ģen. Bangerskis kā 20.2. 1945. Potsdamā dibinātās LNK prezidents 10.3. atgriezās Kurzemē, un Liepājas ostā viņu apsveica pašvaldību pārstāvis J. Niedra un daudzi citi. Vidū — kara ziņotājs U. Ģermanis

Liepājas operā 1945. g. 19.3. svainīgā sarīkojumā notika LNK atklāšanas akts

*Notikumi frontē
risinājās savā gaitā.
Attēlā latviešu 33.
gren. pulka karavīrs
īsā atpūtā pie Berlī-
nes 1945. g. pavasarī*

viņu tālākām gaitām, darbu un dzīvi Vācijā, patiesi arī atbilstu visam tam, kas notiek, bēgļiem ierodoties Vācijā. Pretējā gadījumā bēgļos zudīs pēdējā uzticība personām un iestādēm, kuŗas vada bēgļu pārvietošanu.

Piemēram: Liepājā teikts, ka ģimenes brauks kopā līdz bēgļu nometnēm Vācijā, no kurienes darba spējīgie tiks novietoti darbos.

Šis solījums 17.11. Karalaučos tika rupji laužts. Nevajadzēja solīt tiem, kuŗi vēlas strādāt lauku darbus, ka viņus tajos arī novietos, ja tāds solījums nav izpildāms. 17.11. Karalaučos šāda solījuma laušanu piedzīvoja tie, kuŗi bija domājuši nokļūt lauku darbos.

Liepājā tika izsniegti dokumenti par ceļošanu uz iepriekš izraudzītām apmešanās un darba vietām (izsniedza Reichskommissariat's). Karalaučos 17.11 tos neatzina.

2. Par katru cenu mātēm un bērniem nodrošināma veselību un dzīvību neapdraudoša pārvietošanās.
  3. Bēgļu sagaidīšanai Vācijas ostās norīkojami arī latviešu ierēdņi vai virsnieki.
  4. Katrā transportā iedalāms pietiekams skaits vīriešu, kuŗi uzņemas smagu saīņu pārvietošanu.
Ģen. Bangerska rezolūcija: Ierosinājums iesniegts Berlīnē 21.11. 44. Dancigā un Gotenhafenā jautājums jau nokārtots, 21.11. 44.
  5. Iestājoties ziemas laikam, nepieciešami apkurināmi vagoni un vismaz silts dzēriens stacijas.
- Ģen. Bangerska rezolūcija:* Šinī nolūkā nākts ar ierosinājumu no ģenerālinspektora stāba puses, 21.11. 44.

Ltn. Lauva

Latviešu SS brīvprātīgo leģiona
 ģenerālinspekcija
 Aprūpības daļa
 G/G

Dancigā, 1.12. 1944. g.

Inspekcijas daļai
 ziņas par darbību no 1. — 13.11. kara darbības
 dienas grāmatai

Līdz ar pārējām stāba daļām Aprūpības daļa 19.10. 1944. g. pa jūras ceļu ieradās Gotenhafenā ceļā uz Dancigu. Daļas kara-vīri un darbinieces palika daļas priekšnieka izraudzītā novietojumā Adlershorstā pie Gotenhafenas, bet daļas priekšnieks pltn. Grapmanis 19.10. ieradās Dancigā, kur nākamās dienās kopā ar saimniecības priekšnieku virsl. Bērziņu sagādāja stābam un cilvēkiem novietojuma telpas.

Aprūpības daļa, kopā ar pārējām stāba daļām un nodaļām, pilnā sastāvā — propagandas nodaļa (VIa), izdevniecības nodaļa (VIb), aizgādības nodaļa (VIc) un Daugavas vanagu redakcija — savu darbību Dancigā uzsāka 1. novembrī. No daļas Liepājā bija palikuši tikai daži aizgādības nodaļas darbinieki ar nodaļas priekšnieku ltn. Brīvkalnu, lai nobeigtu leģionāru piederīgo evakuācijas darbus Liepājā. Uzsākot darbību Dancigā, līdz turpmākam par nodaļu priekšniekiem tika nozīmēti — propagandas nod. serž. Krastiņš, izdevn. nod. — ltn. Zariņš, un aizgādības nod. — ltn. Pelcis.

Darbību uzsākot, daļas pirmais un vienīgais uzdevums bija bēgļu gaitas uzsākušo leģionāru piederīgo un reizē pēc iespējas arī pārējo bēgļu aprūpe, kamēr daļas atsevišķo nodaļu tiešo uzdevumu pildīšana sākās pakāpeniski ar atsevišķiem uzdevumiem atsevišķiem nodaļu kara-vīriem. Tādā kārtā bēgļu aprūpē tika iekļauti visi daļas kara-vīri un bez tam visi brīvie stāba pārējo daļu un nodaļu, kā arī papildinājumu pārvaldes kara-vīri, kurus stāba priekšnieks piekomandēja daļai. Tā kā stābam īpašu pilnvaru bēgļu jautājumu kārtošānai nebija, aprūpei bija galvenokārt konsultējošs raksturs un tā galvenokārt izpaudās bēgļu transportu sagaidīšanā un pavadīšanā. Tā kā no civilās latviešu pārvaldes iestādēm tikpat kā nekas šeit nebija darīts un bēgļu stāvoklis bija ārkārtīgi grūts, arī šādai daļas darbībai bija ļoti liela nozīme.

Jau daļas pirmajā ierašanās dienā Gotenhafenā pirmajam kaņavīru piederīgo transportam kā pavadoņi līdzī devās plkv. Plensners un kapt. Adamovičs. Šādi pavadoņi, cik to rīcībā esošo kaņavīru skaits atļāva, tika nozīmēti arī turpmākiem no Liepājas un Ventspils iebraucošiem kaņavīru piederīgo un bēgļu transportiem. Lai ienākošos bēgļu transportus apkārtējās ostās — Gotenhafenā un Dancigā — uztvertu, katrā no tām tika nozīmēti pa divi instruktori, kas ievāca ziņas par ienākošajiem transportiem, lai informētu stābu, kuŗš savukārt nozīmēja transportiem pavadoņus. Bez tam uz Berlīni tika komandēts ltn. Zariņš, lai noskaidrotu laucinieku varbūtēju novietojanas iespēju uz laukiem. Daudziem transportu pavadoņiem lielā mērā izdevās — gan rīkojoties tikai personīgā iniciatīvā, bēgļu likteni ievērojami atvieglot, gan ar, gan bez tiesībām izkārtojot dažādus sasāpējušus jautājumus. Piedzīvojumi rādīja, ka vienīgi leģionāri spējīgi ko darīt bēgļu labā. Latviešu tautas palīdzības un Latviešu kaņavīru palīdzības darbs bēgļu labā nebija manāms.

Daļas otrs lielākais uzdevums Dancigā bija — sagādāt iespēju Daugavas vanagu izdošanai Dancigā un vispār iespieddarbu izdošanai, jo no daļām pieprasījumi pēc laikrakstiem bija lieli, un 15. div. pieprasīja dot cik vien iespējams reglamentus latviešu valodā. Ievērojot, ka Vācijā iespieddarbu produkcija ierobežota līdz minimam, tāpat laikrakstu izdošana, izredzes nebija lielas. Pētot iestāžu kompetences un iespējas šajā jautājumā, bija notikušas vairākas sarunas. Starplaikā bez Aprūpības daļas bija izlemts, ka Daugavas vanagi sākumā iznāks Berlīnē, kādēļ tālākas sarunas šai lietā pārtrauktas.

Uz stāba priekšnieka rīkojumu 13.11. 1944. g. pltn. Grapmanis daļu nodeva plkv. Plensneram, kuŗš ar ģenerālinspektora pavēli iecelts par Aprūpības daļas priekšnieku (skat. arī Banģerskis, Mana mūža atmiņas III, 289. lapp., red.).

*Latviešu SS brīvprātīgo leģiona
ģenerālinspektora stāba
Sanitārā daļa*

2. decembrī 1944. g.

Nr. 24

*Stāba priekšniekam
Ziņojums*

Izpildot ģenerālinspektora rīkojumu, š. g. 27. novembrī izbraucū uz Königsberg'ū kārtot bēgļu lietas. Königsberg'ā sastapas ar ltn. Bērziņu no Aprūpības daļas un kopā ar viņu 28. novembrī apmeklējam SS-Brigadeführer'ū un policijas ģenerālmajoru Hellwigu. Viņš mūs pieņēma sava apgādes virsnieka Stubaf. Stebler'a klātienē. Uz mūsu uzdevuma pieteikumu Brigadeführer's Hellwig's īsumā raksturoja sava aizgādības virsnieka līdzšinējo darbību. Viņš zinot, ka no Latvijas gaidot ap 250.000 bēgļu, bet caur Pillau'ū un Königsberg'ū nāksot ap 100.000 bēgļu. Šo bēgļu aprūpei bez Stubaf. Steblera no BdO nozīmēts majors Nische, kuŗš tagad jau atrodoties Pillau'ā, un viņa uzdevums ir kopā ar ostas komandantu aprūpēt bēgļus, t. i. novietot tos nometnē, paēdināt, sniegt medicīnisku palīdzību un virzīt tos tālāk.

Kad ierunājāties par Fiedler'a darba nometnes apstākļiem, Brigadeführer's teica, ka viņš šo lietu zinot un sakarā ar to atkārtoti izsaucis pašu Fiedler'ū pie sevis, bet, kā Brigadeführer's sacīja, Fiedler's esot »allmächtig« sakarā ar viņam paša vadoņa dotiem speciāliem uzdevumiem.

Brigadeführer's lūdza nozīmēt no Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba vienu virsnieku, kuŗš būtu par sakaru virsnieku starp viņa un ģenerālinspektora stābiem. Šis virsnieks tad kopā ar Stubaf. Stebler'ū kārtotu bēgļu lietas un novērstu tās nebūšanas, kuŗas pastāv Werkdienst Ukraine. Šī virsnieka darbības lauks būtu visa Austrumprūsija, resp. rajons, kuŗš pakļauts viņam. Brigadeführer's lūdza atturēties no dažādu personu vienreizējiem apmeklējumiem pie viņa, jo tas darbu nesekmējot. Viņš lūdza mūs izbraukt uz Pillau'ū un iepazīties ar apstākļiem uz vietas. Mūsu pavadīšanai viņš nozīmēja Stubaf. Stebler'ū.

Trešdien, 29. novembrī 1944. g. plkst. 8.00 izbraucām uz Pillau'ū. Maj. Nische savukārt bija izbraucis uz Königsberg'ū. Ūdens aizsardzības policijā (Wasserschutzpolizei) mums pa-

skaidroja, ka Pillau'ā bēgļus nenovietojot, bet tikai izlaižot tai cauri. Tuvākā apmešanās vieta ir Schallenberg'a, kur patlaban atrodoties 21 latviešu bēglis. Policijā tika izteikts izbrīns par to, ka caur Pillau'u varot pienākt tik lieli daudzumi bēgļu, jo ostu pārslogojusi karaflote, pie kam sastādīt šeit vilcienus bēgļu tālāksūtīšanai ir ļoti grūti. Šeit kopā ar Oberintendant'u Poulosch'u varot gan dienā uzņemt ap 200 personu, tās novietot kara flotes vienību telpās, sniegt sanitāro palīdzību un paēdināt bēgļus no kopējā jūrnieku katla. Mums ieteica tomēr panākt, lai bēgļu transporti tiktu novirzīti caur Königsberg'u, kur vaļonus tālāksūtīšanai daudz vieglāk dabūt.

Ceturtdien, 30. novembrī 1944. g. notika apspriede Papildinājumu pārvaldē (Ergänzungsstelle der Waffen-SS). Bez mums piedalījās Stubaf. Stebler's un Hstuf. Pilz's. Mums pateica, ka uz Hauptamt'a B 1 8.9. 44. rīkojuma pamata Austrumprūsijā notiek no Latvijas iebraukušo bēgļu veselības pārbaude (1906. — 1926. g. dzimušiem). Par katru pārbaudes gadījumu ziņo uz Berlīni, kur savukārt tiek doti rīkojumi kara dienestam derīgos pilsoņus sūtīt uz 15. divīziju Sophienwald'e. Pieteicoties daudz brīvprātīgo, kuŗus arī virza tālāk tādā pašā kārtā. No Fiedler'a rīcībā esošajiem cilvēkiem paredzēts iesaukt 100 — 150 cilvēkus, kuŗi paši izteikuši šādu vēlēšanos. Iesauktos nekur citur, izņemot 15. divīziju, nesūta. Gauleiter's līdz šim veselības ziņā pārbaudītos cilvēkus nekur nav laidis, bet tagad Brigadeführer's apsolījis iesaistītos latviešus atvietot ar citu darba spēku un tic, ka turpmāk tos varēs laist.

Plkst. 12.00 Brigadeführer'a Hellwig'a stābā mums bija apspriede ar Landesoberrat'u Raschstetter'u, partijas vīru Gauleiter'a un Fiedler'a rīcībā. Tas raksturoja apstākļus Werkdienst Ukraine. Viņš atzinās, ka ir notikušas kļūdas, pielaida, ka ir bijuši arī sišanas gadījumi, kuŗiem gan varot būt tikai gadījuma raksturs. Darba grupas esot formētas no dažādām tautībām, arī grupu vadītāji dažkārt esot ukraiņi vai krievi, kuŗiem nav jēgas par godīgām attieksmēm ar cilvēkiem. Raschstetter's pielaida arī, ka šādi gadījumi bijuši arī no vācu puses, jo arī vāciešiem esot ne mazums stulbu cilvēku. Fiedler'a darbā pašlaik skaitās ap 15.000 cilvēku, vēl nepieciešams ap 10.000 — 15.000 darba roku. Pastāv nodoms komplektēt nepieciešamo skaitu no bēgļiem, neizslēdzot arī sievietes. Ja komplektēšana būtu paredzēta arī no latviešu bēgļiem, es ieteicu komplektēšanu

izdarīt Latvijā, lai šeit neceltos lieki sarežģījumi, izvietojot darbā, un nebūtu sarūgtinājumu, atšķirot ģimenes locekļus. Raschstetter's apsoliņa doties uz Liepāju resp. Ventspili, ja izdosies dabūt ātraiļu, un lūdz vienu latviešu virsnieku braukt tam līdzī, tūliņ uzaicinot ltn. Bērziņu. Šo akciju viņš grib īstenot ar Obergruppenführer'a Jeckeln'a palīdzību. Attiecīgais darba spēks viņam, Fiedler'am, esot nepieciešams sevišķi svarīgu uzdevumu veikšanai, kuņi saņemti tieši no vadoņa (sintetiskās degvielas fabrikas būve, Austrumprūsijas nocietināšanas darbi). Fiedler'a pilnvaras sniedzoties tik tālu, ka viņa rīcību ierobežot vai ievadīt normālākās slīdēs nespējot pat Brigadeführer's Hellwig's. Uzturs un apģērbs strādniekiem tiekot izsniegts labs, ko apstiprināja arī divi no nometnes atnākušie latviešu strādnieki. Viņi par darbu nesūdzas, bet apstiprina, ka grupu vadītāja rīcība — sišana un lamāšanās — ir latviešiem apvainojoša. Algu jautājumu patlaban kārtot Darba pārvaldē un pagaidām izmaksā nekvalificētiem strādniekiem RM 2.— dienā, bet kvalificētiem strādniekiem — pēc pastāvošajām normām.

Sanitārā dienestā ieskaitīti 3 ārsti no Baltijas valstīm (ne krievi), ierīkots zobārstniecības kabinets, kuņš esot vispriekšzīmīgākais Austrumprūsijā. Darbā iesaistītas 2 latviešu žēlsirdīgās māsas. Nākotnē būtu vēlams piekomandēt arī latviešu ārstus un pārējo medicīnisko personālu. Ģimenes piederīgos Austrumprūsijā novietot nevar telpu trūkuma dēļ. Cik zināms, Reichskommissar für die Befestigung rīcībā Brandenburg'ā ir brīvas telpas, kuņas savā laikā bijušas rezervētas, bet joprojām netiekot izlietotas. Šīs telpas varētu pieprasīt latviešu bēgļu izvietojšanai. Gruppenführer's Hellwig's lūdz nozīmēt virsnieku — bet nekādā gadījumā civilistu — kopdarbībai un visu nebūšanu novēršanai. Tautas palīdzības līdzdarbība būtu vēlama, bet tikai virsnieku vadībā. Gruppenführer's lūdz ltn. Bērziņu braukt atpakaļ un palīdzēt visu ievadīt abām pusēm pieņemamā gultnē. Turpmāk paredzēts latviešus sakopot atsevišķās grupās, kuņas vadīs tikai latvieši, tad pārpratumi atkritīs.

Stubaf. Stebler's informēja, ka viņam Königsberg'ā ir zināmi visi ievainotie latviešu kaņāvīri, patlaban 5 cilvēki. Viņš tos apmeklējis, izvaicājis viņu rūpes, pacienājis. Stubaf. Stebler's apmeklējis arī dažas leģionāru ģimenes mājās un gribētu kopā ar latviešu virsniekiem šādu aprūpi izvērst vēl plašumā.

Gauleiter'am Koch'am tagad vairs nav tiesību disponēt par

mantām, kuņas atvestas no Latvijas. Šai lietā no Berlīnes atsūtīts pilnvarotais Bartel's, ltn. Bērziņa personīgs paziņa no »Turības« darbības laikiem. Apmeklējot viņu 30. novembra vakarā, norunājām tikties Berlīnē. Viņš ieteica ltn. Bērziņam ierasties Reichwirtschaftshauptamt'ā ar attiecīgu pieprasījumu.

Piektdien, 2. decembrī uzmeklējām konsulu Johnas'u, kuŗš arī iesaistīts no Latvijas atvesto mantu izvērtēšanā. Lūdzām piešķirt bēgļiem, kaŗavīru piederīgajiem kādu noteiktu kontingentu veļas un apģērbu. Šo jautājumu viņš izšķiršot kopā ar Bartel'u un vistuvākajā nākotnē apsoliņa mūsu prasības apmierināt. Piešķirto mantu saņemšanā uz vietām varēs palīdzēt Peikas kungs, bij. »Turības« manufaktūras nodaļas priekšnieks, kuŗš patlaban izdara manufaktūras inventārizēšanu.

(Paraksts)

Ārsts pulkvedis-leitnants

★

(Par Leģiona ģenerālspektora gādību civīliedzīvotāju labā *vplkv. Silgailis* 12.2. 1949. g. iesniegumā IRO galvenajai mītnei Lemgo raksta, red.:)

Kas attiecas uz ģenerālspektora darbību 1944. g. otrajā pusē, kad sākās vāciešu atkāpšanās no Latvijas un viss civīlais pārvaldes aparāts bruka kopā, ģenerālspektora darbība civīlajā laukā izpaudās pat vairāk nekā militārajā. Uz paša iniciatīvu viņš pārņēma latviešu civīliedzīvotāju, nelaimīgo bēgļu un ar varu aizvesto aizsardzību savā ziņā, un ne reti novērsa viņu piespiedu iesaistīšanu daudzajos pasākumos ne tikai Latvijā, bet arī Vācijā, piem. gādādams, lai uz Vāciju izbraukušie netiktu iesaistīti Volkssturm'ā u. c. Uzdevumi, kas tagad bija jāveic Leģiona ģenerālspekcijai, bija visai daudzpusīgi.

Kāda liecība

*Der Reichsverteidigungskommissar
für den Reichsgau Danzig-Westpreussen*

Danzig, den 1. Februar 1945
Neugarten 12/16

R. V. . . .

An den

*Herrn Generalinspekteur der Lett. SS-Freiw.-Legion
in Danzig*

Breitenbachstrasse, Bürobaracke 3

Betrifft: Verbot an lett. Flüchtlingen zum Verlassen des Gaues
Danzig-Westpreussen.

Bezug: Dortiges Schreiben vom 31.1. 1945 — Nr. 350/45/D.

Die Möglichkeit, Flüchtlinge auf dem Seewege abzutransportieren, ist sehr beschränkt, so dass ein bevorzugter Abtransport von lettischen Flüchtlingen ausgeschlossen ist. Bei dieser Sachlage bin ich der Auffassung, dass ein Abtransport von lettischen Männern im Alter von 16 — 65 Jahren unter keinen Umständen in Frage kommt. Wenn auch das Verlangen des Kreisleiters der NSV, dass sich diese Letten dem Volkssturm zur Verfügung stellen sollen, nicht zu billigen ist, so halte ich es doch für selbstverständlich, dass sich diese Letten in die Abwehrfront gegen den Bolschewismus einreihen und zu ihrem Teile zur Verteidigung beitragen und nicht weiter nach Westen flüchten.

Es dürfte sich empfehlen, dass Sie den Einsatz dieser Letten im Einvernehmen mit den zuständigen Wehrmachtsdienststellen alsbald regeln.

i. V. (Unterschrift)

Dažas ģenerālinšpektoram piesūtītas vēstules

Izvilkums no laikraksta Tēviņa redaktora Liepājā Artura Strautmaņa vēstules brālim laikraksta Latvju balss redaktoram Voldemaram Strautmanim Berlīnē.

Liepājā, 29. nov. 1944.

»... Pāris dienas mocījos lielā vērtību pārvērtēšanā, tā jau nav beigusies arī vēl tagad, tikai tā rāmāka kļuvusi. Tā ir attiecībā uz visu līdz šim ieto politisko ceļu. Un visu to, ko esmu cilvēkiem teicis, par ko mēģinu viņus pārliecināt.

Vispirms tā pati Kurzemes evakuācija. Es kādu laiku aizstāvēju teoriju, ka tie cilvēki, kas Kurzemē saplūduši, jādzen laukā kaut vai ar varu. Es biju kaislīgs šīs domas kultivētājs, es savos rakstos kļuvu ass, es draudēju, es pārmetu bēgļiem, ka viņi noslogo Kurzemes dzīvi, ka viņi ir par nastu mums, pārējiem. Es stundām strīdējos ar Andreju Eglīti, kas domā, ka viss jāatstāj tautas veselam saprātam un instinktam. Es to sauca par absurdu. Viņš kādā dienā man sāpīgi atspēlējās, no mana ievada pārfrāzēdams tādu dzejoli — es šē esmu kļuvis par nastu, man jādodas prom uz citu krastu.

Tā gāja, bet tad nāca lūzums. Vispirms otras puses propaganda. Dabūju dažus numurus »kollēgu« darba: »Mūsu pilsētā Rīgā dzīve rit normāli. Uzņēmumi strādā, kultūras iestādes veļ durvis, Dailes teātra direktors Smilģis gatavo lielu svētku uzvedumu. Piedalās Filipsons, Ābele, Lilita Bērziņa, Kreicums, Mačs, Žvīgule un citi. Tur Klinte, Traviņa, Berzinska, Jēkabsons, Krampe« — tur viss iet normāli. Pieņemsim, ka tā nav, bet konstatēsim arī, ka laikam masu aizvešana tāda, kādu mēs to propagandējam, tur vismaz pašreiz nenotiek. Un tas ir zināms visai Kurzemei, jo visa tā piemētāta ar šīm avīzēm. Ko mēs varam likt pretim? Nekā! Mums neļauj to visu lasīt un pat dzirdēt. Un otra puse saka, ka lai operējam pretim. Vai mēs varam vairs teikt, ka tur visus nošauj, aizveda? Pie tam tur raksta tik rafinēti smalki, neviena lamu vārda par mums, nē, — mēs esam aizvesti, nelaimīgie. Mums pat dzīvokļus glabā, gaidot mūs atpakaļ. Es tam neticu, bet mani sāk mākt šaubas: vai Eglītim nav taisnība? Vai nav veselam saprātam jāļauj pašam izšķirties? — Pie tam no otras puses — no jūsejās — ziņas nāk arvienu drūmākas. Mēs no tiem materiāliem, ar ko mūs iepriecina Latvju balss redakcija, varam izmantot labi ja

ievadus. Pārējais viss runā pilnīgi pretēji mūsu propagandai. Un ja es nodrukāju avīzē Vaivaru vai tur kādu citu par nometnēm Vācijā, tad pēc tam es, stāvu sienā rāpdamies, varētu kliegt un draudēt — mani izsmies un neviens vairs nebrauks. Tas neder. Mēs slēpjam, mums jāslēpj. Mēs pārdrukājām pāris Radziņa rakstus no 1. un 2. numura Latvju balss. Kas par brēku! Tur jurists rauj bites, nav apavu, nekā. Ļaudis vēl joprojām cer labāk nekā patiesībā ir. Bet ir jau laikam arī spoži. Vītolam sievasmāte ar »maršbefēli« no nometnes vienkārši izmukusi. Burtiski. Tad vēl — nupat Kochs pieprasījis 10.000 cilvēku Austrumprūsijas ierakumu darbiem. Pāris kuģu jau bez brīdinājuma aizgājuši Dancīgas vietā uz Pillavu. Un ja tie 10.000 arī vēl tiks sūtīti uz turieni — vai es vēl drīkstu tad kaut vārdu teikt?

Evakuācijas stāba Niedra piedraudējis ar demisiju. Vai man nav jāraksta — es atsaucu visu, ko esmu teicis, darat ko gribat?«

Izvilums no laikraksta Tēvija atbildīgā redaktora vietnieka SS kaŗa ziņotāja Jāņa Vītola vēstules laikraksta Latvju balss atbildīgajam redaktoram P. Kovaļevskim Berlīnē.

Liepājā, 29. nov. 1944.

»... Būtu ļoti vēlams, ka Berlīnes latvieši sūtītu šurp kādu spēcīgāku pārstāvi, vismaz bijušo ģenerāldirektoru. Visderīgākais būtu Andersons. Niedra ar visām lietām netiek galā, un viņa stāvoklis nav apskaužams, jo patlaban ir dienas kārtībā jautājums par 10.000 latviešu nodošanu ierakumu darbos pie Kocha. Ja tas notiks, tad evakuācija, kas jau tagad ir savā nāves punktā, pilnīgi apstāsies. Stāvoklis līdz Ziemeļvāciešiem te nav bīstams, jo šis krievu uzbrukums atkal ir pilnīgi atvairīts. Aizbraukšanas iespēju no Liepājas joprojām ir diezgan, tā ka nevajadzētu baidīties, bet mēģināt glābt pēc iespējas daudz latviešu.«

PĒDĒJAIS CĒLIENS

1945. g. aprīļa vidū starp diviem uguns veltņiem, kuŗi vēlās pāri Vācijai, starp sarkano fronti pie Oderas un angļu-amerikāņu fronti pie Elbas ļoti neapskaužamā stāvoklī atradās latviešu vienības Vācijā.

15. SS grenadieru divīzija, nodevusi marta vidū ieročus, kopš 1. aprīļa bija nodarbināta pozīciju izbūves darbos ziemeļos no Berlīnes — Fürstenberg, Lychen, Fürstenwerder rajonā.

Rezerves jeb Ersatz (depo) divīzija, ceļā no Tornas uz Friedlandes rajonu, atradās rietumos no Stetīnes, bet ar vienu pulku pie Svinemindes.

Abas divīzijas, būdamas neapbruņotas, bez pretošanās spējām, viegli varēja kļūt par krievu tanku smaiļu laupījumu. Sevišķi uztraucošas ziņas par kaŗavīru noskaņojumu saņēmu 12. aprīlī no 15. divīzijas — gan sakarā ar krievu panākumiem pie Stetīnes, gan sakarā ar vācu vadības nodomu sūtīt divīziju tāpat neapbruņotu uz Kurzemi. Kaŗavīri taisoties izklīst un katrs uz savu roku doties uz rietumiem, lai nokļūtu pie angļiem vai amerikāņiem.

Otrā rītā kopā ar virspulkvedi Silgaili un J. Miezi izbraucām uz 15. divīziju, kur savās uzrunās aicināju kaŗavīrus mest aplamās domas par izklīšanu pie malas, turēties cieši pie saviem priekšniekiem, būt disciplinētiem un kārtīgiem, jo tikai tad arī es varēšu viņu labā kaut ko darīt. Izklīduši un pārvērtušies sirotājos, viņi neizbēgami aizies bojā. (Skat. 176. lapp.)

Vakarā sarunā ar divīzijas komandieri Burku noskaidrojās, ka arī viņš ir neziņā, ko ar viņa divīziju darīs — vai nu sūtīs uz Kurzemi, vai pavēlēs palikt uz vietas. Centos pārliecināt divīzijas komandieri nepiekrīst ne vienam, nedz otram, bet laikus atvilkt vienības atpakaļ, lai nekristu krievu gūstā. Piemetināju, ka varbūt būs vēl kopā ar angļiem un amerikāņiem jācīnās pret boļševikiem, kāpēc nebūtu pareizi pastiprināt viņu spēkus ar lieku divīziju.

20. aprīlī no 15. divīzijas saņēmu jaunas uztraucošas ziņas:

No visām divīzijas vienībām esot sastādīta pulkveža Januma 3 bataljonu kaujas grupa darbībai kādā nezināmā frontes daļā. Šai kaujas grupai pārējās divīzijas vienības bijušas spiestas nodot pēdējos ieročus, kas tām vēl bijuši atstāti apsardzības dienesta vajadzībām. Pārējās divīzijas vienības, nu jau pavisam bez ieročiem, tomēr sūtišot uz Kurzemi. Vietraudži jau izsūtīti uz Svinemindi pagaidu mītņu sagādāšanai. Sakarā ar visu to, gara stāvoklis vienībās esot ļoti uztraukts. Vēlams būtu ģenerālinpektora vai stāba priekšnieka ierašanās.

Turp varēju izbraukt tikai 25. aprīļa vakarā kopā ar virspulkvedi Silgaili un vācu sakaru virsnieku Müller'u. Otrā rītā pulkst 10. ieradāmie Lichenā pie slimojošā divīzijas komandiera Burka. Saruna iznāca ļoti nopietna, kuŗā atkārtoti lūdzu:

- a) neapbruņotus latviešu leģionārus neatstāt boļševiku rokās un
- b) darīt visu iespējamo, lai arī uz Kurzemi divīziju nesūtītu, jo tur katra lieka mute fronti vājina. Kurzemē nav ne ieroču, nedz ietēra priekšmetu, bet neapbruņotu un neapģērbtu kaŗavīru ir daudz turpat uz vietas. Arī pārtikas līdzekļu tur ir ļoti maz.

Tad divīzijas komandieris mani pārsteidza ar šādu jautājumu: »Jūs labi pazīstat savus ļaudis, sakiet, vai jūsu vienības, jūsu kaŗavīri izpildīs visas manas pavēles?« Jautāju, ko divīzijas komandieris ar to gribējis teikt, piemēram — kādas pavēles? »Nu, piemēram, ja es likšu viņiem cīnīties pret angļiem un amerikāņiem. Vai viņi to izpildīs?« (Skat. arī 179. lapp.)

Atbildēju, ka mēs esam aicinājuši savus kaŗavīrus cīnīties tikai pret boļševikiem austrumu frontē un mūsu kaŗavīri tikai tādu zvērestu arī devuši, kāpēc pagriezti viņus pret angļiem un amerikāņiem rietumos nav iespējams. Ja to mēģinātu darīt, varētu notikt liela katastrofa.

»Jā, bet ko tad lai es ar tādu divīziju iesāku? Jūs negribat, lai to sūta uz Kurzemi, arī boļševiku nagos jūs baidaties krist. Ko tad īsti jūs gribat?«

Atbildēju, ka divīzijas komandierim nemaz nav grūti izklūt no stāvokļa. Viņa divīzija ir bez ieročiem un tātad cīnīties nespējīga. Vienības strādā pie nocietinājumu būves. Lai tad nu istā brīdī, bez riska nokļūt pie krieviem, atvelk divīziju at-

pakaļ un sāk atkal rakt grāvjus citā vietā, un pakāpeniski tā nonāks pie angļiem vai amerikāņiem. Tas tad arī būs labākais atrisinājums kā divīzijai, tā divīzijas komandierim. Brīdi padomājis, Oberführer's Burks, sniedzot man roku, atbildēja:

»Darišu no savas puses visu iespējamo, lai jūsu vēlēšanos izpildītu — boļševikiem divīziju centīšos nenodot.«

Ar tādu pašu lūgumu nevilcināties ar atiešanu uz rietumiem griezos pie Ersatz (depo) divīzijas komandiera, ko 26. aprīļa vakarā sameklējām Jatnickā ziemeļos no Pasevalkas. Aprādot visus tos pašus apstākļus un divīzijai draudošās briesmas nokļūt pie krieviem, panācu līdzīgu solījumu. Bet divīzijas komandieris brīdināja, ka tas neesot pilnīgi viņa varā vien.

No Ersatz (depo) divīzijas pulkiem 27. aprīlī pulksten 5 no rīta Blumenhagenā rietumos no Pasevalkas sameklējām tikai pulkveža Brigges pulku, kuŗam ieteicu pasteidzināt atiešanu uz rietumiem, jo krievu tanki jau iepriekšējā dienā ieripojuši Leknitcā. Pārējos divus pulkus sameklēt neizdevās, jo viens no tiem gāja pa apkārteļu caur Svinemindi, bet otrs atradās ceļā, ja nemaldos, kaut kur ziemeļrietumos no Stetīnes.

Apzinādamies, ka ar divīziju komandiera labo gribu vien nepietiek, ka augstākā vadība var pārvilkt viņu plāniem svītru, 30. aprīlī devos uz Libeku uzmeklēt ziemeļu frontes virspavēlnieku lieladmirāli Dēnicu (Dönitz, skat. arī 182. lapp.).

Ar lieladmirāli runāju:

- a) par mūsu Vācijā esošo divīziju atvilkšanu uz rietumiem,
- b) par Kurzemē atrodošos latviešu vienību evakuāciju vajadzīgā brīdī,
- c) par nepieciešamību sniegt Kurzemei palīdzību ar dažiem pārtikas līdzekļiem — gaļu un kartupeļiem, un
- d) par latviešu bērnu namu izvilkšanu no Rigenes salas un no Varnemīdes.

Uz lieladmirāļa aizrādījumu, viņa adjutants, ja nemaldos jūras virsnieks Līdeke-Neirāts visus manus lūgumus atzīmēja. Bet tad Dēnics pateica, ka diemžēl Vācijas flote esot bez oglēm un tāpēc Kurzemei nekādu palīdzību sniegt nevarēsot. Parējos jautājumus lūkošot nokārtot.

Tikai liela personība, kāda manā uztverē ir arī lieladmirālis Dēnics, Vācijai tik smagi liktenīgā brīdī varēja tik laipni uz-

klausīt visas manis izteiktās vēlēšanās. Tāpat laipni un lielā mierā viņš ielaidās pārrunās par varbūtēju frontes atbrīvošanu rietumos, lai ar visiem vācu spēkiem vērstos pret krieviem austrumos, un atbildēja, ka rietumu spēku virsvadība uz to neielaižoties.

Kad jautāju, kāpēc vācieši tik ilgi cīnās par Elbas pārejām, lieladmirālis atbildēja, ka tas nepieciešams, lai paspētu izvākt no Meklenburgas ievainotos, sievietes, bērnus un vispār daļu iedzīvotāju.

Pēc tam lieladmirālis iejautājās, vai man esot Vācijā atrodošos latviešu vienību saraksts un dislokācija. Uz manu apstipriņošu atbildi (skat. turpmāk) viņš ieteica to nodot ģenerālim Gütner'am, kuŗa pārvalde atrodoties jūrmalā, ziemeļos no Libekas.

Pēc pusdienām, uz kuŗām biju aicināts arī es ar savu padoni, ja nemaldos — pulkvedi Karlsonu, devāmies pie ģenerāļa Gütner'a, kuŗam iesniedzu ne tikai ziņas par Vācijā un Dānijā atrodošajiem latviešu vienībām un iestādēm, bet kopsavilkumā arī par Kurzemē palikušajiem, minot arī aptuveni to skaitlisko satāvu.

Divas dienas vēlāk angļu kuŗaspēks iesoļoja Libekā. Biju priecīgs uzzināt, ka arī abas mūsu divīzijas bija nokļuvušas angļu gūstā.

A. Kurzemē esošās latviešu vienības
un
latviešu kuŗavīri vācu vienībās

Ziņas uz 1945. g. 28. martu

a) VI ieroču SS korpuss.

672 latv. sapieru btl. (Lett. Pi. Btl. 672) sastāvs	300
506. SS zenitartl. dzn. K-ris pltn. Gusevs. Janvāŗa vidū	
5 btr. (kaujas btr.) sastāvs 24. janvāŗi 29/197/648	
kopā	874

kopā pie korpusa 1174

- b) 19. SS gren. (2. latv.) divīzija.
42. SS gren. (1. latv.) pulks. *K-riis pltn. Galdiņš*. 15. martā komp. Blīdenes pastorātā. 2 btl. (1.—8. rt.); stāba rt., 13. un 14. rt. Klātesošais sastāvs 14. martā 45/316/1064 1425
43. SS gren. (2. latv.) pulks. *K-riis majors Reinholds*. 15. martā komp. Meldiņi, ZA no Lestenes; ap 20 martu esot iesaistīts cīņās R no Zebras ezera. 2 btl. (1.—8. rt.), stāba rt., 13. un 14. rt. Faktiskais sastāvs 14. martā 54/335/1276 1665
44. SS gren. (6. latv.) pulks. *K-riis majors Praudiņš*. 15. martā komp. Kaulaiņos, kaujas iecirknī A no Zebras ezera, kur pulks atradies arī vēl ap 25. martu. 2 btl. (1.—8. rt.), stāba rt., 13. un 14. rt. Faktiskais sastāvs 14. martā 44/302/1017 1363
19. izlūku (fizilieņu) btl. *K-riis majors Laumanis*. 15. martā atradās 21. divīzijas rezervē R no Zebras ezera. Komp. Grenčos; pēc tam cietis cīņās. 3. ierindas, stāba un sm. rt. un sakaru vads. Sastāvs 15. martā 13/84/327 424
- Lankas btl. (agrāk Līduma). K-riis kapt. Lanka*. 15. martā piekomandēts 44. pulkam. Sastāvs 8/82/204 ... 294
19. lanka papildinājumu btl. Formēšanas stadijā. Novietosies Zemītē. Pirmos 546 vīrus no Liepājas pulcēšanas vienības paredz saņemt 29. martā ..... —
19. sapieņu btl. *K-riis vltm. Zandbergs*. 3 sapieņu un 1 būvrota. Sastāvs oktobrī 248 vīri, tagad vērtēts uz .. 200
19. SS artl. (2. latv. artl.) pulks. *K-riis majors Grāvelis*. Komp. 15. martā bunkurā mežā R no Āžagalvām. 4 vgl. un 1 sm. dzn. Sastāvs 100/500/2000 2600
- Prettanku dzn. K-riis kapt. Akmeņkalējs*. Prettanku un zenītart. Sastāvs janvārī 11/80/334 425
- Piegādes vienības un 2 sanitārās rt.* Sastāvs vērtēts uz 1000

Kopā divīzijā apm. 9396

c) Ģenerālinspekcijas pulcēšanas vienības.

Liepājas pulcēš. vienība. K-ris pltn. Bērziņš. Sastāvs
27. martā 1397

Ventspils pulcēš. vienība. K-ris pltn. Ankevičs. Sastāvs
20. martā 528

Kopā pulcēš. vienības 1925

d) Latviešu policijas vienības.

20. polic. btl. 5. rt. K-ris vlt. Zieds. Pats btl. Vācijā izformēts. Pamatsastāvs — ap 115 vīru — Liepājā, SS un policijas garnizona p-ka rīcībā; nocietinājumu būves un meža darbiem komandēti uz Medzi 61, uz Otaņķiem 70. Kopskaits febr. vidū 246

23. polic. btl. K-ris kpt. Brigaders. Bataljonam piedalīta Lampes rt., kas pirms tam atradās pie Zvaigznes būvbtl. Skaitās pie VI SS korpusa. Februāra vidū pārvietojās uz Irlavas-Grenšu rajonu. Sastāvs februāra vidū 350

267. polic. btl. K-ris kpt. Birzietis. Btl. sargā jūras krastu Užavas rajonā. 2 rt. un izlūku kda. Sastāvs marta vidū 8/33/209 250

319. polic. btl. K-ris majors Tiltiņš. Stābs Zemītes Pekās. 3 rt. Pēc pēdējām ziņām sastāvs 13. martā tikai 210 vīru. Sastāvs februāra sākumā 10/100/272 382

322. polic. btl. K-ris kapt. Ķikuts. Stābs Zemītes Strēlniekos. Pēc VI SS korp. k-ŗa 28. marta telegrammas btl. sekmīgi cīnījies frontē. Sastāvs 13. martā 354

Kpt. Buševica rt. februāra sākumā Pāvilstā krasta apsardzībā. Sastāvs vērtēts uz 100

Vlt. Brieža polic. jātnieku vads februāra sākumā Pa-stendes pagastā, 4 km no Talsiem. Sastāvs vērtēts uz .. 30

Kopā polic. vienības 1712

Vācijas sabrukums nebija novēršams. Lai glābtu latviešu karavīru dzīvības, latviešu 33. gren. pulks plkv. V. Januma vadībā rietumos no Berlīnes 1945. gada maijā pirms kapitulācijas ar baltu karogu pārgāja sabiedroto pusē

Dānijā stacionētās Leģiona veselības rotas virsnieki pēc vācu spēku kapitulācijas 6. maijā uzvelk Latvijas karogu

Latvijas Nacionālās Komitejas

informācijas biļetens

Nr. 1.

Libekā, 1945. g. 1. maijā.

Maksā 20 centus.

Latvijas Nacionālās Komitejas sastāvs.

Komitejas Prezidents — generalis R. Bangerskis.

Komitejas Prezidenta vietnieks un kara lietu ģenerālsēkretārs — virspulkvedis A. Silgaitis.

Vispārējo lietu ģenerālsēkretārs un Komitejas ģenerālpirmaņnieks Vahciņā — J. Miezis.

Saimniecisko lietu ģenerālsēkretārs — J. Andersons.

Iekšlietu ģenerālsēkretārs — plvk. Kočinska.

Izglītības ģenerālsēkretāra v. i. un ģenerālkontrolērs — majors E. Stihpnieks.

Ģenerālprokurators — T. Zvejnieks.

Komitejas kancelejas direktors — plvk. Tirzītis.

Virsplikvedis Skatstaulds un A. Schilde, kuriem nosūtīti uzziņojumi uzņemties Komitejas locekļu pie-

Generalis Bangerskis Vahciņā.

Lai inspicētu Vahciņā novietotās latviešu karavīru vienības un, lai kārrotu dažādus Nacionālās Komitejas darbības jautājumus, kuru atrisināšana Kurzemē nav iespējama, Komitejas Prezidents generalis Bangerskis 7. aprīlī

Nacionālās Komitejas darbība.

Pēc konstruēšanas Latvijas Nacionālā Komiteja 2. martā izbrauca uz Kurzemi, kur saņemas grupitību dehl nonahca tikai 10. martā. Kurzemē Nacionālā Komiteja pirmā kabrtā apmekleja frontes virspavēlnieci un Latviešu 19. divīziju. 12. martā sākas pahrurnas par civiltā pahrvaldes pahrnemscharu Nacionālās Komitejas pahrzīnā. Kad pahrnemscharas tehnika bija noskaidrota, Na-

Noteikumi

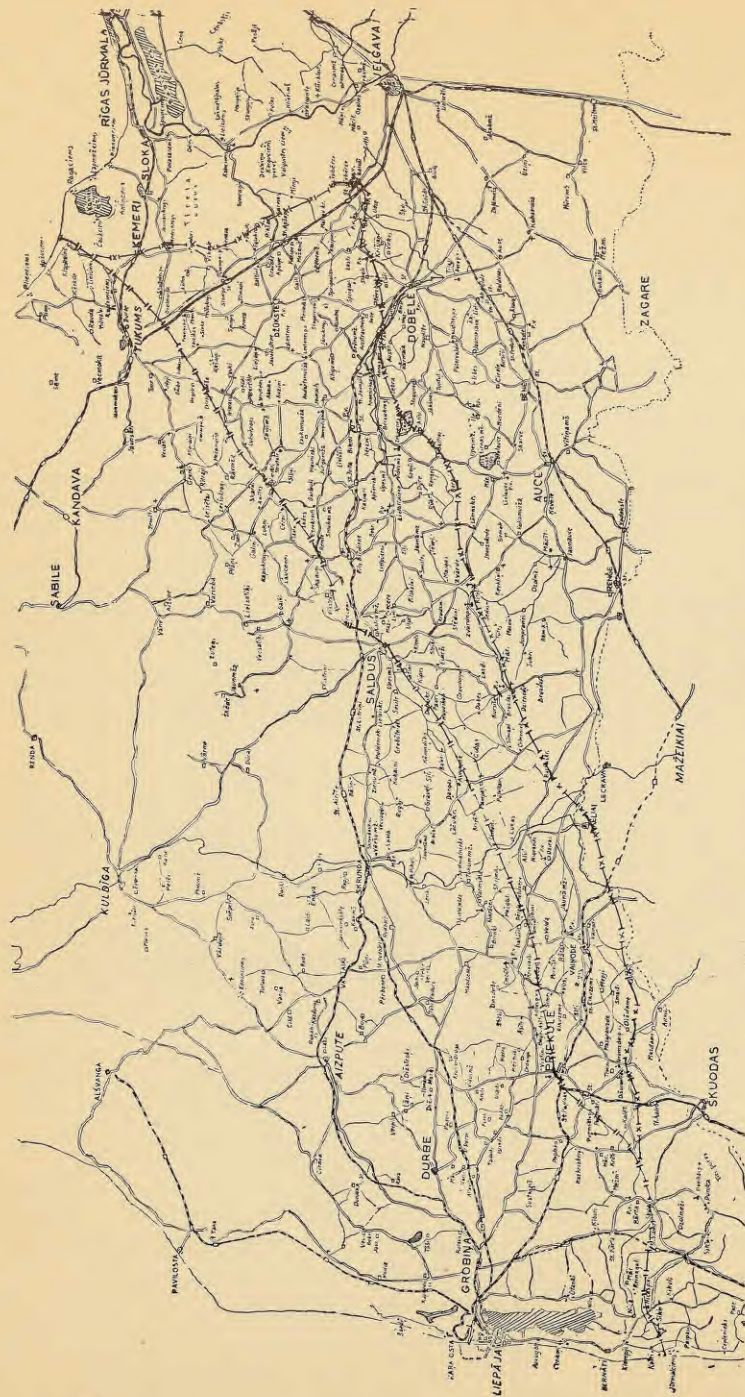
par valsts, publiski-tiesisku un kopdarbības testāzschu mantas pfcie-

Nacionālā Komiteja 1945. g. 5. martā ir pfcienchūsi un Latvijas Nacionālās Komitejas Prezidents izsludina schādus noteikumus.

1. Visiem bi juschiem Zemes paschpārvaldes darbiniekiem un tahm personām, kuru tieschā rihcībā atrodas Zemes paschpārvaldes, paschvaldību, citu Latvijas publiski-tiesisku vai kopdarbības testāzschu matdas lihdzekli, to tehniski rihcīni, inventars, materiāli un citas vehrības, kā arī dienesta zihmogi, viss tas jānodot viena mēnescha laikā Latvijas Nacionālās Komitejas rihcībā.

2. Uz Vahciņu izvesta maucā, kas mineta pirmajā punktā, nododama ģenerālpirmaņniekam civiltērahts Vahciņā vai arī Latvijas brihvprapfcigo leglijona

Vācijas kapitulācijas dienā Kurzemes cietoksnis militāri nebija pieņemts. Apakšējā, ar x pārtraukta frontes līnija rāda stāvokli 15.10. 1944., bet augšējā — 8.5. 1945.

- e) Būvbataljoni.
- I latv. būvbtl. K-ris rudenī bij kapt. Beķeris.* Iedalīts 35 pionieru pulkā. Martā pakļauts 3. augst. pion. k-rim. Sastāvs janvāra vidū 144
- II latv. būvbtl. K-ris ltn. Lapiņš.* Pārvērsts par 793. vācu būvpionieru btl. 5. rt. Janvāra vidū pakļauts 18. armijai. Marta otrā pusē atrodas Vecpils Kārpēnos, 12. km D no Aizputes. Sastāvs janvāra vidū 115
- III latv. būvbtl. K-ris ltn. Grudulis.* Piedalīts 127. vācu būvpionieru btl. Pakļauts 3. augst. pion. komandierim. 28. janvārī pārgājis uz Kuldīgu. Sastāvs janvāra vidū 262
- IV latv. būvbtl. K-ris plnt. Avotiņš.* Ar 5. februāri skaitās pie vācu 132. būvpionieru btl. kā pastāvīga vienība. Pakļauta 3. augst. pion. k-rim. Atrodas Kuldīgas apkārtnē. Janv. vidū sastāvs 313
- V latv. būvbtl. K-ris kapt. Apkalns.* Atrodas Ventspils apkārtnē. Daļa iekļauta 201. drošības pulkā. Pakļauts 16. armijai. Sastāvs janvāra vidū 201
- VI latv. būvbtl. K-ris ltn. Budiņš.* 3 rt., iedalītas 7. sev. uzd. būvpionieru pulka 25. bataljonā, darba ziņā pakļautas 25., 46. un 257. būvbataljoniem. Pakļauts 3. augst. pion. k-rim. Janvāra vidū sastāvs 286
- VII latv. būvbtl. K-ris rudenī bij kapt. Spricis.* 8. okt. btl. izformēts, pie kam 1 rt. kļuva par 156. būvpion. btl. 5. rt.; 2. rota par 100. būvpion. btl. 5. rt.; un 3. rt. — par 680. būvpion. btl. 5. rt. Pakļauts 16. armijai. Sastāvs janvāra vidū 364
- VIII Kļaviņa būvbtl. K-ris kapt. Kļaviņš.* 26. dec. pārgājis uz Spīrgus rajonu. Pakļauts 16. armijai. 3 rotas. Janvāra vidū sastāvs 467
- IX latv. būvbtl. K-ris kpt. Stālmanis.* 3 rt. Marta vidū atradās Rāvas pagastā, sastāvs 600
- X Zvaigznes būvbtl. K-ris kpt. Līniņš.* 2 rt. un būvkolonna, skaitās pie VI SS korpusa 400

Kopā būvvienībās 3152

f) Gaisa spēku izpalīgos. Uz 21. martu dažādās vienībās Liepājā, Cīravā, Ventspilī, Sabilē, Aizputē un viņu apkārtnē un VI SS korpusā	613
g) Latvieši vācu vienībās. <i>Schwere Flak Abtlg.</i> Liepājā martā izformēta, vīri iedalīti dažādās vācu vienībās frontē. Sastāvs bija apm.	220
<i>6. latv. SS kara ziņotāju rt.</i> pie SS-Standarte Kurt Eggers	35
<i>I armijas korpusā</i> dažādās vienībās izkļiedēti pēc janv. ziņām	400
<i>X armijas korpusā</i> , tas pats	350
<i>Let. Nachschubkomp. 652</i> darbojas starp Liepāju un Grobiņu. Janvārī latviešu apm.	300
<i>550. Nachschubbatl. z. b. V. 3.</i> Pastāv latv. iekraušanas un izkraušanas komanda, sastāvs	150
<i>Marine Flak</i> , Liepājā, Ventspilī un gar jūras krastu, sastāvs	250
<i>Nachschubbil. 47 u. 49</i> , latviešu bija (Ventspilī) ap ..	115
Kopā dažādās vienībās <u>1820</u>	
Bez tam 1945. g. aprīļa sākumā 19. divīzijas papildināšanai uz Kurzemi no Stetīnes nosūtīti pulkv. Rusmaņa vadībā	3500
Pavisam <i>Kurzemē</i> latv. dažādu vienību kaņavīru apm.	<u>23.292</u>

B. Latviešu vienības un iestādes
ārpus Latvijas 1945. g. 28. aprīlī

- a) Latviešu leģiona ģenerālinspekcijas stābs — Güstrow'ā
- b) 15. SS grenadieru (1. latv.) divīzija
Stābs — K-ris Oberführer's Burk's — Lychen'ā
 32. SS *grenad.* (Latv. 3.) pulks. Pulkv. Meijs — Lychen'ā
 33. SS *grenad.* (Latv. 4.) pulks. Maj. Ķīlītis — Fürstenwerder'ā
 34. SS *grenad.* (Latv. 5.) pulks. Pltn. Viksne — Fürstenwerder'ā
Pulkv. Januma 3 btln. kaujas grupa 19. aprīlī devusies uz Berlīni*
Pltn. Reberga grupa 15. div. artil. divizioni un 15. div. pulku trešie btln. — Bütow-Sophienwald'ē apmāc. laukā*
Latviešu aviācijas personāls atradās Karalaučos*
 »Ersatz« bataljons — Majors Treziņš — Fürstenwerder'ā
 »Panzerjäger« bataljons — k-ris vācu virsnieks — Fürstenwerder'ā
- c) Rezerves divīzija (no Tornas) Friedland'es rajonā
- d) Dažādas vienības un iestādes
<i>Pulcēšanas vienība</i>	Flensburgā
<i>Veselošanas rota</i>	Dānijā — Korsērā
<i>Apmācības un papildu btln.</i>	Dānijā — Korsērā
<i>Nachkommando</i>	Neubrandenburgā
<i>Kaŗa apr. pārvaldes (likvidācijā)</i>	Boicenburgā
<i>Latviešu lazarete</i>	Šverīnā
<i>Atpūtas nams</i>	Dānijā — Maribo
<i>Kaŗavīru palīdzība</i>	Libekā
<i>Bēgļu aprūpes birojs</i>	Libekā
- e) Latviešu nacionālā komiteja .....

* *Piezīme:* Ziņojuma iesniegšanas dienā 30. aprīlī ģenerālinspektoram nebija zināms, ka

1) Pulkvēža Januma kaujas grupa jau 27. aprīlī bija padevusies amerikāņu gūstā.

2) Pltn. Reberga grupai un aviācijas personālam nav izdevies izkļūt uz rietumiem.

Latvijas nacionālās komitejas prezidenta

p a v ē l e Nr. 3

Lībekā, 1945. gada 29. aprīlī

§ 1

Latviešu kaŗavīri Vācijā!

Savā laikā jūs tikāt pārvesti šurp, lai te, kā likās, mierīgākos apstākļos no jauna sakārtotos un sagatavotos mūsu zemes un tautas aizstāvēšanai. Mūsu visu mērķis bija un paliek — brīva un neatkarīga Latvijas valsts. Tikai šim mērķim mēs bijām un esam gatavi ziedot visus savus spēkus un savu dzīvību. Kaŗa notikumu straujuma dēļ lielākā daļa no jums vairs nespēja tikt atpakaļ uz Latviju. Mūsu 15. (1. latviešu) divīzijai te nācās iesaistīties cīņās pret to pašu austrumu ienaidnieku, un tā ir pildījusi savu pienākumu arī šeit uz svešas zemes un neapraktāmī grūtos apstākļos ar tādu varonību un izturību, kādu spēja parādīt tikai šī neatkarīgā Latvijā uzaugušā un savu valsti tik dedzīgi mīlošā jaunatne. Daļai no jums, turpretim, neapbruņotai un neapgādātai, pilnīgi bezspēcīgai ienaidnieka priekšā, nācās pārvarēt grūtības ar tādu enerģiju, kas tāpat dara godu jūsu izturībai, bet ir sarūgtinājusi jūs kā kaŗavīrus.

Latviešu kaŗavīri Vācijā!

Jūsu lielumlielais vairums tagad palicis bez apbruņojuma, un es neredzu arī citādi kādu iespēju, ar ko jūs kā kaŗavīri varētu būt šeit noderīgi Latvijai. Es neredzu nekādu iespēju un nozīmīgumu pārvietot jūs neapbruņotus arī uz Latviju. Bez tam rietumu sabiedroto (angļu, amerikāņu un franču) fronte jau pieņākusi tik tuvu mūsu novietojumam, ka man ir jāgādā par pārratumu novēršanu ar tiem, kuŗus mēs esam visā mūsu valsts pastāvēšanas laikā uzskatījuši par saviem draugiem un bez kuŗu atbalsta mūsu daudz cietušās latviešu tautas labākas nākotnes nodrošināšana nav pat iedomājama. Kā Latvijas nacionālās komitejas prezidents un kā Latviešu leģiona ģenerālinspektors, tas ir — kā pašreizējais augstākais latviešu tautas politiskais un militārais pārstāvis, es pavēlu jums sekojošo:

1. Mūsu kaŗaspēka daļām, savā vairumā gandrīz pilnīgi neapbruņotām, atraucieties no austrumu frontes, lai izvairītos no krišanas boļševiku gūstā.

2. Disciplinēti uzsākt gājienu rietumu virzienā, izvairīties no katras darbības, kas varētu radīt pārpratumus par mūsu miermīlīgo nolūku, un internēties angļu, amerikāņu vai franču ieņemtajās joslās, vienalga, vai tas būtu panākams lielāku vienību vai sīkāku grupu veidā.
3. Kaņālietu ģenerālsekretāram (Leģiona stāba priekšniekam) turpināt ārpus kaņāspēka vienībām esošo pārvalžu likvidāciju.
4. Augšējos punktos minētais pēc būtības attiecas kā uz Leģiona, tā arī uz ārpus Leģiona esošām formācijām un kaņāvīriem (armijas, kaņāflotes un gaisa spēku dienestā).

Latviešu kaņāvīri Vācijā!

Ar šo pavēli es tātad atbrīvoju jūs no jūsu līdzšinējām kaņāvīru saistībām. Jūsu alga lai ir jūsu apziņā, ka jūs esat darījuši savas valsts un tautas labā visu, kas cilvēka prātam un spēkiem iespējams. Šī apziņa lai dod jums ticību un izturību arī turpmākajā liktenī, ko mēs neviens nevaram ne noteikt, ne paredzēt. Kā vienmēr, tā arī šinī brīdī mēs nelūdzam par sevi, bet lūgsim visi kopīgi: Dievs, glāb un svētī Latviju!

Ģenerālis R. Bangerskis

PĒC CIŅĀM BRĪVPRĀTIGĀ GŪSTĀ

(Izvilums no maj. Baumaņa apraksta pēc ģen.
Bangerska atstātajiem materiāliem)

1. (15.) latviešu divīzijas kaŗavīru gaitas kaŗa beigu posmā

Vēl kaŗa darbībai nesagatavotu 1. (15.) latviešu divīziju 1945. g. janvāra naktī Sālešā sasniedza reichsfīrera pavēle par iziešanu kaujas laukā. Pirms atausa 21. janvāra rīts, motorizēta kolonna ar izlūku btl. un prettanku dzn. kaŗavīriem cauri Konicai devās Nakeles virzienā; tā sākās 1. latviešu divīzijas līdzdalība kaujās uz vācu zemes.

Vispārējais stāvoklis austrumu frontē bija tāds, ka pēc lielā pārrāvuma, kas krieviem izdevās starp 6. un 9. janvāri, vācu virspavēlniecībai neizdevās nodibināt stabilu fronti austrumos, un krievu tanku kolonnas brāzmainā tempā tuvojās Pomerānijai. Lai kaut cik aizturētu krievus uz pamatīgi izbūvētās Brombergas — Tornas — Nakeles līnijas, latviešu divīzijai vajadzēja ieņemt iecirkni abpus Nakeles. Šo uzdevumu vajadzēja veikt 5. kājnieku pulkam, izlūku btl., prettanku dzn. un 2 artilērijas baterijām. Šīs vienības uz jauno kaujas lauku tika pārsvietas ar motorizētu transportu, turpretī 3. un 4. kājnieku pulks atālumam līdz jaunajām pozīcijām veica pārgājiena kārtībā. 1. (15.) divīzijas stiprums, kaujas darbību uzsākot, bija 12.670 vīru. Kaŗavīri vienībās bija sadalīti šādi: 3., 4. un 5. kājnieku pulki, izlūku bataljons, prettanku dzn., sakaru btl. sapieru btl. un divīzijas apģādes vienības. Kaŗavīri apmācībās jau bija sasnēguši zināmu rutīnu, un kaujas mācībās tie bija vingrinājušies grupas un vada darbībā. Nepabeigta bija kaŗavīru apmācība ieročos un šaušanā. Tikai dažas nedēļas ar apmācībām bija no-

darbojušies artilērijas divīziona karavīri. Apbruņojums ar kājnieku ieročiem bija pilnīgs, samērā labs — ar prettanku ieročiem. 3,7 cm zenītlielgabaliem trūka tikai mērķējamās ierīces, kas neļāva lietot šos lielgabalus automatiskai apšaudei. Artilērijai lielgabali labā kārtībā bija 2 baterijās, bet nepilnīgas bija mērķējamās ierīces un trūka dažādu tēmēšanas palīglīdzekļu. Divīzija bija daļēji motorizēta, daļēji apgādāta ar zirgu velkmi, bet visumā nepilnīgi.

Bēdīgs bija karavīru stāvoklis ietērpu ziņā. Karavīri uz fronti devās pilnīgi bez jebkāda ziemas ietērpa, novalkātās biksēs un frenčos, daļēji noplīsušos zābakos. Municijas apgāde bija ļoti nepilnīga, jo no divīzijai pienācīgās municijas līdz iziešanas dienai bija saņemta tikai niecīga daļa. Transporta līdzekļu trūkuma dēļ arī gandrīz visa smago ieroču municija palika noliktavā pie Sofienvaldes.

Tātad — nepilnīgi apmācīta un apgādāta 1. latviešu divīzija 22. janvārī bija nonākusi savā jaunajā iecirknī un uzsāka kaujas darbību.

24. janvārī sparīgā uzbrukumā 5. pulks ieņēma Nakeles pilsētu. Šis pasākums lieku reizi pierādīja, ka latviešu karavīrs — kaut arī nepilnīgi apmācīts un vāji apgādāts — cīņā tomēr dodas ar lielu sajūsmu, un gūtā uzvara bija liels morālisks stiprinājums pārējiem mūsu divīzijas jauniešiem karavīriem. Nakeles ieņemšanā lielu varonību parādīja kapt. Balodis un pulka komandieris pltn. Viksna. 24. janvāra vakarā stāvoklis izveidojās šāds: pa labi no Nakeles — maj. Ķīlīša btl., pašā pilsētā — kapt. Baloža btl., pa kreisi no Nakeles — maj. Haznera btl. un vēl tālāk pa kreisi — maj. Alksniša vienība.

Ienaidnieka spiediens pastiprinājās, un 26. janvārī iesaistījās arī plkv. Januma pulks. Nākošajā dienā visus pārsteidza divīzijas komandiera virspulkveža Obvurcera nāve un krievu tanku un smago ieroču parādīšanās divīzijas aizmugurē, Cempelburgas rajonā. Pa labi un pa kreisi no mūsu divīzijas vienībām ienaidnieks ļoti viegli atrada pilnīgi neaizsargātus virzienus, un viņa spiediens pastiprinājās. Mūsu priekšējām vienībām sāka aptrūkt municijas un degvielu; sals un sniegpuenis ievērojami pieņēmas. 28. janvārī stāvoklis jau bija tiktāl pasliktinājies, ka ienaidnieks no dienvidiem sāka spiest mūsu vienības Vandburgas virzienā. Tā kā Cempelburgas — Konicas virziens mums bija nogriezts, divīzijai atlika tikai viens: virzoties pa ceļu

Vandsburga — Flatova — Landeka, sasniegt pēdējo un pieslēgties tur esošai 32. vācu kājnieku divīzijai.

*

28. janvārī pie Vandsburgas niknas cīņas ar ienaidnieka pārspēku izcīna izlūku btl. un 5. pulka 2. btl., bet nākošajā dienā divīzija galveno vērību veltī Flatovas aizstāvēšanai. 29. janvāra vakarā pārvietojoties uz Jastrovu, divīzija konstatē, ka ienaidnieka motorizētie spēki to ielenkuši no visām pusēm.

Satraukumā un lielā nenoteiktībā Jastrovas pilsētā paiet 30. un 31. janvāris. Ienaidnieka loks ap Jastrovu sažņaudzas ar vienu ciešāks. Sevišķi smagu divīzijas stāvokli padara tas, ka pilnīgi trūkst artilērijas municijas, un degvielu izsīkšanas dēļ zaudēti visi prettanku ieroči. Divīzijas vadības nevērības un nespējas dēļ jau tā sarukušais transports pārpildīts ar ievainotiem kaŗavīriem, kuŗu skaits pārsniedz 500.

1. februārī divīzija uzsāk savu izlaušanās mēģinājumu, un vācu 48. SS pulks kopā ar mūsu 5. pulku ieņem Flederbornu. Šinīs dienās smagi cieš divīzijas apgādes vienības, jo aizmugurē netraucēti darbojas ienaidnieka tanku kolonnas. 1. februāra naktī pēc ļoti varonīgām izlūku btl. cīņām, kuŗās iznīcina 14 krievu prettanku lielgabalus, divīzija sasniedz Flederbornu.

Pēc krievu artilērijas un smago ieroču viesuļuguns divīzijas transporta kolonna, kas pilna ar turpat 700 ievainotiem kaŗavīriem, virzās pa ceļu Flederborna — Vallachzē — Landeka. Ceļa nodrošināšanu uzdod kapt. Baumanim. Ap plkst. 23 pie Vallachzē šī kolonna uzduŗas spēcīgam krievu atbalstpunktam. Turpat 11 stundas ilgst cīņa, līdz atbalstpunkts uzveikts un divīzijas kaŗavīri var turpināt ceļu Landekas virzienā.

1. un 2. februāris jāatzīmē kā divīzijas asiņainākās dienas Pomerānijas kauju laukos. Tikai ar milzīgu piepūli, cīņā metoties pēdējam vīram, divīzijai izdodas pārraut ielenkuma loku un otrā dienā sapulcēties Landekas — Krumentzē rajonā. Kaujās pavadītas tikai desmit dienas, bet zaudējumi milzīgi: kritis divīzijas komandieris, Ia, Ic, Ia/Na Fue, 3. pulka komandieris maj. Rubenis, artilērijas dzn. kom. kapt. Eglītis un vēl daudzi virsnieki, instruktori un kareivji. Tāpat ļoti lieli zaudējumi materiālā ziņā.

Divas dienas Krumentzē apkārtņē pulcē un pārbauda divīzi-

jas kaņavīrus un 5. februārī, kad vienības sakārtotas par jaunu, latviešu divīzijai ierāda jaunu iecirkni Kaminas — Grīnavas rajonā. Arī šeit mūsu divīzija paliek tikai 2 dienas, jo krievu lielais pārrāvums Konicas virzienā piespiež arī latviešus atkāpties Šlochavas virzienā. Divīzijas kaņavīru morāle stipri iedragāta. Savu dara arī ieroču, municijas un degvielu trūkums. Līdz 13. februārim notiek sīkāka pārgrupēšanās, divīziju pārņem jaunais komandieris virspulkvedis Burks, un ierodas arī jaunais Ia — majors Kopps. Jau pirmajā dienā pēc divīzijas pārņemšanas virsplkv. Burks sasauc visus pulku un bataljonu komandierus, asi kritizē latviešu virsnieku spējas un — kā vēlāk noskaidrojas — rakstiski pieprasa no SS vadības vācu virsniekus no rotas komandiera uz augšu, izsakoties, ka tikai tā viņš varot nest atbildību par šīs divīzijas kaujas spējām.

17. februārī divīzija saņem jaunu pavēli un pārvietojas agrākā iecirknī ap Landekas pilsētiņu. Tikai 2 dienas vēlāk sākas krievu lieluzbrukums Pr. Frīdlandes — Baldenburgas virzienā, un pārtrauc divīzijas sakarus ar tām mūsu vienībām, kas turpina apmācības Berentas rajonā: trim kājnieku btl., artilērijas pulku, kā arī ar apgādes vienību darbnīcu rotu, kas Baldenburgā cieš smagus zaudējumus.

Izvairoties no jauna ielenkuma draudiem, divīzija cīnās Hameršteinas, Neištetīnes un vēlāk Belgardes rajonā. Seko lielle krievu pārrāvumi, un 3. martā divīziju sašķel trīs dažādās kolonnās: 1) apgādes vienības un pulku trosi maj. Baumaņa un maj. Ķīliša vadībā caur Svinemindi 6. un 7. martā sasniedz Neibrandenburgu; 2) daļa apgādes vienību, div. stābs un sakarnieki paliek ieslēgti Kolbergā un 3) pārējās divīzijas vienības, vairākas dienas klīstot pa krievu aizmuguri, beidzot 11. martā caur Divenovu sasniedz Svinemindes rajonu. Šinīs kaujās sevišķi izceļas plkv. Janums. Mūsu kaņavīru grupa no Kolbergas izklūst 17. martā.

Divīzija sapulcējas Neistrelicas — Neibrandenburgas rajonā, un divīzijas komandieris izcīna lielu cīņu par mūsu divīzijas turpmāko likteni. Aktīvi šinī cīņā piedalās arī mūsu Leģiona ģenerālinspektora stābs, sākumā plkv. Silgaila, vēlāk arī ģenerālltn. Bangerska personā. Vācu stābi katēgoriski pieprasa formēt no latviešiem tikai »maršbataljonus«, laižot tos tūliņ cīņās. Beidzot tomēr izdodas panākt, ka latviešu divīzija formējama atkal kā divīzija, saņemot papildinājumus no latviešu papild-

dinājumu divīzijas. No šī pēdējā kaņavājiņa Pomerānijā divīzija iznākusi pilnīgi bez ieročiem; laime vēl tā, ka apgādes vienību vadība spējusi izglābt lielu daļu motorizētās un zirgu velkmes, kā arī darbnīcu rotas kustīgo darbnīcu.

Sākas divīzijas jaunformēšanas darbs, apvienojot to ar apmācību. Ar 3. aprīli divīzijas vienības pārvieto Firstenbergas — Firstenzē — Lichenas rajonā, kur mūsu kaņavājiem jāizbūvē sprostojumu līnija »C« vispārējā Berlīnes aizstāvēšanas plānā. Ar lielu dedzību latviešu kaņavāri stājas pie šī uzdevuma veikšanas, pārliecībā, ka tie būvē ierakumus, kas viņiem pašiem būs jāaizstāv cīņā pret sarkano armiju. Rietumu frontē pa to laiku sācies uzbrukums, un rietumvalstu tanki laužas arvienu dziļāk Vācijas teritorijā. Arī pie Berlīnes sākusies lielā ofensīva — krievi pārrāvuši nocietinājumu līnijas.

Lielu satraukumu 14. aprīlī rada paziņojums, ka 1. latviešu divīziju pārvietos pa jūras ceļu uz Kurzemi. Sagatavošanās pavēle nosaka, ka visi palikušie transporta līdzekļi jānodod 3. vācu tanku armijai un mūsu kaņavārus uz Kurzemi nosūtīs bez ieročiem un apgādes līdzekļiem. Vēl 14. aprīlī notiek apspriedes pie plkv. Januma, piedaloties 5. pulka komandierim pltn. Viksnam un apgādes pulka komandierim maj. Baumanim. Plkv. Janums domā, ka braukt neapbruņotiem uz Kurzemi ir došanās pašnāvībā. Maj. Baumanim uzdod vēl tai pašā dienā ziņot ģenerālinšpektoram par radušos stāvokli, lūdzot viņu iejaukties un neatļaut šādu izrēķināšanos ar latviešu kaņavāriem. Rezultātā 15. aprīlī latviešu divīziju apmeklē ģen. ltn. Bangerskis, virspulkv. Silgailis un dir. Miežis. Pēc plašām pārrunām Neistrēlicā, apgādes pulka stābā pie pulka komandiera, kur ģenerālinšpektoru iepazīstina ar vācu nodomiem, ģen. ltn. Bangerskis dodas pie divīzijas komandiera virspulkv. Burka un vēlāk arī pie plkv. Januma.

Nesaprotamu iemeslu dēļ vācu virspulkvēdis noliedz mūsu divīzijas pārvietošanas iespēju uz Kurzemi, un ģenerālinšpektors atgriežas uz Gistrovu.

Nākošajā dienā plkv. Janums kopā ar maj. Baumani izstrādā sīku darbības plānu gadījumam, ja tuvākās dienās notiktu latviešu divīzijas pārvietošanas mēģinājums caur Svinemindi uz Kurzemi. Pēc šī plāna divīzijas vadību uzņemas plkv. Janums, un viņa plāns ir šāds: pēc pārvietošanās pavēles saņemšanas viņš ar 4. pulku un prettanku dzn. (maj. Trēziņš) dosies uz

Lichenu, kur tam pievienosies 3. pulks (pltn. Meija). Šāda pastiprināta kolonna virzīsies uz mežu dienvidrietumos no Firstenbergas. Apgādes pulka komandiera maj. Baumaņa uzdevums: 1) izlūkot un nodrošināt pārejas, kas pārvaramas, lai latviešu kolonna sasniegtu Vitenbergi, 2) ar visiem rīcībā esošiem transporta līdzekļiem nogādāt degvielas un municiju īpaši izraudzītos un uz kartes atzīmētos punktus; 3) rūpēties par šo municijas punktu apsardzību un 4) uzturēt kontaktu ar plkv. Janumu.

Vēl tās pašas dienas vakarā plkv. Janums uzdod ar ziņnesi pavēstīt ģenerālinspektora stābam, ka, pienākot pārvietošanās pavēlei, divīzija tai pretosies un dosies virzienā uz Vitenbergi. Ziņojumā arī aprādītas sekas, kādas sagaidāmas šai kaŗavīru rīcībai, brīdinot no tām ģenerālinspektora stābu. Bet jau tai pašā vakarā plkv. Janumu nosūta Berlīnes aizstāvēšanai, uzdodot viņam komandēt sastādītu pulku, kuŗā ietilpst izlūku btl. un pa vienam btl. no 3. un 4. pulka.

Stāvoklis kļūst aizvien draudošāks: uz Svinemindi nosūtīta priekšdarbu veikšanas komanda, iesniegti vienību transporta pieteikumi, un kaŗavīru garastāvoklis ar katru dienu kļūst saτραuktāks.

No Kurzemes pienāk ziņas, ka tur trūkst ieroču; mūsu divīzija stāv pilnīgi bez ieročiem, un tomēr grib sūtīt uz Kurzemi. No visām pusēm skan jautājumi — kāpēc tāda rīcība, līdz beidzot kļūst skaidrs, ka tā ir atbrīvošanās no Vācijā nevēlamiem latviešu kaŗavīriem. Pirms tam vācu politiskie virsnieki vairākkārt veikli aptaujājās latviešu vienībās — vai latviešu kaŗavīri cīnīsies arī pret rietumvalstu kaŗaspēku. Latviešu kaŗavīru noteikti noraidoša atbilde vācu vadībai skaidri rādīja, ka, austrumu un rietumu frontēm strauji tuvojoties, latviešu kaŗavīri tai kļūst tikai par apgrūtinājumu. Taču no latviešu divīzijas pārvietošanas uz Kurzemi nekas neiznāca. Šķiet, ka to izjauca smagais sabiedroto uzlidojums Svinemindei 21. aprīlī. Tikai 24. aprīlī no Svinemindes atgriezās tie virsnieki, kuŗiem bija uzdots sagatavot transportu, un kļuva skaidrs, ka latviešu kaŗavīri piedzīvos kaŗa beigas uz vācu zemes.

Austrumu frontē sarkanarmija guva arvienu lielākus panākumus, Berlīne bija pilnīgi ielenkta, un krievu tanku ķīļi laužās Prenclavas — Neibrandenburgas — Neistrelīcas virzienā. 26. aprīļa pēcpusdienā pēkšņi ierodas Leģiona ģenerālinspektors

virspulkv. Silgaiļa un kāda vācu kapt. Millera pavadībā, lai gūtu informāciju par stāvokli. Stāvoklis ārkārtīgi neskaidrs, neko konkrētu nevar pateikt arī ģenerālinspektors. Viņš dodas uz Firstenbergu, lai satiktos ar pltn. Viksnu, un tiekas arī ar divīzijas komandieri Līchenā.

28. aprīļa pēcpusdienā nāk rīkojums divīzijai pārvietoties Malchinerzē rajonā tālāku pavēļu saņemšanai. Kaujas troksnis jau pievirzījies pavisam tuvu, deg Prenclava, šķiet — arī Neubrandenburga. Apgādes pulks, tāpat arī kājnieku pulki caur Neustrelicu un Varenu dodas Malchinerzē virzienā.

29. aprīļa pēcpusdienas stundās latviešu divīzija sasniegusi Malchinerzē un novietojas atpūtā. Vērojot kaujas troksni kļūst skaidrs, ka boļševiki ar lielāku kolonnu virzās pa ceļu Neubrandenburga-Malčina un cenšas sasniegt Gistrovu. Mūsu divīzijas vācu stābs klusē. Lai izvairītos no ielenkuma un glābtu neapbruņoto latviešu kaņavīru dzīvības, 30. aprīļa naktī maj. Baumanis, nerēķinoties ar divīzijas vadības nodomiem, dod apgādes pulkam pavēli pārvietoties uz Švincu apm. (60 km uz rietumiem). Apgādes pulka vienības kolonnā uzsāk virzīšanos 30. aprīlī plkst. 03.30. Kolonnas uzdevums — sasniedzot Švincas mežu, novietoties atpūtā un sagatavoties tālākam pārgājienam uz Švincer-Forstu. 30. aprīlī plkst. 07.00 maj. Baumanis ierodas divīzijas stābā, kur saņem pavēli ar apgādes vienībām izveidot apgādi Treptovas rajonā, jo latviešu divīzijai Malchinas ezeru spraugā jāierīkojas uz izšķirēju aizstāvēšanas.

Šīs pavēles saņemšanas brīdī apgādes pulks atrodas apm. 30 km no Malchinerzē. Ne vārda nesakot divīzijas stābam par apgādes pulka rīcību, maj. Baumanis nosaka savu komandpunktu, uz kuŗu nosūta savu adjutantu ltn. Mateusu, kā arī ltn. Mauriņu un 1 rakstvedi ar uzdevumu pieņemt visus rīkojumus, kādi tur no divīzijas stāba ienāktu. Saprotais, ka nekādas no divīzijas stāba saņemtās pavēles nebija izpildāmas. Pēc augstāk minētās pavēles saņemšanas maj. Baumanis ierodas 4. pulka stābā pie maj. Ķiliša un maj. Trēziņa, lai tur darītu zināmu un izskaidrotu radušos situāciju. Iepazinušies ar vispārējo stāvokli un apgādes pulka rīcību, abi virsnieki nolemj ar savām vienībām sekot apgādes pulkam un apņemas savu rīcību darīt zināmu kapt. Mežgrāvim un kapt. Brīvkalnam. Vēl norādījis virzīšanās ceļu un kustības uzsākšanas laiku, maj. Baumanis dodas meklēt apgādes pulka 1. braucēju eskadronu un

veterināro rotu, lai novirzītu uz Švincas mežu. Švincas mežā satikties nolemj naktī, kur tad pēc ceļu izlūkošanas sekos jauna pavēle par virzīšanos uz Šveriner-Forstu.

Pa to laiku stāvoklis krasi mainījies, un 3. vācu armijas stāba priekšnieks plkv. Ludendorffs devis pavēli atbrūņot latviešu un holandiešu divīzijas un franču brigādes kaņavīrus, noņemot tiem arī visus spēkratus.

Ierodoties pulka komandpunktā, maj. Baumanim pēc asas sarunas izdodas panākt, ka divīzijas automašīnām atļauj ceļu turpināt. Ar divīzijas stābu visi sakari pārtrūkuši. No 30. aprīļa uz 1. maiju Švincas mežā sapulcējas turpat 4000 latviešu kaņavīru.

Sazinoties ar maj. Ķīliti un maj. Trēziņu, seko pavēle 1. maija naktī turpināt ceļu, lai naktī uz 2. maiju sasniegtu Šveriner-Forstu, sapulcējoties meža austrumu malā aiz Konrades. Gājiena ceļš: Švinca, Dobertina, Belova, Resta, Dervene, Pinova, Muesa, Konrade. Rakstisku pavēli apgādes pulka vienības saņem plkst. 02.00 naktī. Apgādes pulks virzās 2 kolonnās, bet kājnieku pulki katrs vienā kolonnā.

Restas ciemā kapt. Kiršteins un ltn. Breinkopfs uzduņas divīzijas Ib, kuņam ltn. Breinkopfs neuzmanīgā kārtā uzrāda pulka komandiera rakstisku pavēli par došanos uz Šveriner-Forstu. Divīzijas stābam šī pavēle atveŗ acis un tas redz latviešu kaņavīru patstāvīgo rīcību. Maj. Baumanim ierodoties Restas ciemā, notiek ļoti asa saruna ar kapt. Veiermannu (Weiermann). Divīzijas Ib pārmet maj. Baumanim divīzijas doto pavēļu nepildīšanu un pieprasa viņa ierašanos pie divīzijas komandiera.

Tas arī notiek, bet brīdī, kad virspulkvedis Burks grib noskaidrot sev pakļauto kaņavīru sacelšanos pret viņa dotām pavēlēm, ierodas ģenerālleitnants Dēnike (Doenicke), kam uzticēta visu aizmugures līniju izbūve un nocietinājumu darbi. Viņš atnes pavēli, ka latviešu divīzijai jāieņem pozīcijas uz līnijas Goldberga, Dobertina, Nienhagena. Šī uzdevuma izpildīšanai jāatbrūņo atplūstošās vērmachta vienības un šajās pozīcijās izšķirīgi jāaizstāvas. Divīzijas stābs sagatavojis pavēli, pēc kuņas Goldbergas rajonā jānovietojas maj. Ķīliša vienībai, Dobertinas rajonā — sapieŗu btl. un maj. Trēziņa vienībai, bet Neuhofas — Nienhagenas rajonā kapt. Mežgrāvja vienībai un sakaru btl. Divīzijas apgādes pulkam jānovietojas Restas un Gr. Niendorfas ciemos.

Pēc ģenerālleitnanta Dēnikes aiziešanas diezgan asā vārdu maiņā maj. Baumanis paziņo divīzijas komandierim, ka latviešu kaņavīri pa sāpus ceļiem vairākās kolonnās virzās uz Šveriner-Forstu. Lai izklūtu no draudošā krievu ielenkuma, šī kustība nav apturama, bet jāveicina visiem līdzekļiem, cenšoties nakošā gājienā sasniegt pat Boicenburgu. Dzirdot, ka šis latviešu kaņavīru lēmums ir negrozāms un tiks arī izpildīts, divīzijas komandieris manāmi sevī sabruk un jautā, vai latviešu kaņavīri viņu aizstāvētu, ja viņš ietu līdz ar tiem. Maj. Baumanis paskaidroja, ka pēc viņa domām latviešu kaņavīriem pret divīzijas komandieri nekāda naida nav, jo viņš kā divīzijas komandieris Pomerānijas ielenkumā jau bija cinījies kopā ar saviem kaņavīriem. Divīzijas komandieris virspulkvedis Burks uz to atbildēja:

»Turpiniet ceļu. Un jūs, major Baumani, paziņojiet to arī tām vienībām, kuŗas šo pavēli vēl nezinātu (sakarniekiem, sapieciem). Es ieradīšos rītvakar pie jums.«

Tālākā sarunā divīzijas komandieris rezignēti piebilda:

»Tā kā tā viss ir zaudēts. Un to es, būdams godīgs kaņavīrs, nevaru pielaist, ka piepildās 3. tanku armijas komandiera vēlēšanās, lai latviešu kaņavīri tiktu iznīcināti Goldbergas — Nienhagenas iecirknī. Tādēļ turpiniet savu izraudzīto ceļu.«

Ar to maj. Baumanis šķīrās no sava divīzijas komandiera, devās tūlīt atpakaļ uz gājiena ceļu un, saticis maj. Ķīliti un maj. Trēziņu, paziņoja tiem divīzijas komandiera nostāju.

2. maija agrā rīta stundā apgādes pulks, 4. pulks, 5. pulks, prettanku divīzions un daļa artileristu sasnieguši Šveriner-Forstu. Lai noskaidrotu iespējamo tālākvirzīšanos, maj. Baumanis izsūta ltn. Mauriņu izlūkot ceļus Pampovas — Gamelinas — Bobzinas — Boicenburgas virzienā. Pēc stundas ltn. Mauriņš atgriežas un ziņo, ka pa ceļu Ludvigsluste — Šverīna jau virzās amerikāņu motorizētās vienības.

Plkst. 14.00 maj. Baumanis ierodas pie amerikāņu izlūku mašīnas un kā parlamentārietis aizbrauc uz amerikāņu vienību stābu. Tur kādam amerikāņu motorizētās vienības virsleitnantam viņš ziņo, ka Šveriner-Forsta austrumu malā sapulcināti ap 4500 latviešu kaņavīri, kuŗi lūdz amerikāņu kaņaspēku ņemt tos savā aizsardzībā.

Nolikusi vēl klātesošos ieročus, plkst. 18.00 latviešu divīzija uzsāk ceļu uz Šverīnas gūstekņu nometni. Maj. Baumanis

Raksts plkv. Janumam

*Latviešu SS brīvprātīgo leģiona
ģenerālinspektors*

12.4.1945, Gistrovā

Pulkvedim Janumam

33. SS ieroču grenadieru

(latviešu Nr. 4) pulka komandierim

Ļoti godātais pulkveža kungs!

Šajā lielajā izšķirīgajā cīņā, kad latvju tautas tumšajās dienās liktenis lēmis mūsu skaistās dzimtenes vārdā pierādīt savu varonību un ziedošanās gatavību, Jūs, pulkveža kungs, esat snieguši cēlāko piemēru un vairojuši latviešu kaŗavīra slavu.

Ar lepnu prieku pārskatu Jūsu varoņgaitas pie Jastrovas, Flederbonas, Landekas, Kaminas un citām Pomerānijas cīņu vietām, kur priekšzīmīgās cīņās un lietpratīgā vadībā Jūs esat spējuši aizraut un saliedēt nedalāmā vienībā mūsu jaunos kaŗavīrus. Mūsu nākotnes un Latvijas vārdā Jūs esat aizstāvējuši šīs vietas pret ienaidnieka pārspēku dziļā ticībā un paļāvībā saviem kaŗavīriem, kuŗus pats ar savu nenogurstošo gādību un personīgo piemēru esat izaudzinājuši par īstiem kaŗavīriem un dzimtenes sargiem. Pāri personīgajam Jums ir stāvējis latvju tautas lielais mērķis — brīvā Latvija.

Es un latvju tauta ar lepnumu noklausāties Jūsu darbu slavā un ar paļāvību lūkojamies Jūsu turpmākajās gaitās. Latvju tauta zina, ka savus dēlus, kuŗus uzticējusi Jūsu vadībai, neziedos brīvībai velti.

Mēs zinām, ko no mums Latvijas izcīņa vēl prasīs, bet Jūsu un Jūsu kaŗavīru līdzšinējā stāja un veiksmē stiprina mūsu cerības to paveikt nākotnē.

Atzinībā un pateicībā par Jūsu darba sniegumiem novēlu Jums izturību un laimi novadīt savus kaŗavīrus līdz Latvijas brīvības saules lēktam.

Ģenerālis Bangerskis

ATSKATS

Leģiona pēdējās cīņas pie austrumu robežām

BIJA pagājis gads kopš Latviešu leģiona dibināšanas, kad 1944. g. februāra pēdējās dienās abas Leģiona vienības — latviešu 2. SS brigāde un 15. ieroču SS grenadieru divīzija pirmo reizi sanāca kopā un dienvidos no Pleskavas, Veļikajas upes krastā, ieņēma tā saucamās Pantera pozīcijas. Kā divas māsas sadevušās rokās, pēdējā pozīcijā dzimtenes robežu priekšā tās sprostoja pretiniekam īsākos ceļus uz Latvijas sirdi — tās galvaspilsētu Rīgu.

Stipri atšķirīgas, bet varonīgu cīņu un smagu pārdzīvojumu pilnas bija bijušas abu Leģiona vienību līdzšinējās gaitas.

2. brigādei aiz muguras bija jau vesels gads frontes darbības. Organizēšanās un apmācības ienaidnieka artilērijas iedarbības joslā Leņingradas pievārtē, aizstāvēšanās un uzbrukuma kaujas Volčovas purvos, tad kaujas, lai izklūtu ne tikai pati, bet palīdzētu izklūt arī kaimiņu vācu vienībām no ielenkuma, ko vācu 18. armijai gatavoja krievi, pārraujot 1944. g. janvāra vidū fronti virzienā Novgoroda — Luga, un pēc tam — smagās atiešanas kaujas uz tagadējām Veļikajas upes pozīcijām. Tāda bija 2. brigādes iepriekšējā gada frontes darbības vispārējā bilance.

15. divīzijas organizēšanās un apmācības savukārt noritēja mierīgos apstākļos dzimtenē, bet vienība bija stipri izkliedēta — Rīgā, Jelgavā, Liepājā, Vaiņodē, Paplakā, Ventspilī un citās pilsētās, kas traucēja tās saliedēšanos. Sūtot papildinājumus 2. brigādei, divīzija pati izgāja uz fronti 1943. g. novembrī ar lieliem trūkumiem apmācībā un apgādē un bez pietiekamiem transporta līdzekļiem. Frontē vienības izslīdēja no divīzijas komandiera rokām un dažādās grupās it kā kaujas praksei tika piedalītas vācu vienībām, kuŗu sastāvā tās janvāra kaujās cieta prāvus zaudējumus. Kad februāra sākumā divīzija dabūja pat-

AUTAS PALĪDZĪBAS
PRIEKŠNIEKS

Rīga, Karl'a Ernst'a von Baer'a (Skolas) ielā

1945 g. 9. maijā

9.278 50
III

Nr. _____

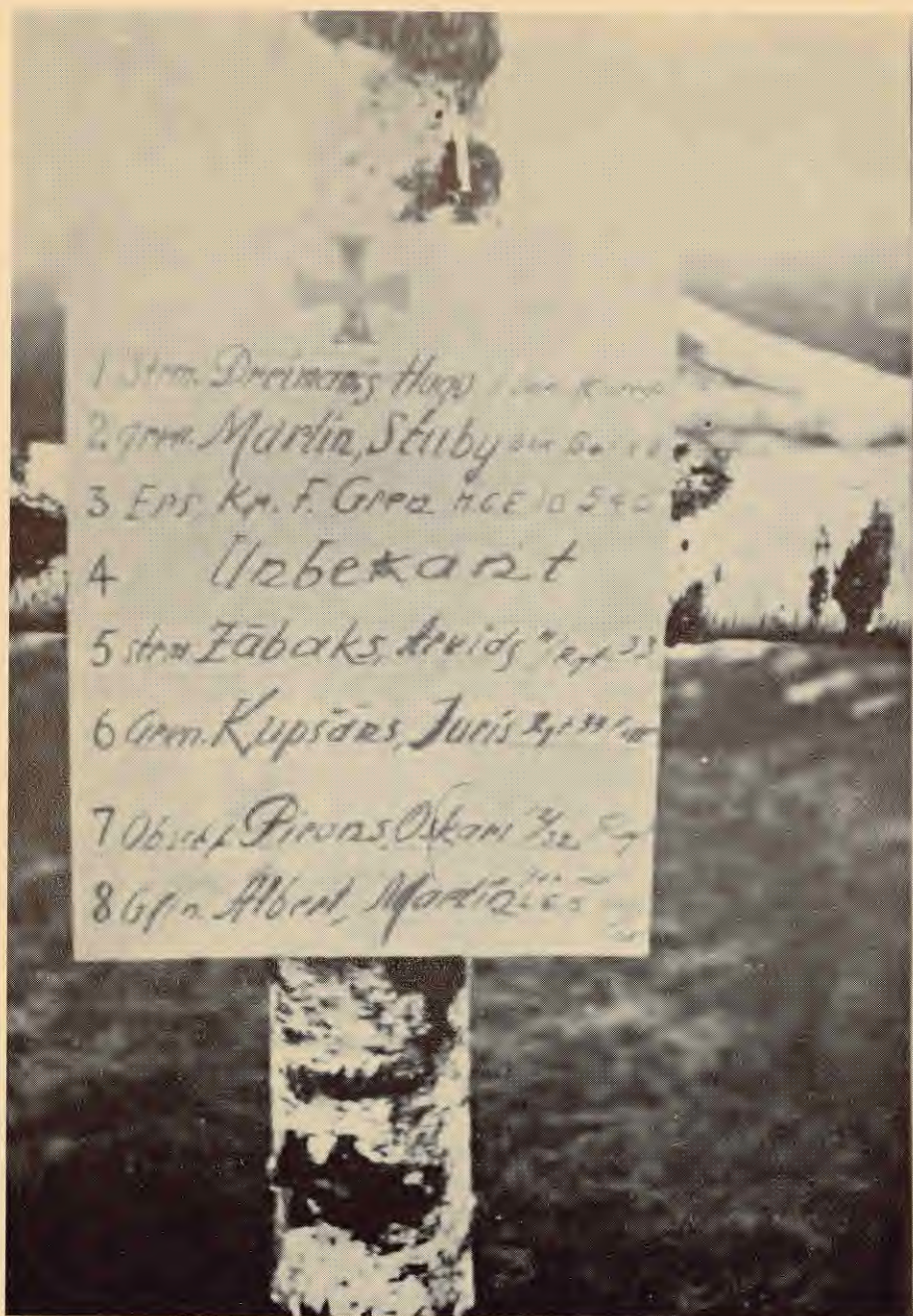
Z i n o j u m s .

Izmantoju gadījumu nosūtīt Jums ar dažu latviešu bēgļu vidūtajību īsu ziņojumu par latviešu pašreizējo stāvokli Sudetējā. Viens daļa šīs zemes pēdējās dienās tika okupēta no amerikāņu karaspēka, ko apsveica ikviens latvietis. Citi novadi palikuši vēl neokupēti vai kopš pāris dienām sākti ākupēt no padomju karaspēka. Šais pēdējās vietās sākusies mūsu bēgļu bēgšana, bet to iespējuši tikai nedaudzi. Arī tanīs vietās, kur iesoļojuši amerikāņi, klist valodas, ka tie šos apvidus atstās un pavisam drīzi arī šeit varu pārņems boļševiku okupācijas vara.

Gen. Bangerska rezolūcija uz kāda dokumenta, kurš raksturo latviešu tragisko likteni boļševiku ieņemamos Vācijas apgabalos (skat. arī tekstā) pēc kapitulācijas

No Rīgas uz Svinemindi evakuētais latviešu bērnu nams pēc tā pārcelšanas uz Harca kalniem. Ar TP gādību šis nams evakuēts no kara apdraudētas joslās 1945. g. martā, pateicoties Leģiona ltn. J. Ozola un viņa karavīru atbalstam. Namu pārzināja latviete Dr. Bergfelde

- 1 Strm. Dreimans, Hugo 1.10.1910
- 2 Gren. Martin, Stibys 21.11.1910
- 3 Eps. Kap. F. Gips 11.02.1910
- 4 Uzbekars
- 5 Strm. Zābaks, Arvids 12.11.1910
- 6 Gren. Kupsārs, Jūris 21.11.1910
- 7 Obs. Pironis, Oskars 12.11.1910
- 8 Gren. Albert, Martiņš 12.11.1910

Kaŗavīru koptaki 1945. g. pavasarī Pomerānijā — asiŗainās drāmas mēmie liecinieki. Blakus latvieŗu 33. gren. pulka leŗionāriem guldīti arī vācu kaŗavīri

*Tie, kurus kara laime bija pasargājusi, pēc kapitulācijas nokļuva sabiedroto
gūstā. Atiēlā leģionāri Putlosas gūstekņu nometnē 1945. g. vasarā noklausās
Alt-Garges latviešu koŗa priekšnesumus*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

stāvīgu kaujas iecirkni dienvidos no Staraja Rusas, tad uz turieni varēja doties tikai divi nepilna sastāva pulki.

Vairāku dienu cīņas ceļā uz jauno kaujas iecirkni, tad ļoti plašā iecirkņa aizstāvēšanas kaujas un pēc tam smagais atiešanas gājieni ar kaujām cauri partizānu ieņemtiem rajoniem, ar dienvidu kolonnas izklūšanu no pretinieka aizmugures, pierādīja, ka 15. divīzijas vienības ir pilnīgi spējīgas veikt patstāvīgus atbildības pilnus uzdevumus un ka vācu aizbildniecība tām nav nepieciešama.

Kad atceļā no 15. divīzijas apmeklējuma 19. februārī es griezos pie virspavēlnieka ģen. Model'a ar protestu pret latviešu vienību izkliešanu pa vācu vienībām, tad dabūju solījumu, ka visdrīzākā laikā tās savāks vienkopus. Ar brigādes un divīzijas ierašanos Veļikajas pozīcijās tas nu bija izpildīts, un tūlī arī tās abas apvienoja VI SS korpusā.

Tomēr lielu un stipru latviešu vienību izveidošanās nebija kļūmīgās vācu austrumu politikas noteicējiem pa prātam, kā to atklāti pateica augstākais SS un policijas vadītājs ģen. Jeckeln's sarunā at mani 1944. g. 21. martā (skat. Bangerskis III, 114. lpp.).

Tāpat 1944. g. 10. augusta sarunā ar ziemeļu grupas virspavēlnieka stāba priekšnieku ģen. Natzmer'u, kuram iesniedzu protestu pret latviešu vienību sadalīšanu, tas uzsvēra, ka atsevišķu lielāku latviešu vienību patstāvīga iesaistišana cīņās no vācu viedokļa nav vēlama (skat. Bangerskis III, 276. lpp.).

Saprotams, ka pie tādiem vienas daļas vācu vadošo aprindu ieskatiem, kas daļēji izskaidrojami arī ar jau vietām novēroto pretvācu propagandu, 15. divīzijai bija jāuzsāk cīņu gaitas sadrumstalotai. Tas arī bija iemesls, kāpēc abu latviešu divīziju kopdarbība bija tik īslaicīga. Janvāra un februāra sala un sniegpueteņu kaujas un atkāpšanās gājienos ar cīņām caur pretinieka partizānu ieņemtiem apgabaliem kā brigādes, tā divīzijas vienības sniedza augstākos latviešu cīnītāju varonības un izturības piemērus, bet šīs cīņas bija situšas arī lielus robus kā dzīvā spēka rindās, tā materiālā daļā. Bija liels iztrūkums arī virsnieku un instruktoru sastāvā, ko bija grūti aizpildīt un arī laika tam nebija.

Tikko vienības bija paspējušas ieņemt tām ierādītos iecirkņus, kad jau 4. martā sākās krievu pirmais uzbrukums, kas ilga līdz pat 19. martam, bet beidzās bez panākumiem: augstiene

brigādes un divīzijas salaidnē, kuŗas dēļ cīņa notika, palika latviešu rokās. Marta pēdējā nedēļā krieviem tomēr izdevās nedaudz iebrukt 15. divīzijas centrā, bet paplašināt iebrukumu viņiem neizdevās arī aprīļa pirmajā pusē.

Cīņu laikā 2. brigādi marta vidū izveidoja par divīziju, kuŗa dabūja 19. SS-Waffen-Grenadier divīzijas nosaukumu.

Par spīti krievu vairākkārtējam pārspēkam, latviešu divīzijas, apvienotas VI korpusā, savas Veļikajas upes pozīcijas pusotra mēneša ilgajās cīņās — līdz pārvietošanai uz citu frontes iecirkni — tomēr noturēja. Par kauju niknumu liecina arī lielie augstākā komandējošā sastāva zaudējumi: 15. martā krita 19. divīzijas komandieris Oberführer's Schuldt's, 7. aprīlī nāvīgi tika ievainots tās pašas divīzijas kājnieku priekšnieks plkv. Veiss.

Aprīļa otrā pusē korpusu pārvietoja uz ezeru rajonu apm. 50 km austrumos no Opočkas. Šīs pozīcijas tas noturēja līdz 9. jūlijam, kad, sakarā ar krievu iebrukumu virzienā Vitebska — Kauņa, vācu 16. un 18. armijas tika atvilkta uz rietumiem. Arī VI korpusa vienības ar cīņām atbrīvojās no savām pozīcijām, lai dotos Opočkas virzienā. Krievu neatlaidīgā sekošana atejošām vienībām — ar tanku ielaušanos to aizmugurē, — kā arī dažkārt priekšlaicīga tiltu nopostīšana padarīja atiešanu ārkārtīgi grūtu.

Pēc divu dienu sīvas pretošanās pie Opočkas abas divīzijas naktī uz 14. jūliju 1944. g. atkāpās aiz Veļikajas upes, pie kam dažām vienībām nācās izmantot improvizētus plostus un pat braslus. Pēc smagām cīņām pie Veļikajas sākās vēl smagāks atkāpšanās gājiens uz Latvijas robežu, kuŗu abas divīzijas pārgāja 17. jūlijā iepretim Kārsavai. Šinī gājienā, ielenkts no visām pusēm, bojā gāja 15. divīzijas 32. (3. latviešu) pulks ar tā komandieri plkv. Aperātu, kuŗš pulka vadību bija pārņēmis 26. jūnijā. Plkv. Aperāts, būdams smagi ievainots, izdarīja pašnāvību, nevēlēdamies krist krievu rokās.

Līdz ar robežas pāriešanu abu latviešu divīziju ceļi pēc 4^{1/2} mēnešu kopdarbības atkal šķīrās. Stipri cietušo, ar vājiem kadriem apgādāto 15. divīziju pārvietoja uz Valmieras — Limbažu rajonu un no turienes augustā — uz Vāciju reorganizēšanai un apmācībai. 19. divīzija ar tai piedalīto 15. divīzijas artilēriju un 15. sapieŗu bataljonu palika dzimtenē un jau 28. jūlijā ieņēma aizstāvēšanās pozīcijas abpus Lubānas ezeram.

Ar šo dienu 19. divīzijai sākās jauns varonīgu cīņu posms, kas turpinājās vairāk nekā divus mēnešus Latgalē un Vidzemē, bet pēc tam septiņus mēnešus Kurzemes cietoksnī, kur latviešu kaņavīrs, aizstāvot pēdējo savas dzimtenes stūrīti, rakstīja slavenas lappuses mūsu tautas cīņu vēsturē.

Novietotai Rītsprūsijā, 15. divīzijai arī šoreiz neizdevās pilnīgi nobeigt sagatavošanos: jau 1945. g. janvārī tā uzsāka cīņas svešā zemē pret to pašu savas dzimtenes nāvīgāko ienaidnieku. Latviešu kaņavīru vadīja apziņa, ka viņš uzpurējas to daudzo tūkstošu tautiešu un savu tuvinieku labā, kuņi šinī zemē atraduši patvērumu; viņš apzinājās, ka ja arī visa Vācija nokļūs boļševisma varā, tad būs zudusi katra cerība Latviju reiz atkal redzēt brīvu un neatkarīgu. Vairāk nekā 4 mēnešus turpinājās 15. divīzijas vienību cīņas, pēdējā mēnesī arī nocietinājumu darbu gaitas Vācijā, un izbeidzās ar pāriešanu angļu un amerikāņu gūstā, bet daļēji ar nokļūšanu arī krievu rokās.

Vācijas kapitulācija savukārt noveda gūstā un mocekļu gaitās arī Kurzemes cietokšņa aizstāvjus — 19. divīzijas cīnītājus.

★

Ar savām cīņām leģionāri un visi pēdējā kara latviešu pretkomunistiskie frontes cīnītāji, lai kādā vienībā tie sastāvēja, lai kādu uniformu nesa, sniedza cēlāko varonības un ziedošanās gatavības piemēru, atvairot tēvijai un tautai uzbrūkošo postu. Nav viņu vaina, ka līdz ar citām lielām un mazām tautām arī latvju tauta ir nokļuvusi verdzībā. Bet ar savām cīņām viņi ir radījuši priekšnoteikumus iespējamai Latvijas atbrīvošanai.

Ar tām vispirms ir dota skaidra un nepārprotama atbilde uz boļševiku melīgajiem apgalvojumiem, it kā latvju tauta pati būtu Latviju pasludinājusi par padomju republiku, un pati brīvprātīgi lūgusi to iekļaut Padomju savienībā.

Ar savām cīņām viņi sagādāja iespēju daļai latvju tautas nokļūt brīvajā pasaulē. Un šī brīvībā nokļuvušā tautas daļa ar tās bijušiem un topošajiem jaunajiem cīnītājiem ir arī Latvijas atbrīvošanas un atdzimšanas cerība.

Šo cīņu rezultātā latvju tauta patur sev tiesības visas pasaules priekšā iestāties par Latvijas valstij varmācīgi laupītās

neatkarības atgūšanu. Šīs cīņas ir radījušas priekšnoteikumus iespējām arī visiem brīvībā esošajiem latviešiem cīnīties par savas dzimtenes atbrīvošanu.

Šī apziņa lai ir mierinājums un uzmodinājums varoņiem cīnītājiem un visiem pārējiem latviešiem smago pārbaudījumu laikmetā, ko pārdzīvo mūsu tauta.

LATVIJAS NACIONĀLĀS
KOMITEJAS DARBS

Vilhelms V. Jānsone

25. 2. 1915. Berlīnē

Ļoti godājami vācu kungs!

Kā no īpašnieka iekavāta «Latvijas tautas komiteja»
L. p. 20. februārī nodotā Latvijas nacionālā komiteja, par
kuru prezidentu Latvijas nacionālā komiteja izvēlējās mani.

Par mūsu vadītājiem — ģenerāldirektoriem šobrīd mēs
esam izvēlējušies:

- par kara lietu ģenerāldirektoru apst. Sigali,
- par ārlietu lietu ģenerāldirektoru J. Muiži,
- par iekšlietu ģenerāldirektoru pils. Kociņu,
- par ekonomikas lietu ģenerāldirektoru J. Andersonu,
- par sociālo un organizācijas lietu ģenerāldirektoru A. Māti.

Par izglītības un kultūras ģenerāldirektorus vēlējām esam
ģenerāldirektoru esam paredzējuši Dr. Prozasu, ko amovēdā mēs
jau esam arī pils. Kociņu vēl jādabū šīs izdevības izvēlēties
tas pietiekami, ko otra pusle ģenerāldirektors kļūst Karsons
Gribam mums vācu kungam ar šīs nacionālās komitejas
un arī mums, kad šīs vācu kungam vācu kungam jūsu
stipri smagi unspējams.

Esam tik laipni ar šīs vācu kungam darīt jūsu aditu,
kura gribam vācu kungam.

Novēlu jūsu darbu un paldies izteikšanos

Ar cieņām

Latvian National Committee
The Committee is pleased to announce that the
Latvian National Committee has been established
in London, England, on the 15th of June, 1941.

The Committee is composed of representatives
of the Latvian people in the United Kingdom
and is authorized to act on their behalf.
The Committee is pleased to announce that
it has been established in London, England,
on the 15th of June, 1941.

LATVIAN NATIONAL COMMITTEE DRESS

SARAKSTE UN CITAS LIECĪBAS

laikā līdz Vācijas kapitulācijai 1945. g.

Virspulķvedim V. Skaistlankam

28. 2. 1945, Berlīnē

Ļoti godājamais virspulķveža kungs!

Kā no klātpieliktā laikraksta »Latvju balss« numura redzams, š. g. 20. februārī nodibinājās Latvijas nacionālā komiteja, par kuŗas prezidentu Latvijas nacionālā padome aicināja mani.

Par resoru vadītājiem — ģenerāļsekretāriem līdz šim esmu jau izvēlējis:

par kuŗa lietu ģenerāļsekretāru vplkv. Silgaili,
par vispārējo lietu ģenerāļsekretāru J. Miezi,
par iekšlietu ģenerāļsekretāru pltn. Kociņu,
par saimniecības lietu ģenerāļsekretāru J. Andersonu,
par sociālo un emigrantu lietu ģenerāļsekretāru A. Šildi.

Par izglītības un kultūras ģenerāļsekretāriāta vadītāju resp. ģenerāļsekretāru esmu paredzējis Jūs. Protams, ka attiecībā uz Jums un arī pltn. Kociņu vēl jādabū Jūsu ierindas priekšniecības piekrišana, ko ceru panākt jaunnedēļas sākumā Kurzēm. Gribētu tomēr vispirms dabūt arī Jūsu principiālu piekrišanu un arī zināt, kad Jūsu veselības stāvoklis atļautu Jums šo svarīgo amatu uzņemties.

Esiet tik laipni ar šīs vēstules pasniedzēju dot Jūsu atbildi, kuŗu gribētu saņemt piekrītošu.

Novēlu Jums drīzu un pilnīgu izveseļošanu.

R. Bangerskis

Pragā, 13.3. 45.

Augsti godātais ģenerāļa kungs!

Vispirms atļaujiet Jūs apsveikt kā jaunās Latvijas augstākās varas nesēju un mūsu tautas vadītāju, un novēlēt Jums Dievpalīgu šai atbildīgajā un svētīgajā darbā.

Jūsu uzdevumā vplkv. Silgaiļa sūtīto telegrammu saņēmu 22. febr. un tai pašā dienā dienesta ceļā telegrafēju Jums uz Adlonas viesnīcu Berlīnē, ka Jūsu aicinājumu uzņemties izglītības un kultūras lietu vadīšanu pieņemu, jo diezin kāds spēcīgs ierindnieks es laikam gan vairs nevarēšu būt. No Jūsu 28. febr. vēstules varu spriest, ka šo manu tlgr. Jūs neesat saņēmuši.

Jūsu 28. febr. vēstuli saņēmu 11.3., un tā bija nākusi parasto pasta gaitu, bet nevis ar kurjeru, kā vēstulē minēts, kādēļ arī saprotama tās ilgā kavēšanās ceļā (Neubrandenburg — Mekl. pasta zīmogs 1.3. 45.).

Nezinādams Jūsu pašreizējo atrašanās vietu un no vēstules saprazdams, ka Jums steidzīgi vajadzīga mana atbilde, 12.3. nosūtīju dienesta ceļā 2 telegr.: vienu uz »Latv. Balss« redakciju, jo ceru, ka tur zinās Jūsu pašreizējo atrašanās vietu, un otru uz VI korp. stābu Standartenf. Sommer'am, ar lūgumu Jums paziņot manu piekrišanu.

Pateikdamies par man dāvāto uzticību, ceru, ka Jūsu vadībā varēšu pakalpot Latvijai arī izglītības un kultūras nozares veidošanā un celšanā vismaz tādā pat mērā, kā to varēju kaŗa laikā cīņā pret boļševikiem.

Pieņemiet, prezidenta kungs, manas patiesas cieņas apliecinājumus

Jūsu

V. Skaistlauks

PS Darbā varētu stāties aprīļa pirmajā pusē, kad ceru būt galīgi izveseļojies.

Dr. H. Vītola vēstules ģenerālim (izvilkkumi)

Berlīnē, 26.1. 45.

Berlin N 4, Oranienburgerstr. 66/I

Augsti godātais ģenerāļa kungs!

... Vakar biju Vlasova stābā pie Informācijas pārvaldes priekšnieka ģen. Žeļenkova, kas ir visai iznesīgs kungs un politiski vadījis savā laikā 32. padomju armiju; šai armijā esot bijusi arī kāda latviešu strēlnieku divīzija, kuŗa pie Borovskas cīnījies 33. armijas sastāvā.

No intervijas ar ģenerāli noskaidrojās, ka vācu valdība esot noslēgusi ar Krievijas tautu atbrīvošanas komiteju finanču līgumu, ar kuŗu vācu valdība netieši esot atzinusi Komiteju.

Pie Komitejas pastāv arī ārējo lietu nodaļa, kuŗu vadot kāds Ščerbakovs. Ar citu nāciju pārstāvjiem — to nāciju, kuŗas cīnās pret boļševikiem, Komiteja stājas sakaros tieši vai arī caur Vācijas ārlietu ministriju, kas Komitejai šo satiksmi atvieglo. Pie šī gadījuma gribētu atzīmēt, ka Vlasovam nebija dota iespēja tieši satikties ar franču politisko darbinieku Deā.

Tad vēl viena, šoreiz ļoti konfidenciāla ziņa, kuŗa gan, droši vien, Jums būs jau zināma. Vadonis esot pēc tam, kad obergrupenfīrers Bergers un obergrupenfīrers Krīgers jo karsti iestājušies par latviešu cīnītājiem, piekritis Latvijas neatkarībai.

Palieciet sveicināts, ģenerāļa kungs, lai Dievs Jums un mums visiem, un pār visām lietām latvju tautai stāv klāt ...

Jūsu uzticīgais

Dr. H. Vītols

Berlin — Hermsdorf
Kaiserstrasse 18/19
Res. Lazarett 129
19.2. 45.

Dārgais, augsti godātais ģenerāļa kungs!

... Nacionālās komitejas deklarācijā manuprāt ir ļoti labas, bet tad arī vājākas vietas, kā arī redakcionālas dabas kļūmes.

Centrālais jautājums: katra latvieša pienākums ir strādāt un cīnīties par Latvijas atbrīvošanu. Vieniem mums tas nav iespējams. Vienīgais sabiedrotais šeit var būt vienīgi tā lielvalsts, kas cīnās pret PSRS. Un tā ir Vācija. Tā radās mūsu likteņa noteiktā sabiedrotība ar Vāciju. Viss pārējais varētu iet pie deklarācijā sakārtotiem paragrafiem. Bet lai būtu kā būdams, katrs solis mūsu līnijā ir svētījams . . .

Jūsu padevīgais
Hugo Vītols

Schwäb. Gmünd, Res. Lazarett
St. Loreto, Zim. 35
16.3. 45

. . . Ceru, ka mana slimošana neliek sevišķi sevi just stābā, un ka, atgriezoties veselībai, varēšu vēl daudz strādāt.

Pārdomājot mūsu tautas pēdējo gadu vēsturi, nāku arvienu vairāk pie drošās pārliecības, ka Jūsu vadītās kustības gaita bijusi vienīgi pareizā.

Taču jāsaka, ka dabiskā notikumu norise līdz šim ārpolitiskā plāksnē no mums neprasija sevišķas elasticitātes, jo mūsu stāvoklis bija vienreizīgs, mēs bijām faktiski politikas objekti, kamēr tagad mēs paceļamies atkal subjekta lomā, mēs kļūstam līdzdarbinieki lielajā diplomātiskajā spēlē. Šis jaunais stāvoklis no mums prasa ļoti lielu aktivitāti un pašiniciatīvu, jo neviens mūsu vajadzības un iespējas nepārzina tik labi kā mēs paši un šai ziņā uz ārpusi mums vēl atliek daudz ko darīt. Visas mūsu politikas pamatos ir cīņa pret mūsu dzimtenes tirannizētāju — bolševismu. No šejienes arī drošā stāvēšana blakus vācu cīnītājiem austrumos. Un neviens cilvēks, neviena tauta neliēs latviešiem savu cieņu, jo brīvības cīnītājs savai tautai nav noziedznieks, bet varonis. Neviens nevarēs arī latviešiem ņemt ļaunā, ja tie šai cīņā, politiski domājot, cenšas paredzēt notikumus uz dažiem mēnešiem uz priekšu.

Pēc tehniskā sakaru tikla izbūves (Leta!) manuprāt ārpolitikā svarīgākais — neatlaidīgā laipnībā panākt oficiālu valsts prezidenta pārstāvja posteņa nodibināšanu pie Vācijas valdības (ārlietu ministrijas), kā arī panākt Jūsu ārlietu resora vadības

nodibināšanas atzīšanu no Vācijas puses. Tas manuprāt atkal būtu jāpanāk taktiskas darbības ceļā, jo mēs varam vācu ārlietu resoram sniegt lielu palīdzību tagadējā stāvoklī un līdz ar to panākt, ko vēlamies — juridiskās un faktiskās patstāvības atgūšanu ciešā sadarbībā ar Vāciju, kamēr Vācija vien cīnās un spēj cīnīties.

Izsakot vislielāko nožēlu, ka tik svarīgā brīdī nespēju stāvēt Jums blakus Jūsu palīgu rindās, bet cerēdams, ka drīzi vien spēšu noseboto gandarīt, palieku

Jūs sirsnīgi sveicinādams un padevību apliecinādams,

Jūsu

Hugo Vitols

Schüb. Gmünd, Res. Lazarett,
St. Loreto, Zim. 35
22.3. 45.

Augsti godātais prezidenta kungs!

... Veseļojos un drīzumā varēšu doties uz staciju, ceļam uz Berlīni.

Domas, protams, arvienu atgriežas pie mūsu tautas likteņiem un mūsu Nacionālās komitejas. Kopš esmu šeit, neesmu saņēmis nedz laikrakstus, nedz korrespondenci, tā ka man nav nekādas jausmas par veikto un pasākto darbu. Tādos apstākļos nevaru arī neko »līdzdomāt«. Lielos vilcienos, drusku teorētiski spriedelējot, liekas, ka Nacionālajai komitejai sava cīņa pret boļševismu, kamēr vien tas okupē mūsu zemi, būtu jāturpina arī tad, ja mūsu lielais sabiedrotais cīņu rezignētu. Pēdējā gadījumā šī cīņa norisinātos galvenokārt diplomātiskā plāksnē. Taču, arī šo eventuālitāti izslēdzot, liktos ļoti svarīgi izmantot visus mūsu tautiešus ārzemēs mūsu lietas aizstāvēšanai un propagandēšanai. Šai sakarā būtu vēlams katrā no neitrālajām valstīm izraudzīties speciālus »delegātus« vai pilnvarotos, kuņi spētu uzstāties Nac.komitejas vārdā, jo diplomātiskus aģentus diezin vai tur akreditēs.

Tālāk, liekas, nebūtu slikti, bet gan vairāk nekā vēlams saistīt pašā Komitejā izcilus latviešus, kuņi patlaban atrodas ārzemēs, ārpus Vācijas. Visu to varētu panākt saziņā ar Vācijas ārli.

ministriju, jo arī Vācijai ir vislielākā interese dzīt ķīli starp lielajiem tās ienaidniekiem — ienaidnieku koalīcijās. Interēšu kopība dotajā gadījumā ļautu mums tieši diplomātiskā plāksnē daudz ko panākt, kaut arī nāktos cīnīties ar aizspriedumiem vai aklumu vai nevēlību.

Ceru, ka Jūsu ceļojums Kurzemē Jums sagādājis pelnīto gandarījumu, ka esat pie labas veselības un spriegā garastāvoklī, novēlu daudz sekmes un lūdzu pieņemt visdziļākās cieņas un padevības apliecinājumus.

Jūsu Hugo Vītols

Dr. V. Māsēna vēstule ģenerālim

Gistrovā, 19.3. 45.

Augsti godātais prezidenta kungs!

Saņēmis Jūsu š. g. 2. marta vēstulī, steidzos vispirms apsveikt Jūs ar Latvijas pagaidu valdības prezidenta pienākumu uzņemšanos un novēlēt, lai Jūsu svarīgais vēsturiskais darbs vainagotos sekmēm un drīzumā piepildītu tās cerības un ilgas, kas mājā ikviena latvieša sirdī.

Reizē pateicos Jums, augsti godātais prezidenta kungs, par man dāvāto uzticību, uzaicinot mani uzņemties Latvijas pagaidu valdības ārlietu kārtošānu.

Savā līdzšinējā darbā un nostājā esmu vienmēr vadījies no atziņas, ka ikvienam īstam latvietim jādara viss iespējamais un neiespējamais, lai panāktu Latvijas neatkarības pilnīgu restaurēšanu un mūsu dzimtenes un tautiešu atbrīvošanu no ciešanām un posta. Tas ir grūts uzdevums un prasa pielikt visas pūles un izmantot visas iespējas tā sekmīgai veikšanai. Mūsu militārais spēks nav pietiekami liels, lai ieročiem vien panāktu mūsu mērķi, mums jācīnās arī diplomātiskā plāksnē, mums jāapellē pie pasaules sabiedriskās domas, un tas ir ārlietu resora pirmais un galvenais uzdevums. Pēc rūpīgas iepazīšanās ar Latvju balss š. g. 24. februāra izdevuma saturu, man radās šaubas par to, vai tieši ārlietu nozarē pagaidu valdībai būs iespējams darīt visu to, kas nepieciešams mūsu valsts un tautas interesēs. Pēc pārrunām ar virspulkvedi Silgaiļa kungu, pie kuŗa, sekojot Jūsu norādījumam, ierados personīgi Gistrovā, atļaujos celt Jums priekšā manus ieskatus, zīmējoties uz tiem priekšnoteikumiem,

kas būtu absolūti nepieciešami, lai pagaidu valdība vispār varētu uzsākt ciņu diplomātiskā laukā.

Kā pirmais te jāmin tādas pagaidu valdības izveidošana, kas nav atkarīga no kādas citas varas; tam nepieciešams:

- 1) Vācijas valdības deklarācija par Jūsu vadītās valdības atzīšanu par vienīgo likumīgo varu Latvijā;
- 2) Jūsu un Jūsu izvēlēto personu atbrīvošanās no jebkādām citām padotībām un saistībām, izņemot zvērestu Latvijai.

Šim priekšnoteikumam automatiski sekotu:

- 1) Visu Latvijas bruņoto spēku pakļaušana Jums kā šo spēku augstākajam pavēlniekam;
- 2) visu par politisko darbību no vācu iestādēm apcietināto Latvijas pilsoņu nodošana Latvijas iestāžu rīcībā;
- 3) iespēja gādāt par Vācijā esošo Latvijas pilsoņu statusa un aprūpes nokārtošanu;
- 4) iespēja griezties pie starptautiskām organizācijām pēc gādības par mūsu kara gūstekņiem, aizvestajiem tautiešiem un tautiešiem padomju okupētajā Latvijā;
- 5) iespēja uzņemt kontaktu ar mums draudzīgo valstu valdībām.

Kamēr Vācijas valdība nav atzinusi Jūsu vadīto pagaidu valdību par vienīgo likumīgo varu Latvijā, kamēr Jūs, augsti godātais prezidenta kungs, saista zvērests ārvalsts galvam un padotība vācu SS vadītājam, tikmēr nevar būt runas nedz par neatkarīgu Latvijas valdību, nedz par Jūsu vadītās valdības atzīšanu no ārvalstu valdībām.

Zīmējoties uz nodomu pakļaut ārlietu resoru kādam citam resoram, man jāsaka, ka neatkarīgi no tā, kas uzņemtos pagaidu valdības ārlietu kārtošanu, šāds solis būtu jaunievdums pastāvošajā praksē un no tā ciestu valdības darbība; zīmējoties uz ārlietu kārtošanas darbā piesaistāmiem darbiniekiem mans uzskats ir, ka piesaistāmi tikai piedzīvojuši diplomāti, kādu mums netrūkst.

Esmu atļāvis atklāti izteikt savas domas, zīmējoties uz ārlietu kārtošanai nepieciešamiem priekšnoteikumiem, un Jūs vienīgais varat teikt, vai pašreizējos apstākļos būtu iespējams šos

nepieciešamos priekšnoteikumus radīt. Ja Jūs būtu tomēr domās, ka šinī virzienā būtu kas uzsākams un Jums mana palīdzība būtu vajadzīga iepriekš minēto uzdevumu veikšanā, es labprāt nākšu Jums talkā. Pagaidām atgriezšos uz Marienbadi.

Ar patiesi augstu cieņu

Jūsu V. Māsēns

Gen. Bangerska sarakste ar vplkv. Silgaili

Gistrovā, 20.3. 45.

Augsti godātais ģenerāļa kungs!

Rakstu Jums jau trešo vēstuli, bet nevaru nevienu Jums nosūtīt. Jau veselu nedēļu esam nopūlējušies nosūtīt kurjeru, bet tas mums līdz šim nav izdevies. Rītā atkal izmēģināsim laimi no Svinemindes. Kopā ar kurjeru uz Kurzemi izbrauks arī kapt. Skrebers un kapt. Bulle, tāpat arī 10 virsnieki, kuņus pieprasījis par apmācītājiem plkv. Lasmanis. Drīzumā, cik paredzams, izbrauks pirmais btl. no pltn. Rusmaņa grupas. Mēģiniet dažus virsniekus no šīs grupas dabūt sev.

Es pats tikai pagājušā naktī atgriezos no Svinemindes un Stetines, kur apbraukāju 15. div. un Feld Ers. Depot. — 15. div. laimīgi un ar samērā maziem zaudējumiem (pēdējā kaujas posmā) ir izkluvusi no ielenkuma. Divīzija cīnījusies varonīgi, un ierosināta tās minēšana virspavēlniecības ziņojumā. Sevišķi izcēlies plkv. Januma pulks (33. k. p.). Plkv. Janumu slavē un cildina ne tikai latvieši, bet arī vācu virsnieki un instruktori, kuņi atrodas 15. div. Obf. Burk's un plkv. Janums likti priekšā apbalvošanai ar »Ritterkreuz'u«. Divīzija visu laiku bijusi sedzošā vienība. Arī artileristi pēc vācu priekšniecības atzinuma cīnījušies varonīgi ne tikai kā artileristi, bet arī kā kājnieki. Pateicoties viņiem, it kā no gūsta izklūvis korpasa komandieris. Diemžēl, divīzija zaudējusi visu savu materiālo daļu. Ar priekšlaicīgu, augstākās priekšniecības aiz pārpratuma dotu pavēli iznīcināti visi lielgabali, izņemot vienu. Arī Kolbergā ielenktajiem nācies visus div. krājumus un materiālo daļu iznīcināt. Cilvēki no Kolbergas visi izvesti. Ja izdosies izvest no Dancigas aplenkuma tur esošos apm. 4000 cilv. no 15. div. (t. i. apmācības laukumā palikušos bataljonus un artileriju), tad arī divīzijas zaudējumi nebūs tik katastrofāli, kā mēs to domājam sākumā — tie būs ne vairāk kā 3000 cilv., no kuņiem lielākā

daļa ir ievainotie. Piem. 33. k. p. nav kritis neviens virsnieks, ir tikai bez vēsts pazuduši divi, 34. k. p. krituši 8 virsnieki. Šie zaudējumi cēlušies galvenokārt pirmajā kaujas posmā, pie Flederbornas, kur div. bijusi ielenkta un saspiesta ļoti šaurā telpā.

Cik man izdevās noskaidrot, tad Jūsu brāļa dēls esot dzīvs un atrodoties sanitārā transporta rotā kā braucējs. Satikt viņu man neizdevās. Tāpat arī manu dēlu man neizdevās sastapt. Viņš bijis Kolbergas aplenkumā, esot no turienes izkļuvis, bet divīzijā vēl nebija ieradies.

Janums ar Obf. Burk'u satiek labi. Burk's ļoti aizstāvēt divīziju un latviešus. Jaunais stāba priekšnieks Stubaf. Kopp's man ne sevišķi patīk, bet Janums ar viņu satiek labi.

Divīzija pašlaik tiek pulcināta pie Neubrandenburgas, kur to papildinās, apmācīs un apbruņos. Pašlaik tai savi ieroči jānodod frontes vienībām, apmācībām atstāj tikai 10 proc. Tādu pašu »atbruņošanu« piedzīvo arī tās vācu vienības, kuŗas dodas uz aizmuguri. Par to mums nav jāskumst. Galvenais — iegūt laiku un saglabāt mūsu cilvēkus. Tātad mans brauciens uz SS FHA un pie Reichsführer'a stāba priekšnieka nav bijis veltīgs.

Obf. Burk's liek Jums nodot savus sirsnīgākos sveicienus kā arī izteikt cerību, ka drīzumā redzēs Jūs 15. div. Viņš ļoti lūdz dot vienu labu pulka komandieri un 3 — 4 btl. komandierus, bet tādus kā plkv. Janums. Un tiešām arī gars 33. k. p. un artileristos nesalīdzināmi labāks nekā 34. k. p. Tas arī saprotams, jo 34. k. p. pēc pltn. Viksnas ievainošanas nav bijis noteikta un pastāvīga pulka komandiera. Šinī pulkā daudzi virsnieki pēc Viksnas aiziešanas izmēģinājuši savu laimi kā komandieri. Tas man nav viegls uzdevums tādu sameklēt.

Šodien pie manis bija atnācis Māsēna kungs. Viņš vēlējās uzrakstīt Jums plašu vēstuli — izklāstu. Principā viņš ir ar mieru uzņemties pienākumus ārlietu resorā Nacionālajā komitejā, bet pirms tā viņš grib vēl noskaidrot pie Jums dažus principiālas dabas jautājumus. Man liekas, ka viņš pašlaik ir vispiemērotākais šiem uzdevumiem, ļoti nosvērts, lietišķs un noteikts.

Arī Šildes kungs bija šodien pie manis un taisās kopā ar mūsu virsniekiem rītu izbraukt uz Kurzemi. Es pats gatavojos šinīs dienās kopā ar plkv. Lobi izbraukt pie General f. ausl. Personal der Luftwaffe, lai beidzot noskaidrotu visus sasāpējušos jautājumus attiekmē uz mūsu aviācijā iesaistītiem cilvēkiem.

Lazaretēs iekārtošana Šverinā arī kustas uz priekšu, un iespējams, ka pēc 10 dienām tā ar dažiem simtiem gultu varēs jau uzsākt savu darbību. Šodien pie manis bija ieradusies mācītāja Krauļa kundze, un es viņai uzticēju sieviešu organizācijas vadību. Redzēsim, kas no tās lietas vispār iznāks.

Ersatz Depot 2. pulku tagad komandē plkv. Liepiņš. Feld Ersatz Depot gaida atpakaļ pltn. Meiju, kurš pārņems 1. pulka komandēšanu. Ļoti bēdīgi pašlaik ar uzturu. Tas pēc maizes devas samazināšanas ir nepietiekams. Tas pats attiecas uz 15. div. karavīriem. Uztura jautājums man liek visvairāk bažīties. Arī elpes jautājums ir sāpīgs.

Kā Jums klājas Kurzemē? Šodien mums visiem liels uztraukums sakarā ar šās dienas virspavēlniecības frontes ziņojumu, no kuŗa izriet, ka lieliniekiem izdevies atspiest mūsu fronti viņpus Saldus. Lai Dievs dod, ka mūsu Kurzemes stūrītis nekristu ienaidnieka rokās! Vai tiešām civilā pārvalde Kurzemē pilnā mērā tiek nodota mūsu rokās? Ar nepacietību gaidu no Jums kādas ziņas. Šodien uzzinājām, ka Jūs 10.3. laimīgi esat sasnieguši Liepāju.

Novēlu Jums, augsti godātais ģenerāļa kungs, to vislabāko kā mūsu kopejā darbā, tā arī personīgā dzīvē. Sveicinu pārējos stāba un komitejas darbiniekus.

Patiesā cieņā

Jūsu A. Silgailis

30.3.1945, Liepājā, Kūrmājas
prospektā 16

Sveiki, virspulkveža kungs!

Tikko Nacionālās komitejas sēdes laikā uzzināju, ka pēc pāris stundām ies kuģis uz Vāciju. — Likšu, lai Jums nosūta laikerakstus un dažas dienesta atzīmes no mūsu apspliedēm ar ģen. Bērendsu. Nebiju paredzējis, ka dažā ziņā Södlam būs taisnība, bet patiesībā tā jau nu ir: Vācijā mums bija daudz plašākas iespējas ir runāt, ir darboties, un bija arī citāds ieskats par mūsu uzdevumiem un pienākumiem. Jau savā pirmajā vēstulē ģen. Bergers rakstīja par Nacionālo komiteju, ka tā kārtotu visas latviešu lietas, šeit Bērendss runā un spēj runāt tikai par Kurzemi un Kurzemes lietām, tātad arī nepiekrīt, ka Potsdamas akta pamatnoteikumus komitejas darbībai izdodam kā likumu. Kad pierādīju, ka tad man nav nekāda pamata ierasties šeit un

Latviešu karavīri Šverīnas mežā 25. 1945. g. stundu pirms gūsta. Tobrīd viņi vēl nenojauta, ka pēc beigtām cīņām tos gaida jauni pārbaudījumi

Grupa virsnieku Putlosā caurlūko savāktās karavīru dziesmas

Pārtikas grūtības gūstā mudināja uz pašapgādi — leģionāri gatavo sev barības piedevas no graudiem, gliemežiem un kartupeļiem

Cedelghem-Cage II, plkst. 16.45: virsnieku grupa nostājusies kārtējai pārbaudei

Cedelghemas gūstekņu nometnes kopaina 1945. g. rudenī — pulcējoties vai nākot no pārbaudēm, ejas ir karavīru pilnas

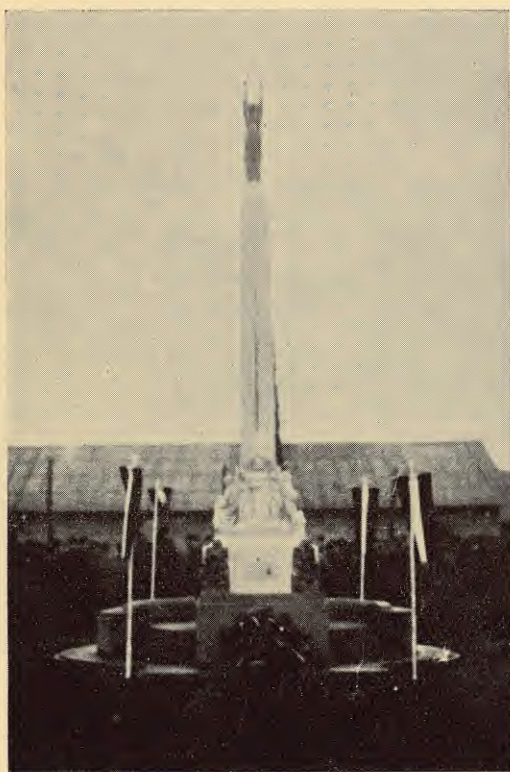
Parasti nometnes ceļi ir patukši — lai paglābtos no bada sajūtas, karavīri atturas no kustībām

Cedelghemā 1945. g. rudenī — ieradies kāda boļševiku grupa, un krievu pulkvedis mēģina pierunāt latviešu leģionārus atgriezties Latvijā

*Gūstā laika daudz; cenšoties rast saturu tukšajām dienām, karavīri no DDT
pulveža un māliem Cedelghemā izveidojuši senlatviešu karavīra tēlu*

*Leģionāru atveidots
Brīvības pieminēklis
Cedelghemā 1945. g.
18. novembrī*

pārvaldīt, tad gan saprata un piekrita, ka uz šo Potsdamas aktu atsaucamies resp. ka Nacionālā padome mani pilnvarojusi izdot rīkojumus ar likuma spēku. Bet arī tad pirms to izdošanas ar Bērendsu jāvienojas, to pašu viņš sola darīt no savas puses; bet redzēs, vai to pildīs. Protams, es varētu iekārot daudz neatkarīgāku stāvokli, bet frontes ārkārtīgā svārstīšanās kā austrumos, tā rietumos un apgādes grūtības mani no šī sola attur.

Esmu nezināšanā: 1) kas noticis ar mūsu 15. div., 2) kur un kādā stāvoklī atrodas Ersatz-Rekr.-Depot (divīzija), 3) kas noticis ar Rušmaņa 2.500 papildinājumu grupu, 4) kāpēc neieradās virsnieki, par kuŗu sūtīšanu uz Kurzemi bija izlēmts pirms manas aizbraukšanas, 5) kas ir ar paredzēto kapt. Skrebera nosūtīšanu šurp, 6) vai ir kādas ziņas no Berlīnes — no Karlsona un Vītola, t. i. vai Vītolam ir izdevies noorganizēt kādu kantori kopā ar Reinhardu, un vai Māsēns un Liepiņš ir atsaukušies, 7) vai komitejas lietās ir nācies ko darīt, 8) kā ir ar Šildes darbību Vācijā, šeit no viņa nav nekādu ziņu, 9) vai Skaistlauks arī kaut ko par sevi ziņo vai ne.

Visi šie jautājumi, kā arī daži citi mani un mūsējos ļoti interesē, kāpēc sūtiet steidzošu informāciju, lai zinātu, kā dažos gadījumos rīkoties. — Vai par mūsu zēniem 15. div. arī kaut ko esat uzzinājuši? Varbūt Bērziņš kaut ko zina arī par maniem tuviniekiem, vai viņi no Bincas ir aizbraukuši uz Libeku? Arī Zelmas adresi varbūt Bērziņš man varētu paziņot. — Centīšos pēc svētkiem nokļūt pie Jums Gistrovā, tikai paziņojiet, kur atrodas stābs. — Vācijā jākārto daudz jautājumu, vairāk nekā biju domājis, bet darba arī šeit ļoti daudz. Grūtības ar satiksmes līdzekļiem, jo arī ģenerāļiem benzīna mašīnās aizliegts braukt. Bez satiksmes līdzekļiem neko nevaram kārtīgi uz vietām nokārtot. Liels darbinieku trūkums kavē daudzu svarīgu nozaŗu galīgu pārņemšanu; pagaidām pārņemtas a) kultūras un izglītības lietas, b) dažādas finanŗu lietas, c) policija, d) tieslietas resp. latviešu tiesa, un vēl šīs tas. Saimniecības lietas sola nodot līdz 15.4., bet Andersons baidās, vai varēs pie pašreizējiem apstākļiem tās veikt.

Atliek maz laika, tāpēc vēstuli beidzu, un gaidīšu rēgulāru informāciju no Jums.

Jūsu R. Bangerskis

Ad. Šildes vēstules ģenerālim

Svinemindē, 1945. g. 27. martā

*Latviešu nacionālās komitejas
prezidentam ģen. R. Bangerska kungam
Liepājā*

Ļoti cienītais prezidenta kungs!

Kopš pāris nedēļām meklēju iespēju nokļūt Kurzemē; diemžēl, tas man nav izdevies. Svinemindē vien sēžu jau veselu nedēļu kopā ar 12 Leģiona virsniekiem, lai tiktu uz kuģa, bet ik dienas saņemam vienu un to pašu atbildi, ka kuģu nav. Lai izmantotu lietderīgi laiku, esmu uzsācis šejienes latviešu bērnu namu — Svinemindes un Ālbekas — evakuāciju. Vakar man izdevās jau aizevakuēt 130 zīdaiņus un mazbērnus. Rītdien pārceļas uz Hanoveru nelaimīgais Ālbekas bērnu nams. Apmeklēju to šinīs dienās divi reizes, izkārtodams visus vajadzīgos priekšdarbus.

Būdam Berlinē tikos ar inž. Reinhardu un pltn. Karlsonu, kas pieteica mani Tūrmanim. Nebiju ieinteresēts šinī audiencē, bet abi minētie kungi bija apsolijuši Tūrmanim, ka es pie tā ieradīšos. Tā kā neesmu vēl ar Jums sīki pārrunājis turpmāko kārtību latviešu bēgļu lietās Vācijā, tad biju atturīgs ko no teiktu pateikt.

Mans viedoklis šinī lietā ir, ka pie Nacionālās komitejas dibināma Latviešu bēgļu pārvalde, kuŗa pārņemtu visu latviešu bēgļu lietu kārtošanu no līdzšinējās Latviešu pārvaldes (Lettsche Leitstelle). No vienas puses tad būtu šī organizācija, kuŗa aptvertu visu mūsu bēgļu un nodarbināto aprūpes darbu, jo šinī brīdī abas mūsu pilsoņu katēgorijas vairs nav šķirojamas, un no otras puses būtu visas tās vācu iestādes, kuŗas sadarbībai būtu nepieciešamas. Man šķiet, ka būtu pareizi šai pārvaldei pakļaut arī mūsu kaŗavīru piederīgo lietas, jo praksē izrādījies, ka grūti mūsu bēgļus izšķirot pēc dažādām pazīmēm. Kur mūsu kaŗavīru piederīgiem pienāktos kāda priekšrocība, to arī tādā gadījumā atbilstoši izkārtotu šī pārvalde, pie kam atkristu daudzie un dažādie latviešu pārstāvji, bet zināmā vietā darbotos tikai viens pilnvarotais resp. pārstāvis. Šādu principiālu vienošanos mēs, prezidenta kungs, jau panācām tanī apspriedē, ko Jūs pag. gada pirmajās novembra dienās sasaucāt Berlinē, hotelī Russischer Hof.

Līdzšinējais Leitstelle's vadītājs Dr. Thelens tādā gadījumā varētu būt par Verbindungsmann'u vai kādas vācu iestādes reprezentantu, tas mums būtu jāatstāj viņu pašu izlemšanai.

Es palieku pie sava agrākā uzskata, par kuŗu esmu cīnījies kopš pag. gada rudens, ka latviešu pašcieņa un pašdarbība prasa pēc sava organizātoriska centra Vācijā, kam pirmkārt piekristu latviešu bēgļu aprūpe. Nacionālās komitejas nodibināšanās šo iespēju mums tagad devusi, kādēļ mums tā pienācīgi jāizmanto. Līdzšinējais stāvoklis mūs nostādījis aizbildināmo lomā.

Par labu īpašas Latviešu bēgļu pārvaldes dibināšanai runā šādi apsvērumi:

1) Lai mūsu tauta arī bēgļu gaitās neaizietu morāli un nacionālideoloģiski bojā, mums nepieciešama sava vadība un pašdarbības organi līdz ar centru, kur saplūst visas mūsu intereses un vajadzības. Šāds centrs nevar būt vācu amatpersonas vadīta iestāde, jo sevišķi vēl tādēļ, ka neviens cits kā latvietis vislabāk pazīst savas vajadzības, iespējas, kā arī personas, kuŗas noderīgas bēgļu aprūpes vai taml. darbam. Ka tas tā, to pierāda līdzšinējā kārtība un daudzie gadījumi, kur mūsu tautai tik svarīgā un liktenīgi nozīmīgā darbā iesaistīti nemākuļi un sliktas reputācijas personas.

2) Lettische Leitstelle nesniedz tiešu palīdzību bēgļiem, bet tikai koordinē un organizē šo darbu. Jaunradītais stāvoklis ar Nacionālās komitejas nodibināšanos prasa, lai to turpmāk kārtotu latviešu organizācija resp. iestāde sadarbībā ar tām vācu iestādēm, kuŗas šo darbu Vācijā kārtu sociālajā un medicīniskajā laukā, neizslēdzot arī sadarbību ar citām turienes iestādēm un organizācijām. Ka šinī sakarībā sagaidāmi labi panākumi, liecina jau līdz šim nodibinātā tiešā sadarbība ar šīm iestādēm un organizācijām, piem. NSV, kas līdz šim jau respektējusi mūsu bērnu namus kā latviešu iestādes, kas atstājamas latviešu pārvaldībā (izņēmums Pomerānija).

3) Latviešu pašdarbība spētu sagādāt diezgan plašus līdzekļus mūsu bēgļu aprūpes un palīdzības darbam, ja līdzekļu vākšanas akcija ietu latviešu vārdā, kamēr līdzšinējie austrumministrijas mēģinājumi caur tās radīto Leitstelle saprotamu iemeslu dēļ pagājušo rudeni nesekmējās.

4) Latviešu bēgļu pārvalde kā latviešu pašdarbības organizācija var cerēt uz starptautisku palīdzību latviešu bēgļiem, bet

neviena neitrāla valsts vai starptautiska organizācija to nedos iestādei, kas pastāv pie austrumministrijas, tātad karotājas valsts centrālas iestādes.

5) No līdzšinējām oficiālām un pusoficiālām sarunām ar vācu varas pārstāvjiem redzams, ka izdevumus, kas Vācijas valstij radušies ar mūsu bēgļu aprūpi, tā liks mums atlīdzināt. Ja tas tā ir, tad mums ir tiesības un pienākums pašiem paturēt noteikšanu par šo līdzekļu izlietošanu.

6) Tautas palīdzībai, Latviešu kaŗavīru palīdzībai, Sociālajam departamentam un Kultūras fondam, kā arī Slimo apdrošināšanas iestādei ir plaši līdzekļi, kuŗus tās var izmantot tik grūtā mūsu tautas likteņa brīdī, brīdī, kādā dzīvojam, grūti piemeklēto mūsu tautiešu labā, bet viņas tos nenodos ne Leitstelle'i nedz kādai citai svešai iestādei izlietošanai tautiešu labā. Tā būtu nevēlama un necienīga mūsu tautas pašas savākto līdzekļu izlietošana.

7) Latviešu bēgļu pārvaldes darbinieki, kā personas, kuŗas pakļautas Nacionālās komitejas augstākai vadībai, varētu daudz ko vairāk iespēt mūsu bēgļu un sevišķi nodarbināto labā nekā darbinieki, kaut latvieši, kuŗi atrodas vācu iestāžu un organizāciju saistībās un algā. Tas īpaši sakāms par mūsu nodarbināto pārstāvjiem pie DAF, kas ir tikai šīs iestādes algoti ierēdņi. Līdz ar to varētu cerēt uz mūsu un cita medicīniskā personāla darba attiecību un lietu labvēlīgāku izkārtošanu.

8) Leitstelle's pastāvēšana nozīmē mūsu pēdējo atkarību no austrumu ministrijas; šis apstāklis vien padara šo pārvaldi latviešu bēgļos nepopulāru. Bet mēs zinām, ka Leitstelle savu vārdu tiktāl nosaimniekojusi, ka zem šīs bēdīgās izkārtnes nav turpināms nekāds latviešu bēgļu aprūpes darbs. Leitstelles darbinieku izturēšanās pret bēgļiem, kā arī tās pazīstamā nevīžība padarījusi to savā veidā bēdīgi slavenu.

Ievērojot, ka Vācijā atrodas ap 300.000 latviešu tautas piederīgo, uzskatu viņu aprūpes un vadības jautājumu par ļoti svarīgu, jo tā ir piektā daļa mūsu tautas.

Pamatojoties uz iepriekš minētiem apsvērumiem, proponēju nodibināt pie Nacionālās komitejas Latviešu bēgļu pārvaldi, kuŗai pakļaujamas visas latviešu bēgļu lietas Vācijā.

Ad. Šilde

Svinemindē, 1945. g. 28. martā

Ļoti cienītais prezidenta kungs,

pēdējo reizi mums tiekoties Berlīnē, Jūs, prezidenta kungs, pārsteidzāt mani ar ziņu, ka esat mani paredzējuši Nacionālās komitejas sastāvā kā sociālo un emigrācijas lietu kārtotāju. Šis aicinājums nāca tik pēkšņi, ka nepaguvu apsvērt visu, kas ar šo eventuālo posteņa pieņemšanu saistīts. Uzsvēru tikai, ka negribētu aizņemt vietu Nacionālajā komitejā,* kur daudzkārt nodēģāks varētu būt kāds politiski rutinētāks cilvēks par mani. Tas nenozīmēja, ka negribu uzņemties pienākumus, kurus man gribējāt uzlikt, bet, ka atzinu par vēlamu iesaistīt komitejā markantākas politiskas personības. Ja tas pēc Jūsu ieskata nebūtu tik svarīgi, tad, liekas, daudz svarīgāks ir kāds cits apstāklis, kas mani attur ieiet Nacionālajā komitejā, un proti, ka palikdams par Tautas palīdzības priekšnieku, es tādā gadījumā uzspiežu šai organizācijai (Tautas palīdzībai) politiskas piederības zīmogu. Tas varētu tai lielā mērā kaitēt, par spīti tam, ka Nacionālā komiteja ir latviešu interešu pārstāve, kam mēs gribētu veltīt un veltam uzmanību kā mūsu nacionālo ideālu izcīnītājam. Tomēr tas ir politisks institūts, ko mūsu tauta savā neviengabalainā politiskā jutoņā var dažādi novērtēt. Tā kā Nacionālā komiteja sadarbojas ar vienas karotājas puses politisko vadību, tad daļa mūsu tautas, un vēl lielākā mērā otra karotāja puse un neitrālas zemes to var uzskatīt par vienusīgu politiskas gribas izteicēju. No šāda vērtējuma ne Nacionālā komiteja, nedz TP, ja tā savu piederību pārāk uzskatāmi uzsvērtu, nav pasargāta. Līdz šim TP kā apolītiska organizācija spējusi ap sevi vienot visplašākos latviešu tautas slāņus. Kā tāda tā iemantojusi uzticību arī ārzemēs un pie Starptautiskā Sarkanā krusta, kas mums jau līdz šim atkārtoti sniedzis medicīnisku palīdzību.

Ievērojot visu teikto, esmu tais ieskatos, ka man kā Tautas palīdzības priekšniekam būtu pareizāk palikt ārpus Nacionālās komitejas sastāva. Tas, man šķiet, ir mūsu nacionālo interešu labā, jo mēs ar to saglabājam sev vienu iespēju sazināties ar

* A. Šilde īstenībā jau 1. martā, atgriezdamiem no Kurzemes cietokšņa Berlīnē, darīja ģenerālim zināmu, ka viņam piedāvātos uzdevumus nevar uzņemties, red.

starptautiskām organizācijām un neitrālām zemēm, tiklīdz mēs to atrastu mūsu tautas locekļu un it īpaši mūsu bēgļu intereses par vajadzīgu. Šo iespēju mēs varētu izmantot pat mūsu Nac. komitejas labā.

Tādēļ man šķiet par lietderīgāku mani, varbūt, — ja Jūs, prezidenta kungs, to atzītu par vēlamu, — iecelt par ģenerālpilnvaroto bēgļu lietās pie Nac. komitejas, neiesaistot mani tieši pašā komitejā.

Bez tam būtu pienācis laiks atjaunot Latvijas Sarkanā krustu, kuŗa darbību 1941. g. rudenī vācu okupācijas vara apturēja, šo organizāciju nolikvidējot. Ievērojot to, ka esam atguvuši savu neatkarību, būtu vietā atjaunot Sarkanā krusta darbību. Sarkanais krusts līdz šim bija inkorporēts Tautas palīdzībā jeb šaurāk ņemot, tās Veselības iestāžu direkcijā. Esmu ar mieru šo direkciju izdalīt no TP, tiklīdz atjaunotos Sarkanais krusts. Līdz normālu apstākļu iestāšanās brīdim varētu, varbūt, atstāt TP un Latvijas Sarkanā krusta vadību personālūnijā. Šī jautājuma izšķiršanu atstāju Jums, prezidenta kungs.

Būtu labi, ja Jūs parakstītu vēl Kurzemē rīkojumu par Latvijas Sarkanā krusta atjaunošanu. Ievērojot, ka civilās pārvaldes funkcijas pārgājušas uz Jums, Jūs būtu tiesīgs šo rīkojumu parakstīt.

Man liekas, ka drīz var iestāties notikumi, kuŗi šo organizāciju darbību padarīs sevišķi nozīmīgu, sevišķi lai paglābtu no bada un dažādām grūtībām mūsu bērnus, kādēļ jau laikus būtu sērjami visi soļi. Ar Sarkanā krusta un TP starpniecību, kādai no tās pilnvarotām personām izbraucot uz ārzemēm, būtu iespējams tās pareizi informēt par Nac. padomes un komitejas eksistenci un darbību.

Gribēju par visu to personīgi ar Jums pārrunāt, bet tā kā zudusi iespēja uz Kurzemi nokļūt, mēģināšu pa militāru ceļu Jūs kaut rakstveidā par to informēt un izteikt savas domas.

Ja man tuvākās dienās nodrošinās iespēju nokļūt Kurzemē, nekavējoties izbraukšu, bet baidos, ka varam izmainīties ceļā. Pirms tam informēšos Leģiona stābā.

Esmu ļoti nelaimīgs, ka nevaru patlaban atrasties Jūsu tuvumā.

Jūs dziļi cienīdams

Ad. Šilde

*Uztura sagāde un saimnieciskās grūtības
Kurzemē*

Lopu sastāvs Kurzemē uz 1. martu 1945. gadā

	Zirgi	Govslopi	Cūkas	Aitas
Talsi	10.029	16.672	12.563	13.945
Ventspils	8.421	11.774	8.302	11.590
Tukums	10.135	11.414	7.243	8.891
Kuldīga	7.673	10.083	5.551	9.730
Liepāja	5.541	10.713	6.084	7.693
Aizpute	5.391	12.426	8.661	11.102
Kopā	47.190	73.082	48.404	62.951

(paraksts)

*SS-reichsfirera pilnvarnieks
un pilnvarotais ģenerālis
Kurzemē*

Liepājā, 1945. g. 3. aprīlī

*Latviešu nacionālajai komitejai
Liepājā*

*Zināšanai: Armiju Kurzemes grupas virsintendantam (IV a)
Saturš: Lopu savākšana un gaļas apgāde*

Aprīļa otrā pusē civiliedzīvotājiem, kuŗi paši sevi neapgādā,
vajadzīgi *ik nedēļas* šādi gaļas daudzumi:

Liepājas pilsētā	8,5 to
Liepājas apriņķī	4,5 to
Aizputes apriņķī	5,0 to
Kuldīgas apriņķī	8,0 to
Talsu apriņķī	12,0 to
Tukuma apriņķī	6,0 to
Ventspils apriņķī	8,0 to
	52,0 to

Attiecīgā bruņoto spēku vajadzība ir 95 to nedēļā. No kopējā nedēļas patēriņa 147 to Liepājas pilsētai vajadzīgās 8,5 to iespējams ņemt no krājumiem, tā kā divu nedēļu patēriņš no 16. — 30. aprīlim, kopā 277 to, jāsavāc Kurzēmē.

Atsaucoties uz savu 1945. g. 31. marta dekrētu par lauksaimniecības ražojumu savākšanas uzdevumu un nodošanu, lūdzu ar Jūsu civilo pārvaldes iestāžu palīdzību ievadīt savlaicīgu lopu reģistrāciju un sagatavošanu.

Saskaņā ar ģenerāļsekretāra Andersona un LOR Nickel'a personīgo norunu, kopējais daudzums 277 to atsevišķos apriņķos jāsavāc šādā veidā:

Liepājas apriņķī	55 to
Aizputes apriņķī	55 to
Kuldīgas apriņķī	35 to
Talsu apriņķī	62 to
Tukuma apriņķī	40 to
Ventspils apriņķī	30 to
	<hr/>
	277 to

Pārrēķinot kautsvaru uz dzīvsvaru, uz 1 to gaļas jārēķina 8 1/2 liellopa, vai 40 teļu, vai 70 aitu, vai 16 cūku, vai 8 zirgi.

Tukuma, Talsu un Ventspils apriņķos marta mēnesī savākšanai bruņotajiem spēkiem paredzētais daudzums līdz mēneša beigām vēl nav sasniegts. Lai dotu nelielu atpūtu, esmu noteicis, ka šis atlikušais daudzums jāsavāc tikai pēc 15. aprīļa un tikai tanīs pagastos, par kuriem es ar Jums vēl vienošos.

SS grupenfīrers Bērendss

Kāda ar LNK vispārējo lietu ģenerāļsekretāra J. Mieža roku rakstīta atzīme (bez datuma):

Saimnieciskā laukā Nacionālai komitejai nav iespējams uzsākt dzīves atjaunošanas darbu, jo netiek nodoti Nacionālās komitejas pārziņā bijušie Latvijas valsts saimnieciskie pasākumi. Pat Latvijas agrākā centrālā naudas iestāde »Latvijas banka« nevarēja tikt pārņemta arī ne fiduciārā pārvaldīšanā. Atļauja

gan tika dota dibināt jaunu centrālo naudas iestādi »Latvijas banku Kurzemē«, bet no tā Nacionālā komiteja atturējās, lai neapmierinātība ar Latvijas bankas likvidācijas turpināšanu nepārnestos uz plašākām tautas aprindām. Lielas grūtības nācās pārvarēt Nacionālajai komitejai ar Latvijas kooperatīvu centrālās savienības »Turība« paglābšanu no faktiskas likvidācijas, ko pretēji ģen. Bērendsa rīkojumiem visiem līdzekļiem cenšas panākt »Zentrale Handelsgesellschaft Ost«.

IESNIEGUMI UN ZIŅOJUMI

laikā pēc Vācijas kapitulācijas 1945. g.

Latvijas nacionālās komitejas darbības galvenie uzdevumi

1. Vidutājība to britu militāro un civiļo pārvaldes iestāžu rīkojumu pareizā izpildīšanā, kas attiecas uz Vācijas teritorijā dzīvojošiem ārzemniekiem — Latvijas pilsoņiem.
2. Visu to latviešu reģistrācija, kuŗi tagad atrodas rietumu demokrātijas aizsardzībā.
3. Latvijas bēgļu aprūpe un visāda veida palīdzība darba nespējīgiem.
4. No Latvijas uz Rietumvāciju evakuēto Latvijas iestāžu (valsts, komūnālo un kooperātīvo sabiedrību) pārvaldīšana un pārraudzība.
5. Norēķināšanās ar Vāciju par Latvijas civiļpārvaldes un Latvijas publisko iestāžu uz Vāciju evakuētiem materiāliem, precēm un fondiem, kuŗi līdz šim ir bloķēti.
6. Visāda veida informācija latviešiem, it sevišķi attieksmē uz pazaudētiem piederīgiem.
7. Darba biroju organizēšana, lai sagādātu nodarbošanos bez darba palikušiem latviešiem.
8. Skolu organizēšana evakuēto latviešu bērniem.
9. Iespējamās palīdzības sniegšana tiem latviešiem — bēgļiem no Latvijas austrumu daļas, kuŗi tagad atrodas Kurzemē.

Tautas palīdzības
priekšnieks

1945. g. 9. maijā

Ziņojums

Izmantoju gadījumu nosūtīt Jums ar dažu latviešu bēgļu vidutājību īsu ziņojumu par latviešu pašreizējo stāvokli Sudetijā. Viena daļa šīs zemes pēdējās dienās tika okupēta no amerikāņu karaspēka, ko apsveica ikviens latvietis. Citi novadi palikuši vēl neokupēti vai arī kopš pāris dienām tos okupējis padomju karaspēks. Šais pēdējās vietās sākusies mūsu bēgļu bēgšana, bet to iespējuši tikai nedaudzi. Arī tanīs vietās, kur iesoļojuši amerikāņi, kļīst valodas, ka tie šos apvidus atstās un pavisam drīzi arī šeit varu pārņems boļševiku okupācijas vara.

Motīvi te lieki, lai kādam latvietim te paskaidrotu neiedomājamo satraukumu, ko šis stāvoklis radījis.

Es kā Tautas palīdzības priekšnieks atrodos patlaban Marienbadē (Haus Stadt Paris) un kopā ar saviem pārstāvjiem un līdzdarbiniekiem mēģinu izkārtot iespējami plaši latviešu bēgļu aizceļošanu no Sudetijas uz apgabaliem, kas nav mums naidīgas varas apdraudēti. Vietējais amerikāņu komandants mums pilnīgi oficiālu un drošu informāciju par latviešu bēgļu stāvokli un eventuālu izceļošanu uz neapdraudētiem apgabaliem nespēj dot, izņemot to, ka patlaban jebkāda kustības brīvība no esošām uzturēšanās vietām būtu noliegta.

Rakstu to kā ziņojumu informācijai TP vai kādiem citiem latviešu pārstāvjiem dienvidu vai rietumu Vācijā, un lūdzu šo manu ziņojumu mēģināt nodot tālāk dir. R. Liepiņam Heidenheimā a. d. Brenz, Helfensteinstr. 8 bei Frau Schäfer, vai TP pilnvarotajam A. Kallasam Bayreuth, Rathstr. 6, kas lai spēŗ visus iespējamos soļus Čehoslovākijas telpā esošo latviešu nodrošināšanai pret patvarīgu izdošanu padomju varai. No savas puses mēģināšu sazināties ar Starptautiskā Sarkanā krusta pārstāvjiem. Lūdzu Jūsu gādību un steidzīgu rīcību minētajā lietā.

A. Šilde

Tautas palīdzības priekšnieks

Latvijas sūtņa Londonā vēstule

Telefons: Sloane 2564
Telegrammas: Latlegatio, London
Nr. 819

Latvijas sūtniecība
87, Eaton Place
London S W 1
1945. g. 24. maijā

Börsenes Latviešu nacionālai komitejai
Börsenā

Ļoti godātie tautieši,
nupat saņēmu Jūsu 13. maija vēstuli līdz ar iesniegumu angļu iestādēm un steidzos Jums tūlīņ uz ātru roku atbildēt, lai Jūs pēc iespējas drīz saņemtu manu vēstuli. Esmu ļoti priecīgs, ka Jūs man ziņojat par savu stāvokli, ko es nekavējoties darišu zināmu angļu iestādēm. Jūsu iesniegums labi un lietišķi sastādīts, un par to es varu Jūs tikai apsveikt.

Iepriecinošs, ko varu Jums ziņot, ir tas, ka man ir ticis paziņots, ka mūsu bēgļus piespiedu kārtā, ja tie paši neizsaka vēlēšanos, austrumu kaimiņam neizdošot. Tas bēdīgais ir tas, ka man nav iespējams sniegt Jums finansiālu atbalstu, vismaz pagaidām ne, jo naudas pārvedumi no šejienes nav atļauti. Esmu gan lūdzis angļu valdību atļaut man pārvest bēgļu palīdzībai kādu summu, bet atbildes vēl nav.

Priecājos par Jūsu pareizo nacionālo nostāju un ieteicu Jums arī turpmāk uzturēt ciešus sakarus ar angļu resp. amerikāņu iestādēm. Lai Dievs dod Jums spēku un izturību iziet cauri visiem pārbaudījumiem līdz atkal radīsies iespēja atgriezties mūsu mīļā brīvā dzimtenē. Ziņojiet man arī turpmāk par Jūsu stāvokli, es un mani darba biedri, mēs darām visu, ko varam.

Ar vislabākajiem novēlējumiem Jums visiem,
K. Zariņš
sūtnis

Iesniegums feldmaršalam Aleksandram

*President of the
Latvian National Committee*

Lübeck, May 23^d, 1945

*To his Excellency
Field-Marshal
Alexander
Commander-in-Chief
of the Middle East*

Excellency,

I apologize for troubling you with a problem which might seem to You at the present moment an unimportant one in comparison with the tasks of great consequence you have dealt with now. But for the Latvian people, in whose name I, their former Minister of War, Inspector General of the Latvian Legion, now in the capacity of the President of the Latvian National Committee, have the honour to appeal to you, this is, on the contrary, of extreme importance. It concerns 60.000 — 70.000 of our most gallant men, i. e. a substantial part of the vital power of this small nation who had to undergo so heavy and reiterated sufferings.

I address myself to You in this matter hoping that, may be, You remember still the circumstances in which the Latvian people struggled for its independence on its own soil, utterly devastated during the first World War. In all these events your Excellency had a special mission and You might remember perhaps also the Latvian attitude towards the Germans in those days, when upon You fell the task of being an impartial mediator between the Germans and the Latvians.

Your personality and Your activity at the time of the creation of the Latvian State have been retained in good memory by the Latvian people and especially by the Latvian soldiers.

In the name of the Latvian people, with whose history in the years 1919 and 1920 is linked also Your name, I dare to beg You not to withdraw Your benevolence also this time from the Latvian soldiers who had again to fight for the liberty and independence of their State.

As You will see from papers annexed herewith, our men have

been enlisted in the armed forces partly as volunteers and partly by conscription in order to defend their country and people against a new bolshevik invasion. In conformity with my order of April 29th and also agreeable with their own spontaneous desire, those of Latvian soldiers who were transported to Germany, tried to get interned in the area occupied by the Western Allies and I hope that the most of them have succeeded in this.

Unfortunately these men who have fought solely for the freedom and independence of their people and country against a repeated submission to bolshevik terror, are often considered as part of the German political SS formations with all consequences ensuing from this assumption. As I already mentioned in my memorandum submitted to the Military Government of Lübeck, such a point of view is unfounded and very grievous for the Latvian soldiers.

I beg to summarize that:

1. The Germans have never considered the Latvian Legion as an ingredient of the German Army and still less this could do the Latvians themselves. The Latvian Legion was only placed under German operative command. The Latvian people and their soldiers considered their units as parts of the Latvian National Armed Force who endeavoured to restore the former status of their State. To achieve this aim they tried first of all to defend their country against a new bolshevik invasion.
2. The Latvians have declared to the Germans that they will fight only against the bolsheviks and have taken their military oath upon this; they have always stood to it, and not one single Latvian unit has fought against the Western Allies.

Although I am not certain whether the decision about the fate of the Latvian soldiers does concern You directly at the present time, I nevertheless appeal to Your Excellency's outstanding personality to whom Latvian circumstances and Latvian mentality are not alien, in order to beg You to aid us with Your authority and high influence to attain a more favourable settlement of the fate of the Latvian soldiers, now interned in the areas under the control of the Western Allies,

where they are now regarded and treated as war prisoners, belonging to the German SS (political) formations, but not as Latvian political refugees, what they really are.

I am Your Excellency's most obedient servant

R. Bangerskis
President of the Latvian National
Committee

Iesniegums 8. korpusa komandierim

Viņa Ekselencei
8. armijas korpusa komandierim

1945. g. 28. maijā
Libekā

Šlezvigā-Holšteinā un tai piegulošajos Vācijas apgabalos atrodas apm. 25.000 agrākā Latviešu leģiona kaņavīru, kuŗi labprātīgi nodevušies rietumu sabiedroto kaņaspēka rīcībā. Ciktāl viņi varēja padoties lielākās vienībās, viņi novietoti vienkopus lielākās nometnēs un viņu agrākais stāvoklis noskaidrots, tā kā šeit ko sūdzēties nebūtu.

Bet tie, kas bija izklīduši mazākās grupās un nevarēja lielākā skaitā stāties sabiedroto rīcībā, tagad ir internēti kopā ar Vācijas kaņavīriem. Daudzos gadījumos tie tiek pielīdzināti agrākiem vācu SS vīriem un ar viņiem apietas daudz sliktāk nekā ar tiem vācu kaņavīriem, kas patiesi cīnījās pret anģļu un amerikāņu kaņaspēku.

Šī iemesla dēļ Latvijas nacionālā komiteja traucē Jūs ar šo lūgumu un paskaidrojumu par Latviešu leģiona agrāko stāvokli. Kā Jūs redzēsiet no pielikumiem šeit klāt, Latviešu leģions ir agrākās Latvijas nacionālās armijas sastāvdaļa, kas atjaunojās, lai aizstāvētu savu zemi pret tās atkārtotu nokļūšanu boļševiku varā.

Tā kā vienīgais avots mūsu kaņapulku apgādāšanai ar ietēru un apbruņojumu bija vācu kaņā rūpniecība, mums bija jāsamierinas ar Vācijas plāniem attieksmē uz to sveštautiešu kaņaspēka apģērbu, kas bija gatavi cīnīties pret boļševikiem, lai aizstāvētu savu zemi. Mūsu kaņaspēku ietērpā vācu SS uniformās, un vie-

nīgi vairodzinš nacionālās krāsās ar uzrakstu Latvija uz piedurknes un īpatnējā nozīme uz apkakles norādīja uz mūsu atšķirību no Vācijas politiskām vienībām. Tomēr, atskaitot apģērbu, nebija nekā cita kopīga starp latviešu vienībām un vācu SS politiskām formācijām; taisni pretēji — šīs vienības bija devušas solījumu cīnīties tikai pret boļševikiem savas zemes aizstāvēšanai un nav piedalījušās nevienā naidīgā rīcībā pret rietumu sabiedrotiem.

Tagad mūsu lielākās bažas par mūsu vienībām ir varbūtējā prasība no Padomju Krievijas puses — nodot šīs vienības tās rīcībā. Mums jau bija ārkārtīgi slikti piedzīvojumi 1940. gadā ar boļševiku metodēm — izrēķināšanos ar to zemju nacionālo armiju virsniekiem, kas bija nokļuvušas zem viņu virskundzības. Ja šo kaŗavīru liktenis bija briesmīgs laikā, kad viņi nebija piedalījušies nevienā bruņotā akcijā pret Padomju Savienību, cik daudz ļaunāks šis liktenis varētu būt tagad pēc viņu varonīgiem darbiem kaujas laukā pret boļševikiem.

Visu šo iemeslu dēļ mēs ļoti lūdzam rietumu demokrātiju bruņotos spēkus neuzskatīt agrākā Latviešu leģiona kaŗavīrus par naidīgas zemes kaŗaspēku, bet par tādām vienībām, kas ikkuŗā nozīmē bijušas neitrālas pret rietumu sabiedrotiem, un ar mūsu vienībām attiecīgi rīkoties. Tāpat mēs lūdzam Jūsu piekrišanu un rīkojumu apvienot visus tos latviešu kaŗavīrus, kas tagad izkaisīti starp vācu kaŗaspēka daļām daudzās apmešanās vietās, sevišķās nometnēs latviešu kaŗavīriem un pakļaut viņus tiešai rietumu sabiedroto uzraudzībai.

Mēs vēlreiz atvainojamies par to, ka mēs apgrūtinām Jūs ar šiem lūgumiem, bet mūsu pienākumi pret mūsu labākajiem dēliem un mūsu dziļākās rūpes un bažas par viņu likteni dod mums drosmi apellēt pie Jūsu cilvēcības un taisnības.

Latvijas nacionālā komiteja

Ziņojums latviešu pārstāvjiem Libekā

Generāļa R. Bangerska pārskats par LNK nodibināšanos un tās darbību laikā no 1945. g. 20. februāra līdz 31. maijam, kas sniegts 1945. g. 31. maijā latviešu pārstāvju sanāksmē Libekā.

— Latviešu tautas ilggadīgie centieni un cīņas par patstāvību un neatkarību ieguva piepildījumu. Pirmā pasaules kaŗa

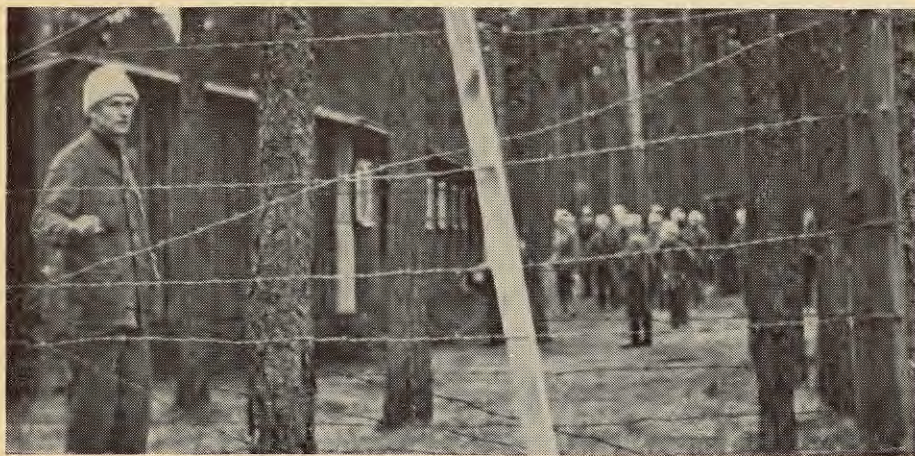
Arī ģen. Bangerskim līdz galam bija jādalās latviešu karavīru liktenī — attēlā Bahnhofs-Hotel Goslārā, kur viņu apcietināja 1945. g. 21.6. kādā braucienā pa bēgļu nometnēm

Atjaunojoties Latvijas Sarkanā krusta darbam, bija iespējams noorganizēt pārtikas vākšanu gūstekņiem. Attēlā saiņu iekraušana kādā latviešu nometnē britu joslā Vācijā 1945. g. rudenī

Camp 380 Jeneifa, Ēģiptē, kur bija internēti latviešu gaisa spēku izpalīgi un atradās tur vēl 1946. g. oktobrī

Savukārt Zviedrijā pēc Vācijas kapitulācijas izdevās nokļūt 167 baltiešu karavīriem, to vidū ap 150 latviešiem, kurus visus internēja Ekšjē

Dievkalpojums ar dievgaldniekiem 18. novembrī 1945. g. Ekšjē internētā baltiešu karavīru nometnē Renesletē

Par spīti protestiem, baltiešu karavīru izdošanu boļševikiem neizdevās aizkavēt. 25. janvārī 1946. g. boļševikiem izdoto 146 baltiešu karavīru vidū bija 130 latvieši, no kuriem daudzi tikai ar varu bija nogādājami uz krievu kuģi Beloostrov Trelleborgas ostā

AG/PS 100 R.M.

Internierungs Nr. 302 36
Internement No.

Heynen provisional category V.
MILITÄRREGIERUNG — DEUTSCHLAND

**Kombinierter
Kenn- und Meldeschein
für aus der Internierung
entlassene Personen**

24

Zuname Surname **BANGERSKIS** Vornamen Christian Name **Rudolf**

Staatsangehörigkeit **Lettsisch** Beruf oder Gewerbe **General der lett. Armee**

Geburts- und -ort **21. Juli 1878 in Taurope - Riga** Größe Height **182 cm**

Statur **Schlank** Gesichtsfarbe Complexion **Blass** Haar Hair **brünett**

Augenfarbe **Blau** (Art der) Augengläser **JA** Glattrasiert oder Form des Bartes **Glattrasiert**

Nasenform **Lang u. Gerade** Mundform und Zähne **Gewöhnlich, einige Goldzähne**

Merkmale (Narben, Tätowierungen usw.) **Keine** Marks (Scars, Tattoos, etc.)

Besondere Kennzeichen **Keine**

Gen. Bangerskis apcietinājumā un gūstā pavadījis laiku no 21.6. — 25.12. 1945. g. un no 31.10. — 17.12. 1946. g. Pēc atbrīvošanas viņam izsniegta kombinēta leģitimācijas un reģistrācijas apliecība, ar kuru reizi mēnesī līdz 1948. g. janvārim ģenerālis bijis spiests pieteikties vietējā policijā

nobeigumā 1918. g. 18. novembrī tika proklamēta Latvijas valsts. To atzina visas lielvalstis un kā pilntiesīgu locekli uzņēma Tautu savienībā. Vairāk nekā 20 Latvijas patstāvības gados latviešu tauta mierā un godīgā darbā sasniedza augstu garīgās un materiālās labklājības līmeni.

Tālāko saimniecisko un kultūras uzplaukumu pārtrauca 1939. g. karš. Padomju savienības-Vācijas draudzības līgums atraisīja Vācijai rokas, bet Padomju savienība ieguva Baltijas valstis un arī Latvijā t. s. atbalsta bāzes, pārmetot Latvijai, Igaunijai un Lietuvai, it kā šajās valstīs tiekot slepeni veidots placdarms uzbrukumam Padomju savienībai, pretēji šo valstu tautu īstai gribai.

Latviešu tautas lielais vairums cerēja, ka karš starp Padomju savienību un Vāciju, kas sevi dēvēja par bolševisma ienaidnieci, atdos arī Latvijai brīvību un neatkarību. Bet pēc Latvijas ieņemšanas vācu armijai sekojošā nacionālsociālistu civilā pārvalde šīs cerības drīz izgaisināja. Tā bolševiku izdotos īpašumu atsavināšanas, nacionālizācijas u. c. likumus vācieši neatcēla, bet pārņēma visu noteikšanu savās rokās. Vācu okupācijas vara uzsāka arī gan komunistu, gan latviešu nacionālistu nesaudzīgu vajāšanu. Šajos grūtajos apstākļos daļa latviešu darbinieku tomēr palika un strādāja kā valsts aparātā, tā rūpniecībā, saimniecībā, kultūras pasākumos u. c., lai, cik iespējams, palīdzētu savai tautai un uzturētu viņā ticību labākiem laikiem pēc kara beigām.

Vērojot latviešu aktivitāti savas zemes lietu kārtošānā, arī nacionālsociālistiskā vācu civilpārvalde pēc ilgāka laika piekrita radīt Latvijas ģenerālapgabalam Zemes pašpārvaldes institūtu, bet tas bija visai beztiesisks. Iecēla ģenerāldirektorus, bet faktiski tiem teikšanas nebija, nemaz nerunājot par lēmumu īstenošanu dzīvē. Kad austrumu frontē vācu stāvoklis pasliktinājās, Pašpārvaldes funkcijas nenozīmīgi paplašināja. Beidzot, pirms vāciešu atkāpšanās no Latvijas teritorijas, 1944. g. 27. septembrī Zemes pašpārvaldi komandēja, patiesībā izraidīja uz Vāciju. Tūlīt pēc tam, sakarā ar Rīgas krišanu, uz Vāciju izbrauca arī gandrīz visi atbildīgie iestāžu vadītāji un darbinieki. Latvijā pārvaldes aparātā palika tukša telpa, kuŗu aizpildīja ar dažādiem ierēdņiem — tie sakarā ar Ukrainas un Baltrūtenijas zaudēšanu bija palikuši bez darba. Latviešu direktorus atvietoja ar vācu Landesdirektor'iem. Kurzemē nebija nevienas

centrālās latviešu iestādes, kas varētu rūpēties par latviešu iedzīvotājiem. Bet arī Vācijā nebija tādas iestādes. Zemes pašpārvaldi ne pie kāda darba nepielaida, kaut gan formāli to arī nelikvidēja. Vienīgais, ko tā varēja darīt, bija — rakstīt iesniegumus Latvijas valsts tiesiskā stāvokļa noskaidrošanai. Tas arī tika darīts un novembrī un decembrī 1944. g. Pašpārvalde iesniedza vairākus memorandus šai lietā attiecīgām Vācijas iestādēm. Nekādu centrālu, kaut arī tikai bēgļu aprūpes organu nebija izveidojusi arī pati latviešu sabiedrība Vācijā.

Tanī pašā laikā vācu militārā vara, lai pamudinātu Latviešu leģiona vienības uz cīņu, izdeva mūsu divīzijām pavēles ar saukļiem: »Jūs cīnāties par brīvu neatkarīgu Latviju.« Bet šīs pavēles palika nepublicētas kā slepenas pavēles tikai kaņaspēkam. Latviešu ģenerālinspekcija uzskatīja šādu stāvokli par necienīgu un neciešamu un vairākos mutiskos un rakstiskos iesniegumos norādīja uz to, ka šādi paņēmieni — kaņavīriem solīt vienu, bet dzīvē īstenot pretējo — grauj kaņavīru morāli.

Stāvoklim frontē turpinot pasliktināties, š. g. janvārī Vācijas militārā vadība nāca ar priekšlikumu man — Leģiona ģenerālinspektoram — pārņemt Kurzemes civilpārvaldi savās rokās, līdz ar to it kā simbolizējot Latvijas patstāvības atjaunošanas ievadīšanu. Es šādu priekšlikumu noraidīju, aizrādot, ka tad es būtu Vācijas valdības ierēdnis, atbildīgs pret savu iecelēju, bez kādas autoritātes, un ka arī bez manis Kurzemē valdītāju par daudz.

Kurzemē stāvoklis tiešām bija ļoti neapmierinošs, sevišķi sakarā ar ārkārtīgi pieaugošo dažādu Führer'u skaitu. Cilvēki želojās, ka viņi jūtoties kā trenkāti zvēri, bez jebkādas aizsardzības. Šie apstākļi ļoti uztrauca arī mūsu leģionārus, un man kā viņu ģenerālinspektoram un arī viņu ģimeņu aizstāvim šo ļauno apstākļu novēršanai vajadzēja spert kaut kādus soļus. 1945. g. 1. februārī es atkal iesniedzu gaŗāku memorandu Vācijas militārai vadībai par stāvokli Kurzemē. Iesniegumā es apstākļus apgaismoju bez jebkādas retušas — tā, kādi tie patiesībā bija, un šo iesniegumu noslēdzu ar prasību neatzīt Latvijas aneksiju, atzīt Latvijas neatkarību, atzīt Latvijas pagaidu valdību un necelt šķēršļus Latvijas pagaidu valdības tūlītējas darbības uzsākšanai Latvijā. (Skat. Bangerskis, Mana mūža atmiņas III 325 lapp., red.)

Uz šiem Zemes pašpārvaldes un maniem iesniegumiem — bet

visvairāk laikam gan pateicoties tam, ka krievu fronte arvien vairāk pievirzījās Vācijas robežām un vajadzēja spert ārkārtējus soļus vācu sabrūkošās armijas atvairīšanas spēju stiprināšanai, kam ļoti labi varēja noderēt Leģiona kaujas spara uzliesmojums — beidzot sekoja Vācijas valdības piekrišana nodibināt centrālu organu latviešu lietu kārtošānai un interešu pārstāvēbai. Šī piekrišana tika dota ar kaulēšanos. Vispirms Rozenbergs bija uzdevis Zemes pašpārvaldes pirmajam ģenerāldirektoram O. Dankeram sastādīt Nacionālo komiteju latviešu lietu pārvaldīšanai. Apspriedies ar personām, kuŗas viņš bija nodomājis šinī komitejā pieaicināt, kā arī ar Zemes pašpārvaldes locekļiem, ģenerāldirektors O. Dankers šo priekšlikumu noraidīja, aizrādot, tāpat kā es, ka šādai vācu komitejai nekādas piekrišanas ne tautā, ne Leģionā nevar būt.

Redzot latviešu oficiālo aprindu vienoto nostāju šinī jautājumā, vācu un Iekšlietu ministrijas aprindas piekāpās un deva piekrišanu Latviešu nacionālās padomes sasaukšanai, kas izstrādātu Nacionālās komitejas satversmi un nodibinātu pašu komiteju, bet ar noteikumu, ka Latvijai jāpaliek ciešā militārā un saimnieciskā sadarbībā ar Vāciju. Tā kā apstākļos, kādi pastāvēja toreiz, nebija iespējams Latvijas pagaidu valdībai panākt Latvijas ārpolitikā un saimnieciskā politikā brīvas rīcības atzišanu no vācu puses, Zemes pašpārvalde, nolūkā panākt iespēju atkal radīt Latvijas pārstāvības centralizēšanu, kas būtu ciešā sakarā ar pārstāvjiem no visas tautas aprindām, nolēma šai jautājumā pagaidām piekāpties un noteikumam piekrita. Līdz ar to bija atkritis pēdējais šķērslis Latvijas nacionālās komitejas nodibināšanai, un steidzīgi tika organizēta Nacionālās padomes sasaukšana.

Par tās locekļiem Zemes pašpārvalde aicināja pārstāvjus no mūsu cīnītājiem Kurzemē un Vācijā, no Kurzemes pašvaldībām un Vācijā atrodošajiem Latvijas saimnieciskās, kultūras un sabiedriskās dzīves pārstāvjiem, piegriežot galveno vērību bij. Latvijas kameru līdzstrādniekiem. Padomes locekļu izraudzīšana, kā arī visa tālākā komitejas veidošana notika brīvi, bez jebkādas vācu iestāžu iespaidošanas. Pasts un dzelzceļš šai laikā Vācijā bija jau lielā nekārtībā un aicinājumi uz Padomes sēdi tālākos apvidos dzīvojošiem bija jāizsūta pa Iekšlietu ministrijas telegrafu. Tas lielā mērā kaitēja mūsu lietai, jo vienam otram radās iespaids, ka Nacionālās padomes sasaukšana ir tieši vācu

Iekšlietu ministrijas aranžēta. Tomēr atsaucība bija liela, un akts Drēzdenē būtu bijis arī iespaidīgs uz ārieni. Drausmīgā Drēzdenes bumbošana 14. februārī aktu izjauca un to nācās noorganizēt vienkāršākos apstākļos ar mazāku dalībnieku skaitu 1945. gada 20. februārī Potsdamā. Tas tomēr nemazina to ieguvumu, kādu mēs beidzot esam panākuši, un proti: mēs esam deklarējuši un to arī daļēji īstenojuši dzīvē Kurzemē, ka Nacionālajai komitejai, kas bija nodibināta Potsdamā, ir visas tās tiesības likumdošanas un pārvaldības ziņā, kas piekrita Latvijas valdībai pēc 1940. g. 16. jūnijā spēkā bijušiem likumiem (skat. Latvju Balss 1945. g. 24. febr. Nr. 13).

Lai savas tiesības drīzāk varētu realizēt, Nacionālā komiteja devās uz Kurzemi pārņemt Kurzemes civilpārvaldi savās rokās, jo uzskatīja, ka Nacionālajai komitejai jāliek pamats uz savas zemes. Arī Kurzemē bija jāiztur sīvas cīņas, sevišķi pret famozo Wa-führer'u institūtu, kuŗš bija izaudzis sevišķi kupls. Ne bez zināmiem kompromisiem vienošanās par Nacionālās komitejas darbības apjomu tomēr tika panākta, un 19. martā Nacionālā komiteja pārņēma galvenās civilpārvaldes nozares savā ziņā. Tās ziņā pārnāca viss finanču aparāts, tiesu lietas, policija, cietumi, pašvaldības, izglītības, darba pārvaldes, kooperācijas un vēl citas nozares. Ar policijas un cietumu pārņemšanu izdevās atbrīvot no ieslodzījuma 650 cilvēkus, kuŗi bija apvainoti izbraukšanas mēģinājumā uz Zviedriju un par dažādiem nacionālās noskaņas izpaudumiem. Tāpat izdevās atbrīvot tos cilvēkus, kuŗi bija ievietoti koncentrācijas nometnēs par to, ka 5. oktobrī nebija ieradušies kāpt kuģī un aizturēti uz ielas. Finančiālā laukā izdevās atjaunot Latvijas bankas darbību, kam arī varēja būt liela principiāla nozīme mūsu patstāvības jautājuma tālākā risināšanā.

Kurzemē frontes stāvoklis uzturējās ļoti stabils, bet tanī pašā laikā Vācijā frontes sabrukums vērtās plašumā. Nacionālajai komitejai nu nācās rūpēties par to mūsu divīziju likteni, kuŗas atradās Rietumprūsijā un Pomerānijā, tāpēc es steigšos atgriezties Vācijā, lai saskaņotu mūsu vienību rīcību un nostāju šajā kritiskajā momentā, un lai novērstu gūstā krišanu austrumu frontē un iespējamus liktenīgus sarežģījumus, kas varētu celties, ja vācieši mūsu kaŗaspēka daļas mēģinātu piespiest piedalīties viņu cīņās pret rietumu sabiedrotiem. Arī otrs mērķis bija vieglāk sasniedzams no Vācijas, proti — kaut ko darīt Kurzemē

palikušo bēgļu un 19. divīzijas glābšanai no krišanas boļševiku rokās. Pūlēm pēdējā jautājumā, diemžēl, nebija cerēto panākumu, jo Vācijas centrālais aparāts bija jau pilnīgi sairis un Berlīnē un Ziemeļvācijā no noteicošiem cilvēkiem izdevās sastapt tikai lieladmirāli Dönitz'u. 30. aprīlī Dönitz's man paskaidroja, ka darišot visu iespējamo mūsu pilsoņu un mūsu leģionāru pārtransportēšanai no Kurzemes, bet viņš šauboties par panākumiem, jo vācu flotei neesot degvielu. Dažus savus solījumus viņš tomēr turēja, piem., mūsu bērnu nams no Rīgenas salas izvests pēdējā momentā pirms krievu ienākšanas. Arī 19. divīzijai, cik zināms, dota atļauja 2 dienas pirms kapitulācijas fronti atstāt un doties uz Ventspili un Pāvilstu. Cik daudziem mūsu cīnītājiem izdevies paglābties, man nav ziņu. Attieksmē uz soliem to divu divīziju glābšanai, kuŗas atradās Vācijā, man jāpaskaidro, ka aprīļa vidū un beigās apmeklēju mūsu vienības un panācu no viņu komandieriem solījumu, ka šīs vienības laikus atvilks no austrumu frontes un ka tās neiesaistīs nekādā akcijā pret rietumu sabiedrotiem. Pats devu rīkojumu tieši pulku komandieriem, kuŗu vēlāk, 29. aprīlī, apstiprināju ar rakstisku pavēli visām mūsu vienībām un atsevišķiem kaŗavīriem — nodoties sabiedroto rīcībā.

Aprīļa beigās, pārrunājot visādas varbūtības, kas varētu iestāties momentā, kad frontes cīņas ies mums pāri, Nacionālā padome nolēma radīt neutrālu organu, kam būtu iespēja jebkuŗos apstākļos uzņemties gādību par grūtībās nonākušiem tautiešiem un gūstekņiem. Tāda organizācija ir Latvijas Sarkanais krusts, kuŗas pagaidu valdi 1945. g. 1. maijā Nacionālā komiteja apstiprināja. Tāda ir bijusi Latvijas nacionālās komitejas nodibināšanās un tās darbs līdz Vācijas kapitulācijai.

1945. g. aprīļa beigās Nacionālā komiteja no Gistrovas pārvietojās uz Libeku ar nolūku palikt šeit, līdz šo pilsētu okupēs rietumvalstu sabiedrotie. Otrā dienā pēc angļu ienākšanas — 3. maijā — Nacionālā komiteja ieradās Militārajā pārvaldē, lai paziņotu par sevi un lūgtu atļauju turpināt darbību. Komiteju tajā dienā nepieņēma, bet lika ierasties nākošā dienā. 4. maijā mūs pieņēma un deva pirmos vispārējos darba norādījumus attieksmē uz paredzēto okupācijas varas rīcību ar ārzemniekiem. Mēs lūdzām atļauju nosūtīt telegrammas mūsu sūtņiem, bet to vēl, kā mums teica, nevarot atļaut. 5. maijā mēs atkal bijām pie Militārā gubernatora un pārrunājām mūsu bēgļu īpatnējo stā-

vokli sakarā ar ārzemnieku nosūtīšanu atpakaļ uz viņu dzimteni. 6. maijā mēs bijām pie Militārās pārvaldes bēgļu daļas vadītāja, kuram iesniedzām memorandu par mūsu valsts juridisko stāvokli, par mūsu darbības plānu un pārrunājām bēgļu vajadzības. Tanī pašā dienā mums ierādīja 2 barakas mūsu bēgļu novietošanai. Pēc tam mēs izstrādājām memorandu par mūsu Leģionu, par tā un mūsu mērķiem, un par Leģiona un mūsu nostāju pret rietumvalstu sabiedrotiem. 9. maijā šo memorandu iesniedzām Militārās pārvaldes vadītājam. Tai pašā dienā vēlreiz iesniedzām telegrammas mūsu sūtņiem un lūdzām tās nosūtīt. 10. maijā mums paziņoja, ka mūsu telegrammas sūtņiem nosūtītas un arī atļāva apmeklēt mūsu kaņģūstekņus viņu nometnēs. Tūlīt ar Sarkanā krusta palīdzību tika organizēta kaņģūstekņu nometņu apmeklēšana un līdz šim laikam Sarkanais krusts jau ir sastādījis sarakstus par vairāk nekā 10.000 mūsu kaņģūstekņiem. Ir arī iesniegti memorandi feldmaršalam Aleksandram, — kurš, kā zināms, mūsu valsts tapšanas laikā spēlēja ievērojamu lomu mūsu brīvības cīņu norisē, — un feldmaršalam Montgomerijam, kurš pārņēma visas rietumu sabiedroto okupētās Vācijas pārvaldi. Tāpat nosūtījām plašāku informāciju mūsu sūtņim Stokholmā — Salnajam, ar lūgumu virzīt šo informāciju tālāk mūsu pārējiem sūtņiem. 17. maijā apmeklējām angļu iestādes, lai panāktu to mūsu leģionāru, kas atvaļināti pēc 1. aprīļa, atbrīvošanu no reģistrācijas un novietošanu nometnēs. To panākt neizdevās, bet izdevās panākt mūsu leģionāru atsevišķu reģistrāciju ar mūsu tulku piedalīšanos. 23. maijā ar vācu banku virspārraugu pārrunājām jautājumu par Latvijas publiski tiesisko iestāžu un īpaši Nacionālās komitejas līdzekļu atbrīvošanu no bloķējuma un panācām iepriecinošus solījumus. Tad sagatavojām plašāku memorandu šeit operējošā armijas korpusa komandierim par mūsu valsts agrāko stāvokli, par mūsu likteņiem un sevišķi par mūsu kaņģūstekņiem, ar lūgumu atzīt tos par neutrālas valsts kaņģūstieņiem, kas internējušies labprātīgi un tāpēc būtu atlaižami brīvībā. To iesniedzām 29. maijā.

Ar šo sniegts pārskats par Nacionālās komitejas darbību arī pēc angļu okupācijas, līdz ar ko Nacionālās komitejas darbība visā tās pastāvēšanas laikā līdz 1945. g. 1. jūnijam īsumā apskatīta.

Sakarā ar jau radušajiem apstākļiem, kad Kurzemes pār-

valdišana ir atkritusi un dzīve Vācijā izbīda jaunas prasības, būtu lietderīgi pārveidot arī Nacionālās komitejas sastāvu atbilstoši jaunajam uzdevumam. Tāpēc arī Nacionālās komitejas līdzšinējie locekļi man iesniedza savus atlūgumus, lai komitejas pārveidošanai radītu jaunus apstākļus.

Telegramma Latvijas sūtnim K. Zariņam

Mr. Charles Zarins, 87, Eaton Place, London

In German provinces Thüringen Sachsen Anhalt now coming under control of Soviet Russia are very many Latvian refugees especially in Thüringen stop Please do everything possible to obtain permission from Supreme Command for the refugees to be removed from those provinces to any place under the protection of Western Democracies

Vācijas provincēs Tīringā, Saksijā, Anhaltē, kas tagad nokļūst padomju virsuzraudzībā, atrodas ļoti daudz latviešu bēgļu, sevišķi Tīringā. Lūdzu darīt visu iespējamo, lai dabūtu atļauju no virspavēlniecības bēgļiem pārvietoties no šīm provincēm uz kaut kuŗu vietu, kas ir rietumu demokrātiju bruņoto spēku aizsardzībā.

Libekā, 13.6.1945

Parakstā: Latv. nac. kom. Bangerskis, Gulbis, Miezis, Plensners.

Iesniegums angļu militārajai pārvaldei

*Angļu militārajai pārvaldei
Detmoldā*

Attiecas uz: Atv. ģenerāli Rudolfu Bangerski, agrāko Latviešu leģiona ģenerālinspektoru un Latvijas nacionālās komitejas prezidentu

(Iesniegums izdarīts ģen. Bangerska apcietinājuma laikā 1945. g. jūnijā; tā sākumā atspoguļota ģenerāļa darbība pirmajā pasaules karā un pēc tam Latvijā, ko pats ģenerālis jau aprakstījis savu atmiņu I, II un arī III sējumā, tāpēc šeit publicēts iesnieguma nobeigums, kurš raksturo ģen. Bangerski trešo personu skatījumā un pieskaņas viņa darbam tajā posmā, kuŗu viņš pats nav paguvis pilnīgi apcerēt, red.)

Pateicoties savai personīgajai autoritātei, ģen. Rudolfs Bangerskis bijis ļoti ievērojams faktors kā to latviešu kaŗavīru likteņos, kuŗi atradās Vācijas armijās, tā arī Kurzemē esošo latviešu un Vācijā nokļuvušo mūsu bēgļu likteņa gaitās pēdējos mēnešos pirms Vācijas kapitulācijas.

Pie viņa griezās ikkatrs, ja vajadzēja lūgt palīdzību par nevaisni apiešanos ar latviešu kaŗavīriem kādā vācu vienībā, pie viņa griezās ļaudis, kad tika ievadīta latviešu jaunavu aiztransportēšana uz Vāciju nezināmiem nolūkiem; pie viņa 1944. g. jūlijā griezās Latvijas administrācija ar lūgumu pārņemt visu Latvijas interešu pārstāvēšanu, kad Somijas kapitulācijas iespaidā izcēlās pānika starp nacionālsociālistu administrātoriem Latvijā un tur valdīja chaoss; pie viņa griezās latviešu iedzīvotāji ar visām savām cerībām un sūdzībām, kad latviešu pārvalde Latvijā bija nobīdīta pie malas un izsūtīta uz Vāciju un Latvija nonāca neaprobežotā neskaitāmo komisāru varā, kuŗi lielā skaitā bija pārnākuši no Krievijas un Ukrainas provincēm un apmetušies Kurzemē; pie viņa griezās tauta, kad ģen. Jekeln's 5. oktobrī sāka Rīgā ķert ļaudis uz ielām, lai tos nosūtītu tranšeju darbam uz Austrumprūsiju; pie viņa griezās Kurzemes iedzīvotāji, kad komisāri ar tiem nežēlīgi rikojās un kad nebija neviena latviešu pārstāvja, kas viņu sūdzības varētu iesniegt vācu okupācijas varai, ar lūgumu pārņemt Kurzemes iedzīvotāju un bēgļu interešu aizstāvību Kurzemē. Kaut gan

viņam pašam nebija nekādas administratīvās varas, viņš centās palīdzēt ikkatram, kurš bija nonācis grūtībās. Viņš apmeklēja iestādes un amatpersonas, no kurām bija atkarīga dažādu lietu izkārtošana — sākot no zemākām līdz augstākām Berlīnē. Viņš lika savam stābam rakstīt lūgumus un rakstīja tos pats, atkarā no tā, cik nopietna bija attiecīgā lieta; viņš sūtīja savus virsniekus uz darba nometnēm un ieslodzījuma vietām, lai palīdzētu tiem, kuri nevarēja pierādīt savu nevainību bez palīdzības no ārpuses; viņš ziedoja visu savu enerģiju, lai savilkto kopā latviešu kaņavīrus, kuri bija ieskaitīti izpalīgos pa visu gaŗo vācu austrumfronti, un apvienotu tos vienībās vienīgi savas dzimtenes aizstāvēšanai; viņš veltīja vislielākās pūles, lai aizkavētu vācu virspavēlniecību iesaistīt latviešu kaņavīrus cīņā arī pret rietumu sabiedrotajiem. Viņam nekad nav bijis nekā kopēja ar nacionālsociālistu politiku, un viņam bijusi saskare ar vācu virspavēlniecību tikai tad, kad bijis jākārto latviešu kaņavīru un bēgļu lietas. Viņš arvienu nepārprotami un bezbailīgi ir deklarējis, ka latvieši ir ar mieru cīnīties tikai par savas zemes aizstāvēšanu, bet ne par kādiem citiem mērķiem.

Viss tas bija iemesls tam, kāpēc ģenerālis, nekad nebūdams politiķis un būdams bez jebkādas politiskas godkāres, beidzot padevās Kurzemes iedzīvotāju, latviešu bēgļu Vācijā un izsūtītās Latviešu zemes pašpārvaldes lūgumam — ņemt savās rokās Latvijas civilpārvaldes organizēšanu, kad vācu virspavēlniecība, redzot tuvojošos vācu armijas agoniju, vilcinoties likās piekrītam Baltijas tautu lūgumam — apsolt ne tikai viņu pašpārvaldes un neatkarīgas valsts dzīves atjaunošanu, bet spert arī reālus soļus šī solījuma īstenošanai. Tā latviešiem radās iespēja nodibināt pagaidu valdību Kurzemē ar Latvijas nacionālās komitejas nosaukumu.

Kad latviešu emigrācija, Kurzemes iedzīvotāji un Latviešu leģiona pārstāvji bija ģenerāli Rudolfu Bangerski vienbalsīgi nozīmējuši par Latvijas nacionālās komitejas prezidentu, viņš nekavējoties devās uz Kurzemi. Savā īsajā darbībā tur viņš varēja sniegt reālu aizsardzību Kurzemes iedzīvotājiem, kuri pārstāvji īsi pirms tam savu stāvokli bija raksturojuši kā tādu, kas līdzinās trenkāta meža zvēra stāvoklim.

Beidzot, baidoties no tā, ka vācieši savā pēdējā piepūlē noturēties pret sabiedroto satriecošo pārspēku varētu latviešu vienības no austrumu frontes iesaistīt cīņā pret rietumu sabiedro-

tajiem, viņš atgriezās Vācijā un personīgi apmeklēja katru lielāku latviešu vienību, lai dotu direktīvas viņu nostājai pret rietumu sabiedroto karaspēku. Šis darbības rezultāts tagad dod visskaidrāko liecību kā par latviešu karavīru, tā arī par visas latvju tautas nostāju pret rietumu demokratiskajām valstīm.

Pēc kāda latviešu DP nometņu apmeklējuma Goslarā š. g. 17. jūnijā ģen. Rudolfu Bangerski aizturējusi kāda izmeklēšanas iestāde, un viņš vēl līdz šim atrodas apcietinājumā.

Latvijas nacionālā komiteja jo sirsnīgi lūdz Angļu augstāko militāro vadību labvēlīgi caurskatīt Komitejas prezidenta, bij. Latviešu leģiona ģenerālinspektora ģenerālleitnanta Rudolfa Bangerska lietu un, ja iespējams, saīsināt laiku, kuŗš viņam jāpavada apcietinājumā viņa lietas izmeklēšanai.

Visā padevībā

Latvijas nacionālā komiteja

LATVIJAS NACIONĀLĀS KOMITEJAS SĒŽU PROTOKOLI

*Latvijas nacionālās komitejas un Vācijas ziemeļos
apmetušos latviešu pārstāvju
1945. gada 7. jūnija*

apspriedes atreferējums (izvilkums)

Apspriedi plkst. 11.20 atklāj LNK prezidents ģen. Bangerskis un lūdz prof. F. Gulbi uzņemties apspriedes vadību.

Prez. R. Bangerskis: Pagājušā sēdē apsolīju šoreiz nākt ar jauno Nacionālās komitejas locekļu sastāvu. Līdzšinējie NK locekļi, ievērojot jaunradušos apstākļus — sabiedroto okupāciju un Kurzemes pārvaldes atkrišanu, kā arī lai dotu man iespēju pieaicināt NK jaunus locekļus, iesnieguši demisiju. Nav demisionējis tikai saimniecisko lietu ģenerālsekretārs agr. Jānis Andersons, kuŗš Kurzemē strādāja līdz maija sākumam un tagad atrodas Zviedrijā, bet nav kontaktā ar mums. Viņam, kad bijām Kurzemē, NK vārdā tika izsniegta ģenerālpilnvara nokļūstot citur, ne Vācijā, pārstāvēt Latvijas nacionālo komiteju un veikt latviešiem labvēlīgu darbu.

Par savu palīgu un atvietotāju biju paredzējis aicināt prof. K. Kundziņu, bet profesora kungs neatrod sevi par pietiekami jaunu un enerģisku šim darbam, tomēr apsolīja līdzdarboties lietpratēju komisijā, uzņemoties tās vadību. Jaunās komitejas sastāvā esmu aicinājis prof. F. Gulbi, no saimnieciskām organizācijām — J. Lezdiņu. Viņš man arī savu piekrišanu deva. Bet šodien Vilciņa kungs iesniedzis ziņojumu, ka Lezdiņa kungs pagaidām uzskata, ka nav vēl savu galīgo atbildi devis. Tālāk esmu uzaicinājis A. Plensneru un J. Miezi. Bez tam uz Vācijas dienvidiem esmu nosūtījis aicinājumu bīskapam Rancānam un bij. Rīgas pilsētas lielvecākam R. Liepiņam.

Ir iesniegts lūgums angļu iestādēm atļaut sūtīt delegāciju uz Londonu. Londonā sūtnim Zariņam varbūt jau ir nodibinājušies sakari ar Vācijas dienvidiem. Arī tur, droši vien, tiek proponēti

locekļi komitejas sastāvam; tas jāzina un jādara viss, lai latviešu pārstāvība šādā sazināšanās ceļā izveidotu vispilnīgāk, jo formālas vispārējas vēlēšanas mums dotajos apstākļos nav iespējamas.

Red. Podnieks: Vācijā ir daudzi desmiti tūkstoši bērnu, kuŗi paliek bez rēgulāras izglītības. Ir veicams milzu darbs. Nav svarīgi, kāds kungs sēdēs pa labi, kāds pa kreisi. Svarīgs ir veiktais pozitīvais darbs.

Prof. F. Gulbis: Ja nu gadās, ka Nacionālajai komitejai nebūtu, ja tā var izteikties, sabiedriskā kredita, tad es atrodu, ka arī manam darbam šādā komitejā sekmes būtu stipri problematiskas.

Mellnas un apkārtnes pārstāvis: Pirms jautājuma noskaidrošanas, vai iesaistāma viena vai otra persona, jānoskaidro, kāds ir NK uzdevums — politisks vai tehnisks palīdzības darbs tautiešu labā. Daudziem zināms, ka mūsu sūtnim Londonā ir mūsu pēdējās legālās valdības pilnvaras uzņemties Latvijas politisko likteņu tālāko veidošanu un pārstāvību ārzemēs. Šķiet, mums vajadzīgi tikai speciālisti, kuŗi darbojas, cik iespējams, palīdzot latviešu bēgļiem. Bet ja NK savam uzdevumam grib pieiet kā politiskam uzdevumam, tas tas gan jādara stipri uzmanīgi, lai ieņemtā platforma ne no vienas puses nevarētu tikt apstrīdēta, un tas nav tik vienkārši. Zinot par sūtņa Londonā pilnvarām, šķiet, ka NK nevar būt nekādi politiski blakus uzdevumi, bet ir jādara palīdzības darbs, ko nevar atlikt.

Prof. F. Gulbis: Vai nebūtu labi, ja mēs vēl dotu prezidentam kādu laiku sarunām ar attiecīgām grupām, varbūt tad iesātrāk nekā visiem kopā runājot. Visu latviešu sabiedrisko grupu viedokli vajadzētu darīt zināmu prezidentam. Lai vecā komiteja darbojas. Jaunā komiteja vēl nav izveidota. Es gribu arī no savas puses, lai ļaudis brauc uz Londonu pie mūsu sūtņa. Kad būs zināms, ka sukcesijas ceļā attiecīgie pienākumi un vara pārgājusi uz sūtni Zariņu un, ja tas aizkavēts — uz Bīlmani — mums lietas būs skaidras bez lielas gudrošanas un neviens iebildumus nevarēs celt. Pagaidām pietiktu ar pagaidu organu līdz tam brīdim, kad delegācija atgriezīsies no Londonas. Mēs jau gan vēl nezinām, vai mums dos tiesību sūtīt ļaudis uz Londonu. Bet lai kā, mums vajadzīga tikai viena organizācija, kas dara un runā visu vārdā, ne tā, ka katrā pilsētas nomalē raksta memorandumus — gan ar parakstu, gan anonimus, un iesniedz

visām angļu iestādēm. Ja tas tā turpināsies, tas būs ne tikai mūsu kauns, bet mūsu beigas.

J. Miežis atgādina, ka pirms nākt ar ierosinājumiem par jauninājumiem, vajag iepazīties ar tām tiesībām un funkcijām, kādas NK piekrīt pēc Potsdamas akta. Vai latviešiem kāds pilnīgāks pārstāvības un varas organs pašreiz maz gūstams? Jau pastāvošo tagad grozot, var iegūt tikai mazāk, tikai vairs apvidus, ne centra organizāciju. Visiem jāiepazīstas ar Nacionālās padomes pieņemto lēmumu par Latvijas nacionālo komiteju (pagaidu valdību). Lēmuma noraksts izkārtis komitejas telpās un katram pieejams (skat. Dienas grāmatu 215. lapp., red.). Nevar atlikt jaunā komitejas sastāva galīgo izšķiršanu, kamēr atbrauks delegācija no Londonas. Sastāvu varēs atkal grozīt, tas cits jautājums, bet tagad jāstājas darbā komitejai jaunā sastāvā. Darbs ir jādara.

Prez. R. Bangerskis: Pagaidām mums no sūtņa Zariņa Londonā nav vēl saņemtas nekādas oficiālas ziņas, vai viņam ir kādas pilnvaras un cik tālu šīs pilnvaras sniedzas. Mēs zinām tikai tik daudz, ka no kādas nometnes sūtnim Zariņam ir rakstīts un viņš ir atbildējis (skat. 108. lapp., red.), ka par latviešiem domājot arī Londonā, lai neuztraucoties, nevienam pret paša gribu uz Padomju savienību nesūtīšot. Tas viss ir labi, bet pirms mēs nesazināties, pirms viņš nelegitimējas kā persona, kurai ir tiesības pārņemt valdības galvas pienākumus, mēs to nezinām — visas ziņas ir pilnīgi privātas. Un līdz tam laikam, kamēr tās nav apstiprinājušās un sūtnis Zariņš nav pārņēmis manas funkcijas, kuŗas esmu uzņēmis 20. februārī Potsdamā, darbs, kas iesākts, jāturpina. Piemēra dēļ — ja mēs pārtraucam darboties, kas izsniegs latviešu bēgļiem personības dokumentus — pagaidu pases, un ir jau vēl daudz citu lietu, kuŗas esam kārtājuši un kuŗas jākārt. Esam iesnieguši ap desmit dažādām angļu iestādēm un oficiālām personām memorandus, paskaidrojumu un lūgumu latviešu bēgļu un latviešu leģionāru lietās. Izdarīti vairāki iesniegumi vietējai militārai pārvaldei, 8. korpusa komandierim, feldmaršalam Montgomerijam, feldmaršalam Aleksandram un citiem.

Jūrnieku pārstāvis kapt. Ziemelis visu jūrnieku vārdā izsaka domas, ka Nacionālajai komitejai nav kvoruma, nav piekrišanas. Komitejas prezidents iecelts no Himmlera. Vislabāk būtu, ja viņš noliktu pilnvaras, lai citi varētu reprezentēt latviešus.

Prof. F. Gulbis aizrāda jūrnieku pārstāvim, ka tas, acīm redzot, nav iepazinies ar NK dibināšanas apstākļiem. NK pašreiz ir formāli vienīgais tiesiskais organs, kuŗš pārstāv latviešu tautu Vācijā (dibināšanas laikā arī Kurzemē). Pašreizējos apstākļos nav iespējams izdarīt nekādas vēlēšanas, kes nebūtu tikai vietējas. Tāpēc mums pie NK jāturas, un NK stipri pārveidotā sastāvā varētu arī darboties, vietējās sabiedriskās domas atbalstīta.

A. Bļodnieks, atbildot jūras kapteinim Ziemelim, aizrāda, ka viņa nepareizais ieskats radies no sliktas informācijas. Mēs, latvieši, nekad, nekur un nevienam nedrīkstam minēt LNK un mūsu prezidenta vārdu kopā ar Himmlera vārdu. Mūsu prezidents ģen. Bangerskis mums reprezentē mūsu — latviešu cīņu pret boļševismu, un mums arvienu jāliecina viņam par labu, par godu kā goda vīram un labam kaŗavīram. Šodien mūsu darbs ir galvenokārt aprūpes darbs. Var būt dažādi ieskati, bet vienotībai jābūt mūsu kopējai platformai.

J. Niedra ierosina NK jau tūlīt jaunā sastāvā uzņemties darbu un sūtīt uz Londonu delegāciju un vēl šodien nozīmēt lietpratēju komisiju, kuŗa varētu būt NK padomdevēja.

Prez. R. Bangerskis: Viens es nekā izdarīt nevaru, cilvēki sev palīgā man jāaicina. Mēs visi esam lieli runātāji, bet īstas vienotības mums nav. Šais dienās esmu gājis grūtu ceļu, lai sadabūtu kopā dažādas domas, un tomēr pašā pēdējā brīdī cilvēki izpaliek un izvairās. Es tā nevaru, es nevaru vienkārši pazust. Es esmu šo grūto nastu uzņēmies, esmu devis svinīgu solījumu kalpot savai tautai līdz tam brīdim, kad kāds cits pilntiesīgs man šo pienākumu atņems. Es nevaru pats aiziet, jo tad paliks tukša vieta, un tauta mani vēlāk pelnīti sodīs. Ja sūtnim Zariņam ir pilnvaras un viņš šodien stātos manā vietā, es mīļu prātu nodotu viņam savus pienākumus un pārvaldāmās vērtības. Pēc varas es neesmu dzinies, arī tagad ne. Bet savu pienākumu esmu pildījis vienmēr un to darīšu arī tagad, darīšu to, kamēr būšu dzīvs.

Ir vajadzīgs tūlītējs darbs, un es jūs lūdzu nākt man talkā. Es uzaicinu jauno komiteju šodien pasludinātā sastāvā uzsākt nekavējoties darbu.

Apspriedi beidzot, prez. *R. Bangerskis* pateicas klātesošajiem, bet jo īpaši savus amatus nolikušajiem bij. NK locekļiem Silgailim un Kociņam. Vplkv. Silgailis ļoti daudz darījis mūsu

Vācijā esošo divu divīziju pasargāšanai no iesaistīšanas cīņās pret sabiedrotajiem un pašā pēdējā brīdī no izsūtīšanas uz Kurzemi. Pltn. Kociņš Kurzemē panācis pāri par 650 latviešu atbrīvošanu no ieslodzījuma, kuņi tajā turēti parniecīgu pārkāpumu vai vienīgi par krasāk izteiktu patriotisku noskaņojumu.

Apspriedi slēdz plkst. 16.

Protokols

apspriedei, ko noturēja 1945. g. 14. jūlijā Libekā, Latvijas Nacionālās komitejas telpās Latvijas emigrantu organizācijas pārstāvji, kas reprezentē dienvidu un vidus Vācijas latviešus, ar Nacionālās komitejas locekļiem.

Apspriedē piedalās: Bij. finanču ministrs Alfreds Valdmanis, bij. sabiedrisko lietu ministrs Alfreds Bērziņš, bij. Saeimas deputāts J. Lejiņš, bij. Tautskolu direktors A. Dravnieks, Nacionālās komitejas prezidenta vietas izpildītājs prof. Fr. Gulbis, Nacionālās komitejas locekļi J. Mieziš un A. Plensners un Latvijas Sarkanā krusta priekšsēdis Dr. N. Vētra.

Apspriedi sākot, prezidenta vietas izpildītājs prof. Fr. Gulbis apsvēic latviešu pārstāvjus no Dienvidvācijas un izsaka viņiem dziļu pateicību par ierašanos Libekā, kas dos iespēju apspriest ļoti svarīgus Latvijas pārstāvēšanas un pārvaldes jautājumus.

Lai apspriede varētu noritēt pilnīgi brīvi, Nacionālās komitejas locekļi tajā piedalās kā vienkārši sabiedriski darbinieki.

Apspriedes dalībnieki vienojas par sekojošu darba kārtību:

1. Vienotas latviešu pārstāvības organizācijas radišana,
2. šīs organizācijas sēdekļa noteikšana,
3. šīs organizācijas konstruēšanās veids,
4. dažādi jautājumi.

Sēdi vada prof. Fr. Gulbis un, ievadot apspriedi, sniedz informāciju par Nacionālās komitejas līdzšinējo darbību.

Latvijas nacionālā komiteja līdz šim uzskatīja sevi par visu Vācijā atrodošos latviešu pārstāvības organu. Kāds šim uzskatam bijis pamats? — vaicā runātājs un atbild: mūsu organizācijas izcelšanās ir zināma. Libekā tā ieradās divas nedēļas pirms Vācijas kapitulācijas un, Libekā ienākot angļiem, stādījās tiem

priekšā. Angļi klusu ciešot atļāva komitejai darboties. Latvijas nacionālā komiteja ir nodibinājusi Sarkano krustu, kuŗš vēlāk stiprā veidā emancipējies. Bij. Lettische Leitstelle — Lübeck komiteja apvienojusies ar bij. Kaŗavīru palīdzību. Apvienojot organizācijas, Leitstelle's vadītājs A. Bļodnieks no darba izstājies, un bēgļu aprūpi vada bij. Kaŗavīru palīdzības priekšnieks E. Andersons Latvijas nacionālās komitejas virsvadībā.

Jāatzīmē, ka komitejas darbam grūtības radīja iebildumi no Šlēzvigas, Husuma un Flensburgas organizāciju puses, kuŗu iebildumi pret komiteju pastāvēja tajā apsvērumā, ka nebūtu lietderīgi komitejai pašreizējos apstākļos darboties Potsdamā radītā sastāvā. Ievērojot šos iebildumus, Nacionālās komitejas locekļi iesniedza demisiju un prezidents pārveidoja komiteju šādi: par izglītības lietu vadītāju uzaicināja mani, par kaŗa un sociālās apgādes lietu kārtotāju A. Plensneru un par bēgļu aprūpes un finanču lietu vadītāju J. Miezi. Ģenerālim Bangerskim pastāvēja nodoms pieaicināt tālākus pārstāvjus no dienvidos dzīvojošiem latviešiem un šinī nolūkā viņš apbraukāja latviešu nometnes Vidusvācijā. Nelaimīgā kārtā Goslārā viņu aizturēja. Es tūlīt ierados pie viņa, un viņš mani pilnvaroja uzņemties turpmāko Nacionālās komitejas vadību un izveidošanu. Prezidents piemetināja, ka ja viņam tiktu dota atkal brīva kustība, viņš tomēr pie pilnas aktivitātes neatgrieztos, bet lūgtu mani vadīt Nacionālās komitejas darbu un tās pārveidošanu, kamēr es to gribētu vai spētu. Tikai manas darbības pārtraukšanas gadījumā viņš pārņemtu pilnvaras no manis atpakaļ. Viņa uzskats ir, ka Nacionālajai komitejai jārada likumīgs pēcnācējs, jo viņš no latviešu tautas saņemtas pilnvaras nevar vienkārši nomest zemē.

Aiz šiem pašiem iemesliem arī es esmu spiests aizņemtās pilnvaras turpināt izlietot, lai arī cik labprāt es personīgi vēlētos no tām atbrīvoties, bet tas nevar notikt, jo ģenerālis pagaidām nav sasniedzams.

Pārejot pie pirmā darba kārtības punkta, vārdu ņem A. Valdmānis un paskaidro, ka dienvidu un vidus Vācijā arī nodibinājušās latviešu pārstāvības ar Nacionālās komitejas nosaukumu, bet šīs organizācijas nav deklarējušas, ka reprezentē visu latviešu emigrāciju Vācijā. Tā kā šeit pat Šlēzvigā pret to, ka šeit pastāvošā Nacionālā komiteja varētu skaitīties par pilntiesīgu visu latviešu pārstāvības organu, pastāv iebildumi, tad

Arī pēc atbrīvošanas no gūsta ģenerālis nejutās drošs no boļševiku vajāšanām. Kādu laiku viņš bija spiests pastāvīgi mainīt dzīves vietu, uzturēdamies arī Tērvetes nometnē Oldenburgā, kur barakā pa labi no ziņkāro acīm viņu slēpis vltm. E. Sproģis

Pusdienu brīdis pie Tērvetes nometnes kopkatla 1946. gada vasarā

*Ģen. Bangerskis bija liels bērnu draugs. Oldenburgā, Gartenstrasse 3 ēkas pagalmā viņu 70 gadu dzimūdiņā 21.7. 1948. g. apsveic Mežotnes no-
metnes bērni skolotājas Viķes vadībā*

Ģenerālis pie mazās Intas Grases slimības gultiņas 1949. gadā

būtu vēlams rast visiem pieņemamu izeju no šī stāvokļa un radīt apvienotāju komiteju tā, lai opozīcija pret to būtu minimāla. Visi klātesošie tam piekrīt un vienbalsīgi pieņem šādu lēmumu:

Sapulcējušies vienprātīgi atzīst vienotas latviešu pārstāvības nepieciešamību, kas nodibināma nekavējoties.

Pārejot pie 2. darba kārtības punkta, prof. Fr. Gulbis paskaidro, ka Nacionālā komiteja jau spērusi pirmos soļus tās sēdekļa pārvietošanai vairāk uz Vācijas vidieni, bet pašreizējos apstākļos tas tehniski nav iespējams.

A. Valdmanis domā, ka šo jautājumu varēs atrisināt vieglāk, atraisoties no pašreizējās Nacionālās komitejas, un ieteic izvēlēties par tās sēdekli vietu, kas atrodas daudz maz abu zonu pārvalžu stābu tuvumā. Britu stābs atrodas Libekā, bet amerikāņu — Frankfurtē pie Mainas. J. Lejiņš atzīst, ka pieņemama vieta būtu Detmolda vai tās apkārtnē. Iemesls arī tas, ka tur pašreiz atrodas vecā latviešu emigrantu kartotēka. Visi klātesošie tam vienbalsīgi piekrīt un pieņem lēmumu:

Jaunās Nacionālās komitejas, resp. Latviešu centrālās pārstāvības organa atrašanās vietai nevajadzētu būt Libekā, bet būtu vēlams to novietot Vācijas vidienā Detmoldā vai tās tuvākā apkārtnē.

Pie 3. darba kārtības punkta notiek garākas debātes — tās rezumējot, prof. Fr. Gulbis izsakās, ka jālemj vispirms par jaunizveidojamā organa būtību, t. i. vai tas būtu tikai pārstāvības vai arī pārvaldes orgāns un pēc tam tad jālemj par tā organizēšanas veidu.

Attiecībā uz pirmo jautājumu A. Valdmanis, J. Mieziš un A. Plensners izsakās, ka jaunizveidojamam organam jābūt tādā, kuŗa tiesības un pienākumi nebūtu šaurāki par tagadējās Nacionālās komitejas kompetencēm. Pašreizējos apstākļos politiska darbība nav iespējama. Šīs funkcijas būs šaurākas, bet var iestāties apstākļi, kad šīs funkcijas var lielā mērā paplašināties. Aiz šiem iemesliem runātāji aizstāv priekšlikumu, ka jaunizveidojamam organam jābūt ar pārvaldes tiesībām. Pret to neviens iebildumus neceļ, un šis lēmums uzskatāms par vienbalsīgi pieņemtu.

Pārejot pie jaunizveidojamā organa nosaukuma, apspriež vairākus variantus: »Centrālā latviešu nacionālā komiteja« un »Latvijas nacionālā komiteja«. Pēc īsām pārrunām vienojas, ka centrālo organizāciju būtu vēlams nosaukt »Latvijas nacionālā

komiteja» atšķirībā no vietējām komitejām, kuŗas turpmāk saukt: Latviešu nacionālā komiteja tur un tur. Lēmumu formulē šādi: pirmā punktā minēto organu vēlams nosaukt par Latvijas nacionālo komiteju. Pārejot pie jautājuma par centrālā organa izveidošanas gaitu, vienojas šādi:

- 1) demokratiskas vēlēšanas pašreiz izdarīt nav iespējams,
- 2) tomēr jāatrod ceļš, kā, izveidojot jauno organu, nodrošināt tam plašāku masu morālu atbalstu,
- 3) šādu atbalstu varētu sagaidīt, ja šeit klātesošās iniciatoru grupas lēmumu atbalstītu sabiedrībā cienījamās personas,
- 4) par šādām personām tiek nosauktas un netiek apstrīdētas sekojošas: archibīskaps T. Grīnbergs, bīskaps J. Rancāns, prof. K. Kundziņš, prof. A. Švābe, Latviešu leģiona virsnieki plkv. Janums, plkv. Krīpens, plkv. Lobe; ja viņus visus sasniegt nevarētu, varētu aprobežoties ar Grīnbergu, Rancānu, Kundziņu un Janumu,
- 5) paša jaunizveidojamā organa sastādīšanu uzticēt nedaudzām personām.

Pēc šo težu pieņemšanas lemj par to, cik personām un kādām tieši uzticēt jaunizveidojamā organa personālā sastāva izvēli. Atklāti balsojot nolemj: uzticēt latviešu centrālā pārstāvības organa izveidošanu 2 (divi) personām. Minot kandidātus nupat pieņemtā lēmuma izpildīšanai, tiek uzstādīti tikai divi kandidāti — prof. Fr. Gulbis un Dr. A. Valdmanis.

Ievērojot, ka citi kandidāti nav uzstādīti, abi nosauktie tiek vienbalsīgi ievēlēti.

3. darba kārtības punkts līdz ar to izsmelts, 4. punktā nekādi citi jautājumi nepaceļas.

Līdzšinējai Latvijas nacionālajai komitejai jāturpina uzņemto pienākumu pildīšana līdz jaunizveidojamās vienotās latviešu pārstāvības noorganizēšanai.

Noslēdzot apspriedi, tās vadītājs prof. Fr. Gulbis ar gandarījumu konstatē izpaukušos gribu vienprātīgi un saskaņoti darboties vienotas latviešu centrālās pārstāvības izveidošanā un cer, ka šis darbs visā drīzumā novedīs pie visiem latviešiem pieņemama rezultāta.

(paraksts)

Protokols Nr. 20

1945. g. 16. jūlijā plkst. 12.00 Libekā, Divekena ielā 21
(izvilkums)

Sēdē piedalās: Prezidenta vietnieks prof. Fr. Gulbis, locekļi
J. Miezišs, A. Plensners, ģenerālkontrolieris E.
Stīpnieks

Ziņojumi un pārrunas:

1. ....
2. Prof. Gulbis informē par savu kopā ar J. Miezi izdarīto braucienu uz Plön'u, pie 8. korpusa stāba, lai panāktu Neuengamm'as nometnē esošo mūsu gūstekņu stāvokļa atvieglotānu. Lūgts nepiemērot tiem SS gūstekņu režīmu un pārvietot viņus uz Putlosu pie citiem mūsu karavīriem. Stābā pieņemšana bijusi laipna, apsoltis visus mūsu gūstekņus koncentrēt vienā nometnē un pakļaut tos tieši angļu komandai. Gaisa izpalīgus novietošot vienā nometnē un organizēšot viņu audzināšanu. Iesniegts lūgums organizēt no mūsu gūstekņiem speciālistiem darba grupas, kuŗas ar mazāk kvalificētu gūstekņu piedalīšanos varētu izveidot par stiprām darba grupām visās tehnikas nozarēs un piedalīties saimnieciskās dzīves atjaunošanā. Saņemts solījums šo ierosinājumu apsvērt labvēlīgi.

(paraksts)

Protokols Nr. 21

1945. g. 25. jūlijā
(izvilkums)

Ziņojumi un pārrunas:

1. ....
2. Plkv. Krīpens informē par dzīvi un notikumiem Putlosas nometnē. — Angļu vadība apmeklējusi Putlosas nometni, un pieteikto 7 min. vietā apmeklējums ieildzis vairāk par stundu. Labu iespaidu atstājuši kā cilvēki, tā viņu rokdarbu izstāde un pati apmetne.
Apspriests pašu starpā jautājums, vai nebūtu jāmēģina pāriet angļu dienestā kā slēgtām vienībām. Aptauja šinī jautājumā starp kareivjiem devusi 80 % atbilžu ar atzīmi «vēlams».

Plkv. Krīpens lūdz LNK ieskatu un rīcību šajā jautājumā.

Apmainot domas, no vienas puses tiek uzsvērts, ka nebūtu vēlams radīt par mums iespaidu, ka mēs esam »Landsknecht'i«, kuŗi gatavi kaŗot jebkuŗā dienestā (plkv. Plensners), no otras puses — ka jaunajai miera uzturēšanas organizācijai vajadzēs bruņota spēka, un tādā gadījumā tautām, kuŗām pagaidām nav savas brīvvalsts, būtu dabiski nodot savus spēkus Apvienoto Nāciju rīcībā. Angļu ģenerālis izteicis varbūtību, ka mūsu vīrus var uzaicināt kādam dienestam, un viņam atbildēts, ka nāksim ar savu saskaņotu Nacionālās komitejas priekšlikumu.

3. ....

(paraksts)

Protokols Nr. 23
1945. g. 16. augustā
(izvilkums)

Sēdē piedalās: Prezidenta vietnieks prof. Fr. Gulbis, locekļi A. Bērziņš, J. Miezišs, A. Plensners, klāt ir senātors Rumpeters, Dr. P. Reinhardts

Ziņojumi un pārrunas:

Prof. Gulbis informē par apspriedi, kas viņam bijusi ar A. Valdmani latviešu centrālās pārstāvības izveidošanas lietā, izpildot š. g. 14. jūlija apspriedes lēmumus. Fr. Gulbis un A. Valdmanis savas rīcības pamatā likuši atziņu, ka pārveidotajam pārstāvības organam jā sastādās no personām, kuŗas līdz šim nav nodarbojušās ar politiku, jo pretējā gadījumā varētu sākties politiska sacensība un pretenzijas no to politiķu puses, kuŗi paliktu kaut pagaidām ārpus jaunā organa sastāva. Prof. Fr. Gulbis un A. Valdmanis vienojušies, ka par centrālās pārstāvības organa prezidentu būtu aicināms prof. Kārlis Kundziņš, un par locekļiem prof. Fr. Gulbis un prof. Arveds Švābe, pie kam prezidentam piekristu tiesības pieaicināt vēl citus locekļus. Bez tam būtu izveidojama vēl sevišķa padome pie šī centrālā organa, kuŗā būtu aicināmi vairāki lietpratēji, pirmkārt visi bijušie Saeimas deputāti, kuŗi atrodas Vācijā. Lielākā daļa no padomē pieaicinātiem locekļiem savu piekrišanu tajā piedalīties

jau devusi, bet daļa vēl nav aicināta, taču tiks aicināta. Pēc netiešas informācijas paredzams, ka bijušie kreisā novirziena deputāti un viņu domu biedri no līdzdalības padomē atteikšoties. Prof. Gulbis atzīmē, ka ideja par padomes dibināšanu nav tikusi ar viņu pārrunāta pirms A. Valdmaņa brauciena pie tām personām, ar kuŗām bija jāpārrunā jaunās pārstāvības izveidošana, un ka ideja par tādas lietderību A. Valdmanim radusies pārrunu gaitā. Apsvecot A. Valdmaņa attēlotos apstākļus, prof. Gulbis Valdmaņa rīcību tomēr akceptējis. No A. Valdmaņa puses savukārt bijuši iebildumi pret pastāvošās Nacionālās komitejas starplaikā spertajiem soļiem, proti — pret jaunu locekļu pieaicināšanu Komitejas sastāvā un pret Komitejas iesniegumu militārajai pārvaldei ar lūgumu atzīt šo Komiteju par vienīgo Latvijas centrālo pārstāvības organu. Prof. Fr. Gulbis uz to paskaidrojis, ka prasība spert soļus Libekas Komitejas darbības legalizēšanai nākusi no angļu puses, tā kā iniciatīva šai ziņā no Nacionālās komitejas nav nākusi. A. Bērziņa pieaicināšana bijusi pilnīgi neatliekama lieta tāpēc, ka pašreizējā sastāvā Komiteja arī vēl nespēj veikt visas kārtojamās lietas pietiekami ātri. Ne Libekas komitejas atzīšana par vienīgo latviešu centrālo pārstāvības organu Anglijas okupācijas joslā, ne arī Minchenes Komitejas atzīšana par tādu Amerikas okupācijas joslā nevar traucēt viena, šīs abas komitejas vienojoša organa dibināšanu, kuŗa funkcijas vēl nav pilnīgi nospraustas.

Senātors Rumpeters: Jaundibināmā centrālās pārstāvības organā ieiet abi pastāvošo, visplašāk atzīto komiteju prezidenti un kā viņu priekšsēdis — persona, pret kuŗu nevienā sabiedrības daļā nav sagaidāma nekāda opozīcija. Šis praktiski ļoti laimīgi radies atrisinājums atsveŗ lielo tiesisko defektu, tas ir, ka centrālais organs radies kā divu privātpersonu darbības rezultāts. Visplašākā lietišķi argumentējošā sabiedrības daļā nevar būt iebildumu ne pret vienu no centrālā organa locekļiem kā pret personu, un šī centrālā organa lēmumi ir morāliski saistoši abām komitejām, jo šo lēmumu pieņemšanā būs piedalījušies abu nacionālo komiteju prezidenti. Ja Centrālā komiteja netieksies uz abu nacionālo komiteju darbības ierobežošanu formālu iemeslu dēļ, atzīstot tikai sevi par vienīgo lemjošo organu, tad viņas vadošajiem principiālajiem norādījumiem būs ļoti liels autoritātīvs spēks.

Alfreds Bērziņš atzīmē, ka Alfreda Valdmaņa vienpersonīgā

aktīvitate ir pārsniegusi robežas, kādas bija nospraustas abu pilnvaroto personu uzdevumam. Aicināti ne vien Centrālās komitejas locekļi un jau izvēlēts tās prezidents, bet sperti arī praktiski soļi arī pavisam jauna organa dibināšanai, par kādu 14. jūlija iniciatoru apspriedē nav bijusi runa. Personu aicināšana, par kužām zināms, ka tās padomē nepiedalīsies, padara šo pasākumu par necik neuzlabotu neizdevušās Gotas komitejas*, kopiju. Tas nevar radīt jaunajam pasākumam labu noskaņu plašākās aprindās. Bet bez mūsu labās gribas klāt nākuši faktori, kužu virzīšana nav mūsu spēkos, tamdēļ runātājs neapstrīd sasnieguma pozitīvo nozīmi. — Labi, ka izvēlētas 3 personas, pret kužām nevar gaidīt nekādus iebildumus, pie kam visi trīs viens otru pazīst un ciena. Trūkumi lēmumam ir šādi: Vispirms nebūs reprezentēta franču okupācijas josla, kas radīs praktiskas neērtības, otrkārt — pats nosaukums Latviešu centrālā komiteja nav laimīgs. Vārds Latvija vairāk saistītu šo organu ar pašu zemi, bet vārda 'nacionālā' atvietošana ar 'centrālā' sašaurina agrāko jēdzienu. A. Bērziņam vēl būtu cilvēciskas dabas iebildumi, bet no tiem viņš atturas, jo pēc būtības lietu apsvaic. Prof. Gulbis uz vairākiem jautājumiem paskaidro, ka arī viņš neatzīst par pareizu, ka padomi nozīmē divi cilvēki, kužiem uz to nav bijis sevišķa pilnvarojuma, un ka šajā ziņā protokolā ieviesusies redakcionālas dabas kļūda. Par Centrālās komitejas darbību un paredzamām funkcijām varēs spriest, kad tā būs uzsākusi darbību un būs darījusi vispārībai zināmu savas darbības programmu. Atkarā no tās un no sabiedrības atsauksmēm par to, vietējā Minchenes un pašreizējā Nacionālā komiteja varēs ieņemt pret jauno centrālo organu stāvokli. »Es apzinos, ka praktiski es nesu atbildību par Nacionālās komitejas stāvokli. Es rīkošos savu pilnvaru robežās. Bet jāievēro, ka pastāv vēl cita organizācija, kuža ir tajā pārliecībā, ka viņa ir vienīgi likumīgā Latvijas suverēnitātes reprezentante, jo viņa, pretēji tagadējai Nacionālajai komitejai, nodibinājusies Latvijā.«

J. Miezis paskaidro, ka Nacionālā komiteja tūlīn pēc Potsdamas akta devusies uz Kurzemi, kur vispirms noskaidrojusi, kādas Latvijas pārvaldes nozares un ar kādām tiesībām pārnāc Nacionālās komitejas pārziņā. Tikai pēc tam Nacionālā komi-

* T. s. Virskomiteja, kužas vēlēšanas bija noliktas uz 1. jūliju 1945. g. Gotā, bet tās nevarēja notikt, jo pilsētu pakļāva padomju okupācijas varai. Skat arī 174. un 378. lapp., red.

teja bija ar mieru uzņemties pārvaldi, iepriekš saņemot uz to vietējo latviešu pārstāvju morālisku atbalstu. 1945. g. 17. martā Liepājā tika sasaukta visu lauku un pilsētu pašvaldību pārstāvju sapulce, uz kuŗu tika uzaicināts Kurzemes ģenerālkomissāra vietnieks Bērendss. Pārstāvji no vietām pilnīgi nepārprotami apgaismoja līdzšinējo stāvokli. (Skat. arī Bangerskis, Mana mūža atmiņas III, lapp. 392, red.). Kad no Bērendsa bija saņemti zināmi solījumi nodot Komitejas pārvaldīšanā tās pārvaldes nozares, kuŗu paturēšana vācu rokās nevarētu tikt attaisnota ar frontes drošību, Komiteja nolēma saziņā ar vietējiem iedzīvotājiem, ar kuŗiem notika vēl divas apspriedes bez svešu klātienes, pārņemt pārvaldi savās rokās. Tas notika ar vietējo delegātu un vācu militāro un civilo virsvadības organu piedalīšanos Liepājas operas namā. Akts bija daudz saturīgāks un arī ārēji iespaidīgāks nekā Potsdamas pilī š. g. 20. februārī. Nacionālā komiteja faktiski un formāli stājusies darbā uz Latvijas zemes ar vietējo iedzīvotāju pārstāvju vienprātīgu atbalstu.

Plkv. A. Plensners paskaidro, ka no plkv. Lasmaņa, plkv. Kociņa un maj. Stīpnieka sniegtām ziņām par Latvijas nacionālās komitejas darbību Kurzemē īsi pirms kapitulācijas izriet sekojošais:

Ievērojot ziņas, it kā kapitulācija Vācijā uz Kurzemes kaŗaspēku neattieksoties un tas turpināšot cīņu, radusies doma pārveidot Nacionālo komiteju, — kuŗa ar prezidenta ģen. Bangerska aizbraukšanu palikusi bez spilgtas vadības, — par valdību ar visām valdības funkcijām un ar redzamu kaŗavīru priekšgalā. Par tādu nozīmēts plkv. Osis, ģen. Krīģera Nacionālajai komitejai piekomandētais sakaru virsnieks, bet par valdības locekļiem domāti J. Andersons, T. Zvejnieks, plkv. Kociņš, maj. Stīpnieks, A. Kroders, plkv. Bulle, un par sūtni Londonā, Vašingtonā un Šveicē — A. Skrebers. Sastādīts saraksts Nacionālās komitejas padomes locekļiem — 72 no Kurzemes, pārējie no emigrācijas — 28, pavisam 100. Padomei bijis jāsanāk 7. maijā, bet sakarā ar visas, arī Kurzemes, vācu armijas kapitulāciju, sanāksme nav notikusi. Kā zināms, plkv. Osis atrodas gūstā nometnē pie Bremenes, pltn. Kociņš un maj. Stīpnieks — dienvidos, J. Andersons, T. Zvejnieks un A. Kroders — Zviedrijā, tā kā šī valdība, vēl pirms stāšanās pie varas, ir jau izklidusi.

A. Bērziņš piezīmē, ka Oša valdība ir labi domāts eksperiments, kuŗa ideja radusies no pārliecības, ka vācieši turpinās cīņu par latviešu zemi. Ideja nav izdevusies. Ar to izšķirusies šīs valdības eksistence un kā fakts tā nav eksistējusi. Informācija, ko šeit izplata laikraksta Tēvija izdevējs Liepājā Turks, nesaskan ar faktiem.

P. Reinhardts informē, ka pēc ziņām no Londonas, sūtnim K. Zariņam joprojām pastāv sakari ar Foreign Office, kuŗa uz viņa iesniegumiem atbildot. Mums jāstrādā ar pilnu sparū, ja arī amerikāņu un franču zonās mūsu cilvēki nebūtu noorganizējušies. Nekādas citas centrālās pārstāvības mums pašreiz nav.

Prof. Gulbis uzaicina visus arī turpmāk strādāt iesākto aprūpes darbu ar nesamazinātu enerģiju, jo mūsu pašreizējais stāvoklis izslēdz katru politizēšanu un prasa tikai nenogurstošu darbu mūsu emigrantu labā.

Plkv. A. Plensners ziņo par noskaņojumu Putlosas noietnē. Sakarā ar izdarīto aptauju par kaŗavīru vēlēšanos iesaistīties angļu militārā dienestā, tiek apšaubīta pirmatnējā informācija Komitejai, it kā vēlēšanos turpināt dienestu zem angļu vai starptautiskās miera organizācijas karoga būtu izteikuši 80 % kaŗavīru. Ir neapmierinātība sakarā ar Sarkanā krusta paciņu izdalīšanu. Viss tas izpaužas piederīgo vēstulēs un arī pastiprinātā patvaļīgā aiziešanā no noietnes vai pie krieviem. Jārūpējas par lietderīgu nodarbošanos un par atvaļinājumu piešķiršanu, lai klusinātu ilgas pēc ģimenes un sakariem ar ārpusauli. Nav vēl nokārtojies gaisa izpalīgu jautājums, te būtu atkal jārunā ar korpasa stābu.

Prof. Gulbis: Masveidīga iesaistīšanās kaŗadienestā pašreiz nebūtu steidzināma. Par paciņu sadalīšanu jārunā ar divīzijas komandieri, tāpat par zināma modusa atrašanu atvaļinājumu piešķiršanā. Gaisa izpalīgu lietā paveŗas izredzes uz to novietošānu skolā. Zegebergas apriņķī paredzama latviešu lauksaimniecības skolas ierīkošana. (Paraksti)

Protokols Nr. 24

1945. g. 18. augustā

(izvilkums)

Sēdē piedalās: prezidenta vietn. prof. Fr. Gulbis, locekļi A. Bērziņš, J. Miezis un A. Plensners, plkv. A. Krīpens.

Plkv. Krīpens ziņo par dzīvi un noskaņojumu Putlosas nometnē. Visi apstākļi norāda uz to, ka divīzijai būs jāpaliek Putlosā uz ziemas guļu. Ziemas mītnēm ierādīti vairāki ciemi un piesūtīti materiāli mājiņām 10.000 cilvēkiem. Mājiņas 5 reiz 11 m, domātas 28 cilvēkiem katra. Inventāra nav, tas jāgatavo pašiem. Arī vāciešus, kuņģiem dzimtene viņā pusē, mājās nelaidīšot (200.000). Tiem arī, ap 100.000, tiks celtas ziemas mītnes. Privātpersonām jāsašaurinas uz 2 kv m, bet te paredzamas lielas grūtības. Mums patlaban lielākās bažas par apģērbiem un apaviem. Apģērbu ziņā būtu jāgriežas pie tautiešiem, jo patlaban tiek novalkāts pēdējais drēbju gabals un ziemā būsīm skrandās vai pavisam kaili. Apavu ziņā izpalīdzamies ar lāpīšanu. Dabūjam ādas un ierīkojam 3 darbnīcas. Strādā 10 kurpnieki. Esam izdevuši 2000 RM. Trūkst naudas tālākam. Ap 1000 paliks bez apaviem. Arī te būs nepieciešams tautiešu atbalsts. Nodarbošanās ziņā apstākļi uzlabojas. No angļiem ir pieprasījums dot 2 rotas sevišķiem darbiem, laikam kokmateriālu izstrādāšanai un tiltu būvei. Mēs paši sev gatavojam ziemai malku — strādā 150 cilvēku (tie saņem 2500 kal. uztura dienā). 60 cilvēku rok kūdru, mainoties ik dienas, jo ļoti cieš drēbes. Vēl jāuzbūvē pie katra ciema mītne 100 cilvēkiem.

Pārtiku saņemam 1750 kal. dienā un 1000 papildporcijas. Pavisam patlaban esam 9300 vīru. Pārtiku piepērkam. Esmu radījis pārtikas fondu no piespiedu atvilkumiem 50.000 RM apmērā, ko izlietoju tikai pārtikas uzlabošanai. Pacīņas vispārējai sadalei vairs nepienāk; gandrīz viss vairums paciņu pienāk ar individuālām adresēm. Ir izredzes no viņpus Elbas dabūt 2 auto kravas miltu. Būs vajadzīga LNK palīdzība transporta ziņā.

Leģions tagad pārdēvēts par 808. divīziju (I latviešu). Tam liela nozīme. Varu pats tiesāt savus kaņavīrus, atkrīt viens starpnieks apgādes saņemšanā. Igauni (2.400 cilv.) pārdēvēti par pulku. Morālā puse nav iepriecinoša. Ilgas pēc brīvības rada visādas nesaskaņas. Nometnē tiek pausts, ka atbrīvošanu necenšoties panākt virsnieki, kuņģi turoties pie varas un amatiem. Ārpus nometnes izkluvušie attaisno savu prombūtni ar visādām izdomātām un pārspīlētām nebūšanām nometnē, tā noskaņodami civilistus pret virsniecību. Nacionālai komitejai jānāk palīgā. Jānodrošina pareiza informācija un biežāk jāapmeklē nometne, uzturot personīgu kontaktu ar internētiem. Jāpanāk

iespēja kaŗavīriem uzmeklēt savas ģimenes, par kuŗu labklājību tie norūpējušies visvairāk. Jānodibina kaŗavīru ģimeņu atbalstīšanas fonds.

Prezidenta v. i.: (paraksts)

Protokolēja: (paraksts)

Protokols Nr. 25

1945. g. 27. augustā

(izvilkums)

Sēdē piedalās: Prezidenta vietn. prof. Fr. Gulbis, locekļi A. Bērziņš, J. Mieziš, plkv. A. Plensners, Dr. P. Reinhardš.

Ziņojumi un pārrunas:

1. Prof. Gulbis ziņo par savu braucienu uz 21. armijas grupas stābu Bad Oeyenhausen'ā. Tur viņu pieņēmis pltn. Wilkinson's, kuŗš paskaidrojis, ka viņš var runāt tikai par kaŗavīru lietām. Civīlo bēgļu aprūpe un politiskie jautājumi viņa kompetencē neietilpstot. Pltn. Wilkinson's uz attiecīgajiem jautājumiem devis šādas atbildes:

a) Mūsu kaŗavīru atbrīvošanas lieta esot dziļi politisks jautājums, kas izlemjams tikai saskaņā ar Foreign Office norādījumiem. Putlosā izdarītā kaŗavīru reģistrācija vēl nenozīmējot soļus uz atbrīvošanu. Galvenajā mītnē nekas par to dzirdams neesot. Arī gaisa izpalīgu atbrīvošana esot politisks jautājums un vēl tiekot apspriests.

b) Mūsu kaŗavīri visumā par SS locekļiem uzskatīti netiekot; daži, kas varot būt arī mūsu gūstekņu skaitā, tikšot atsijāti un noziegumu svarīguma ziņā sadalīti grupās. Wilkinson'am bijis SS nometņu saraksts ar latviešu skaitu tajās. Skaitļi gan atšķiŗas no mūsu sarakstā uzdotajiem, bet nedaudz. Par plkv. Januma grupu pltn. Wilkinson's nebija dzirdējis. Uzklaušījis ar interesi par viņas gaitām un apsolījis pēc 2 nedēļām dabūt tuvāku informāciju. Nožēlojis, ka tā jau atrodas Beļģijā, jo ar

beļģiem esot grūti sarunāties. Solījis darīt iespējamo, lai Januma zēnus dabūtu atpakaļ.

- c) Par ģen. Bangerska likteni pltn. Wilkinson's nav bijis nemaz informēts; tā esot Military Government lieta. Varbūt pēc 2 nedēļām varēšot pateikt ko tuvāku.
- d) Kaņavīru nodarbināšana pēc atbrīvošanas būšot Mil. Gov. lieta.

Ierunājoties par vispārējo latviešu stāvokli, prof. Gulbis atdūries uz lielu atturību, bet guvis iespaidu, ka latviešu lietas tiekot skaidrotas ar lielu interesi. Pltn. Wilkinson's pēc tam adresējis pie maj. Bell'a, sakarnieka ar Mil. Gov. Tur prof. Gulbi pieņēmis maj. Clerk's, kuņam profesors cēlis priekšā jautājumus par latviešu centrālo organizāciju, finanču lietām, avīzi, skolu lietām, universitāti, darba iespējām un to organizēšanu, kooperāciju un kaņavīru nodarbināšanu pēc atbrīvošanas. Maj. Clerk's viņu noraidījis pie British Control Commission Libekā, kur paskaidrojums sniedzis Mr. King's, kuņš gan nodarbojas vienīgi ar Vācijas jautājumiem.

No pārrunām ar maj. Clerk'u un Mr. King'u izrietējis: Centrālās organizācijas atļaušana ir smags jautājums, kuņ var izšķirt tikai Londona. Uz laikrakstu koncesijas neizdod, bet jautājumu var atzīmēt. Braucienu uz Londonu nevarot atļaut pat vienam pašam delegātam, jo uz turieni netiekot pat valdības organu pārstāvji. Visas šīs lietas piekritot Military Government Bad Oeyenhausen'ā.

- 2. Prof. Gulbis informē par sarunām ar prof. K. Kundziņu Flensburgā. Viņš nolēmis doties uz dienvidiem, lai nodibinātu sakarus ar prof. A. Švābi un prof. Gulbi. Bavārijas latviešu komiteja formāli likvidējusies un tās vietā darbojas Sarkanais krusts, jo komitejas darbība traucēta tādēļ, ka tajā sākuši piedalīties krievu okupācijas varas pārstāvji.

(paraksti)

Protokols Nr. 27
1945. g. 22. septembrī
(izvilkums)

Sēdē piedalās: Prezidenta vietn. prof. Fr. Gulbis, locekļi A. Bērziņš, J. Mieziš, plkv. A. Plensners; klāt LKP priekšnieks E. Andersons.

Ziņojumi un pārrunas:

1. ....

2. Prez. vietn. prof. Gulbis ziņo ka, ievērojot pag. sēdē pieņemto lēmumu, ka LNK darbību nevar pēkšņi apturēt, bet LNK dodams laiks iesāktās lietas nobeigt, kā arī ievērojot, ka prof. Gulbis nevar ilgāk kā līdz 25. septembrim palikt LNK prezidenta vietnieka amatā, viņš izlēmis lūgt loc. A. Bērziņu uzņemties viņa vietā prez. vietn. amatu, un nolasa šādu rakstu (izvilkums):

LNK loceklim Alfredam Bērziņa kungam.
Ļoti cienītais Bērziņa kungs!

Ar š. g. 20. septembra Latvijas nacionālās komitejas lēmumu, kas pieņemts arī Jums piedaloties, tā savu darbību aptur. Par brīdi, ar kuŗu darbības apturēšana iesākas, pieņemts 23. septembris. Šis lēmums ir pieņemts apziņā, ka LCK darbību uzsākot un līdzšinējās LNK funkcijas pārņemot, LNK darbība kļūst lieka. Bet ja LNK darbību apturētu pēkšņi, daudzi jau pasāktie darbi varētu ciest. Tāpēc man šķiet, ka šos pasāktos darbus bez lielas steigas nobeigtu LNK pati. Tā domājot, es lūdzu Jūs, augsti godātais Bērziņa kungs, manā vietā LNK jau atsāktās lietas novest līdz galam. (Paraksts — Fr. Gulbis.)

A. Bērziņš paziņo, ka viņš šo uzaicinājumu — pārņemt LNK turpmāko vadību, — pieņem.

3. J. Mieziš ziņo par LNK budžeta izpildījumu un tās līdzekļu stāvokli:

I Budžeta summas

laikā no LNK atgriešanās no Kurzemes līdz 1945. g. 22. septembrim.

Ieņemts:

Konsulārās nodevas ...	RM	7.946,00	
Izdevniecība	„	11.380,60	
Izrikojumu atlikums ..	„	2.481,50	
Ziedojumi LNK vajadz.	„	2.520,00	
Atmaksas	„	229,90	
Ģenerālinspektora stāba piemaksa	„	<u>90.584,53</u>	RM 115.142,53

Izdots:

LNK, tās kanceļa, juridiskās daļas, izdevniecības un aprūpes biroja uzturēšana	RM	80.142,53	
No Latvijas evakuēto bērnu namu uzturēšanai ..	„	<u>35.000,00</u>	RM 115.142,53

II Ziedojumu fonds

Ieņemts:

1/I latviešu divīzijas (Putlosā) ziedojumi	RM	33.207,77
--	----	-----------

Izdots:

1. Latviešu bēgļu komitejai			
Kerntenā	RM	5.000,00	
Hildesheimā	„	2.000,00	
Detmoldā	„	2.000,00	
Hallē, Vestf.	„	1.000,00	
Getingenā	„	500,00	
2. Zinātniekiem un māksliniekiem	„	2.200,00	
3. Kaņavīru piederīgajiem.	„	5.460,00	
4. Atlikumā	„	<u>15.047,77</u>	RM 33.207,77

Nolemj: I latviešu divīzijas ziedojuma fonda atlikumu RM 15.047,77 nodot LCK rīcībā pārvedot tos viņai pakāpeniski, līdz ko atbrīvosies vai uzkrāsies attiecīgas summas.

III Līdzekļu stāvoklis

Debets:

1. Nauda kasē	RM	1.459,82	
2. Tekošos rēķinos (bloķētas summas)	„	<u>173.351,35</u>	RM 174.811,17
1. Kaņavīru palīdzības kredīts	RM	154.694,47	
2. I latviešu div. zied.	„	15.047,77	
3. Neizmaksātas algas bij. LNK darbiniekiem par laiku pirms 1945. g. 2. maija (tagad Zviedrijā un Dienvidvācijā)	„	<u>5.068,93</u>	RM 174.811,17

Ev. Andersons iesniedz ziņojumu par Latviešu kaņavīru palīdzības līdzšinējo darbību un tās tiesisko stāvokli. LKP līdzekļi noguldīti uz LNK vārda vairākās bankās. Šie līdzekļi patlaban bloķēti uz likuma Nr. 52 pamata. Ev. Andersons lūdzis LNK gādāt par to atbrīvošanu, sakarā ar ko KP pati šai lietā neko nav darījusi. Ev. Andersons savā iesniegumā aizrāda, ka, ja LNK savu darbību izbeigtu, varētu celties ievērojami mantu un naudas zaudējumi, par ko atbildība kristu uz LNK.

Nolemj: LKP līdzekļi arī turpmāk izlietojami LKP paredzētiem mērķiem un līdz turpmākam paliek LNK pārziņā. Uzdot ģenerālpilnvarniekam J. Miežim arī turpmāk rūpēties par šo līdzekļu atbrīvošanu.

J. Miežis aizrāda, ka viņš izdarījis iesniegumu Mil. Gov. caur capt. Cheovier'u par Latvijas iestāžu un pavalstnieku līdzekļu tiesisko stāvokli likuma Nr. 52 izpratnē. Capt. Cheovier's paskaidrojis, ka Baltijas valstu stāvoklī nav saņemti izsmeltoši norādījumi no valdības puses, un jautājums Libekā nevar tikt izlemts. Jānogaida attiecīgo augstāko iestāžu atzinums, kurām LNK ģenerālpilnvarnieka iesniegums tikšot izdarīts.

J. Miezis ziņo par līdzekļu stāvokli, kas saņemti no LKP:

<i>Saņemts:</i>	RM 200.000,00
<i>Izdots:</i>	
1. Pabalstiem kaŗavīru ģimenēm un darba nespējīgiem kaŗavīriem saskaņā ar LKP priekšlikumiem	„ 5.605,53
2. Nosūtīts nometņu komandantu rīcībā Vesterbūras nometnei	„ 4.700,00
Heides nometnei	„ 4.000,00
Putlosas nometnei	„ 3.000,00
3. Latvijas Sarkanajam krustam, galvenai valdei Libekā	„ 10.000,00
L. S. Kr. dienvidu organizācijai Heidenheimā	„ 10.000,00
4. Veselības kamerai (atmaksājamas summas)	„ 8.000,00
Izdots kopā	RM 45.305,53
Atrodas LNK bloķētā tek. rēķ. Komerbankā Libekā	„ 154.694,47
Kopā	RM 200.000,00

J. Miezis konstatē, ka visi izdevumi, kas izdarīti no LKP Komitejai nodotām summām, izlietoti vienīgi pabalstiem un tādiem izdevumiem, kuŗi, kaut arī netieši, nāk par labu kaŗavīru aprūpei, un ierosina izlietoto summu RM 45.305,53 norakstīt kā izlietotu LKP satūtos paredzētiem mērķiem.

Nolemj: Piekrist, ka LKP noraksta izlietotās RM 45.305,53 kā izdotas LKP statūtos paredzētiem mērķiem un paziņot Veselības kamerai, ka viņai aizdotās RM 8.000 atmaksājamas LKP.

5. Ev. Andersons ziņo, ka pēc Vācijas kapitulācijas notikušajā masveidīgā latviešu emigrantu pārvietošanās kustībā — galvenokārt no apgabaliem, kuŗi vēlāk nodoti Padomju savienībai — uz rietumiem, LKP un tās Aprūpes birojam nācies ļoti aktīvi piedalīties, sakarā ar ko no LKP summām izlietoti:

1. Pabalstiem trūkumā nonākušiem latviešiem	RM 27.378,20
2. Bēgļu transporta uztur. un spēkratu apdr. izdevumiem	„ 3.910,91
3. Transporta kolonnas u. c. algām	„ 8.114,53
	<hr/>
Kopā	RM 39.403,64

Ev. Andersons lūdz LNK lēmumu šajā lietā.

Nolemj: Atzīt, ka 1) tā kā lielākā daļa šo izdevumu saistīta ar kaņavīru piederīgo atbalstīšanu, pārvietošanu un apkalpošanu, un 2) ka līdzīgiem izdevumiem LNK nodevusi dažādām apgabalu un vietējām komitejām un L. S. Kr. plašākus līdzekļus, kuŗi arī izlietojami galvenokārt kaņavīru piederīgo apgādei un kas saskaņā ar iepriekšējo lēmumu norakstāmi no LKP summām, norakstīt līdzīgā kārtā arī RM 39.403,64.

6. A. Bērziņš ierosina pārrunas par LNK darbību un tai vajadzīgajiem līdzekļiem tālākajā, darbības likvidācijas posmā.
7. .... (paraksti)

Protokols Nr. 28
1945. g. 25. septembrī
(izvilkums)

Sēdē piedalās: prez. vietn. A. Bērziņš, locekli J. Mieziš un A. Plensners.

Klāt: LCK loceklis prof. F. Gulbis, E. Andersons.

Ziņojumi un pārrunas

1. E. Andersons ziņo par Kaņavīru palīdzības tiesisko stāvokli. KP dibināta 1943. g. 1. maijā. Tā bija pakļauta Iekšlietu ģenerāldirektoram. Tās priekšnieks bija B. Pavasars, bet ģenerālsekretārs E. Andersons. Kad B. Pavasaru no amata atbrīvoja,

Lēmumi

1. Kaņavīru palīdzības priekšnieka informāciju pieņem zināšanai un lūdz E. Andersonu Kaņavīru palīdzības darbu turpināt.

viņa pienākumus uzdeva pildīt ģenerālsekretāram. 1944. g. Zemes pašpārvaldi atbrīvoja no amata pienākumu pildīšanas Latvijā. Tad KP virsvadība pārgāja pie Latviešu leģiona ģenerālinspektora. Nodibinoties Nacionālajai komitejai, tā Liepājā nolēma iekļaut Kaņavīru palīdzību Nacionālās komitejas iestāžu skaitā, bet šis lēmums nav publicēts, ne arī paziņots Kaņavīru palīdzībai. Tāpēc KP arī turpmāk uzskata sevi pakļautu Latviešu leģiona ģenerālinspektoram vai viņa pilnvarotai personai, šinī gadījumā Latvijas nacionālās komitejas priekšsēža vietniekam. Latviešu centrālās komitejas pilnīgā rīcībā Kaņavīru palīdzība varēs pāriet, līdzko tā būs tiesiski leģitimējusies kā centrālais Latvijas valsts pārstāvības orgāns. Pastāvošie KP statūti nekollidē ne ar vienu no normām, kas spēkā okupētā Vācijā, un KP var strādāt statūtu robežās netraucēti tālāk, ko tā arī līdz turpmākam darīs. Kaņavīru palīdzības līdzekļi — kā ziedojumi tieši noteiktam mērķim — nevar tikt izlietoti vispārēju vajadzību apmierināšanai.

Prezidenta v. i.: A. Bērziņš
Protokoleja: J. Mieziņš

Dažas Nacionālajai komitejai ienākušas ziņas

Latviešu gūstekņu nometnes

uz 2. jūniju 1945. gadā

1. Putlosā	pltn. Liepiņš plkv. Krīpens maj. Baumanis	33. un 34. gren. pulki div. apgādes pulks	
	2. Cismārā	pltn. Celle plkv. Lasmanis	5457
		būvniecības u. c. vienības	1000
3. Grevsmīlē	plkv. Veckalniņš kapt. Sproģis kapt. Matuzelis	būvbataljoni būvbataljons —	1000 400 18
4. Gadebušā	kapt. Ābeltiņš	—	400
5. Rehuā	plkv. Meija	32. gren. pulks	1417
a) Maashulls- Fridrich- statte			
c. Vandzu	kapt. Jansons	veselības rotas	1600*
b) No Dānijas vēl ceļā	plkv. Rucelis		600
			<hr/> 11.892

* No 1600 cilvēkiem paši pārvietojās uz jaunu nometni 200, pārējie gaidīja transportu: no 1400 atlikušajiem 400 ir kaŗa invalīdi ar amputētiem locekļiem, to skaitā ap 20 virsnieku. Kāju protēžu trūkst 2 cilvēkiem, ap 1000 cilvēkiem vajadzīga ārstēšanās un atpūta.

Latvijas Sarkanā krusta dati

Latvijas Sarkanā krusta kaŗavīru kartotēkā līdz 1945. g. 12. jūnijam uztverti 8828 kaŗavīri, kuŗi pēc atsevišķām nometnēm sadalās šādi:

1. Oldenburg, Putlos	5172
2. Möln	465
3. Arensbeck	1068
4. Gadebusch	399
5. Rehn (pārvietota uz Dannau)	1148
6. Heidkatt	153
7. Lübeck, Pionier Kaserne	87
8. Lübeck, Cambrai Kaserne	40
9. Eutin, Marine Kaserne	84
10. Bad Schwartau	29
11. Bad Schwartau, (žēlsirdīgās māšas)	7
12. Neumünster	18
13. Ganienen, nometne	13
14. Ratzeburg, slimnīca	16
15. Timmersdorfer Strand	14
16. Hof Klostersee, Kr. Oldenburg	19
17. Hof Gutlau, Kr. Oldenburg	5
18. Dorf Bergen ü. Heide	48
19. Lohe bei Jürgen	38
20. Henstedt, slimnīca	2
21. Landesheilstätte, Teillazarett	2
22. — Waldlazarett	1
Kopā	8828

Bez tam kartotēkai piesūtīts saraksts par Grewesmühle's 1358 kaŗavīriem. Tā kā sarakstā uzrādīti vārdi un uzvārdi, kartotēkā to pagaidām nav iespējams ievest.

PIELIKUMS

Der Landrat
des Kreises Pinneberg

Pinneberg, den 7. Juni 1945

Bescheinigung

Gemäss Mitteilung des Militär-Gouverneurs ist eine zwangsweise Rückführung der litauischen, estnischen, lettischen, finnischen und tschechischen Staatsangehörigen in ihre Heimat nicht vorgesehen.

Dienstsiegel

I. A. (gez. Wilkins)

Für die Richtigkeit der Abschrift:
(Stempel — Stadt Elmshorn)

Elmshorn, den 7.6.45

I. A. Tampel

Kāda ģen. Bangerska atzīme:

Nacionālās komitejas sastāvs

I Līdz 1945. g. 7. jūnijam:

1. R. Bangerskis, 2. A. Silgailis, 3. J. Andersons, 4. V. Kociņš, 5. J. Miezišs, (Skaistlauka un Šildes nebija), Ģenerālprokurors Zvejnieks, Ģenerālkontrolieris Stīpnieks

II Pēc 1945. g. 7. jūnija:

1. R. Bangerskis, 2. Prof. Fr. Gulbis, 3. J. Lezdiņš (saimn. organizācijas), 4. J. Miezišs, 5. A. Plensners, 6. J. Andersons — Zviedrijā (?), Ģenerālprokurors Zvejnieks, Ģenerālkontrolieris Stīpnieks
Aicināti: 7. Bīskaps J. Rancāns, 8. Bij. Rīgas pils. galva R. Liepiņš
(Esmu paredzējis aicināt karavīru pārstāvjus pēc sazināšanās ar nometnēm, jo paredzētā delegācija vakar neieradās)

8.6.45.

Latvijas

Sarkanais Krusts

Šlezvigā, 12. jūnijā 1945. g.

Nacionālās komitejas prezidentam

Libekā

Pagodinot paziņot, ka LSK Šlezvīgas nodaļa neatrod par iespējamu pieņemt kandidātus Nacionālās komitejas komisijām, kamēr latviešu pārstāvības jautājumā nav saņemti norādījumi no Londonas.

Dr. A. Karps

LSK Šlezvīgas nodaļas
priekšnieks

*Latvijas nacionālās komitejas
prezidentam*

augsti godātam

ģen. Bangerska kungam

(izvilks)

Kā tagad noskaidrojies, prof. K. Kundziņa kungs atsakās uzņemties ne tik vien NK prezidenta vietnieka, bet arī vēlākās sarunās paredzētos lietpratēju komisijas priekšsēža amata pienākumus. Ievērojot šos, kā arī citus, Jums personīgās sarunās paskaidrotos apstākļus, mūsu savienību kandidāta C. S. »Turība« valdes priekšsēža J. Lezdiņa kunga līdzdarbošanās NK paliek neiespējama līdz vajadzīgo norādījumu saņemšanai no Londonas.

Šlezvigā,

12. jūnijā 1945. g.

Jūs augsti cienot,

C. S. »Turība« un Latvijas pie-
saimnieku centrālās savienības uzdevumā

J. Vilciņš

C. S. »Turība« valdes loceklis

IV daļa

DIENAS GRĀMATA

1. I. ...
Tā ...

2. I. ...
Apņemas ...

3. I. ...
Pirms ...

4. I. ...
Kā ...

5. I. ...
Atbilst ...

PIEZĪMES DIENAS GRĀMATĀ
1945. GADĀ

3. I, trešdien, Liepājā.

Tiek organizēti mežos klīstošo pieņemšanas punkti Liepājā un Ventspilī.

4. I, ceturtdien, Liepājā.

Apspriede pie manis. Dienas kārtībā latviešu iestāžu darbības saskaņošana bēgļu lietās un kaņavīru apgādes jautājumos. Piedalās direktors J. Niedra, Liepājas pilsētas galva J. Blaus, no Tautas palīdzības O. Freivalds, no Kaņavīru palīdzības K. Ozoliņš, plkv. Lasmanis, adj. maj. Mednis un ltn. Brīvkalns.

5. I, piektdien, Liepājā.

Pārrunas ar direkt. J. Niedru, ka nepieciešams nākt ar noteiktiem priekšlikumiem latviešu pašvaldību lietās. Pašvaldību iestādes gan pastāv, bet viņu tiesības vācu iestādes un amata personas ignorē un cenzūra svītros pat nosaukumu: »Pašvaldību departamenta direktors.«

Klišāns referēja par iemesliem, kāpēc mežos klīst latviešu partizāni. Laikrakstā »Tēvija« publicēts uzsaukums mežos noklīdušiem ierasties savākšanas punktos.

6. I, sestdien, Liepājā.

Atbilde plkv. Galdiņam policijas plkv. Veides lietā, kuŗš sūdzas, ka viņam (Veidem) nodarīta pārestība, ka viņš netiekot par Liepājas apriņķa priekšnieku. Galdiņš vēstulē man saka, ka pārestība Veidem esot pārestība arī Galdiņa pulkam, kuŗam Veide daudz palīdzējis. Atbildēju, ka apriņķa priekšnieka nozīmēšana nav atkarīga no manis, un man arī nav nekāda pamata Veides cīņā ar bijušo apriņķa priekšnieku nostāties Veides pusē. Nosūtīju Galdiņam arī izrakstu no Kovaļevska vēstules sakarā ar Galdiņa rakstu vērstu pret »kaŗa laika miera vīriem« (»Tēvijas« 298. numurā 1944. g.).

Bija ieradies kādreizējais kara saimniecības pārvaldes pltn. Grinbergs, kuŗš sūdzējās par viņam no vācu iestādēm nodarītām pārestībām viņa nekustamā īpašuma un citas mantas lietās.

7. I, svētdien, Liepājā.

Pamodies ļoti agri, sāku rakstīt iesniegumu augstākām vācu iestādēm Berlīnē par neciešamo stāvokli Latvijā un kas būtu darāms šī posta novēršanai.

8. I, pirmdien, Liepājā.

Stādījās priekšā jaunieceltais Liepājas apriņķa priekšnieks policijas pltn. Ginters. Savstarpējā strīdus dēļ apriņķa priekšnieka amatā nepalika ne bijušais Eichelis, nedz minēto vietu dabūja Veide.

Norunājām ar Niedru izbraukt uz Kuldīgu viņa gāzģeneratora automašīnā, jo benzīna devas samazinātas līdz pēdējai iespējai.

9. I, otrdien, Liepājā-Kuldīgā.

Izbraucām uz Kuldīgu kopā ar J. Niedru. Tur bija sapulcējušies visi apriņķu vecākie. Sniedzu viņiem informāciju par politiskiem jautājumiem un bēgļu lietām Vācijā. Apriņķu vecākie sniedza informāciju no vietām. Visumā ārkārtīgi satricinoša aina. Sadarbība pilnīgi neiespējama. Pilnīga patvaļa no vācu iestāžu puses.

Atceļā apstājāmieš pie Dunalkas pag. Spāģu mājām, kur novērojām, ka ceļa gabals noklāts ar kokiem un virs tiem ar rudzu salmiem, kas pie pašreizējās ārkārtīgās lopbarības krīzes ir nepielaižama lieta. Skuju koki turpat tuvumā.

12. I, piektdien, Liepājā.

Apspriede un pēc tam vakariņas pie manis. Piedalījās kārtības departamenta direktors plkv. Ozoliņš, Liepājas prefekts un visi apriņķu priekšnieki. Arī šeit tā pati aina, kāda attēlojās apriņķu vecāko apspriedē, kaut gan apriņķu priekšnieki savos vārdos daudz atturīgāki.

14. I, svētdien, Liepājā.

Biju kopā ar J. Niedru pie reichskomisāra vietnieka Mathiesen'a, kuŗam iesniedzu protestu pret Zemes pašpārvaldes organu

atlieku likvidēšanu un sašaurināšanu. Aizrādīju, ka oficiāla rīkojuma nekur par to nav, un tāda rīcība ienes chaosu uz vietām. Bija ieradies Tautas palīdzības priekšnieks Šildes kungs, kuŗš liek priekšā nodibināt »civīlo sektoru« pie Leģiona stāba. Saņemta vēstule no »Latvju Balss« redakt. P. Kovaļevska kunga.

15. I, pirmdien, Liepājā.

Kopā ar kapt. Rumpi izbraucām apskatīt gaisa izpalīgu nodarbināšanu pie 6. vācu zenitartil. divizionā Liepājas tuvumā. Izpalīgi Leģionā neietilpst, bet mums jāraugās, lai viņus nenostādītu neatbilstošos apstākļos. Iepazinos ar ģen. Šerneru (Schörner), kuŗš nemanot bija piebraucis, kamēr uzrunāju izpalīgus.

17. I, trešdien, Liepājā.

Pilsonis Vald. Gailis un pilsonē Lūcija Jekabsone iesniedza ziņojumus, ka viņiem miklāinos apstākļos pazuduši tuvinieki; it kā nošauti un sadedzināti.

18. I, ceturtdien, Liepājā.

Ģenerālis Šerners pārvietots no Kurzemes uz Vislas loku komandēt fronti.

Bija apgabaltiesas priekšsēdētājs Robežnieks, kuŗš stādījās priekšā sakarā ar viņa iecelšanu amatā Liepājā. Ieradās arī bij. Liepājas apr. pr-ks polic. pltn. Eichelis sakarā ar amata nodošanu. Viņš labprāt atgrieztos savā amatā.

19. I, piektdien, Liepājā.

Biju pie Gruppenführer'a Behrends'a un jautāju viņam: 1) Kas tā par organizāciju »Jagdverband« un kam tā pakļauta. 2) Kas tā par organizāciju, kas saucas par »Aufklärungstrupp« 212 un kam tā pakļauta. Bērends atbildēja: »Jagdverbandisti« esot pakļauti viņam, Bērendam, bet »Aufklärungstrupp« — Wehrmacht'am resp. frontes stābam. No kādām personām šīs vienības sastādās, to Bērends paskaidrot nevarēja.

Pieprasīju 319. un 322. polic. bataljonu nodošanu divīzijai. Apmeklēju kaŗavīru izrādi Liepājas operas telpās — bija labi noorganizēta un noritēja labi.

22. I, pirmdien, frontē.

Izbraucu L. Vairoga, L. Zegnera un kaŗa ziņotāja Ģērmaņa padarbībā uz fronti. Korpusa stābā nevienas no vadošām personām nesastapām. Ģen. Krūger's ir Vācijā; arī stāba priekšnieku neatradām stābā. Pa ceļam iegriezāmies Zemītes pag. valdē, kur atrodas arī aprīņķa vecākais. Satiku arī inŗ. Samtiņa dēlu. Vakarā divīzijas stābā asumu pilna izrunāšanās ar ģen. Streckenbach'u. Pārmet latviešu vienībām dezertēšanu un to, ka aizmugure pilna jauniem cilvēkiem, bet fronte tukša. Teicu, ka tie visi ir »Jagdverbandist'i« un »Aufklärungstrupp'isti«, kuŗus formē vācu vadība; lai protestē tur, bet neļļauj sarunā ar mani. Tad S. nomierinājas.

23. I, otrdien, frontē.

Apmeklēju ievainotos un slimos lazaretē Irlavā, kur paliku arī pa nakti. Pēc lazaretē izbraucu uz 15. artilērijas pulka sapieru bataljonu, 106. kājn. pulku (maj. Stīpnieks), Abavas 2. r. pārsienamo punktu, 19. artil. pulku, 1. sanitārās rotas pārsienamo punktu Lubu kroga telpās, Prūsēnos un apkārtējās mājās 1. sanitārās rotas pārsienamo punktu; tad vēl apmeklēju grūti ievainotos Snapju mājās. Pārbraucām Irlavā ārkārtīgi noguruši plkst. 19,15.

Dienā sākās stipra artilērijas uguns un vietvietām uzbrukumi, kāpēc uz divīzijas vadības vēlēšanos 42., 43. un 44. grenadiēŗu pulkus ar savu apmeklējumu neapgrūtināju.

24. I, trešdien, frontē.

Apmeklēju 506. zenitartilērijas divizionu (plkv. Gusevs). Frontē ļoti nemierīgi. Zvaniju 43. p. komandierim plkv. Osim, kuŗš lūdza labāk pie viņa šoreiz nebraukt. Devos pie 19. pret-tanku divizona, kuŗu komandē kapt. Akmeņkalējs. Tas gulēja un piecēlies bija ļoti bāls, vai nu pārāk noguris vai nevesels. Tad ierados pie plkv. Zvaigznes, kuŗš komandē nelielu būvbataljonu. Pulkvedim 54 gadi — stipri novecojis un slimo ar išiasu. Stāstīja, ka bataljonu apmeklējuši kurelieši un saagitējuši arī viņa bataljonā kādus 30 kaŗavīrus, kuŗi gribējuši pamest vienību un dezertēt ar ieročiem. Laikā dabūjis par to zināt un atrunājis.

Vakarā kopā ar divīzijas ārstu, sanitārās rotas komandieri

kapt. Rodi un pārējo sanitāro personālu apmeklējām kaņavīru kino izrādī.

25. I, ceturtdien, frontē.

Frontē mierīgāk, bet norunātās satikšanās dēļ ar J. Niedru pie korpusa stāba nekur neizbraucu, paredzot braukt atpakaļ ar dāvanām. Pusdienojām pie korpusa komandiera vietnieka ģen. leitnanta Weber'a. Pēcpusdienā izbraucām uz mājām un pa ceļam apmetāmies uz nakts mītni pie 322. polic. bataljona k-ŗa kapt. Ķikuta. Vakarā no komandiera stāba paziņoja, ka beidzot Niedra ar dāvanām kaņavīriem ieradies tur, un ka arī ģen. Krüger's 26. I. pusdienas laikā būšot atpakaļ.

26. I, piektdien, frontē.

Neievērojot aukstumu $-21 -23 C^{\circ}$, izdarīju 322. pol. bataljona skati; tas atstāja ļoti labu iespaidu. Strādā pie pozīciju nocietināšanas darbiem. Pēc tam devāmies uz Irlavas Sarkanā krusta slimnīcu, kur Dr. Katlaps mūs laipni novietoja pie sevis un kundze pacienāja ar labām pusdienām. Slimnīcā strādā arī prof. Veidemanis un tur mitinās arī mākslinieks Edv. Kalniņš. Krüger'u līdz vakaram nesagaidījuši, palikām pie viesmīlīgā Dr. Katlapa pa nakti. Ziņas no Vācijas jau ceturto dienu arvienu sliktākas: krievi jau pie Elbingas, Marienburgas, un neviens nezina, kas notiek Dancigā.

27. I, sestdien, Irlavā-Liepājā.

No stāba paziņoja, ka ģen. Krüger's varot mūs pieņemt plkst. 16, bet kad atbildēju, ka braucu projām no rīta, tad pieņēma plkst. 11. Nekā noteikta pārrunās nepadācām; ģenerālis, no ceļa noguris, nebija sevišķi labā omā. Paziņojuši par dāvanu atvešanu un nodošanu fronteī, šķīrāmies.

Kabilē pa tālruni sazvānījos ar 319. bat. komandieri majoru Tiltiņu un lūdzu viņu ierasties uz ceļa pretim uz satikšanas. Tā kā ceļa apstākļi nedeva iespēju pie bataljona nokļūt, tad visu nepieciešamo pārrunājuši un nokārtojuši, šķīrāmies. Nedaudz minūtes pieturējuši Aizputē, vakarā plkst. 19. ieradāmies Liepājā.

28. I, svētdien, Liepājā.

Lasīju sakrājušos pastu un visu dienu strādāju. Pēcpusdienā sakaru virsnieks Tänzera paziņoja, ka uz Vāciju iespējams izlidot no Ventspils, bet uz turieni jālidojot ar mazo »Storchu«, vai jābrauc ar auto. Sākām ar adjutantu Zēgneru gatavoties; steigā kārtoju šādas tādas neatliekamas darīšanas.

Parakstīju iesniegumus: 1) par atsevišķo būvbataljonu apvienošanu pulkā, lai būtu savs latviešu komandieris, 2) par policijas bataljonu nodošanu 106. pulkam resp. to iekļaušanu VI. korpusa sastāvā pie pārējām latviešu vienībām. Otrā rītā noskaidrojās, ka jālidot uz Vāciju ar mazo »Storcha« lidmašīnu.

29. I, pirmdien, Liepājā-Dancigā.

Plkst. 9. izbraucām ar adjutantu Zēgneru uz aerodromu un 10,45 izlidojām ar »Storchu« uz Vāciju. Bija paredzēts nolaisties Kēnigsbergā, bet laba laika dēļ varējām ceļu turpināt tieši uz Dancigu. Dziļā sniega dēļ (līdz 1 metram) ilgi nevarējām nosēsties, vairākkārt tuvojāmies zemei un atkal cēlāmies gaisā. Pēc telefoniskas sazināšanās ar stābu, virspulkv. Silgailis ieradās ar auto mums pretim. Stābā nedaudz ieēduši, devāmies uz manu istabu, kuŗu atradām tukšu un aukstu. Zelma ar mantām kopā ar citiem aizbraukuši uz Neubrandenburgu. Vakarā Zēgners izgāja meklēt viesnīcā istabu.

Pēc Zēgnera aiziešanas ieradās mājas īpašniece Strautmane un uzlūdza pa nakti pie viņas vecākiem, ko neapsolīju.

Pēc tam pievakarē, nesagaidījis Zēgneru, devos pie virspulkv. Silgaila uz apspriedi. Pēc apspriedes atkal ieradās Strautmane un savu lūgumu atkārtoja, bet arī viesnīcā istaba jau bija noiŗēta. Tomēr kundzi nogādājām pie viņas vecākiem un noskaidrojuši, ka tur palikšanas nav, aizbraucām uz viesnīcu. Ir kundzes vecāki, ir pate kundze bija nelaimīgi katrs sava iemesla dēļ. Kundzes tēvs baidās no boļševikiem, bet palikšot uz vietas, jo nevarot pamest viņa pārvaldītos uzņēmumus. Teicām, ka pie boļševikiem gan tos viņš arī nepārvaldīs, un šķīrāmies.

30. I, otrdien, Dancigā.

Darbs aizņem visu dienu līdz pat vēlam vakaram stābā. Pieņēmu pulkv. Ruceli, »Turības« pārstāvjus, sakaru virsnieku kapt. Müller'u un citus. Tikos ar ģen. Katzmann'u.

31. I, trešdien, Dancigā.

Biju pie frontes iecirkņa komandējošā ģenerāļa, kuŗa uzvārdu neatceros. Zvanīja no Berlīnes Kurzemes pilnvarnieks ģenerālis Bērendss un prasīja, kur tiksimies. Rīt lidosim uz Berlīni. Aizrakstīju brālim un uzmanīgi minēju, ka pretinieks pievirzījies 15. divīzijas rajonam, lai būtu sagatavots katram gadījumam. Indulis taču tur. Saņēmu vēstuli no kapt. Eichenbauma, kuŗu pazinu jau no Pļaviņām; uz vēstuli atbildēju.

Nodiktēju protesta rakstu Reichsführer'am un memorandu Berger'am.

1. II, ceturtdien, Dancigā-Berlīnē.

Vakarā vēlu ieradāms Berlīnē un apmetāms »Adlonas« viesnīcā. Vakarā bija trauksme, slēpāms bunkurā, kas diezgan pamatīgi iekārtots.

Tikos arī ar igauņu leģiona ģenerālinspektoru ģen. Södla un ar J. Vītolu, Liepājas laikraksta »Tēvija« redaktoru.

2. II, piektdien, Berlīnē, »Adlonā«.

Agri no rīta plkst 4. uzlidojums, pēc trauksmes drusku vēl aizmīgu. Apmeklēju J. Miezi un Zvejnieku dzīvokļos, bet nestapu mājās. Pēcpusdienā sarunājos ar R. Veidemani, Zvejnieku, Reinhardu, Burkevīcu, Dr. J. Ikši un citiem. Ieradās vizītē Södla ar vienu no Igaunijas ģenerāldirektoriem un sūdzējās par Dr. Māe, kuŗš izsludinājis igauņu iesaukšanu šeit Vācijā karadienestā. Es izteicos pret katru iesaukšanas veidu un vispār pret iesaukšanu Vācijā tanī laikā, kad mūsu Zemes pašpārvalde vairs nedarbojas. Saņemta ziņa par Kocha atcelšanu no Rītpriūsiņas gauleitera amata. Ko līdz tagad viņa atcelšana, kad savus nedarbus viņš jau padarījis. Rīt jābūt pie ģen. Bergera plkst. 15. Vakarā atkal trauksme un slēpšanās patvertnē.

3. II, sestdiena, Berlīnē.

Pašsajūta veselības ziņā labāka. No rīta ieradās pie manis mūsu laikraksta Daugavas Vanagi redakcijas loceklis Skultāns un lūdza ierasties, lai iepazītos ar darbinieku un redakcijas telpām un iekārtojumu. Devāms uz tuvāko apakšzemes dzelzceļa pietātni. Tur dzirdējām priekštrauksmi un, velti izgaidījušies vilcienu, piedzīvojām arī trauksmi. Devāms uz tuvāko patvertni, kas atradās Vācijas Propagandas ministrijas ēkā apm.

9—10 metru apakš zemes. Pazibēja doma, ka te nu esam drošībā. Kādā telpā visas sēdvietas jau bija aizņemtas, un viena dāma gribēja nokļūt blakus telpā, bet tur nelaida iekšā, jo uz durvīm bija rakstīts, ka tur vajadzīga sevišķa atļauja; tā arī mums bija jāpaliek pirmajā telpā. Atsēdos uz ķebliša pie aizliegtajām durvīm un Skultāns stāvēja aiz manis. Pēc kāda laika notika divi šausmīgi sprādzieni — aiz blakus telpas durvīm līdzās mums, un otrā pusē mūsu telpai. Mūsu telpa piepildījās ar putekļiem un gružiem no blakus telpas, kuņas durvis atsprāga vaļā. Izrādījās, ka telpā, kuņā mēs netikām iekšā, kādas 20 personas ievainotas un 5 vai 6 nosistas. — Uz redakciju vairs nebraucu, bet gāju atpakaļ uz viesnīcu un pēc tam pie ģen. Bergera. Tur bija liela izrunāšanās, kuņas rezultātā viņš piekrita mūsu »Nacionālās komitejas« dibināšanai saskaņā ar mūsu priekšlikumu. Vakarā saņēmu ziņu, ka uzlidojumā krituši trīs mūsu laikraksta redakcijas locekļi: Skultāna kundze, dzim. Caune, Pakalnetis un Kvālis. Žēl, — visi bija labi cilvēki. Skultāni pazīnu jau Rīgā kā Caunes jaunkundzi ļoti labi.

4. II, svētdien, Berlīnē.

Pārrunas ar J. Miezi, Zvejnieku, Raitumu, Roju; temats: Nacionālās padomes sasaukšana.

Zvejnieks ir pret nosaukumu »Komiteja«, bet vēlas, lai Vācijas valdība deklarētu, ka mums pieder suverēnitāte. Bet vai nav jau par vēlu ...

Žēl, ļoti žēl vakar uzlidojumā kritušo jauno dzīvību, kuņas ne tikai redakcijai, bet visai mūsu tautai ir vajadzīgas.

5. II, pirmdien, Berlīnē.

Nekādu ziņu par 15. divīziju. Nosūtīju brālīm uz Bincu telegrammu ar jautājumu, vai viņš var tur palikt. Kopā ar Miezi un Zvejnieku strādājam pie deklarācijas projekta un saraksta sastādīšanas, ko aicināt uz Nacionālo sapulci. Nepieciešams, lai būtu reprezentētas visas iedzīvotāju grupas kā Vācijā, tā vēl atlikušajā Latvijas teritorijā. Norakstīju Kovaļevskim īsu vēstulīti. Ieradās kāds baltrutēņu virsnieks un pieteica sava ģenerāļa apmeklējumu. Vakarā ieradās arī plkv. Grīnbergs. Vakars — kopā ar Veidemani pie kafijas.

6. II, otrdien, Berlīnē.

Trauksme plkst. 3,30 spieda atstāt gultu un meklēt glābiņu patvertnē. Komandēju no rīta virsplkv. Silgaili noskaidrot Hauptamt'ā: 1) kur atrodas mūsu vienības Vācijā: 15. divīzija un visas »Ersatzeinheiten«. 2) Kurp un kādam nolūkam sūta arī latviešu kaņavīrus līdz ar vācu SS vīriem uz DA no Berlīnes. Mūsu kaņavīri sūtāmi uz ZR, kur Leģiona stābs. Norakstīju H. Vītolam. Gribēju zvanīt Kovaļevskim, bet tālrunis bojāts. Ieradās Jūlijs Bračs, sakās esot Iekšlietu ģenerāldirekcijas propagandas nodaļas vadītājs. Nekā konkrēta nemācēja pateikt, ko būtu darījis līdz šim, nemācēja sniegt arī nekādu informāciju mums.

7. II, trešdien, Berlīnē.

Daudz domāju par politisko stāvokli un nākotnes izredzēm, kuŗas ir ļoti drūmas. Nabaga Kurzeme arvienu vairāk tiek atšķelta no pārējās frontes un pilnīgi ielenkta. Domāju arī par Nacionālās komitejas dibināšanu Vācijas sabrukuma laikā. Attaisnojums — pilnīgs latviešu tautas pārstāvības trūkums ne tikai šeit Vācijā. Kas beigu cēlienā runās par mums ar tautu likteņu lēmējiem? Jau ieradies no Kurzemes inž. Jānis Leimanis, kas iecelts par Augstākās tehniskās pārvaldes priekšnieku Kurzēmē. Saka, ka sadarbošoties ar »Todt« organizāciju, būvēšot ceļus un veikšot citus darbus un varēšot kaut ko darīt arī mūsu tautiešu labā.

8. II, ceturtdien, Berlīnē.

Strādāju pie pārvaldes aparāta schemas un personāla sadales.

Ieradās no Kurzemes no 19. divīzijas pltn. Galdiņš un kapt. Ancāns.

Ieradās Turmanis no Austrumu ministrijas un paziņoja, ka viņš brauc uz Drēzdeni sakārtot telpas LNP sapulcei. Tas rada lielu uztraukumu, jo bija paredzēts, ka to darīs Ārlietu ministrijas darbinieks fon Kleists. Pārrunas par to pie ģenerāļa Dankera viesnīcā.

Trauksme vakarā ap plkst. 23., kad jau gulējām. No Bergera solījums pieņemt mani (kopā ar ģen. Dankeru) rīt, 9. februārī plkst. 11.

9. II, piektdien, Berlīnē.

Plkst. 10.30 ieradās ģen. Dankers un drusku vēlāk arī Hauptamt'a pltn. Dr. Arlt's, ar kuŗu kopā devāmies pie ģen. Bergera. Pēdējais vēlreiz apstiprināja, ka Latvieŗu nacionālajai komitejai Kurzemē būs dariŗana tikai ar militāro varu, bet ne ar Austrumu ministriju un tās iestādēm. Pusedinojām tur klubā un sakarā ar uzlidojumu sēdējām arī patvertnē. Pārrunas ar Dr. Kleistu »Adlonā«. Iebraukusi Aperata kundze no 15. divīzijas meklēt savas darbinieces, bet par 15. divīzijas atraŗanās vietu noteiktas ziņas nesniedza. Adjutants ltn. Zegners izprasījās uz Drezdeni pie savas ģimenes, to paŗu lūdz virsplkv. Silgailis. Es vien to nevaru darīt, jo laika nav. Iesniegums Reichsführer'am ar lūgumu novērst trūkumus latvieŗu vienību vadībā.

11. II, svētdien, Berlīnē.

Visu dienu strādājām. Vakara apspriedē atkal sarauŗanās plkv. Karlsonam ar Zvejnieku. Pēdējam daŗreiz nebija tomēr taisnība, kaut arī plkv. Karlsons aizraujas un pārāk vienpusīgi sprieŗ. Konstruēŗanās noteikumos ir teikts, ka atgrieŗamies pie stāvokļa, kāds bija 1940. g. 17. VI, bet Zvejnieks grib ievest klauzulu, ka Padome ratificē līgumus. Bet 1940. gadā padomes nebija un kas tagad lai pieņem tādu likumu par padomi? Vai tad to var darīt sasauktā Nacionālā padome? Gribēja pat, lai to izdod Zemes pašpārvalde.

13. II, otrdien, Berlīnē.

Visa diena pagāja apspriedēs un rakstu darbos un sagatavoŗanā izbraucienam uz Drēzdeni. Paŗvaldības aparāta sastādīŗana rada grūtības: Plkv. Galdiņŗ 19. divīzijas vārdā prasa, lai komitejā būtu tikai kaŗavīri: 1) Galdiņŗ pats, plkv. Osis, Kociņŗ un Skaistlauks, paliekot arī ieņemamos pulku komandieŗu amatos, ko atrodu par neiespējamu. Tad jau korpusa vai divīzijas k-ris diktēs savu gribu Latvieŗu nacionālajai komitejai, tas ir gluŗi skaidrs. Vācieŗi man prasa, kas nākŗot komitejā. Atbildēju, ka ar daudziem neesmu ticies un nezinu, kas nāks, un nezinu, vai arī es nākŗu. Kad iesniedzu 20 varbūtējos kandidā-tus, tad vācieŗi ieteica arī Grapmani, Raitumu, Kociņu, Osi, Galdiņu un citus, bet 7 mūsu kandidātiem pavilkta svītras ar

ieteikumu pagaidām no to uzstādīšanas atturēties. Plkst. 18,30 izbraucām uz Drēzdeni.

14. II, trešdien, Berlīnē-Drēzdenē.

Naktī izplatījās ziņa, ka Drēzdene bombardēta no gaisa. Ģen. Dankera adjutants I. Kuplis pēc pusnakts paziņoja, ka mūsu vilciens neiet vis tieši uz Drēzdeni, bet novirzīts uz Chemnicu. Tas arī apstiprinājās un plkst. 8,30 vilciens apstājās Chemnicā. Vajadzēja ap 10,20 doties tālāk, bet tas nenotika, jo sākās trauksme un ilgstoša bēgulošana no vagoniem uz klintī izcirsto bunkuru un atpakaļ. Beidzot mūsu vilciens aizgāja, bet mēs palikām. Esot bijusi vāja lokomotīve, lai visu vilcienu paņemtu. Ap plkst 14. padeva atsevišķu lokomotīvi mūsu mazajam sastāvam un ap plkst. 16,30 ie braucām Freitālē. Tur uzzinājām, ka Drēzdene ārkārtīgi sabumbota un deg. Saņēmām arī Reinharda vēstuli no cauri Freitālei pretim braucošā vilciena, ka viņš atgriežas Berlīnē. Tomēr izsūtījām izlūkus un, gaidot uz viņu atgriešanos, pārdzīvojam trauksmi klints alā. Kad atgriezušies izlūki (virspkv. Silgailis un citi) Reinharda ziņojumu apstiprināja, ka pārlieku lielo liesmu dēļ Drēzdenē pat iekļūt nav iespējams, nolēmām atgriezties Berlīnē.

15. II, ceturtdien, ceļā uz Berlīni.

Esam ceļā uz Berlīni no Drēzdenes, kur no paredzētās LNP sapulces nekas neiznāca. Drēzdene ārkārtīgi cietusi naktī no 13. uz 14. februāri un 14. febr. dienā. Saruna ar ģen. Dankeru mani noskaņoja pavisam pesimistiski: visi gribētu gan valdīt, bet kaut ko upurēt no savām ērtībām negrib. Neatzīst Kristus izteikto principu: »Kas no jums grib būt tas lielākais, tas lai ir citu kalps.« Lūk, Dankeram svētdien jātiekot prom, viņš jau tā 2 nedēļas esot prom no mājām, no ģimenes, un ilgāk palikt nevarot.

16. II, piektdien, Berlīnē.

Atkal nakts »Adlonā«. Nolēmām nolikt sanāksmi Potsdamā 20. februārī plkst 15. Ieradās Turmanis no Drēzdenes un stāstīja, ka uzbrukuma laikā pazaudējis savas mantas. Satikšanās ar Reinhardu, Freimani, kapt. Strazdiņu un vēlāk pievakarē ar J. Miezi. Virspkv. Silgailis ar J. Zegneru izbrauc uz Neu-

brandenburgu — nosūtu vēstules savējiem un Zelmai. Būs izredzes novietot brāļa ģimeni Lübeck'ā.

17. II, sestdien, Berlīnē.

Silgailis izbrauca agri no rīta; esmu palicis viens ar savām drūmajām domām. Es esmu tas upuļa jērs: visi egoistiski vairās no atbildības un no braukšanas uz Kurzemi jau katrā ziņā. Tas pēdējo frontes ziņu rezultāts. Daži arī nopietni slimī kā H. Vītols, plkv. Skaistlauks un Kociņš. Nevaram sameklēt prof. Jureviču, nebrauc arī agr. Andersons. Jāpiedabū arī plkv. Plensners. Tomēr beidzot ieradās Andersons no Usedomas un J. Niedra ar Blauu no Liepājas. Visi trīs bijuši arī Drēzdenē, jeb pareizāk līdz Drēzdeni. Amerikas laikraksta »Chicago Tribune« pārstāvja Donald'a Day'a kundze uzdāvāja man pildspalvu pazaudētās vietā. Ar J. Niedru, Andersonu un Blauu vienojamies pārrunāt rīt no rīta.

18. II, svētdien, Berlīnē.

Ieradās Niedra, Andersons, Plensners, Karlsons, Ikše, Miezis un citi. Pārrunas un debātes turpinājās. Nepatikama intervija no ģen. Dankera laikrakstā »Latvju Balss«, it kā jaunā organizācija »LNP« būtu tikai Zemes pašpārvaldes turpinājums. Sarīkojām pie manis tēju ar Andersonu un Niedras atvestiem uzkožamiem, bet tūliņ sākās trauksme un bija jādodas uz bunkuru. Pēc tam salasījāties pie manis no jauna.

19. II, pirmdien, Berlīnē.

Plkst. 10. aizgāju pie ģen. Dankera, kur turpinājās debātes par neveikli sastādīto deklarāciju, kuŗu nolāsīs ģen. Dankers. Otrs jautājums bija »mazās padomes« sastādīšana un tās vadība. Nolemts, ka LNP ienesīs grozījumus, ka lietpratēju komisiju 18 personu sastāvā izvēlas komitejas priekšsēdētājs resp. prezidents.

Ieradies no Neubrandenburgas virsplkv. Silgailis stāsta bēdīgas lietas par 15. divīzijas zaudējumiem un gandrīz iznīcināšanu.

20. II, otrdien, Berlīnē-Potsdamā.

No rīta vēl steigā pārredīgām prezidenta deklarācijas tekstu, ko Plensners bija atradis par nepieņemamu dažās vietās. Pēc tam ieradies Dr. Arlt's izteicās, ka Reichsführer's vēloties,

lai LNK vietā tiktu organizēta »Latvijas atbrīvošanas komiteja«. Izcēlās debātes, vieni atrada, ka pēdējais nosaukums būtu labāks nekā pirmais; es domāju, ka pirmais labāks. Tomēr sagatavots tika arī otrs variants. Plkst. 14,30 ieradāmie Potsdamā un tur, vēl turpinot debātes, palikām pie agrākā teksta. Slikti, ka, izņemot Reinhardu, mums nav neviena diplomāta pie mūsu komitejas šūpla klāt; arī Reinhardus slimo.

Īsi pēc plkst. 15. norisinājās svinīgais akts, kurā klātesošie vienbalsīgi ievēlēja mani par LNK prezidentu. Sekoja apsveikumi un novēlējumi kā no vācu iestāžu pārstāvju puses, tā no latviešiem. Bija rīkotas arī vakariņas kādā vasaras kluba vai restorāna zālē. Plkst. 20. atceļā uz mājām 2 reizes pārdzīvojam trauksmi. Ar smagu sirdi ierados savā numurā un ilgi nevarēju iemigt. Grūts darbs, liela atbildība stāv priekšā.

Saņēmu Alfr. Bērziņa vēstuli ar nožēlu, ka uzaicinājums ierasties 15. februārī Drēzdenē saņemts tikai 14. februārī.

21. II, trešdien, Berlīnē.

Pirmā komitejas sēde notika plkst. 11., kurā īsumā pārrunājām organizācijas dabas jautājumus. Uzlidojums notika 4 reizes. Sēdējām lielāko tiesu patvertnē.

22. II, ceturtdien, Berlīnē.

Diena iesākās ar lielu uztraukumu sakarā ar to, ka vācu laikrakstos parādījies tendenciozs raksts par LNK, resp. par tās dibināšanu. Tur teikts arī, ka es resp. LNK prezidents tiek »iecelts« par Kurzemes pārvaldes šefu. Starp citām aplamībām minēts arī, ka komiteju nodibinājuši Latvijas bēgļi Vācijā, kaut gan viņi zināja, ka LNP piedalās arī Kurzemes pašvaldību un Kurzemes cīnītāju pārstāvji.

Šodien aizbrauc J. Niedra, plkv. Galdiņš un kapt. Ancans caur Dancigu atpakaļ uz Kurzemi. Galdiņš neapmierināts, kaņavīriem neesot teikšana. Vakarā uzlidojums un sēdēšana patvertnē līdz plkst. 21,20.

23. II, piektdien, Berlīnē.

Izrādās, ka vācu cenzūra neļauj mūsu laikrakstam »Latvju balsij« komiteju saukt par Latviešu nacionālo komiteju, bet prasa, lai tā saucas par Latvijas brīvības komiteju. Nosaukums jau nav slikts, bet mēs jau neesam bērni, ir taču nodibināta

LNK, un neviens to tagad nevar grozīt. Tad jāsasauc jauna LNPadome, kuŗa par to var lemt. Sākas jau pazīstamās intrigas un nerrošanās. Liku, lai mūsu laikrakstu neiespiež, kamēr nenoskaidrosies, vai vispār būs kāda komiteja vai ne. Gribēju jau izbraukt uz Gistrovu uz pāris dienām, bet Rozenbergs vēlas mūs redzēt plkst. 10,15.

Bija otrā komitejas sēde, kuŗā J. Miezišs referēja par Turmaņa apmeklējumu un Andersons par tikšanos ar Apgādes ministru. Atkal trauksme; Blaus aizbrauca uz Liepāju.

24. II, sestdien, Berlīnē.

Pamodos no nelabas sajūtas, ka mēs ar Silgaili paši esam pielaiduši kļūdu attieksmē uz komitejas nosaukumu. Paklausot Silgaila ieteikumam, es parakstīju nepārlabotu vāciešu sastādītu telegrammas tekstu, un tur varēja būt nepareizs komitejas nosaukums; nu Reichsführer's gribēs palikt pie sava. Pārējās telegrammas tekstu gan izlabojām, bet parakstā amata apzīmējumus laikam gan ne; telegrammu tekstus bija sastādījis Dr. Arlts un nodevis tās Silgailim. Vācu valodu nepārvaldu, kāpēc pats tekstu nelasīju, bet uzdevu Silgailim to man nolasīt priekšā latviski. Šādas kļūdas kādreiz dārgi maksā un laikam maksās šoreiz arī. Ņemšu atbildību uz sevi un, ja vajadzēs, atteikšos no LNK prezidenta amata.

Bijām ar Silgaili pie Rozenberga un pārrunājām dažus jautājumus, arī par komitejas nosaukuma strīdu.

25. II, svētdien, Gistrovā.

Naktī kopā ar maj. Incbergu iebraucām Güstrow'ā. Ar pūlēm sameklēju Diestelweg 85, kur nedaudz atpūtos. Jau plkst. 16. vajadzēja būt stacijā, lai tiktu Berlīnes vilcienā un nākošā dienā plkst. 15. varētu nokļūt pie ģen. Bergera. Ceļā, kādā lielākā stacijā pārdzīvojām gaisa trauksmi. Vakarā sarunas ar virsplkv. Silgaili par notikumiem Dancigā.

26. II, pirmdien, Berlīnē.

Pēc brokastīm ieradās Aperāta kundze ar savu meitu un jautāja, ko viņai darīt un vai viņa palikšot sieviešu organizācijas priekšgalā vai ne.

Bijām pie ģen. Bergera, kuŗš ļoti steidzina braukt uz Kurzemi. Atspēkoju tomēr mūsu LNK nosaukumu ar ultimātu, ka

komitejas citādi nebūs. Līdzbraucēju uz Kurzemi paliek arvienu mazāk: Liepiņš nav atgriezies, kaut arī apņēmās līdzdarboties. Skrebers saslīmis, arī Plensners politisko apstākļu dēļ nevarot braukt. Palieku es gluži viens pats.

Šodien 2 reizes uzlidojumi — ap pusdienas laiku un vakarā. Mans adjutants Zegners pazudis no pag. ceturtdienas un arī maj. Incberga šodien neredzu.

27. II, otrdien, Berlīnē.

Nekā jauna; jūtos drusku noguris, tomēr atpūsties nav laika.

28. II, trešdien, Berlīnē.

Liels boļševiku iebrukums Keslīnas virzienā. Izsaucu uz pārrunām H. Vītolu un Freimani preses un Letas organizēšanas lietās. Neviena cita nav — jāizlīdzas ar tiem, ko varam sadabūt.

Sagatavoju Salnajam Zviedrijā informāciju un laikrakstu Latvju Balss 3 eksemplāros. Tiek sagatavota informācija pa radio visām valstīm un rakstiski Vācijas ārlietu ministram.

1. III, ceturtdien, Berlīnē.

Plkst. 9,15 man paziņoja, ka no Liepājas ieradies Šildes kungs — viens no paredzētiem ģenerālsekretāriem. Plkst. 12. bijām pie Vācijas ārlietu ministrijas Staatssekretār'a Baron'a von Sten-grath'a. Saruna ieilga līdz plkst. 13,25, t. i. vairāk nekā stundu. Dažos jautājumos it kā varētum saprasties. Vispār barons Sten-grath's izteica daudz laipnību un komplimentu latviešiem un latvju cīnītājiem.

3. III, sestdien, ceļā.

Izbraucām vēlu, jo Müller's vēl gribēja sazvanīties ar Ber-līni, bet izrādījās, ka tur uzlidojums. Arī auto atkal niķojās braucienā kavēja. Izbraucām ap plkst. 13,30 un gažām milzīgām vācu bēgļu rindām ap plkst 16. nonācām Neubrandenburgā. Tur atradām priekšā J. Miezi, Andersonu (agr.) un Zvejnieku. Bija ieradies arī Putniņš, kas paredzēts par Liepājas apriņķa vecāko. Andersonam, redzams, ārkārtīgi negribas braukt, varbūt arī Skujevics viņu tā noskaņojis. Jādodas uz Stetīni rīt agrāk, lai līdz plkst. 12. būtu tur.

4. III, svētdien, Neubrandenburgā-Stetinē.

Uzpurinājies plāns sniedzīņš — visa pilsēta vēl dus saldā miegā. Es ar rūpēm sirdī gatavojos doties no Neubrandenburgas ne uz rietumiem, kurp dodas visi, bet uz austrumiem, pretī nezināmam liktēnim, uz Kurzemi. Ka vācieši nedomā to noturēt par katru cenu, tas ir skaidrs, jo pretinieks jau tuvojas Berlīnei. Bet tautas un cīnītāju labā jāiet un jānes šis upuris, kaut ar saviem gadiem aiz muguras varētu prasīt no likteņa arī mieru un atpūtu. Vakarā nonācām Stetinē, kas stipri cietusi no uzlidojumiem. Apstājāmie pie viesnīcas, kuŗa netiek apkurināta, tur ēdām pusdienas. Auto ar plkv. Zeniņu aizsūtīju pretim smagai mašīnai pēc Mieža, Zvejnieka un Andersona. Pa nakti apmetāmie »Linden« viesnīcā, kuŗu apkurina, bet no 18. līdz 20,30 neapgaismo.

5. III, pirmdien, Stetinē.

Noskaidrojās, ka izbraukšana būs pēc plkst. 14. Ieradās plkv. Rušmanis, kuŗš ar 2500 kaŗavīriem paredzēts 19. divīzijas papildināšanai. Kaŗavīri nepilnīgi ietērti un nav apbruņoti, nodarbināti ierakumu darbos. Ieradāmie Ersatzdepot punktā, lai pārrunātu kaŗavīru vajadzības un stāvokli. Bēgļu lietu kārtošanai un palīdzības sniegšanai tautiešiem pie augstākā policijas vadītāja paliek plkv. Zeniņš.

Plkst. 16. nonācām uz kuģa »Deutschland«, kur tikai man izdevās sadabūt mazu kajīti, pārējiem līdzbraucējiem bija jānovietojas kopējā telpā. Uz kuģa daudz vācu kaŗavīru. Vakarā kuģis iebrauca Svinemindē.

6. III, otrdien, »Deutschland«.

Izrādās, ka kuģis visu laiku palicis uz vietas arī pa nakti un stāv vēl visu dienu. Vakarā karavāna lasījās kopā; runāja, ka tumsai iestājoties izbraukšot. Naktī uz 7. III jutu, ka kuģa mašīnas darbojas, bet kuģa šūpošanās nav jūtama.

7. III, trešdien, »Deutschland«.

Agri no rīta jutu, ka mašīnas apstājas un kuģis izmet enkuru. Drīz kāds pasažieris paziņoja, ka kuģis atgriezies Svinemindē un izbraukšot tikai nākošā dienā. Izgājis uz klāja, saskatīju karavānā 20 kuģus. Migla klāja horizontu, bet reizēm kļuva gaišāks. Pilsētas virzienā dzirdami sprādzieni. Mazi kuģīši un zemūdenes apbraukāja karavānu.

8. III, ceturtdien, »Deutschland«.

Pamodos plkst. 6 it kā no sauciena: »Uz kuģa trauksme«. Sāku klausīties, bet viss palika klusu, tikai mašīnas atkal strādāja, kāpēc domāju, ka esam ceļā. Izrādījās, ka esam atgājuši nedaudz krasta virzienā un nostājušies starp kuģu karavānu un krastu. Liels kreiseris visu priekšā. Sāk aptrūkt maizes, gaidām kuģi ar pārtiku. Mūsu kuģis no reida atgriezās upes gultnē pie pašas pilsētas (Svinemindes). Nolaiž laivas un daudzi aizbrauc uz pilsētu. Pusdienoju no konservu kārbas, ko dabūju stābā, apmeklējot Rušmaņa vienību.

9. III, piektdien, »Deutschland«.

Braucam tieši uz ziemeļiem no Kolbergas, ir plkst. 11.

10. III, sestdien, Liepājā.

Pamodos no rīta ap 3.30, bet ap 4.30 jutu, ka kuģis apstājas. Ap plkst. 5.30 iebraucām Liepājā. Tātad galā gan; ilgā braukāšana jau bija apnikusi, bija bažas arī par varbūtēju krievu uzbrukumu. Sagaidītāju bija prāvs skaits: starp tiem Liepājas pilsētas galva Blaus, pašvaldību dep. dir. J. Niedra, inž. Leimanis, prefekts, polic. dep. direkt. Ozoliņš, plkv. Tīrzītis, Zemkopības dep. dir. Ķīrsis un citi.

Ap plkst. 10.45 apspriede pēc apsveikuma, ko man visu kurzemnieku vārdā nodeva inž. Leimanis. Pusdienojām stābā un pēc tam atkal apspriede un pārrunas. Plkst. 17. satikšanās ar ģen. Bērendsu.

11. III, svētdien, Liepājā.

Plkst. 7. izbraucām uz korpusa stābu. Ceļš ārkārtīgi grūts, kāpēc nokļuvām tur ar lielu novēlošanos; vietām auto bija jāstumj pašiem dziļa sniega un atkušņa dēļ. Ģen. Krüger's sagaidīja ar lielu pompu, kaut ko līdzīgu goda sardzei un pusdienām. Sarunās tomēr izskanēja vēlēšanās arī viņam iejaukties pārvaldes lietās. Kā ļoti svarīgu lietu tūliņ paziņoja, ka par sakaru virsnieku viņš nozīmēšot plkv. Osi, pulka komandieri, kuņam taču vajadzētu būt pulkā un frontē. Es tā baidījos divīziju noplicināt un tāpēc komitejā aicināju plkv. Kociņu un Skaistlauku, kuņi pašlaik slimoja un nebija paredzama drīza viņu atgriešanās vienībās. Baidos, ka »onkuļu« būs pārāk daudz. Neapmeklējis divīziju, plkst. 23.30 atgriezās Liepājā.

12. III, pirmdien, Liepājā.

Pamodos ap plkst. 5. un vairs nevarēju aizmigt. Pārrunātais korpusā un pārdomātais ceļā »radīja man galvas sāpes« un neļāva iemigt. Izaicināju komitejas locekļus Miezi, Andersonu un Zvejnieku un, pārrunājuši, nolēmām lūgt Stīpnieku par kontrolieri un pagaidām piešķirt viņam balss tiesības, lai līdz Skaistlauka ierašanās dienai viņa vietu aizpildītu Stīpnieks. Pievakarē satikāmies ar ģen. Bērendsu un pārrunājām sadarbības iespējamības ar kaŗaspēka vadību.

13. III, otrdien, Liepājā.

Vakar liku priekšā Bērendsam no principiālas dabas pārrunām pāriet uz konkrētiem priekšlikumiem un noskaidrot, ko varētu tūlīņ uzsākt.

Šodien resoru vadītāji skaidros finanču, lauksaimniecības un tieslietu jautājumus pie attiecīgām vācu amata personām. Ieradās kāds virsnieks — vācietis no Heeres Gruppe Nord pieprasīt brīvprātīgos izlūkošanas dienestam. Tam es nepiekritu un atļāuju nevienam nedodu. Centīšos izskaidrot kaŗavīriem un tautiešiem, ka šo lietu neatbalstu un, ja kāds uz to ieiet, tad uz savu risku un atbildību. To pateicu arī plkv. Lasmanim, lai tā rīkojas, kā nolēmu.

14. III, trešdien, Liepājā — frontē.

Plkst. 7. izbraucām ar J. Andersonu un vltm. Vairogu uz frontes vienībām. Laiks pavasarīgs, stipri kūst. Tomēr plk. 13. nokļuvām »Strutelēs«, kur korpUSA stābā paziņojām par braucienu tālāk. K-sa komandieris bija izbraucis. Apmeklēju 19. divīzijas stābu un 19. artil. pulku. Virsniekiem paskaidroju LNK dibināšanas mērķi, darbības plānu un grūtības, ar kādām jāstāpās. Pateicos kaŗavīriem par viņu pašaiizliedzību Latvijas labā un novēlēju stāvēt par savu zemi un tautu arī turpmāk stingri un nenogurstoši. Pēc tam devos uz 43. grenad. pulka rajonu, kur norisinājās tas pats. Pārnakšņojām 19. divīz. stābā.

15. III, ceturtdien, frontē — Kuldīgā.

Plkst. 7. izbraucām uz 42. grenad. pulku, kuŗš novietots tālu: Lielblīdenes mācītājmuižā — stābs; pārējās vienības — pozīcijās. Pēc pārrunām ar pulka k-ri Galdiņu un virsniekiem devā-

mies tālāk uz Laumaņa komandēto fizilieņu bataljonu. Bataljonu sapulcināja 3 grupās; uzrunāju tās un izteicu cerību, ka vīri vēl stingrāk stāvēs par savu zemi, par tautu, par mīlo Latviju. Pēc tam devāmies uz Abavas otru krastu uz 44. grenad. pulku, kur tikko plkv. Oša vietā bija stājies Reinholds. Tur runāju ar virsniekiem.

Pēcpusdienā pavēlu izbraucām uz Liepāju, bet nakti pavadījām Kuldīgā pie apriņķa vecākā.

16. III, piektdien, Kuldīgā — Liepājā.

Izbraucām no Kuldīgas 8,20, bet sliktā pavasara ceļa dēļ ar mokām lēnām virzījāmies uz priekšu. Aizputē apmeklējām frontes intendantu ģen. Rauzeri un aizstāvējām domu, ka nebūtu lietderīgi noņemt iedzīvotājiem pēdējo govi un arī sēklas kartupeļus. Apsolīja darīt iespējamo iedzīvotāju labā.

Pie Grobiņas aptrūka benzīna un, kamēr sadabūjām, pārbraucām Liepājā tikai 12.30. Dabūju zināt, ka arī plkv. Kociņš no Vācijas, no slimnīcas, ieradies Liepājā. Ieradās arī Jaunbērzs, kušļ runāja par »Jagdverbandistiem«; to nolūks esot arī dzīvā spēka saglabāšana. Legāli esot ap 800, tikpat daudz nelegāli... Pārrunas ar ģenerālsekretāriem.

17. III, sestdien, Liepājā.

Sakarā ar pārrunām ar iebrāukušiem lauku pārstāvjiem, pie manis plkst. 9. ieradās visi LNK locekļi, pilsētu pašvaldību pārstāvis Blaus un lauku pašvaldību pārstāvis J. Niedra. Plkst. 13. bija kopējas pusdienas Apšu ielā 3, kur piedalījās apriņķu un pagastu, kā arī pilsētu delegāti; bija ieradušies arī vācu pārstāvji: Kurzemes pilnvarotais ģenerālis Bērendss ar pavadoņiem. Pēc mielasta uz manu aicinājumu izteikties par stāvokli un apstākļiem uz vietām, katram apriņķa vecākam un vienam pagasta vecākam apriņķī tika dots vārds. Izteicās arī pašvaldību dep. direktors J. Niedra. Lauku pārstāvju tēlotā aina bija satriecoša. Ģenerālis Bērendss solījās visas nebūšanas novērst, kaut gan tikai tās, kas atkarīgas no militāras varas. Nejudamies vesels, pēc oficiālās daļas beigām gāju mājās un likos gultā; pieaicināju arī ārstu.

18. III, svētdien, Liepājā.

Paredzētais izbraukums pie virspavēlnieka uz fronti nenotika.

tika. Vakarā bija domāts ierunāt radio dažus vārdus sakarā ar paredzēto LNK stāšanos pie pārvaldes pārņemšanas savās rokās. Tā kā sastādītais teksts mani neapmierināja, tad no paredzētās ierunas plkst. 19. nekas neiznāca. Stābā pie manis ieradās arī ģen. Bērendss, kuņam mani līdzstrādnieki uzstādīja daudz jautājumu; tie Bērendsu izveda no pacietības un tas sarunāja šādas tādas lietas, par ko pēc tam taisnojās, ka tas esot izskaidrojams ar nepatīkamām ziņām no mājām par ģimeni. Šķīrāmiešiem pavēlu.

19. III, pirmdien, Liepājā.

Uzcēlies agri, nodiktēju ģen. Bērendsam rakstu, ka viņa paredzētajā deklarācijā nekas nav minēts no tiem lozungiem, kuri jau oficiāli pausti dažos VI korpusa komandiera un arī augstāko instanču (Reichsführer'a) rakstos. Plkst. 9. pie ģen. Bērendsa notika diezgan asa izrunāšanās: Bērendss uztraucies sāka man pārmest, ka es prasot, lai viņš runātu kā latvietis, bet viņš esot vācietis. Pēc tam sekoja apriņķu vecāko iepazīstināšana ar ģen. Bērendsu un vācu komandantiem, ar kuriem būs jāsadarbojas uz vietām. Tad sekoja mani un ģen. Bērendsa norādījumi.

Pēc tam notika svinīgais akts operā, kur runāja abas puses, sekoja apsveikumi un secinājumi. Kāpjot uz skatuves, tikko nepaklupu uz šaurā dēļa — laipas, kas uz to veda. To es sev iztulkoju par sliktu pareģojumu LNK darbam.

Svinīgajā mielastā man un visai Nac. komitejai par godu O. taisīja pavisam nepiedodamus izlēcienus, uzsaukdams savās runās kādam vācu policijas pulkvedim un ģen. Bērendsam »lai dzīvo!« Pēc tam man pasniedza balvas no Kurzemes laukiem un Liepājas pilsētas.

20. III, otrdien, Liepājā.

Kā noskaidrojās, O. vakar savus izlēcienus citu latviešu priekšā attaisnojis ar savu parasto izteicienu, ka »viņš gribot drusku ziepes vārīt« resp. pieglauzties, piemēroties tam, pret kuŗu šīs »ziepes« tiek vārītas. Tādas »ziepes« viņš vārīja arī frontē, klanīdamies un zemodamies vācu kapteiņa (divīzijas stāba Ia) priekšā, pavadot to līdz automobilim, kaut gan es, tikko atbraucis, atrados viņa komandpunktā. Tagad sāksies šo ziepju vārīšana arī šeit visiem vācu kungiem.

21. III, trešdien, Liepājā.

No paša rīta pieteicies, O. man tūlīt sāka stāstīt: »Tikai jums vienam zināšanai: viss, kas notiek jūsu stābā, ģen. Bērendsam ir zināms. Jūs esat ielenkti no ziņotājiem . . .« Iejautājos, kā viņš, O., to gan zina. Esot bijis ir pie ģen. Bērendsa, ir pie tā vācu policijas pulkveža, kuŗam aizvakar uzsauca »lai dzīvo!« . . . Domājams, ka O. nu pašam būs jāveic sava loma pie Bērendsa, jo viņa uzdevums esot »nolīdzināt nesaskaņas starp mani un Bērendsu«, to ieteicis VI korpusa komandieris ģen. Krigers. Dažiem maniēm līdzstrādniekiem, kā Kociņam un maj. Stīpniekam O. jau ir paspējis iedvest kaut ko tādu, it kā viņš būtu ar ārkārtīgām pilnvarām apbalvota persona. To nāksies pakāpeniski izvēdināt no viņu smadzenēm. Viņš ir VI korpusa komandiera vācu ģen. Krigera uzticības persona un sakaru virsnieks pie mana stāba un korpusam vajadzīgo rezervju sagatavotājs. Tas viss.

Dažu nozaŗu darbības pārņemšanas sākums.

22. III, ceturtdien, Liepājā.

Plkst. 9. komitejas sēde; apskatījām daudz un dažādas lietas. Plkst. 15. ieradās kapteinis Jankavs, kuŗš no Latvijas armijas kaprāļiem paaugstināts par kapteini. Viņš vadot »Jagdverband'istus« Kurzemē. Uz manu jautājumu par to skaitu, viņš atbildēja, ka oficiāli esot 1150, bet bez tam vēl kādi 900 nelegāli. Viņi dzīvojot mājās un pēc vācu atkāpšanās dabūšot darbu krievu aizmugurē. Plkst. 16. mana ieruna radiofonā. Tulkoja ltn. Zegners.

23. III, piektdien, Liepājā.

Ģenerālsēkretāri taisās izbraukt: Andersons ar Zvejnieku un arī Stīpnieks — uz Talsiem un Ventspili. Kociņš uz fronti — atvadīties no pulka. Pēcpusdienā apmeklēju savākšanas punktā novietotos no mežiem iznākušos. Izskats kareivisks, labs, bet neapģērbti un bez apaviem. Aizgāju uz Apšu ielu 3, kur satikos arī ar Kociņu; devu viņam norādījumus sakarā ar viņa braucieni uz fronti.

24. III, Kuldīgā.

Plkst. 9.15 izbraucu uz Kuldīgu un tālāk uz Pelčiem pie jaunieceltā Ziemeļu arm. grupas virspavēlnieka ģenerālpulkveža

Rendulica. Tas bij. Austrijas armijas virsnieks — visai laipns un labi audzināts. Sarunājāmie franciski. Pēc tam pie stāba priekšnieka ģen. Forsta nokārtojām jautājumu par būvbataljonu inspektora iecelšanu, kas kaut cik nāktu tiem palīgā un glābtu tos no patvarībām, par ko visi bataljoni sūdzās. Atbruņo, nelaiž bez apsardzības laukā pat savu vajadzību pēc. Slikti ar apģērbiem un vispār ar apģādi. Virsniekiem — latviešiem nekādas teikšanas. Biju lūdzis apvienot bataljonus pulkā, lai dabūtu lielāku noteikšanu, — nepiekrīt, tak inspektora nozīmēšanai piekrita.

Pēc pusdienām pie virspavēlnieka devāmieš atpakaļ.

26. III, pirmdien, Liepājā.

Lasmaņa pieteikums par kādu muļķīgu ziņojumu SD, it kā LNK esot divi kuģi, sagatavoti izbraukšanai uz Zviedriju. No rīta bija ieradies J. Mieziš un līdz plkst. 12 norunājām par dažādiem jautājumiem sakarā ar rītdienas komitejas sēdi. Caurskatījām arī likumdošanas aktu projektus. Bija arī kaŗa ziņotājs Ģermanis, kuŗš piekomandēts man. Ieradies plkv. Osis ar plkv. Lasmani, iesniedza rakstu par papildinājumu apmācību un sagatavošanu, skarot jau vecus citētus jautājumus. Bija arī J. Niedra, kuŗš uztraucās, ka Wehrmacht's pārņemšot darba pārvaldi savā pārziņā. Vakarā atkal bija J. Mieziš un pieteica savu vācu iestāžu apmeklējumu rezultātus. Tad kopā pie manis vakariņojām.

27. III, otrdien, Liepājā.

LNK sēde. Noteikumu projekts par LNK uzbūvi.

28. III, trešdien, Liepājā.

Izvadīju ar uzrunu 19. divīzijai 350 papildinājumu kaŗavīrus.

29. III, ceturtdien, Liepājā.

Liepājas drāšu fabrikas apskate. Mārtiņa krāsns darbā laišana. Pēc tam kantora telpās puļes man un visiem pusdienas. Mana uzruna strādnieku vadībai un vecākiem strādniekiem. Uz gaļas fabriku izbrauca Andersons ar Lasmani. Pēvakarē atkal 300 papildinājumu izvadīšana ar uzrunu. Vakarā pie J. Niedras pārrunas ar ģenerāļsekretāriem un vakariņas turpat.

30. III, Lielā piektdienā, Liepājā.

Pienāca pirmais pasts no Gistrovas: vēstules arī no Vijas un virsplkv. Silgaila. Pēdējais raksta, ka 15. div. ielenkta pie Kolbergas. Par Induli nekādu ziņu. Brālis ar ģimeni un māmuļu no Bincas 11. III ieradies Gistrovā, bet 13. III plkst. 10 izbraucis tālāk uz Libeku.

Bija sēde jaunajās telpās Kūrmājas prospektā 16. Pārrunājām par pašvaldību pārņemšanas savādo rīkojumu, ģen. Bērendsa izdotu. Paliiek neskaids, kas galu galā rīkojas un kas nes atbildību. Redzams, ka grūti būs saprasties un sastrādāt, kaut arī Bērendss aicina viņam uzticēties.

31. III, sestdien, Liepājā.

Svētku sestdiena. Atkal svētkus pavadu tālu no tuviniekiem. Komitejas sēdē caurskatījām dažādus noteikumus ar likumdošanas spēku. Aizgāju kopā ar maj. Medni pie Bērendsa un cēlu šādus iebildumus:

1. Pret Jagdverband'istu formēšanu un to uzdevumiem;
2. pret policijas bataljonu ārkārtīgi slikto apgādi;
3. pret ģen. Bērendsa rīkojumu izdošanu, kas nav saskaņoti ar mani, kā bija norunāts. — Pārrunāti arī citi jautājumi.

2. IV, Lieldienu otrā diena, Liepājā.

Laiks lietains kā iepriekšējā dienā. Stiprs vējš gaudoja cauru nakti. Plkst. 9 ieradās Mathiessen's (reichskomisāra vietn.) atvadišanās vizītē. Izbrīnījos par tik agru vizīti, bet noskaidrojās, ka naktī pulkstens par 1 stundu pagriezts uz priekšu. Vizīte bija pieteikta plkst. 10.

3. IV, otrdien, Liepājā.

Laiks sauss, saulaina diena, pavēss. LNK sēde, kuŗa ilga no plkst. 10 līdz 15.30.

4. IV, trešdien, Liepājā.

Saņēmu pastu no Gistrovas. Paldies Dievam, 15. divīzija nav pagalam: ap 6800 atrodies Neubrandenburgas rajonā, bet ap 4150 — vēl pie Dancigas. (Ziņas no 26.3.45.). Savāda ziņa — it kā Zviedrijā nodibinājusies Latvijas valdība, kuŗu atzīstot arī sabiedrotie. Tas nebūtu slikti — bet maz ticams. Vakarā

atkal asas pārrunas un strīdi pie ģenerāļa Bērendsa. Vācieši neko nav mācījušies no visiem notikumiem frontē un politikā, un tiešām jābrīnās, ko nozīmē viņu mutē vārds: »Jaunā Eiropa«.

5. IV, ceturtdien, ceļā uz Vāciju.

No rīta LNK sēde, kuņā pieņemām dažus jau izrediģētos noteikumus ar likuma spēku. Pēc tam ģenerālpilnvaras J. Miezim un Andersonam, ja nāktos darboties šķirti dažādās valstīs. Steidzīga gatavošanās braucienam uz Vāciju; šo to paņemu līdz arī brālim un māmiņai. Savā vietā atstāju kā LNK prezidentu — J. Andersonu, bet kā ģenerālinspektoru — plkv. Lasmani. Andersons negribēja palikt manā vietā, lai paliekt plkv. Kociņš, bet es pārliecināju, ka Kociņam kā militārai personai būs grūti cīnīties ar ģen. Bērendsu, to var tikai viņš, Andersons, kā civilpersona.

Plkst. 14.45 ar velkoni no pietātnes devāmies uz kaŗa ostu, uz kaŗa kuģi »T 190«, izlaižot pa ceļam vairākus virsniekus malā. Plkst. 16 bijām jau uz kuģa un plkst. 18 izbraucām no kaŗa ostas zem trauksmes skaņām, bet uzbrukums izpalika.

6. IV, piektdien, ceļā, T 190.

Naktī bija ārkārtīgi karsts, vairakkārt pamodies, ilgi nevarēju iemigt. Plkst. 7.30 brokastīs kaut kas līdzīgs kafijai, ko man kāds labs gariņš katlīnā bija atnesis ... Jūra rāma — neviena vilnīša; saulains. No rīta mūsu kuģis bija šķērsojis ceļu kādam nelielam velkonim, kuņā bija atradušies vairāki vācu virsnieki. Tā kā tas bija licies aizdomīgs, tad kuģis, mainot kursu, devās velkoni meklēt un panāca pie Bornholmas salas. Pārbaudījuši dokumentus, izsaucot pa vienam uz mūsu kuģa, velkoni ar braucējiem atkal atlaida. Lielās miglas dēļ braucām ļoti piesardzīgi — lēnām. Kādu laiku braucām savienojušies ar lielo transporta kuģi, kuŗu mēs pavadām. Tas pārpildīts kaŗavīriem, kā var spriest, ar ievainotiem un slimiem. Noskaidrojās, ka Svinemindē šovakar nenokļūsim lielās miglas dēļ, kas neatļauj virzīties ātrāk par 6 km stundā.

8. IV, svētdien, Gistrovā-Libekā.

Ar vilcienu plkst. 8.45 izbraucām no Rostokas un 11,30 ieradāmies Gistrovā. Uzlidojuma seku pilsētā nemanījām, tas bija noticis ārpus pilsētas uz municijas noliktavām. Cietuši esot ap

100 strādnieku. Stāba priekšnieku Gistrovā neatradu — izbraucis uz Šverīnu pie ģimenes. Nolēmu arī es izbraukt uz Libeku pie savējiem. Pa ceļam nomeklēju plkv. Silgaili, bet neatradu arī pie vecākiem Šverīnā, kāpēc devos tālāk uz Libeku. Atradu savējos: māmiņu drusku saslimušu ar māgu — gultā; brāli — ārkārtīgi novājinātu un arī slimu ar māgu, bet tomēr kājās; Induli stipri slimu — arī gultā. Bija visiem prieka asaras acīs par atkalredzēšanos, bet man arī lielas bažas par slimajiem.

9. IV, pirmdien, Libekā.

Izbraucu uz pilsētu, lai sameklētu kādu kara ārstu Indulim, bet, pārdomājot un pārrunājot leitštellē ar Dr. Ikši un citiem, devos pie doc. Dr. Vētras, kuŗu arī aizvedu pie savējiem. Parakstīja dažādas zāles un pieteica vajadzības gadījumā aizbraukt vēl otrā dienā no rīta pie viņa. Dienu pavadīju pie māmiņas gultas. Biju pilsētā, kur satikos arī ar Dreksleru.

10. IV, otrdien, Libekā.

No rīta aizbraucu pēc Dr. Vētras, kuŗš izmeklēja māmiņu un Induli. Māmiņai labāk, Indulis vājš, brālis galīgi novājinājis — vieni kauli un āda. Pusdienoju pilsētā Rātsnama pagrabā kopā ar ģenerālkomisāru Dreksleru, ģenerāli Šrēderu un vēl kādiem viņu darbiniekiem, arī apgabala komisāru Fustu, kā arī plkv. Silgaili un Dr. Ikši. Plkst. 17 izbraucu uz Gistrovu; pa ceļam apmeklēju Šverīnas jauno latviešu slimnīcu; iegriezās arī pie Silgaiļa ģimenes.

11. IV, trešdien, Gistrovā, Bahnhofshotel Nr. 29.

Pamodos no rīta agri un līdz plkst. 7.30 lasīju. Laiks apmācies, drūms. Pēc brokastīm ieradās Silgailis, Ikše, Salnītis; pārrunājām akūtākos jautājumus, norunājām vēl salasīties plkst. 14 stābā. Sēdē tur piedalījās vēl plkv. Lobe un Karlsons. Nolēmām atjaunot Latvijas Sarkanā krustu un uzaicināt TP priekšnieku Šildi un diplomātu Māsēnu. Tiem abiem nosūtīju vajadzīgos dokumentus ar kādu kareivi. Vakarā no Rostokas radiofona ieradās V. un no Berlīnes — Danielsons, kuŗu Freimanis it kā atstājis par savu vietnieku tur.

12. IV, ceturtdien, Gistrovā.

Paredzēta LNK sēde plkst. 9, bet iepriekšējās pārrunas ieilgt

līdz plkst. 10. Sakarā ar to, ka Šilde savā ģenerālsekretāra amatā nav stājies, bēgļu aprūpes lietu kārtošānu uzdošu virsplkv. Silgailim. Tiešās aprūpes darbības apvienošanai virsplkv. Silgaila rīcībā nozīmējam plkv. Lobi. LSK atjaunošanu uzsākt paredz nekavējoties, uzdodot to Spr. Paeglim un pēc Šildes ierašanās arī tam. Norakstīju vēstules J. Andersonam un plkv. Kociņam Liepājā. Pastu nosūtīs ar speciālu kurjēru.

13. IV, piektdien, Firstenbergā.

Plkst. 17.20 izbraucām kopā ar virsplkv. Silgaili un Miezi uz austrumiem, uz 15. divīziju. Tās vienības patlaban atbrūņotas un atradās pie pozīciju nocietināšanas darbiem uz līnijas: Fürstenberg, Lychen, Feldberg, Fürstenwerder. Pieteicies divīzijas stābā, devos tālāk pie plkv. Januma pulka. Bija izdevība vienu lielāku un vienu mazāku vienību uzrunāt un aicināt izmest no galvas domas par izklišanu, turēties cieši pie pulka komandiera un būt disciplinētiem un kārtīgiem. Iespāids visumā labs, tikai vienības nervozē par neskaidrību frontē un stāvokli turpmāk. Tālāk Firstenbergā uzrunāju maj. Viksnes pulka vienu bataljonu; noskaņojums tramīgs, bet visumā nav slikts. Atsevišķi pārrunāju ar plkv. Meiju un artileristu pr-ku kapt. Taubi. Izdevās visumā gara stāvokli pacelt un uzlabot. Bija bažas, ka zēni izklīdīs un pārvērtīsies klejotājos un sirotājos un aizies bojā; tas novērsts.

Vakarā pārrunas ar 15. divīzijas komandieri Oberf. Burk'u, kurš pilnīgā ziņā, ko ar viņa divīziju darīs: vai sūtīs uz Kurzemi, kādas ziņas arī jau esot, vai liks turēties uz vietas. Ieteicu nedarīt ne vienu, ne otru, minot dažus svarīgus iemeslus, bet atvilkt divīziju laikus atpakaļ, lai tā nekristu boļševiku gūstā. Varbūt būs vēl kopā ar angļiem jācīnās pret boļševikiem, kāpēc tad pastiprināt viņu spēkus ar lieku divīziju.

14. IV, sestdien, Berlīnē-Lichenā.

Plkst. 7.30 no naktsmītnes Lichenā izbraucām tikai uz Berlīni, kur ieradāmies ap plkst. 9.40 un apstājāmies »Adlonā«. Izrādījās, ka ģen. Bērendss no Liepājas ieradies Berlīnē un devies pie Reichsführer'a. To pastāstīja kapt. Millers, kurš ieradies Berlīnē vakar vakarā. Ģen. Bergers esot izbraucis un sagaidāms tikai pēcpusdienā.

15. IV, svētdien, Berlīnē-Lichenā.

Viss rīts pagāja, gaidot paziņojumu, vai varēs satikt ģen. Bergeru. Kapt. Millers, kuŗš no rīta ar manu mašīnu aizbrauca uz Hauptamt'u, atgriezās tikai plkst. 14 un paziņoja, ka ne Bergeru ne Bērendsu sastapt nevarēs, jo abi aizbraukuši — Bergers uz Reichsführer'a stābu, bet Bērends uz Libeku, lai dotos no turienes uz Liepāju. Izbraucām tūliņ uz 15. divīziju uz plkv. Meijas pulku, kuŗa gara stāvoklis nebija sevišķi labs un kur man līdz tam nebija izdevības izrunāties ar vienībām. Pārrunājis ar virsniekiem un dažām vienībām, jutu, ka guvu panākumus, pēc kam devāties atpakaļ. Ceļā iztukšojās akumulators, kāpēc nācās aukstā telpā mazā stacijā gaidīt mašīnu no Gistrovas, kur atgriezāties plkst. 5 no rīta.

16. IV, pirmdien, Gistrovā.

Plkst 10.30 aizgāju kopā ar J. Miezi uz stābu. No Liepājas ieradušies plkv. Plensners un invalids kapt. Dumpis (amputēta roka). Esot ieradies ar savu ģimeni arī J. Niedra. Liepājā no tur gaidītiem virsniekiem ieradies kapt. Bulle, kuŗš bija paredzēts par Rūpniecības lietu vadītāju, bet kapt. Skrebers ieradies neesot. Izbraukšanas laikā sācies lieluzbrukums Kurzemē. Pēcpusdienā plkst. 15 izbraucām kopā ar Silgaili un Miezi uz Libeku. Šverinā pārdzīvojām trauksmi.

19. IV, ceturtdien, Libekā.

Bija divi ārsti: doc Dr. Vētra un Dr. Silarājs (Neimanis). Aizveda Induli uz vācu slimnīcu, kur ar rentgena palīdzību un asins pārbaudi konstatēta tuberkuloze. Nezinu, ko tagad darīt, kā nokārtot ārstēšanos. Biju pie Dr. Ikšes, kur ieradās arī Reinhard. Runāja par kādu iesniegumu, ko es atradu par neva-jadzīgu. Saņēmu virsplkv. Silgaiļa vēstuli, ka 15. divīziju sūtīšot uz Kurzemi, bet bez ieročiem. Tas pavisam slikti un jāmēģina novērst, jo neapbruņotu cilvēku Kurzemē jau tā daudz un pārtikas maz, katra mute samazina pārtiku cīnītājiem resp. vājina pretestību; baidos, ka vācieši vāji apbruņotas latviešu vienības novietos frontē un paši atkāpsies un aizbrauks. Plkst. 20 izbraucu uz Gistrovu.

20. IV, piektdien, Gistrovā.

Vakar Šverinā trauksmes laikā vienojāties ar Dr. Lediņu

novietot Induli slīmnīcā Šverinā. Satikos arī ar plkv. Krīpeni, kuŗš brauc ar savu ģimeni un citiem tautieŗiem uz Libeku tālāk prom no boļŗeviku draudiem. Gistrovā ierados plkst. 1.40. Plkst. 9 ieradās virsplkv. Silgailis, ar kuŗu pārrunājām dažādas lietas sakarā ar Leģiona stāvokli un drīz ieradās arī kāds virsnieks no 15. divīzijas no 34. pulka (Vīksne), kuŗš paziņoja, ka visi pulki nodevuŗi savu ieroču atliekas plkv. Janumam, 33. p. k-rim, kuŗam pavēlēts sastādīt kaujas grupu darbībai kādā frontes daļā. Pēdējās vienības paliekot gandrīz bez kādiem ieročiem, varbūt ar dažām tanku dūrēm, kāpēc baidoties par savu stāvokli. Vietraudŗi izsūtīti arī uz Svinemindi, it kā paredzētai novietnes atraŗšanai, ja gadījumā divīziju sūtītu uz Kurzemi. Gara stāvoklis visumā uztraukts, vēlētos, lai kāds no mums ierastos pie divīzijas — vai nu es pats, vai stāba priekŗnieks.

21. IV, sestdien, Gistrovā.

Plkst. 9.30 sākās komitejas sēde, kas ilga līdz 12.30. Nokārtojām budŗetu un bēgļu apgādes jautājumus, kā arī citas lietas. Plkst. 16 atkal bija sēde, kuŗā izskatījām dažas kārtējas lietas. Nolēmām izbraukt uz Libeku, lai noskaidrotu bēgļu apgādes lietas. Plkv. Lobe it kā palicis Šverinā. Plkst. 24 bija trauksme.

23. IV, pirmdien, Libekā.

Sēdē nokārtojām bēgļu aprūpes lietas un naudas darīŗanas.

Nevaru nekā izŗķirties, ko darīt, lai būtu noderīgāks tautieŗiem, leģionāriem un savējiem: palikt Libekā, braukt uz Gistrovu vai doties uz Kurzemi.

24. IV, otrdien, Gistrovā.

Tomēr devos uz Gistrovu, kas tuvāk mūsu divīzijām un no kurienes arī Kurzeme ir sasniedzama. Naktī kopā ar slimo Induli iebraucām Šverinā, kur viņu nodevu Dr. Lediņa gādībā. Visu nakti bija dzirdams troksnis, maŗinas dodas Libekas virzienā. Tur drīz būs drūzma un nelaidīs nevienu iekŗā. Tas sakarā ar boļŗeviku lauŗanos uz Berlīni. Dzird, ka Hitlers pats uzņēmies Berlīnes aizstāvēŗanas vadību. Bet Berlīne jau tikpat kā zaudēta.

Ak, Visuvarenais Dievs, ko lai iesāku, kā lai palīdzu mūsu

kaŗavīriem. Kā Kurzemē, tā Vācijā divīzijām draud nokļūšana pie boļševikiem, no kā kaŗavīri baidās vēl vairāk nekā pārējie tautieši. Vācijā atrodošās vienības pat nav apbruņotas, kāpēc būs saņemamas gūstā kailām rokām. Jāgādā, lai tās nokļūtu gūstā pie rietumu sabiedrotiem, kuŗus mēs tomēr uzskatām par saviem draugiem. Bet mūsu vienības ne šeit, ne Kurzemē nav man pakļautas, rīkojumus tām dot nevaru. Esmu viens ar stābu bez kaŗaspēka. Plkst. 9 izbraucu uz Gistrovu un pa ceļam Šverinā apmeklēju mūsu ievainotos slimnīcā. Gistrovā pārrunas ar Jaudzemu, Slokas celulozas fabrikas direktoru Bērziņu un citiem.

25. IV, trešdien, 15. divīzijā.

Parakstīju pateicības pavēli Dr. Lediņam par priekšzīmīgu slimnīcas noorganizēšanu un iekārtošanu. Plkst. 16 ar virsplkv. Silgaili un kapteini Milleru izbraucām uz 15. divīziju, kurp mani atkal aicina un arī brīdina kapt. Baumanis. Daudz vācu bēgļu un transportu satikām ceļā, braucot uz Neubrandenburgu un Neustrelicu. Dienvidos no Firstenbergas policijas skolas kazarām palikām pa nakti.

26. IV, ceturtdien, 15. divīzijas rajonā.

Aukstums telpās spieda piecelties ļoti agri. Plkst. 10 ieradāmies Lichenā 15. divīzijas stābā, bet pēc tam pie slimojošā divīzijas komandieŗa Oberfūhrer'a Burk'a. Saruna ievirzījās ļoti nopietna par mūsu zēniem-leģionāriem. No savas puses lūdzu: a) neapbruņotus zēnus neatstāt boļševiku rokās, nepastiprināt tos ar vēl lieku divīziju, kas arī vāciešiem nevar par labu nākt; varbūt drīz var iznākt cīnīties pret tiem kopā ar rietumu sabiedrotiem; b) lūdzu darīt iespējamo, lai arī uz Kurzemi divīziju nesūtītu, kur katra mute, kuŗa neatrodas frontē, pēdējo vājina, un Kurzemē nav ne ieroču, ne ietēŗpa priekšmetu, bet neapbruņotu un neapģērbtu kaŗavīru tur ir daudz uz vietas. Tad divīzijas komandieris uzstādīja šādu jautājumu: »Jūs labi pazīstat savus ļaudis, sakiet man, vai jūsu kaŗavīri, jūsu vienības izpildīs visas manas pavēles? Visus manus rīkojumus?« Prasīju, ko divīzijas komandieris ar to grib teikt, piemēram — kādas pavēles. »Nu, piemēram, ja es likšu viņiem cīnīties pret angļiem un amerikāņiem. Vai viņi to izpildīs?«

Atbildēju, ka mēs esam acinājuši savus kaŗavīrus cīnīties

pret boļševikiem austrumu frontē un mūsu kaŗavīri arī tikai tādu zvērestu ir devuši, kāpēc pagriezti viņus pret rietumiem cīnīties pret angļiem un amerikāņiem nav iespējams; ja to mēģinātu darīt, tad var notikt liela katastrofa. »Jā, bet ko tad es ar savu divīziju lai iesāku. Uz Kurzemi jūs negribat, lai to sūta, arī boļševiku nagos jūs baidaties krist, ko tad jūs gribat?« Atbildēju, ka jautājums diezgan nepatīkams, bet viņam par laimi viņa divīzija nav kaujas spējīga, jo ilgāku laiku jau atrodas neapbruņotā stāvoklī un strādā pie nocietinājumu būves. Lai istā brīdī atvelk divīziju atpakaļ, kur atkal var būvēt nocietinājumus, un pakāpeniski noved viņu līdz rietumu sabiedrotiem angļiem, varbūt amerikāņiem. Tas būtu vislabākais jautājuma atrisinājums. Ielaisties kaujā ar krieviem divīzijai nav iespējams tā kā tā un arī nebūtu vēlams, jo tad grūti būtu atrauties. Beidzot Oberführer's Burk's sniedzot atvadām roku, atbildēja: »Darīšu visu iespējamo, lai jūsu vēlēšanos izpildītu, boļševikiem divīziju nenodošu.«

Plkst. 12. apmeklēju 32. Grenadieru pulku Lichenā, kur ilgāku laiku sarunā ar plkv. Meiju un viņa virsniekiem centos pacelt nošļukušo gara stāvokli. Pēcpusdienā sameklējām 33. pulka vienības Firstenverderā un pārrunāju arī ar plkv. Ķilīti, kapt. Trēziņu un pulka komandieri.

27. IV, piektdien, Ersatz divīzijā.

Vakar vēl pēcpusdienā izbraucām uz korpusa stābu, kuŗa pakļautībā atrodas Ersatz (depo) divīzija. Caur degošo Pasevalku ieradāties Koblencā*, kur dabūjām zināt, ka Ersatzdepot vienības tiek atvilkta uz Frīdlandes rajonu un jau atrodas ceļā, izņemot 1. pulku Svinemindē, kuŗam tikai tanī dienā nosūtīts rīkojums par atiešanu. Ersatzdepot stābu atradīšot. Kamēr sarunājāties ar korpusa komandieri, adjutants pieteica, ka krievi tikko iegājuši Leknicā, kas apdraudēja korpusa stāba un arī mūsu izkļūšanu uz lielā ceļa. Uztrauktais stābs kā bišu spiets steidzās ar izbraukšanu, izbraucām arī mēs un devāmies caur Pasevalku uz Jatcniku, kur uzzinājām, ka pa nakti 2. un 3. pulkiem jāatiet uz Valdeshöhe un Blumenhagenu, kur jāpaliekot līdz nākošās dienas vakaram un tad naktī jādodas tālāk. Pēc vakariņām plkst. 24 devāmies uz kādu iedzīvotāju pamestu māju, kur līdz plkst. 4 atpūtāmies un plkst. 5 izbrau-

* Koblenz, ciems ziemeļos no Leknicas (Löknitz), R. B.

cam pie plkv. Brigges pulka uz Valdeshöhe. Tā kā mūsu mašīna pa lauku smilšaino ceļu virzīties tālāk nevarēja, tad līdz 2. pulkam nenokļuvām. Ieteicu pulkiem doties tālāk, nakti nenogaidot un pie tam gandrīz bez ceļiem caur krūmājiem. Caur Anklamu un Demminu plkst. 12 atgriezāmies Gistrovā. Caur Anklamu braucām divu iemeslu dēļ: vispirms cerējām kaut kur sastapt trešo pulku, kam vajadzēja atiet no Svinemindes, un cerējām, ka šis virziens būs mazāk pārpildīts ar bēgļu transportiem, kas arī tā pa daļai bija.

28. IV, sestdien, Gistrovā.

Šorīt pie manis ieradies izsauktais māc. Meistars, latviešu Leitstelle's pārstāvis Gistrovā. Pārrunājām mūsu tautiešu evakuācijas iespējas un viņa personīgo lietu. Viņam arī nelaime: jā-sūta sieva projām, bet mazais 2 gadi vecais dēliņš saslimis. Iedevu 280 cigarešu dažādu vajadzību veikšanas atbalstam. Taisos braukt caur Šverīnu uz Libeku, bet nejutos gluži vesels.

29. IV, svētdien, Šverīnā.

Uzcēlos plkst. 7. Vājums liels, bet aso sāpju vairs nav. Aizsūtīju pēc plkv. Silgaila, lai pārrunātu, kurp un kā pārvietot lazareti; boļševiki nāk arvien tuvāk. Parakstīju iesniegumu par lazaretē pārvietošanu uz Libekas rajonu vai uz Z no tās; pēc tam izbraucu uz Libeku. Pa ceļam daudz kritušu zirgu un sadauzītu un sadegušu pajūgu un auto no gaisa uzbrukumiem. Gribēju pārvest arī Induli pie vecākiem, bet to apsolījās izdarīt virsplkv. Silgailis, kāpēc, negribēdams kavēt ārstus ar dokumentu rakstīšanu, izbraucu bez Induļa. Ierados Libekā ap plkst. 12. Pabrokastojis pie savējiem, pēcpusdienā ierados pie J. Mieža, lai pārrunātu un nokārtotu kārtējās lietas. Parakstīju pavēli Nr. 3 kā LNK prezidents.

30. IV, pirmdien, Libekā.

Plkst. 9.35 ierados Kaņavīru palīdzības birojā, kur apstiprināju Latvijas Sarkanā krusta pārvaldes sastāvu un līdz ar to LSK atjaunošanos. Nav varējuši vienoties par ģenerālsekretāru Teicu, lai atrod paši kādu un tad es apstiprināšu amatā. Lobe ar savu organizāciju (LNK Emigrantu lietu pārvaldi, red.) neko nav vēl paspējuši veikt, pat bērnus izvākt no apdraudētiem apgabaliem. Daži domā, ka patlaban neko nevarot darīt un

tāpēc nekur neesot nozīme griezties. Es tomēr devos uzmeklēt frontes virspavēlnieku lieladmirāli Dēnicu (Dōnitz).

Dēnicam runāju a) par mūsu Vācijā esošo divīziju atvilkšanu uz rietumiem, b) par Kurzemes spēku evakuāciju vajadzīgā brīdī, c) par bērnu namu izvākšanu no Rigenas salas un Varnemindes rajona. Dēnics uzdeva adjutantam* manus lūgumus atzīmēt, bet arī aizrādīja, ka Vācijas flote esot bez oglēm, kāpēc neko darīt Kurzemes lietā nevarēsot. Ēdām pusdienas. Saldā ēdiena beigās ieradās arī Himmlers un nosēdās Dēnicam līdzās. Pēdējais atvilkās atpakaļ un Himmleru savādi uzlūkoja. Tas jutās diezgan neērti.

Izbraucu arī uz jūrmalu pie ģen. Gitnera, kur cēlu viņam priekšā prasību izvākt visas divīzijā neietilpstošās vienības uz Šlezvig-Holsteinu. Tas apsolīja darīt iespējamo; iesniedzu viņam mūsu vienību novietošanās rajonus. Atceļā no Gitnera satiku virsplkv. Silgaili, kurš devās pie savas sievas, saka, ka Induli aizmīrsis paņemt līdzi, bet aizsūtījis Zegneru ar mašīnu Indulim pakāļ.

1. V, otrdien, Libekā.

Pamodies naktī ap plkst. 3 vairs nevarēju aizmigt: bažijos un prātoju gan par mūsu divīzijām, gan par lazareti un bērnu namiem, gaidīju arī Induli. Kā viss norisināsies, kad frontes no austrumiem un rietumiem saslēgsies, kas izklūs no boļševiku apkampieniem, kas paliks? Kā izbeigsies cīņas Kurzēmē un kas būs ar turienes kaņaspēku?

Ap plkst. 6 ieradās Indulis; bijis jābrauc apkārt un tomēr vajadzējis 7 stundas, lai nokļūtu līdz Libekai caur Veimaru. J. Miezis pa tālruni stāstīja, ka policija brīdinājusi iedzīvotājus, ka šodien varot sagaidīt angļu kaņaspēka ierašanos Libekā. Tilti sagatavoti uzspridzināšanai, bet to darīsot tikai tad, ja pilsētai kā pirmie tuvošoties krievi, ja pirmie nākšot angļi, tad tiltus nespridzināšot. Pusdienoju kopā ar Šrēderu, Bern., Karlsonu un Reinhardu. Bija interesantas sarunas par politiskām un militārām lietām, par Kurzemes stāvokli un nākotnes izredzēm. Visumā es šajās sarunās atzīmēju, ka »ko sēj, to pļauj«.

2. V, trešdien, Libekā.

Šorīt muižas pārvaldnieks Ev. steidzas pateikt, ka Hitlers Berlinē kaujās kritis un ka viņa vietā stājies lieladmirālis Dē-

* Ja nemaldos, tas bija Lüdecke-Neurath's, R. B.

nics. To jau es dzirdēju arī vakar no radio raidījumiem. Šorīt plkst. 9.30 sākās LNK sēde J. Mieža dzīvoklī, kas ar strīdiem turpinājās līdz plkst. 15.05. Braucot uz māju uz Padeligi, stāba priekšnieks, iegājis Šrēdera stābā, noskaidroja, ka angļu tanki ir vairs tikai 8 km no pilsētas, pareizāk — ir priekšpilsētās. Steidzamies ar auto uz Padeligi pusdienās, lai pēc tam atgrieztos pilsētā. Tikko sākām pusdienot, izdzirdām uz ceļa ložmetēju uguni, pēc kam sāka iet garām tanki un mums ceļš uz pilsētu bija atgriezts. Plkst. 16 tanki aizdrāzās garām uz Libeku, bet mēs palikām uz vietas. Plkst. 17 kapt. Müller's ar velosipēdu no Libekas privātās drēbēs ieradās atvadīties un plkst. 17.30 aizbrauca uz dienvidiem. Rīt došos pie angļu komandanta pieteikties.

3. V, ceturtdien, Libekā.

Pirmā nakts pavadīta angļu okupācijas varas aizsardzībā. Vakar vakarā vēlu, kad taisījāmieš jau gulēt, ar pistoli rokā ieradās kāds angļu kaŗavīrs pārbaudīt, kas mājās atrodas un bija pārsteigts, ka esam šeit arī 10 latvieši. Vakar dzīva apšaudišanās norisinājās starp vācu lidmašīnām un angļu flakiem. Citādi kaujas nemaz nejestu, viss norisinājās kā manevros ar vienpusīgu kustību. Pilsētas virzienā bija dzirdami vairāki sprādzieni un viens lielgabala šāviens; tas arī viss. Uz pilsētu no rīta neizbraucām, šuvām latviešu karodziņus pie drēbēm. Viss kluss, tikai lidmašīnas drāžas pāri. Dzird, ka Šverinu ieņēmis angļu kaŗaspēks. Pēc pusdienas izbraucām uz pilsētu, kur pie kāda veikala redzējām drūzmēšanos un šaušanu; laikam laupīšana. Pie J. Mieža sagatavojām dažas personas apliecības un, paņēmuši pa ceļam līdz virsplkv. Silgaili (pie plkv. Karlsona), devāmies visi trīs, Silgailis, Miezis, es — pie angļu komandanta. Tur mūs nepieņēma, lai ierodoties nākošā dienā ap plkst. 10.

Izbraucām uz baraku novietni, tur satikām pltn. Bulli, kuŗš nodeva paņemtās avansa summas RM 5000. Pieņēma ltn. Zegners. Vakarā no pilsētas ar velosipēdu atgriezās ltn. Zegners, kuŗš stāstīja, ka auto »Tatra« mums uz ceļa atņēmuši angļu kaŗavīri. Bija mūsu labākā mašīna.

4. V, piektdien, Libekā.

Uzcēlos 7.45, skaists, saulains rīts, plkst. 9.30 izbraucām uz

pilsētu un devāmies uz komandantūru. Tomēr pie komandanta klāt netikām; ieteica ierasties plkst. 14. Bija izplatīts arī uzsaukums, ka plkst. 15 būšot parāde, kuŗa vēlāk tika atcelta, bet bija noteikts, ka plkst. 15 visiem jābūt mājās un ielām jābūt brīvām. Klīda uztraucošas baumas, ka Libekā ienākšot boļševiki. Plkst. 14 aizgājām uz komandantūru, tur pateica, ka plkst. 14.30 ieradišoties komandants vai viņa vietnieks. Norunājām, ka iekšā ies tikai J. Miezis un Reinhards, kuŗi prot angļiski. Tā arī notika, bet mēs ar Silgaili aizgājām uz mūsu vienīgo telpu, kur atradās Kaŗavīru palīdzība, Leģiona stābs un Sarkanais krusts, Grosse Burgstrasse 40. J. Miezim teikts, lai ierodas 5. maijā plkst. 10.30 un arī paziņots, ka krievi Libekā neienākšot. Mūsu prombūtnē angļu patruļa paņēmusi mūsu dzīvokļos visus mūsu revolverus, manu, Zegnera, Bērziņa, šofeŗa Bormaņa.

5. V, sestdien, Libekā.

Lietaina, drūma diena. Elektrības nav jau no vakardienas; ūdens tāpat. Maizes mājās arī nav. Atkal bijām komandantūrā, resp. Mil. Gov., bet velti; tad pēcpusdienā J. Miezis tika klāt. Viņam dota kāda 626. detašmenta adrese, kur kārtojot bēgļu lietas. Norunājām turp braukt rīt no rīta. Pagaidām sagatavojām iesniegumus par mūsu prasībām šaurākā mērogā. Ap plkst. 17 atgriezāmies mājās un nolēmām sagatavot iesniegumu angļu augstākai militārai varai un ierasties tur uniformās. Plensners raksta iesniegumu.

6. V, svētdien, Libekā.

Izbraucām uz pilsētu pie J. Mieža, kur drīz ieradās arī J. Bļodnieks ar savām pretenzijām — viņam it kā radot grūtības, pret viņu izturoties noraidoši, viņš gribot iesniegt kādu memorandu angļu iestādēm. Teicu, lai jau iesniedz, bet kā vārdā? Pēc manām domām — vai nu kādas tautiešu grupas vai personīgi savā vārdā. Viņš memorandu domājot iesniegt kā pēdējās likumīgi vēlētais Saeimas loceklis un bij. ministru prezidents. Teicu, lai dara kā vēlas, man iebildumu nav; tikai lai neiesniedz Komitejas vai Kaŗavīru palīdzības vārdā. Izbraucām ar Miezi, Reinhardu un Zegneru pie angļu bēgļu lietu kārtošanas iestādes, kur pēc pārrunām mums ierādīja divas barakas bēgļu novietošanai un reģistrācijai. Atgriezāmies mājās plkst. 14.30.

Drīz ieradās angļu kontrolpatruļa, kuŗa mūs visus sapulcināja lejā, izskatīja mūsu dokumentus un mūsu telpas un prasīja, kas dzīvojoņi gala istabā, augšā. Atbildeju, ka tur dzīvoju es. Pēc tam patruļa aizgāja.

Plkst. 16 ierados pie Kronberga, kur drīz ieradās arī Švanks, Bļodnieks un vēl divas personas. Atkal pārrunājām iesnieguma jautājumu, pēc kam, projekta vienu eksemplāru paņēmis, iedevu to plkv. Plensneram saskaņošanai, lai tas nebūtu pretējs mūsu iesniegumam.

7. V, pirmdien, Libekā.

Puksten 11 biju Moisinger Allee 228, Ziegelwerk »Bunteku« pie Jurgēna un Švanka. Pēdējam pateicu, ka viņa un Bļodnieka iesnieguma projekts caur Plensneru nodots Kronbergam. Švanks cenšas pierādīt, ka tikai Bļodnieks var rūpēties par latviešu lietām un tās pārziņāt, pārējie visi sastrādājuši ar vāciešiem un tāpēc nedrīkstot to darīt. Aizmirst, ka Bļodnieks ar Kronbergu taču bija Austrumu ministra Rozenberga iestāžu ierēdņi un algoti darbinieki latviešu Leitstelle. Uz jautājumu, kāpēc tad ne Bļodnieks, ne Švanks nepiedalījās LSK dibināšanā un neiegāja tur iekšā, sekoja atbilde, ka LSK dibināšanas sapulce notikusi bez vācu iestāžu ziņas un varējis notikt tas pats, kas ar Einbergu, kuŗš nokļuva koncentrācijas nometnē. Viņi abi gribējuši atturēties un nesaistīties, lai vēlāk varētu darboties. Ieteicu saprasties ar LSK vai emigrācijas pārvaldi. Plkst. 15.20 izbraucām uz pilsētu; Burgstrasse 40 atradu priekšā Lobi, Andersonu un Kronbergu, kuŗi puslīdz sapratušies. Andersons no sava uztraukuma un pesimisma drusku atspirdzis un sāksot nopietni strādāt. (Uz viņa dzīvokļa durvīm kāds bija uzrakstījis, ka viņš esot bīstams SS un viņu vajagot arestēt). Barakās, kuŗas mums ierādīja, par komandantu iecelts Dr. Līcītis. LSK stājies arī sakaros ar starptautisko sarkano krustu un YMCA.

8. V, otrdien, Libekā.

Biju pilsētā pie virsplkv. Silgaiļa un plkv. Plensnera. Uzrakstīju ievadu memorandam, kas iesniedzams angļu militārai pārvaldei. Pašā sākumā skaidri deklarēju, ka latviešu leģionāri nav NS partijas kaŗaspēks, bet savas valsts — Latvijas aizstāvji un cīnītāji pret boļševikiem-krieviem.

9. V, trešdien, Libekā.

No paša rīta rakņajos papīros un meklēju datus anketai, kuŗa jāiesniedz. P. Bērziņš nebija varējis šo anketu priekš manis iesniegt un mani pierakstīt. Arī Zegneram tas vakar nav izdevies, jo pārāk gaŗa rinda bijusi priekšā. Aizbraucu pie J. Mieŗa kopā ar Silgaili un tur parakstiju memorandu augstākām angļu iestādēm. Atkal devāmies uz Mil. Gov. Memorandu no-devuŗi un saņēmuŗi solījumu, ka mūsu iesniegumu virzīs tālāk, devāmies lejā pie komandanta, lai dabūtu atļauju apmeklēt mūsu kaŗavīru un tautieŗu nometnes. Atbildi solīja dot nākoŗā dienā. Saņēmām arī autobraukŗanas atļauju. Aizbraucām uz mūsu rīcībā nodotām barakām un uzzinājām, ka pārtikas jau-tājums vēl neesot nokārtojies. Pārtiku gaidīja no Vācijas sarkanā krusta. Atceļā iegriezāmies Gr. Burgstrasse 40, kur par brīnumu A. Bļodnieks un Kronbergs rīkojās kā pilntiesīgi saimnieki. E. Andersons iebaidīts kā KP priekŗnieks, no uzstāŗanās vairās.

10. V, ceturtdien, Libekā.

Kopā ar Mieŗi izbraucām pie angļu komandanta Tomsona. Tas paziņoja, ka mūsu telegrammas sūtņiem Zariņam, Salna-jam, Bilmanim un Grosvaldam nosūtītas. Atļāva arī reģistrēt gūstekņņu nometnes un savus tautieŗus. Rakstisku atļauju ne-izsniedza. Izbraucām pie Mr. Turner'a uz Team 626 — liels kazarmu bloks, pilns kaŗavīru un civilo iemītņieku. Tie visi esot draudzīgo valstu gūstekņņi. Mēs esot kaŗojuŗi pret sabiedro-tiem un, kamēr neesot atzīta mūsu nostāja un mūsu LNK, nez' vai mēs tikŗot nometnēs iekŗā.

Atbraucis »mājā« Padelīgē, atradu savējos ar visām man-tām izliktus pagalmā; arī mana 88 gadus vecā slimā māmiņa sēdēja pagalmā uz kastes ar mantiņām. Padelīgi bija ieņēmuŗi angļu kaŗavīri, jo tur novietoŗoties viņu stābs. Neveselo māmiņņu steidzoŗi aizvedu pie Jurgēniem uz ķieģēlfabriku, arī brāļa sieva aizbrauca viņai līdzi. Es, brālis, Vija* un Zelma** ar Luciju*** un mantām novietoŗāmajies pie dārzņieka ŗķūnītī, bet pirmo nakti abi ar brāli pavadijām pilsētā pie Dr. Ikŗes.

11. V, piektdien, Libekā.

Devos pie J. Mieŗa, kuŗŗ paziņoja, ka iespējams nosūtīt

* Generāļa brāļa Ernesta Bangerska meita.

** Generāļa Bangerska adoptēta meita.

*** Bangersku ģimenes paziņa, vecās māmuļas kopēja, red.

pastu uz Zviedriju ar YMCA's darbiniekiem. Uzdevu sastādīt īsu paziņojumu Salnajam par mūsu gaitām šeit.

12. V, sestdien, Libekā.

Piecēlāties plkst. 6 un turpinājām strādāt. Kad bijām no-beiguši informāciju, norakstīju Salnajam arī privātu vēstuli. Telpas nesameklējis, nolēmu palikt šķūnītī. Nodevām policijā reģistrēt mūsu dokumentus.

13. V, svētdien, Libekā.

Pārdomas: Es negribētu nokļūt boļševiku rokās resp. pašnāvībā pirms māmiņas šķiršanās no šīs pasaules, jo tas viņai būtu briesmīgs trieciens. Tādas domas mani pēdējā laikā neatstāj un es lūdzu Dievu māmiņai šo triecienu nelikt piedzīvot. — Nu pirmo nakti esmu pavadījis šķūnītī uz kastēm; tur mitinas arī Vija, Zelma un Lucija. Brālis, brāļa sieva un māmiņa pagaidām pie Jurgēniem. Atcerējos jaunības laikus, kad kā kareivis un virsnieks daudzreiz gulēju kur gadījās — kā miera, tā kara laikos. Šķūnītī jutos labi, gulēju mierīgi, tikai domas par mūsu tautas likteni, par māmuliņu un tuviniekiem māca nost un nedeva cerētā nakts miera. Kas būs, kur mēs visi bēgli paliksim, vai mūs neizdos boļševikiem, no kuriem esam bēguši šurp svešumā?

14. V, pirmdien, Libekā.

Rīts ļoti auksts. Vējš naktī birdināja līdzīgi krusai koku ziedus uz šķūniņa jumta. Plkst. 10 ieradāmies Gr. Burgstrasse 40 uz sēdi. Pārrunājām organizācijas jautājumus, bet tad ieradās no Šlēzvigas »Turības« pārstāvji un kāds kaņavīrs no Šverīnas. Šlēzvigā esot nodibinājusies LSK nodaļa ar vairākām cienījamām personām priekšgalā. Dabūjuši atļauju izbraukt uz Libeku pie galvenās pārvaldes. Izteic vēlēšanos, lai tiktu uzņemti sakari ar pārējām latviešu nodaļām tālāk uz dienvidiem. Kaņavīrs no Šverīnas apgāž ziņas par Šverīnas pilsētas sagraušanu, jo tā ieņemta bez cīņas. Nometnē pie Hagenavas esot ap 4000 kaņavīru. Atceļā kontrolpostenis, pārbaudot Zegnera portfeli, atrada tanī dažas revolvera patronas, kuņas tur esot aizmirsis. Tas varēja sagādāt mums nepatīkšanas. Brīdināju Zegneru nodot visu, kas pēc noteikumiem bija jānodod, un nevadāt aizliegtus priekšmetus automobilī līdzī.

15. V, otrdien, Libekā.

Apmākusies lietaina diena. Ziedi kā krusa, sitot pa šķūnīša jumtu, mani pamodināja agri. Pēc brokastīm aizbraucu uz Burgstrasse 40, kur pārspriedām: a) pārtikas jautājuma nokārtošanu nometnēs, noliedzot pierakstīties uz uzturu nometnē, ja ir kartītes pilsētā, b) LSK ģenerālsēkretāra Kalnozola strīdus jautājumu ar LSK priekšnieku, kuŗam Kalnozols negribot pakļauties, c) par 4 smagiem auto, kuŗi pieder Šverīnas latviešu lazaretei, bet kuŗi 2 nedēļas nostāvējuši Libekā un vācieši atņēmuši, un d) dažādus jautājumus. — Apmeklēju Induli — vakar pirmo reizi bijusi normāla temperatūra, tomēr tbc bacīļi atrasti. No krievu bēgļu puses izplatījusies ziņa, ka krievi 16. V plkst. 12 ienākšot Libekā tās austrumu daļā un robeža būšot pa kanāli.

16. V, trešdien, Libekā.

Silgaiļa dzīvoklī kopā ar J. Miezi, plkv. Karlsonu un plkv. Plensneru pārrunājām svarīgākos mūsu tautiešus un leģionārus skarošos jautājumus. Parakstīju arī pieņemtos sēžu protokolus. Pēc tam aizbraucām pie prof. Gulbja, kur piedāvāju viņam LSK ģenerālsēkretāra posteni. Fr. Gulbis to nevēlas pieņemt, bet ieteic Švanku. Boļševiki tomēr pilsētā neienāca un varbūt arī neienāks, lai gan viņi to gribētu.

17. V, ceturtdien, Libekā.

Biju pie Mieža un tad pie Karlsona, kur bija salasījušies vairāki virsnieki, sakarā ar izsludināto visu virsnienu un Wehrmacht'a kaŗavīru reģistrāciju, kuŗā piedraudēts ar nāves sodu par rikojuma neizpildīšanu. Visi nu ir vienos prātos, ka kaut kas jādara, lai noskaidrotu latviešu kaŗavīru stāvokli, kuŗi neskaitījās vācu Wehrmacht'ā. Devāmies pie angļu Mil. Gov. majora vai pulkveža Monroe ar lūgumu atļaut latviešu kaŗavīriem reģistrēties atsevišķi, ja vispāri arī latviešiem jāreģistrējas. Monroe atbildēja, ka reģistrēšanās obligāta, bet par atsevišķo reģistrēšanos lai runānot ar birģermeisteru. Pie pēdējā panācām, ka latviešus reģistrēs atsevišķi un latviešu tulka klātienē. Mums trūkst darbinieku — viss darbs gulstas uz Mieža kunga un Plūmes jaunkundzes pleciem.

18. V, piektdien, Libekā.

Ieradies Burgstrasse 40, tur atradu ārkārtīgu drūzmu. Pēc

kāda laika aizbraucu uz plkv. Karlsona dzīvokli, kur rediģēju iesniegumu feldmaršalam Aleksandram par Latviešu leģiona stāvokli*. Pārrunājām arī personāla papildināšanas jautājumu, pēc kam atgriezos mūsu šķūnītī. Pēcpusdienā kopā ar Jurgēnu izbraucām uz kādu ķieģeļfabriku, kas diezgan moderna, uzcelta kara laikā. Tas bija iespējams sakarā ar lēto gūstekņu darba spēku. Pasēdēju kādu laiku pie māmuliņas un tad braucu mājās. Iesniegumu feldmaršalam Aleksandram nodevu pārtulkot angļiski Reinhardam. Ceru to rīt parakstīt.

19. V, sestdien, Libekā.

Pamodos no liela aukstuma. Norakstīju divas vēstules: pltn. Liepiņam, kuŗš ir lielākās gūstekņu nometnes komandants, un Dr. K. Lediņam Šverīnā. Dienā pilsētā velti nomeklējām dzīvokli virsplkv. Silgaili, plkv. Karlsonu un plkv. Plensneru. Tos atradām Burgstr. 40. Tur bija arī kāds no Šverīnas, kuŗš atvedis no pltn. Dzeņa vēstuli Silgailim. Nosūtīju no savas puses informāciju Dzenim. Drīz ieradās arī plkv. Lobes kundze un virsplkv. Silgaiļa kundzes māsa, kuŗas stāstīja, ka Silgaiļa dēls kopā ar citiem 16 latviešu jaunekļiem pārvests uz kādu pagrabu, tur ūdens esot līdz potītēm un arī gulēt neesot iespējams; kaut kas līdzīgs čekai. Cik tur patiesības, kas to lai zina. Uztrauktais virsplkv. Silgailis nezina ko iesākt. Beidzot nolēma griezties vēl reiz pie komandanta ar lūgumu.

Reinhardu atkārtoti neatradām dzīvoklī; apsolīto tulkojumu viņš nav izdarījis.

20. V, svētdien, Vasarsvētkos, Libekā.

Brīnišķīgs Vasarsvētku rīts, bet kā smags slogs uz sirds guļ mūsu daudz cietušās tautas liktenis. Kas ar to notiks tālāk? Daudz tā cieta no boļševikiem, cieta no vācu okupācijas varas, un kas ar to ir tagad? Vakarejās ziņas par 16 latviešu jaunekļu ievietošanu pagrabā, kur nevar ne sēdēt, ne gulēt, un kur jāstāv ūdenī, runā skaidru valodu, ka ciešanas vēl nav un ilgi nebūs galā. Ko gan pasaules likteņu noteicēji grib no latvju tautas? Tautas, kuŗa miermīlīgi dzīvoja savā zemē, nevienu neaiztiekot un nevienu neapdraudot? Dievs, esi mūsu nabaga tautai žēlīgs.

21. V, pirmdien, 2. Vasarsvētkos, Libekā.

Jau agrā rīta stundā pamodies, visu laiku domāju to pašu

* Skat. 109. lapp., red.

neizdomāto domu par mūsu tautas likteni un savās aizlūgšanās it kā šaubījos, ko viņai izlūgties no Visuvarenā. Beidzot varēju apmierināties, tikai lūdzot: »Tavs prāts lai notiek, ak Kungs, Debesu Tēvs.«

Plkst. 11 izbraucu pie Mieža uz pilsētu un tur līdz plkst. 14 izkorrigēju iesniegumu feldmaršalam Aleksandram un arī otru iesniegumu, kas bija paredzēts angļu valdībai. Tad vēl izrakstīju jaunas apliecības virsplkv. Silgailim un citiem, pēc kam atgriezos mājās.

Vakarā mūsu šķūnītī sanāca dārznieks, viņa vedekla un mūsējie paši un tad atskanēja klusas latviešu un vācu dziesmas. Ar tām arī apgūlāmies.

22. V, otrdien, Libekā.

Naktī mani uzmodināja lietus, kas kapāja šķūnīša jumtu un sūcās cauri uz gulētājiem. Zem lielākās straumes uz Vijas gultas uzliku mazgājamo bļodu.

Izbraucām pie virsplkv. Silgaiļa, kur, pārrunājot izsludinātās kaņavīru reģistrēšanās lietas, drusku sarāvāmies ar Silgaili, iejaucās arī Plensners.

Pēc britiņa ieradās no Kurzemes atbraukušais plkv. Kociņš un maj. Stīpnieks, kuņi informēja, ka 8. V izbraukuši no Liepājas, kad pilsētā jau ieradušies krievi. Daži atteikušies viņiem sekot, sacīdami, ka netikšot ostā. Viņi tomēr uz maza kuģīša tikuši. Bijis arī nodoms izsludināt jaunu valdību Kurzemē gadījumā, ja vācieši organizētu brīvkorpusu cīņai Kurzemē arī pēc Vācijas kapitulācijas.

23. V, trešdien, Libekā.

Aizbraucām pie Plensnera Karlsona dzīvoklī, kur apspriedāmies. Piedalījās Miežis, Silgailis, Kociņš, es. Apspriežot opozīcijas jautājumu, pieaicinājām arī Plensneru, Krīpeni un Lobi. Opozīcija — Bļodnieks ar savu partiju — attīsta aģitāciju pret mani un komiteju. Kā redzams, tad arī prof. Fr. Gulbis piesliecas tai pusei, kaut gan aiz citiem — miera motīviem. Nolēmām paplašināt komitejas sastāvu ar kooperatoru pārstāvi un aicināt vienu pārstāvi arī lietpratēju komisijā (3 locekļi, 2 kandidāti). Lobe uzstājās ar patētisku runu. Rīt sagaida Šlezvīgas kooperatorus.

24. V, ceturtdien, Libekā.

Naktī lija un no lietus trokšņa pa šķūņa jumtu plkst. 1 pamodos, bet brāļa uz jumta uzliktie dēļi ūdeni cauri nelaiž. Aizbraucām uz Burgstrasse 40, kur bija pārstāvji arī no Šlezvīgas un Flensburgas ar prof. K. Kundziņu priekšgalā. Viņi vēl ar savu informāciju nebija galā, kad ieradās igauņu pārstāvji, lai informētos par mūsu darbību un paziņotu, ka viņiem nekas neesot paveikts un tikai tagad sākot organizēties.

Pēc informācijas spriežot, Flensburgā un Šlezvīgā ir apmēram pa 3000 bēgļu katrā. Kooperātori gribot noorganizēt sakarus ar Angliju.

Pēc tam es neveselības dēļ aizbraucu. Vakarā uzzināju no J. Mieža, ka bijušas karstas debates. Uzstājušies Gulbis, Miezis, Lobe. Miezis jautājis, kas ir slikts — organizācija vai personāls, vai gribētu komiteju nomainīt ar mazāk kompetentu organizāciju? Lobe runājis pret redzamo vairīšanos no Leģiona.

25. V, piektdien, Libekā.

Izbraucu pie plkv. Karlsona, kur izskatījām vairākus jautājumus mūsu bēgļu un Leģiona lietās. Caur Miezi uzzināju, ka Lobe man pārmetis, ka maz ko darījis viņa lietā, neesot viņu aizstāvējis. Tomēr es biju tas, kas Lobi izglāba no nodošanas kara tiesai, ko pieprasīja korpusa vadība. Arī plkv. Plensnera lietā panācu, ka kara tiesas spriedums netika apstiprināts. Nolēmām komitejā aicināt prof. Kundziņu, prof. Fr. Gulbi, Cieļēnu, Rancānu un R. Liepiņu bez jau uzaicinātā kooperatoru pārstāvja.

26. V, sestdien, Libekā.

Ap plkst. 15. ieradāmies pilsētā pie Silgaiļa, kur atradu visus lielā uztraukumā sakarā ar to, ka reģistrējušamies kara vīriem uzdots ierasties kādā laukumā nosūtīšanai uz gūstekņu nometnēm. Ja es un Silgailis aizejam, tad komiteja paliek bez kvoruma: J. Miezis, Kociņš un pagaidu loceklis Stīpnieks (kontrolieris).

Aizbraucām ar J. Miezi pie prof. Gulbja, kuŗu lūdzu nākt komitejas sastāvā un teicu, ka arī prof. Kundziņu lūgšu būt par manu atvietotāju. Gulbis atbildēja, ka tikai kopā ar Kundziņu gribot dot galīgu atbildi.

27. V, svētdien, Libekā.

Bezmiega naktī pārdomāju par cilvēku likteņu pārvērtībām un par sakāmvārda nozīmīgumu: »Uzvarētāju nesoda«.

Vislīelākie kara noziedznieki, kas neaicināti iebruka mūsu zemē, tagad taisās par tiesnešiem mums, kas tikai aizstāvoties tvērām ieročus.

28. V, pirmdien, Libekā.

Aizbraucu uz pilsētu vēlu, jo bija jāsameklē mašīna bojātās vietā. Mani jau bija nomeklējušies. Mēs abi ar J. Miezi devāmies pie militārā gubernatora, tur paskaidroja, ka viņš gūstekņu lietā neko nevarot darīt. Tos jautājumus izšķiršot angļu komisija uz vietas. Tad Silgailis ar Gulbi devās uz turieni, bet tūlīņ klāt netikuši, kāpēc Gulbis aizgājis. Silgailis, atgriezies vēlu vakarā, paskaidroja, ka attiecībā uz latviešu nosūtīšanu uz atsevišķu nometni atbildi varēšot dot tikai rītu. Rīt mēģināšu nokļūt arī pie angļu 8. korpusa komandiera.

29. V, otrdien, Libekā-Ķilē.

No rīta kopā ar J. Miezi izbraucām caur Eutinu, Preetcu uz Ķīli, kur dienvidos no tās Molsee, kā mums teica, atrodoties angļu 8. korpusa stābs un no kuŗa komandiera esot atkarīgs gūstekņu jautājums. Pie viņa klāt netikām, bet Miezis kā valodas pratējs tika aicināts pie kāda pltn. sniegt paskaidrojumus mūsu, latviešu lietā. Turpat atstāti arī mūsu rakstisko iesniegumu noraksti*. Tātad skaidrību neguvām; var redzēt, ka austrumu sabiedrotais ir ļoti modrs un seko kādu tur līgumu pildīšanai, kuŗus gan pats netaisās pildīt.

Tālāk no Ķīles caur Litjenburgu devāmies uz Oldenburgu, kur Putlosā atrodas vairums mūsu latviešu gūstekņu. Tā kā man nekādas atļaujas nebija, tad nometnē iegāja viens pats Miezis. Plkv. Krīpens jau taisoties pieņemt divīzijas komandēšanu. Celle ar saviem 1000 gūstekņiem atrodoties tāļāk uz jūras pusi.

30. V, trešdien, Libekā.

Šorīt izsoļoju uz pilsētu kājām — mašīnu ar prof. Gulbja kungu sastapu ceļā, pie pilsētas.

Aizbraucām uz Nacionālās komitejas telpām, kuŗas nu dabūtas Düweken Str. 21.

Gulbis paziņoja, ka viņš ar mieru ieiet komitejā tikai ar

* Skat. 111. lapp., red.

vienu noteikumu — ja komiteja pārveidojas resp. vecie locekļi demisionē un tiek uzaicināti jauni, varbūt arī vecie, kaut daži. Kad Gulbis bija aizbraucis, pārrunāju šo jautājumu ar kaņavīriem: Silgaili, Plensneru, Kociņu, Stīpnieku, Lobi, Karlsonu, bija arī Miežis klāt. Kaņavīri, izņemot Lobi, piekrita, ka būtu jāatjauno komiteja, Miežis bija jau iepriekš piekāpies šinī jautājumā. Uzdevu sastādīt deklarāciju, kuŗas konspektu nodiktēju. Plkst. 18 braukšu korrigēt, lai rīt būtu gatava.

Vakarā biju pie Mieža. Ieradās arī Niedra, tad Plensners un Silgailis. Noskaidrojās, ar cik neatlaidīgu aģitāciju Bļodnieks cenšas mani iznīcināt, lai dabūtu no ceļa un pats tiktu par komitejas galvu. Visur par to vien runā, ka Bangerskis nekā nedara, bet dara tikai Bļodnieks, kuŗš faktiski tikai aģitē.

31. V, ceturtdien, Libekā.

Bija karstu debašu diena. Mazajās telpās Düwekenstr. 21 bija sanācis pāri par 40 cilvēku — pārstāvji no Husuma, Flensburgas, Šlezvīgas, Eutinas, Libekas un citurienes. Bija arī opozīcijas grupa ar pašu Bļodnieku un Švanku priekšgalā. Sakarā ar manu paziņojumu, ka komitejas locekļi demisionējuši, ko prof. Gulbim biju pateicis pirms sapulces atklāšanas, pēdējais savu noraidošo izturēšanos par ieiešanu kabinetā bija grozījis un ieņēmis samierinošu stāvokli.

Pēc tam, kad biju beidzis informāciju par komitejas rašanos* un nonācis līdz 2. maijam, t. i. angļu ienākšanai, ieradās ar novēlošanos kooperatori un »ziemeļnieki« — šlezvīgieši un flensburgieši. Pārrunas ieilga līdz plkst. 17.30. Tās beidzās ar lēmumu komiteju neiznīcināt. Jauni komitejas locekļi jāmeklē. Norunājām braukt sestdien uz Šlezvīgu un tālāk.

1. VI, piektdien, Libekā.

Pirmdien aizbraucu uz jaunajām telpām, kur drīz ieradās arī mūzeja direktors (telpas ir mūzeja ēkā), laikam Dr. Šrēders, kuŗš laipnā kārtā bija atnesis Purvīša gleznu reprodukcijas izkāŗšanai birojā: »Lai tās atgādina jums dzimteni.« Ļoti laipni. Esot bijis Rīgā, mani pazīstot; esot runājuši arī franciski Rīgā.

Uzrakstīju vēstules projektu R. Liepiņam dienvidus Vācijā, lūgdams uzņemties mūsu ārlietu kārtošanu.

Ieradies bija Kurmja kungs no Mellnas, kur sabraukuši kādi 200 cilvēki no Gadebušas aiz bažām, ka nesūta uz Krieviju.

* Skat. 112. lapp., red.

2. VI, sestdien, ceļā uz Šlezvīgu-Flensburgu.

Šodien Lielbritānijas karaļa dzimšanas diena. Libekā karogus neredzēju, jo plkst. 7 izbraucām kopā ar prof Gulbi un doc. Vētru caur Ķīli uz Šlezvīgu un Flensburgu. Ķīlē un Šlezvīgā patlaban izlika Anglijas karogus, tikai militāras iestādes. Veikali tomēr atvērti.

Flensburgā aizbraucām pie prof. Kundziņa, kur bija priekšā kāds jauns mācītājs. Pēc tam ieradās maj. Meijers, maj. Augstkalns, kapt. Jansons (ar vienu roku), igauņu stāba priekšnieks plkv. Siuka, Turības Vilciņš, žurnālists Klāvsons, J. Legzdiņš no Turības un citi.

Prof. Kundziņš komitejā neieiet, viņš to nevarot; lietpratēju komisijā — labprāt iešot. Klāvsons un Vilciņš lietu steidzina; Klāvsons pat piedraud un liek priekšā man dažādas kombinācijas. Beidzot atklāj arī savas kartis — nāktu izdot biļetenu Libekā.

Nolēmu nākošā sapulcē ceturtdien pasludināt, ka pagaidām komitejā būs: Gulbis, Legzdiņš, Miezišs, Plensners — un es arī. Delegācija brauks uz Angliju, sakarnieks — uz dienvidiem pie Liepiņa un Rancāna. Klāvsonam izspruka, ka jau pēdējā reizē Bļodnieks bijis nemierā, ka panākumu nekādu. Klāvsons liek priekšā, ka es vadišot lietas tikai tik tālu, kamēr sūtnis Zariņš Londonā nepateikšot savu vārdu.

3. VI, svētdien, Libekā-Padelīgē.

Aizbraucu pie J. Mieža un informēju viņu par stāvokli, kāds radies sakarā ar pārrunām pie prof. Kundziņa. Liku sastādīt delegācijas sarakstu braucienam uz Londonu: Kundziņš, Miezišs, Gulbis, Plensners.

Pēc tam aizbraucu pie Karlsona, kur neviena nebija mājā; devos pie Dr. Ikšes, kur bez mājas tēva atradu vēl bij. sūtni Sējas dēlu; tas strādājis pie angļu virsnieka, kas rūpējas par bēgļiem.

Noskaidrojās, ka Sēja meklē Bļodnieku, Gulbi, un runāja arī par Kalnozolu. Redzams, ka grib no angļiem dabūt Bļodnieka kabinetu. Plkst. 18. būšot pie angļiem Waldersee Kaserne.

Plkst. 20. atbrauca Gulbis un paredzējumu apstiprināja. Bļodnieks meklējas un cer dabūt valdīšanas zizli.

Pārbraucām no šķūņa uz Padeliges agrākām telpām.

4.VI, pirmdien, Libekā.

Izgāju uz pilsētu kājām, jo auto nesagaidīju. Tas mani panāca pie tilta — esot bijis sabojājies. Nosūtīju to Gulbim, bet pats devos kājām uz biroju. Tur ieradās arī Miežis no angļu komandantūras, kuŗš stāstīja, ka nodevis delegācijas sarakstu braukšanai uz Londonu, kā arī vēstules feldmaršalam Montgomerijam un Aleksandram.

Informēju viņu un Plensneru par vakardienas sarunu ar Sēju junioru un prof. Gulbi.

Bija ieradies arī Jaudzems, bij. sociālā departamenta direktors. Pārrunājām par bērnu namiem.

5.VI, otrdien, Libekā.

Biju darbā, kur ieradās arī Gulbis un stāstīja par savu sarunu ar franču virsnieku Freidenburgu angļu dienestā. Tas jautājis par mani, vai es neesot vācu draugs; vai neesot nesaskaņas komitejā; kas esot Miežis, Plensners, Silgailis. Vai lietas labā man būtu jāiet. Gulbis diezgan indīgi atbildējis, ka ja es pats aizietu, tad vēl nekas, bet ka viņam kā cilvēkam būtu žēl, ja es aizietu sarūgtināts. Otrs iemesls tas, ka tad komitejas vietā nāktu kāds vietējs organs, bez plašākām tiesībām. Vēl šo to pārrunājis, Freidenburgs beidzot pateicis, ka viņam par mūsu iekšējām nesaskaņām maza bēda, bet ieteicis Gulbim komitejā ieiēt. Šodien uzaicināts turp arī Bļodnieks uz pārrunām.

Visu cep, protams, jaunais Sēja, kuŗa tēvs nelaimīgā kārtā bija no vāciešiem apcietināts un pazudis. Dabūju zināt no G., ka S. iesniedzot franču virsniekam Freidenburgam anonīmu ziņojumu par mani. Tik tālu jau esam.

6.VI, trešdien, Libekā-Heimstetenā.

Birojā izlasīju Legzdiņa uzņemto informācijas projektu un nobrīnījos par tā noslēgumu, ar ko komiteja pati sev cērt plīķi. Viņa, lūk, nolikusi pilnvaras tāpēc, ka bijusi sastādījusies ar vācu policijas palīdzību. Uzrakstīju pats savu informāciju un liku to pavairot izsniegšanai jauniem pārstāvjiem, kas nebija klāt pagājušā sapulcē.

Pārrunāju arī darba kārtību ar saviem darbiniekiem un mēģināju noskaidrot, vai mīļā miera dēļ nevarētu pieaicināt arī opozicionāru Bļodnieku, bet tas pagaidām nav iespējams, kaut gan aprūpes lietās viņam ceļu varētu dot.

Vakarā apmeklēju Gulbi, kur liku priekšā viņam būt par sapulces vadītāju un arī par manu vietnieku. Par pirmo piekrita, par otro ne.

7.VI, ceturtdien, Libekā-Heimstetenā.

Sēdi vadīja uz manu lūgumu prof. Gulbis. Pielaidām plašas debates pa visiem punktiem; kāds jauns cilvēks, kuŗš nosaucās par jūrnieku, mani aizkāra, nosaucot par Himmlera vīru, Bļodnieks aplausu pavadīts mani aizstāvēja.

Pie valdes, resp. Nacionālās komitejas sastāva paziņošanas, iznāca neveiklība tanī ziņā, ka Vilciņš no Turības paziņoja, ka jau vārdu devušais Legzdiņš vēl savu galīgo atbildi neesot devis. Vēlāk taisnojās (Vilciņš), ka nesaprašanās notikusi saimniecisko organizāciju starpā un Turībai, piensaimniekiem un privāto profesiju-rūpnieku organizācijām esot sacensība savā starpā. Tātad Gulbis ienāca komitejā, arī Plensners, bet Miezijs palika agrākais. Arī Andersons Zviedrijā tas pats agrākais.

Biju vakarā pie Mieža, tas arī sāk kļūt tāds nesamierināms. Biju pie Dr. Vētras, lai nodotu paziņojumu par 18 latviešiem, to skaitā 10 bērniem Meklenburgā, kuŗiem jāizvācas.

9.VI, sestdien, Libekā-Heimstetenē.

Ar Miezi aizbraucām pie ltn. Freudenburga, kuŗam pateicos par mūsu tautiešu izglābšanu no nosūtīšanas uz austrumiem (60—65 cilv. grupa). Miezijs gribējis iet pie Šerloka, bet Sēja centies atrunāt. Miezijs tad arī negāja augšā. Freudenburgs apsoliņās personīgi izbraukt un noskaidrot evakuācijas iespējamību.

10.VI, svētdien, Libekā-Heimstetenē.

Bļodnieks teicis, ka negribot pie autoritārā režīma vairs strādāt, t. i. pie manis un komitejā. Gaidīšot sūtņa K. Zariņa rīkojumus. Kāds gan iebildis, ka arī Zariņš taču esot totālitārā režīma pārstāvis . . .

11.VI, pirmdien, Heimstetenē.

No rīta plkst. 9. aizbraucām pie Gulbja un atvedām to uz Nacionālās komitejas biroju. Bija ieradies arī Ozols, Apgabal tiesas loceklis. Ziņoja par dienvidiem, ka tur darbojoties dažādas komitejas, un proti — Götingen'ā ar prof. Teodoru Celmu;

Jenā — prof. Pīmanis; Saalfeld'ā — A. Valdmanis; Bayreuth'ā — Kalašs. Gothā — it kā esot Baltijas republiku komiteja.

Norakstīju Celmam gaŗāku vēstuli un pieliku klāt dažādus mūsu iesniegumus angļiem. Ozols pats tos novedis. Dabūju ziņāt, ka Bļodnieks ar Kronbergu aizejot no biroja un pārceļoties uz Hamburgu. Tur gribot uzņemties privātus veikalus, bet ar Sarkanā krusta atbalstu.

12.VI, otrdien, Libekā-Heimstetenē.

No rīta aizbraucām ar Miezi uz Hamburgu, lai noskaidrotu apmešanās iespējas arī komitejai. Tur Bornplatz Nr. 4 bēglu aprūpes birojā strādā bij. konsuls Apmanis, kuŗš izturējās ļoti lojāli un laipni. Pagarinājām arī viņam pilnvaras. Pārrunājām telpu jautājumu un tās arī apskatījām.

13.VI, trešdien, Libekā-Heimstetenē.

Pārrunājām dažādus jautājumus par komitejas darbu sadalīšanu, vismaz kamēr nav visu locekļu. Tas apmēram šāds:

Bēglu izvietošana, materiālā apgāde, statistika — J. Miezis,
Darba apgāde, novietošana darbā — prof. Gulbis,
Bijušo kaŗavīru lietas — A. Plensners,
Saimniec. un finanču jautājumi — J. Miezis,
Politiski-juridiskie jautājumi — R. Liepiņš, P. Reinhardis,
Izglītība, konfesijas — prof. Gulbis,
Māksla, informācija un prese — A. Plensners,
Sociālā apgāde — A. Plensners.

14.VI, ceturtdien, Libekā-Heimstetenē.

Vējains, nemīlīgs auksts laiks, apmācies kā rudenī. Šodien aizlūgšana par aizvestiem.

Sēdēju mājā un strādāju, kad ap plkst. 12.30 man atbrauca pakaļ plkv. Plensners — esot atbraukuši flensburgieši un lūdzot arī mani. Aizbraucis, atradu priekšā A. Kurau'u, bij. deputātu Zaķi un juristu Vītiņu. Pasniedza man trīs vēstules no prof. Kundziņa, Šlezvīgas Sarkanā krusta nodaļas un Turības ar Vilciņa parakstu. Visās trijās vēstulēs teikts, ka nevarot komitejā līdzdarboties līdz norādījumu saņemšanai no Londonas*.

Tad Vītiņš kā jurists deva šādu iespējamo atrisinājumu: man esot tiesība iecelt sev pēcnācēju, kā mēdzot būt testamentos, tas

* Skat. lapp. 148, red.

būšot pilntiesīgs, ja es vairs nevarētu strādāt. Teicu, ka ja jau viņi gaida Zariņa norādījumus, tad gaidu es arī, un varbūt dienvidus latviešu grupas arī. Ko lai es ieceļu par savu pēcteci, ja Kundziņš atteicies līdzdarboties un arī Gulbis par vietnieku it kā negribētu būt? Vai ir kāda persona, kuŗu visi latvieši atzīst? Vai politiķi Bļodnieks un Zaķis tādi ir?

15.VI, piektdien, Libekā-Heimstetenē, Auf der Heide.

Plkst. 18. bija Sarkanā krusta koncerts, kuŗu turēja ilgāku laiku slepenībā no mūsējiem. Es goda karti saņēmu un aizbraucu uz pilsētu agrāk, lai apciemotu Induli slimnīcā.

Koncerta rīkotāji bija uztraukušies, ka ienākuši arī 2 krievu kaŗavīri bez biļetēm un nosēdušies pašā priekšā; tā arī bija. Krievs kā jau krievs pēc pirmā priekšnesuma skrēja pie tribīnes ar 10 RM, lai pasniegtu pianistam Strausam. Nauda palika guļot uz tribīnes grīdas, līdz pirms koncerta beigām krievs pats to pacēla. Gaidītais kāds angļu viesis neieradās, kāpēc koncerts par 15 min. nokavējās.

17.VI, svētdien, ceļā uz dienvidiem.

Kopā ar zobārstu Dr. J. Ikši, es 17.6 rītā ar auto no Libekas izbraucu uz dienvidiem. Braucienu nolūks bija divejāds un proti:

1. Bija zināms, ka 21.6. rietumu sabiedrotie atvilksies no viņu ieņemtiem apgabaliem uz rietumiem, nododot tos komunistiem, resp. sarkanarmijai. Tā kā Nacionālā komiteja uzskatīja sevi par visu latviešu pārstāvi, tad mans nolūks bija noskaidrot, vai latviešu bēgļi no krieviem nododamiem apgabaliem tiks izvākti un vai nevar viņiem kaut kādā veidā sniegt palīdzību pie izvākšanās.
2. Nacionālai komitejai trūka informācijas par tautiešiem un viņu organizēšanas dienvidos no Elbas, kāpēc turp gan bija aizsūtītas vēstules un informācijas no Nacionālās komitejas puses, bet atbildes nepienāca. Braucienu nolūks bija uzņemt sakarus ar tautiešiem dienvidos un, ja iespējams, iesaistīt arī viņu pārstāvjus Nacionālajā komitejā.

Bažas mums radīja degvielu trūkums un grūtības to iegādē. Par laimi ģen. B. man uzdāvētā mašīna (apmaiņai pret manu veco) darbojās kā ar benzīnu, tā ar malku. Cerējam vienu vai

otru ja ne nopirkt kādā Tankstelle, tad sadabūt latviešu nometnēs. Šādā nolūkā tad vispirms devāmies caur Hamburgu uz tautiešu nometni Geestacht'as rajonā un tur, bez laipni piedāvātām pusdienām, dabūjām arī kādu kannu vai divas benzīna.

Otras bažas bija, vai tiksīm pāri Elbai, jo stāstīja, ka bez speciālām atļaujām pāri tiltam pie Hamburgas nelaižot. Uzmeklējām Hamburgā dzīvojošo Latvijas konsulāro pārstāvi. Nolēmām pamēģināt tikt pāri bez kādām atļaujām un, ja nelaidīs, tad meklēsim palīdzību pie attiecīgām iestādēm. Pirms tam prātojām, vai nevarētu tikt pāri kādā citā vietā kaut ar prāmi, kāpēc kādu gabalu no nometnes uz Hamburgu braucām gar Elbas labo krastu, bet nekur nekādu prāmju un tiltu neatradām.

Kā par brīnumu, tiltam tikām pāri bez kādām grūtībām un caur Lineburgu nobraucām līdz Melbekai, jo mums bija ziņas, ka tur atrodoties visa rajona latviešu pārstāvis prof. Šturms. Tā kā viņu tur patlaban neatradām, tad, ievākuši dažas ziņas par latviešiem Lineburgā, nakti uz pirmsdienu (18.6.) pavadījām Melbekas nomalē, kādas laipnas vācu dāmas Drew'es kundzes mājā — siena šķūnī.

18.VI, ceļā.

Devāmies atpakaļ uz Lineburgu, uz bēgļu nometni, kur tautiešu pārstāvis mūs ļoti sirsnīgi apsveica. Arī es no savas puses sapulcējušos 30—40 tautiešus (vairāk tur nebija) uzrunāju un sniedzu informāciju par Leģionu, par Nacionālās komitejas darbību un tās rūpēm.

Kamēr vēl runājām, ieradās kāds it kā franču uniformā tērpiēs kaņavīrs un deva rīkojumu visiem pusstundas laikā sagatavoties pārvietošanai uz citu nometni. Tautieši bija jau informēti, ka viņiem jāpārceļas uz Alt-Gardi pie Blekedes Elbas kreisā krastā. Tātad uz austrumiem, vēl tuvāk bolševikiem. Atvadijušies, devāmies atkal uz Melbeku, sameklējām prof. Šturmu un abpusēji informējāmies par stāvokli.

Starp citu noskaidrojām, ka bēgļu aprūpes centrs atrodas Lineburgā un turpat 4-a Rezerves lazarete (Dr. Konst. Jēkabsons, doc. Šturms, miertiesnesis Kaupinš).

Pa ceļam Cellē ievācām šādu informāciju: Pilsētā un nometnē atrodas 350 latviešu. Telpas vēl būtu un nekādu grūtību uzņemšanai neesot.

Komitejas priekšsēdis — bij. Apgabaltiesas loceklis Pēteris Ozols (Komit. adrese: Hannoverstr., Artillerie-Kaserne). Pārtika — 400 gr. maizes dienā, piena zupas u. c., bērni dabū šokolādi, arī drānas izsniedz. Ir bērnu dārzs, paredzēta arī skola; organizē šoferu kursu; darbojas angļu valodas kursi.

Krievu pārstāvis aģitējis atgriezties dzimtenē. Kādi 8 piekrituši atgriezties. Pret latviešiem visumā no nometnes komandanta puses izturēšanās laba. Paredzot pārvietot uz Lingenu.

Kāds Skrastiņš, kuŗš nācis no Hanoveras, ticies ar A. Valdmani un Alfr. Bērziņu. Tur ierosināts jautājums par Virskomitejas dibināšanu. Gotā viņam iedota apliecība ar zīmogu »Baltijas Republiku Komiteja«. To parakstījis no latviešiem Dravnieks un pltn. Akmentiņš.

Ir ziņas, ka arī Braunšveigā ir »Baltijas Republiku Komiteja«. Turpat arī kāda Latviešu Nacionālā Komiteja.

Par tautiešiem iegūta šāda informācija:

Hanoveras apkārtnē būšot plkv. Januma kundze ar meitu Veltu; lūgums paziņot plkv. Janumam. Getingenā esot prof. T. Celms un pltn. Akmentiņš; Erfurtē — Dr. Adamsona kundze; Veimarā — kāds Ūdris; Jenā — prof. Prīmanis; Hamelnas apriņķī Honsenas ciemā — plkv. Freimanis; Hildesheimā-Nordstemmenē — Tiesu palātas krimināldepartamenta priekšsēdis Alksnis; Gotā — Dravnieks, bij. tautskolu direktors.

Virskomitejas vēlēšanas noliktas 1.VII plkst. 13. Gotā. Kandidāti: Alfr. Bērziņš, A. Valdmanis, Z. Dravnieks, P. Kalniņš, Archib. T. Grīnbergs, V. Bastjānis, A. Rancāns.

Caur Hanoveru un Hamelnu 18.6. vakarā ieradāmie Detmoldā un apmetāmie ambulancē kādas fabrikas telpās. Dr. Žubeckis — galvenais ārsts.

Nometnes komandants — Belizars Radziņš ļoti enerģisks, studējis Amerikā, pilnīgi pārvalda angļu valodu. Viņu nesatikām, jo nebija mājā. Dzirdējām, ka nometnes iemītnieki ar komitejas priekšsēdi neesot apmierināti, bet neinteresējāmie kādēļ.

Detmoldas komiteja it kā esot visu Vestfālē dzīvojošo latviešu (ap 2000) komiteja; 250 latv. ir Fokervulfa kazarmās. Bez tam vēl nometnēs esot: Stendalē — ap 150 Hindenburga kazarmās (poļu komandants un vadība), kādi 50 no 150 dzīvo privāti Südwall 49/50 pienotavā. Pārzinis Ziediņš.

Sniedzu informāciju uz klātesošo 8—9 tautiešu jautājumiem: par Nacionālās komitejas darbību Libekā, par Šlezvigholšteinā

atrodošos bēgļu stāvokli, dzīvi un pārtiku, par mūsu leģionāriem, viņu atrašanās vietām un likteni, par latvju tautas nākotnes izredzēm, par materiālās palīdzības sniegšanas iespējām trūcīgiem u. t. t.

Izteikta vēlēšanās latviešus savākt no cittautiešu nometnēm vienkopus; nodibināt vispārēju centrāli aprūpes ziņā, informēt, kur katram rajonam saņemt pabalstus.

19.VI, ceļā uz Getingenu un Getingenā.

Latviešu bēgļu pilsētā un apkārtnē ir 207, visi privātos dzīvokļos. Ierīkota caurlaides nometne Bürgerstr. 15., kur var ievietot 40 personu. Pārstāve Strausa kundze.

Getingenas apkārtnē un pilsētā dzīvo: Prof. T. Celms, 10 km no Getingenas, Grosllengdenā, turpat arī Zenta Mauriņa, Konst. Raudive, rež. Osvalds Uršteins, komp. Jānis Cīrulis, komp. Voldemars Ozoliņš, pamatskolas pārzinis Klāvs Spīgulis, Velta Ozoliņa, prof. Lotars Šulcs, Dr. Osvalds Plekše, bij. Nacionālā teātra direktors Jūlijs Roze.

Kāds bēglis Ferdinands Skulte no Neustadtes, kuŗš nācis caur Jenu, Erfurti, Eisenachu un Gotu stāstīja, ka Tīncā nometnē vēl atradušies ap 1200 latviešu. Senators Kalacis palicis nometnē Gērā. Komandants visus mierinājis — ja draudētu briesmas, viņš došot iespēju izvākties uz rietumiem. Krievu 19.VI tur vēl nebijis.

Uzzinājuši, ka Grosllengdenā būtu iespējams apmesties uz nakti, kas dotu iespēju izrunāties arī ar prof. Teodoru Celmu, devāmies turp.

Bija arī jau skaidrs, ka mums doties tālāk uz dienvidaustrumiem, lai lūkotu Gotā satikties ar A. Valdmani un citiem sabiedriskiem darbiniekiem un politiķiem, nebūs iespējams, jo pēc pāris dienām tur jau saimniekos krievi. Atceļā bija nolūks iegriezties vēl Goslārā, kur pilsētā un rajonā skaitījās līdz 500 latviešu bēgļu.

Viesmīlīgu uzņemšanu un naktsmāju atradām prof. T. Celma dzīvoklī, kuŗam pašam ar kundzi nācās krietni vien saspiesties ciešāk vienā telpā. Vakarā pie Zentas Mauriņas sapulcējās visa Grosllengdenas latviešu sabiedrība, kuŗai man nācās sniegt informāciju, kādu jau biju sniedzis citur. Sarunā ar Zentu Mauriņu tā silti ieteica uzaicināt Nacionālā komitejā arī A. Valdmani kā ļoti spējīgu personu. Es jau pirms tam viņam biju

vēstuli nosūtījis, bet atbildi nesaņēmu, varbūt sakarā ar manis aizturēšanu pēc pāris dienām un vēlāko internēšanu.

20.VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Pārgulējuši pie prof. T. Celma viņa viesmīlīgajā mājā, devāmies kopā ar viņu pie tautiešiem. Pa ceļam noskaidrojās, ka mašīnai vajadzīgs remonts, kas prasīs ilgāku laiku. Aizbraucot vakarā no Getingenas, biju aizmirsis Opmaņa kundzes dzīvoklī savu mēteli, kas noskaidrojās vēlāk.

Goslārā iebrucām pievakarē un nokļuvām pie Bahnhofshotel, kur mitinās tautieši un kuŗš atrodas gandrīz pilsētas centrā. Tur daudz pazīstamu seju: prof. Kundziņš, Pīmanis, senātors Rumpēters, bij. Rīgas pilsētas galva Dreimanis, Ķiploks, Ābele, Januma kundze, ar vārdu sakot inteliģences noņemne. Pacienāja ar alu, kuŗš tur dabūjams bufetē pēc patikas un arī ar mazām sviestmaizēm, un tad aizvadīja uz piekalnē atrodošos Hotel-Restaurant Bleiche. Tur tad ilgi debatējām par mūsu lietām un iespējamībām. Nav saskaņotības arī te, dienvidos. Valdmanis, neko nesakot Bērziņam, viens pats devies uz Eizenhauera stābu, kaut gan Bērziņš bijis 10 km no Valdmaņa. Valdmanis gribētu būt viens pats valdītājs un vairoties ar citiem kopdarboties. Domas ir, ka vajadzētu mums pašiem no ziemeļiem enerģiski rīkoties un acināt pārējos no dienvidiem talkā. Darbinieki būšot. Ar vēlēšanām pašreiz nodarboties nevarot. Rumpeters pārmeta Freimanim patvarību ar instrukcijas apkārtraksta izsūtīšanu, ne ar vienu nesazinoties, pat ar mani un ziemeļiem ne.

21.VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Pārgulējis viesnīcā, devos uz mūsu bēgļu mītni Bahnhofshotel'ī brokastīs. Tur par godu un nelaimi bija sapulcināti bēgļi un sarīkots kaut kas līdzīgs koncertam. Nācās dažus vārdus viņiem veltīt un pēc tam meklēju karti un cepuri, bet izrādījās, ka telpas noslēgtas — bija jāgaida. Kamēr vēl runājām — ieradās 2 angļu izlūku dienesta vīri un aizveda mani sev līdz. Gaidīja un meklēja tulku, bet kad nedabūja, tad nosūtīja uz vācu policijas iecirkni. Tur atkal gaidīja tulku, bet nesagaidīja. Tad atnāca kāds polis, bet tas krieviski neprata. Sadabūja kādu citu, kuŗš tad arī palīdzēja izskaidroties. Par laimi drīz atnāca Paegļa kungs, kuŗš angļiski sarunājās ar angļu vecāko, pēc kam man lika palikt līdz rītam plkst. 10, jo no Braunšveigas došot

tālākus norādījumus. Nācās doties uz viesnīcu atpakaļ un gaidīt, ko nesīs rītdiena. Norakstīju attiecīgās vēstules katram gadījumam, lai zinātu, kas ar mani noticis.

Noskaidrojās, ka savu mēteli esmu aizmirsis Getingenā Opmaņa kundzes dzīvoklī. Esmu nu bez mēteļa un liekas veļas. Ja jāuzkavējas ilgāk, tad būs slikti.

22.VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Šorīt, kā jau solījās, ieradās Paegļa kungs un paziņoja, ka man vēl jāpaliekot 2—3 dienas Goslārā, kamēr saņemšot pilnīgāku informāciju un rīkojumus. Varbūt vajadzēsot izbraukt uz galvenās priekšniecības stābu.

Nācās gribot negribot atlaist auto ar Dr. Ikšes kungu uz mājām, pa ceļam nogādājot mājās arī Freimani. Nosūtīju arī iepriekš norakstītās vēstules, kuŗas gan stipri uztrauks kā brāli, tā pārējos mājniekus. Tāpat slikti izdarīju, nosūtot iepriekš sagatavotās vēstules I. Miezim un Fr. Gulbim.

Teicu mutiski šoferam atbraukt un atvest man veļu un nepieciešamo, bet Dr. Ikšem — lai J. Miezim pastāsta par šejieni. Pēc pusdienas ieradās O. Kersons, igauņu konsulārais darbinieks ar ģen. Södla kundzi. Tai gribējies tuvāk parunāt par vīru, kuŗu pašu es sastapu Berlīnē aprīļa vidū, bet viņa stāba priekšnieku plkv. Siuku — jūnijā. Uzaicināja uz glāzi tējas.

Jā, kad atceros, ka 1918. g. Jāņu nakti biju spiests pavadīt mežā starp Čelabinsku un Jekaterinburgu, bet 1941. g. Jāņu nakti Kurzemē uz Abavas krasta — arī mežā, tad jāatzīst, ka sakarā ar tagadējo klizmu Jāņu dienas jāuzskata par man liktenīgām. Vairāk nekā gadu simteņa ceturksni esmu bijis spiests no bolševikiem bēgļot un vairīties. Kad tas beigsies un kā tas beigsies?

23.VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Jāņu svinību sākuma diena — citkārt zāļu vakars. Pēc pusdienas izgājām kopā ar senātoru Rumpeteru un māc. Ķiploku kalnos pastaigāties. Skats uz pilsētu no augšas brīnišķīgs un arī apkārtējie kalni rāda krāšņu ainu. Senātors Rumpeters vēlāk aizgāja, mēs ar Ķiploku vēl palikām un filozofējām par reliģiskiem jautājumiem un vecās derības nozīmi.

Plkst. 15.15 ieradās igauņu pārstāvis Kersona kungs, ar kuŗu kopā aizbraucām pie Södla kundzes uz kafiju. Bija tur arī vai-

rākas dāmas un sūtnis Rebane. Pārrunājām par kļūdām, ko pielaidušas mūsu valdības savā laikā, kāpēc arī mēs cietām neveiksmi pirmā vētras brāzienā no austrumiem. Kļūdas bija abpusējas. Mazās valstis arī savā starpā spēlēja lielo politiku, kā bērni spēlēja, uzvedot dažādas lugas no cilvēku dzīves. Nekad mūsu Igaunijas, Latvijas un Lietuvas prezidenti nesabrauca kopā uz glāzi tējas, lai parunātos par aktuāliem jautājumiem, bet kā lielas karalistes un republikas komplicētā diplomātiskās sarakstīšanās ceļā kārtoja visas lietas. Tāpat militāristi nevarēja tikt pie kādas vienošanās — kam tad ir vairāk nopelnu pie boļševiku padzišanas un Cēsu kaujām 1919. gadā. Bija daudz sīku patmīlības jautājumu, aizvainojumu — kā toreiz ar pieprasījumu man kā garnizona priekšniekam Daugavpilī, kāpēc es devies apsveikt Igaunijas valsts vecāko, kad viņa vagonš uzkavējās 45 min. Daugavpilī, kā arī rikojums nepieņemt ģen. Lillu, ja tas ierastos, caurbraucot Daugavpilij, ar vizīti pie manis. (Skat. arī Bangerskis II, 94. lapp., red.)

Dienā mani apmeklēja Alfr. Bērziņš, ar kuŗu pārrunājām dažas lietas sakarā ar Nacionālās komitejas dibināšanu. Nav arī šeit dienvidos pilnas saskaņas, arī šeit grib daži valdīt un iet seperātus ceļus, kāpēc apvienošanās nenotiek. A. Bērziņš pareizi saka, ka, ja sāktu meklēt vainas, tad atradīs vieniem par to, ka komūnistu viņus ir saudzējuši, liekot mierā, otriem par to, ka tie vācu laikā pratuši ar vāciem sadzīvot u. t. t. Tātad bez grēka nav neviena. Un kas var galvot, ka nenāks laiki, kad pārmetīs arī tagadējo laiku pielāgošanos. Jādara darbs, lai palīdzētu savējiem un A. Bērziņš savu līdzdalību nelieģšot. Lai tik aicinot.

Runājām, ka vajadzētu varbūt aicināt darbā: Alfr. Bērziņu, bij. sabiedrisko lietu ministru, Rob. Liepiņu — bij. Rīgas pilsētas galvu, Alfr. Valdmani, bij. finanču ministru un tieslietu ģenerāldirektoru, bīskapu J. Rancānu, bij. Saeimas locekli, prof. Gulbi, prof. Prīmani, plkv. Plensneru — bij. Leģiona stāba pr-ku, plkv. Lobi, bij. pulka kom-ri un k.pr., J. Miezi — bij. finanču ģenerāldirektoru, un V. Bastjāni — bij. Saeimas locekli.

Kā tehniskos spēkus: A. Šildi — bij. Tautas palīdzības priekšnieku, V. Māsēnu — bij. Ārlietu ministrijas darbinieku, P. Reinhardu — bij. Ārlietu ministrijas darbinieku, senātoru Rumpeteru par kancelejas direktoru.

24. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Jāņu diena; saulaina silta Jāņu diena bez lietus, par spīti sakāmvārdam: »List kā pa Jāņiem«. Saņēmu atkal sūtījumu no Paegļa kundzes — garšīgu tortes gabalu, drusku Jāņu siera un sviestmaizes vakariņām. Visu to laipni piegādāja man Ķiploka kungs. Atnesa arī Valdmaņa pārrunu lapu, pārrunas notikušas ģen. Eizenhauera stābā. Šis tas ir ļoti labs — par evakuāciju. Bet Valdmanis nav pratis paskaidrot nekā par leģionāriem. Tas ir slikti. Tad vēl atnesa apkārtrakstu, ko safabricējis Freimanis. Taisni jābrīnās par šo cilvēku: raksts sastādīts kāda neesoša sabiedrisko lietu ģenerāls sekretāra vārdā, bez paraksta (anonīms), bet figūrē vēl it kā arī Apvienību departaments. Tas liek priekšā uzturēt ar viņu visciešāko kontaktu. Tad vēl Sabiedrisko lietu resora informācijas pārvaldes Aktuālās informācijas nodaļa saziņā ar angļu iestādēm (kādam?) izdara visu (sic!) latviešu bēgļu reģistrāciju centrālā kartotēkā. Tāda fantazija Freimanim radusies, dzīvojot pilnīgi nomaļus mazā miestīņā. Atkal tas pats Bračs figūrējot kā viņa labā roka.

25. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Naktī bija dzirdami pērkonu dārdieni un gaiss ir pašreiz dzidrs un tīrs. Ārā smaržo koki un zāle, istabā — pie sienas piekārtais ozollapu vainags.

Pienāca Ķiploka kungs un paziņoja, ka iebrucais arī Mantinieks ar ģimeni un ka viņš, Ķiploks, ar Mantinieku sāksot darboties. Pagaidām Mantinieks meklējot, kur novietot ģimeni. Ap 20.45 Ķiploks ieradās otrreiz jau ar Mantinieku un līdz 22.30 spriedām par izdevniecības lietām, kur tās labāk kārtot, lai nebūtu pārāk tuvu austrumiem, bet lai būtu sasniedzamas arī bēgļu nometnes.

26. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Vakarā ieradās Paegles kungs un teica, ka anglis, kuŗš paņēmis manus dokumentus, izbraucis, tāvad viņš neko nav varējis noskaidrot. Mans stāvoklis kļūst arvienu mulķīgāks. Veļas man nav līdzī. No Libekas neviens neierodas. Kaut jel šīs rūpes atkrīstu!

Vakarā sāka līt. Paegles kungs aizgāja ar visu lietu. Mēs apmainījāmies dažiem papīriem. Viņš man iedeva izrakstu no angļu laikraksta par to, ka latviešus, igauņus un lietuviešus ne-

spiedīs pret viņu gribu atgriezties dzimtenē boļševiku režīmā. Es viņam iedevu norakstīšanai savu memorandu par Leģionāriem un dažus rakstus: kaŗa gūstekņu iesniegumu augstākai militārai vadībai, apcerējumu par to, kāpēc leģionāri nav uzskatāmi par SS vīriem.

27. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Šorīt pavēss un list sīks lietus. Kaut nu man atvestu ziņas no māmiņas un arī nepieciešamo veļu un citus sīkumus. Kas ir ar māmuli, vai viņa vēl dzīva? Kāpēc viņai jāpiedzīvo, ka esmu no viņas projām? Labi vēl, ka varbūt visu nesaprot un nesaprātīs arī, kāpēc neierodos tik ilgi pie viņas. Sen būtu devies nometnē, sen būtu lūdzis mani internēt, bet māmiņas žēl, un arī brālis ar savu ģimeni viens netiks galā. Un gribēju nokārtot arī mūsu bēgļu lietas, mūsu nelaimīgo tautiešu lietas. Bet tagad, kad varētu daudz ko darīt, jāsēž tikpat kā internētām.

plkst. 20.

Tikko atgriezos no pastaigas, lai izkliedētu drūmās domas, kuŗas pastiprinājās pēc Paegles kundzes apmeklējuma. Viņa bija atnesusi maizītes vakariņām un pasūtīnājusi arī alu. Kopā ēdām un runājām. Viņa pastāstīja bēdīgo ziņu, ka no nometnes, kuŗā latviešu kaŗavīri tiek turēti kā SS vīri, 17 pieprasījuši izbraukšanu atpakaļ uz Padomiju. Pavisam prasītāju bijis 19, bet 2 izdevies atrunāt. Grūti spriest, kas pamudinājis šos kaŗavīrus uz tādu soli, bet pa daļai vainīga būs nepelnītā izturēšanās pret viņiem. Viņi bija varoņi, cīnījās par savu dzimteni, bet tagad skaitās tikpat kā noziedznieki. Viņi nav kaŗojuši ne pret angļiem, ne amerikāņiem, esam aicinājuši pāriet pie viņiem, bet nekrist krievu rokās. Un ko viņi saņēma? Ir jau jāsaprot, ka krievu ietekmei jābūt lielai, jo pat ieņemta teritorija jāatdod, bet mūsu zēni taču nav vainīgi; izmisumā tie gatavi uz daudz ko. Domāju, ka angļi nodara lielu kļūdu, par maz propagandējot, kā izturēties pret vāciešiem. Krievi terorizē, bet reizē dzen savu propagandu, un daudzi vācieši tic, vismaz šaubās, vai tik pie krieviem nav labāk. Daži vācu patrioti sāk domāt, ka labāk būtu apvienota, ne dalīta Vācija. Un slēdziens ir šāds: ja jau 2/3 Vācijas ir krievu rokās, tad arī pārējā 1/3 lai nokļūst krievu pārvaldīšanā. Tad būs viena, kaut

boļševistiska Vācija. Tad nebūtu jābrīnās, ka sadursmes gadījumā Vācija būtu Krievijas pusē, tās sabiedrotā.

Latviešu liktenis pavisam bēdīgs. Vajāja viņus čeka, izrēķinājās ar viņiem Gestapo, tagad daudzi kā noziedznieki sēd aiz aizžogojumiem. Piemēram — mūsu lazarete Šverīnā, Dr. Alkšņa lazarete (120 cilvēku) Libekā, plkv. Januma grupa, citi. Vai tiešām Intelligence Service nezina, ka latvieši nav nekādi SS vīri un nav bijuši nacionālsociālisma ideju atbalstītāji, bet īsti savas neatkarības sargi? Vai gan angļi vairāk cienītu latviešus tad, ja viņi būtu izturējušies kā glēvuļi un par savu zemi nebūtu cīnījušies? Grūti ticams. Vismaz man būtu kauns skatīties angļiem acīs, ja man nebūtu iespējams būt lepnam uz latvju tautas dēlu varonību. Kā angļi to nesaprot? Jeb nedrīkst saprast?

Pastaigājoties raudzījos brīnišķajā ainavā, kuŗas skaistumu izcēla norietošās saules stari. Domāju par Dieva varenību, par cilvēku brīvās gribas izpausmi — ne garīgās dzīves celšanai un izkopšanai, bet drausmīga kaŗa kaldināšanai visneģēlīgākā veidā. Ja cilvēci nepiemeklētu šis lāsts, bet visa enerģija tiktu veltīta garīgās un laicīgās dzīves izkopšanai — kas par brīnišķīgiem sasniegumiem tad būtu iespējami, arī materiālā plāksnē. Tagad turpretim paies gadu desmiti, lai atjaunotu nopostīto. Pie jaunām lietām nez' kad varēs ķerties.

Mana nabaga māmuliņa, kas ir ar Tevi? Baidos, ka aiziesi viņā saulē, mani nesagaidījusi. Kungs Dievs, esi viņai žēlīgs!

Var būt, ka visam tā vajadzēja notikt, lai Nacionālās komitejas lietā ienestu kādu atrisinājumu. Pārāk asas jau attieksmes tur, ziemeļos, bija radušās. Lūk, ko var ļaunu nodarīt politiķi arī bēgļu laikā, kad visiem vajadzētu turēties cieši kopā un vienam otru balstīt. Bļodnieks, Kronbergs, Švanks, Zaķis ar pakalpīgiem gariem un dažām nervozām un godkārām dāmām...

28. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Vēlu vakarā Paegles kundze atnesa daudz labu mantu: cukuru, sīrupu, maizi un jau sagatavotas sviestmaizītes, arī divas alus glāzes.

Jau gulēju, pulkstens bija ap 23, kad pie manām durvīm klauvēja. Uz manu jautājumu atbildēja jaunais Rumpeters (ap 16 gadu), ka atbraukusi mašīna un atbraucēji lūdzot, lai es pie-

ceļoties. Domāju jau, ka ieradusies angļu mašīna pēc manis, kas būtu pavisam briesmīgi, jo vienīgo kreklu atdevu izmazgāt Paegles kundzei. Izgājis, atradu prof. Gulbi, Kukaini un savu šoferi Bormani. Ļoti nopriecājos, ka nu reiz esmu no trūkumiem vaļā.

Gulbis pateica bēdīgo ziņu, ka mana mīļā māmuliņa no mums šķīrusies uz visiem laikiem. Mirusi 26. VI. Kaut arī viņai bija grūti un pēc 4 dienām viņa būtu kļuvusi 90 gadus veca, man bija tik sāpīgi dzirdēt par viņas nāvi un žēl, ka nebiju klāt viņas pēdējās stundās, ka, ienācis savā istabā, raudāju kā mazs bērns. Izraudājies, atplēsu brāļa sūtīto vēstuli, kurā viņš ziņo par māmiņas nāvi. Paši pēdēji brīži nav bijuši pārāk grūti, jo viņa jau pāris dienas gulējusi pusnesamaņā, neko nerunājusi un nav atbildējusi uz jautājumiem, grūti elpojusi un tā pamazām apklususi, nekādas ārējas sāpju pazīmes neuzrādot. Apglābāt gribot piektdien vai sestdien, lūkošot novilcināt, lai arī es varētu piedalīties bērēs. Bet vai tas izdosies? Lūgšu angļus, lai atbrīvo kaut uz bērēm, ja vajadzēs — ieradīšos atpakaļ, nekur jau nebēgšu. Ak, mīļais Dievs, Tavš prāts lai notiek, rādi man ceļu, kur un kā Tev pakaļ staigāt un Tavus darbus darīt . . .

29. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Ārā vējains, auksts. Pamodos ap plkst. 4.30 un līdz rītam vairs neaizmigu. Lūdzu par māmuliņu Dievu un vēlēju saldu dusu.

Daudz, ļoti daudz esam debatējuši ar Fr. Gulbja kungu un Prīmaņa kungu, kādu laiku piedaloties arī Rumpetera kungam.

Gulbja kungs kā žņaugos atrodas Bļodnieka opozīcijas ietekmē un netiek no tās vaļā. Padomus viņam deva abi minētie sarunu dalībnieki: tikko viņš atsakās no manis, viņam nav nekādas iespējas būt stāvokļa kungam. Kas tad viņu ir ievēlējis? Ne jau tauta, ne jau kāda partija, bet kārotāju būt par vadoņiem ir diezgan daudz. Galu galā Gulbis sāka apjēgt, ka, kamēr viņš darbosies manā pilnvarā un uzdevumā, tikmēr viņš drošs no konkurences. — Nu būs runa par pilnvarām, kuŗas laikam nodarbina Gulbi.

Par manu braukšanu uz bērēm vairs nerunā, bet braukšot vēl uz Getingenu pie prof. Celma un citur. Nav jau man arī atļaujas izbraukt no Goslāras. Nabaga māmuliņa, dusi saldi svešā

zemē, kurā atdusas arī viens no Taviem dēliem — Kārlītis pie Neidenburgas Rītrūsijā.

30. VI, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Atbildi uz savu lūgumrakstu velti nogaidīju līdz pat vakaram. Vakarā vēl ieradās Paegle ar kundzi un 6 g. v. meitiņu. Atnesa man vakariņas un arī atbildi, ka no viņa atļaujas izsniegšana neesot atkarīga, bet no augstākā stāba atļauja neesot saņemta. Tātad jāpaliek uz vietas.

1. VII, Goslārā, Hotel-Restaurant Bleiche.

Visu priekšpsdienu rakstīju vēstules: Plensneram rakstīto papildināju ar vēl otru, lūgdams lai viņš, izmantojot materiālus, uzraksta par latviešu lietām kādu nopietnu darbu, apgaismojot pēdējās lielās drāmas īsto būtību un izceļot arī leģionāru cīņu nozīmi. Lielo pārvērtību laikmetā, kad varbūt latviešiem lemts noieta no vēstures skatuves kā vienotai tautai Baltijas jūras piekrastē un pazust Krievijas platībā un Vācijas vai Amerikas telpā, vienīgais morālais kapitāls latviešu jauniešiem pūrā būs lepnā apziņa, ka viņš un viņa senči šo mūsu Dievzemīti nav pametuši kā glēvuļi, bet cīnījušies par to ar sirds dedzību un lielu varonību. Kas par to, ka, pārspēka salauztiem, mums bija jāaiziet no savas Latvijas, bet mēs esam aizgājuši kā varoņi, aizstāvot pēdējo pēdu savas zemes, ne glēvi bēgot. Šī apziņa dod tiesību latvietim svešumā nenosarkt, bet augsti paceltu galvu nest savu krustu un arī mirt, ja vajadzīgs.

Tādā pašā garā uzrakstīju vēstuli Lobem.

Kad biju jau beidzis rakstīt, pie manis ienāca Rumpeters un jautāja, vai es esot bijis savā laikā pret ģen. Vācieša atgriešanos Latvijā no Krievijas. Es it kā esot uzlicis rezolūciju Vācieti neielaiest Latvijā. Atbildēju viņam, ka kara ministram nekāda teikšana šādās lietās nebija, jo ar tām nodarbojās iekšlietu ministrija, un Vācietis taču nebūtu atgriezies kā kaņavīrs, bet kā privāta persona. Rumpeterim kāds par visu to esot stāstījis . . . Tāpat, pārrunājot Nacionālajā komitejā, es latviešu atgriešanās jautājumā izteicos, ka jādod iespēja atgriezties brīvā dzimtenē visiem latviešiem, lai kur tie atrastos un lai kas viņi būtu pēc savas pārliecības agrāk bijuši, ja vien tie grib būt kārtīgi Latvijas pilsoņi.

Atgriezās Gulbja kungs un pārējie no Getingenas. Viņš uztraukts par ziņu, ka visu Meklenburgu jau ieņēmuši krievi, un ka Libekā viss būšot juku jukām un komiteju nevarēšot vairs sastādīt. Teicu, lai pārvietojas no Libekas tālāk un ka izjukt tur nekas nevarētu. Dienvidnieki komitejā grib strādāt, un tāpēc nav ko uztraukties. Galu galā izdevu viņam šādu pilnvaru, kuŗu bija uzmetis senātors Rumpeters:

»*Pilnvaroju Latvijas nacionālās komitejas locekli prof. Frici Gulbja kungu:*

I patstāvīgi izveidot un sakomplektēt šīs komitejas un tās tehnisko darbinieku sastāvu, un

II izpildīt šīs komitejas priekšsēža funkcijas līdz prof. Fricis Gulbja kungs šos viņam uzticētos pienākumus varēs vai gribēs pildīt.

Goslārā, 1945. gada 1. jūlijā

R. Bangerskis
Latvijas nacionālās komitejas
prezidents

Kāpēc man tik smaga nasta bij jānes gan kā ģenerālinspektoram, gan kā Nacionālās komitejas prezidentam, kaut gribēju tikai labu? Kāpēc pateicības vietā jāsaņem naidis, nenovīdība no tautiešu puses? Pietiek jau ar to, ka boļševiki mani vajā. Gribu ticēt, ka saprāts tomēr gūs virsroku. Nav nevienas sāpīgas parādības tautas dzīvē, uz kuŗu nebūtu asi reaģējis, pret kuŗu nebūtu protestējis un zināmā mērā ar to — kā 1944. g. 5. oktobrī — tās likteni atviegojis. (Skat. arī 398. lapp., red.)

2. VII, pirmdien, Goslārā, cietumā.

Laiks tāds pat stipri lietains, auksts un nemīlīgs kā iepriekšējā nedēļā. Pusdienas laikā sastapāmies ar Kersona kungu — igauņu bij. konsulāro pārstāvi. Tas stāstīja par igauņu vakardienas sarikojumu — uzvaras dienu, kuŗu gan parasti svinot 23. jūnijā. Ap plkst. 23 sarikojumā bijis liels uztraukums sakarā ar ziņu, ka krievi nākot uz Goslāru. Daudzi metušies projām, lai saiņotu mantas. Arī Kersoni aizgājuši ap plkst. 23.

Plkst. 16. sēdēju savā Nr. 9 istabā un rakstīju angļu valodas vārdus, kad izdzirdu motora rukoņu un, paskatījies, ieraudzīju kaŗavīru bruņu cepurē aiz loga. Tūliņ nodomāju, ka tas laikam

ieradies pēc manis. Drīz arī izdzirdu soļus kāpnēs un gaiteni pistoli lādējam. Laikam gaidīja, ka sastaps pretestību. Piekļāvēja, un durvju spraugā parādījās viesnīcnieka izbijusies seja, bet aiz tās kaņavīrs bruņu cepurē. Lūdzu, lai ienāk. Kareivis vācu valodā sāka kaut ko stāstīt, no kā es maz ko sapratu. Tikai uztvēru, ka jāiet viņam līdzī, un vēl kaut ko par Braunšveigu. Ienāca senātors Rumpeters un paskaidroja, ka es esot apcietināts. Lejā norēķinājos ar saimnieku un tad atvadījos no Rumpetera kunga.

Jaunais kaņavīrs bija arī šoferis, tam līdzī bija ceļa rādītājs — kāds zēns. Plkst. 16.30 es jau biju kāda cietuma kancelejā, kur mani nodeva kādam vācu cietuma uzraugam. Tas izdeva kvīti, un tad pavadonis telpu atstāja. Uzraugs man jautāja, kā sauc, kas esmu un par ko nonācis cietumā. Ko varēju — paskaidroju, jo sarunāties man nebija iespējams vācu valodas neprāšanas dēļ. Pēc attiecīgo papīru izpildīšanas sākām meklēt telpas, kur mani novietot. Vienu kameru atvēra, bet tur bija izsists logs. Lūdzu ievērot, ka neesmu vairs jauns un ka būs auksti. Tad dabūjām citu kameru.

Un nu sēžu cietumā pirmo reizi mūžā.

Vai gan, bēgot no boļševikiem un cenšoties nokļūt pie sabiedrotajiem, mēs varējām domāt, ka tāds būs mūsu kaņavīru liktenis, ka arī pie sabiedrotajiem mēs nokļūsim cietumā?

Pulkstens ir 18, sēdu pie maza galdiņa un rakstu šīs piezīmes. Jau vienā lietā Dievs ir uzklausījis manas lūgšanas, un proti — es lūdzu, lai manai māmuļai pēc tam, kad viņas meita ar mazdēliem aizvesta uz Sibīriju un kuņus viņa nekad neredzēs, lai viņai nebūtu jāpiedzīvo vēl arī viņas vecākā dēla briesmīgais liktenis, kāds tas pašreizējos apstākļos var izveidoties. Un tā arī noticis: Dieviņš manu māmuļu ir aizsaucis pie sevis, un piecas dienas vēlāk nāk mans liktenis ar visu savu bardzību. Māmiņ! Tu redzi savu dēlu cietumā, Tavu lepnumu cietumā! Es nevēlejos, lai Tu to piedzīvotu šeit zemes virsū, tā būtu Tava nāve manis dēļ. Visuvarenais mani saudzēja, līdz Tu varēji mierīgi aiziet viņā saulē, un tagad lai notiek ar mani Viņa svētais prāts . . .

Tikko ienāca kāds angļu virsnieks ar sievieti tulku un cietuma uzraugu. Tulce prasīja vācu valodā pēc manas nacionālītales un par ko es apvainots. Atbildēju franciski, ka nezinu; par to virsnieks pavīpsnāja ar tādu skatu, kā mēdzot nolūkoties

visi cietumu apmeklētāji, kad arestētie viņiem atbild, ka nezina, par ko viņi sēž.

Man liekas, ka esmu te tādēļ, ka esmu ģenerālis, ka mani uzskata par SS ģenerāli, ka esmu aicinājis cīnīties pret vienu no uzvarētājiem — sabiedrotajiem. Vārdu sakot — cīnoties par savu zemi un savu tautu, esmu izdarījis daudz ļauna sabiedrotajiem netiešā kārtā. Cīnījušies pret angļiem gan mēs, latvieši, neesam, bet vienmēr tos uzskatījām par saviem draugiem, pie kuņiem domājām meklēt arī glābiņu.

Mana kamera ir $5 \times 2,5$ soļu liela un ap 3,5 soļu augsta. Logs galā gaišs, aizrestots, pretim logam ar dzelzi apkaltas durvis. Ja ticēt angļu kaņavīram, rīt būs braukšana uz Braunšveigu.

Kameras sienas un durvis aprakstītas vārdiem, datumiem un dažādiem izteicieniem. Var redzēt, ka tas darīts gaŗa laika dēļ, nekas prātīgs tur nav atstāts. Redzams, ka šis ir bijis gūstekņu cietums, jo pie sienas ir kādi noteikumi vācu valodā par gūstekņu izturēšanos un par viņu uzturēšanu. Tāpat par to, ka divas reizes nedēļā var pieņemt apmeklētājus. Gūstekņi te atradušies jau 1941. gadā, spriežot pēc uzvārdiem galvenokārt poļi un čehi. Sevišķi ilgi kamerā uzturējies kāds Todoroviks Krasta, kuŗš iegrebis gaŗu skaitli 1942, 1944. gada 25. VI un arī vēl tā paša gada 28. X. Tātad vairāk nekā divi gadi. Vai man krist izmisumā, ja jānosēž varbūt arī tik pat daudz?

Plkst. 18.25 manā kamerā ieradās vienaldzīgais cietuma apkalpotājs un pārvietoja mani uz nākošo kameru tepat blakus, kuŗa bija gandrīz divreiz šaurāka, logs saplīsis, pūš iekšā. Drīz ienāca arī kāds kalpotājs ar tīru, bet stipri salāpītu palagu un uzklāja vietu, tāpat segai pārvilka svītrainu pārvalku, arī spilvenam. Pēc maza laiciņa sekoja krūzīte kafijas un gabals maizes ar divām gurķa šķēlītēm. Cukurs man bija. Sasaldinot kafiju, izdzēru to ar apetītu un uzskodu arī drusku Jāņu siera, kuŗu no Libekas bija atvedis Fr. Gulbis. Sūtītāji bija mani mājnieki.

Tā nu esmu īsts arestants. Atliek gaidīt, kas notiks tālāk. Bīstos tikai no viena — no izdošanas tiem, pret kuŗiem ir cīnījušies mūsu varonīgie kaņavīri.

3. VII, Goslāras cietumā.

Aizmigu diezgan agri un gulēju puslīdz labi. Kamerā pūš vējš. Bet visumā dzīvot var. Pamodos no savāda sapņa — gluži tukšā baznīcas zālē, kur neredzēju ļaudis, it kā kādā goda vietā

sēdēja Staļins un kādi neredzami dziedātāji dziedāja viņam it kā kādu slavinājumu, bet tad uzreiz pārtrauca, par ko Staļins ar grimasi izrādīja savu neapmierinātību. Ārpus tā nodalījuma, kurā atradās Staļins, stāvēja sieviete melnā tērpā, arī seja viņai bija pārklāta ar melnu, tā ka es to neredzēju. Es pats atrados pie durvīm it kā kādā trešā nodalījumā.

Kas mani sagaida šodien? Vai tam būs kāds sakars ar sapni? Izdošanai nevajadzētu notikt, jo Latvijas pievienošanu Padomju savienībai sabiedrotie neatzina, un tāpēc cīņu par savu valsti nevar uzskatīt par noziegumu pret kādu citu valsti.

Pabeidzu lasīt Zemes pašpārvaldes protokolu norakstus, kuros redzams, cik daudz pārrunu un cīņu ir savā laikā norisinājis sakarā ar latviešu iesaistīšanos cīņās frontē, gandrīz no paša austrumu kaŗa sākuma. Cik ļoti grūti bija tiem, kuŗi gribēja savas zemes un tautas labā ko darīt; kuŗi negribēja, ka tauta paliktu bez kādas vadības grūtā brīdī. Ja jau bēgli tagad uzskata, ka Nacionālā komiteja neko nedara, lai pateiktu tiem, ko lai viņi raksta aptaujas lapā tajā ailē, kur jautāts »Uz kuriem grib braukt?« — tad vēl grūtāk bija tai laikā, kad vajadzēja izšķirties par savas zemes aizstāvēšanu vai atstāšanu. Šie protokoli ir īsta drāma ar visām tās niansēm.

18. VII, trešdien, Braunšveigas cietumā, 27. kamerā.

Ak, mans Dievs, cik grūti ir atrasties stāvoklī, kādā patlaban atrodos savā 67. mūža gadā un kaŗa dienesta 50. jubilejas gadā! Bet šis briesmīgais sods ir bijis nepieciešams, lai es pārdomātu savu gaŗo mūžu. Es uzskatīju sevi par kristīgu cilvēku, lūdzu Dievu, un cik daudz laba saņēmu no Viņa! Bet vai es devu pretim visu sevi, savu sirdi, vai visā pilnībā pildīju Viņa likumus? Un lūk — vajadzēja nākt šim triecienam, lai es atkal atrastu pats sevi, lai redzētu visu savu dzīvi kā spoguļi.

Jau tai pašā dienā, 3. VII, tiku kopā ar citiem 18 apcietinātiem novests uz Braunšveigas cietumu, kur 3 cilvēki tikām ievietoti 27. kamerā. Viss tika atņemts, paliku bez iespējas rakstīt vai mācīties angļu valodu. Tā, gaŗajās bezmiega naktīs guļot uz grīdas uz diviem nelieliem maisiņiem, sāku pārdomāt savu dzīvi, kā to līdz šim vēl nebiju darījis, un uzreiz kļuva redzīgs. Cik daudz es tagad varētu pateikt saviem kaŗavīriem, cik daudz saviem tautiešiem, un no cik daudzām kļūdām spētu tos atturēt.

Bet nu tas ir ņemts. Un briesmīgākais ir tas, ka daudz ko vairs nevar labot.

Svētdien, 7. VII, mums visiem trim kameras iemītniekiem ienesa pieprasītās grāmatas. Vienam no mums — Rademacheram, lauksaimniekam — romānu; otram, skolotājam Bērensam — anekdotus, bet man — franču valodā 'Viss evaņģēlijs visai dzīvei'. Šī grāmata bija kā atbilde uz manām mokām un tai pašā laikā arī it kā mierinājums — nekrīst izmisumā, jo bez Dieva ziņas nekas nenotiek.

Redzu, cik nepareizi esmu izturējies pret savējiem — kā pret veco māmiņu, tā brāli un brāļa ģimeni. Es viņu mīlēju, bet ne tā, kā vajadzētu. Kristus liek mīlēt savu tuvāku kā sevi pašu. Vai es tā dariju? Tās nedaudzās stundas, kuŗas es viņiem ziedoju, tā materiālā palīdzība, ko viņiem sniedzu — tā nav mīlestības, īstas dziļas mīlestības mērogs.

Tas, ko esmu pārdzīvojis un pārdomājis šajās pāris nedēļās, pildītu veselu biezu grāmatu. Atzīmēju šeit tikai daļu sakarā ar manu ģimeni un attieksmēm pret līdzilvēkiem, atceroties Kristus mācību. Lūkoju to īstenot arī šeit cietumā — kopā ar kameras biedriem apēdam man atsūtīto pārtiku, visi dalāmies arī ar ēdienu, ko saņemu šeit — dodu no sava arī viņiem, pats iztiekot ar mazāku daļu. Bet tas vēl nenozīmē mīlēt savu tuvāku. Daudz ko šai ziņā veicu, bet cik tālu tas vēl no īstām jūtām, kādām tām vajadzētu būt.

Vakar, 17. VII, mūs visu dienu vadāja automobiļos, meklējot nometnes mūsu novietošanai, bet, tā kā nevarēja atrast pietiekami telpas, tad mums vakarā bija jāatgriežas mūsu kamerās. Bija paredzēts šorīt braukt atkal, tādēļ mantas palika pie mums, un tā es tiku pie savām piezīmēm. Izrādās, ka esam bijuši arī kādas nometnes — 'Fallingbostel' — tuvumā, kur bijuši latviešu leģionāri, bet es tos neredzēju, jo sēdēju auto vidū un mocījos ar savu išiasu. Tur esot bijuši visādu tautību SS vīri . . . Brīnums, ka Secret Service līdz šim nav atšifrējis, ka latviešiem īstu SS vienību nemaz nav bijis, ka visi leģionāri ir mobilizēti, izņemot nedaudzus, kuŗi nokļuva Leģionā no policijas vienībām, saformētām jau ilgi pirms Leģiona.

Lielākās nometnēs pie Oldenburgas Šlezvīgā-Holšteinā šis pārpratums esot novērsts, bet šeit, mazās nometnēs, varoņus leģionārus, kuŗi cīnījās par savu zemi un tautu, vēl uzskata par noziedzniekiem . . .

Tagad jau pulkstens 16, bet braukuši nekur neesam. Jādomā, ka vispirms sameklēs nometni, kurp tad nogādās bez kādas lielas braukāšanas. Kas mani tur sagaidīs? Zinu, ka nenotiks nekas tāds, ko Dievs savā taisnajā prātā nebūs lēmis.

Tauta cieš, cietīšu arī es, un vecu cilvēku ar dažādām slimībām netrūkst. Arī cietumā ciešanas redzamas uz katra soļa, sevišķi, kad ārā pie vārtiem stāv tuvinieki ar maziem bērniem, kuŗi vicina rociņas uz aizrestotajiem logiem. Man ņemtas vismaz šīs ciešanas, jo neviens man pa logu skūpstus nesūta. Mani iepriecina kāds melns putniņš, kuŗš agrāk bieži un skaisti dziedāja. Tagad viņa dziesmu dzirdu tikai agri no rīta, laikam aizņemts ar savas dzimtas uzturēšanu.

Jā, ciešu ne es vien — vai es driksstu kurnēt? Kad pārdomāju savas dzīves pēdējos gadus, neesmu pārlicināts, vai vienmēr esmu rīkojies pareizi. Protams, man personīgi būtu bijis labāk un vieglāk, atsakoties kā no ģenerālinpektora amata, tā no Nacionālās komitejas prezidenta pienākumiem, un tagad varētu doties bēgļu gaitās, tāpat kā citi to izdarījuši bez kādām grūtībām. Ja es tomēr gāju citu ceļu ar zināmu krietna uzdevuma apziņu, tad pārkāpuma te nevarētu būt. Bet kaut kur kāds misējums ir arī šai ziņā, nerunājot par tām kļūdām, kuŗas pats apzinos. Bet tomēr — savtības man nav bijis, esmu gribējis tikai labu.

19. VII, ceturtdien, Braunšveigas cietumā.

Atkal pārmetu sev, ka tūliņ pēc reģistrēšanās kopā ar citiem vecākiem virsniekiem nedevos uz gūstekņu nometni. Tagad atliek rādīt priekšzīmi ciešanu pieņemšanā ar pacietību, bez kurnēšanas. Jāatzīst, ka angļi Libekā pret mums izturējās kā džentlmeņi. Tie neaizkāra mūs, kaut nav šaubu, ka zināja, kas mēs esam, bet mēs paši radījām viņiem grūtības ar savām iekšējām nesaskaņām. Pēdējo dēļ mums nācās afišēt, ko darām un ko esam darījuši, pēdējo dēļ arī Miezis izkāra savu famozo tabeli Nacionālajā komitejā pie sienas, kas bija pavisam nevietā, tāpat kā biļetena iespiešana, ar ko pasteidzās Podnieks, kaut labi gribēdams. Bet — kas bijis, bijis.

Nožēloju, ka angļiem tūliņ nepateicu, ka es, tāpat kā visi latviešu leģionāri, esmu valkājis ieroču SS uniformu, kaut neviens nebijām piederīgi pie SS. Diemžēl, SD uniformas bija

līdzīgas SS uniformām, taču tas pie Leģiona nepiederēja un tam ar Leģionu nebija nekā kopēja.

No rītiem saņemam gabalu maizes ar kafiju bez cukura, pusdienā zupu bez maizes, vakarā zupu ar maizi vai kafiju ar maizi. Tas viss pietiekamā daudzumā, lai es no savas devas varētu dot arī biedriem.

Guliņā guļ ap 60 gadus vecs vācietis, trešais biedrs — zemē uz maisiņiem. Pakāpjoties uz tabureta, pāri sētai var redzēt dārziņu, kur aug ābeles un lieli koki. Turp nāk tuvinieki un ar zīmēm vai pat balsī sarunājas ar apcietinātajiem. Rīta un pusdienas saule spīd mūsu kamerā, ir gaišs.

27. XI.

Šīs piezīmes man bija atņemtas Vestertimkes nometnē kopā ar pārējiem dokumentiem, naudu, rokas pulksteni, pildāmspalvu, nazi, un tikai šeit, vakar, Westeraccumersiel'ā tās atdabūju, tāpat dažas privātas vēstules. Naudu un citas lietas nedabūju.

Pārvietošanās no Braunšveigas cietuma uz Vestertimkes nometni

(Uzrakstīts pēc atmiņas 27. XI 1945 pēc agrāko piezīmju atdabūšanas no angļiem)

Lielāku skaitu apcietināto, to vidū arī mani, 17. VII 1945 izaicināja ar mantām Braunšveigas cietuma gaitenī, kur paziņoja, ka mēs tikšot vesti projām. Bija jānodod cietuma lietas, un turpat augšstāvā saņēmām atpakaļ arī savas nodotās mantas. Tiem, kas bija nodevuši naudu, lika ierasties cietuma kantorī apakšstāvā. Tā kā manu uzvārdu bija uzrakstījuši ar sākuma burtu P, tad ilgāku laiku to nevarēja atrast. Beidzot arī es savas RM 1344 saņēmu. Tad visus nostādīja lejā gaitenī un pa 24 sēdināja automašīnās. Redzēju, ka dažiem bija atnākuši tuvinieki — sievas, meitas, dzirdēju arī raudas un vaimanas. Tad devāmies laukā no pilsētas. Neviens nezināja, kurp braucam. Es baidījos tikai no izdošanas krieviem, par citu nebēdāju, nebaidījos arī no tiesas.

Izbraucot likās, ka braucam uz kādu nometni. Ceļā kādam jaunam vācietim, kuŗš man atgādināja brāļa dēlu Induli, iedevu

no savas maizes, jo redzēju, ka viņam nekā līdzī nav. Pacienāju arī ar papirosiem. Tāpat ar papirosiem pacienāju kādu pavisam trūcīgi pelēkās darba drēbēs tērptu vācieti, kuŗš žēli raudzījās, ka citi smēķē. Sekojot gaŗajam ceļam un uzrakstiem, sāku baŗīties, ka mūs ved uz ziemeliem, varbūt Hamburgu, un iespējams, ka nokļūstu Libekā. Tur, kur biju Nacionālās komitejas priekšgalā un kur izbaudīju pēdējā laika uzbrukumus, tur nokļūt cietumā man būtu bijis sāpīgi. Braukājām ilgi, un mana pārliecība, ka dodamies uz Libeku, auga. Iedomājos, ka varbūt esmu noziedzies pret angļu vadību Libekā un ka tur mani varbūt arī tiesās. Bet tad sāku vērot auto ēnu un pēc tās mēģināju noteikt, kurp braucam. Sāku nervozēt, ka mūs ved uz krievu joslū. Braucot cauri kādai pilsētiņai, redzēju arī krievu auto un pašus krievus uniformās. Izjutu gandrīz to pašu, ko braucot no Goslaras uz Braunšveigu, kad indes pudelīti turēju cieši saŗņaugtu kreisajā rokā. Pēc maniem pārdzīvojumiem cietumā tādas izjūtas gan varbūt bija nevietā. Bet cilvēks paliek cilvēks . . .

Pievakarē iebraucām atpakaļ Braunšveigā, velti izbraukājušies. 18. VII visu dienu sabijām savās kamerās.

19. VII es vēl turpināju rakstīt, kad atkal paziņoja, ka jānodod saņemtās segas un trauki un jānostājas gaitenī, lai dotos vēlreiz ceļā. Kāds mans biedrs apņēmas nodot arī manas mantīņas, jo man bija jātiek galā ar saviem 2 koferiem un 1 murgursomu. Jutos stipri pārslogots.

Sākās atkal gaŗš brauciens. Šoreiz vairs neizjutu tādu satraukumu, jo biju pārliecībā, ka braucam uz kādu nometni. Domāju, ka to, ko var panest mani kaŗavīri, varu panest arī es. Arī tiesa mani nebiedēja, un pat nāves sodu es saņemtū ar drošu sirdi, ja tikai tā izpildīšana būtu kaŗavīra cienīga — noŗaujot.

Iebraucot Vestertimkes nometnē pa pītajiem dzeloņstieplū vārtiem, nevienu angļu virsnieku neredzēju, toties kaŗavīrus, instruktorus, kā arī vāciešus. Mūs nostādīja trijās grupās, tad ieradās pārbaudītāji ar diviem galdiem.

Es pie galda piegāju kā viens no pirmajiem. Sarunāties bija grūti, bet es sapratu, ka no kabatām viss jāizņem; tad angļu kaŗavīrs sāka skaitīt manu naudu. Viņš kļūdījās par RM 100, uzrakstīdams uz aploksnas RM 1444, bet es pateicu, ka naudas ir mazāk un izlaboju. Man atņēma arī visus papīrus un dokumentus, arī angļu vokābulus.

25. VII, Sandbosteles nometnē.

Jau divas nakts esmu pavadījis šinī nometnē, kur vairākās mašīnās ieradāmie no Vestertimkes nometnes. Savukārt Vestertimkē nokļuvi no Braunšveigas cietuma 19. VII. No cietuma uz nometni braucu ar lielām bažām. Paldies Dievam, apstākļi tur izrādījās visai apmierinoši. Barakā Nr. 20 dabūju atsevišķu istabiņu barakas stūrī, arī pati baraka atradās nometnes stūrī. Man atļāva izvēlēties vēl divus biedrus, jo istabiņā bija 3 gultas. Izvēļos sev tuvākus cilvēkus, kādu trūcīgu jaunekli, kurš man atgādināja brāļa dēlu Induli, un kādu 35 gadus vecu kaņavīru, kurš runāja franciski. Vēlāk mums piebiedrojās vēl kāds vācu kaņavīrs ar amputētu kāju, kurš ieņēma vienu no gultiņām, kādēļ jauneklīm nācās gulēt zemē uz kaila dēļa. Devu viņam savu mēteli, ar ko apsegties, bet invalidam — savu peldu palagu paklājam. Sadzīvojam labi, ko veicināja mans noskaņojums: mīlēt savu tuvāku kā sevi pašu. Ja nebūtu sāpes gurnā, kājā un labajos sānos, tad justos gluži apmierināts, ka esmu iekļuvis pelēkajā masā un tajā pazudis.

Otrā vai trešā dienā man piedāvāja pāriet uz virsnieku baraku, bet es paliku turpat, kur liktenis mani noveda pirmajā dienā. Pie aptaujas par dzimšanas datiem, nejauši noskaidrojās, ka man tai dienā — 21. VII — ir dzimumdienu. Kāds vācietis civilā pasniedza man konservu kārbā lauku puķes, daži tāpat apsvēca, bet komandanta palīgs Šmits mani uzaicināja pie sevis un tur pacienāja ar siļķi un maizi. Nebiju tādu pretimnācību sagaidījis. Visā nometnē neredzēju neviena latvieša, tikai vācu kaņavīrus un civilistus. Pienāca arī kāds vācietis, kurš runāja latviski, taču viņa uzvārdu neatceros.

Jā, nometnē norit savāda dzīve, kuŗu grūti iedomāties brīvībā esot. Ēdamtrauku nekādu, tāpēc katrs centās sadabūt kādu konservu kārbu kafijas vai zupas saņemšanai. Kaņotes taisīja vai nu no koka, vai izlieca no skārda gabala. Tā kā naži bija atņēmti, tad par darba rīkiem izmantoja stikla gabaliņus vai no dzelzs lūžņiem darinātus nažus. Ēdiena vai kafijas atnešanai kalpoja skārda krūzes vai konservu kārbas. Telpu uzpošanai lietojām saplūktus zāles višķus. Gultiņas visur bija divu stāvu, bet daudzi gulēja arī uz grīdas. — Pārbaudi izdarija rītos un vakaros. Uz to nostājās pa grupām — jūrnieki, lidotāji, kājnieki, ieroču SS locekļi, civilisti. Ēdamā daudziem nepietika. Jauneklīm mūsu istabā es devu arī no savas maizes. Kādu va-

karu apēdu savu devu pats, bet tad nožēloju un nākošā dienā kļūdu laboju.

Katru dienu lūdzu Dievu par visu mūsu tautu, par karavīriem, invalidiem, par brāļa ģimeni, Zeltu, Luciju, īpaši par mirušo māmuļu, sevi pašu, un arī par maniem nelabvēļiem. Piedevu tiem visu. Lūdzu arī par visiem, kuņģi cieš un ir nelaimīgi. Tādā noskaņā arī devos uz jauno nometni — Sandbosteli.

Jau iebraucot Sandbostelē, sāka pamatīgi lit. No ārpuses šī nometne izskatījās krietni drūmāka par iepriekšējo. Daudz dzeloņstieplu apkārt. Par laimi mūsu grupa tūlīņ nokļuva tukšā barakā, kur uz pārbaudi gaidījām stundas 3 vai 4. Bēdīgi bija pirms mums atvestajām grupām, kuņas vairākas stundas stāvēja ārā — lietū. Beidzot pienāca arī mūsu kārta. Bija jāizkrata viss, kas atradās kabatās, kofeņos, somās. Tad atņēma naudu, nažus, dokumentus, pildāmspalvas, pulksteņus un citas kaut cik vērtīgākas lietas. Man ko atņemt gandrīz vairs nebija, jo naudu, rokas pulksteņi, Donald'a Dey'a dāvāto pildāmspalvu un nazi man jau atņēma Vestertimkes nometnē. Angļu kareivis gatavojās man atņemt kofeņu atslēdziņas, aproču pogas un konservu atgriežamo, bet pienākušais angļu virsnieks ļāva atņemt tikai pēdējo, jo tas esot »bīstams«.

Baraka, kuņģa nokļuvu, mani nobiedēja, kaut tā bija virsnieku baraka. Trūka daudz logu, durvis nebija cieši aizdarāmas. Es laimīgā kārtā nokļuvu pie septiņiem vācu virsniekiem telpā ar logiem. Jāguļ bija uz dēļiem un jāsedzas ar to, kas pie rokas.

Otrā dienā mani līdz asarām pārsteidza latviešu karavīru pāris. Tie man atnesa 2 plānas, mazas sedziņas, mazu galdiņu ar krēslu, puķes skārda kārbā, baltu bļodiņu, stikla krūzīti un mazgājamo bļodu ar ūdens krūzi. Apmeklēju latviešu virsniekus, kuņģi šeit novietoti 2 barakās: Nr. 30 kapt. Puriņš, ltn. Homka un ltn. Skrabāns, bet Nr. 50 maj. Ameriks, maj. Lazduzieds, kapt. Brūvelis, Dr. Egerts, ltn. Selga. Biju arī ambulancē, kur ārsts neatzina manu išiasu, bet domāja, ka man ir kāda cita kaite. Iedeva pulverus.

Ierodoties nometnē, satikos arī ar Matīssenu, bij. reichskomisāra atvietotāju Liepājā. Satikos arī ar bij. 15. divīzijas galveno ārstu Dr. Tiethenu, kuņģš šeit ir nometnes ārsts. Bet nu jātaupa papīrs, kuņa šeit nav.

26. VII, ceturtdien, Sandbosteles nometnē.

Šodien pirmo dienu spīd saule. Iznesis galdiņu un krēslu laukā, sauļojos līdz jostas vietai kails. Sāpes nemazinas, par spīti zālēm. Vakar apmeklēju latviešu virsniekus, bet pievakarē — karēivjus, kuŗu šeit ap 80 cilvēku. Latviešu rotu komandē ltn. Homka. Dabūju zināt, ka Fallingbosteles nometnē atrodas ap 3500 latviešu kaŗavīru, kuŗus komandējot plkv. Osis. Tur esošo virsniēku vidū esot plkv. Osis, plkv. Brigge, doc. Fedders, kapt. Spāde, kapt. Krasts, kapt. Šterns, kapt. Mente, kapt. Kauliņš, kapt. Augulis, kapt. Ancers, kapt. Lasis, kapt. Brasmanis, Dr. Kalniņš, kapt. Rudolfs, kapt. Pūce, zobārsts Dr. Vīgants, Dr. Lippe, ltn. Klietsmets, virsl. Teriņš, virsl. Ivans, virsl. Brancevičs, virsl. Garsils, virsl. Vilde, virsl. Stabulis, virsl. Kāleps, virsl. Kirsanovs, virsl. Jansons, virsl. Ziediņš, virsl. Ozoliņš, virsl. Ramanis, virsl. Salmanis, virsl. Kaŗmers, ltn. Voitkus.

Domā, ka virsniēku skaits ir daudz lielāks nekā šie 33, jo aizvien pienākot jauni klāt. Šorīt mani atkal apmeklēja Matīssens, aicināja līdzī uz franču valodas kursiem, bet es neaizgāju: Grāmatu nav, papīra nav. — Katru dienu bez tuvīniekiem — dzīvījiem un mirušījiem — aizlūdzu par mūsu tautu, kaŗavīriem, invalidiem. Nekad neaizmirstu arī Zeltu, kuŗa man uzticīgi palīdzējusi jau vairāk nekā 15 gadus. Saviem nelabvēļiem esmu pīedevis un aizlūdzu arī par tiem.

27. VII, piektdien, Sandbosteles nometnē.

Nekā jauna. Līst lietus. Apmeklēju baraku Nr. 50. Mūsējie noguruši un apatiski. Biju pie friziera un ambulancē, kur potēja pret tīfu. Saņēmu no ārsta atkal tabletes, sola mani ievietot ambulancē uz pārbaudi. Daudz domāju par mūsu invalidiem. Ja cīņu iznākumā mēs būtu nokļuvi atkal dzimtenē, par tiem rūpētos latvju tauta, valsts. Bet kas viņus sagaida tagad — svešumā?

28. VII, sestdien, Sandbosteles nometnē.

Šodien bija izdevība dabūt karstu dušu. — Dzīvoju vienās rūpēs par savējiem, par leģionāriem, par visiem tautiešiem dzimtenē un svešumā. — Naktī ārkārtīgi lija, un šodien visapkārt ir īsts purvs. Aizgāju uz tuvējo latviešu baraku Nr. 30 un tur dabūju franču grāmatas. Tad aizlaipoju uz II nometni, uz ba-

raku Nr. 50, kur norunājām nelielā grupā uzsākt angļu valodas stundas.

»Mīli savu tuvāku kā sevi pašu,« — tas viegli pasakāms, bet pats redzu, cik tālu šis ideāls no īstenības. Pie manis pienāca kāds no vācu policijas virsniekiem un rādīja savas rokas ar gluži sastingušiem pirkstiem. Esot tos kādreiz nosaldējis, no tās reizes ļoti salstot. Atcerējos, ka man koferī ir vēl otrs cimdu pāris, kas būtu jāatdod. Bet egoisms atrada visādu iebildumus: te katrs dzīvo kā var, jo nevienam nekā nav, pirkt neko nevar dabūt. Šis nometnes vācieši atrodas savā zemē; atbrīvoti, tie atradīs pajunti un darbu. Kādā turpretim stāvoklī ir pārējie, arī es? Manī sāka diskutēt divas balsis — viena teica: neizšķied to, kas tev vēl palicis. Otra teica: nezūdiēs par rītdienu, katrai dienai pašai savas bēdas. Vai tu zini, cik ilgi dzīvosi, vai tev tas otrs cimdu pāris maz vairs būs vajadzīgs? Vai Dievs par tevi līdz šim nav gādājis vairāk nekā esi pelnījis? Tādā noskaņojumā sadabūju cimdu pāri, lai vakarā nodotu kapteinim.

30. VII, pirmdien, Sandbosteles nometnē.

Vakar piedāvāju vācu virsniekam cimdu pāri, bet viņš ar pateicību atsacījās tos pieņemt, jo esot pašam savi. Un tiešām, šorīt redzēju viņam rokās cimdus . . .

Cilvēks, atkarā no apstākļiem, var gūt zināmu gandarījumu un apmierinājumu pat ar tādām lietām, par kuņģam citādi vienīgi pasmaidītu. Nupat no noliktavas saņēmu pāri koka tupeļu, un esmu apmierināts, pat priecīgs. Manai slimajai kājai tas nāks par labu; visu nakti lija, dubļu daudz.

Un cik daudz cilvēkam ir ko strādāt pie sava rakstura, lai tikai vārda pēc vien nebūtu kristietis. Sevišķi grūti tas liekas šeit, kur visi izsalkuši, kur par cigaretēm maksā pat ar maizi. Nav papīra, zīmuļu. Arī tie būs jāiemaina pret cigaretēm, kaut gribētu tās kādam uzdāvināt. Rakstu ar 1,5 collas gaļu zīmuļa galiņu, kas piesiets pie koka gabaliņa. — Pusdienās bija sakņu zupa, vakariņās salda makaronu zupa. Kā parasts atlēju no savas devas kādam jaunam virsniekam. Maizi uz 8 cilvēkiem izsniedz pusotra kukuliša.

1. VIII, trešdien, Sandbosteles nometnē.

Plkst. 10 dažī latvieši, kā norunāts, sanācām barakā Nr. 30 uz angļu valodas stundu, bet paredzētais 'skolotājs' Nariņš ne-

atnāca, jo bija aizsūtīts darbos. Rakstīju dažus angļu vārdus no kādas grāmatas, kuŗu kopīgi lasījām.

Vakarā lūdzu Dr. Egertu nākt man par tulku uz vācu ambulanci, kur bija jāierodas šodien. Barakā Nr. 50, kur Dr. Egerts dzīvo, visi latvieši ar kaut ko aizņēmti, daži apmeklē kursus. Gribētu atrast kādu latvieti, labu vācu valodas pratēju, lai varētu kopā ar to lasīt un tulkot kaut no vācu laikrakstiem. — Ambulancē man noteica rītu pāriet uz turieni, kāds laiks tur būšot jāpavada. Gandrīz žēl iet, varu pazaudēt vietu jau ierastajā barakā Nr. 27. No saviem septiņiem barakas biedriem tuvāk iepazīnu pltn. Hansu Flekneru, kuŗam piedāvāju cimdu, un Dr. Maksi Šenski, pārējo vārdus zinu, bet nezinu, kuŗš kādā vārdā saucas. Satikām labi, visi bija pieklājīgi, biedriski. Es ātri pierodu kā pie apkārtnes, tā cilvēkiem. — Ārsts domā, ka ar tabletēm vien man nebūs līdzēts, jāmeģinot ar masāžu, jāguļ uz maisa, ko barakās nedrīkstot lietot.

2. VIII, ceturtdien, Sandbosteles ambulancē.

Šodien pārcēlos uz ambulanci. Palaga vietā gultas maiss bija pārklāts ar vecu segu. Maiss bija ārkārtīgi pieputējis. Ar leģionāra — bij. studenta, Valdemārijas locekļa Bernāta palīdzību iznesām maissu laukā, izdauzījām. Bernāts palīdzēja man atnest arī manas lietas no barakas Nr. 27, un nu esmu iekārtojies puslīdz labi. Pievakarā ārsts noteica masāžu, citu līdzekļu pret išiasu tam neesot. — Ambulancē neizskatās labāk kā barakās, taču virsniekiem ir dzelzs gultiņas un gultas maissi. Nekādas gultas veļas, nekādu trauku, jāiztiek ar to, kas kuŗam ir.

Mani joprojām nomāc rūpes par ģimeni, leģionāriem un invalīdiem un latviešu tautu. Kad par to domāju, miegs naktīs bēg.

3. VIII, piektdien, Sandbosteles ambulancē.

Šodien dabūju pirmo masāžu. Masieris, acīm redzot, labi prot savu lietu — tūliņ uztvēra visas sāpīgās vietas.

Vakar laikrakstā 'Neue Hamburger Presse' 25. VII numurā pirmo reizi redzēju Staļina fotogrāfiju ģeneralissima uniformā. Viņš uzņemts kopā ar Čerčilu. Abi uzvarētāji smaida. Kas aiz šiem smaidiem slēpjas, rādīs nākotne. Staļins gribot negribot centīsies apiet Čerčilu, jo kā lai viņš sava proletāriāta priekšā attaisno biedrošanos ar pasaules buržujiem? — Pārdomājot Staļina dzīvi, radās jautājums, vai viņš ir 'personība' jeb tikai

sīks gariņš — pigmejs? Viltība un sava veida gudrība to vēl nepierāda. Savukārt Hitlers, par spīti dažam labam veikumam vācu tautas labā, nebija 'personība' kā tas parādījās arī Kampjēnas mežā, kur viņš, rokas berzēdams, lēkāja*. Un kas paredzams nākotnē? Vai atkal asiņainas izrēķināšanās, jeb būs miers un piedošana? Absolūtas taisnības nav un nebūs. Un vai Padomju savienībai bija kādas tiesības uzbrukt Somijai, Igaunijai, Latvijai, Lietuvai? Vai tas nav starptautisks noziegums un vai arī nepelna nosodīšanu? Bet sabiedrotie rīkojas un rīkosies sašķaņā ar sakāmvārdu: Uzvarētāju netiesā . . .

Daudz domāju par to, kā vajadzēja rīkoties man? Vai un kur es biju pielaidis kļūdu? Varbūt vajadzēja sekot noskaņojumam, kādā biju, 1921. gadā atgriežoties Latvijā no Tālajiem austrumiem. Toreiz raudzijos uz pasauli kā kādas filmas ainavās, kuŗas slid gar acīm, bet pats paliku ārpus darbības, citā plāksnē. Biju tikai skatītājs. Man bija sveša apkārt kūšājošā dzīves kņada, kuŗā es negribēju piedalīties, jo biju tai svešs. Bet jau tad man šķita, ka tomēr tikšu ierauts dzīves mutulī. Es tomēr būtu varējis nodoties studijām, zinātniskam darbam, arī reliģiskām problēmām, kuŗas mani ļoti interesēja, bet es šai balsij nepaklausīju. Bija vēlēšanās palīdzēt savējiem — māšai, māmiņai, brālim. Tā sākās praktiskās dzīves darbs: dzirnavu būve, kur novietoju māmiņu un brāli; palīdzēju māšai, kad viņa izgāja pie vīra. Tad tiku aicināts kuŗa dienestā. Vai tas bija vajadzīgs? Man bija tikko 46 gadi, un vai es drīkstēju atsācīties no tikko sāktā valsts uzbūves darba? Devu piekrišanu un tiku iesaukts aktīvā kuŗa dienestā, ķēros pie darba no visas sirds, aizmirsdams pats sevi un savas intereses. Daudz pozitīva izdevās veikt, varbūt novērst arī ļaunumu, bet nācās arī pašam piedzīvot daudz nepatīkšanu. No personīgās dzīves šos gadus varu svītrot. Pat atvaļinājumus neizmantoju, kā to darija citi virsnieki.

Beidzot kuŗa dienestu, varbūt vajadzēja mest visu pie malas, jo bija tiesības uz atpūtu, sasniedzot maksimālo vecumu — 58 gadus. Laiks bija vairāk pievērsties ģimenei. Arī šo iespēju palaidu gaŗām, iestigdams smagā darbā, pieņemdams prezidenta Ulmaņa piedāvāto ķieģeļrūpniecības nozares vadību.

Arī te es veicu pozitīvu darbu — gan pašas lietas labā, nodibinādams, piemēram, jaunu kanālizācijas cauruļu rūpniecību, gan strādnieku labā, un vācu okupācijas laikā — arī

* Skat. Bangerskis II, lapp. 336 — 337, red.

krievu gūstekņu labā. Cik varēdams palīdzēju arī nelaimīgajiem ēbreju strādniekiem, kuŗi bija atvesti no Galicijas kūdras darbos, bet pašam bija rūpju vairāk nekā jēkad un daudzas bezmiega nakts. Kad nāca piedāvājums nostāties Latviešu leģiona priekšgalā, man bija jau 64 gadi, bija noteikts iemesls atrunāties — un ne tikai gadu dēļ vien. Mana māsa ar bērniem 1941. gadā bija deportēta uz Padomju savienību. Tomēr nevarēju vienaldzīgi noraudzīties, ka mūsu jaunatni sūta uz fronti bez latviešu virsniekiem un instruktoriem, un izšķīros par iesaistišanos Leģiona vadībā. Arī tas prasīja daudz nervu, negulētas nakts, nepatīkšanas bez gala. Sadarbības vietā nācās cīnīties pret vācu nodomiem. Un beidzot devu piekrišanu 'būt par Nacionālās komitejas prezidentu', Kurzemes notikumu ietekmēts. Gribēju kaut ko vēl darīt nelaimīgās tautas labā. Diemžēl, laika bija par maz, lai cīņu, kas tur sākās pret okupācijas varu, novadītu līdz galam. Tomēr arī tur paveicām dažu ko, kas nāca par labu mūsu tautai, ieslodzītajiem, to vidū arī jauniešiem, tos atbrīvojot, un daudz ko citu vēl.

Tā visu mūžu esmu cīnījies un strādājis, tikai labu gribēdams, bet pats no visa tā guvu tikai ciešanas, kuŗām arī tagad nav gala. Visapkārt ir tumsa, kuŗu velti cenšas izkliedēt mazais gaismas avots iekšienē.

4. VIII, sestdien, Sandbosteles nometnē.

Šeit, ambulancē, var ilgāk gulēt nekā barakā, jo pārbaude notiek, apstaigājot ambulances telpas.

Barakā toties jāceļas augšā plkst. 5, pārbaude notiek 6.30. Mēs ar Dr. Šenski vienmēr bijām pirmie gatavi. Latviešu zēni man jau vakarā parasti bija atnesuši ūdeni. Tas atrodas ap 80 m no barakas. Bet ir arī tuvāk sasniedzams ūdens — brezenta kublos. Saka, ka tas esot labāks, jo pievests no citurienes. Nevārītu ūdeni dzert aizliegts — te viss vēl esot tīfa bacīļu pilns. Kara laikā tepat blakus nojauktajā un nodedzinātajā nometnes daļā no tīfa esot miruši vairāki desmiti tūkstoši krievu gūstekņu.

Uz pārbaudi visi nometnē esošie nostājas pa 100 cilvēku grupām. Rotu komandieri pārbauda savus ļaudis un tad pieteic nometnes vācu vadītājam. Mūsu virsnieku grupas komandieris virsl. Fleknars pēc nolīdzināšanas dodas ar ziņojumu pie visas I nometnes vadītāja. Tas savukārt dodas pie angļu virsnieka.

Pēdējais pieņem ziņojumu un tad apstaigā ierindu. Patiesībā pārbaudi izdara angļu virsnieka pavadoņi — instruktori. Pēc pārbaudes visi pārbaudītāji dodas uz ambulanci, kur apstaigā telpas. Pārbaudītie no pagalma pa tam dodas uz barakām, jo tūlīņ gaidāmas brokastis. Kafiju atnes lielās krūzēs un izdala tālāk, parasti pa puslitram. Vairums savu maizes devu apēduši jau iepriekšējā vakarā un, kafiju padzēruši, liekas gulēt, jo tad negriboties ēst. Pēc brokastīm parasti apkopj baraku, mazgā veļu, lasa, gatavojas kādiem kursiem. Vācu virsnieki labprāt liek pašjansu. Citi ap barakām veido dekoratīvus rotājumus no krāsainiem stikliņiem un akmentiņiem. Mūsu, latviešu, zēniem izveidots valsts ģerbonis un saulīte.

Virsnieku baraka ir vissliktākā. Vācu biedri, dažreiz arī es, ūdeni lej laukā pa logu, padarot sienas no ārpuses visai neglītas.

Pusdienas nes ap plkst. 12 vai 13. Tās parasti sastāv no zupām. Ap plkst. 16.30 atnes kafiju, vakariņas ir plkst. 18 — atkal zupa. Kad vakariņas paēstas, visi gaida uz maizes, sviesta un biezpiena sadali, dažreiz izsniedz arī gabaliņu desas vai siera. Maizi cenšas sadalīt vienādos gabaliņos pēc acumēra un tad izlozē. Kāds no gūstekņiem pagriežas ar muguru pret sadales galdu, otrs pieliek maizes gabaliņam pirkstus un jautā pirmajam: »Kam šo?« Tas tad nosauc kādas personas vārdu, un maize izlozēta. Tāpat rīkojas ar sviestu un biezpienu. Izsniegtais domāts visai nākošai dienai, bet to parasti apēd tai pašā vakarā.

Naktī prožektoru apgaismo nomentes dzelonstieplu žogus, lai novērstu bēgšanas mēģinājumus.

Ambulancē ārsta apmeklējumi notiek starp plkst. 8 un 11. Te valda liela nekārtība — apmeklētāji nāk un iet, kad grib, kaut noteikts oficiāls apmeklēšanas laiks — no 15 līdz 16.

5. VII, svētdien, Sandbosteles ambulancē.

Kaut ir svētdiena, šorīt dabūju stipru masāžu, un nu kāja ļoti jūtīga. — Dzirdēju, ka esot ieradusies kāda angļu komisija, kuŗa jau ar rītdienu uzsāksot gūstekņu atvaļināšanu. Mani tas neskars, jo augstākos virsniekus tā neatbrīvos. Esot ieradušies arī daži krievu virsnieki, bet kādā nolūkā, neviens noteikti nezina. Viena versija ir, ka tie gribot noskaidrot, cik krievu gūstekņu bijis šajā nometnē, un cik no tiem miruši tīfa epidēmijā; citi saka, ka krievi vēloties apskatīt gūstekņu nometni, bet angļi nepie-

laižot; vēl kāda versija runā par pieminekļa uzstādīšanu mirušajiem krievu gūstekņiem.

Vakar mani apmeklēja valdemārietis Bernāts. Šo to pārrunājām par dzimteni, par Rīgu. Pēc viņa aiziešanas man kļuva skumji. Ko dara brālis, ko visa ģimene, kā Indulim ar veselību? Ko dara Zelma, mana ilggadīgā uzticamā saimniece, kopēja un arī draugs? Ko dara un kur ir adjutants Zegners, šoferis Bormanis un citi kaņavīri, kas bija pie Nacionālās komitejas? Ko dara prof. F. Gulbis un J. Mieziš?

6. VIII, pirmdien, Sandbosteles ambulancē.

Sirds nav mierīga sakarā ar ziņām, ka arī krievi ir noietnē. Tie it kā ieradušies angļu komisijas sastāvā. Vai arī viņi piedalīsies mūsu pratināšanā?

Esmu stipri novājējis. Goslārā jau pāršuvu svārku pogas par dažām collām uz labo pusi, jo izskatījās, it kā svārki man no sveša pleca. Tagad atkal būs jāpāršuj.

7. VIII, otrdien, Sandbosteles ambulancē.

Angļu ārsts uz mani savādi noskatījās, iedams ārpus dzeloņstieplu žoga, kad es stāvēju iekšpusē un sarunājos ar Dr. Tiethenu, bij. 15. divīzijas ārstu, tagad noietnes vācu ārstu. Viss manī rada bažas par personīgo likteni. Dzirdēju, ka Somija, Igaunija, Latvija un Lietuva atzītas par Padomju savienībā ietilpstošām zemēm. Jāgaida apstiprinājums laikrakstos.

Vakar vai aizvakar lasīju laikrakstā, ka krievu okupētajos apgabalos visiem iedzīvotājiem jānodod krievu bankai viss zelts, kā arī sudraba un zelta monētas. Tātad rīcība tāda pati kā Latvijā. Nekas boļševiku programmā nav mainījies.

8. VIII, trešdien, Sandbosteles ambulancē.

Vakar angļu ārsts pateica, ka man jāguļot gultā, bet viņš mani redzējis staigājam. — Gatavoju vēstules brālim un Zelmam, jo klīda baumas, ka latviešus no šīs noietnes pārvietošot kur citur. Bija cerības vēstules kaut kā nodot pastā. Gan arī runāja, ka pie noietnes atstāšanas visus papīrus noņemot.

10. VIII, Sandbosteles ambulancē.

Vakar vakarā noskaidrojās, ka kaņavīriem, līdz kaprālim ieskaitot, izsniedz izpildīšanai anketes. Tagad kaņavīri nāk pie

manis un jautā, ko rakstīt ailē: »Uz kurienu vēlas braukt?« Ne- kādu padomu dot nevarēju, jo visi sakari pārtrūkuši, nezinu arī, vai jautājums domāts attieksmē uz kādu pagaidu mītni jeb palikšanai uz ilgāku laiku. Pateicu Libekas aprūpes biroja adresi, pateicu, kas tika runāts par Kanadu un norādīju, kur atrodas lielākās bēgļu nometnes; tad lai izvēlas paši, kurp doties. Šodien izplatījās ziņa par Japānas beznoteikumu kapitulāciju. Vai Ķīna kļūs par jaunu sabiedroto locekli blakus trim jau esošajiem?

11. VIII, Sandbosteles ambulancē.

Šorīt masieris darbojās vēl spēcīgāk nekā vakar. Masāžas laikā sāpes neciešamas. — Lasu Pola Buržē darbu no 1889. gada 'Le Disciple', kas veltīts *a un jeune homme*. Runa ir par rakstnieka atbildības sajūtu par saviem darbiem, kuņi dažreiz nepazīnīgo jaunatni pavad neceļos (Z. Mauriņas viens no populārajiem pēdējiem darbiem). Vai pie mums šī atbildības sajūta bija pietiekama? Gan I. Kaija ar savu 'Iedzimto grēku', gan citi autori ar savu izsmalcināto erotiku apgrēcināja jaunas dvēseles. Un ne jau rakstnieki vien, arī sabiedriski darbinieki, valstsvīri un citi darija to pašu — rādot sliktu priekšzīmi.

12. VIII, svētdien, Sandbosteles ambulancē Nr. 2/4072.

Vakar mani apmeklēja Dr. Šenskis ar Matīssenu. Žēl, ka valodas trūkuma dēļ nevarēju ar pēdējo izrunāties par vāciešu, resp. arī viņa personīgo viedokli Baltijas valstu jautājumā, kad viņam tur nācās veikt atbildīgus pienākumus. Vakar man paziņoja, ka man dots numurs 2/4072, kas esot jāzina no galvas. Līdz šim virsniekiem numurus neizdeva.

Nometnē valda ankešu drudzis, vieni iet, otri nāk, nez' kas būs ar mani, jo kustēties nevaru.

13. VIII, pirmdien, Sandbosteles ambulancē.

Varbūt »neredzēdams balķi savā acī, redzu skabargu cita acī«, bet savu kaimiņu Bohr'u varu raksturot kā nekautrīgu egoistu. Viņš nekautrīgi un uzbāzīgi pa laikam nāk ko lūgt, bet neatmaksā tāpat, kā pret viņu izturas. Brīnos, kas viņu saista ar vācu prof. Fogtu, lielu valodu pratēju, mūsu vācu ārstu. Bet laikam vecajam kungam vajadzīga auditorija, un šai ziņā B. ir meistars. Kādu izbrīna pilnu seju viņš savelk, ja profesors ko

stāsta, par ko jābrīnās, un kā smejas, kad jāsmējas. Viņi divi ir savā pasaulē, citi viņus neuzklausa.

Tikko bija ltn. Homka un stāstīja, ka angļu kapteinis, kuŗš savā laikā visus pratināja, teicis, ka visi latvieši drīz būšot pie pārējiem latviešiem. Nupat arī tika paziņots, ka numuri grozīti. Manējais tagad ir 204072.

15. VIII, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Laiks ir stipri vējains. Nakti man bija ļoti slikti — kāja sāpēja stiprāk nekā iepriekš, radās pēkšņas sāpes arī vēderā. Ejot gandrīz pagību. — No rīta pienāca valdēmārietis Bernāts un stāstīja, ka rītu latviešu kaŗavīri, līdz kaprālim ieskaitot, šo nometni atstāšot. Uz kurieni sūtīs — neesot zināms. Katram gadījumam iedevu viņam vēstules brālim un Zelmai.

Kāpēc mūs angļi arvienu vēl nostāda atkarībā no vāciešiem? Vācu priekšnieki ir cietumos, nometnēs, ambulancēs un slimnīcās. Tādos apstākļos arī man nācās Braunšveigas cietumā iznīcināt dažus papīrus, kad biju tos piedāvājis paturēšanai angļu nopratinātājam. Viņš atteicās un interesējās, kādēļ to daru, bet vācu kungu klātienē nevarēju teikt, ka nevēlos, lai tie manus papīrus izlasa; tādēļ sacīju vienīgi, ka nevēlos, lai visi tos lasītu. Anglijā 1936. gadā bija iznākusi kāda interesanta grāmata, kuŗas autors, ja nemaldos, bija Ernsts Henri. Es to lasīju krievu valodā ar nosaukumu 'Hitler nad Rossijej', un tajā visai pamatīgi, starp citu, apskatīti dažādi nogrupējumi un partijas visās Eiropas zemēs. Domāju, ka tas bija angļu Intelligence Service darbs. Kā gan, to ievērojot, var izskaidrot latviešu Leģiona un leģionāru jaukšanu ar vācu nacionālsociālistu SS kaŗaspēka vienībām un kaŗavīriem? Manuprāt, angļiem varētu dažos vārdos paskaidrot, kā bija īstenībā, un arī angļi paši to varētu izprast bez kādas teikšanas. Un tomēr — jau 3,5 mēnešus latviešu cīnītāji tiek uzskatīti par SS vīriem, par nacionālsociālisma piekritējiem, gandrīz vai noziedzniekiem.

Mūsu policijas bataljonus sākumā gan varbūt varēja uzskatīt par vienībām, kuŗām sabiedrotie formāli varētu pierakstīt kādus pārkāpumus, kaut tie bija uzspiesti. Bet Leģions resp. 15. un 19. divīzijas bija patiesībā latviešu kaŗaspēks, tikai formu leģionāri nēsāja gandrīz līdzīgu vācu SS vienībām. Jācer, ka tas ar laiku noskaidrosies un latviešu kaŗavīrs tiks rehabilitēts. Dažas paziņmes uz to norāda.

Ka latviešiem bija jācīnās, tas skaidrs jebkuŗam neapmātam cilvēkam. Un to, ko 19. resp. Latviešu 2. divīzija Kurzemē un arī agrākajos ciņu laukos pierādījusi, spējusi reti kāda vācu divīzija. Tikpat varonīgi cīnījās 15. resp. Latviešu 1. divīzija, kaut tai bija nelaime vienmēr nokļūt kauju laukos nesagatavotai — neapbruņotai, neapmācītai un bez artilērijas. Latviešiem nav kauns skatīties acīs angļu un amerikāņu karavīriem, kuŗi paši, viņu dēli un brāļi bijuši varoņi un tādi grib būt arī nākotnē. Tagadējie apstākļi, protams, nav tādi, kas latviešu karavīru nopelnus izceltu. To pierāda arī viņu turēšana aiz dzeloņstieplu žogiem, bez tiesībām sazināties ar savām ģimenēm, kas netiek liegts pat noziedzniekiem. Katra īsta latviešu patriota apziņā latviešu leģionāru varoņdarbi atradis vietu — ne tikai attaisnojumu vien, un arī apbrīnu un cieņu.

Bet spekulanti, opozicionāri visur un vienmēr bijuši un būs. Vai nu ar lielākām naudas summām vai mantām atbraukuši šurp, nevienam ar tām neizpalīdzot, bet gādājot vienīgi par sevi, tie ir sašutumā par to, ka ģenerālis Bangerskis sadarbojies ar vāciešiem. Tāpēc jārada 'opozīcija', jāraksta pat anonīmi ziņojumi, lai tiktu no Bangerska vaļā. Tas nekas, ka, pateicoties vienīgi latviešu leģionāriem un arī Bangerskim, viņi vispār varēja atklāt šurp; tas nekas, ka viņiem vācu okupācijas iestādes piešķīra dažādas izņēmuma koncesijas, kaut vai par visām Latvijas dzelzceļu bufetēm, vai citas. Arī tas nekas, ka, iebraucot Vācijā, šie cilvēki tūlī nodibināja kontaktus ar Austrumu ministriju un citām Rozenberga dienesta vietām un strādāja par ierēdņiem vai nu Libekā vai kur citur. Un tagad atkal — šoreiz angļu okupācijas varas laikā — viņi personīgās interesēs meklē vadošas vietas, arī Nacionālajā komitejā, arī Sarkanajā krustā, vai arī grib dabūt savās rokās kādu auto vai koncesiju. Un tādēļ lūk — lai nu Bangerskis aizejot, viņš esot sadarbojies ar vāciešiem ... Turpretim šiem cilvēkiem, arī B., neviens neko nevarot pārnest, viņš esot vīrs īstā vietā ...

Taču nevis akli sadarbojies ar vāciešiem esmu, bet mūsu tautas un leģionāru interesēs esmu nemitīgi cīnījies kā īsts savas tautas dēls. Bet krāpis es neesmu ne vāciešus, ne krievus, un nedomāju krāpt arī angļus. Krieviem savā laikā Troickā pateicu, ka, ja vien es ticētu, ka boļševisms nes svētību tautai, es būtu pirmais viņu cīnītāju un aizstāvju rindās, bet man šis ticības nav. Un tāpēc es cīnījos pret boļševismu, un boļševiki to zina.

Vāciešiem — kā obergruppenfīreram Jekelnam Rīgā, tā obergruppenfīreram Bergeram Berlīnē es atklāti esmu gan mutiski, gan rakstiski pateicis, par ko es stāvu un cīnos; ka pirmkārt es esmu savas tautas interešu aizstāvis. Bet ka mums kopā ar vāciešiem bija jācīnās pret bolševikiem, tas būs saprotams arī katram godīgam anglim. Krāpis es vāciešus neesmu, viņi zināja, cik tālu es ar viņiem varu iet un iešu. Es izcīnīju ar viņiem nemitīgu, bet atklātu cīņu, kuŗas liecinieki ir tie, kuŗi kā tulki vienmēr bija līdzi, jo vācu valodu es nepratu. Un saviem nelabvēļiem un skauģiem esmu teicis: »Vācu valodu nepārvaldīdams, es bez liecinieku klātienes ne savas valsts, ne tautas intereses vāciešiem nevarēju pārdot. Tad nu meklējiet šos lieciniekus.«

16. VIII, ceturtdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Naktī bija ļoti grūti, nekā nevarēju novietot savu kāju, lai tā nesāpētu.

18. VIII, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Dienas sajukušas, jo kalendāra nav — domāju, ka šodien ir 17. VIII, bet ir jau 18. VIII. Visas dienas šeit gan ir vienādas. Mūsu ambulances priekšnieks Dr. Corns bija vēlēģies, lai Dr. Egerts atnāktu par tulku manas slimības lietā. Dr. Egerts arī atnāca un tikko aizģāja. Man doģot kādas jaunas zāles.

Mūsu zēni vēl tepat. Aizbraukģšana atlikta it kā uz pirmdienu, jo neesot vajadzģgo transporta lģdzekģļu, bez tam angģi sģvinot uzvaras svētkus. Dienu agrāk vai vēlāk — tam vairs nav lielas nozģmes. Zēni priecģģi, ka drģz aizbrauks. Man bģs jāģpaliek tepat.

19. VIII, svētdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Mani atkal apmekģģja Matissens, Dr. Egerts, maj. Ameriks, kapt. Puriņģ. Šodien no nometnes izvadģti ap 80 jugoslavi, bet latvieģi vēl vienģmēr tepat.

*Ģenerāļa Rūdolfa Kārļa dēla Bangerska īss dzīves apraksts,
(izvilkums)*

sastādīts Sandbosteles nometnē 1945. g. 23.VIII. (Datumi uzrādīti pēc atmiņas.)

1878. g. 21. jūlijā (9. jūlijā pēc vecā stila) dzimis kā savu vecāku trešais bērns Rīgas apriņķī, Taurupes pag.
- 1888.—1893. g. Līdzekļu trūkuma dēļ vidusskolā netiku. Pirmāpmācību baudīju mājā no tēva, tad, nobeidzis pagasta skolu, vienu semestri pavadīju apriņķa skolā Jaunjelgavā, pēc kam turpināju pašizglītību darbu starpbrīžos.
- 1895.—1899. g. 1895. g. 20. oktobrī 17 gadu vecumā iestājos kara dienestā kā brīvprātīgais »Rīgas unteroficiēru bataljonā«. Pēc 2-gadīga kursa nobeigšanas tiku pārvietots uz 145. kājn. pulku Pēterpilī, kur bija jānodien 2 gadi.
- 1899.—1901. g. 1899. g. rudenī iestājos Vladimira kaŗaskolā Pēterpilī, kuŗu beidzu 1901. gada rudenī ar I šķiru.
- 1902.—1904. g. Pēc kaŗaskolas beigšanas pats izvēlējos dienesta vietu Pleskavā, kur dienēju 93. un 96. kājnieku pulkos.
- 1904.—1905. g. 1904. gada otrā pusē izbraucu uz Mandžuriju, kur 36. kājnieku pulka sastāvā piedalījos krievu-japāņu kaŗā. Tur tiku paaugstināts par virsleitnantu un apbalvots ar pirmiem 2 kaujas ordeņiem.
- 1906.—1911. g. Dienēju 36. kājnieku pulkā Kremenčugas pilsetā Poltavas guberņā, kur vadīju mobilizācijas plāna izstrādāšanas darbus.
- 1912.—1914. g. Absolvēju Nikolaja kaŗa akadēmiju (ģenerālstāba akadēmiju) Pēterpilī.
- 1914.—1917. g. Piedalījos I pasaules kaŗā: sākumā dienvidrietumu frontē (pret Austriju) kā rotas komandieris, tad kā sakaru virsnieks starp dienvidrietumu frontes un 4. armijas stābiem, tad kā

- XXXI korpusa stāba vecākais adjutants. 1915. g. 12. augustā uz paša vācēšanas ierados ziemeļrietumu frontē Rīgas iecirknī, kur piedalījies latviešu strēlnieku bataljonu (pulku) organizēšanā. Komandēju vairāk nekā gadu 1. Latviešu strēlnieku pulku, īslaicīgi arī 2. un 4. strēlnieku pulku, bet 1916. g. Ziemsvētku kaujās veicu Latviešu apvienotās divīzijas stāba priekšnieka pienākumus.
1917. g. Paaugstināts par pulkvedi, tiku iecelts par 17. Sibīrijas strēlnieku pulka komandieri. Boļševikiem pārņemot varu 1917. g. oktobrī un sabrūkot disciplīnai, atstāju pulku un 1918. gada 3. martā arī oficiāli tiku atvaļināts no kara dienesta.
- 1918.—1920. g. Piedalījies pretboļševisma cīņās Sibīrijas (Kolčaka) armijā, sākumā kā 12. Urālu divīzijas, tad kā III Ufas korpusa un pēdīgi kā atsevišķas armijas grupas komandieris. Paaugstināts ģenerālmajora un ģenerālleitnanta dienesta pakāpēs.
- 1921.—1923. g. 1921. gadā pa jūras ceļu caur Marseļu atgriezies Latvijā, kur nodevos privātai dzīvei. Uzņēmēju un iekārtoju Rīgas apriņķī nelielas lauku valču dzirnavas.
- 1924.—1936. g. 1924. g. 29. februārī tiku iesaukts Latvijas armijā pulkveža dienesta pakāpē, bet drīz tiku paaugstināts par ģenerāli. 13 gadu laikā ieņēmu dažādus amatus, biju divīzijas komandieris, Augstāko (akadēmisko) kursu priekšnieks un divreiz kara ministrs (1925. g. Celmīņa un 1927. g. Skujenieka kabinetā).
- 1937.—1940. g. Maksimālā vecuma dēļ 1937. g. 30. janvārī tiku oficiāli atvaļināts no kara dienesta un nodevos ķieģeļu rūpniecībai. Par A/S »Ķieģelis« direktoru-rikotāju sāku darboties jau 1936. gada novembrī, izmantojot man piešķirto kārtējo atvaļinājumu pirms oficiālās dienesta atstāšanas. Ķieģeļu un keramikas rūpniecības studiju nolūkos apmeklēju Lietuvas, Polijas, Vācijas un

Šveices fabrikas, kā arī Parīzes izstādi. No 1939. gada vidus es biju arī visu Latvijas ķieģeļu ražotāju kopas priekšnieks.

1940.—1941. g. Boļševiku varai nostiprinoties Latvijā, arī es, līdzīgi citiem pilsoņiem, kļuva par nabagu resp. proletārieti: Dzirnavaš man atņēma, Ķieģeļu rūpniecības akcijas atņēma, atņēma arī pensiju un nelielos naudas līdzekļus, kas bija noguldīti krājkasē. Boļševiku nodibinātajā »Ķieģeļu rūpniecības trestā« bija spiests palikt dienestā kā ārštata kancelejas darbinieks, gan lai būtu no kā pārtikt, gan tādēļ, ka nedrīkstēju no tresta aiziet, laikam biju vajadzīgs.

1941. gada 31. maijā, sakarā ar kādas ķieģeļu fabrikas ražošanas priekšdarbu plāna nepildīšanu, gar ko gan man nebija nekāda daļa, tiku atlaists no dienesta un nodots tiesai, bet pagaidām atstāts brīvībā.

1941. g. 13/14. jūnija naktī, kad vairāki tūkstoši latviešu tika deportēti uz Sibīriju, arī es tiku meklēts, bet gadījuma dēļ nebiju mājās. Vēlāk uzzināju, ka man, līdzīgi ģenerālim Gopperam, par pretboļševistisku darbību Sibīrijā bija piespriests nāves sods.

1941.—1942. g. 1941. g. 7. jūlijā — 7 dienas pēc vācu ienākšanas — atgriezos Rīgā. Tā kā ķieģeļrūpniecībā biju ieguldījis arī savus personīgos līdzekļus, tad, gaidot rūpniecību privātizāciju bij. īpašniekiem, stājos savā iepriekšējā darbā kā ārštata darbinieks ķieģeļu rūpniecībā, kuŗas vadību pārņēma vācieši.

Kad 1942. g. otrā pusē noskaidrojās, ka ķieģeļu rūpniecība privātizēta netiks, 1942. g. 16. oktobrī pārgāju Latviešu zemes pašpārvaldes Tieslietu ģenerāldirekcijas darbā par referentu. Mans uzdevums bija noskaidrot, kādas Latvijas brīvvalsts iestādes un uzņēmumus boļševiki vēl nebija paspējuši likvidēt, un kas pārzina šo iestāžu un uzņēmumu kustamu un nekustamu mantu.

1943.—1945. g. 1943. g. 18. februārī Latvijas zemes pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektors atvaļināts ģenerālis O. Dankers visas Zemes pašpārvaldes vārdā man paziņoja, ka latviešiem, līdzīgi igauņiem, atļauts, faktiski uzdots dibināt Latviešu leģionu. Lai vācieši neteiktu, ka latviešiem nav attiecīgo kandidātu, Zemes pašpārvalde lūdzot mani piekrist manas kandidātūras uzstādīšanai leģiona komandieŗa amatam. Man no vācu puses tomēr tika piedāvāts Leģiona ģenerālinpektora postenis, ko ar Zemes pašpārvaldes piekrišanu arī pieņēmu. Mani ģenerālinpektora pienākumi nekur netika noteikti, kāpēc savā darbībā vadījos no latviešu tautas un latviešu leģionāru interešu un no militārās lietderības viedokļa. Centos panākt:

- 1) lai visā Krievijas frontē izklienētās sīkās latviešu vienības tiktu sakopotas pret Latvijas robežām un iekļautas Leģionā,
- 2) lai leģionāri tiktu labi apmācīti, apgādāti un apbruņoti,
- 3) lai vienības tiktu nodrošinātas ar virsniekiem, instruktoriem un medicīnisko personālu,
- 4) lai latviešu vienības kaujās netiktu sadalītas un izkaisītas starp vācu vienībām,
- 5) lai kaŗavīru ģimenes neciestu trūkumu pēc apgādnieku iesaukšanas dienestā u. t. t.

Kad 1944. gadā sakarā ar frontes tuvošanos Latviešu zemes pašpārvalde piekrita iesaukšanu kaŗa dienestā pārņemt savās rokās, tad iesaukšanu praktiski īstenot pilnvaroja ģenerālinpektoru.

Bez tīri militāras dabas jautājumiem uzskatīju par nepieciešamu atsaukties arī uz citiem sāpi-

giem jautājumiem tautas dzīvē, piemēram: iestāties pret apcietināšanām, gādāt par evakuācijas labvēlīgu atrisināšanu un citiem.

1944. 10. oktobrī es ar Leģiona stābu no Rīgas pārvietojos uz Liepāju, no kurienes stābs pārvietojās tālāk uz Dancigu. Es personīgi paliku Liepājā, lai, starp citu, palīdzētu kārtot bēgļu reģistrāciju un transportu, pēc kam ierados Dancigā novembra pirmajās dienās nolūkā inspicēt Vācijā atrodošos 15. Latviešu divīziju un panākt divīzijā neietilpstošo, bet ierakumu darbos Tornā nodarbināto kaņavīru iesaistīšanu kaņaspēka vienībās. Vācijā bija jānokārto arī palīdzības sniegšana kaņavīru ģimenēm. Te, starp citu, panācu arī bijušo latviešu lidotāju pārvietošanu no Dānijas uz Austrumu fronti, bet neizdevās panākt viņu iekļaušanu Leģionā.

1944. g. decembrī atkal ierados Kurzemē, kur atradās vēl apm. 22.000 latviešu kaņavīru, no kuriem apmēram puse bija Leģionā; uzskatīju par savu pienākumu gādāt arī par pārējiem. Kā vienīgajam latvju tautas augstākam pārstāvim vācu okupētajā teritorijā, man nācās uzklaut arī civiliedzīvotāju lūgumus un sūdzības un nodarboties arī ar viņu lietām.

1945. gada janvāra beigās vai februāra sākumā atkal ierados Dancigā, kur, starp citu, izdevās panākt 400 latviešu atbrīvošanu no koncentrācijas nometnes.

1945. gada 20. februārī piedalījos Latvijas nacionālās padomes sanāksmē Potsdamā, kur tiku izraudzīts par Latvijas nacionālās komitejas prezidentu. 10. martā kopā ar dažiem komitejas locekļiem ierados Kurzemē, kur 19. martā oficiālā publiskā aktā sākās civilās pārvaldes funkciju pārņemšana no vācu iestādēm.

Kad kaut cik nokārtojās civilās pārvaldes lietas un biju apmeklējis Kurzemē esošās kaņaspēka vienības, kā arī panācis latviešu inspektora iecelšanu latviešu būvvienībām, es 5.

aprīlī devos atpakaļ uz Vāciju, kur bij jāatrisina vairāki ļoti svarīgi uzdevumi. Sakarā ar frontes ļoti straujo virzīšanos uz rietumiem, vajadzēja:

- 1) Novērst latviešu 15. un rezerves divīziju nonākšanu krievu gūstā;
- 2) panākt Kurzemē atrodošos kaņaspēka vienību daļēju apgādi ar pārtikas līdzekļiem no aizmugures, vietējo līdzekļu trūkuma dēļ;
- 3) panākt Kurzemē atrodošos latviešu vienību un civīliedzīvotāju evakuāciju no turienes, fronteī sabrūkot;
- 4) atdabūt no Vācijas valdības un vācu naudas iestādēm līdzekļus bēgļu apgādes vajadzībām.

Pēc 15. divīzijas apmeklēšanas devos uz Berlīni, bet neko panākt nevarēju, jo visas valdības iestādes no turienes bija pazudušas. Atgriezos Leģiona stābā, kurš no Dancigas bija pārvietojies sākumā uz Neubrandenburgu, bet tagad atradās Gistrovā.

25.—27. aprīlī 1945. g. apmeklēju kā 15., tā rezerves divīziju.

Pārliecināju divīziju komandierus: 15. divīzijas — oberfīreru Burku un rezerves divīzijas — oberfīreru Rudeli, ka nodot šīs 2 divīzijas boļševikiem nozīmētu viņu spēku ievērojamu pastiprināšanu, un lūdzu darīt visu iespējamo, lai latviešu divīzijas nokļūtu angļu un amerikāņu gūstā. Abu divīziju komandieri man šādu solījumu arī deva.

Nolēmu Latvijas nacionālās komitejas sēdekli pārnest uz Libeku un arī pāriet uz turieni, lai drīzāk nokļūtu angļu kaņaspēka darbības rajonā. Leģiona ģenerālinspektora stābs vēl palika Gistrovā, lai novērotu, kas notiek ar latviešu divīzijām.

Libekā 30. aprīlī man bij izdevība sastapt Vācijas lieladmirāli Dönitz'u, kuŗu lūdzu: 1) nelikt šķēršļus latviešu divīziju atvilkšanai uz rietumiem, 2) dot transporta līdzekļus Kurzemes evakuācijai un 3) dot rīkojumu ar kuģiem izvākt latviešu bērnu namus no Rīgenas salas un no Varnemindes. Lieladmirālis Dönitz's apsolīja darīt iespējamo.

Libekā tika atjaunota vācu okupācijas varas pārtrauktā Latvijas Sarkanā krusta darbība. Sarkanā krusta valdes sastāvu ar doc. Dr. Vētru priekšgalā apstiprināju 30. aprīlī vai 1. maijā. Kad 1945. g. 2. maijā angļu kaŗaspēks ieņēma Libeku, man bija jāizšķīras, vai nu tūliņ nokļūt gūstekņu nometnē, līdz ar ko visi mani Leģiona ģenerālinpektora un Nacionālās komitejas prezidenta pienākumi atkristu, vai arī, uzņemoties bargā soda risku, mēģināt turpināt savu darbu, par cik tas iespējams. Izvēlējos pēdējo, staigāju privātā ietērpā un dzīvoju ar agrāko Latvijas pasi un Nacionālās komitejas parakstītu apliecību.

Par savu uzdevumu šinī periodā uzskatīju: 1) gādāt, lai latviešu leģionāru jautājums angļu iestādēm tiktu vispusīgi apgaismots, jo viņus nepamatoti uzskatīja par nacionālsociālistu partijas kaŗaspēka locekļiem; 2) rūpēties par latviešu bēgļu reģistrāciju, novietošanu un apgādi; 3) noskaidrot un pārbaudīt dažādu iestāžu un personu no Latvijas izvestās naudas līdzekļus un materiālās vērtības, lai tās varētu izmantot visu bēgļu vajadzībām; 4) atdabūt līdzekļus, kuŗus no Latvijas izvedušas vācu iestādes; 5) gādāt par skolām latviešu bērniem un 6) rūpēties par Vācijā atrodošos latviešu turpmāko likteni, stājoties sakaros ar angļu valdību caur Latvijas sūtni Londonā.

Sevišķas grūtības šajā darbā radīja satiksmes un sakaru grūtības, kā arī padomju okupācijas joslas paplašināšana uz dienvidiem, kāpēc līdz

1945. g. 2. V —

1945. g. 2. VII

manam braucienam uz dienvidiem 17. jūnijā nekādu ziņu nebija par to, kas notiek dienvidos no Hamburgas citos angļu un amerikāņu karaspēka ieņemtajos apgabalos.

Jūnija sākumā iesniedzu angļu militārām iestādēm Libekā lūgumu: 1) atļaut nosūtīt latviešu pārstāvju delegāciju uz Londonu pie sūtņa Zariņa un 2) atļaut nosūtīt dažas personas uz Vācijas dienvidiem, lai nodibinātu sakarus ar tur esošo latviešu bēgļu pārstāvību.

Līdz 17. jūnijam atļauja saņemta netika un šīnī dienā devos uz dienvidiem. Goslārā tiku aizturēts.

Brauciena nolūks bija noskaidrot: 1) vai un kā ir organizējušies latvieši dienvidos; 2) vai ir cerība pirms krievu ienākšanas izvākt latviešu bēgļus no Tīringenas un pārējās krieviem nododamās teritorijas; 3) uzaicināt Nacionālās komitejas sastāvā bēgļu pārstāvjus arī no dienvidiem.

28. jūnijā Goslārā ieradās Nacionālās komitejas loceklis prof. Fricis Gulbis, kuŗu es pilnvaroju patstāvīgi izveidot Latvijas nacionālās komitejas sastāvu un vadīt tās darbību. Ar manu aizturēšanu un vēlāko apcietināšanu es biju zināmā mērā likumīgi (Force majeure) no saviem pienākumiem atbrīvots.

R. Bangerskis.

24. VIII, piektdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Četras dienas neesmu neko rakstījis. Pirmdien no rīta, 20. VIII, mani izaicināja uz nopratināšanu angļi. Izturējās kā džentlmeņi. Pratinātājs bija kapteiņa dienesta pakāpē. Vispirms bija jādod paskaidrojumi par pie manis atrastajiem papīriem — kas tie tādi, par ko tur runa. Tad interesējās, kāpēc latvieši gribējuši būt SS vienību, nevis Wehrmacht'a kaŗavīri; kas ir Nacionālā komiteja, kādi tās mērķi. »Jūs taču esat arī Nacionālās komitejas prezidents?» jautāja anglis. Atbildēju apstiprinādams. Tad uzdeva man uzrakstīt sīku savas dzīves gājumu — sākot ar bērnību līdz šim laikam, kā arī visu par Nacionālo

komiteju, tāpat to, cik šādu komiteju esot vēl un kas tā par opozīciju, uzrādāt vārdus un paskaidrojot opozīcijas ideoloģiju. Man iedeva papīru un zīmuli un atļāva 2 — 3 dienas laika. Par tulku līdzī bija Dr. Egerts. Visas šīs dienas arī rakstīju un tikai vakar vakarā pabeidzu latviešu tekstu*. Kad Dr. Egerts un kapt. Brūvelis pagūs pārtulkot vāciski, to grūti pateikt. Rīt jau vajadzētu nodot. Rakstīju gultā gulēdams, tāpēc tā novilcinājos. Kājas sāpes traucēja, arī pastāvīgā drūzma ambulancē. Vācieši ar aizdomām nolūkojas uz mani garajiem rakstiem, varbūt viņiem liekas, ka rakstu kaut ko pret viņiem vai tos nosūdzu. Bet rakstu tikai par sevi, un ja man kaut kur jāmin arī vācieši, tad tikai minimāli. Nevaru arī neievērot, ka arī pašreiz esmu nevis angļu, bet vācu rokās. Un bez tam — negribu būt liecinieku sarakstā kādā no daudzajām iespējamām prāvām, kuŗās varbūt skatīs cauri austrumu kaŗa lietas un vācu rīcības metodes. Bez manis liecinieku būs tūkstošiem.

Šodien bija atnācis virsn. vietn. Pogainis, esot bijis ķieģeļu tīrīšanas darbos. Pēc tam ēstgriba esot tāda, ka maizīti apēdot ar lielu baudu, it kā tā būtu šokolādes gabaliņš. Jautāja, ko darīt: pieprasot dažādus speciālistus, citi tautieši ieteicot neiet. Sacīju, lai tik piesakās, lai strādā, un ja var — savā speciālitātē, tad būs spējīgs palīdzēt arī citiem un tiks laukā no nometnes. Lai neaizmirst, ka latviešiem vienmēr būs jādzīvo vai nu lielās tautās, vai blakus tām, tāpēc jāmacās sadzīvot ar dažādām tautām. Kas zina, vai angļi mūs savās zemēs ielaidīs, tāpēc jāmacās arī vācu valoda un viņu dzīves apstākļi un ierašas. Pogainis teica, ka viņam esot it kā akmens no pleciem novēlies, un ar šiem vārdiem aizgāja.

Pēc nopratināšanas angļi man pagaidām atdeva manas māmiņas fotogrāfiju, uz kuŗas viņa ar savu roku bija uzrakstījusi: »Par piemiņu mīļajam dēlijam 25. oktobrī 1931.«

25. VIII, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Veselības ziņā, cerams, sāks iet uz labo pusi. Staigāt un stāvēt gan vēl grūti. Tikko nopūta plkst. 8 no rīta — pulksteņa nometnē nav, un sardze ik stundas ar sirēnas palīdzību noraida laika signālus pa visu nometni.

* Skat. lapp. 231 — 238, red.

26. VIII, svētdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar parakstīju kapt. Brūveļa pārtulkotos un pārrakstīto manu dzīves aprakstu un Nacionālās komitejas lietu. Būtu kaut kā jāatlīdzina viņam, kaut ar cigaretēm — kapt. Brūvelis ir liels smēķētājs.

Vakar mani apmeklēja ievainotais leģionārs K. Ābelītis no artilērijas pulka, ceraukstietis. Viņš brauc uz slimnīcu. Lūdzu sveicināt latviešus, ja sastop, un pateikt, kur atrodos.

29. VIII, trešdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Pirmdien Dr. Egerts bija nodevis manu dzīves aprakstu un ziņas par Nacionālo komiteju angļu birojā. Tur viņš saņēmis papildu jautājumus par Detmoldas komiteju, kad un cik ilgi es tur esot bijis, kas tur darīts, kas komitejas priekšgalā, no kuŗa laika komiteja eksistē. Vakar arī pats ar pūlēm aizgāju līdz turieni, bet nopratinātājs ar manu papīru caurskatīšanu vēl nebija ticis galā.

Man virsn. vietn. docents Pogainis stāstīja, ka viņš patlaban strādādot pie klozetu tīrīšanas, tos izsūknējot ar speciālu ierīci īpašās cisternās un ar gūstekņiem, kuŗi aizjūgušies priekšā zirgu vietā, izvedot mucas no nometnes uz smilšu kalnu. Par to viņi dabūjot 1/3 kukuļa maizes 3 dienās, kā arī 35 gr. desas un 10 gr. sviesta — arī 3 dienās. Bet darba gribētāju esot tik daudz, ka viņš tikai vienu reizi tajā tikšot norīkots. Pat virsnieki būtu ar mieru iet šajā darbā, bet viņus nenorīkojot. — Tik liela ir cenšanās pēc lieka gabaliņa maizes un cigaretēm . . .

30. VIII, ceturtdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Šodien dabūju daudz izstaigāties. Pirms pusdienām uz nopratināšanu mani izsauca angļu virsnieks. Prasīja rakstiski atbildēt uz jautājumiem — kad un kapēc esmu ieradies Libekā, ko tur darijis, ar kādām personām ticies? Tikko atgriezies no turienes, sāku rakstīt, bet tad man paziņoja, ka jāierodoties latviešu barakā Nr. 11 uz pārbaudi. Pēc pārbaudes lasījām vācu laikrakstus par Tālo austrumu lietām, par līgumu starp Padomju savienību un Kīnu. Bolševiki cenšas pārņemt pasauli, un viss tagad iet uz to . . . Sabiedrotie viņus par daudz tālu ielaiduši Eiropā. Par daudz ar viņiem arī rēķinas pasaules politikā. Ai, ko vēl piedzīvos civilizētā pasaule no bolševikiem! Angļi un amerikāņi bolševiku spēku pietiekami nenovērtē, neievērodami to pieaugumu ar citu tautu bolševikiem.

1. IX, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar aiznesu atbildes angļu virsniekam. — Bija atnācis kāds jauns latviešu virsnieks. Viņš atradies kādā lazaretē, kur trīs reizes ieradušies latviešu Sarkanā krusta pārstāvji no Detmoldas un Libekas. Libekā esot ieradušies arī A. Valdmanis un A. Bērziņš, kuŗi kopā ar prof. F. Gulbi vadot latviešu lietas. Tas būtu labi, jo A. Valdmanis nāk no amerikāņu joslas un jau reiz bijis Eizenhauera stābā, bet A. Bērziņš nāk no angļu okupācijas joslas dienvidu rajona, savukārt prof. F. Gulbis no Šlezvīgas-Holšteinas. Libekā un Lineburgā iznākot latviešu laikraksti.

2. IX, svētdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Laiks apmācies, bet nelīst. Naktī kāja sāpēja stiprāk. Vakar mani apmeklēja jaunpienākušais leitnants Kārlis Ramga no 18. barakas, atnesa arī Vācijas karti, pēc kuŗas mēģinājam noskaidrot, kur patlaban atrodamies. Bija vēl arī Bernāts un Pogainis.

3. IX, pirmdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Pēdējās dienās mani nervozē mans kaimiņš Dr. Fišers. Prof. Fogts pārcelts uz citurieni — agrāk viņam devu no savas pārtikas, viņš par to man daudz palīdzēja sakarā ar manu slimšanu. Nu savus pakalpojumus piedāvā Dr. Fišers, bet pārtikas devas samazinātas, neko vairs nevaru atlicināt. Tā Dr. Fišers savu laipnību un izpalīdzību izbeidza . . .

10. IX, pirmdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Ir pagājusi nedēļa, nekā jauna mūsu dzīvē. Beļģi šodien ejot projām no nometnes, bet uz kurieni — nezinot. Varbūt būs tāpat kā ar latviešiem, kuŗiem arī bija solīta pārvietošana vai pat atbrīvošana, un kuŗi tomēr visi vēl tepat.

19. IX, trešdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Veselas 9 dienas neko neesmu rakstījis. Papīra maz, bet ko rakstīt būtu. Taču jāievēro arī zināma atturība. Vērojot mūsu dzīvi nometnē, gribētos mūsu barakas salīdzināt ar izgreznotiem zārkiem. Barakām trūkst durvju, logu, sienas nav kārtībā, bet apkārt tām taisa izgreznojumus — skaistus veidojumus no akmentīniem, stāda viršus, zāli, kociņus, rīko glītus celiņus. Bet

mūsu nebrīvība atgādina vairāk vācu nekā angļu gūstu, un nav zināms, kā rokās manas piezīmes varētu nokļūt.

Nezin' kāpēc mani svētdienas rītā steidzīgi, dažu minūšu laikā pārvietoja uz citu — 15. istabu, un taisni caurvējā. Tur dažās dienās man kļuva sliktāk. Nevaru teikt, ka vācu ambulances vadītājs Dr. N. nebūtu labs un uzmanīgs, bet kā administrators jauns, maz piedzīvojis un pārāk miksts. Mūsu telpas labais gars ir apkopējs un masieris vienā personā Mušals, kurš savam darbam nododas ar sirdi un dvēseli.

20. IX, ceturtdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Starp mazajām zivīm, kuņas sastāda vairumu nometnes publikas, ir arī lielas »haizivis«, kuņas šādā vai tādā veidā lūko baroties labāk par citiem. Daži gūstekņi par papirosiem un cigaretēm atpērk maizi un citas pārtikas vielas no raksturā vājākiem smēķētājiem, pēdējie smēķē un badojas, līdz nonāk slimnīcā. Citas »haizivis« dabū kādas piedevas no vispārējā katla. Kam vajadzīgs labāks uzturs, tam to vajadzētu saņemt atsevišķi, ne no kopējā katla. Trešās grupas vīri velk no virtuvēm produktus: kartupeļus, sīpolus, un paši sev gatavo īpašas vakariņas. Man pietiek ar saņemto devu, nevienam neskaužu, bet nav pareizi, ka vieni barojas uz otru rēķina; jaunatnes veselība no tā dabū ciest.

22. IX, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar bijām izaicināti uz aptauju, kur sastādīja personiskas kartītes katram. Runāja, ka arī fotografēšot un ņemšot pirkstu nospiedumus, bet pagaidām tas nenotika. Tad nesen bija jāiesniedz ziņas par noņemtajām vērtībām līdz RM 10. Uzdevu tikai atņemtās naudas summu RM 1344, rokas pulksteni un pildāmspalvu, kuņu man Berlīnē dāvāja amerikāņu žurnālists Donald's Day's, laikam pildāmspalvu ražotājs, jo viņa vārds dāvanā bija iegravēts. Arī viņš cīnījās ar spalvu pret bolševikiem, un viņam laikam klājas grūti. No Berlīnes viņš laikam izkļuva, bet kur viņš lai rod patvērumu? Domu un vārda brīvības nav arī šodien... Day's bija liels latviešu draugs, ilgāku laiku uzturējās Latvijā. Viņa kundze glabāja no kāda ielūguma izgrieztu zeltītu Latvijas ģerbonīti kā kādu dārgumu. Berlīnē viņa mums to aizdeva, lai to varētu nokopēt Nacionālās komi-

tejas zīmogam, bet vai dabūja atpakaļ? Plkv. Karlsonam tas viņai bija jānogādā.

Sodien blakus barakā bija jāpārbauda, vai atņemtā nauda kaut kur atzīmēta vai ne. Izrādījās, ka ne visa Vestertimkes nometnē atņemtā nauda un lietas atzīmētas sarakstos, un daudzi jūtas sarūgtināti, pat satriekti, piemēram kapt. Brūvelis, kuŗam atņemti RM 4000. Arī man atņemtā nauda nav atzīmēta, jo maj. Ameriks, kuŗš aizgāja pārbaudīt, ātri pārskatot sarakstu, manu vārdu neesot atradis . . . Tā kā nevienam kvīti neizsniedza, tad pie tagadējās pārbaudes kārtības daļš labs var uzdot arī to, kas viņam patiesībā nemaz nav bijis.

28. IX, piektdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Laiks iet, tuvojas ziema, bet mūsu, latviešu, vezums nav vēl sakustējies. Esot bijis radiopaziņojums, ka ārzemniekus, darba vīrus un kaŗa noziedzniekus no nometnes neatbrīvošot. Pirmajiem nav kur iet, varbūt tāpēc viņi pielīdzināti kaŗa noziedzniekiem? Vakar maj. Ameriks un kāds igauņu virsnieks bijuši pie angļu virsnieka, kuŗš viņiem it kā vairāk pazīstams, ar lūgumu uzlabot latviešu stāvokli, vai, ja iespējams, pārvest uz citu nometni. Ja nē, tad lai nozīmē darbos, kur varētu nopelnīt sev uzturu. Atbildēts, ka par pārvietošanu neesot saņemts rīkojums no augstākas instances, un ka latviešus izdalīt uz atsevišķu uzturu nav iespējams, bet par nozīmēšanu darbos padomāšot. Visumā pateikts, ka »Jūs taču visi esat SS vīri, kā tādi jūs arī tiksit tiesāti; ko tad jūs gribat?« — Mūsu vīru garastāvoklis uzreiz noslīdēja, un visi jutās ļoti apbēdināti. Visi latviešu kaŗavīri apzinas, ka viņiem nodara pārestību. Sodīt var par kādu nodarījumu, ko pastrādājis sodāmais vai viņa grupa. To sodāmais arī pats apzinas un savā sirdī ar to samierinas. Bet šai gadījumā ir pavisam citādi: apziņa, ka esi cietis nevainīgs, rada sarūgtinājumu un sašutumu par nodarīto pārestību. Un kam tas vajadzīgs? Neizprotamā kārtā boļševiki pārsūta ne tikai pār robežu, bet arī pār dzelozņstieplu žogu savu propagandu, un daļš labs vācu virsnieks priecājas par viņu panākumiem. Tā nesen tie priecīgi runāja par boļševiku aicinājumu feldmaršalam Paulusam piedalīties kādā Zeidlica komisijā, kuŗas uzdevums izstrādāt sadarbības plānu ar krieviem.

Svarā krītos strauji, vakar bija 87 kg, tātad par 18 dienām esmu zaudējis 5 kg. Ēstgriba ir tik liela, ka grūti ieturēt pasākto maltītes režīmu.

Pusdienas laikā barakai cauri gāja kāds augstāks angļu virsnieks brigādes ģenerāļa dienesta pakāpē.

29. IX, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Patlaban notiek virsnieku atvaļināšana no kara dienesta, bet ne no nometnes. Uztraukumu latviešos sacel' baumas, ka visiem drēbes tikšot apzīmogotas ar burtiem CKC. Ko tie īsti nozīmē, neviens īsti nezina.

Vakar iegāju kaimiņu barakā Nr. 30, kur novietoti 3 latviešu un 2 igauņu virsnieki. Sarūgtinātais virsl. Skrābāns domā šādi: »Ja es būtu brīvprātīgi iestājies dienestā vācu Wehrmacht'ā un cīnījies pret angļiem un amerikāņiem, tad mani kā kārtīgu kaŗavīru vai nu palaistu brīvībā, vai arī kā kārtīgu gūstekni turētu citādos apstākļos. Bet es esmu iesaukts kaŗadienestā aizstāvēt savu tēviju — Latviju latviešu kaŗaspēka vienībā, esmu cīnījies tikai pret boļševikiem austrumu frontē un brīvprātīgi pārnācis pie angļiem, un tagad es tieku uzlūkots kā noziedznieks. Kāds absurds, kāda nejēdzība!« — Virsl. Skrābāna vārdos ir visdziļākā patiesība ... Mūs vajāja boļševiki, vajāja vāciešu Gestapo, un, no šīm vajāšanām glābdamies pie angļiem, esam nokļuvuši arestantu stāvoklī. Cik neapskaužams ir mūsu tautas liktenis kopš seniem laikiem mūsu zemes ģeopolitiskā stāvokļa un mūsu vājo spēku dēļ! Mēdz teikt, ka jērs ar to vien jau ir vainīgs, ka vilkam gribas ēst.

30. IX, svētdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar kaimiņu barakā Nr. 30 latviešu virsnieki uztraukti stāstīja, ka Molotovs pieprasījis Padomju savienības pilsoņu drīzāku nosūtīšanu atpakaļ uz Padomju savienību. Visi nobažījušies, vai tik krievi neprasis arī latviešu atgriešanos Padomijā. Arī angļu izturēšanās pret latviešiem kļuvusi it kā atturīgāka. Vienīgā pretimnākšana parādīta ar to, ka atļaušot iet strādāt kūdras sagatavošanas darbos, lai tā dotu iespēju piepelnīt ko klāt pie uztura. Arī tas ir labi, jo bezdarbībā cilvēki kļūst apatiski, deģenerē. Bet drēbes un apavi nonēsāsies vēl drīzāk. Un laiks neizdevīgs, bieži list ...

Rīt no rīta nometni atstāšot ap 350 vācu kaŗavīru, bet vai

viņi nokļūs brīvībā, jeb tos pārvietos kur citur? Sakarā ar to dzīvas pārrunas notiek arī latviešu vidū. Rīt no rīta uz atvaļināšanu no kara dienesta ies arī vēl pēdējie virsnieki, taču no nometnes tos vēl neatbrīvos.

Kapt. Brūvelim jābrauc uz rentgena caurskati uz nometnei kaimiņos esošo kādreizējo slimnīcas nometni. Ieraudzīju viņam krekla vietā skrandas mugurā un uzzināju, ka cita krekla viņam nav. Būtu jāizpalīdz viņam, bet kas zina, kā būs turpmāk ar veļu? Taču kāda balss manī sacīja: »Stāv rakstīts — kam ir divi svārki, lai dod tam, kam nav neviena.« Un balss vēl piemetināja: »Kā tu lai zini, cik ilgi vēl dzīvosi, vai tev maz būs vajadzīgi citi krekli?«

1. X, pirmdien, Sandbosteles nometnē, Nr. 204072.

Šorīt agri ienesu kapt. Brūvelim savu militāro brūnās krāsas virskreklu, gan jau es pats iztikšu. Tad plkst. 9 ierados pie vārtiem, lai dotos uz demobilizēšanu. Pievienojos kādai grupai, kuŗa kā viena no pirmajām jau devās projām. Izrādījās, ka pie dokumentu kārtošanas sākumā notikusi nepiedodama kļūda: vācu aptaujas izdarītājs bija ierakstījis, ka es vēlos braukt uz Rīgu, Adolf Hitler strasse 33. Par laimi otrā grupā atradās ltn. Homka, kuŗu lūdzām par tulku un pārpratumu noskaidrojām. Par braukšanas vietu uzrādīju Heimstetteni pie Libekas, Auf der Heide Nr. 33. Tagad nu man ir vismaz viens dokuments. Uz tā ir manas labās rokas lielā pirksta nospiedums. Par cik džentlmenisks bija angļu kapteinis, par tik uzpūtīgi un sausi likās pārēji angļu kuŗavīri zemākās dienesta pakāpēs.

2. X, otrdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Mani apmeklēja maj. Ameriks un pateica, ka nesot priedīgu vēsti — visiem, kas vecāki par 65 gadiem, jāpieteicas pie savu rotu komandieŗiem. Komandantūrā noskaidroju, ka pieredu pie 8. rotas, uzzināju arī rotas komandieŗa atrašanās vietu. Atgriezies ambulancē, atradu adjutantu jau priekšā; tas pierakstīja vajadzīgos datus. Neceru, ka mani pavisam atbrīvos, jo runāja taču par tiesāšanu ... Tiesas un soda es nebīstos nekāda, bīstos tikai no izdošanas boļševikiem. Bet cik pārsteidzīgi rikoŗas dažas valstis ar tiesāšanu! Jātiesā un jāsoda nezvēri, tie, kas savu varu izmantoja nevietā un nelietīgi. Bet tiesāt tos, kuŗi cīnījās frontē — par ko tad?

Domāju, ka bolševiki 'karsti apsveic' un priecājas par nāves sodiem, kurus demokratiskās valstis piespiež saviem ģenerāļiem un valstsvīriem — tādēļ vien, ka tie bija novērtējuši stāvokli pēc toreizējiem apstākļiem, bet tiesātāji vērtē pēc pašreizējiem apstākļiem; tādēļ vien, ka tie bijuši spiesti izšķirties par vienu vai otru soli tā un ne citādi. Kuŗš gan nākotnē uzdrīkstēsies par kaut ko izšķirties un ieņemt kādu atbildīgu amatu, ja nāves sodus uzvarētāji un arī uzvarētie pēc kara beigām uzskatīs par normālu parādību? Jā, par zvēriskumu, par neģēlīgu apiešanos ar citām tautām un viņu īpašumu — par to ir jātiesā. Un šai ziņā latvju tautai būtu liels rēķins ceļams priekšā kādai bezpartejiskai starptautiskai tiesai par laiku kopš 1939. gada. Bet kur ir tāda tiesa? Varbūt tā iegūtu paskaidrojumus par to, kur ir tagad mūsu intelligēnce, valstsvīri ar prezidentu Dr. K. Ulmani priekšgalā, kur ir mūsu aizvestie virsnieki, strādnieki, zemnieki?

Ziņa par 65 gadus veco internēto reģistrēšanu mani drusku savīlņoja un es nogrimu lūgšanā Visvarenā priekšā. Es nevaru teikt, ka man būtu viegli aiziet no nometnes vienam, atstājot latviešu kaŗavīrus tepat. No bažām, kuŗas mani vēl joprojām māc par varbūtēju izdošanu krieviem, spēji pārorientēties uz varbūtēju pilnīgu atbrīvošanu — tas mani ieveda reliģiskā noskaņojumā, kāds mani bieži pārņem kopš Braunšveigas cietuma.

Šorīt kapt. Brūvelis man atnesa iedoto kreklu atpakaļ, jo viņam zem uniformas kreklis neesot redzams. Es nepieņēmu. To kapt. Brūvelis nebija gaidījis, bija pārsteigts un priecīgs. Viņš gandrīz neticēja, ka var kaut ko par velti dot, kad visapkārt visu ko pērk un pārdod. Tāpat reiz bija pārsteigti istabas biedri, kuri no manis lūdza pirkšanai dažas cigaretes. Es atdevu savu pēdējo, piebilzdams, ka neko nepārdodu.

Man bijuši dažādi pārdzīvojumu periodi. Goslārā dzīvoju, priecājos par skaisto dabu, Dieva visvarenību, biju neapmierināts, ka esmu apcietināts un ka pārtraukts mans darbs Nacionālajā komitejā. Braunšveigas cietumā es sāku saprast, ka »Dievs labi dar' ko darīdams«, ka esmu varbūt nepareizus ceļus gājis, bet ka nu esmu brīvs no lielās atbildības, ko manos plecos uzlika Nacionālā komiteja, un ka nu sabiedrībai pašai dota iespēja attīstīt enerģijas maksimu. Pārmetu sev, ka neesmu devies gūstekņu nometnē, varbūt tā dodams sliktu priekšzīmi saviem stāba virsniekiem. Un Sandbosteles nometnē es morāliski

atpūtos. Biju priecīgs pazust pelēkajā masā, lai par mani vairs nerakstītu un nerunātu. Priecājos nokļūt starp latviešu kaŗavīriem, būt tālu projām no Libekas. Tā arī, varbūt, nemaz nebija labākas izejas no tā stāvokļa, kādā atrados 1945. gada jūnija vidū.

3. X, trešdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Pagājušo nakti atkal stipri sāpēja gurns. Pamodos pēc pusnakts un vairākas stundas nevarēju aizmigt. Domāju par cilvēces likteņiem un par pašreizējo briesmošo notikumu potenciālo nākotni. Pretboļševisma spēki šai brīdī ir satriekti, demokrātijas spiestas iet kopā ar boļševikiem un atdot tiem daudzas pozīcijas, kas draud ar neizmērojamu postu cilvēcei. Arī Vācijas uzvara solīja verdzību uzvarētajām tautām nākotnē — kad būtu pieaugusi tās jaunatne un kļūtu aktīva valsts un politiskā darbā. Esmu jau citā vietā minējis tos gadījumus, kas šajā virzienā izpaudās ļoti agri. Un kur tad vēl dažādi rīkojumi no vācu puses, dzelzceļnieku pēršanas pavēle, kas gan pastāvēja tikai vienu nakti. Un tad izturēšanās pret krievu gūstekņiem, rīcība ar ēbrejiem, ar latviešu apcietinātajiem. Te viņi daudz ko varēja mācīties no angļiem, no kuŗiem pieredzēju pavisam citu pieeju cilvēkam. Kaut arī starp viņiem ir izņēmumi. Bet es nezinu neviena gadījuma, kad kaŗa gūsteknis tiktu lamāts, sistis vai grūzts. Bija patīkami redzēt, kā angļu ārsts izturējās kapt. Brūveļa gadījumā. Gandrīz katru dienu viņš apmeklēja to un interesējās par viņa veselību.

6. X, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Spriežot pēc laikrakstiem, kuŗus pa retam saņemam, Londonas konference nav noritējusi tik gludi, kā angļi un amerikāņi to cerēja. Sāks laikam saprast, kas īsti par sabiedroto ir boļševiks. Savu īsto seju boļševiki Eiropai nemaz vēl nav parādījuši, daudzi vēl domā, ka ar tiem var sadzīvot un saprasties. Bet kad viss būs noticis tā, kā boļševiki vēlas, tad būs par vēlu.

10. X, trešdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar vakarā aizstaigāju uz baraku Nr. 50 pie latviešu virsniekiem. Visi nervozi, neapmierināti. Es viņus saprotu, viņi gribētu nokļūt pie citiem latviešiem, kopā ar tiem pārdzīvot bēdas. Tagad šī mazā saujiņa atgriezta no pārējiem kaŗavīriem,

no saviem piederīgajiem, un zaudējusi visu — dzimto zemi, mājas, draugus. Tie tiešām cieš vissmagāko sodu aiz dzeloņstieplu žoga.

12. X, piektdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Sāpju dēļ mugurkaulā vakar braucu uz blakus esošo nometni, kur mani caurskatīja un fotografēja. It kā nekas neesot atrasts. Bet sāpes turpinas.

14. X, svētdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar kapt. Brūvelis stāstīja, ka nolasīta radioziņa par kara stāvokļa atcelšanu Padomju savienībā, izņemot Igaunijā, Latvijā, Lietuvā un Ukrainā. Tātad tur ar pilnu sparpu turpinas tīrīšanas. Nabaga mūsu tauta, nabaga kaŗavīri . . .

Nevaru sagaidīt atbildi uz savu iesniegumu siltu drēbju un veļas lietā.

15. X, pirmdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Lieko ļaužu turēšana apcietinājumā dod iespēju vainīgajiem izvairīties no atbildības. Šeit masa ir pārāk liela, lai tajā orientētos. Austrumos mēs pazinām šādas lielas vācu grupas: Waffen-SS, SD un NS — partijas vadošās personas ar SS dienesta pakāpēm. Tā kā otrās un trešās grupas locekļu vidū bija cilvēki ar lieliem pārkāpumiem, tad vācu policijas un SD vīri tika pārskaitīti Waffen-SS kaŗavīros ar kādu īpašu rikojumu. Arī civilajiem parādījās Waffen-SS uniformas vai Wehrmacht'a ietērpi. Tas būtu jāievēro arī tagad, iekām padarīt visus vienādi atbildīgus. Tagad, redzēdami, ka angļu militārās iestādes uz policistiem raugās labvēlīgāk nekā uz Waffen-SS kaŗavīriem, bijušie SD vīri pie nopratināšanas mēdz paskaidrot, ka viņi bijuši policijā un tikai pēdējā laikā ieskaitīti Waffen-SS.

16. X, otrdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Aizvakar kapt. Brūvelis man teica, ka latviešu un igauņu kaŗavīri lūdzo, lai es parakstot iesniegumu angļu komandantam par stāvokli, kādā viņi atrodas, un lai lūdzo to uzlabot, vai nu pārvietojot pie citiem latviešiem resp. igauņiem, vai arī darīt kaut ko tepat uz vietas. Lūdza norādīt, ka nekas nav zināms par internēto ģimenēm, ziņot par nepietiekamo uzturu, veļas trūkumu un citām nepilnībām. Teicu, ka par nepietiekamo uz--

turu un svāra zaudēšanu iesniegums jāparaksta ārstam. Patlaban sabiedroto tiesa izmeklē lietu pret kādas noņemnes komandantu par sliktu uzturu noņemnē, un ticu, ka paši angļi gādās, lai neiestātos bāds. Tāpēc tekstū uzrakstišu pēc savā ieskāta un tad to varēs iesniegt.

18. X, ceturtdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Tikko pabeidzu izgriezt dažas pogas no koferā apsega un apmainīju tās pret koka puļķīšiem, jo pogas nepieciešamas drēbēm.

Šonakt atkal domās kavējos pie mūsu nelaimīgās tautas un cīnītāju likteņiem. Man likās, ka mūsu tauta varbūt pārdzīvo savas eksistences pēdējo posmu. Patlaban ir skaidrs — lai kas notiktu vēlāk — ka tagad viņpus jūras bolševiki izrēķinas ar mūsu tautiešiem kā paraduši. Nebija taču gandrīz neviena latvieša, kuŗam bolševiku acīs nebūtu kāda grēka. Pagastu, apriņķu un pilsētu pašvaldību darbinieki, policisti, aizsargi, leģionāri bija vai nu viņi paši, vai viņu tuvinieki. To bolševiki nepiedod. Pārējie viņu stāvokli vēl apgrūtinās, varbūt nebūdami nekādi bolševiki, bet gan cerēdami kaut kā tikt cauri »ar veselu ādu«. Bet pienāks reize, kad likvidēs arī šos pakalpīgos līdzskrējējus. Tam piemērs ir kaut savā laikā Padomju savienībā palikušais pulkvedis Vācietis un pārējie latvieši, strēlniekus ieskaitot. Kur viņi visi ir? Un kas notiks ar šeit atrodošāmiem tautiešiem, kuŗu vidū varētu būt ap 40.000 kuŗavīru? Lielās tautas nepiedod mazajām tautām viņu drosmi ķerties pie ieročiem, lai sevi aizstāvētu. Par to rūgti atriebjas un soda.

Katru dienu vēroju, kā morāliski cieš, nervozē un diemžēl arī deģenerē šeit noņemnē mūsu leģionāri — ne jau noņemnes apstākļu dēļ, bet visu kopējo apstākļu dēļ, sākot ar rūpēm par notikumiem dzimtenē, kur palikuši viņu tuvinieki, līdz neziņai par savām ģimenēm rietumos, ar kuŗām viņiem nav tiesību sazināties. Jā, lielas tautas nepiedod mazajām arī tad, ja tām nav bijis citas izejas, kā cīnīties. Vācieši nosodīja 51 latviešu kuŗavīru 10. oktobrī 1944. gadā pie Rīgas par izvairīšanos no cīņas, vēlāk ziemā nošāva 6 virsniekus no Kureļa grupas, kuŗa negribēja sadarboties ar vāciešiem, un simtiem cieta no to vidus, kuŗi slēpās mežos, negribēdami braukt uz Vāciju.

Gan nevar teikt, ka šai noņemnē netiktu gādāts par gūstekņiem. Un tomēr — svešinieku latviešu stāvoklis ir bēdīgāks

nekā vācu, jo tie neprot valodu, tīši tiek diskriminēti politiskā nozīmē, ir izkaisīti mazās grupās. Starp 3500 — 4000 vācu gūstekņiem ir daudzi speciālisti, kuŗi atvieglo pārējo likteni ar lekcijām, nodarbībām, bet latviešu 100 cilvēku grupā savu lektoru atrast nav iespējams. Pašu valodā iespiestu laikrakstu vai grāmatu nekādu. Jā, latvieši ir sodīti nesalīdzināmi bargāk.

19. X, piektdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Vakar bija atnācis virsseržants Leonids Persidskis. Stāstīja savas bēdas par sievu, kuŗa ar diviem bērniem — 8 gadus un 3 mēnešus veciem palikusi Boicenburgā. Kur viņi tagad, to nezina. Māte ar divām māsām palikusi Latvijā, kur tagad joprojām vēl valda kaŗastāvoklis.

20. X, sestdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Ar Dr. Egerta palīdzību noskaidroju, ka mani paredz no ambulances izrakstīt. Arī es pats apzinos, ka mana atrašanās šeit ietilgsi. Vaina pa daļai tā, ka netieku vairs pienācīgi dziedināts.

22. X, pirmdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Jau aizvakar runāja par kāda augstāka angļu virsnieka gaidāmo apmeklējumu. Vakar ģenerālis bija un aizbrauca, mūsu barakā neienācis. Ltn. Homka teica, ka būšot vēl kāda reģistrācija. Parakstīju iesniegumu par latviešu kaŗavīru varbūtēju nosūtīšanu uz lielākām latviešu nometnēm*.

24. X, trešdien, Sandbosteles ambulancē, 204072.

Pārēji kaŗavīri, kas vecāki par 65 gadiem, nometnē vairs neatrodas. — Šodien redzēju laikrakstā visu četru sabiedroto apsūdzības deklarāciju pret dažādām NS grupām, arī pret SS un Waffen-SS. Šī deklarācija iznāca it kā atbilde uz manu iesniegumu. Savas pārdomas pilnīgi attēlot nevaru, jo papīra kļūst arvienu mazāk.

25. X, ceturtdien, Sandbosteles ambulancē, Nr. 204072.

Manas domas varētu sadalīt šādās grupās:

Par Dieva visvarenību, brīnumu pilno pasauli, dzīvības brīnumu un tās tālākās attīstības gaitu;

* Skat. lapp. 380, red.

par cilvēka spēju attīstības iespējamībām; par to, ka cilvēce 20. gadu simtenī nonākusi zināmā strupceļā ar visu savu kultūru un civilizāciju. Viss, ko pastrādājuši bolševiki un vācieši pēdējā karā, ir neizprotami drausmīgs. Bet arī atombumbu pielietošana un nežēlīgā bombardēšana no gaisa pieder pie šīm drausmām;

salīdzinot bolševisma un nacionālsociālisma idejas un viņu praktisko izveidošanos un pielietošanu, nācu pie slēdziena, ka abas tās uzskatāmas par anormālām parādībām — varbūt kā protests pret dažām kļūmīgām parādībām kultūras pasaulē. Piemēram ārkārtīgo bagātību un ārkārtīgo nabadzību turpat līdzās, un citām.

26.X, piektdien, Sandbosteles ambulancē.

Vakar Dr. Egerts stāstīja, ka es tikšot novietots atbilstoši savam dienesta un slimības stāvoklim atsevišķā istabiņā siltumā. Sākumā nopriecājos, bet sāku domāt, ka lielā barakā atsevišķā istabiņā tas būtu varbūt labi, bet ne mazajā. Tad jau labāk bez kādas pretimnākšanas, bet kopā ar citiem. Tur vismaz pēc kārtas iet pēc visa kā pakaļ. Naktī ar mani var notikt lēkme un es būšu nevarīgs. Tas neiet. Ja ne, aiziešu uz latviešu kareivju baraku, gan jau tur kaut kā novietošos.

Naktī bija ārkārtīga vētra. Šodien turpinās. Silto drēbju nav nekādu.

27.X, sestdien, Sandbosteles ambulancē.

Pirms pusdienām mūs apmeklēja angļu ārsts. Ieinteresējās par mani un franču valodā jautāja par manu ģimenes stāvokli. Dr. Corns pateica, ka Dr. Egertam vajadzētu pienākt, lai pārrunātu par lūgumraksta iesniegšanu manis atbrīvošanai no nometnes. Lūdzu brīdināt Dr. Egertu, ka es pats lūgumrakstu par atbrīvošanu neiesniegšu. Varbūt ārsti to var darīt sakarā ar manu slimību.

Jāatzīstas, ka pēc gandrīz 2¹/₂ gadu plēšanās kā ģenerālinšpektoram (no 1943. g. marta) un Nacionālās komitejas prezidentam no 1945. g. 20. februāra, es te tomēr morāliski un garīgi atpūtos. Ja nebūtu manas slimības, kas mani sāka mocīt jau 10. jūlijā, tad es būtu samierinājies ar nometnes dzīvi, bet slimība mani turēja visu laiku gultā. Bija šeit arī labas un sliktas dienas, dzīves novērojumi, raksturu kolekcija . . .

Sevi es šeit noskaidroju un no dvēseles daudz putekļu noskaļoju, kļuvu Dievam tuvāk. Bija šeit arī labi cilvēki, kā Dr. Corns, Dr. Skriiba, angļu ārsts, kuŗa uzvārdu gan nezinu. Bija arī sirsniņa manis sagaidīšana no latvju zēnu puses. Bet bija arī tādas personas, kuŗu dēļ apgrēkojos ar sliktām domām. Neciešu, ka no gūstekņiem atpērk ēdamo, dažreiz pat par nelegāli iegūtu mantu.

Runājām ar kapt. Puriņu un ltn. Homku. Pateicu viņiem, ka tomēr lūgumrakstu uzrakstīju un iedevu kapt. Brūvelim pār-tulkot. Puriņš ar Homku atrod, ka lūgumu tomēr iesniegt vajagot, jo man šeit palīdzēt viņu stāvoklī neesot iespējams. Pār-runājām, ka man šeit bija mierīgāk nekā būs brīvībā, jo mēs, latvieši, mīlam sūdzības, un tur man tās nāks simtiem.

29.X, pirmdien, Sandbosteles nometnē, barakā Nr. 30/1.

Nu reiz esmu no ambulances laukā. Tagad pārgāju uz baraku līdzās ambulancei. Ļoti izpalīdzīgs pie pārvietošanas bija Dr. Egerts un rotas virsseržants Persidskis. Telpā vēl 3 pulkveži: M., H. un V.

Müller's mani atceroties no Rīgas laikiem. Bijis pie Jeckeln'a. Vakar bija atnācis Mathiessen's un stāstīja par ASV prezidenta runu un 3 punktiem: 1. Staļins nedevis atbildi uz vēstuli, 2. ASV prezidents varot vest sarunas tikai ar demokratiskām valstīm un 3. atomenerģijas jautājumu risināšot Anglija, ASV un Kanada. Krievi koncentrējot Balkanos 200.000 kaŗaspēka ar tankiem.

Šodien jau baumo, ka Hamburgā uzstādot vācu kaŗaspēku.

1. XI, ceturtdien, Sandbosteles nometnē, baraka Nr. 30.

Drīz jādodas uz pārbaudi, kas notiek katru rītu un vakaru. Virsnieki iet uz nometni Nr. 2, kas tepat līdzās. Man kā slimam atļauts būt kopā ar citiem slimiem un invalīdiem barakā Nr. 50, bet ne laukā, kur ilgi jāstāv. Barakā visi sēžam, un turpat mūs arī pārbauda.

2.XI, piektdien, Sandbosteles nometnē, baraka Nr. 30.

Vakar vakarā nolasīju rotā mazu apercējumu par Tālajiem austrumiem, pieskaŗoties galvenokārt vispārējam Tālo austrumu jautājumam un tad sīkāk apstājoties pie Japānas un japāņiem. Norunājis biju 1½ stundas.

Dabūju lielus, cietus smagus zābakus ar auklām, kas tomēr labāki nekā koka tupeles staigāšanai.

Vienmēr man ir auksti, laikam asiņu palicis maz.

Uzrakstīju anketu, kuŗa būs jāiesniedz šodien vai rīt. Saņēmu no nometnes RM 80,— un turpat pret kvīti iemaksāju atpakaļ.

3.XI, sestdien, Sandbosteles nometnē.

Biju aizgājis uz skolas baraku, kur turpinas naudas izsniegšana. Vakar angļi tur interesējās par latviešu virsniekiem un it kā taisījās tos pārrakstīt no SS uz Latviešu leģionu. Mūsu dokumentus nolika atsevišķi. Šodien paziņots, ka pārskaitīšana dokumentos izdarīta. Atgriežoties iegāju pie saslimušā Dr. Corna. Pateicos par gādību par manu veselību un lūdzu ļaut man ārstēties ambulatoriski. Dr. Corns man paziņoja, ka angļu ārsts Dr. Blūms paņēmis manus dokumentus un solījies nokārtot manu atlaišanu no nometnes.

4.XI, svētdien, Sandbosteles nometnē.

Laiks rudenīgs — drēgns, bet nelīst. Vakar nodevu savu gaŗu gaŗo anketu, kuŗa bija jāizpilda visiem virsniekiem (varbūt arī kareivjiem).

Aizvakar runāju ar saviem zēniem par Tālajiem austrumiem, rīt parunāšu par mūsu paŗu lietām. Zēni klausās ļoti uzmanīgi. Šovakar it kā bijis vācu mācītājs nometnē, bet dievvārdi bijuŗi ļoti vāji apmeklēti. Negrib vairs Dievu atzīt.

5.XI, pirmdien, Sandbosteles nometnē.

Vakar vakarā apmeklēju latvieŗu 11. rotas zēnus, kur bija salasījuŗies arī virsnieki un kareivji no pārējām rotām un 2 stundas pārrunāju ar viņiem notikumus Latvijā un Vācijā kopŗ austrumu kuŗa sākuma 22.VI. 1941. g. līdz 1.VII. 1945. g., kad faktiski mana darbība un arī informācijas iespējas izbeidzās. Nobeidzu savu informāciju ar šādu slēdzienu:

»Mīļais kuŗavīr! Tā istabiņa vai būdiņa, kur tava māte ar sāpēm tevi pasaulē laidusi un kur tev bija ŗūpuļis kārts, tā birztaliņa, kur augusi tava ŗūpuļa liksts un kur tu vēlāk kā ganiŗš klaiņāji, tās taciņas, kuŗas minuŗas tavas kājeles bērniņā un kuŗas vēlāk veduŗas tevi darbu gaitās — viss tas ir tava dzimtene, tava tēviņa.

Viss, kas tevi un tavējos uzturēja un baroja, kas iepriecināja tavu sirdi un mieloja tavas acis: skaistie Latvijas lauki un meži, uzkalni un ielejas, ciemati un pilsētas, meičas un jaunekļi, kuŗi ar savām skaistajām dziesmām tricināja gaisu brīnišķīgajos dziesmu svētkos, ar kādiem Daugavpili 1940. gadā noslēdzās neatkarīgās Latvijas valsts laimīgās dienas — viss tas ir tava mīļā dzimtene, tava tēvija.

Vai nebija vērts viņai ziedot un atdot itin visu, kas tev ir? Mēs viņai esam parādā visu, ko esam tur saņēmuši un baudījuši, mēs viņai esam parādā paši sevi.

Vai mums par to jākaunas, ka viņas dēļ esam cīnījušies, vienalga — brīvprātīgi vai mobilizēti? Kas mums ko var pārņemt? Man būtu kauns raudzīties acīs varonīgās angļu armijas kaŗavīriem, ja mums aiz muguras nebūtu varonīgāko ciņu, kādas vien pazīst kaŗa vēsture; ja mēs kā tauta būtu bez ciņas bēguši uz šejieni.

Ja mūsu tautai liktenis būtu lēmis bez ciņas zust no Baltijas jūras piekrastes un kļīst svešumā, kas tad būtu mums un mūsu jaunajai paaudzei pūrā līdzī? Ne naudas, ne mantas mums nav, tā palikusi vai nu tur dzimtenē, vai arī to aizvazājušas svešas varas. Jūsu zēni, jūsu jaunākie brāļi un māsas varēs lepoties ar to, ka viņu tēvi un brāļi bezgala mīlējuši savu dzimteni un ka tikai pār viņu liktiem pretinieks iesoļojis viņu mīļajā tēvijā un to sev pakļāvis.

Tāpēc galvu augšā, leģionāri! Panesīsim visu — lai kas mūs gaidītu nākotnē — ar apziņu un pacietību, ka arī tas ir upuris mūsu dzimtenei, mūsu tēvijai.»

7.XI, trešdien, Sandbosteles noņem.

Parakstīju vācu valodā pārtulkoto iesniegumu angļu komandantam, ka lūdzam latviešu mācītāju un ka pirmo reizi vēlētos to redzēt 18.XI. mūsu nacionālo svētku dienā. Svētkiem tuvojoties, mēs gribētu iet arī pie dievgalda ... Noskaņojums mūsu telpā labs, ko panācu, ziedojot 6 cigaretes sakarā ar to, ka kaimiņi (H.) piegādāja malku un siltumu pa daļai dabūju arī es.

9.XI, piektdien, Sandbosteles noņem.

Vakar mūsu barakā novietotie latvieši dabūjuši rīkojumu kopā ar igauņiem (pavisam 3 latvieši: kapt. Puriņš, ltn. Homka un Skrābāns, un 2 igauņi) pāriet uz II noņemnes baraku Nr. 50,

pie tur esošajiem latviešu un igauņu 7 virsniekiem. Uztraukums liels, jo tikko par cigaretēm bija panākuši mazas krāsniņas ielikšanu, kāpēc tur nu bija diezgan mājīgi un silti. Arī es gāju tur sildīties. Šodien sakarā ar sludinājumu laikrakstos saņemta atļauja iesniegt Nirnbergas starptautiskai tiesai paskaidrojumu ar lūgumu nopratināt. Vai iesniegt paskaidrojumu vai ne? Latvieši sevi par SS organizācijas piederīgiem neuzskata, jo tādi nav bijuši. Latviešu lieta ir pavisam sevišķa lieta, un tur nav katram par sevi ko iesniegt. —

10.XI, sestdien, Sandbosteles nometnē.

Šodien kavējāmieš atmiņās par jaukajiem Mārtiņiem, kādus pavadījām Latvijā pie Mārtiņu zoss. Rit Lāčplēša svētki, kuŗos maj. Amerikam vajadzēja nolasīt mazu apcerējumu, bet izrādās, ka viņš saslimis. Tuvojas arī 18. novembris, Ziemsvētki, Jaungads. Tāpēc arī iesniedzām lūgumu pēc latviešu garīdznieka. Vai un kāda būs atbilde, nezinām . . . Zēniem arvien vairāk zūd pacietība un simpatijas pret angļiem, kuŗi apietas ar viņiem ārkārtīgi netaisni. Nav ticams, ka viņi nezinātu, kas ir bijuši latviešu leģionāri. Patiesībā latvieši nav angļu, bet pilnīgi vācu gūstā. Nometnē taču viņi valda un dara ko grib. Angļi apsargā gūstekņus un pārbauda viņu skaitu. Tas ir viss. Angļi savus cilvēkus negrib izlietot tur, kur var izmantot vietējos spēkus. Tas dod spēku pieaugumu, sliktākā gadījumā — spēkus ietaupa, neizšķiež. Tikai vajadzēja padomāt arī par ārzemniekiem un sevišķi Baltijas valstu piederīgiem, kuŗus īstie vainīgie cenšas pataisīt par grēka āžiem. Es to novēroju Kurzemē, kur Obergruppenführer's Jeckeln's nodarbojās ar mežu tīrīšanas lietām. Viņa SD grupa DA no Ventspils 1944. g. decembrī bija pastrādājusi briesmu darbus pie kādas 60 cilvēku lielas iedzīvotāju grupas, to iznīcinot. Kad latviešu policija sāka par to interesēties un manā uzdevumā vākt ziņas par šo lietu, tad tanī virzienā izbraukušais policijas ierēdnis bija nošauts — it kā bandītu upuris. Pēc tam apcietināts kāds vācu policijas dienestā esošs latvietis it kā par kāda nevainīga aizsarga nošaušanu, un bija paredzams, ka visus briesmu darbus uzkraus šim vīram — resp. latviešiem. Bet drīz vien lietu noklusināja, un kur palika apcietinātais — nav zināms. Tiesai nodots viņš netika . . . Ja jau angļi taisnību gribētu dabūt, tad sen jau vajadzēja atdalīt SD, Gestapo, Allgemeine-SS un Waffen-SS pa atsevišķām no-

metnēm un tad nopratināt. Tāpat nāktos latviešus izdalīt uz latviešu nometni, jo latvieši paši labāk zinās, kuŗam kādi grēki.

12.XI, pirmdien, Sandbosteles nometnē.

Šorīt salstu un esmu dabūjis iesnas. Biju izgājis uz pārbaudi bez segas, kuŗu parasti lieku zem mēteļa apkārt ķermenim.

Vakar rotā nosvinējām Lāčplēša svētkus. Bija diezgan jauki. Programmā bija: Mana uzruna, tad Dievs, svētī Latviju; referātu nolasīja kapt. Lazduzieds; dziesma Daugavas Vanagi; igauņu lāčplēša Holma runa; dziesma Ai, bāliņi. Bija arī deklamācijas: Nakts parāde un Taurētājs. Tad vēl dziesmas. Zēni bija ļoti priecīgi un sajūsmināti.

14.XI, trešdien, Sandbosteles nometnē.

Mitrs laiks — drusku liņā arī. Sasildīties varu tikai rotas barakā. Tur arī sēdu un lasu Hamburgas vācu laikrakstā par kratīšanu kādā latviešu-lietuviešu apdzīvotā muižā, kur apķīlātas daudzas mantas RM 10.000 vērtībā. Apcietināts arī kāds latviešu-lietuviešu komitejas prezidents agronoms »Karpovicius no Rīgas«. Izrakstījušies korespondenti uz nebēdu, un arī pati akcija ir inscenēta kā kinofilmā ar prožektoriem un vispār iespaidīgi. Atrasti lūk arī 10 velosipedi un 1 rakstāmmašīna. Latvijā vai katram ganu zēnam bija velosipeds un daudzi tos paņēma sev līdzi. Rakstāmmašīna arī nav nekāds brīnums. Bet priekš nedēļas ltn. Homka ziņoja man, ka kāds latvietis nodots tiesai, jo bijis paņēmis kādu briketi un gribējis to ienest barakā, taču pie vārtiem noķerts. Notiesāts tomēr nav ticis. Bet mani istabas biedri nes pa vakariem paslepus malku un kūdru maisiņos un liek man saprast, ka tā nav izsniegta, bet »sazvejota« nelegāli.

15.XI, ceturtdien, Sandbosteles nometnē.

Diena pagāja nopratināšanās. No rīta plkst. 8.45 visa latviešu rota izgāja uz nopratināšanu. Bija tur arī kāds baltvācietis. Viņš jutās diezgan neērti — leģionā nav dienējis, bet vācu armijā. 1939. g. atgriezies Vācijā ar visu ģimeni, bet angļi viņu pieskaitot latviešiem. Pēc pusdienas izsauca uz citu akciju. Vēl bija jāizpilda ankete 4 eksemplāros un jāparaksta. Tā visa diena pagāja. Rīt jāejot uz fotografēšanos, kur kā noziedzniekam būs jātur priekšā plāksne ar vārda uzrakstu. Pēc tam esot

jādod 10 pirkstu nospiedumi. Dzird, ka mūs, latviešus, tomēr no šejienes sūtīšot projām. Uz kurienu — nav zināms. Nākot no pārbaudes, sastapu K., kuŗš dzirdējis, ka starp pratinātājiem angļu instruktoriem vai kareivjiem bijuši arī komūnisma piekritēji, un ka viens no tiem, lasot manu dzīves aprakstu, kaut ko negātīvi izteicies par manu cīnīšanos pret komūnistiem.

17.XI, sestdien, Sandbosteles nometnē.

Kāda likteņa ironija! Latviešu nacionālo svētku priekšvakarā man ir vissāpīgākās atmiņas, un šo dienu pieminēšu, kamēr vien dzīvošu. Kā noziedznieks šodien tiku nofotografēts no priekšas un sāniem ar plāksni uz krūtīm, uz kuŗas vārds un nometnes numurs 204072. Man bija kauns ne par sevi, bet par angļu tautu, kas tā pazemo mazās Latvijas valsts pilsoņus, mazās latvju tautas kaŗavīrus un cīnītājus. Un ja viņiem jautātu: par ko viņi ar mums tā apietas, tad atbildi gan uz to nesapemtu. Jūs nevarat padarīt mani par noziedznieku, ja es tāds nejūtos! Varu tikai izsaukties: »Dievs Kungs, piedodi tiem, jo tie nezina, ko dara.«

Mēs, latvieši, ar lielu paļāvību devāmies uz rietumiem, cenzdamies nokļūt angļu gūstā un par to dabūjām līdz šim tikai sodu. Kur tad ir tā humānitāte, kuŗas vārdā rietumu sabiedrotie kaŗoja? Kad man ķieģeļrūpniecībā 1942. g. atsūtīja 150 krievu gūstekņus, man ne prātā nenāca tos noguldīt uz kailiem dēļiem, kaut arī bija silts vasaras laiks. Katrs dabūja gultni ar salmu paklāju un smaržīgām upes kalmēm pa virsu, lai salmi neizvazājas. Tāpat atļāvu viņiem pusdienām kartupeļu zupai klāt dažādus zaļumus. Smaidīdams krievu pavārs rādīja, ka kauss zupā stāv stāvus. Un 3 — 4 dienas nelaidu tos darbā, kamēr nebija atkopušies.

Tas pats bija ar Galicijas ebrējiem. Arī viņus želoju kā varēdams, devu pašiem atsevišķu jaunu baraku, atļāvu vecāko no pašu vidus, pašu sanitārus un feldšeri. Neviens viņus nemocija arī ar darbiem, un par pazemošanu nebija ko runāt. Es savu cilvēcību nepazemoju nekad tik tālu, lai otrā būtnē arī neredzētu cilvēku. Šeit mani, Braunšveigas cietumā, nolika gulēt uz grīdas, kur es 10.VII. saslimu ar išiasu. Sandbosteles nometnē es, 67 gadus vecs ģenerālis, izbaudīju kailus dēļus salmu vietā. Un kas gaidāms nākotnē? Vispirms jau mēdz izmeklēt, tad tiesāt un sodīt. Bet es esmu sodīts bez tiesas un izmeklēšanas. Par

ko? Visā savā mūžā ne pret vienu cilvēku es neesmu tā izturējies, kā izturas šeit pret mani.

21.XI, trešdien, Vesterburā, Aurichas apriņķī.

Jā, vakarrīt mēs, latvieši, bijām vēl Sandbostelē aiz dzeloņstieplēm, bet vakar vakarā ar tumsu jau ieradāmies šeit Vesterburā, pie Holandes robežas, kur stieples vairs neredzu. Pēc kartes vēl neesmu orientējies, kur īsti atrodamies, bet kādus 200 km vakar nobraucām. Šeit atrodas plkv. Osis ar kādiem 2500 latviešiem. Ierobežojumu kustībai nav, tikai jādzīvo viņpus kanāļa, kuŗa nosaukumu arī vēl nezinu. Vakara man ieradīja naktsmītni mājā, kuŗā bija dzīvojis saslīmušais Voitkus. Viņa istabā novietojušies vācu bēgļi, es gulēju viesistabā. Mājas tēvs kaŗā austrumos pazudis ar visu divīziju.

Svētdien — 18. novembri nosvinējām sirsnīgi. Bija runas, bija dziesmas. Runāja arī igauņu pārstāvis, dziedājām arī abas himnas. Nobeigumā 9. istabas 15 leģionāri visus pārsteidza ar improvizētu mielastu. Katrs no apmēram 110 dalībniekiem dabūja plānu kaltētu maizes šķēlīti, izgreznotu ar maziem siera, biezpiena vai marmelādes krikumiņiem. Vispāri vakars noritēja sirsnīgi. Svētku nagla bija žurnāls »Dzimtene«, rakstīts vienā eksemplārā.

Izbraukšana uz šejieni aizkavējās dažādu iemeslu dēļ, trūka arī viena auto un tāpēc pateica, ka, ja ceturto auto nedabūs, tad būs jāpaliek nometnē vēl vienu nakti. Puiši uztraucās un izteica vēlēšanos tad iet kājām prom. Galu galā ceturto mašīnu dabūja, izbraucām ap plkst. 12 un tikai vēlu nonācām galā, kur latvieši mūs laipni saņēma. Vakara ieradās pie manis arī plkv. Osis. Šorīt man atsūtīja dažādus konservus. Uzrakstīju viņam pateicības vēstulīti.

24.XI, sestdien, Westeraccumersiel 78 bei Fr. Weyerts.

Divas dienas neesmu neko rakstījis aukstuma dēļ. Auksts un drēgns šeit ir vispār. Kurināmā nav, jo mežu nav, bet ogļu piegāde tagad nav iespējama. Krāsnis ierīkotas tā, kā to nevajadzētu.

Šodien nosūtīju telegrammu uz Lettische Betreuungstelle, Lübeck, Grosse Burgstrasse 40, ar lūgumu palīdzēt man atgādāt siltas drēbes un veļu.

Aizvakar 22.XI bija atbraukuši delegāti no Detmoldas komi-

tejas un atveduši šādas tādas veltes kaŗavīriem. No tām dabūju arī es kādu paciņu no Vancāna un Pinkuļa ģimenēm. Delegātu starpā bija arī pats Vancāna kungs. Abām ģimenēm norakstīju pateicības vēstules. Ar delegātiem Vancānu un Medni (maj. Medņa un plkv. Medņa brāli) kādā mājēlē netālu no plkv. Oša stāba nosēdējām līdz plkst. 9 un, dzerot amerikāņu »īsto« kafiju, sarunājāmies gan par politiku, gan saimnieciskām lietām.

Osis stāstīja par Kurzemes pēdējiem brīžiem pirms bolševiku ienākšanas. Tur atkal dibināta kāda valdība ar Osi priekšgalā, kuŗa sevi uzskata ir par īstā laikā organizētu, ir par vienīgo likumīgo. Redzu, kādā stāvoklī es esmu bijis kā Nacionālās komitejas prezidents pirms apcietināšanas, un ka man tagad arī morālā atbildība no sirds noveļas, jo arī Zviedrijas latviešu prese it kā atbalstot Kurzemē radušos valdību. Tātad 22.XI šeit Vesterburā sprieda un runāja divi valsts galvas, bet, par nožēlu, — vienai valstij un ārpus savas valsts robežām, kur saimnieko trešā vara. Bez tam, kā dzird, arī M. Čakstes kandidāturu Zviedrijas latvieši atbalstot. Atgriešanās gadījumā Latvijā sāktos diezgan asa savstarpēja cīņa par varu. Es vismaz nekādā cīņā piedalīties negribētu.

Šeit »iekrituši« daži latvieši par lopu pirkšanu un kaušanu un citām lietām ... Nometne šeit visumā nav glīta. Skārda barakas tumšas, gultiņu nav, guļ uz nārām; segu maz. Maizes uz 5 cilvēkiem viens kukulītis. Sandbostelē šai ziņā bija labāk: tīrākas barakas, katram gultiņa, 3 segas katram, maizes uz 4 personām kukulītis. Bet šeit nav dzeloņstieplu un paciņas piesūta no ārienes, šo to kaŗavīri sadabū paši klāt.

25.XI, svētdien, Westeraccumersiel.

Skaists saulains rīts. Pēc kafijas izgāju pastaigāties un sasil-dīties, sparīgi soļojot. Gāju pa valni, kas nodrošina apvidu pret jūras uzbrukumu apdzīvotām vietām un laukiem. Šeit arī pailsuns un bēgums ļābi novērojams. Pašreiz bēguma laikā kuģīši un laivas slikt dubļos.

Nupat no manis aizgāja bij. Sandbosteles nometnes latviešu rotas virsseržants Persidskis, kuŗš degtin deg, lai tiktu pie savas sievas un bērniem; tos it kā sadabūjis kādas bēgļu nometnes sarakstos. Bet nelaime tā, ka mūs visus, kaut arī atvaļinātus no dienesta, angļi neatlaida, bet nosūtīja uz šejieni uz latviešu nometni. Plkv. Osis neskaidrībā, ko ar atsūtītiem darīt. Doku-

mentos mums neizsniedza, bet dod kādas pagaidu apliecības, kuŗas var raksturot arī kā viltus apliecības. Tagad apliecībās raksta, ka mēs sastāvot dienestā Latvijas armijā. Man ierakstīts, ka sastāvu dienestā Oša grupā; kaut kas nepareizs. Daudzi gri-bētu dabūt atalgojumu un tāpēc neko nesaka un nesteidzina dokumentu atdabūšanu, jo algu var izmaksāt pēc 5 — 6 dienām.

27.XI, otrdien, Westeraccumersiel.

Vakar pievakarē no Libekas bija ieradies mācītājs Abakuks ar kundzi un nodeva man kukuli rupjas maizes ar dažiem kon-serviem. Arī man nozīmētais ziņnesis Klāsons no Kurzemes ir dūšīgs puisis un šo to sagādā, piemēram pienu. Karsts piens launagā garšoja lieliski. No Abakuka dabūju zināt, ka brālītis atrodas turpat Padelīgē pie Libekas. Pulkvedis Osis atvedis ziņu no angļu stāba, ka mums jātiek atvaļinātiem jau tuvākās dienās, un ka atvaļināšanai jānotiek sevišķā nometnē, kuŗa atrodas Vittmundā, kādus 40 km no šejienes uz dienvidaustrumiem.

Runā, ka arī pārējos latviešus atbrīvošot no šīs nometnes. Kur gan angļi lai visus novieto? Arī civīlās nometnes pārpildī-tas . . . Šovakar mani apmekleja arī plkv. Brige un lika priekšā pārvietoties uz viņa iecirkni, kas apkārtceļā esot 6 km no še-jienes. Sūdzās par transporta trūkumu un citām vajadzībām. Iznāk, ka Sandbosteles nometnē esošie SS apgādāti daudz labāk nekā latvieši un vācu armijas kuŗavīri šeit. Vienīgais labums šeit ir — iespēja sazināties ar ārpasauli, tuviniekiem, un šo to saņemt ar Sarkanā krusta starpniecību un no bēgļu nometnēm. Disciplīna šeit vāja, un esot pat zādzību gadījumi.

Jā, Debesu Tēvs manu lūgšanu ir uzklaudījis. Cik ilgi vēl, kad es kārtojos uz aiziešanu viņā saulē pie māmiņas, jo nebija cerību uz laimīgu iznākumu. Cik ilgi vēl, kad es turēju pudelīti rokā un raudzījos auto ēnā, lai vērotu, vai braucam uz rietu-miem vai austrumiem, kuŗp es dzīvs nebūtu nonācis. Un tagad — paveras durvis uz visām pusēm brīvībā.

29.XI, ceturtdien, Westeraccumersiel 78 bei Weyerts.

Vakar pēcpusdienā tīri negaidīti ieradās Elza Dreimaņa jaun-kundze no Oldenburgas nometnes. Braukusi meklēt paziņas un dzirdējusi, ka arī es šeit atrodoties. Tā kā Zauls, Skrīveru melde-ris, mani esot meklējis un pat rakstījis manam brālim, taujā-dams pēc manis, tad nolēmusi mani apmeklēt. Zaulam uz ātru roku uzrakstīju mazu vēstulīti.

Oldenburgā esot 3 latviešu nometnes — Mežotne, Tērvete un Omstede. Pēdējā dzīvojot ap 950 latviešu un to vidū arī Zauls ar savu Skrīveru grupu. Sākot no Gotenhafenas Zauls vadījis savu ap 50 cilvēku grupu cauri visai Vācijai līdz pat Bodenes ezeram, tad atkal atpakaļ uz poļu robežu un pēc tam uz Oldenburgu. Bijis kāds traktors ar piekabināmo vāģi, un tanīs tad arī ceļojuši.

Pievakarē izgāju pastaigāties gar kanāļa malu pa šoseju. Pie kādas barakas ieraudzīju ierindā nostādītu gūstekņu vienību un tās priekšā ltn. Homku no Sandbosteles nometnes. Tas nokomandēja mierā un pienāca pie manis ar ziņojumu. Viņš pārrunājot šo to ar savu rotu, kuŗu tikko pieņēmis. Viens karēivis bija kailām kājām, kas šinī gada laikā rada izbrīnu. Zābaki esot tā noplīsuši, ka vairs salāpīt nevarot. Netraucējot Homku darbā, turpināju ceļu. Atceļā sastapu Homku jau darbu nobeigušu. Uz viņa aicinājumu gāju pie viņa dzīvoklī — liela istaba, silta krāsns, gaišs, mājīgs. Pēc brītiņa saimniece ienesa arī pāris tasītes garšīgas kafijas.

Jau pa ceļam Homka sāka stāstīt par nekārtībām rotā un par disciplīnas trūkumu, kuŗu arī es jau esmu novērojis un nobrīnījies. Uz Homkas rīkojumu rotai nostāties uz pārbaudi un pārrunām, virsseržants atnācis un pateicis, ka puīši nevēloties nostāties. Tad Homka jautājis, kas tieši tādu atbildi devis? Atbilde bijusi, ka visi. Galu galā tomēr rotu laukā izdabūjis, kaut gan varējis secināt, ka daži izpalikuši. Rotā noskaņojums slikti, sevišķi pret virsniekiem, kuŗi tos esot piekrāpuši. Ešana slikti noorganizēta, vakariņās absolūti nekā. Iztrūkums pustonnas kartupeļu; kur tie palikuši, nav zināms. Homka solās rakstīt ziņojumu. Cigarešu devu nav pavisam; Homka bīstas, vai tik tās nepaliek vadības rokās. Rotas komandieris aizbēdzis, jo izdarījis dažādus pārkāpumus. Vispār neesot redzama gādība par kaŗavīriem. Uz 18.XI. it kā bijis ieteikts visiem iedzerties. Ar priekšniecības svētību tecinājuši kandžu un nu šo arodu nevar izbeigt arī pēc 18.XI.

Otrā dienā iegāju vienā vai divās stāba rotas telpās. Ak netīrība, kādu tur redzēju! Nedēļām telpas nav tīrītas, zeme pārklāta ar atkritumiem no ēdiena, gultas pilnas salmiem, netīrumiem un dubļiem. Telpa piekvēpusi — dūmaina. Trešā dienā iegāju vēl citā barakā ceļa malā, tur patlaban beidza uzstādīt kandžas tecināmo aparātu . . . Pirts vai dušas nometnē nav, bet

kādu 11 km attālā pilsētiņā kaut kas līdzīgs arautošanas iestādei. Uz turieni kaņavīrus sūtot. Bet attāluma dēļ daudzi izvairoties uz turieni doties. Segas tikai pa vienai, reti kam ir otra. Daudziem apavu nav. Šodien satiku kādu kaņavīru noplīsušās galošās, kuņās ieauti plāni auti. Kurpnieku darbnīcas laikam nav, jo tad šo to varētu salāpīt. Sarunās ar Juraidu viņš apstiprināja, ka uz 18.XI. bijis atļauts šnabi tecināt. Tad no Oša sarunām ar Detmoldas delegātiem dzirdēju, kā zēni apstrādājuši lauksaimniecību laukus. Bet tad bijis jārāda, ka no priekšniecības puses kaut kas tiek darīts, lai nebūšanas novērstu, un tāpēc formas pēc nostādīti sargi uz ceļiem tīrumu malās. Bet sargu aizsegā puiši varējuši dabūt visu. Tātad priekšniecība piemiegusi aci, lai puiši iedzīvojas, bet uz ārieni rādījusi bargu seju. Man ar sākām jāredz, kur tas bijušos kaņavīrus ir novedis. Zādzības, tiesāšanas, dezorganizācija. Nupat dienas kārtībā ir kādas govys zādzības lietas likvidācija, kas izmaksāšot lielu naudu. To iekasēšot, atvelkot no algām, kas radot sarūgtinājumu un naidu no to puses, kuņi par govi neko nezina, bet kam jācieš līdzī.

Brīnums, ka Sandbosteles SS nometni apkalpo daudzi auto un šaursliežu vilciens pieved kūdru, malku, produktus un citu. Šeit neviena auto, bet mežs 11 — 12 km. Arī zirgu maz. Vispār, ja salīdzinātu, tad jāsaka, ka pirmā ir priekšzīmīgi apgādāta kaņaspēka vienība; šī nometne — partizānu nometne vai čigānu tabors vissliktākā veidojumā. Žēl, ka mūsu tautieši tā nolaižas un ceļ neslavu visai latvju tautai. Kā Krīpenam agrākā nometnē, tā Osim šeit grūti savus zēnus novaldīt. Bet Krīpena vienībās tomēr šādas parādības nebijušas, tikai patvarīga aizmukšana. Nesaprotu Oša nostāju. Nav dzīvinošas straumes, visi it kā snauž un ļauj notikumiem iet savu gaitu. Nekādu kursu arī nav, kas zēnus nodarbinātu un viņi justu, ka iegūst kaut ko vērtīgu. Piesakoties braukšanai arī uz Padomiju — arī slihta zīme par šeit valdošo noskaņojumu. Osis izteicās, ka ap 600 esot patvarīgi aizmukuši no nometnes.

Nupat bija ieradies kar. Nariņš ar savu no nometnes atbraukušo brāli. Nariņš jau pārgērbies privātā un saka, ka nācis atvadīties — braukšot projām, nenogaidot oficiālo atvaļināšanu. Brālis izgādājis visus nepieciešamos dokumentus, atvedis drēbes. Tā arī aizgāja abi divi. Ieteicu tomēr pieiet pie Oša un pateikt, lai nebūtu pilnīgi bēgšanas iespaids.

1.XII, sestdien, Westeraccumersiel 78.

Atgriezies no Esenes, kur bija jābrauc reģistrēties. Pēc vakariņām ziņnesis Klāsons ieradās ar paziņojumu, ka nākot daudz viesu. Tūlīņ pēc tam arī ieradās J. Miežis, Alfr. Bērziņš, P. Reinhards no Libekas un Kociņš no Oldenburgas rajona, bez tam vēl plkv. Osis un 2 viņa stāba virsnieki, kopā 7 personas. Atveda arī man no Libekas siltāku mētelī, tūba zābakus un siltu veļu. Visi pie manis sabija kādu stundu, pēc kam teicās braukšot pie Oša vakariņot. Iespaidis bija tāds savāds — it kā viņi būtu braukuši pie manis, bet tanī pašā laikā pie Oša. Sevišķi neveikli jutās Kociņš. Nakti Miežis palika pie manis un tad šo to pārrunājām. Noskaidrojās, ka A. Kroders no Zviedrijas atsūtījis Osim rakstu: »Turies, mēs, Zviedrijas latvieši, jūs atbalstīsim.« Tad Osis it kā esot paziņojis A. Bērziņam un arī kādiem citiem, ka viņa kabinetā vēl dažas vakances brīvas. Tas laikam tad arī būs bijis šī brauciena iemesls — pārrunāt par kabineta lietām. Miežis teica, ka palicis pie manis, lai nedomātu, ka arī viņš tiko pēc kāda posteņa Oša kabinetā.

Tātad nu tagad ir: 1) Latvijas nacionālā komiteja, kuŗas vadību Fr. Gulbis nodevis A. Bērziņam; 2) Kurzemē dibinātā valdība ar plkv. Osi priekšgalā; 3) Centrālā komiteja ar prof. Kundziņu priekšgalā, un vēl 2 padomes: a) Vācijā nodibinātā, kuŗu vadot A. Valdmanis un b) Kurzemē nodibinājusies. Labāk jau nu būtu to valdību mazāk, bet vairāk izredžu uz Latvijas atgūšanu. Bet nu ir daudz valdību neesošai valstij. Es domāju aiziet no politikas, jo lieku konkurentu nevajag. Man ir laiks atpūsties.

Brālītis un Zelma atrakstījuši gaŗas vēstules. Dzīvojot turpat, brālis ar sievu vienā istabīnā. Vija ejot skolā un dzīvojot citur pie kādas pazīstamas kundzes. Indulis no pilsētas slimnīcas pārvietots uz kādu SS slimnīcu un tuviniekus klāt nelaižot. Zelma ar Luciju arī turpat Padelīgē. Arī agrākā mana saimniece visu laiku mani gaidot, vietu došot. Oldenburga nebūtu slikta, bet braukšana no Libekas uz turieni pēc Oša grupas likvidācijas būšot retāka nekā uz Blombergu, kas atrodas Detmoldas rajonā...

Izrādās, ka par manis sameklēšanu latviešu organizācijas tomēr rūpējušās un Mieža kungs Nacionālās komitejas vārdā iesniedzis angļiem gaŗāku rakstu par manu darbību un par manu atbrīvošanu. Rakstā ir arī biografiski dati. Tad Mieža

kungs atstājis angļiem norakstu no 1943. g. 16.X. daudzo sabiedrisko darbinieku iesnieguma man, lai es pārņemu varu, lai gādāju par mobilizāciju; starp parakstītājiem ir daudz personu, kuŗas vēlāk nostājās ja ne gluži opozīcijā, tad tagad ir bēgļu centrālās komitejas sastāvā un vispāri organizāciju priekšgalā. Iesniegumu bija parakstījuši vairāki profesori un pazīstami sabiedriski darbinieki. (Skat. Bangerskis III, 84. lapp., red.) Tas ir svarīgs dokuments un es esmu ļoti J. Mieŗa kungam pateicīgs ... Ģen. Dankers arī uz denūnciācijas pamata esot arestēts un apcietinājumā; tāpat plkv. Lobe.

*

Es, mana mājas māte, viņas 14 g. vecais dēlēns un kāds vācu jūrnieks leitnanta dienesta pakāpē sēdējām pāris stundas tumšā istabā, jo elektrība vakaros ir tikai no plkst. 10. Vēroju situāciju: mana mājas māte — kundze gadus 40, samīļusies vācu jūrniekā, kuŗam pašam jauna sieva un bērni mājās. Viņš izmanto kundzes mīlestību praktiskos nolūkos — katru vakaru atnāk no nometnes paēst vakariņas, jo kundze nesen nokāva cūku. Jaunais zēns laikam nojauš mātes interesi par jūrnieku un cieš, kā jau bērns, kuŗš saprot arī citas lietas. Viņš, var redzēt, ir greisirdīgs, un it kā skaudīgs un arī aizdomīgs. Tumsā sēdot viņam tā vien likās, ka tur pie galda māte ar jūrnieku amizējas.

Reiz, ienākusi ar asarainām acīm, kundze sāka sūroties, ka jauniešiem neesot skolas, bezdarbība tos bojājot. Nekā nezinot par vīru, ja zinātu, ka kritis, tad varētu otrreiz apprecēties. Neesot atbalsta, pati arī neesot sevišķi vesela. Bet no visa var redzēt, ka mīlestība laidusi dziļas saknes solidās dāmas sirdī. Viņa reiz būs nelaimīga, ka jūrnieku barojusi par velti, kurpretim es būtu kārtīgi par ēšanu samaksājis.

4.XII, otrdien, Westeraccumersiel 78.

Svētdienas vakarā vēlu negaidīti pie manis ieradās Skrīveru melderis Zauls ar savu meitu Tamāru. Atbraukuši no Oldenburgas mani apmeklēt. Biju ļoti priecīgs un daudz runājām. Starp citu viņš izmeta frazi, kas norāda, ka pret mani tiek dzīta nejdzīga aģitācija. It kā Kureļa lietā bijusi arī mana rezolūcija. Tas jāsaprot tā, ka Kureļa lietas likvidācijā bijusi mana piekrišana vai rezolūcija.

Zauls pārnakšņoja bunkurā pie kareivjiem, bet Tamāra uz dīvāna manas saimnieces istabā, kuŗas nebija mājās. No rīta agri abi aizbrauca. Saka, ka Oldenburgas nometnē telpa būšot, lai tikai braucot turp.

Vakar vakarā atkal man atveda paciņu no Bertas Strausa kundzes ar mīļu vēstulīti. Tā ir tā kundze, kuŗa Getingenā vadīja bēgļu biroju.

Vēlu vakarā noklausījos plkv. Oša referātu par Romas valsts bojā eju, vispārējas frazes, un pēc tam kāda virsnieka (laikam Ozoliņš) referējumu par politisko stāvokli no avīzēm un radio ziņojumiem.

Uzrakstīju vēstuli angļu kapteinim Partridge'am Sandbo-
steles nomenē un devu pārtulkot vācu valodā. Pateicos par izpalīdzību, lojālu izturēšanos pret latviešiem un lūdzu nodot pateicību angļu ārstam, pārbaudīt kartotēkas ziņas par mani un dot padomu mana braļa dēla lietā.

6.XII, ceturtdien, Westeraccumersiel 78.

Saimnieki tādi savādi — mīl tumsu. Jau tā vakari gaŗi, elektrību dabū tikai ap 22., bet saimnieki vēl izgriež svences no pievienotāja un sēd tumsā. Noluks — taupīt elektrību. Vakar saimniece ilgi sēdēja ar jūras virsnieku virtuvē, bet mēs ar viņas dēlēnu devāmies uz guļamistabu pa tumsu. Aizvakar saimnieces dēlēns, 14. g. vecais Hanss bija Nordenā kino. Vakarrīt atgriezies bija pilnīgi neiespējams. Sarkaniem vaigiem, sarauktām uzacīm nepieklauvējis ienāca manā istabā un, nepateicis pat parasto sveicienu, sāka ālēties. Arī dienā demonstrātīvi vairākas reizes nāca istabā parādīt, ka tā ir viņa istaba, un vakarā, ievēdis jūrnieku Kaufmani, kas te ierodas katru vakaru, iegūlās dīvānā un blaustījās, koriģējot manu vācu izrunu. Zēnam nav nekādas audzināšanas, nekādas cieņas pret sirmiemi matiem, kādu mēs, bērni, vienmēr izjutām.

Sazvanījos ar plkv. Briggī un lūdzu vest mani no šejienes projām. Jau pavēlu vakarā pēc manis ieradās sūtītais pajūgs — augsti atsperu rati, un es, atvadījies no Hans'a Weyert'a (mājas māte bija izgājusi) devos ceļā. Diezgan liels gabals bija ko braukt, bet zirdziņš visu laiku rikšoja un sarunā ar rotas virseržantu Rumpi, kuŗš bijis Bauskas apriņķa priekšnieka palīgs, laiks pagāja nemanot. Pie mājīņas, kuŗā man būs jādzīvo, mani sagaidīja plkv. Brigge un kapt. Rudolfs, kuŗš mani pazīstot jau

no Daugavpils. Istabiņa glīta, bija iekurināta arī dzelzs krāsniņa. Šo to parunājuši, šķīrāmies. Plkv. Brigge ar kapt. Rudolfu devās projām, es paliku un sāku iekārtoties kā mācēdams pie ploškas gaismas. Pēc kāda brīža ieradās plkv. Brigge un teica, ka esot ieradies mans brālis no Libekas un būšot drīz pie manis. Ļoti nopriecājos par viņa ierašanos; pateicos Dievam, ka esmu pārbraucis uz jaunu dzīves vietu, kur brālīti varu pieņemt. Tur, vецajā vietā, tas man nebūtu bijis iespējams.

7.XII, piektdien, Gr. Fulkumā.

Vakar vakarā, apkampušies, abi ar brālīti apraudājamies. Brālītis atbraucis auto mašīnā kopā ar mācītāju Abakuku, kuŗš palikšot līdz svētdienai. Tātad mēs nu dažas dienas būsim kopā. Brālītis ir uzlabojies, kas tūliņ nomanāms no sejas vien. Zelmā iegājusi slimnīcā savas mandeles operēt . . . Kopā ieturējuši vakariņas, daudz runājām. Iegāju iepazīties ar mājas tēvu un mājas māti. Liekas simpatiski veci cilvēki, ar kuŗiem varēs sa-
prasties. Viņiem arī dēli bijuši kaŗavīri.

8.XII, sestdien, Gr. Falkumā.

Šonakt pēkšņi iestājusies ziema: logi aizsaluši, ceļi un jumti balti, ass vējš ziemas sajūtu vēl pastiprina. Mēs ar brālīti salstam, kaut kurinām krāsniņu cauru dienu. Siltuma vadu jeb mūrīša kā pie mums Latvijā te nav. Vakar no Ev. Andersona saņēmu laipnu vēstuli un paciņu, kuŗā bija silta aitādas veste, cimdu un zeķu pāris un viens adīts puloveris bez piedurknēm.

Vakar vakarā aizgāju pie plkv. Brigges; viņš pastāstīja bēdīgas lietas par apģērbjiem. Ap simts kaŗavīru bez apaviem, kādi pusotra simta bez biksēm, bez zeķēm u. t. t. Brīnums, ka nav kaut kur noorganizēta kaut koka tupeļu darbnīca un arī apavu labošanas iestāde, kuŗai darba būtu bezgala daudz. Man neērti šinī lietā jaukties, tomēr vēstulē Ev. Andersonam es par to minēju.

Brālis stāstīja, ka vltn. Bērziņš manā lietā gājis pie kāda poļu advokāta, kuŗš tad it kā pūlējies par manu atbrīvošanu. Var jau būt, ka J. Mieža iesniegumu ir sastādījis kāds advokāts, tas jānoskaidro pie J. Mieža kunga, bet cita nekāda palīdzība no advokāta puses šinī lietā nav iespējama, jo visiem kaŗavīriem jāiziet caur nometnēm, lai legāli kļūtu brīvībā. Tad vēl brālis pastāstīja, ka priekš kāda pusotra mēneša Latviešu slimnīcā Libekā ieradies kāds tips — laikam boļševiku aģents, kuŗš

stāstījis, ka daudz latviešu aizejot bojā un Bangerskis vien esot parakstījis 15.000 cilvēkiem nāves spriedumus. Kad kāds ieprasījis, kur runātājs kara laikā bijis, tad teicis, ka koncentrācijas nometnē. Uz jautājumu kāpēc, atbildējis, ka negribējis kaņot. Svešais pirms tam izteicies, ka šim pietiktu drosmes un roka nedrebētu tādu Bangerski »nolaist no kājas«, ja viņš mēģinātu nokļūt Latvijā. Tad klausītāji iebilduši, ka tie, kam neesot drosmes kaņot, tie no stūra slepus gan mākot slepkavot. Tad svešais pacenties nozust.

Šodien pēc pusdienas pie mums ieradās plkv. Osis un plkv. Brigge. Osis stāstīja, ka jaunnedēļ sāksoties mūsu — latviešu atvaļināšana, un līdz 1. janvārim 1946. g. visiem jābūt atvaļinātiem. Bet kurp lai dodas? No J. Niedras, kuņam aizrakstīju, atbildes nav; tas ir brīnums. Vai tad viņš tur Detmoldā nebūtu?

9.XII, svētdien, Westerbur über Norden,

Lettische Gruppe Osis I.

Atkal esmu viens pats, brālītis ir projām. Nez kāpēc ir tik žēl, it kā šķīroties uz ilgu laiku. Plkst 11.30 izbraucām kopā ar plkv. Briggi uz Vesterbūru, kur baznīcā bija dievkalpojums. Es līdz ar citiem 120 kaņavīriem biju pie dievgalda. Pēc tam Oša grupas stābā satikos ar Zvaigznes kundzi, kuņā man nodeva paciņu no Olgas Krīpenas.

Mani mācītājs Abakuks un Zvaigzne sagaidīja ar izbrīnu, jo Oldenburgā jau »zināms«, ka es esot no jauna apcietināts. Var jau būt, ka tas tā arī būs. Bez Visuvarenā ziņās nekas ar mani nevar notikt. Salst, uguns nodzisusi krāšņiņā, nodzisa arī elektrība, un drīz dzisis arī mans mazais sveces galiņš.

Vakar Zvaigznes kundze, kuņā man nodeva paciņu no Krīpenas, pastāstīja arī par kādu L.U. prof. Liepiņu, kuņš pēc plkv. Lobes referāta ņēmis vārdu un izteicies, ka »Latviešu leģions, tā esot mūsu kauna lieta.« Tādi, lūk arī mēdz būt profesori, kuņi, izmantojot leģionāru cīņu dotās priekšrocības nokļūt drošībā šeit Vācijā, tomēr nekautrējas pašu Leģionu nozākāt. Bija jau arī kāds cits profesors, kuņš bija sastādījis referātu lasīšanai mūsu divīzijām 1943. g. Rīgā un frontē; šis lekcijas nebija pielaižamas zemiskās līšanas dēļ vācu varas, vācu kultūras, vācu vēsturiskās misijas priekšā. Jā, mēs varam lepoties ar retiem eksemplāriem arī rakstītāju vidū. Tā kāds Vesets pēc Nacionālās komitejas nodibināšanas iesniedz Vācijas propa-

gandas ministram rakstu, kuŗā raksta, ka Vācija atļāvusi Potsdamā nodibināties tādai iestādei kā Nacionālajai komitejai, kas bīstama ne tikai latvju tautai, bet arī visai nacionālsociālistiskai kustībai*. Tātad ir rakstītāji, profesori, arī daži kaŗavīri, kā plkv. Fr., kareivji brāļi Se . . . un citi, kuŗi gaida un nevar sagaidīt, kuŗa priekšā nu atkal varētu locīties un rāpot, citus slīcinot nost, lai paši uzpeldētu. Es nedomāju krāpt ne krievus, ne vāciešus, ne angļus, un domāju, ka viņi ļoti labi zina, ko no manis var sagaidīt. Krievi zināja, ka es cīnīšos pret boļševikiem, vācieši zināja, par ko es aicinu savus leģionārus cīnīties — ne jau par vācu un ne jau par nacionālsociālistu interesēm, angļi zina, ka arī angļiem es nesolītu neko tādu, kas nav savienots ar latvju tautas godu un nākotni, kādu to tauta vēlas redzēt.

Rokas stingst, rakstīt nav iespējams . . .

11.XII, otrdien, Gr. Falkumā.

It agrs rīts, tumšs, visi vēl guļ dziļā miegā, arī dzirnavu spārnī gaida rīta ausmu, lai sāktu savas gaitas. Man miegs jau sen nenāk un es uzcēlos, lai drusku pastrādātu. Sakarā ar izplatītām baumām par manu arestēšanu, visādi esmu pārdomājis, kas tām varētu būt par iemeslu. Ir tiesa, ka ja latviešu leģionāri vēl ir nometnēs aiz dzeloņstieplēm, tad viņu vecākam priekšniekam arī vajadzētu aiz tām atrasties. Bet tagad es uz dzeloņstieplēm neraugos ar tādu skatu kā agrāk. Sandbosteles nometne gan bija izolācijas nometne, bet ir jau nometnes, kā Beļģijā un citur, kur dzeloņstieplēm ir nevainīga nozīme tāpat kā sētām ap kazarmām miera laikā, t. i. lai kaŗavīri patvaļīgi neizklīstu, neaizbēgtu, ko latvieši arī šeit darījuši (aizbēguši pēc Oša ziņām pāri par 600), tāpat lai pasargātu iedzīvotājus no patvarīgas viņu mantas piesavināšanās un dārzu nopostīšanas, ko arī šeit praktizē. Protams, vainīgi ir apstākļi. Bet dzeloņstieplu nozīme ar to kļūst skaidrāka. Un dažādi lūgumi par viena vai otra atbrīvošanu nesasniedz savu mērķi.

Par baumām var domāt, ka tās varbūt izlaiduši boļševiki nolūkā sajaukt pēdas, ja viņi būtu gribējuši mani nolaupīt. Uz katru aizdomīgu mašīnu es raugos ar neuzticību. Tur, vecajā vietā, sāka braukāt gaŗām labi ģērbusies privātie kungi un sevišķi dūrās acīs kāds parens, patukls krievu poļitruka tips. Un vakar šeit ienāca kāds slikti ģērpts vācu kaŗavīrs bez uzpleciem un

* Skat. Bangerskis III, lapp. 362, red.

kaut ko taujāja. Tad pabrauca gaŗām kāda cietumnieku pār-
vadāšanai lietojama maŗīna. Viss tas rada aizdomas un baŗas.

12.XII, treŗdien, Gr. Fulkumā.

Biju stābā un runāju ar plkv. Osi pa telefonu. Atvaļināŗana
laikam notiks tikai pēc Jaungada starp 10. un 15.I.46. g. Tā tad
vēl vesels mēnesis jāpavada nometnē. Neko darīt. To it kā iz-
kārtojusi vācu nometnes priekŗniecība. Vispirms laikam atva-
ļināŗot vācieŗus un ungārus, tad latvieŗus. Var jau būt, ka mūs
98, kuŗi ieraduŗies no Sandbosteles, atvaļinās drusku agrāķ, jo
no kaŗa dienesta mēs jau esam atvaļināti. Pārejiem latvieŗiem
ŗi procedūra priekŗŗa.

13.XII, ceturtdien, Gr. Fulkumā.

Ārā plosās ārkārtīga vētra, varu iedomāties, kas notiek, ja
zvejnieķi ŗādā laikā atrodas jūrā. Svētdien baznīcā redzēju
daudz svaigu vainagu par piemiņu nesēn bojā gājuŗiem zvejnie-
ķiem, kuŗu vidū bija arī viens latvieŗu kaŗavīrs.

Pamodos laikam ap plkst. 24. un nez' kāpēc iedomājos par
J. Niedru un viņa kundzi. Kāpēc viņŗ neatbild uz manu vēstuli,
kuŗu taču kā apdroŗinātu viņam vajadzēja saņemt? Bet atradu
arī manis paŗa dotus klusēŗanas iemeslus. Pirmkārt — Kurzemē
man vajadzēja piedāvāt viņam kādu nozīmīgāķu darbu, kaut
pagaidām plkv. Skaistlauķa vietā. Par to arī runājām, bet tad
atlikām līdz atbildes saņēmŗanai no ŗildes un Skaistlauķa ...
Niedra daudz strādāja mūsu bēģļu labā, augstāķu posteni viņŗ
bija pelnījis ... Tad atkal Libekā man bija brīva Nacionālās
komitejas kancelejas ŗefa vieta, un atkal es domāju par Niedru,
bet gribēju dabūt kādu, kuŗŗ prot angļu valodu. Bez tam mana
vēstule Niedram varēja būt nepatīkama arī no paŗreizējā poli-
tiskā viedokļa: es taču esmu bijuŗais Nacionālās komitejas presi-
dents, pret kuŗu zināmā mēŗā vērsās tā opozīcija, no kuŗas
izauga tagadējā »Centrālā komiteja«. Niedra ir ŗis Centrālās
komitejas sekretārs vai kancelejas ŗefs un zināmā mēŗā tās fak-
tiskais vadītājs un rīkotājs — es labi pazīstu viņa enerģiju un
pārejo vadītāju lēnās dabas, kā jau profesoru un zinātnieķu ap-
rindām tas pienāķas. Tur ir arī vēl Radziņa ietekme, kuŗam
it kā esot dokuments no angļiem, ka viņŗ ir latvieŗu bēģļu presi-
dents jeb kas tamlīdzīģs ...

Mans mājas tēvs ir ap 70 gadus vecs, spēcīģs vīrs. Pa dienu

košļā un sūc tabaku, liekot to aiz vaiga, bet vakarā smēķē gaŗa kāta pīpi, kuŗu piebāŗ ar paŗaudzētas tabakas kātiem. Arī mājas māte vēl braŗa un stipra. Saviem dēliem viņŗ iekārtojis lielākas saimniecības tepat līdzās, bet meitai, varbūt arī meitas vīram ŗeit pat pretim uzbūvētas modernas vēja dzirnavas. Pats vecais kā īsts patriarchs tagad uzcēlis savu mājiņu, kur dzīvo abi ar sievu un vienu strādnieku, baŗo 2 — 3 cūkas un vistas un jūtas neatkarīgs ne no viena. Mazbērni — kāds puisītis un meitiņa atnāk viņus iepriecināt. Kur dēli atrodas, to nezīnu un nevaru saprast, kad viņŗ stāsta, jo runā *plattdeutsch* izloksnē. Viņa dēlus neesmu redzējis, tie bijuŗi kaŗa dienestā un tagad laikam gūstā.

Esmu uzrakstījis Sandbosteles noņemnes angļu Intelligence Service virsnīkam kapteinim Partridge'am pateicības vēstulīti par humāno izturēŗanos pret mums, latvieŗiem.

11.XII.45. Westerbur ūber Norden
Latvieŗu grupa Osis I.

Kapteinim Partridge,
N.2.C.J.C., Sandbostelē.

Ļoti godātais kapteiņa kungs!

Savā un visu Sandbosteles noņemnē bijuŗo latvieŗu kaŗavīru vārdā atļaujos izteikt Jums pateicību par cilvēcīgu un džentlmeniski korrektu izturēŗanos pret mums Jūsu grūto un atbildīgo pienākumu veikŗanā, kā arī par gādību un izpalīdzību mums noņemnes atstāŗanas dienā.

Liekas, ka tikai divreiz man bija izdevība personīgi pārmainīt ar Jums daŗus vārdus, bet dzirdējis par Jums tīku no saviem kaŗavīriem un pats redzēju mūsu noņemnes atstāŗanas rītā 20. novembrī, kad Jūs pie mums bijāt līdz pēdējam brīdim, rūpēdamies gan par to, lai mēs nepalīktu ceļā neēduŗi, gan par ceturtā auto sagādāŗanu, lai mums nebūtu vēl viena nakts jāpavada Sandbosteles noņemnē.

20. gadu simtenī, kuŗa sākumā vien jau ir pastrādāts tik daudz briesmu darbu, ka gandrīz ir kauns saukties par cilvėku, ir vēl kāda cerība uz tādām personībām kā Jūs, kuŗas arī kaŗa vētrām nav ļāvuŗas apdzēst to dieviŗķības

dzirksteli, kuŗu cilvēks manto no mūžīgā gara kā dzīves ceļa rādītāju. Tās svētīgo ietekmi, pateicoties Jums, izbaudījām arī mēs, mazās latvju tautas 100 pārstāvji, tās aicinātie savas tēvzemes uzticamie sargi. Bet cik daudz sāpju un ciešanu jāizbauda nelaimīgai latvju tautai un tās labākajiem dēliem — kaŗavīriem, tas Jums, kapteiņa kungs, laikam labi zināms no nopratināšanas materiāliem un nostāstiem. Šīs vēstules pielikumā atļaušos atzīmēt vēl kādu raksturīgu gadījumu, kas nav izņēmums, bet attiecas uz veselu grupu, apm. 1500—2000 latviešu jaunekļu.

Vēstules noslēgumā atļaujiet griezties pie Jums ar šādiem lūgumiem:

1. Neatteikt nodot manu pateicību nometnes angļu ārstam par viņa rūpīgo gādību kā par mani, tā par pārējiem slimojošiem latviešu kaŗavīriem. Būtu priecīgs uzzināt viņa vārdu, kuŗu man neizdevās noskaidrot, atrodoties nometnē.
2. Atbalstīt nometnes ambulancē palikušā latviešu majora Alberta Amerika (N. 204917) un kareivja Michaila Naduševica (N. 201110) izklūšanu no nometnes, ja pēc viņiem ierastos Latvijas Sarkanā krusta auto, vai arī citādā ceļā.
3. Ja iespējams, pārbaudīt nometnes kartotēkā par mani ievestās ziņas. Kad mani fotografēja un noņēma pirkstu nospiedumus, tulka man nebija līdzī un es nezīnu, cik saskaņoti ar pārējiem dokumentiem vācu pratinātājs ierakstīja attiecīgās ziņas kartotēkā.

Ceru, ka šos manus lūgumus neņemsiet ļaunā. Vēl arvienu atrodos Westerburas nometnē, no kurienes it kā tuvākās nedēļās būšot vēl jāiziet caur Wittmund'as atbrīvošanas nometni.

Ar patiesu cieņu

Jums pateicīgais

R. Bangerskis

Latvijas armijas ģenerālis,
gūsteknis N. 204072.

Vēstulei ir arī pielikumi, un viens no tiem attiecas uz ziņām par mani kartotēkā, bet otrs — uz mana brāļa dēlu K. J. Bangerski un visiem 1926. g. dzimušiem latviešu jaunekļiem, kuŗi sākumā nokļuva darba dienestā, bet pēc tam tika patvarīgi ieskaitīti kara dienestā, bez kā tos būtu iesaukusi Latviešu zemes pašpārvalde vai es.

★

Nupat sāku caurskatīt dažādus latviešu periodiskus izdevumus emigrācijā. To ir diezgan liels daudzums. Manā priekšā atrodas: »Atbalss« — Hamburgas latviešu aprūpes biroja izdevums; »Bavarijas latviešu vēstnesis«; »Detmoldas vēstis«; »Dzimentene« — Ingolštates izdevums; »Latvju domas« — Augsburgas nedēļas laikraksts; »Latvju vārds« — Zviedrijas latviešu laikraksts; »Latvju ziņas« — Zviedrijas latviešu laikraksts; »Libekas vēstnesis«; »Mītnes viesis« — Vestfales Halles latviešu noņemtnes izdevums; »Tēvzeme« — Hanavas International Camp latviešu izdevums; »UNRRA« — Latviešu balss Austrijā; »Venta« — Omstedes latviešu komitejas izdevums.

14.XII, piektdien, Gr. Fulkumā.

Jau gulēju, kad dzirdēju kādu dauzoties pie durvīm. Ienāca ziņnesis Klāsons ar paziņojumu, ka atbraukusi kāda kundze no Oldenburgas un vēloties arī mani apciemot. Esot līdzī arī kāds kungs. Nu iekurināja krāsni; kamēr apģērbos . . . Tad Klāsons aizgāja, un man uznāca pēkšņa doma, ka kādā naktī tāpat zem viesu maskas var ierasties arī boļševiku aģenti mani nozagt jeb nogalināt . . .

Nupat aizvadīju atbraukušo Aleksandru Zalcmaņa kundzi no Camp D.U. 766 (DP 76 no Velbertas, Reinzemē), kuŗa Klāsona pavadībā bija ieradusies pie manis. Kundze šo to pastāstīja par savu noņemtni. Amerikāņu joslas kartotēkā it kā reģistrēti līdz 110.000 latviešu. Negatīvu iespaidu viņa guvusi no dažiem kungiem Libekā. Tur kādā noņemtnē ieradušies kaŗavīri un lūguši drēbes. Kad dabūjuši skrandas, tad bijuši neapmierināti un kāds izteicies, ka »mēs tak kaŗojām par jums, par Latviju«. Uz to kāds no noņemtnes vadošām personām atbildējis: »Par kādu Latviju tad jūs kaŗojāt? Jūs kaŗojāt par Drekslera Latviju.« — Lai Dievs piedod šim muļķim vai neģēlim, kuŗš droši vien jau laikus ar saviem čemodāniem būs nozudis

no Latvijas un, pateicoties arī šim leģionāram, nokļuvis Vācijā. Tādu kungu nav mazums, kuŗi vēl līdz šim nesaprot notikušo drāmu un to, kas sagaida latviešus nākotnē. Viņi nesaprot, ka vispirms ir jākaŗo par Latviju, lai tā būtu un lai tajā būtu latvieši. Tad latvju tauta tur veidos savu Latviju. Neskumsti, leģionār, muļķus neizmācīsi. Bet šī kunga vārdu kundzei nav izdevies noskaidrot, par to ļoti žēl . . . Ak, nabaga latvju tauta, nav tev vienprātības un lietu izpratnes, vienotības gara, katrs pauž savu. Zemes pašpārvalde, par spīti visiem trūkumiem, ir daudz vairāk darījusi latvju tautas labā nekā tā saujiņa politiķu, kuŗa, kā raksta Zviedrijas latviešu laikraksts »Latvju ziņas«, nolēmusi nostāties pret Zemes pašpārvaldi un pēc tam pazudusi ārzemēs, neko latvju tautai un tās cīnītājiem nedodot, bet tagad gaidīt gaida un kalkulē, cik un kādas partijas Latvijā būs tās īstās un kādas būs neīstās . . .

15.XII, sestdien, Gr. Fulkumā.

Satiku plkv. Osi, kuŗš man pastāstīja, ka ar atvaļināšanu tomēr ejot grūti, un nez' vai augstākos virsniekus vispār atvaļināšot. Bažas izsaka kā par sevi, tā par mani, plkv. Briggī un citiem. Esot nepārbaudītas ziņas, ka krievi pieprasījuši izdot plkv. Kripeni izsūtīšanai uz Briseli, un tad Kripens sevi sadūris ar nazi, bet izglābts. Tomēr stāvoklis ar izsūtīšanu palikšot nenoteikts, kaut pagaidām atlikts.

Plkv. Osim projām braucot, iedevu līdzī novešanai kapt. Brūvelim adīto džemperī un vienu pāri zeķu. Abus priekšmetus man atsūtīja Andersons no Kaŗavīru palīdzības rezervēm.

Osis vēl pastāstīja, ka Bruno Kalniņš esot solījis visus tiesāt, kas sastrādājuši ar vāciešiem, to skaitā arī mani. Neatceros, vai uz P. Kalniņa lūgumu mēs kaut ko viņa dēla Bruno labā rakstījām vai ne. Bet jājautā, vai vispāri būs vēl kādi latvieši, kuŗi nebūtu tiesājami. Vieni par sadarbību ar boļševikiem, otri — ar vāciešiem, trešie par to, ka grūtā brīdī pametuši savu tautu un pazuduši ārzemēs nogaidīt labākus laikus, kad atkal varēs spēlēt godīgus un tālredzīgus politiķus. Varbūt ka atkal iznāk kādreiz bēgt.

16.XII, svētdien, Gr. Fulkumā.

Izskatīju manās rokās nokļuvušus atsevišķus Zviedrijas latviešu laikraksta »Latvju ziņas« numurus. Nr. 33 no 3.IX. 1945.

g. rakstā »Latviešu grupējumi« aplūko, kādām partijām nākošajā Latvijā būtu tiesības uz eksistenci, kuŗām, tā sakot, būtu »legālā kārtā« tiesības sacensties nākamā Latvijas saeimā par savām interesēm. Autors domā, ka tādas partijas varētu būt 4: Demokrātiskās pilsoniskās, Sociāldemokratu, Zemnieku — veco un jaunsaimnieku, Latgaliešu partija.

Uzmācas bažas vai, atgriezušies Latvijā, grupējumu autori tur atradīs vairs tik daudz latviešu, no kuŗiem 4—5 grupas sastādīt. Staļins būs pasteidzies šo jautājumu vienkāršot — atstājot no latviešiem tikai dažus komunistus, bet pārējie būs ievestie krievi ... Avīzes iedevu izlasīt plkv. Brigge, kāpēc par citām interesantākām lietām citreiz ...

17.XII, pirmdien, Gr. Fulkumā.

Nosūtīju vēstuli prof. Kundziņam sakarā ar rakstiem par invalidu, arī neredzīgo grūto stāvokli. Gribu nekavējoties nodot manā rīcībā esošos naudas līdzekļus invalidu un trūkumā nonākušo kaŗavīru fondam, jo grūtākais brīdis ir taisni tagad. Aizgāju uz stābu, lai vēstuli pārrakstītu, dabūju arī savus atvaļināšanas dokumentus, tā ka tagad varētu braukt projām ... Bet uz kurieni?

17.XII.45. Westerbūrā.

L.C.K. priekšsēdim prof. K. Kundziņa kungam.

Augsti godātais profesora kungs!

Vispirms atļaujos apsveikt Jūs ar ievēļšanu L.C.K. priekšsēža amatā. Ticu, ka ar Dievpalīgu, tautas uzticību un atbalstu Jūs pārvarēsiet visas grūtības, kas saistās ar Jūsu atbildības pilniem pienākumiem.

Izlasījis Libekas vēstnesī (š. g. 5.XII. Nr. 54) Jūsu aicinājumu pieteikt L.C.K. finanču un saimniecības lietu vadītājam brīvos un nebrīvos naudas līdzekļus, atļaujos paziņot, ka manā, kā Latviešu leģiona ģenerālinpektora rīcībā arī skaitījās Latviešu leģiona un leģionāru vajadzībām ziedotās summas.

Minētās summas atradās dažādās naudas iestādēs, bet grāmatas un norēķinus kārtoja Leģiona stābs, kāpēc personīgi nekādus datus par šiem līdzekļiem sniegt nevaru.

Pēdējo revīziju š. g. jūnijā izdarīja L.N.K. ģenerālkontrolieris Stīpnieka kungs. Zinu, ka daļa šo līdzekļu pašreiz disponējama.

Sakarā ar to, ka minētie līdzekļi ir ziedoti manā rīcībā speciālam nolūkam, mana vēlēšanās būtu $\frac{2}{3}$ disponējamās summas tūlīt nodot kaŗa invalidu fondā, pirmkārt maksliġo locekļu (protēžu) iegādāšanai un neredzīgo aprūpei, un $\frac{1}{3}$ disponējamās summas — trūkumā nonākušo latviešu kaŗavīru atbalstam.

Ja no Jūsu resp. L.C.K. puses pret šādu priekšlikumu būtu kādi iebildumi, tad laipni lūdzu neatteikt tos paziņot J. Mieŗa kungam (Lübeck, Fritz Reuter Strasse 7), kuŗš līdz ar šo lūgts sazināties ar L.C.K. finanču un saimniecības lietu vadītāju kā par brīvajām, tā arī dažādās naudas iestādēs bloķētām summām.

Izmantojot šo gadījumu, novēlu Jums, augsti godātais profesora kungs, vislabākos panākumus darbā un gaišus Ziemsvētkus.

Jūsu R. Bangerskis

18.XII, otrdien, Gr. Fulkumā.

Vakar vakarā saņēmu mazu paciņu ar dažām ēdamvielām no valdemārieŗa Ērgļa ar mīļu vēstulīti, kuŗam tūlīt arī atbildēju, tāpat senātoram Rumpeteram, kuŗš arī man raksta nedaudz simpatisku rindiņu, braukdams vagonā uz Detmoldu. Pēc pusdienas sāku taisīties rakstīt, tad atnāca ziņnesis Klāsons ar paciņu; to atsūtījis A. Kalniņš — Daugavpils pilsētas valdes loceklis 1935. — 1937. g., ar kuŗu nesen satikāmies Westeraccumersiel'ā. Atsūtījis cimdu pāri, sērkokiņus, drusku tējas, gabaliņu ziepju un margarīnu.

19.XII, treŗdien, Gr. Fulkumā.

Vakar vakarā tīri negaidot pie manis ieradās plkv. Osis ar pltn. Kociņu. Pēdējais uzsāka sarunu it kā J. Mieŗa uzdevumā un arī savā vārdā par to, ka LCK kā apolītiska organizācija nevarot atvietot ne Nacionālo komiteju (LNK), ne arī Kurzemē nodibinājuŗos Oŗa valdību, un tāpēc nevarot ne runāt par Latvijas atbrīvoŗanu, nedz arī pretendēt uz Latvijai piederoŗiem naudas līdzekļiem, kuŗus J. Mieŗis LCK nenodoŗot. Pēc Kociņa resp. Oŗa domām vajadzētu radīt vienu centru, kas

sastāvētu no LNK un no Kurzemes valdības pārstāvjiem un kas būtu tiesisks runāt Latvijas valsts vārdā. Tā kā pēc J. Mieža vārdiem es gribot no politiskās dzīves atsācīties, tad būtu vēlams, lai es nodotu savas pilnvaras R. Osim — arī attieksmē uz naudas līdzekļiem. Pastāstīja arī tuvāk, kā Kurzemē radusies tā valdība . . .

Pārrunās nožēloju, ka Kociņš, atbraucis, mani neinformēja par Kurzemes notikumiem, bet attēloja tos it kā kādu mēģinājumu. Konstatēju, ka nekāds akts nekur nav parādījies atklātībā, uz kādas bāzes Kurzemē notikusi konstruēšanās, kā arī akts, kas fiksētu pašu valdības nodibināšanos; ka pagaidām mēs to dzirdam tikai no atsevišķiem divu personu nostāstiem. Pat Zviedrijā atrodošies valdības locekļi kā T. Zvejnieks, J. Andersons un citi neko neziņo par šo lietu. J. Miezis man neko šeit par to netika minējis, bet »Libekas vēstnesī« 56. numurā paziņots, ka 18. novembra LCK kopsēdē pārrunāts jautājums arī par savstarpējām abu komiteju attieksmēm, un tur rakstīts: »Šai sakarā pēc LNK locekļu priekšlikuma LCK savā kopsēdē atzina, ka minētā komiteja ar mieru katrā laikā nodot savus līdzekļus LCK . . .« Beidzot uzsvēru, ka nezinādams, kas šinī jautājumā pārrunāts un izlemts, es esmu LCK priekšsēdim uzrakstījis vēstuli par Leģiona inspektora rīcībā esošām summām un nu man jāsazinās ar J. Mieža kungu, iekām es kaut ko tālāk daru . . .

Starp citu es jautāju, kas ieiet »Oša kabinetā«. Man uzskaitīja šādas personas:

1. R. Osis — ministru prezidents, ārlietu un kara ministrs,
2. T. Zvejnieks — tieslietu ministrs,
3. A. Kroders — sabiedrisko lietu ministrs,
4. inž. A. Bulle — tirdzniecības un rūpniecības ministrs,
5. A. Rudzis — tautas labklājības ministrs,
6. R. Kociņš — iekšlietu ministrs,
7. E. Stīpnieks — valsts kontrolieris,
8. A. Skrebers — ārkārtējs sūtnis.

Palika tā, ka es sazināšos ar J. Miezi, kuŗa vārdā Kociņš ar mani runāja. Man ir neskaidrs — ja jau kāda valdība ir ievēlēta un jūtas kompetenta, kādu tad pilnvaru vajag no manis, lai mēģinātu dabūt rokā valstij piederošas summas no Vācijas bankām.

Šodien bija plkv. Brigge un es informēju viņu par vakarējo viesu apmeklējuma iemeslu. Plkv. Brigge pastāstīja par Falingbosteles laikmetu, kā arī aģitāciju par to, ka mēs esot SS bijuši un arī būsīm.

20.XII, ceturtdien, Gr. Fulkumā.

Laiks mēreni vēss, bet nesalst. Vakar biju ambulances telpā — vannā. Tur no saimnieces-dzirnavnieces bija ienesta zārkam līdzīga gaļa sekla sile. Tādas šeit vannas, un arī tad retums. Var redzēt, ka mazgāšanai piegriež maz vēribas. Dr. Egerts novērojis, ka bērni esot utu pilni.

Biju ar vizīti pie birģermeistara, kuŗš ļoti laipni mani uzņēma un nama māte pacienāja ar Ziemsvētku cepumiem un stipru, stipru tēju ar krējumu pa angļu modei. Man piedāvā palikt šeit pat Gr. Fulkumā pēc pārējo latviešu aizbraukšanas. Par to būs jāpadomā.

21.XII, piektdien, Gr. Fulkumā.

Vakar plkv. Brigge man iedeva »Bavārijas latviešu vēstneša« 15. un 16. numurus. Pirmajā no tiem priekšpusē rakstā »Baiga apsūdzība« paziņots atklātībai, ka LCK Detmoldā saņemts izraksts no Mauthauzenas koncentrācijas nometnes »mirušo« grāmatas, kas liecina par 236 mūsu tautiešu nogalināšanu šajā nometnē. Tālāk 3. lapaspusē kādā rakstā ziņots par bīskapa izbraucieni pa amerikāņu joslu. Noslēgumā šāds piebildums: »Bīskaps Rancāns kā Latvijas republikas Saeimas priekšsēža biedrs, pēc Dr. P. Kalniņa nāves uz Saeimas kārtības ruļļa pamata ir Saeimas priekšsēža aizstājējs un reizē Latvijas republikas valsts prezidenta vietas izpildītājs.« Kad nu padomā tagad, cik mazajai Latvijai nu ir valdnieku un to kandidātu: Viņā pusē, austrumos — Staļins ar Kirchenšteinu; šeit, Vācijā — neskaītot mani kā bij. Nacionālās komitejas prezidentu, no kuŗa vēlējās saņemt pilnvaras Bļodnieks un citi, šeit Vācijā, tātad, ir vēl bīskaps Rancāns, plkv. Osis kā atklāti kandidāti, un vēl viens otrs, kuŗi pagaidām savas kartis neatklāj. Tad manas darbības laikā Libekā opozīcija norādīja, ka vienīgās tiesības atvietot valsts galvu pieder sūtnim Zariņam Londonā vai Bilmanim Vašingtonā. Min arī vēl Mintautu Čaksti kā vienīgo kandidātu.

Tanī pašā numurā paziņots par Kuŗa invalidu fonda no-

dibināšanos Libekā, ko pavisam nezināju . . . Tālāk interesants ziņojums: »Nesen plašākai ASV sabiedrībai kļuvusi zināma 'World Bill of Rights Association' (pasaules tiesību likuma savienības) nodibināšana. Savienības mērķis ir cīnīties par to tautu un valstu neatkarību un brīvību, kuŗas pašreiz atrodas zem boļševiku terrora. Savienības dibinātāji ir somu, latviešu, igauņu, lietuviešu, poļu, serbu, ungāru un slovaku tautu piederīgie — ASV pavalstnieki un to biedrības . . . Savienības prezidents ir ASV kongresa loceklis Okonskis . . .«

22.XII, sestdien, Gr. Fulkumā.

Iegāju pulka stābā, kur starp citu Dr. Egerts pastāstīja, ka vācu ārsti slimnīcā, kur arī viņš ārstējies, mūsu zēnus angļu un amerikāņu acīs pataisot par SS vīriem, kaut gaisa izpalīgiem ne ar Waffen-SS, ne pat ar Leģionu nebija nekā kopēja. Tetovējumu zem rokas — par kuŗu bija zināms, ka to iespiež asins grupas noteikšanai, lai ievainošanas gadījumā zinātu, kādu asins grupu var ņemt asins pārliešanai — tagad cenšas pataisīt par kādu rituālu apzīmējumu. Bet īstie vainīgie starp šīm sīkajām personām un jaunekļiem pazūd kā sēnālas starp graudiem.

Daudzus Ziemsvētkus esmu pavadījis ārpus savējiem; pagājušos Ziemsvētkus un Jaungadu svinējām Liepājā zem pretinieka apšaudes. Kur un kā pavadīšu svētkus nākošo gadu?

23.XII, svētdien, Gr. Fulkumā.

Runāju ar plkv. Osi pa tālruni, liekot viņam pie sirds paziņot nometnēm par varbūteju tuvākās dienās atbrīvoto kaŗavīru ierašanos viņu nometnēs. Osis sākumā atbildeja, ka to nevarot, jo, varbūt, pieteikušies uz kādu nometni, cilvēki tur neieradīšoties, bet vēlāk apgalvoja, ka brīdinājums aizrakstīts. Osim esot bažas par atvaļināšanu, jo 2 viņa kaŗavīri slimnīcā aizturēti un viņš rīt braukšot lietu noskaidrot. Varot iznākt, ka visiem, arī viņam, būšot »jāpiesit pēda«. Tas ir speciāls gūstekņu izteiciens, kas stājies agrākā »laist pa diegu« vietā un nozīmē vienkārši »patvaļīgi pazust«. Apjautājās, vai es pa svētkiem palikšot šeit un ieteica pārāk ilgi te neuzkavēties.

Atceļā mani pavadīja plkv. Brigge. Es izteicos, ka mūsu nometņu vadība turpina vēl lielākā mērā to kļūdu, kuŗu es savā laikā pielaidu ar informāciju par veikto darbu. Tā ir pārāk plaša izrakstīšanās par to, ko teikusi tāda un tāda augstāka

angļu vai amerikāņu militārā persona, ka to un to solījuši »UNRRA« vadītāji. Tad kādam pasnieguši cimdu pāri, un nav neviena notikuma, kuŗu tūliņ neizbazūnētu. Kādā no laikrakstiem lasīju ļoti neuzmanīgu rakstu par to, ko noskaidrojuši un dzirdējuši mūsu tautieši Londonā dažādās aprindās gan ministrijās, gan sabiedrībā, gan rūpniecās starp strādniekiem — lai tik mēs pagaidām, reiz viss būs labi, viss iet uz to, ka atgūsim savu Latviju. Vai šis raksts var nākt mums par labu? Vai tas nav iemesls Krievijai spert visus diplomātiskos un citus soļus, lai šis latviešu cerības izgaisinātu un, bez šaubām, vēl vairāk »izretinātu« arī mūsu tautiešus dzimtenē? Mūsu laikraksti dod boļševikiem tādu materiālu, kādu viņiem ne par kādu naudu nebūtu iespējams iegūt. Tas ir tas pats, kas grāmata »Es tevi pazīstu«, kur boļševiki smēlās visas viņiem vajadzīgās ziņas par tautiešiem Latvijā.

Plkv. Brigge stāstīja par kādu ziņu, kas saņemta no Beļģijas nometnes, ka tur kaŗavīri smagi piekāvuši plkv. Krīpeni, kuŗš guļot slimnīcā. Ja tas tā ir, tad tas ir boļševiku aģitācijas darbs. Kaŗavīri paši tik nekrietnu darbu nebūtu pastrādājuši uz savu ierosmi.

Laikrakstā »Latvju vārds« 29.IX. 1945. numurā dzejniece Veronika Strēlerte rakstā »Mūsu nākotnes nesēji« aizstāv latvju kaŗavīrus-leģionārus: »Un viņiem, šiem visupēdejiem cīnītājiem, jādzird no saviem tautas brāļiem, kas paši sen jau nokļuvuši drošībā, skaistie pateicības vārdi, ka mūsu leģionāri esot bijuši svešas varas kalpi, kauna traips mūsu vēsturē. Tik tālu jau daži nonākuši savā emigrācijā. Tālāk no dzimtenes vairs nevar nokļūt garīgas bēgšanas ceļā . . . Šai brīdī, kad šķiet esam visu zaudējuši, liela morāliska un politiska nozīme piešķirama faktam, ka daļa latviešu kaŗavīru, izcils militārs un garīgs spēks, atrodas drošībā un sabiedroto nāciju aizsardzībā . . . Mēs ticam viņiem kā cienīgiem Latvijas karoga nesējiem, mēs ticam viņu politiskajai tīrībai, jo tiem nerūp ne režīms, ne ministru portfeli nākamajā Latvijā, bet šī pati Latvija, kas ziedoša reiz pacelsies pār viņu kritušo Kurzemes brāļu trūdiem.« — Paldies Tev, Veronika Strēlerte — Tu, sievietē, ar savu sirdi izprati, ka leģionārs ar visu sirdsdedzi aizstāvēja Latviju, māti Latviju, lai svešām varām to neatdotu, un kauns lai ir tam vīram, kuŗš priekš dažām dienām kādā nometnē bija atbildējis kādam le-

ģionāram: »Par kādu Latviju tad jūs cīnījāties? Par Drekslera Latviju?»

»Bavārijas latviešu vēstnesis« 10.XI. 1945. Nr. 13 atstāsta par Latvijas centrālās padomes slepeno darbību vācu okupācijas laikā. Pārskats ņemts no Zviedrijas latviešu laikraksta »Latvju ziņas«. Varbūt tiešām tiesa, ka kapt. Upelnieks bija tās uzticības persona? Esot izdoti arī nelegālie laikraksti »Jaunā Latvija« un »Neatkarīgā Latvija«. Cik daudz reižu bija jāuztraucas par dažu patriotisko lapīņu tuvredzību, kas atklāja vācu okupācijas varai latvju tautas slepenos vēlējumus un vācu acīs attaisnoja viņu SD un Gestapo izrēķināšanos ar latvju patriotiem un nenobriedušiem jaunekļiem! Uz manu lūgumu atbrīvoja kādus 10 — 12 jauniešus un M. Čaksti, un vēlāk pāri par 1500 kaŗavīru no cietuma un Salaspils nometnes, ap 400 kureliešus no Dancigas tuvumā esošās Stuthofas koncentrācijas nometnes, kā arī vēlāk, jau Liepājas periodā, vairākus simtus no Liepājas un Ventspils cietumiem. Tātad K. Čakste, Einbergs, 7 Kureļa stāba virsnieki un daudzi nezināmie uzskatāmi par šīs kustības upuriem. Bet kādi ir rezultāti? Mēs tos nejutām — ne tad uz vietām, ne tagad šeit, pēc demokrātiju uzvaras. Vai mūsu kaŗavīriem ir vieglāk kļuvis no viņu runāšanas un darbības? Es baidos, ka neiznāk vēl sliktāk no tām runām un rakstiem, kuŗi parādās gan Zviedrijas latviešu, gan šeit izdoto laikrakstu slējās. Vai rietumu lielvalstis kādā sarežģījumu brīdī nepieķāpsies krievu prasību priekšā? Krievi savukārt var atkāpties pagaidām no daudz kā, lai izmaiņā likvidētu viņiem nepatīkamos latviešu emigrantus, kuŗi var celt pret viņiem sūdzību kā pret kaŗa vaininiekiem.

24.XII, pirmdien, Gr. Fulkumā.

Ieradās plkv. Brigge un uztraukts pastāstīja, ka latviešu lietā atkal noticis kāds lūzums. Bija paredzēts visus — izņemot divus — atbrīvot no nometnes 13.—15. janvārī, bet nu plkv. Osis paziņojis, ka visus latviešus slēgtā ierindā sūtīšot uz Mīnsteres nometni, ka atvaļināšana netikšot izdarīta. Tas visus stipri uztrauc, un daudzi prāto no nometnes vienkārši pazust. Tas nu arī nesola neko labu, jo uz ceļiem un dzelzceļiem sāks izlikt sprostus. Tagad, kopā turoties, kaŗavīri kaut kas ir, arī apgāde viņiem ir, bet kas būs, ja 2300 cilvēku vai arī tikai puse klīdīs

pa apkārtni bez dokumentiem? Saka, ka krievi par šo nometni ļoti interesējoties.

Pulkvedis Brigge vēlreiz, tagad atceļā no plkv. Oša, bija atkal ienācis un atveda ļoti uztraucošas ziņas, it kā latvieši tikšot repatriēti uz Latviju. To pateicis angļu virsnieks plkv. Osim, kurš šovakar vai rīt agri gribējis izbraukt it kā uz Detmoldu kaut ko noskaidrot, atstājot Briggi savā vietā. Ja O. grib vienkārši pazust, tas nu nebūtu labi: radīsies pānika, visi juks un muks, piepildīs stacijas un tad visiem nosprostos ceļus.

Jau ir Ziemsvētku priekšvakars. Drīz eņģeļu balsīm vaja dzētu skanēt: »Miers virs zemes un cilvēkiem labs prāts.« Bet nav miera virs zemes un mūsu nelaimīgai tautai briesmīgais trieciens jāsaņem tieši šinī miera pasludināšanas naktī . . . Nupat saņemta paciņa no brālīša. Tur noteikti cirkulējot baumas, ka es esot arestēts, kas uztraucot kā brālīti, tā arī Zeltu un citus draugus.

Nedod Dievs, ja ziņa par obligāto repatriāciju būtu patiesība! Es nezinu, vai brālītis to pārcietīs. Man jau nu jāatrod izeja »viņā saulē«, cita ceļa nav, jo nāves sods, nepelnīts, tur vai te — vienalga. Vai tiešām taisnība būs tam krievam, kurš Libekā bija piedraudējis latviešu ārstei vai citai kādai Sarkanā krusta pārstāvei, kurai nav izdevies atņemt automobili: »Spļauj virsū savam automobilim, man tādu draņķi nevajag, bet to es jums, latviešiem, saku — pēc 6 mēnešiem jūs visi būsīt mūsu rokās.« Tas būtu ļoti labi apdomāts solis no krievu puses: uzstādīt tišā prātā kādas prasības un tad, izmaiņā pret latviešu galvām, no šīm prasībām atkāpties. Pusgadu atpakaļ šie draudi tika izteikti un vai tagad būtu viņu piepildījums?

26.XII, trešdien, Oldenburgā, Omstedē.

Tiri negaidot vakar vakarā izbraucu uz šejieni. Biju paredzējis braukt uz slimnīcu Hānā, bet pabraucām gaŗām, jo bija jau stipri vēls. Tas notika tā: tūlīņ pēc pusdienas ieradās māc. Abakuks un atveda man paciņas no Libekas un paziņoja, ka Vesterbūrā būšot dievkalpojums, pēc kam pievakarē dažas smagās mašīnas braukšot uz Oldenburgu. Tā kā man visi atvaļināšanas dokumenti bija kārtībā un »išiasa« sāpes kļuvušas neciešamas, tad nolēmu nekavēties un izbraukt. Brauciens bija bezgala grūts un sāpīgs. Pa ceļam pietājam 2 vietās un vēlū

iebraucām Oldenburgā. Sākumā biju apmeties pie māc. Abakuka brāļa, bet tad noskaidrojās, ka daži latvieši iesnieguši angļu iestādēm sūdzību un sakarā ar to gaidāma kontrole. Tāpēc aizgāju gulēt pie Zaula ģimenes. Uzcēlušies, sākām brokastot, kad paziņoja par angļu ierašanos. Izgājām pastaigāties, lai nebūtu pārpratumi, jo es neesmu nometnē pierakstīts. Pārnācām plkst. 12. Angļi paņēmuši nometnes sarakstus līdzī pārbaudīšanai. Bijuši it kā arī krievu pārstāvji klāt.

Gribu nofotografēties, lai tad varētu izgatavot personas apliecību. Spīd saulīte, jauka diena, bet cilvēkiem uztraukts prāts, par spīti miera svētkiem un tam, ka asiņainā ciņa ir beigusies. Saka, ka krievi it kā mani pieprasījuši izdošanai. Redzēs, kā nu viss tas beigsies.

Ir vakars ap plkst. 21, tikko aizgāja žēlsirdīgā māsa, kuŗa man injecēja kādas apdullinošas zāles un es kaut cik varu kustēties. Pirms tam es nevarēju ne celties, ne pagriezties no ārkārtīgām sapēm, kādas arī Sandbosteles nometnē neizjutu. Visu laiku gulēju gultā; mani apmeklēja plkv. Meija, plkv. Puriņš, kuŗu pazinu vēl no Liepājas laikiem, un arī J. Niedra. Te visi ļoti laipni un izpalīdzīgi, un es te justos ļoti labi, bet informācija ļoti plaša un tāpēc ilgi nepazīts te nevarēšu dzīvot . . .

28.XII, piektdien, Omstedē pie Oldenburgas.

No rīta ienāca kāds labvēlis un paziņoja, ka nometnē ieradusies ap 20 angļu policisti meklēt SS vīrus. Izgāju ārpus iežogojuma, kaut lija lietus. Pēc kādas stundas man pateica, ka angļi jau projām. Notiek kaut kas muļķīgs: es taču esmu atvaļināts un atbrīvots, dokumenti man kārtībā, kāpēc man jāslapstās? Nelaime tā, ka mēs nezinām, kādas prasības ir krieviem pret mums. Osīm angļu virsnieks bija pateicis, ka latviešiem jārepatriējas . . . Tas jau būtu nāves spriedums daudziem un pirmā kārtā man. Un vakar šeit līdz ar angļiem it kā bijuši arī krievu pārstāvji. Lūk, krievu iejaukšana nometnes dzīvē mani biedē, var būt, ka viņi meklē atsevišķas personas, un tad jau nu pirmā kārtā mani. Klāt nāk baumas par plkv. Krīpena pieprasīšanu nopratināšanai . . . Viss tas radījis nedrošības sajūtu. Tāpēc arī slapstīšanās. To ilgi negribu ciest . . . būs jāpieņemas un jānoskaidro . . . Gribu būt vesels un tad legalizēties pie angļiem vai braukt pie Paegles.

29.XII, sestdien, Omstedē.

Šodien ir »baumu diena«. Kas tik netiek stāstīts un minēts! Vakar angļu ģenerālis prasījis, vai mēs zinot, kas Latvijā noticis pirms vienas nedēļas? Tad kāds palaidis baumas, ka visiem jābrauc uz Kanadu. Savukārt es vienīgais zinu, ka angļu virsnieks plkv. Osim teicis, ka latviešiem visiem jārepatriējas. Viss tas liek domāt, ka pirms ārlietu ministru konferences Maskavā krievi kādu triku varbūt ir izmetuši arī Latvijas mērogā. Vai nu komunistiskā Latvijas valdība ir pieņēmusi lēmumu par latviešu reevakuāciju, vai noliegusi reevakuēties; vai varbūt Latvijā notikusi kāda lielāka deportācija. Tomēr arī angļu ģenerālis vakar ierunājies par to, kāpēc latvieši negribot braukt atpakaļ. Kāds latvietis atbildējis, lai angļi sūtot kādu savu divīziju līdzi. Es pagaidām dzīvoju neregistrējies, jo nezinu, kādas attieksmes ir UNRRA's vadībai ar krieviem.

30.XII, svētdien, Omstedē.

Es nezinu, ko lai īsti daru. Vai iet un oficiāli reģistrēties šīnī nometnē, jeb arī doties kur citur, kur tuvumā nav PSRS biroja, kāds šeit Oldenburgā esot?

31.XII, pirmdien, Omstedē.

Atkal viens gads ietek mūžības jūrā. Tā pēdējā diena ir dzidri saulaina, ar nelielu salu. Bet nabaga latvju tautai un sevišķi tās cīnītājiem-leģionāriem apvārsnis ir drūms — mākoņos tīts, un pagaidām neredz neviena gaismas stariņa. Kas norisināsies tepat Vesterburā — grūti iedomāties. Nobijušies no Minsteres nometnes, kurp bijis jādodas paredzētās atvaļināšanas vietā 10.I., arī virsnieki sākot izklist. Dzird, ka no nometnes nozuduši jau grupas komandieris O. un viņa vietnieks B. Sāks mukt projām arī zēni. Baidos, ka nolūkā sadabūt civīlietērpus, viņi nesāk tos meklēt nelegālā ceļā pie iedzīvotājiem. Ar tādu noskaņojumu un tādos apstākļos jā sagaida jaunais 1946. gads, kas pagaidām, plīvura pārklāts, nekā laba mums nesola. Baidos, vai Maskavas konferencē par mums nav kauliņi mesti, vai mēs neesam atdoti boļševikiem . . . »Libekas Vēstnesis« 62. numurā ziņo no Londonas, ka Apvienoto nāciju komisija kara noziedznieku sodīšanai publicējusi 16 sarakstus ar 1080 vārdiem. Lai nekaitētu apcietināšanas iespējām, vārdus vēl slēpj. Kas var zināt, vai tur nav arī mūsu tautieši un to skaitā arī es, jo boļševiki vēl no

1920. gada uzskata mani par kaŗa noziedznieku tāpēc, ka esmu cīnījies pret boļševikiem?

Pavelkot svītru vecajam gadam, redzams, ka brīvība savu seju vienmēr vēl kautrīgi aizklājusi.

Bet Vācijā notiek galīga nacionālsociālisma režīma likvidācija. Briesmu lietas tiešām šis režīms ir plānojis ne tikai pret vācu tautu, bet pret visu pasauli. Kaut kas neiedomājams ir perinājies tā vadoņu galvās. Nekas nav bijis paredzēts visas cilvēces labklājībai, nekas — gaišākai nākotnei. Bet tikai terors, naidis, asinis, slepkavības bez gala, bez mēra. Nedod Dievs, ja Vācija pirmā gājienā būtu guvusi uzvaru. Verdzība, verdzība un atkal verdzība . . . Tā būtu balva Eiropas tautām par piedalīšanos cīņās. Cilvēce var būt pateicīga sabiedrotiem par glābiņu no šīs verdzības un posta, bet cik daudzām tautām atpestīšanas stunda neatnāca! Austrumos — Ķīnā kaŗš turpinas, Japānā paredzama ķeizara atkāpšanās par labu mazgadīgam dēlam, kuŗu amerikāņi vēlētos uzaudzināt savās skolās humānitātes un iecietības garā . . .

Visā pasaulē dzīves standarts stipri pazeminājies. Tehnika gādā par jauniem cīņas un aizsardzības līdzekļiem, un atombumba ir cilvēku rokās nokļuvusi dažus gadu simteņus par agru. Jo morāle un cilvēku garīgā stāja ir noslidējusi pārāk zemu, lai šo »rotallietīņu« neizlietotu bīstamiem eksperimentiem. Ko gan dos mums jaunais gads?

PIEZĪMES DIENAS GRĀMATĀ 1946. GADĀ

1.I, otrdien — Omstedē.

Jauna gada rīts, sauss, vēss, bet apmācies; saules nav. Manā veselības stāvoklī nekādu pārmaiņu — asa sāpe kājā. Bija atnācis arī Dr. Čakārnis un māsa Kadaševska (ja neklūdos). Bija arī citi apsvaicēji — Abakuks, Vīdzirkste, Zariņš, Samtiņš, kādas darba rotas komandieris un citi. Nupat saņēmu vēstuli arī no L. S. Kr. galvenās valdes priekšsēža Spr. Paegļa kunga no 20.XII.45., pa daļai kā atbildi uz manu rakstu par Sandbosteles nometnē palikušajiem maj. Ameriku un kar. Naduševiču. Paegle apraksta savas gaitas un to, kā Augustusburgā viņu ar ģimeni pārsteiguši bolševīki. Viņa sieva ar vecāko meitu un tās ģimeni palikusi pie krieviem, bet pats ar jaunāko meitu — kopā 9 latvieši — ar rokas ratiņiem caur Saksiju un Tīringu, veicot ap 500 km, nonākuši 22.VI Fuldā. Augustusburgā palikušie latvieši augstā nosūtīti no Chemnicas caur Koveļu uz Rīgu ... Abakuks pastāstīja, ka viņa brālis braukšot uz šejieni kopā ar J. Mieža kungu. Tas būtu labi, viņi varēs pastāstīt, kas notiek dienvidos un kā stāv ar latviešu lietām. Arī personas apliecību varēs sagādāt un varbūt nogādāt mani no šejienes kur citur.

2.I, trešdien — Omstedē.

Vakar vakarā ieradās J. Niedras brālis, kuŗš šorīt ap plkst. 5.00 braucot uz Libeku. Uzrakstīju brālītim īsu vēstulīti. Kamēr rakstīju, ieradās vēl kāds kungs un nodeva man paciņu no mājām un māc. Abakuka vēstuli, kuŗā paziņo, ka šodien pie manis ieradīšoties plkv. Plensners ar kapt. Reinfeldu. Pielikta klāt arī personas apliecība no Libekas. Paciņā bez jaukām lietām atradu arī gaŗu jo gaŗu Zelmas vēstuli. Labā dvēsele gribētu, lai es braucu turp, bet ja ne — gribētu braukt pie manis un mani kopt, bet ne vienu ne otru es pašreiz akceptēt nevaru.

Slimības dēļ nevaru braukt, nezinašanas dēļ kur palikšu, nevaru viņu saukt pie sevis. Zelma min arī par Induļa pārvietošanu uz Heiligenhäfenu no Ratceburgas. Rakstu brālītim, lai iesniedz lūgumrakstu par atbrīvošanu ārstēšanai un pielieku klāt vēstuli, kuŗu es Induļa lietā rakstīju kādam angļu virsniekam — kapt. Partridge'am. Lūk, šīs vēstules saturs:

Kaŗa gūstekņa Kārļa Induļa Bangerska lietā

K. I. Bangerskis, dzimis 1926. g. Latvijā, Rīgas apriņķī, 1941. g. rudenī iestājās Rīgas valsts arodu skolā ar 4-gadīgu apmācības kursu. 1944. g. pavasarī viņš, kā arī visi 1926. g. dzimušie jaunekļi, saņēma policijas rīkojumu noteiktā dienā ierasties uz reģistrāciju sakarā ar iestāšanos darba dienestā. Rīgas prefektūrā piederīgiem paskaidroja, ka iestāšanās darba dienestā esot gan brīvprātīga, bet uz reģistrāciju ierašanās esot obligāta.

Ejot uz reģistrāciju, K. I. Bangerskim, kas dzīvoja pie manis, iedevu līdz rakstu, ka viņš nevar tikt iesaistīts darba dienestā, jo tikko ir pārgājis uz III kursu, kuŗu beigs 1944. g. rudenī, bet pilnu skolas kursu 1945. g. beigās. Rakstam pievienoju arī skolas apliecību.

Atgriezies no »reģistrācijas«, zēns stāstīja, ka nekāda brīvprātīga pieteikšanās tur nav notikusi. Pēc ierašanās visiem zēniem atņemtas pasēs un tanīs iespiests zīmogs, ka tie iestājas darba dienestā. Daži gan mēģinājuši protestēt, bet uz piedraudējumu arestēt — piekāpušies. Tā arī B. nokļuva darba dienestā.

Par notikušo patvarību ziņoju kā iekšlietu, tā izglītības ģenerāldirektoriem, kuŗi no savas puses, cik zīnu, iesniedza protestu ģenerālkomisāram, bet rezultāti izpalika.

Ar notikušo faktu daudzi vecāki samierinājās, jo savus vēl nepieaugušos zēnus labāk redzēja aizejam darba dienestā nekā uz fronti.

Darba dienestā jaunieši visu 1944. g. vasaru nostrādāja nocietinājumā darbos Kurzemē (pie Iecavas) un tikai pēc kāda uzlidojuma, kuŗā bija vairāki cietušie, viņus pārvietoja uz Rīgu un no turienes uz Vāciju.

1944. g. novembrī, apmeklējams Latviešu leģiona 1. divīziju (15. Waff.-Grenad.) Vācijā, atradu darba die-

nestā iesauktos jaunekļus tur kā vienkāršus strādniekus pie divīzijas novietnes izbūves darbiem.

1945. g., ja nemaldos, februārī, saņēmu ziņu, ka K. I. Bangerskis un pārējie jaunekļi ieskaitīti divīzijā par karavīriem. Tanī laikā es jau biju iesniedzis Berlīnē protestu pret latviešu iesaukšanu kara dienestā Vācijā, ko izdara vācu iestādes, aizrādot, ka tikai Latviešu zemes pārvaldei vai tās pilnvarā man kā ģenerālinspektoram ir šīs tiesības. Saņēmu paziņojumu, ka šo manu protestu ievēros, bet drīz sākās straujais krievu uzbrukums, un arī latviešu 1. divīzija tika ierauta cīņās.

1945. g. 10. aprīlī ieradies Vācijā, atradu K. I. Bangerski Leģiona stābā Gistrovā galīgi novārgušu, tikko izkļuvušu no kāda ielenkuma starp Dancigu un Svinemindi. Atvaļinājumā pie vecākiem jauneklis saslima un tika ievietots sākumā Šverīnas latviešu lazaretē, pēc tam Libekas pilsētas slimnīcā, kur tam konstatēja atklātu tuberkulozi.

Pateicoties tuvumā dzīvojošo vecāku atbalstam ar pārtiku, jaunekļa veselība sāka uzlaboties. Tad kādā dienā, kā vecāki raksta, angļu karavīri K. I. Bangerski pārveduši uz Niendorfā slimnīcu (apm. 25 km ziemeļos no Libekas), bet novembra pirmajās dienās viņu no turienes pārvietojuši uz Ratceburgu, kas atrodas uz pussalas ezera vidū dienvidos no Libekas.

Vecākus vairs pie dēla nepielaiž, un viņi nezina, vai viņš ievietots slimnīcā vai vienkārši kādā nometnē vai apcietināšanas vietā, kur uzturēšanās ar tuberkulozi slimajam jauneklim var kļūt liktenīga.

Viss tas K. I. Bangerska vecākus ļoti uztrauc, un viņi nevar saprast, kādu noziegumu un kad viņu dēls, kurš 1944. g. ar varu tika izrauts no skolas sola, varēja pāstrādāt, atrazdamies visu laiku — sākumā darba dienesta priekšniecības, vēlāk militāro priekšnieku rokās. Nekādā partijā, nedz politiskā organizācijā Bangerskis nav sastāvējis. Tomēr noziegumam jābūt ļoti smagam, ja vecākus pie slimā bērna nepielaiž.

Izņemot konkrēto K. I. Bangerska jaunās slimības gadījumu, līdzīgā stāvoklī, jādama, atrodas ja ne visi, tad liela daļa 1926. g. dzimušo latviešu jaunekļu. No skolas sola, cauri kara mašīnerijai izgājuši, viņi tagad atrodas

apcietinājumā visstingrākā izolācijā, kaut liktos, ka šiem jaunekļiem būtu jādod iespēja nobeigt iesākto izglītību, bet slimajiem — iesākto ārstēšanos.

Bet var jau būt ļoti nopietni iemesli, kas rietumu sabiedroto militāro varu spiež rīkoties ne tā, kā latviešu sabiedrība un jaunekļu vecāki to vēlētos. Šo iemeslu nezinašana lai būtu attaisnojums arī šim manam rakstam.

R. Bangerskis

Vakar visu pēcpusdienu un vakaru pavadīju pie Samtiņiem. Kundze ļoti novājējusi, slima. Ilga, meita — dūšīga. Priekš 3 dienām ienācis angļu ģenerālis ar adjutantu. Ģenerālis prasījis: »Vai jūs arī zināt, ka nākošā gadā jums būs jābrauc uz dzimteni?« Uz to Ilga Stiprais atbildējusi: »Kamēr tur ir pašreizējā iekārta, mēs esam gatavi braukt visur kur, tikai ne uz dzimteni.« Tas angļu ģenerāli satraucis, un viņš no Samtiņa dzīvokļa izgājis. —

Vēla nakts; paspēju uzrakstīt vēstules brālim, Zelmai un J. Mieža kungam. Pēdējam pielieku klāt arī norakstu vācu valodā no mana iesnieguma projekta K. I. Bangerska un vispār 1926. g. dzimušo latvju jaunekļu lietā. Ne Plensners, ne Miežis nav ieradušies, bet ir atbraucis kapt. Reinfelds, kuŗš aizbrauca uz Tērvetes nometni uz naktsmītni. Tāpēc arī es sēdu tik ilgi un rakstu vēstules, lai rītā nebūtu daudz ko rakstīt. Bezgala žēl, ka nevaru izmantot vieglā auto ierašanos un aizbraukt. Bet neko darīt, vispirms jāremontējas pašam, lai varētu kustēties bez citu palīdzības.

3.I, ceturtdien — Omstedē.

Šorīt steidzu uzrakstīt vēl vēstuli plkv. Plensneram, bet tad jau arī Reinfelds bija klāt un vēstules bija jānodod. Tā, nu esmu atkal atgriezts uz laiku no savējiem, no Libekas. Libekiešiem jāpārejot uz nometnēm visiem, kuŗi vēloties saņemt UNRRA's palīdzību ... Šodien man ir piedāvājums pievienoties citiem, kas pāriet uz citiem dzīvokļiem. Tādu ir pagaidām 3, bet katram ir savi mīnusi, par kuŗiem šeit negribu izteikties. — Šodien ir baumu diena: vieni saka, ka transporta līdzekļi no Amerikas jau esot ceļā, lai latviešu bēgļus no amerikāņu zonas nogādātu Amerikas savienotajās valstīs. Citi stāsta par optimistiskām vēstulēm no Anglijas un Zviedrijas. Sūtnis Zariņš rakstot, ka,

Baraka 41 Omstedes bēgļu nometnē Oldenburgā, kurās 12. istabā dzīvoja ģen. Bangerskis līdz sava mūža beigām

Ģenerālis pie sava darba galda Omstedē 1952. gada vasarā. Šeit tapusi arī viņa mūža atmiņu lielākā daļa

*Generālis ar savu
brāli Ernestu Ban-
gerski*

*Generālis ar savu adop-
tēto audžu meitu Zelmā
Bangersku, dzim. Siliņu*

ja līdz šim viņam bijušas šaubas, vai varēšot savus kauliņus noguldīt dzimtajā zemē, tad tagad viņam vairs šo bažu un šaubu neesot. Optimistiskas ziņas nākot arī no Zviedrijas . . .

4.I, piektdien — Omstedē.

Kājas sāpju dēļ dienu pavadīju gultā. Vakarā ieradās māc. Abakuks ar Briča kundzi. Bijuši Sandbostelē, no kurienes maj. Ameriks jau pārvietots uz Minsteri, kurp bija paredzēts pārvest arī visu Oša grupu, kuŗas nu Sandbostelē nebūs. Vietējā laikrakstā paziņojums, ka tiekot sperti soļi bēgļu un deportēto pārvietošanai uz ASV. Igaunī noklausījušies kādu radio ziņu, ka repatriēto igauņu novietošana neesot iespējama Igaunijā, jo Baltijas valstu liktenis vēl neesot izšķirts. Tāpēc igauņus novietojoņt Ļeņingradas rajonā.

5.I, sestdien — Omstedē.

Visu nakti gaudoja stiprs vējš. Briča kundze stāstīja, ka plkv. Zeltiņu bijis paredzēts izdot krieviem uz viņu pieprasījumu tiesāšanai par to, ka viņš it kā licis apšaudīt daudz vilcienu un pavēlējis sievietes un bērņus dzīvus aprakt Kurzemē. Atradies arī pāris latviešu liecinieku. Zeltiņš pats guļot slimš un bez Briča kundzes kā Latvijas Sarkanā krusta pārstāves iestāšanās par labu Zeltiņam nez kā būtu viņam gājis. Tagad »liecinieki« tikuši nopratināti par jaunu, un angļi solījušies Zeltiņu pašī tiesāt. Esot arī pieteikušies 4 liecinieki par labu plkv. Zeltiņam, tā ka cerams, ka viņu izdosies no boļševikiem paglābt . . .

Mācītājs Abakuks šodien aizbrauc uz ziemeļiem, Briča kundze uz Libeku. Abakuka brālis domā, ka ap plkst. 10—11 man būtu drusku jāaizbrauc . . .

Ar stipru novēlošanos noietnē saņemts »Latvju domas« 29. XI.45. g. Nr. 6, kuŗā starp citiem rakstiem citēts Zviedrijas latviešu laikrakstā »Latvju Ziņas« ievietotais raksts »Atveseļošanās iespējas«. Tanī sākumā aizrādīts, ka latvieši bēgļu gaitās un emigrācijā kļuvuši par politikāņiem, kuŗi nodarbojas vairāk ar pagātnes lietām un kārtu dažādus vecus rēķinus. Labākie no emigrantu vidus, noklausoties šinīs strīdos, sakot: »Vai tiešām nevarētu reiz atmest vecās lietas un vairāk domāt par nākotņi?« Autors piekrīt, ka vajadzētu reiz pavilkļt svītru zem »pagātnes rēķiniem un norēķiniem«. Bet tas varot notikt tikai ar 3 noteikumiem: 1. Lai tas ietu pāri visai nesennai pagātnēi; 2. lai

galīgi norobežotos no tiešām netīra latviešu elementa, un 3. lai prastu atbīdīt pie malas cilvēkus, kuŗi galīgi neder šim laikam, un lai tie atrautos klusā un mierīgā eksistencē, nebojājot latviešu emigrantu reputāciju un nākotnes izredzes.

Kas attiecas uz pirmiem divi punktiem, tad tas nu būtu skaidrs bez sevišķiem paskaidrojumiem, kaut arī tie ir pievienoti...

6.I, svētdien — Tērvetē pie Oldenburgas.

Viss iet kā kinofilmā. Pati par sevi jau ir Westeraccumersiel lieta, kur, kā man stāstīja, viss briesmīgā kārtā pazūd, bet jau rīt, t. i. pirmdien, tur tiks padots pirmais ešelons neesošu cilvēku pārvietošanai uz Minsteres nometni. Tas var izsaukt zināmu sarakstīšanos un pat nepatīkšanas ne tikai latviešu lietu kārtotājiem, bet arī angļu komandantūrām un UNRRA's vadībai. »Biedru« uzstāšanās rezultātā var notikt pat vispārēja nometņu kontrole. Sakarā ar to bija paredzēts, ka arī es no tikumu vietai tuvās Oldenburgas nozudīšu. Bet nu daži apstākļi spieda to izdarīt pēkšņi šorīt.

Tā kā man nebija nevienas apliecības ar fotografiju, jo Latvijas pasi (Latvijas ģenerāļa formā) man atņēma angļu iestādes jau Goslārā un atpakaļ neatdeva, tad jau tūliņ pēc ierašanās Omstedē mēģināju nokļūt pie fotografa. Bet izrādījās, ka abi Oldenburgas fotografi līdz 2.I.46. bija slēgti. Tad man atsūtīja kādu fotografu uz baraku, kuŗā biju apmeties, un mani no fotografēja un apsūtīja uzņemumus drīzumā nokopēt. Priekš 3 dienām man apliecības atnesa Ab., bet fotografijas vēl neesot gatavas. Vakar vakarā fotografs man atnesa 2 fotouzņemumus, ne sevišķi labus, un teica, ka man jādodot viņam apliecības, lai Abakuks varētu pielikt arī zīmogus. Es fotografam dokumentus iedevu. Tad viņš vēl jautāja: »Vai es jūsu labā nevaru vēl ko darīt?« Jautāju, kādā ziņā viņš to varētu? — »Nu,« viņš teica, »es varētu būt izpalīdzīgs pie dažādu dokumentu, piemēram, pie atļaujas sastādīšanas izbraukšanai uz citu nometni.« — »Man nekas nebūtu preti pret tādu apliecību, ja tā nepieciešama. Izgatavojiet.« — »Bet uz kurieni jūs domājat braukt?« — Pateicu, ka domāju doties uz Hāmelnas rajonā esošo nometni, kur par komandantu ir J. Paegle; iedevu arī Paegles adresi. Tik tuvredzīgs un naīvs es biju.

Vakarā vēlu, kad jau gulēju, no koncerta sarīkojuma atstei-

dzās pie manis A. un teica, ka esam pielaiduši lielu kļūdu, uzticēdamies nepazīstamajam fotografam. Viņš, A., tikko saņēmis brīdinājumu pret šo kungu un sācis viņu iztaujāt. Pēdējais atzinies, ka Oldenburgā esot 2 kungi, kuŗi par Bangerski interesējoties un ka ar šiem kungiem viņam esot svētdien, t. i. šodien, pilsētā nolikta satikšanās. Uz jautājumu, kur viņš ar šiem kungiem iepazīsies, fotografs atbildējis, ka Padomijā jeb padomju okupācijas laikā viņi viens otram esot izpalīdzējuši un tur arī sapazinušies un sadraudzējušies. Ja tik šis fotografs nelielās un nemelo, tad skaidrs, ka viņš strādā »biedru« interesēs un ir viņu izlūks, kuŗš arī visu Vesterbūrā nofotografēto karavīru attēlus nodos saviem maizes devējiem . . . Vakarā likos gulēt ar domu, ka »rīts gudrāks par vakaru«, bet šorīt agri nenogurstošais Ab. bija klāt ar savu brāli māc. A. un Tērvetes komandantu Sproģi, pie kuŗa tad arī uz dažām stundām aizbraucām. Tagad, pabrokastojis, rakstu piezīmes Sp. istabiņā, kamēr māc. Ab. un visi nometnes iemītnieki aizgāja uz dievkalpojumu. Šorīt nolūdzu Debesu Tēvu arī es, nobeidgams ar vārdiem: » . . . tomēr ne mans, bet Tavs prāts lai notiek!«

Cik bezgala izpalīdzīgi tomēr ir daži mūsu tautieši par spīti viņiem pierakstītai patmilībai, egoismam kā stipras individuālītātes izpausmei un strīdiem. Barakā, kur nodzīvoju vairākas dienas, man ļoti daudz izpalīdzēja Leiša ģimene: kungs ar kundzi, vecā māte, Dr. Nīgaļa kundze, Zaula kungs ar meitu Tamāru. Bet par visām lietām brāļi Abakuki. Ko tik māc. Abakuks nav darījis kaŗavīru un bēgļu labā! Simtreiz, varbūt, šķērsojis Vācijas teritoriju, sevišķi no Libekas uz dienvidiem un tagad uz Vesterbūru un atpakaļ. Viņa brālim jau ir šaurāks darba apjoms, bet arī viņš nenogurstoši, un, ja vajadzīgs, pat nakts laikā ir gatavs atdot sevi visu lietai, kuŗu viņš atzīst par labu. To nekad nedrīkst aizmirst, ka abi brāļi ir īsti cinītāji tautiešu labā.

8.I, otrdien — Oldenburgā, Vanaga kundzes dzīvoklī.

Svētdien, 6.I pēcpusdienā, jau devāmies tālāk un pārvietojāmies uz šo dzīvokli, kur mani ļoti laipni uzņēma dzīvokļa saimniece Vanaga kundze; ar saviem 2 bērniem viņa apdzīvo 2 istabiņas. Tā nu pagaidām es te dzīvoju un gaidu gaisa noskaidrošanos. Gribētu, lai manu stāvokli legālizē vismaz pie angļu militārām iestādēm.

12.I, sestdien — Oldenburgā, Vanaga kundzes dzīvoklī.

Rīt būs nedēļa, kamēr esmu šeit, bet vēl neko neesmu izdomājis par dzīvi — kur un kā palikt, jo šinī dzīvoklī vietas nebūs. Nupat no Emdenas negaidīti ieradās mājas mātes māsa, kuŗa te paliks visu nedēļu atvaļinājumā.

15.I, otrdien — Padeligē.

Sagadišanās spieda mani no Oldenburgas izbraukt: saimnieces māsas atbraukšana radīja grūtības ar manu novietošanos tur, un J. Mieža atbraukšana kopā ar Plensneru un Andersonu padarīja iespējamu došanos pie savējiem. Apstājāmie pa ceļam Hamburgā, kur izlaidām Andersonu, bet uzņēmām Alfr. Bērziņu. Ap plkst. 22 nokļuvām Padeligē, kur sastapu visus savējos: brālīti ar ģimeni, Zeltu un arī Luciju. Saimnieki ļoti laipni man ierādīja istabu apakšstāvā, kur jau kādreiz biju mitinājies dažas naktis.

Brālis ir drusku vājāks nekā toreiz, kad mani apmeklēja Vesterbūrā. Indulis nesen tik ieradies no slimnīcas. Esot it kā uzlabojies. Brāļa sieva drusku novecojusi, bet turas braši, kaut stipri nervoza. Vija augusi nav, bet liekas nopietnāka un lēnāka.

Vakar uzrakstīju Ieviņai vēstuli, tikai īsi un vispārējos vilcienos, ka esmu šeit, un lūdzu, ja iespējams, dabūt no Dr. Kiršentāla atsaukumi par Dr. Marnicu, kuŗš lūdz apliecību par lojālu izturēšanos pret latviešiem savā laikā Latvijā, kad viņš tur ieņēmis atbildīgu amatu.

16.I, trešdien — Hof Padeligē.

Vakar J. Miezis, Dr. Lediņš un plkv. Karlsons ieradās pie manis jau krietni pavēlu. Doktors manu slimo gurnu un kāju neapskatīja, jo viņš mani jau agrāk ārstējis. Viņa domas ir, ka slimnicā nebūtu vērts iet, bet vaina būtu jāapstaro. To varot izdarīt, braucot pie kāda vācu ārsta Libekā.

Izbraucām uz pilsētu, pa ceļam iegriežoties arī policijas iecirknī, kur man pateica, ka bez dzīvokļa īpašnieka atļaujas nevarot pārrakstīt no vienas vietas uz otru. To lūdzu izdarīt Reinfeldu.

Tad apstājos pie kapiem, kur uzmeklēju savas mīlās māmuliņas kapu. Kapiņš sēžas, plāksnīte no pamata noslidējusi. Nabaga mana māmuliņa, vai Tu juti, ka biju pie Tevis un lūdzos:

»Piedod man, piedod man, mīļo māmucīt, ka nebiju klāt pie Tevis pēdējā stundiņā« ...

17.I, ceturtdien — Hof Padeligē.

Libekā runā, ka sabiedrotie atzinuši Baltijas valstu pievienošanu Padomju Krievijai. Ja tas tā, tad latviešu bēgļu un karavīru stāvoklis ārzemēs — Vācijā un Zviedrijā — kļūst tiešām kritisks. Kur lai viņi paliek un kas lai ar viņiem notiek? Kaut kur lasīju, ka pieņemts lēmums — ar visādiem līdzekļiem ietekmēt latviešu atgriešanos dzimtenē. Varu iedomāties, kādi šie līdzekļi var būt. Bet kur nu tā humānitāte, kuŗas vārdā sabiedrotie cīnījās un nesa asiņainus upurus?! Norakstījis vēstules Vanaga kundzei uz Oldenburgu un Veltai Tomai-Skujai uz Mannheimu, abi ar Induli izgājām pastaigāties pa mežu, kur šo to viņam pastāstīju par garīgo pasauli un par personīgiem piedzīvojumiem šinī plāksnē.

18.I, piektdien — Hof Padeligē.

Jauks rīts. No Reinfelds vēl nekādu ziņu par manu pierakstīšanos. Ja arī šodien nekādu atbildi nesaņēmu, tad pārtikas kartiņas nedabūšu. Oldenburgā gāja drusku citādāk. Bet — pacietību.

22.I, otrdien — Hof Padeligē.

Vakar Reinfelds atveda pārtikas devu par notecējušo nedēļu. Tādēļ bij mazas nesaskaņas ar Zelmu. Zelma apraudājās, kā man ļoti žēl. Viņa taču gribētu to vislabāko un es negribu nekā slikta, bet es labāk iztiekšu kādas dienas pavisam neēdis nekā plēšos par kādu nokavētu vai palaistu nedēļas devu.

26.I, sestdien — Hof Padeligē.

Trešdien kopā ar Reinfeldu aizbraucām uz NK telpām, kur paņēmām kā tulku Caunes jaunkundzi un devāmies uz saimniecības pārvaldi, bet tā izrādījās slēgta. Nākošā dienā visas lietas nokārtojās labi. Wirtschaftsamt'a ierēdnis, pārliecinājies par manu identitāti, kartiņas izsniedza bez vārda iebilduma.

28.I, pirmdien — Hof Padeligē.

Vakar māmiņai bija vārda diena, uz kuŗu labos laikos, kad dzīvojam Latvijā, saradāmies visi bērni un kopīgi to svinējām.

Nebija jau nu tās nekādas sevišķas svinības, jo mēs ar brāli turklāt nekā nedzeram. Bet sirsnības un mīlestības bija diezgan. Vakar man sevišķi stipri sāpēja kāja un gurns un tāpēc aizstaigāt pie māmiņas kapa nevarēju. Turp aizgāja brālis ar brāļa sievu, bet es uz galdiņa uzstādīju māmiņas man dāvāto fotogrāfiju un, pakļājot zem tās kabatas lakatiņu, kuŗu māmiņa līdz pēdējam bija lietojusi, fotoattēla priekšā noliku viņas apglabāšanas dziesmiņas. Abās pusēs novietoju vāzītes ar ziediem. Tad lūdzu par māmuliņu un biju ļoti saviļņots.

Vakarā ieradās viesi — J. Miezis ar Plūmes jaunkundzi. Pieaicināju brāli ar brāļa sievu, un nosēdējām pie kafijas līdz plkst. 9.00. Miezis stāstīja, ka bijuši iebraukuši J. Niedra, Grosbergs un vēl kāds no Detmoldas un vēlējušies saņemt auto, rakstāmmašīnu, archīva materiālus un naudu. Pieprasījuši, lai LNK deklarējot, ka tā savu darbību izbeigusi un lai pārtraucot »Libekas Vēstneša« izdošanu NK vārdā. Miezis esot atbildējis, ka auto un rakstāmmašīnu nodot nevarot, tās esot vajadzīgas Šlēzvig-Holšteinas apgabalam, tā komitejai. Naudu, kas paredzēta, varot nodot, bet nevarot deklarēt darbības izbeigšanu, lai nepaliktu tukša vieta, jo LCK neesot angļu atzīta. »Libekas Vēstneša« koncesija esot uz LNK vārda; ja prasīšot jaunu koncesiju — varot tādu nedabūt un varot atņemt to pavisam. Tā tas arī palicis. Apsolījuši, ka drīzumā apstiprinājums būšot. Pēc naudas atbraukšot. Atvedīšot arī zīmogus, lai pases varētu izsniegt LCK vārdā, jo M. jautājis, kas tad izsniegsot pases, ja NK darbību izbeigšot.

Šodien ieradās pie manis A-ks un teica, ka būtu jāpadomā par novietošanos šeit ... Negaidot iebraucis Goldmanis, kas meklējis A. Goldmanis braucot it kā šeit kopā ar mūsējiem darbiniekiem izstrādāt noteikumus par karavīru aprūpi. Paredzēta visu iestāžu, kas ar to nodarbojas, apvienošana.

1.II, piektdien — Hof Padeligē.

Vakar no paša rīta pie manis ieradās prof. Fr. Gulbis, J. Miezis un Al. Plensners. Gulbis steidza pateikt dažus atvairināšanas vārdus par to, ka agrāk mani neesot apmeklējis. Tad jautāja, ko darīt ar viņam izdoto pilnvaru, vai paturēt kā piemīņu pie sevis, vai nodot archīvā. Teicu, ka ja jau viņš, kā pats pirms izteicās, ir uzdevis NK likvidēt, tad dokumentam vajadzētu atrasties pie likvidācijas dokumentiem. Tad Gulbis

vēl teica, ka visa darbības norise laikā pēc manis esot sīki protokolēta. Šos protokolus es neesmu redzējis. J. Miezis izteicās, ka viņš protokolus sakārtošot un man parādīšot. Tad vēl Gulbis mani brīdināja no varbūtējas ierašanās Detmoldas Hāmelnas rajonā, ko viņam licis man pateikt kāds »draugs«, kuŗa loma visā manā lietā vēl nav skaidra. Tā kā Gulbis steidzās uz Hamburgu atpakaļ, jo esot daudz ko darīt sakarā ar Universitātes nodibināšanu, tad neko daudz nevarējām pārrunāt. Al. Plensneru lūdzu palikt vēl kādu dienu, lai nokārtotu arhīva jautājumu. Bet arī tas steidzās no Libekas uz Hamburgas pusi pie savas ģimenes.

2.II, sestdien — Hof Padeligē.

Vakar »Libekas Vēstneša« 100. numurā diezgan droši izpaužas pretboļševistiska nostāja, sevišķi citējumos no »Londonas Avīzes«. Arī apsveikumā, ko angļu capt. McLead's 820 Det. Mil. Gov. piesūtījis laikraksta atbildīgajam redaktoram J. Vaiivaram, ir dažas interesantas frazes, piem.: »Šis numurs iezīmē pirmo ceļa posmu no verdzības uz brīvību«. Lai nu Dievs dotu, ka viss tas iezīmētu arī pagriezieni sabiedroto uzskatos par mūsu cīņām, par mūsu karavīriem un viņu taisno lietu. Bet 100. numurs no Londonas Avīzes citē arī rakstu zināmās leģionāru izdošanas lietā Zviedrijā »Cīņa par leģionāriem Zviedrijā«, kuŗš pa daļai apgaismo, kā Zviedrijas valdība varēja nākt uz domām, ka leģionāri izdodami, un slēgt ar Padomiju attiecīgu līgumu. Jā, latvju tautas nelaime jau ir ārkārtīgā nevienprātība un atsevišķu grupu izlēcieni nolūkā izcelt sevi un savus nopelnus, un it sevišķi tad, ja nekādu nopelnu nav, jeb tie ir perinājušies tikai šo vīru galvās.

Kā izriet no »Londonas Avīzē« ievietotā raksta, tad zviedru sabiedrība latviešus silti uzņēmusi, bet tad sākušies uzbrukumi latviešiem kreisajā presē un, cik bijis redzams, tad rakstu autori vai »iedvesmotāji« »nākuši no latviešu aprindām«. Tas visiem bijis skaidrs, ka leģionārus — savas dzimtenes pašai izdzīvošanas sargus, šie »istie latvieši« padarījuši zviedru valdības acīs par fašistisku elementu un rezultātā — kauna darbs, kuŗa apzīmēšanai trūkst vārdu. Zviedru baznīcas pārstāvis, atstāstīdams rakstu »Cīņā par leģionāriem Zviedrijā«, piebilst: »Stokholmas prese bija padarīta klusa šinī jautājumā, un arī valdības paskaidrojumiem bija dziļš pamats: 1) Valdībai ar Padomju sa-

vienību ir līgums, un tas jāpilda; 2) nav runas par bēgļu izdošanu, bet kara gūstekņiem, kuŗi brīvprātīgi cīnījušies pret Padomju savienību; 3) leģionāri ir fašistisks elements, ko saka arī latviešu sabiedrībā redzamas personas un kam valdībai nav iemesla neticēt.« Tik tālu var būt apstulboti šaura un zemiska rakstura politiķi, kuŗi atzīst tikai sevi par vienīgajiem pareizas domas paudējiem un gatavi soļot pār liķiem, lai tikai panāktu savu. Tas ir boļševiku un boļševisma princips: Lai iet bojā 20—25 miljoni centīgāko zemnieku, bet tikai — lai kolhozi būtu visā Padomijā. Cilvēku uzskata tikai kā eksperimenta priekšmetu un paklausīgu vergu.

Tālāk rakstā teikts: »Nevaram sīkumos referēt, ko teica Zviedrijas tieslietu ministrs, kad to apmeklēja latviešu baznīcas pārstāvis Zviedrijā — Dr. H. Biezais, bet vienu varam izlobīt, ka zviedru valdības lēmums ir pārpratoms, kas izriet no nepareizas informācijas. Un to ir devuši zviedru valdības apriņķā pazīstami latvieši. Bet to mēs varam tikai nožēlot.« — Laikraksts ar gandarijumu konstatē, ka »leģionāri ir glābti, ka zviedru valdība atradusi izeju no stāvokļa«. Bet mēs zinām, ka leģionāri tomēr tika izdoti Krievijai, un tas ir Jūdasa darbs; to pastrādājušas mums pa daļai zināmas personas, kuŗas sev grib pierakstīt nezin kādus nopelnus. Ja jau šiem politiķiem, kā to »Latvju Ziņas« Zviedrijā attēlo savās slejās (1945. g. Nr. 58 1.XII, sk. »Nesenās pagātnes dokumenti«; »Bavārijas Latv. Vēstnesis« 1945. g. 10.XII) jau 1943. g. ir bijuši arī pārstāvji ārzemēs, tad jāautā, ko tad viņi ir līdz šim panākuši mūsu tautiešu un leģionāru lietā? Ja panākuši šo nelaimīgo leģionāru izdošanu krieviem, tad tas nav visai maz, drīzāk bezgala daudz. Var jau vēl pieskaitīt Kureļa stāba virsnieku nošaušanu un daudzū kureliešu nosūtīšanu uz koncentrācijas nometnēm. Kaut kādu 16.000 karavīru sacelšanās, kuŗa apspiesta ar nežēlīgiem līdzekļiem, ir šo vīru fantazija, ja ne atklāti meli. Kureļa lietā ir pietiekami daudz dokumentu, kas apgaismo visu šo bēdīgo notikumu no citas puses. Vispirms jau Kurelis, kā godīgs karavīrs, viens no pirmajiem pieteicās brīvprātīgajos, bet netika uzaicināts. Es brīvprātīgi nepieteicos, bet uz tautas pārstāvju aicinājumu gāju. Bet tā jau nu personīga lieta. Tomēr viens ir skaidrs, ka viena uz Zviedriju aizbēgusi grupiņa, gribēdama sev pierakstīt kādus nevienam nezināmus nopelnus pretokupantu kustībā, apmelojusi leģionārus un sagatavojusi viņiem asinspirti

Padomijā. Šīs grupiņas nolūki arī skaidri: gūt visu triju sabiedroto un sevišķi Padomju Krievijas acīs sev labvēlīgu noskaņojumu, lai nākotnē, ja būtu lemts atgriezties Latvijā, varētu citus tiesāt, uzmetoties tautai atkal par kakla kungiem. Viņiem tāpēc jāpierāda, ka leģionāri ir fašistisks elements un pateicības vietā pelna nosodišanu, bet nez, vai nu tas viņiem, šiem politiķiem, izdosies.

Te atkal jāatkārto jau reiz teiktais, ka, lai cik nepilnīga bija Latviešu zemes pašpārvalde, katrs no tās locekļiem ir darījis tautas un Latvijas labā daudz vairāk nekā aizbēgušie pagrīdes darbinieki. Zemes pašpārvalde cīnījās atklāti ar vācu iestādēm pret to rīcību, bet pagrīdnieki, ievēkot daudzus nelaimē un nāvē, panāca tikai to, ka leģionāru vienības bieži vien sadalīja, saskaldīja un pat daļēji atbrūvoja, jo vāciešiem taču nebija noslēpums, ka kaut kāda pagrīdes grupa jauniešus grib ieraut savstarpējā cīņā ar ieročiem rokās. Tas tanīs apstākļos, kādos notika cīņa, kādos bija jādarbojas, līdzinājās bezprātam — pašnāvībai. Pat, ja arī būtu bijis zināms par nacistu briesmu darbiem šeit, Vācijas nometnēs, un par gāzu kamerām, tad leģionāri citādi nevarēja kā tikai cīnīties frontē, izvairoties no katra blakus uzdevuma, kas nesaskan ar īsta kaŗavīra godu. — Tagad es domāju, ka, ja nebūtu no pašām pirmajām maija dienām mēs, t. i. es, sniedzis angļu iestādēm paskaidrojumus leģionāru lietā, tad, varbūt, arī šeit angļu zonā varētu sākumā rasties negaidīti pārpratumi un sarežģījumi. Paldies Dievam, ka šos paskaidrojumus sniedzām par spīti tam, ka man pašam un arī maniem darbiniekiem — kaŗavīriem ar to varēja rasties lielākas nepatīkšanas. Arī Šv. kundze Zelmai teikusi: »Kur gan ģenerālim bijis prāts pašam parakstīt iesniegumus leģionāru lietā? Lai nu tagad pasēž vien aiz dzeloņstieplēm.« Bet vai tad Bl. un Šv. varēja kaut ko lietišķu leģionāru lietā pateikt? To varēju es, kas visu labāk pārzināju, vai arī kāds no maniem stāba priekšniekiem. Bet vai tad nevarētu man pārvest, ka es pats, noslēpies, negribu saviem leģionāriem grūtā brīdī palīdzēt, bet to dara gan kāds mans bijušais pakļautais? Vai tad sabiedrības pārstāvjiem kāds liedza taisīt iesniegumus? Un tādus mutiski vai rakstiski daži »draugi« jau arī ir iesnieguši Zviedrijas valdībai, bet kas no tā ir iznācis, to mēs arī visi labi zinām. Vai to šeit arī vajadzēja gaidīt?

7.II, ceturtdien — Libekā.

Jau 2 naktis un vienu dienu esmu pavadījis pie Kaplera istabiņā. Gribēju te atrast mieru un pastrādāt, bet izrādās, ka dzīvoklī tikai viena istaba apkurināma, un tanī pavada laiku pati dzīvokļa saimniece. Tādos apstākļos ir diezgan grūti strādāt, un es vakar vakarā nebiju sevišķi laipns, ko ļoti nožēloju.

11.II, pirmdien — Hof Padeligē.

Iegriezos pie J. Mieža kunga, kuŗš guļ uz gultas ar temperatūru; tā gan sevišķas bažas vairs nerada — iet uz labo pusi. J. M. mani lūdza iepazīties ar pēdējiem diviem NK protokoliem, kuŗus viņš ierosina arī man parakstīt. Paņēmu tos līdzī uz pagaidu mītni un drusku izkorrigēju. Pirmais protokols attiecas uz manis apmeklējumiem Vesterbūrā un aprobežojas ar savstarpēju informāciju, otrs — pēdējās sēdes noslēguma akts. Tas jau nu gan ļoti bāls, bet pašreizējos apstākļos varbūt arī tas labākais. Nožēloju tik, ka, steigā izlabojot punktu par pāris pateicības vārdiem LNK līdzgaitniekiem, netiku nosaucis J. Niedru un Ēv. Andersonu, kuŗiem neapšaubāmi lieli nopelni LNK darbības laikā. Tas kaut kā jāizlabo ar sevišķu rakstu. J. Miezis teica, ka Alfr. Bērziņš 8. vai 9.II braucot uz dienvidiem, kur 16.II. piedalīšoties Centrālās padomes vēlēšanās (Valdmanis atteicies) un protokolus gribētu paņemt līdzī; tāpēc radās steidzamība un man nebija ne laika, ne tādi apstākļi, lai protokolus izredīgētu. Bez tam man nebija zināms viss iepriekšējo protokolu saturs par laiku pēc manas aizbraukšanas 17.VI. 45. Tātad, izredīgējot tikai pa daļai, abus protokolus piektdien, 8.II., braucot atpakaļ uz Padeligi, ievēdu pie M. kunga un parakstīju. — Atgriezos Padeligē 8.II. vakarā, līdzpaņemot arī LNK protokolus, kas rakstīti manas prombūtnes laikā: Prot. Nr. Nr. 17, 18, 19, 20, 21, 22, 15.III prot. bez Nr. ar Gulbja un Valdmaņa parakstiem; 23, 24, 25, 26, 27. Manai parakstīšanai bija sastādīti protokoli Nr. Nr. 28 un 29. Bet tā kā es no pēdējā protokola vienu punktu, kur runa par kādas tur agrāk nodotas rakstāmmašīnas un nenodotā automobiļa lietām, gribēju izdalīt laukā, tad pēdējam protokolam bij paredzēts Nr. 30, bet ar Nr. 29 Alfr. Bērziņš, J. Miezis un A. Plensners nokārto vēl nenokārtotas lietas un 30. protokols tad nes tīri informatīvas dabas raksturu un pa daļai akceptē notikušo.

Iepazīstoties ar atzīmēs uzskaitīto protokolu saturu, redzama diezgan interesanta aina — kā par visu notikušo pēc manas aizbraukšanas, tā arī par to cilvēku raksturiem, kas notikumos piedalījušies.

23. jūnija sēde ir tīri informatīva rakstura. J. Miezis ziņo: 1) par manu aizbraukšanu uz dienvidiem kopā ar J. Ikši; 2) par Brača ierašanos no fantasta A. Freimaņa, kuŗš savā laikā izteicās, ka jau kopš 10 gadiem, tāpat no 1934. g., strādājot kopā ar vāciešiem un kuŗš tagad lielās, ka viņam esot vislabākās attieksmes ar angļu stāba darbiniekiem; 3) par mēģinājumu atrisināt finansiālas dabas jautājumus un ka Hamburgā angļu finanču virsnieks viņam prasījis: »Kas jums lika braukt?« Reinharda ziņo par grūtībām ar Šverīnas latviešu slimnīcas izvākšanu, kas notikusi tikai daļēji. A. Gulbis ziņo par braucieni uz 8. korpusa stābu leģionāru atbrīvošanas lietā.

Tālāk Miezis ziņo, ka saņemti norādījumi visiem triju Baltijas valstu Nacionālo komiteju pārstāvjiem:

1. Visas 3 tautas (īgaunī, latvieši, lietuvieši) atzītas par nekarojošu valstu piederīgiem.
2. Nacionālās komitejas nedrīkst nodarboties ar politiku.
3. Nedrīkst dibināt arodbiedrības.
4. Sarīkojumi organizējami tikai ar Militārās pārvaldes piekrišanu.
5. Informācijas sanāksmes drīkst notikt ne plašākas par 12 cilvēkiem tanīs.

Tālāk 27.VI sēdē Dr. J. Ikše ziņo par manu aizturēšanu Goslārā un nolemj, ka Fr. Gulbim jādodas pie manis pēc norādījumiem. Interesants ir P. Reinharda ziņojums par braucieni kopā ar A. Bļodnieku, kuŗu Reinharda kā valodu pratējs pavadījis pie 8. korpusa stāba. Brauciena mērķis bijis runāt par gūstekņiem. Attiecīgais virsnieks 8. k. stābā atbildējis, ka varot runāt tikai par civiltēģiem. Tātad, neievērojot to, ka Reinharda jau iepriekšējā sēdē ziņojis par braucieni kopā ar A. Gulbi uz 8. korpusa stābu tai pašā lietā (to gan ziņo 23.VI. A. Gulbis), notiek vēl Bļodnieka brauciens ar Reinhardu tai pašā lietā vai nu dienas 3 pirms vai pēc brauciena ar A. Gulbi. 8. korpusam ir ko lauzīt galvu, ar ko sarunāties un kā vārdā uzstājas Bļodnieks. No otras puses — ja jau Reinharda ir LNK darbi-

nieks, jo piedalās arī sēdēs, tad nu bez iepriekšējas sarunāšanās ar LNK nevajadzētu braukāt tikai tulka lomā arī ar citiem kungiem un vēl sevišķi ar opozīcijas pārstāvjiem. Bet R. jau meklējas arī citur, piem. Oša kabinetā.

7.VII. sēdē (prot. 19) Fr. Gulbis ziņo par no manis saņemto pilnvaru un ka pārrunās ar tautiešiem tuvumā un tālumā (?) viņš guvis iespaidus, ka viņš varēs veikt savu uzdevumu tikai ar noteikumu, ka par LNK darbības uzdevumu stāda jaunas LN padomes sasaukšanu; tā veidotu jaunu Nacionālo komiteju, kuŗa pārņemtu visus tagadējās LNK aktīvus un pasīvus. Sakarā ar to viņš uzrakstījis man vēstuli, kuŗā prasa manu piekrišanu šādai rīcībai. Negātīvas atbildes gadījumā viņš, Gulbis, savas pilnvaras nodod man atpakaļ. Tālāk Fr. Gulbis domā uzaicināt LN komitejā prof. T. Celmu, Dr. med. N. Vētru un Alfr. Bērziņu. Komiteja ziņojumu pieņem zināšanai un pievienojas prof. Fr. Gulbja uzskatam.

16.VII. 45. sēdē (prot. 20) prof. Gulbis ziņo: 1) par R. Liepiņa ierašanos no dienvidiem, kur viņš amerikāņu darbības zonā atjaunojis Sarkanā krusta darbību un uz kuŗa lūgumu LNK piešķir RM. 10.000 pabalsta Liepiņa rīcībā. 2) par braucieni pīe 8. korpusa stāba gūstekņu (Neuengammā nometnē) lietā.

Tālāk (p. 4) prof. Gulbis ziņo par notikušo apspriedi ar no dienvidiem atbraukušiem latviešu pārstāvjiem: A. Valdmani, Alfr. Bērziņu, Lejiņu-Leju un Dravnieku. Apspriedes rezultātā nolemts, ka prof. Fr. Gulbis un A. Valdmanis, saziņā ar dažiem latviešu sabiedrībā lielu autoritāti baudošiem sabiedriskiem darbiniekiem, izraudzīs kandidātus visus latviešus apvienojošai Nacionālai komitejai, kuŗa varētu tikt uzskatīta par tagadējās Nacionālās komitejas pagaidu tiesību ņēmēju.

Laikam opozīcija, kuŗā ietilpst arī Fr. Gulbja kungs, šādu komitejas sastādīšanas veidu atzīst par pilnīgāk atbilstošu demokrātiskiem principiem nekā Potsdamā radītās komitejas sastādīšanu.

Tālāk prof. Gulbis paziņo, ka uz viņam piešķirto pilnvaru pamata viņš par LN komitejas locekli uzaicinājis bij. sabiedrisko lietu ministru Alfr. Bērziņu. Kā zināms, man sūtīto Gulbja vēstuli es vairs nevarēju saņemt un atbildi dot, jo pēc pilnvaras izsniegšanas Fr. Gulbim es otrā dienā (2.VII.) tiku jau formāli apcietināts. Tātad Fr. Gulbis ar pārējo LNK locekļu piekrišanu,

kas izteikušies 7.VII sēdē, nolēmis rīkoties tā, it kā mana pozitīva atbilde būtu saņemta.

Svarīgi atzīmēt, ka uz lūgumu atļaut LNK sēdekli pārvietot uz Hamburgu, J. Miezišis saņēmis atbildi, ka »piekrišana būtu NK tieša atzīšana, kas vēl nevarot notikt«.

25.VII sēdē (prot. 21) piedalījies arī plkv. Krīpens, kuŗš informējis, ka uz jautājumu, vai leģionāri vēlētos pāriet angļu dienestā slēgtās vienībās, saņemts 80 proc. pozitīvu atbilžu. Nolēmts lietu atlikt un noskaidrot plašāku aprindu uzskatus.

15.VIII protokolā bez numura, kuŗu parakstījuši Fr. Gulbis un A. Valdmanis, konstatēts, ka:

1. Nepolītisku apvienojušu organu prasa gandrīz visi latviešu emigranti Vācijā;
2. latviešu pārstāvībā aicināmas personas, kuŗas agrāko laiku politiskajā dzīvē nav piedalījušās;
3. apvienotājs organs būtu jānosauc par »Latviešu centrālo komiteju«;
4. Būtu radāms arī padomdevējs organs »Latviešu padome«, kuŗā aicinātu cienījamus un sabiedrībā pazīstamus personas, neatkarīgi no agrāk ieņemtiem amatiem.

N o l e m j :

- a) aicināt Latviešu centrālajā komitejā prof. K. Kundziņu, prof. Švābi un prof. Fr. Gulbi, par revīzijas lietu kārtotāju E. Grosbergu.
- b) 1. aicināt Latviešu padomē 27 personas — tās uzskaitītas — kuŗas devušas piekrišanu,
2. bez tam aicināt vēl 19, kuŗu piekrišanas vēl nav.
3. Atstāt komitejas priekšsēdētāja ziņā tālāko padomes izveidošanu un pārkārtošanu, pieaicinot apgabalu un nometņu uzticības personas.

Protokola sākumā ir atsauksme uz Libekas apspriedes 1945. g. 14. jūlija lēmumu, kuŗš nav pielikts klāt un kuŗa saturs nav zināms visā pilnībā. Vienīgi 16.VIII sēdē (prot. Nr. 23) prof. Gulbis ziņo par apspriedi ar no dienvidiem iebrakušiem latviešu pārstāvjiem, kuŗas rezultātā it kā Gulbim ar Valdmani jāizrauga kandidāti visus latviešus apvienojošai Nacionālai komitejai. Abi viņi savas rīcības pamatā likuši atziņu, ka pār-

veidotajam organam jāsastādās no personām, kuŗas līdz šim nav nodarbojuŗas ar politiku . . .

Prof. Fr. Gulbis un A. Valdmanis vienojuŗies, ka par prezidentu aicināms prof. K. Kundziņŗ, par locekļiem prof. Fr. Gulbis un prof. A. Švābe. Prezidentam būtu tiesība pieaicināt pēc sava ieskata vēl citus locekļus. Interesants princips: divas personas vienojas uzaicināt prezidentu, bet vienu no šim pašām personām, kuŗas vienojas — par loekli. Tālāk nolemj, ko aicināt padomē — pirmā kārtā visus bij. Saeimas deputātus. Tālāk jau izpauŗas savstarpējas domstarpības divu vienojuŗos starpā, citiem vārdiem — sapulcē, kuŗa sastāvējusi no 2 sapulcējuŗamies, ir bijuŗas arī domstarpības, un lēmumi nez' vai pieņemti vienbalsīgi jeb ar balsu vairākumu. Proti: prof. Gulbis atzīmē, ka ideja par padomes dibināŗanu nav bijusi ar viņu pārrunāta pirms Valdmaŗa brauciena pie padomes locekļu kandidātiem ar aicinājumu par padomes locekļiem. Tomēr Gulbis Valdmaŗa rīcību akceptējis. No savas puses A. Valdmanis ceļ iebildumus par Gulbja rīcību, kuŗŗ LNK uzaicinājis Alfr. Bēŗziņu, kā arī par LNK iesniegumu atzīt ŗo organu par vienīgo latvieŗu reprezentanti.

Tālāk senātors Rumpeters dod savu atzinumu jauno latvieŗu pārstāvisības organu dibināŗanas lietā. Pret personām iebildumu sabiedrībā nebūtu, un, ja abu Nacionālo komiteju (ziemeļos Fr. Gulbis un dienvidos Arv. Švābe) prezidenti ieiet LCK, tad arī morālā autoritāte būs. Kas attiecas uz tiesisko pusi, tad nav tiesiski saistoŗa akta, kas pieŗķirtu ŗim organam tiesības pretendēt uz kādas jau pastāvoŗas Nacionālās komitejas vai cita kāda Latvijas publiski tiesiska iestādījuma aktīva un pasīva pārņemŗanu . . . Tālāk, iztirzājot padomes sastādīŗanu divu personu izvēles ceļā, resp. ŗāda veida izvēles neērtības un neļoģiskumu, Rumpeters nāk pie slēdziena, ka »Vienīgi pareizi būtu Padomes radīŗanai pielietot vēlēŗanu principu, kaut arī nepilnīgi reālizētu«.

Savāds nu ir Rumpetera slēdziens, ka ar jaunā centrālā organa raŗanos nerodas stāvoklis, kas dotu pamatu pastāvoŗām Nac. komitejām uzskatīt sevi par atbrīvotām no saviem pienākumiem, seviŗķi no pienākumiem rūpēties par Latvijas publiski tiesisko iestādījumu aktīvu konstatēŗanu, reālizēŗanu un pārvaldīŗanu. Pret divpersonīgo padomes izvēli izsakās Alfr. Bēŗziņŗ un arī pats Fr. Gulbis, ar to netieŗi pārmetot A. Vald-

manim viņa rīcību. J. Mieziš paskaidro LN komitejas faktisko pārņemšanu savās rokās Kurzemē 1945. g. martā pēc 17.III. apspriedes ar Kurzemes pārstāvjiem.

A. Plensners apgaismo, kas noticis ar jaunas it kā pārvaldes dibināšanas mēģinājumu Kurzemē 7. un 8. maijā. Padome, kuņai 7. maijā bijis jāsanāk, nav varējusi sanākt, un paredzētā valdība pirms stāšanās darbā, jeb, pareizāk, pirms noorganizēšanās — izklūdusi.

27.VIII sēdē (prot. 25) prof. Gulbis ziņo par braucieni un 21. arm. grupas stābu un sarunu ar plkv. Vilkinsonu.

Nr. 26 protokols ļoti gašs, kāpēc arī datēts ar 19. un 20.IX. Tas sākas ar Fr. Gulbja ziņojumu par kopā ar Reinhardu izdarīto apmeklējumu Montgomerija stābā un kontrolkomisijas stābā.

1. Attieksmē uz leģionāru sūtīšanu uz Beļģiju 21. armijas grupā paskaidrots, ka viņus nesūta darbos, bet uz ziemeļiem piemērotām telpām, kādu Vācijas teritorijā nav brīvu, kā arī, lai latviešus izņemtu no vācu pakļautības.
2. V. Januma grupa nosūtīta uz Beļģiju darbos, uz ko Beļģijas valdībai bijušas tiesības; tagad to varot tikai, varbūt, apmainīt, bet ne tik drīz.
3. Latviešu karavīrus neuzskatot par SS vīriem, izņemot speciālus gadījumus.
4. Par gaisa izpalīgiem jānākot ar konkrētu priekšlikumu, jo angļu iestādes negribot, lai tie, atbrīvoti, kļūtu pa Vācijas bez darba un mērķa.
5. Gūstekņi, kuņiem Vācijā ģimenes, tikšot atbrīvoti.
6. Nolasa plkv. Veckalniņa pateicības vēstuli par pārvietošanās iespējām 2000 latviešu karavīru no Neuengammā un Putlosu.

Pēc ziņojuma par izglītības lietām, prof. Gulbis ziņo par LCK darbības uzsākšanu un lēmumiem.

Pirmajā sēdē 10. un 11.IX. deklarēts, ka »LCK ir bezparteijsks un nepolītisks orgāns, kas rūpēsies par emigrācijā esošiem latviešiem angļu, amerikāņu un franču joslās. LCK sevišķi rūpēsies par svešumā izklīdēto tautiešu pašpalīdzības un pašdarbības saskaņošanu un labāku noorganizēšanu un par latviešu karavīru likteņa atvieglošanu, par tautiešu ģimeņu locekļu

apzināšanu un kopā savešanu, par bēgļu skolām un kultūrālo aprūpi, par darba iespēju noskaidrošanu un par sociālo palīdzību».

Laikam apsverot visus centrālās pārstāvības radišanas apstākļus, kas minēti iepriekšējos protokolos, tālāk lēmumā teikts, ka LCK tagadējais sastāvs — prof. Kundziņš, prof. Švābe un prof. Gulbis — »darbosies tikai pagaidām, līdz pirmajai iespējai izraudzīt vadību demokrātisku vēlēšanu ceļā. Noorganizēt šīs vēlēšanas pēc iespējas drīzākā laikā ir komitejas ciešs nodoms.«

Tālāk izveidotos arī apgabalu komitejas 6 apgabalos:

- I Šlēzvigas-Holšteinas, Austrumhanoveras un Oldenburgas;
- II Vestfāles, Dienvidhanoveras, Essenes, Ņelnes, Āchenas un Diseldorfas;
- III Hēdenas, Nasavas, Bādenes un Virtembergas — amerikāņu joslā;
- IV Bavārijas;
- V Bādenes un Virtembergas — franču joslā;
- VI Austrijas teritorijā.

Noteikumus vēlēšanām izstrādās īpaša komisija.

LCK vēlēšanas izdarīs pēc elektoru principa. Kultūras un izglītības lietas kārtos prof. Gulbis, administratīvi-juridiskās — prof. Švābe, revīzijas — Grosbergs; finanču un kartotēkas — Bogens. Kanclejas priekšnieks būs J. Niedra.

LCK locekļiem Fr. Gulbim un A. Švābem jāatsakās no līdzšinējiem amatiem kā NK vadītājiem. LSK galvenā valde papildināta ar Alfr. Valdmani, Ād. Šildi un Dr. Vētru.

A. Bērziņš izsakās, ka LCK lēmums par LSK galvenās valdes papildināšanu ar 3 personām nav likumīgs.

Tālāk Fr. Gulbis atrod, ka LNK Libekā faktiski jau izteikusi gatavību atteikties jaundibināmai centrālajai organizācijai par labu no savām līdz šim uzturētām tiesībām būt par latviešu centrālo organizāciju (š. g. 14.VII. apspriedē piedalījušies visi LNK locekļi un vienbalsīgi konstatējuši, ka ir veidojams jauns latviešu pārstāvības centrālais organs) . . . Tālāk Fr. Gulbis saka: »Tātad atliktu šo viedokli vēl reiz apstiprināt, apsveikt, ka vienota latviešu pārstāvība nodibinājusies, nodot tās rīcībā vērtības, fondus un citus līdzekļus, par kuriem mēs esam dispo-

Būdam visai aktīvs sabiedriskā darbā, ģen. Bangerskis piedalījies visos nozīmīgākos trimdas notikumos. Attēlā aina no sūtņa K. Zariņa apmeklējuma Vācijā, 1949. g., kad viņš ieradās arī Oldenburgā. Aiz viņa un ģenerāļa no labās — plkv. Janums, vplkv. Silgailis, ģen. Skaistlauks, plkv. Lobe, plkv. Krīpens

Arhibīskapa Grīnberga apmeklējums Oldenburgā. Pa kreisi ģenerālis, pa labi māc. Abakuks, tālāk māc. Rozītis

Ģenerālis Latviešu leģiona bij. virsnieku un kaŗavīru vidū kādā Daugavas vanagu organizācijas biedru salidojumā Vācijā

Ģenerālis bija DV organizācijas goda biedrs. Aina DV CV sēdē Augustdorfā 1955. g. aprīlī. No kreisās — K. Lobe, V. Janums, R. Bangerskis, A. Alksnītis, V. Hazners, E. Būmanis, H. Zāgars, K. Strazdiņš, I. Reitmanis

juši kā centrālā organizācija, un tāpat arī attiecīgus dokumentus.«

Attiecībā uz savu tālāko stāvokli Fr. Gulbis nolasa, ka LCK 9.IX. 45. (§ 6) nolemj:

1. ka LCK locekļa amatu nevar savienot ar prezidija locekļa amatu kādā citā latviešu komitejā. Sakarā ar šo lēmumu priekšsēdis (prof. Kundziņš) uzaicina Fr. Gulbi ar Arv. Švābi ziņot viņam līdz 23.IX, ka viņi ir atteikušies no komiteju vadītāju pienākumiem Libekā, resp. Minchenē.

Kā pirmais izsakās plkv. A. Plensners, nākdams ar priekšlikumu pieņemt, ka 14.VII lēmums apmierinoši izpildīts; — tādēļ *visas vērtības nodot un LNK darbību izbeigt*. Ir tiesa, ka daži jautājumi, LCK dibinot, atrisināti pilnīgi patvarīgi, neievērojot 14.VII apspriedes lēmumus. Taču, rēķinoties ar faktisko stāvokli un dažu, gan it kā ārpus jaunās komitejas stāvošu, personu naidīgu propagandu latviešu aprindās pret LNK, tai nebūtu nozīmes uzturēt savu formālo tiesību pārstāvēt visus latviešus kā centrālajai organizācijai, bet darbību pilnīgi izbeigt ar 23.IX, kad arī prof. Gulbja kungs būs izstājies.

J. Mieziš izsakās, ka noticis citādi nekā bija domāts 14.VII; bija cerēts, ka starp veco un jauno organizāciju paliks zināma vienība — ir garīgas, ir personālas saites, — tiks uzturēta kontinuitāte, lai nezustu tas darbs, kas jau darīts, un tiesības, kas jau iegūtas un tiek šeit glabātas. Bijis domāts, ka jaunais organs izaugs no vecā, paturot visu pozitīvo. Jaunais organs, kas nodibināts ne saprašanās, bet diktatoriskā ceļā, kontinuitāti rauj. Tas ir noticis fakts — prof. Fr. Gulbja kungs to ir pieņēmis un līdz ar to tas nav diskutējams jautājums, bet izpildāms lēmums. LNK tas ir sāpīgi, jo tā visu laiku ir rikojušies tā, lai latviešu pārstāvība nezaudētu tiesisko kontinuitāti ar pēdējo uz pašu zemes bijušo latviešu pārstāvības un pārvaldes organu. Mēs varētum tam nepiekrīst, pastāvot uz savām tiesībām, bet tauta, nezinādama patiesos apstākļus, varētu lietu iztulkot greizi, it kā mēs personīgo motīvu dēļ turamies pie krēsliem un jaucam latviešu vienību.

Pārlicināts, ka latvju tautas cerības jaunā organizācija neatbilst, J. Mieziš iesniedz Fr. Gulbim adresētu rakstu, konstatējot, ka viņš J. Mieziš 1) saņēmis pilnvaras no LNK prezidenta R. Bangerska un vēlāk vadījies no viņa vietnieka Fr. Gulbja norādījumiem; 2) ka 11.IX. sākusi darboties LCK prof. K.

Kundziņa vadībā kā vienīgā latviešu centrālā organizācija Vācijā, līdz ar ko LNK jāizbeidz sava darbība; 3) ka J. Mieziš noliek savas pilnvaras un lūdz nozīmēt personu, kuŗai varētu nodot vērtības un lietas; 4) aktīvus viņš, J. Mieziš, var nodot tikai vai nu R. Bangerskim, vai Fr. Gulbim, kamēr pēdējais vēl rīkojas kā Latviešu nacionālās komitejas prezidents.

Uz Alfr. Bērziņa uzaicinājumu LNK nolemj:

1. Apsveicot faktu, ka ir nodibinājusies vienota latviešu bēgļu centrālā organizācija, uzskatīt LNK darbību par pārtrauktu, skaitot ar š. g. 23.IX.
2. Nodot visus LNK aktīvus, pasīvus un archīvu LNK prezidenta vai viņa vietnieka tiesiski pilnvarotai personai.

Sakarā ar pieņemto lēmumu, A. Plensners izsakās pret vēsturisko dokumentu nodošanu LCK Hidesenā, bet tie glabājami tepat drošās rokās. Tāpat izsakās pret Karavīru palīdzības summu nodošanu LCK, jo karavīru palīdzībai ir savi statūti.

Arī Ēv. Andersons izsakās, ka viņš nevar KP līdzekļus nodot LCK vispārējai lietošanai. Komiteja beidzot nolemj:

1. Visus no KP aizņemtus un vēl neizlietotos līdzekļus atmaksāt atpakaļ KP fondā.
2. To izlietoto līdzekļu daļu, kuŗa attiecināma uz darbību, kas skar arī karavīrus un viņu ģimenes, norakstīt no aizņēmuma kā izlietotus karavīru un viņu ģimeņu aprūpēšanas vajadzībām un neatmaksājamus. Attiecīgu aprēķinu iesniegt apstiprināšanai nākošajā sēdē.

22.IX. sēdē (prot. 27) LNK prezidenta vietn. prof. Gulbis, ievērojot to, ka LNK darbību nevar pēkšņi pārtraukt, ar rakstu lūdz Alfr. Bērziņu stāties viņa vietā LNK priekšgalā, ko Bērziņš arī pieņem. Pēc tam J. Mieziš ziņo par budžeta izpildījumu un LNK līdzekļu stāvokli. —

Fr. Gulbis aizrāda, ka LCK jāuzsāk darbība bez līdzekļiem un inventāra, kādēļ lūdz no LNK vienu rakstammašīnu un vienu auto. Sēdi slēdz.

Ar uzskaitīto protokolu pārskatu arī ir aplūkota LNK darbība manā prombūtnes laikā no jūnija beigām līdz septembra beigām, t. i. 3 mēnešu laikā. Kā redzams, tad mans vietnieks galvenokārt piegriezis vērību LNK likvidācijai, kas gan no manis izsniegtā pilnvarā pavisam nebija paredzēts. Par prof. Gulbja īsto stāju, viņa morālo un ētisko personību līdz šim vēl neesmu skaidrībā. Dažreiz viņš liekas sirsnīgs, atklāts, dažreiz rādās noslēpumains.

12.II, otrdien — Hof Padeligē.

Laiks aizpagājušo nakti un pagājušo — ārkārtīgi vējains.

Šodien mani apmeklēja Vītoliņš un Augstkalns. Augstkalns strādājis Flensburgā savākšanas punktā līdz janvāra mēnesim un tikai nesen no turienes aizgājis. Augstkalns starp citu stāstīja, ka tuvākās dienās gaidāma latviešu pārstāvības apstiprināšana, taču ne tagadējās komitejas, bet gan 2 pilnvarnieku, no kuriem viens būšot Fr. Gulbis, kas otrs — nezinot. Pēc A. aiziešanas, runājot pa tālruni ar J. Miezi, ieminējos, ka »drīz sekošot latviešu komitejas apstiprināšana«. Miezis atbildēja: »Jā gan, bet jautājums — kuŗas komitejas?« Tātad laikam šinī latviešu pārstāvības apstiprināšanas lietā vēl var būt arī pārsteigumi.

13.II, trešdien — Hof Padeligē.

Vakar vakarā Zelma atnesa no Vītoliņa viņa apsolītās vēstules, kuŗas viņš saņēmis no Zviedrijas, no sava paziņas J. Gārģuļa; tas raksta par pēdējām stundām Liepājā un dusmojas, ka stāba karavīriem nav bijuši izsniegti dokumenti un sagādāti privāti ietērpi, kāpēc dažiem bijis jāpaliek Kurzemē. Vēstule rakstīta 1945. g. 1. IX un tajā pastāstīts arī par Zviedrijā esošo latviešu cietsirdību, nenovīdību un nesaskaņām. Cer tomēr uz labākiem laikiem, jo pēdējā laikā ārzemju, sevišķi amerikāņu laikraksti it kā jau atšifrējuši boļševiku īsto seju un nodomus. Otru vēstuli virsl. Vairogs (21.2.45.) rakstījis savai kundzei uz Vāciju no Liepājas. Vītoliņš šo vēstuli nav nosūtījis, nav nosūtījis arī Vairoga sūtīto desu un speķi. Nezinājis, kur Vairoga kundze atrodas. Nesen tomēr Vairoga kundze man bija atrakstījusi un jautāja, kur viņas vīrs. Tanī pašā vēstulē — pielikumā — V. atreferē stāvokli Kurzemē, kas patiesībā ir ko-

pējums no mana ziņojuma par stāvokli Kurzemē, ko nosūtīju uz Berlini janvārī, pieprasot stāvokli grozīt . . .

Ar Augstkalnu vakar pārrunājām, kas tās par »latviešu sabiedrībā redzamām personām«, kuŗas informējuŗas zviedru valdību un sabiedrību, ka leģionāri ir nacionālsociālisti, resp. SS un faŗisti. Augstkalns domā, ka Br. Kalniŗš tas nevarētu būt, jo viņŗš izpalīdzējis karavīriem Dānijā pēc savas nokļūŗanas tur. Par citām minētām personām kā Č., C. un S. pagaidām neizteikŗšos. Č. bija pret Leģionu un kādreiz teica, ka viņŗš visiem iesaucamiem ieteicot iet meŗā. Kas par to, ka tur tos kā bandītus noŗauj, tas viņu neinteresēja, kā vispār daudzus politiskos vadoņus visos laikos. Visi, līdzīgi viņam, uz Zviedriju nevarēja aizbraukt, ķemodāni un maki par tukŗiem, un arī sakaru un valodas trūka, kā ŗiem. C. ar mani satikās Rīgā vairākas reizes. Tad viņŗš nebija naidīgs ne pret mani, ne leģionāriem, bet viņa sastādīto iesniegumu nevarēju pieņemt. Arī ar S. neesmu sen ticies un uz manu vēstuli viņŗš nekā nav atbildējis, bet, varbūt, nav saņēmis. Bet ko gan viņŗš var atbildēt, ja latvieŗu nelielajā grupā valda domstarpības un nesaskaņas? Viņam kā diplomātam atliek tikai nogaidīt, kas būs tālāk.

15.II, piektdien — Hof Padeligē.

Jau ceturto dienu slimoju. Piezvanījis J. Mieŗim, uzzināju, ka pienācis UNRRA's vai angļu militārās valdības rīkojums slēgt visas latvieŗu komitejas un LS krustu. Būŗot tikai UNRRA's pilnvarnieki, bet komiteju nebūŗot. Iemesls — nesaskaņas starp LSK vadību un UNRRA'ŗu attiecībā uz bij. Majoru bērnu namu, kur agrāk strādāja arī Seķis . . . Bērnu namu pēc S. pārvaldīja Heines kundze, bet paŗu namu bija paredzēts un lemts nodot LS krustam. Lasot pēdējos protokolus, es atradu (LNK prot. Nr. 22, 5. punkts) J. Mieŗa ziņojumu, ka, ievadot bijuŗas Majoru bērnu patversmes nodoŗanu LSK, izdarīta bērnu nama pārziņa maiņa. Sirks (jādomā Seķis) jaunkundzes vietā izraudzīta Heines kundze, kuŗa jau uzņēmusies amatu. Viņas kandidāturai piekritis angļu komandants, kuŗŗ tomēr rakstiski paziņojis, ka patur bērnu namu savā tieŗā pārziņā, tā ka nodoŗana Sarkanajam krustam pagaidām nevar notikt ne faktiski, ne formāli. Kā redzams, latvieŗu teikŗana par ŗo bērnu namu nebija seviŗķi liela. Tagad, kā J. Mieŗis pa tālruni man pa-teica, no UNRRA's ieradusies kāda dāma, kuŗai bijuŗas kādas

pilnvaras bērnu nama jeb pat vairāku bērnu namu pārraudzībai. Heines kundze ar šo dāmu nav varējusi saprasties, pēc kam svešā dāma gribējusi pati pārņemt bērnu nama pilnīgu pārzināšanu. Heines kundze griezusies pie LSK vadības. No Detmoldas atbraucis LSK valdes loceklis Šilde, kurš gribējis bērnus izdalīt pa ģimenēm. Kādus 40 bērnus jau izdalījis, kad sekojis slēgšanas rīkojums ar pavēli visus bērnus atgādāt bērnu namā atpakaļ. — Tas jau nu būs liels sitiens, ja latviešu pašu organizācijas vairs nedarbosies, bet nevar neredzēt arī, ka nesaskaņas un dažreiz nesolida rīcība ar piešķirtiem produktiem, tos pārdodot, — arī kandžas brūvēšana dažās nometnēs, — nevarēja neizsaukt angļu iestāžu neapmierinātību. Ar angļiem jau nu katrā ziņā vajadzēja saprasties un patvarības nedarīt, jo mēs paši taču nekā nevaram. Arī laikraksti savās slejās darīja angļiem un amerikāņiem ne mazumu galvas sāpju. Mēs negribam saprast, ka ar krieviem angļi strādā kopēji un ka glābt mūs sabiedrotajiem nenākas viegli, jo arī paši latvieši savā starpā ēdas un viena grupa, resp. viena persona denuncē otru.

18.II, pirmdien — Hof Padeligē.

Ārkārtīgs vējš plosās jau no pusnakts. Apmācies, bet nelīst. Vakar vakarā uzsāku rakstīt Paegla kungam, kuŗa vēstuli no 2.II saņēmu sestdien 16.II, bet atnāca majors Augstkalns un vēstuli nenobeidzu. Augstkalns stāstīja, ka komitejām pagaidām atļauts darboties līdz jaunu organu (pilnvaroto institūta pie korpusiem no latviešiem, igauņiem un lietuviešiem) sastādīšanai. Briča kundze tikusi izsaukta uz nopratināšanu par darbību Sarkanā krustā un ņemts paraksts, ka viņa uzņemas atbildību par savu darbību. Taujāts arī pēc Abakuka kunga, bet pēdējais bijis izbraucis.

Angļu cilvēcīgā izturēšanās pret mūsu un vispār arī citu tautu bēgļiem ir sankcionēta arī UN pilnsapulcē. Pagājušās otrdienas (12.II) UN pilnsapulces sēdē, kuŗa ilgusi līdz plkst. diviem naktī, krievu pārstāvis Višinskis iesniedzis 2 papildu prasības: 1) lai bēgļu nometnēs neatļautu propagandēt pret UN organizāciju un tās locekļiem vai pret bēgļu atgriešanos dzimtenē; 2) lai bēgļu nometņu personāls nāktu no attiecīgo bēgļu valsts un lai kvislingi, nodevēji un kuŗa noziedznieki netiktu uzskatīti par bēgļiem (DP), bet tūlīp nogādāti atpakaļ.

Pēc pārrunām, kuŗās, aplausu apsveikta, runājuši arī Eleonora

Ruzvelte, abus Višinska papildiesniegumus pilnsapulce noraidījusi. Līdz ar to uzsvērts iecietības moments. Anglijas UN pārstāvis Mak Neils savas delegācijas vārdā aizstāvējis iecietības domu. Propaganda esot grūti tverams jēdziens. Pret krievu ierosinājumu, lai bēgļi un noņemtu personāls būtu vienas tautības (jādomā — vienas valsts, R. B.), Mak Neils iebildis, ka neviens nevarot būt reizē prokurors un tiesnesis. Tad viņš izteicis angļu tautas cienīgus vārdus: Anglija lepojoties ar lielo bēgļu skaitu, kam devusi patvērumu. Arī Kārlis Markss meklējis patvērumu Anglijā. Pret kara noziedzniekiem Mak Neils ieteicis rīkoties tāpat kā līdz šim. Eleonora Ruzvelte norādījusi, ka esot ļaudis, kuri cīnījušies pret savas zemes ienaidniekiem, bet noraidot savas zemes valdību un tāpēc negribot atgriezties. Noņemtu iemītņiem nedrīkstot atņemt tiesības runāt par savu stāvokli. Ruzveltes uzaicinājums — neaizkart cilvēku tiesības un brīvību, izsaucis vētraiņu piekrišanu. Višinskis Ruzveltes minēto brīvību apzīmējis par »abstraktu tezi« un teicis, ka iecietības dēļ radušies pēdējo gadu notikumi. Jaunzēlandes ministru prezidents Frēzers atbildējis: »Nevis iecietība radīja karu, bet neiecietība.« Ar lielu balsu vairākumu krievu priekšlikums noraidīts (Libekas Vēstnesis, piektdien, 1946. g. 15. febr.).

Savās prasībās Višinskis parādīja visā kailumā kā savu nemorālo būtņi, tā arī visas Padomijas sistēmu, kur valda tikai šausmu pilns asiņains terrors, kur cilvēks nav pilsonis, bet darba kustonis, zemāks par vergu. Ne rokas viņam ir dzelžos kaltas, bet viņa visa būtne ir iekalta dzelzs būrī, kur nav un nevar būt ne brīva vārda, ne brīvas domas, ne brīvas gribas. Jāslavina tas, ko liek, jāvēl tas, ko liek un ko viņam iespiež rokā jau gatavu, jādara viss, lai darba normu pārsniegtu par tik un tik procentēm, jo citādi nebūsi paēdis, nerunājot jau par apģērbu.

20.II, trešdien — Hof Padeligē.

Ne visas dienas ir vienādas arī mūsu bēgļu noskaņojumā, ko rāda laikrakstu ziņas par noskaņojumu pret viņiem likteņu noteicējās lielvalstis. UN 12.II pilnsapulces sēdē izteiktās domas un noraidošā atbilde Višinskim latviešu un vispār baltiešu bēgļu gara stāvokli pacēla, bet nu šāsdienas Libekas Vēstnesī parādījusies ziņa, ka amerikāņu joslā tikšot pārbaudīti ap 90.000 bēgļu, jo nacionālsociālisma piekritēji, SS un SD vīri saņemot no UNRRA's 2300 kalorijas pārtikas un staigājot pat unifor-

mās. Pēc kāda augstāka amerikāņu virsnieka izteicieniem, viņi nekautrēšoties šos vīrus sūtīt arī spaidu kārtā projām uz dzimteni, resp. arī uz Igauniju, Latviju, Lietuvu. — Ļoti žēl, ka Anglijas pārstāvis Mak Neils savā skaistajā runā UN sēdē bija piemetinājis, ka ieteicot ar »kaŗa noziedzniekiem« rīkoties kā līdz šim. Šos vārdus mūsu nelabvēļi var ļoti plaši iztulkot, nodarot nelabojamus briesmu darbus.

Kā dzird, angļi cītīgi pratīnot Briŗa kundzi un meklējot nopratināt arī māc. Abakuka kungu, kuŗa gan neesot mājā. Jādomā, ka viņš ir pie savas ģimenes, kuŗa neatrodas Libekā.

Runāju pa tālruni ar J. Mieŗa kungu, kuŗš apsoliŗās rīt piebraukt pie manis pēc tam, kad būs atgriezies no capt. Cook'a, pie kuŗa esot izaicināts uz plkst. 10.00. Vai tieŗām tumŗi mākoņi savilksies atkal pār mūsu nelaimīgo karavīru galvām? Vai tieŗām mazām tautām nav tiesības aizstāvēt savu brīvību, neatkarību un cilvēcīgās tiesības? Vai to mēs gaidām no UN organizācijas? Vai tā būtu jauns mazo tautu apspieŗanas līdzeklis? Ka nacionālsociālistu piekritēji latvieŗi, igauņi un leiŗi nav, to taŗu arī amerikāņi nevar nezināt. Cerēsim, ka angļi paliks saviem gaiŗi deklarētiem humānitāriem principiem uzticīgi . . .

24.II, svētdien — Hof Padeligē.

ŗorīt uzsālis, un zeme pārklāta ar plānu sniega palagu. Spīd saule. Pagājuŗo nakti bija maza trauksme — kādi zagļi bija raidījuŗi ŗāvienus »mājas tēva« — Ēversa kunga logos. Lieta bija ŗāda: Naktī pamodos no trokŗņoŗanas un balsīm pie manas istabas durvīm. Kāds raustīja durvju kloķi. Uz jautājumu, kas tur ir, atsaucās Zelma — lai attaisot. Attaisījis ielaidu — pulkstens rādīja ap plkst. 1.30 naktī. Esot nupat bijuŗi divi ŗāvieni ārā. Baidījusies, ka neesot pret mani. Drīz ieradās arī Lucija un mans brālis. Dzirdēja Ēversa kungu zvanot pa tālruni policijai. Drīz Lucija Egle izgāja pie Ēversa un atgrieŗoties pastāstīja, ka ŗāvieni bijuŗi raidīti — divi Ēversu guļamistabas logā, un viens augŗstāva logā virs Ēversiem. Drīz ieradās arī policija un noskaidroja, ka nolaupītas visas Ēversu 20 vistas. Ar to arī izskaidrojās ŗauŗanas iemesls, jo tanīs logos bijuŗi jūtama gaisma. Dzirdot aizdomīgo troksni, Ēversi uzgrieŗuŗi elektrību, un tad arī sekojuŗi ŗāvieni.

Pēdējās dienās mazs satraukums sakarā ar neskaidrībām latvieŗu lietās. Abakuks vakar ieradies Libekā un zvanīja pa tāl-

rūni, solīdamies šodien pienākt, bet nupat 15.30 piezvanīja Grāmatīņš un pateica, ka Abakuks ar temperātūru atrodoties gultā. Vēlāk man zvanīšot . . .

Aizvakar bija atnākusi Jurgēna kundze un ziņoja, ka Hānavā angļu iestādes aizturējušas Alfrēdu Bērziņu. Kas par iemeslu — nezināms.

28.II, ceturtdien — Hof Padeligē.

Aizvakar nosūtīju vēstuli Kārlim Dannenbergam. Vakar vakarā pabeidzu lasīt G. Sacharova grāmatu »Belaja Sibirj«, kuŗu biju paņēmis līdzi. Kā dzīvas ainas acu priekšā redzēju no jauna visu to, kas norisinājās tur, Sibirijā, 1918 — 1920. un 1921. g. pirmajā pusē. Pats notikumos piedalījos — bet tikai kā godīgs karavīrs, ne politiķis. Daudz jau taisnības Sacharovam ir, bet ir arī daudz pārspīlējumu. Arī pats Sacharovs nerīkojās pareizi. Es arī biju viens no augstākiem priekšniekiem, kuŗam bija nopelni kā 7., tā 12. Urālu divīzijas komandēšanā, t. i. 7. divīzijas saformēšanā, kuŗu nodevu ģen. Gaļicinam, un 12. saformēšanā un komandēšanā. Bet vai Sacharovs kā virspavēlnieks dalījās ar mani savās domās un pārdzīvojumos? — Viņam bija tikai savi miluļi, savi paziņas, pārējie it kā neeksistēja. Vienreiz izaicinājis — laikam pašā sākumā, kad viņu nozīmēja par armijas komandieri — pie sevis agrā rītā, lika man gaidīt. Tad es pateicu adjutantam, ka eju pastaigāties, un kad būšu vajadzīgs, tad lai mani uzmeklē. Tas laikam līdzēja, un nepaguvu aiziet ir 100 soļu, kad mani aicināja ierasties. Saruna bija tīri oficiāla, ne kā ģenerālim ar cīņu biedri, bet drīzāk kā virsniekam ar kareivi . . . Arī savā grāmatā — ne vārda par mani. Kaut gan komandēju lielākas vienības — Ufas korpusu un vēlāk armijas grupu. Man jau tas nu vienalga, jo veicu savu pienākumu, vai tāds Sacharovs to redz vai ne, bet tik konstatēju faktu, ka tādas personas nevar vienot ap sevi kā centru labākos spēkus, bet glaimotājus, līdējus un atsevišķus cīņas biedrus vai vecus paziņas.

Sacharovs stipri pārmet interventiem, izņemot japāņus. Sevišķi nosodīti tiek čehi un pa daļai arī latvieši. Slikti jau nu bija, ka latviešu strēlnieki organizētā veidā iejaucās krievu iekšējās cīņās un stiprināja boļševiku varu. Var būt, ka Visuvarenais arī mūsu tautai liek ciest par to, ka latviešu viena daļa, kaut arīniecīga, palīdzēja boļševikiem savā laikā tikt pie varas.

Tāpat tagad dārgi maksā vācieši un citas tautas, ka veicināja sarkano cīņu pret balto armiju Sibīrijā un Eiropas Krievijā ...

Laiks jauks — krit sauss sniedziņš kā Latvijā. Arī auksts nav. Domas lido pie savējiem tautiešiem kā dzimtenē, tā svešumā, rītos un vakaros tos pieminu savās lūgšanās, sevišķi karavīrus un invalidus. Kas būs ar mums visiem, to grūti pateikt. Tagad saņemts galīgs rīkojums par baltiešu komiteju slēgšanu, jālikvidējas arī LSK, kas tik daudz palīdzējis mūsu karavīriem pārejas laikmetā. Līdz šai dienai bijis jānāk ar priekšlikumiem par turpmāko darbību kopēji latviešiem, igauņiem un lietuviešiem. Šeit ziemeļos šo darbu bija uzņēmis J. Miežis, kā Šlēzvigas-Holšteinas apgabala komitejas priekšnieks.

1.III, piektdien — Hof Padeligē.

Šodien silts — atkusnis. Tikko lasīju »Libekas Vēstnesī«, ka krievi ierosinot viņu okupācijas zonā vācu sociāldemokratu apvienoties, apsolut pēc tādas apvienošanās pasteidzināt sava karaspēka izvākšanu no Vācijas. Sociāldemokrātu līderi it kā uz tādu kombināciju arī ieejot. Rietumu sabiedroto joslā sociāldemokrāti uz šo kombināciju raugoties negatīvi.

2.III, sestdien — Hof Padeligē.

Vakar biju viesos pie J. Mieža kunga un Plūmes jaunkundzes. Pamieloja ar pašceptām maizītēm. Bija arī Salnītis un Reinhardis. Mieža kungs man bija atbraucis pakaļ un arī atveda ar auto mājās. Pārsprīdām latviešu lietas. Par pilnvarotiem pie angļu virspavēlnieka no latviešiem 16.I Hānavā ievēlēti prof. Kundziņš un prof. Švābe. Pēc Salniša vārdiem Švābe esot noskaņots pret Libeku un libekiešiem. Tātad nu mums sevišķi labi nebūs. Kundziņa kungs jau izturas pasīvi un noteikšana būs Švābem. Pie korpusiem arī būšot pārstāvji no latviešiem, igauņiem un lietuviešiem, tāpat kā pie virspavēlnieka ... Alfreda Bērziņa apcietināšana notikusi apspriežu laikā, un Alfr. Valdmanis izsaukts uz nopratināšanu Bērziņa lietā. Valdmanim pašam bijuši kādi 4 liecinieki sagatavoti, kas varētu izteikties viņam par labu. Tā Valdmanis pats esot teicis ... Beļģijā latviešiem esot brīvas kustības iespējas arī ārpus nometnes. Krīpens esot glābts (tā stāsta Reinhardis), bet tas virsnieks, kas aizvests pie krieviem uz nopratināšanu — vairs neatgriezies nometnē. Plkv. Liepiņš, kuŗu angļi aizturējuši lauksaimniecības

skolā Neuminsterē, tikšot līdz ar tur aizvestiem instruktoriem atbrīvots . . . Oldenburgas nometnē esot notikusi pārbaude, bet galvenokārt skaidrojuši, kādās daļās bijušie karavīri dienējuši un kādu ieroču šķiru pārvaldot.

9.III, sestdien — Hof Padelīgē.

Veselu nedēļu neesmu neko rakstījis, jo dienas rit vienmuļi. Dzīvoju mājā, tikai uz stundu labā laikā izeju pastaigāties, visbiežāk ar brāli. Pēdējās dienās uzkrītis sniegs, pieturas sals, atgādinādams Latvijas ziemu. Drusku rakstu, drusku mācos vācu un angļu valodu. Otrdien bija atbraucis māc. Abakuks mani apmeklēt. Atnesa laikrakstus, bet trešdien piesūtīja arī pāris žurnālu un vēl dažus laikrakstus.

Vakar izlasīju Zviedrijā iznākošā laikrakstā »Latvju ziņas« 2.II 46. g. Nr. 9 (74) šādu paziņojumu:

»Stingra norobežošanās.« — Latviešu palīdzības komitejas sastāvā notikušas dažas pārmaiņas, gan aizstājot atteikušos ar jauniem, gan pienākot kooptētiem. Tagadējais sastāvs ir: Prof. J. Bokalders, J. Breikšs, prof. J. Vārsbergs, doc. Mežaks, Dr. E. Ogrīņš, inž. Ernstsons, māc. J. Teriņš, prāvests K. Vilnis, Bruno Kalniņš, doc. K. Zīverts, Dr. V. Ginters, inž. Al. Bulle, doc. J. Bubenko un Dr. J. Majors.

29.I sēdē šis sastāvs, vienīgi Br. Kalniņam iztrūkstot, uz Dr. Ogrīņa un J. Breikša ierosinājumu, pēc garākām debatēm pieņēma sekošu rezolūciju:

»Latviešu palīdzības komiteja Zviedrijā aicina visus latviešu bēgļus pulcēties ap demokrātijas principiem un noraida diktatūras uzskatus; Latviešu palīdzības komiteja attiecībā uz vācu okupācijas laiku norobežojas no latviešu SD vīriem, fašisma un nacionālsociālisma politikas propagandētājiem, kā arī latviešu dzīvā spēka iznīcinātājiem un deportētājiem.«

Rezolūcijas iesniedzēji domā, ka, to pieņemot, iespējama plašāka un ciešāka sadarbība visu patiesi demokrātiski noskaņotu latviešu grupu starpā. — Nākošā komitejas sēdē 5. febr. paredzēta prezīdija pārvēlēšana.« — —

Kas notiek Zviedrijā, grūti spriest, bet ka tur valda lielākās nesaskaņas un antagonisms un lielas bailes no boļševikiem, tas gan ir pilnīgi skaidrs no šī teksta vien. No tā izriet, ka:

1. Palīdzības komiteja norobežojas no dzīvā spēka iznīcinātājiem un deportētājiem, bet, protams, tikai vācu okupā-

cijas laikā. No agrākiem deportētājiem viņa nenorobežojas vis.

2. Palīdzības komiteja patiesībā būs tikai pašpalīdzības komiteja, kas palīdzēs tikai saviem biedriem, bet nepalīdzēs citādi domājošiem jeb tiem, kurus uzskatīs par nedemokrātiem.
3. Izslēdzot no palīdzības citādi domājošus, Palīdzības komiteja atrada, ka rīkojas īsti demokratiskā garā, bet nevis pēc vienas »visdemokratiskākās« valsts parauga. Citi, lasot šo paziņojumu, gan saredz viņā īsti diktatoriskas tieksmes ar visnežēlīgāko metožu pielietošanu praktiskā dzīvē.
4. Teksta parakstītāji arī sevi uzskata par deportācijas upuriem. Interesanti, kas tad viņus uz Zviedriju deportējis? Bet ja viņi ir pratuši laikus pazust no briesmām, vai tad citiem šādas tiesības būtu liegtas? Tiem tātad vajadzēja palikt dzimtenē boļševiku varā, bet tikai politiķiem bija tiesība meklēt drošāku patvērumu . . .

Starp parakstītājiem taču ir arī daži pagrīdes darbinieki, kuriem jau laikus bijuši sakari ar ārzemēm un tieši caur Zviedriju, un uz Zviedriju arī devās šīs »pretestības« kustības pārstāvji. Kāpēc tad tagad vissliktāk klājas latviešiem Zviedrijā un Čehoslovākijā? Vai te nav vainojama tā pati neiecietība un savstarpējās nesaskaņas un savu uzskatu atbalsta meklēšana pie zviedru aprindām, kas daļu latviešu gribot negribot nokristī par nacistiem un fašistiem? Vai tas nav nevēlams? Nav brīnums, ka zviedru aprindas nevar izprast mūsu sīkos strīdus un uzņemt lietu nopietni un »fašistiem, naciķiem« draud briesmas, bet mēs, lūk, norobežojušies »iziesim sveikā cauri«, lai tos pārējos arī izdod vai izraida . . .

Vakar atbildēju inž. A. Amerikam, kurš man ar 15. janvāra vēstuli prasa par viņa brāļa majora Amerika likteni. Jādomā, ka viņš jau nu tagad par savu brāli zina vairāk, ko nezināja vēl 15.I, jo vairāki Amerika līdzgaitnieki ir jau brīvībā. Māc. Abakuks vakar pa tālruni man pateica, ka maj. Ameriku redzējis sveiku un veselu vēl ceturtdien, t. i. aizvakar 7.III. Esot kādas grupas vecākais nometnē.

Šorīt noklausijos Padomijas radio raidījumā »Moskovskaja Pravda« ievadrakstu, kurā asi nokritizēta Anglijas politika Tuvajos austrumos un sevišķi Ēģiptē. Rakstam demagoģiskas aģi-

tācijas raksturs, ar kādu angļiem nāksies sastapties ik uz soļa. Ne ar kādu pretimnākšanu krieviemi muti neaizbāzīs, un UN organizācija dos viņiem iespēju savu demagoģiju attīstīt visaugstākā mērā. Krievijā daudz tautu smok zem bolševisma jūga, bet tur neviens nekā nevar pateikt — visiem mutēs ciet. Turpretim demokrātiskās valstīs, kādas ir Anglija un ASV, visādā veidā gan idejiskā, gan uzpirktā propaganda un aģitācija dara šīs valstīs mazāk spējīgas turēties pretī bolševisma indei. Te tikai ar pretaģitāciju un Padomijā esošo tautu faktisku, reālu atbalstu var kaut ko darīt. Bet grūts, ciets rieksts angļiem vēl būs jāpārkož. Padomija zina, ko tā dara, tā zina, ka 6.000.000 komunistu var nospiest pie zemes ne tikai Krievijā dzīvojošas tautas, bet ar ārzemju komunistu palīdzību arī visas tās valstīs, kur krieviemi pieļauta rīcības jeb »ietekmes« brīvība. —

14.III, ceturtdien — Hof Padelīgē.

Vakar brālītīm Ernestam bija vārda diena. Bija atnākuši uz pēcpusdienas kafiju Jurgēns ar kundzi un mazo dēlu. Nosēdējām turpat līdz 22. vakarā.

Ziņas par krievu karaspēka iesoļošanu Teherānā. Noklausījāmie arī Staļina interviju »Pravda's« korespondentam atieksmē uz Čerčila Amerikā teikto runu. Intervija ārkārtīgi asa un pilna sarkasma. Staļins pārmet Čerčilam skaudību, faktu sagrozījumus un atstātību. Čerčilam nepatīkot, ka Padomija un arī komunistu partija gūstot panākumus ne tikai austrumos, bet arī rietumos. Čerčils aizmirstot, ka Polijas prasību lietā pret Vācijas teritoriju, ko Staļins atbalstījis, līdzī balsojusi arī Anglija. Čerčils nebaudot vairs uzticību savā zemē, kur esot ticis izbalotēts. Viņam trešo kaŗu neizdošoties izsaukt, bet ja izsaukšot, tad tikšot tāpat sakauts kā priekš 26 gadiem. Anglijā valdot viena partija, un to Čerčils saucot par demokrātiju, bet valstīs, kuŗas iespaidojot Padomija — valdībās piedaloties arī citas lojālas partijas . . . Krievi darīs galvas sāpes ne tikai Čerčilam vien, kuŗš, brāļodamies ar viņiem, aizmirsā, kas tas komūnisms īsti ir. Izolācijā »biedrs« Staļins nebūtu tik bīstams, kā ielaists Kenterberijas bīskapijas katedrālē, kur par »tētiņu« notika aizlūgšanas.

Visumā tautas un valstīs ir kļuvušas it kā trakas. Masu pakāršanas par kaŗošanu un it kā kaŗu gatavošanu draud taču visu buržuāzisko valstu vadītājiem . . . Nedod Dievs, ja Krie-

vija cīņā uzvarētu Angliju, tad ... Sodišanu un izdošanu pretiniekam tagad pārvērš sistēmā, tā gatavojot paši sev cilpas. Bezprātīgie!!! Un kuņās valstīs gan protestēja pret nāves sodiem? It kā tur galvas būtu stiprākas vai nemirstīgas, jeb vai viņi domā vienmēr būt uzvarētāji? ... Ir arī latviešu vidū tendence uz pašnāvību: tā daudzi grib par varu pierādīt, ka viņi tikai piespiesti cīnījušies par savu dzimteni, ka tikai ar varu aizvesti uz Vāciju. Neprāts! Ja jau aizvesti — tad var teikt: brauciet atpakaļ. Un ja ar varu piespieda jūs Latviju aizstāvēt, tad jūs paši esat par glēviem, jeb arī savu dzimteni neesat pietiekami milējuši. Par varoņiem taisās kļūt bēguli un glēvuļi! Par laimi to ir mazums, bet jau tas ir kauns, ka viņi sāk atklāti uzstāties un meklē sev domu biedrus ar laikrakstu palīdzību.

17.III, svētdien — Hof Padeligē.

Skaists svētdienas rīts, kaut pavēss, bet spīd saule. Sniega gandrīz vairs nav. Dzīvojam ziņu iespaidā par nesaskaņām starp rietumu sabiedrotiem un Padomju Krieviju; tā, protams, zobojas par neboļševistisko pasauli, kuŗa dod Padomijai visas priekšrocības, piešķir aizdevumu (ZASV) viena miljarda apmērā, lai boļševiki varētu labāk sagatavoties aizdevējus sist. Ak, pasaules neizpratne, uz kuriem tā tautas ved. Ievedot principu: izdošanu pretiniekam pēc kaŗa, tiesāšanu un pakāršanas — neviens no rietumu valstsvīriem nevar būt drošs par galvu. Un boļševiki smejas! Ar piekāpšanos, klanīšanos un aizdevumiem boļševikus par draugiem neiegūt. Un nedod Dievs tādus draugus! Divi lielākie pretboļševiku centri — Vācija un Japāna ir sagrauti, tagad par katru cenu grib sagraut pretkomunistisko Spāniju; tad pret boļševistisko diktātūru glābiņa vairs nebūs. Bet arī nacionālsociālisma briesmas bija ne mazākas ... Kaut kur kaut kas nav bijis pareizi, slēdzot mieru pēc pirmā pasaules kaŗa, un kaut kur kļūda pielaista, vienojoties par kaŗu pret nacionālsociālistisko Vāciju. Tagad var iznākt, ka dārgi jāsamaksā.

21.III, ceturtdien — Hof Padeligē.

»Libekas Vēstneša« 19.III 46. g. Nr. 139/66 korespondencē no Ņujorkas citēti kādā banketā Čerčila teiktie vārdi, ka »Krievijai nav iemesla sūdzēties par rezultātiem, kādi ir tās kaŗa

laika pūlēm. Tās zaudējumi bijuši lieli, arī izdevumi milzīgi . . . Bet Krievija atguvusi visu, kas priekš 40 gadiem bija jāatdod Japānai. Krievijas rietumos Baltijas valstis un liela Somijas daļa iekļautas Padomju savienībā«.

Liekas, ka šāds paziņojums norāda uz to, ka Anglija ir piekritusi Baltijas valstu iekļaušanai Padomju savienībā, un tad ir pilnīgi izslēgts, ka bez trešā pasaules kara kaut kas mūsu lietā varētu grozīties . . .

Ko gan līdz tam pat laikraksta numurā citētie Ziemeļamerikas savienoto valstu senātora Karnelija vārdi: »Krievijai jāsaprot, ka viņas tiesības paturēt tādu valdības formu, kādu tā vēlas, nesniedzas pāri viņas robežām«. Ja šajās robežās ietilpinātas arī Baltijas valstis, tad Latvijai kā latvju zemei parakstīts nāves spriedums . . .

Bīskaps Rancāns 3.III Eslingenā teicis lielu runu (Libekas Vēstnesis Nr. 139 (66) 19.III 46. g.), kurā izsauca: »Latvija atkal dzīvos!« Bet tālāk pasvītro: »Ja visi latvieši pierādīs savu demokrātisko stāju arī darbos, tad dzīvos Latvija.« Par karavīru atlaišanu no noietnēm bīskaps runājis novembrī ar angļu okupācijas garīdznieku, kurš visu pierakstījis, un vēlāk saņemts paziņojums, ka lūgumu ievērošot. Arī A. Valdmanis domā, ka viņam nopelns pie karavīru atlaišanas; es jau savas pretenzijas neuzstādišu un par saviem iesniegumiem nerunāšu.

17.III saņēmu Paegļa kunga vēstuli. Nav atbildes uz jautājumiem manā vēstulē par ceļu, kādā iespējams tur pie viņiem nokļūt. Laikam jau ir pamats brīdinājumiem, lai uz to pusi nebrauc.

Eju katru rītu vienu stundu pastaigāties un pēc tam ņemu vācu vai angļu mācības grāmatas rokā un drusku mācos. Mans īsiass kļuvis mierīgāks, bet pārgājis nav. Darbam diena par īsu, būs jāceļas agrāk.

24.III, svētdien — Hof Padeligē.

Šorīt agri izlasīju vakar vakarā no Jurģēna atnestos »Libekas Vēstneša« numurus. Tur 23.III 46. Nr. 173 (100) ir briesmīga ziņa par 141 leģionāra pakāršanu Rīgā Doma laukumā; no tiem 7 igauņi, pārējie latvieši. Pēc tam 3 dienas liķiem vajadzējis karāties par brīdinājumu citiem. Vai leģionāri ir tie, kuri atvesti dzimtenē no Zviedrijas? Tad tas ir SOS sauciens visai civilizētai pasaulei, un kas to nedzird, tas nav vairs normāls

cilvēks un valstsvīrs. Drebiet arī jūs, Zviedrijas valstsvīri! Vai jūs domājat, ka šie pakārtie nelaimīgie jaunekļi ir kādi slepkavas, kādi noziedznieki? Viņi ir svēti, salīdzinot ar jums, nerunājot par padomju slepkavām, ar kuņiem Nirnbergā cienījamu tautu pārstāvji tomēr sēž pie viena galda un klausās šo huņņu pirdzigajos vārdos. Ak pasaule, pasaule, cik tu akla! Tādā aklībā dzīvoja arī Krievijas tautas 1917. un vēlākos gados, kad viņas sev šo briesmīgo jūgu izkaņoja. Bet kad sāka atjēgties un saprast, tad jau bija par vēlu. Un tagad kaut kas līdzīgs norisinās pasaules mērogā. Ir kāda nesaprotama vara, kas velk tautas bezdibenī. Varbūt tiešām bezdievība jau tik tālu izplatījusies visā cilvēcē, ka Visuvarēnā Soģa diena, kuņā cilvēki paši veiks daudzinaoto velnu lomu un briesmīgās mokās iznīcinās viens otru un visu cilvēku līdzšinējo bankrotējušo sugu, tuvojas, lai sagatavotu ceļu jaunai rasei, jaunai pasaulei.

9.IV, otrdien — Hof Padeligē.

Sen neesmu šīs piezīmes rokā ņēmis. Tam pa daļai par iemeslu tas, ka 18.III sāku intensīvāk nodarboties ar vācu valodas mācībām, jo ir kauns, ka nevaru sarunāties pat ar mājas cilvēkiem par ikdienišķām vajadzībām. Tad sestdien, 6.IV, sāku strādāt dārzā, jo mums ir ierādīts neliels zemes gabals. No rakšanas sāp rokas. Un bez visa tā arī gara stāvoklis nav tāds, lai izteiktu visu to, kas uz sirds. Latviešu bēgļu un karavīru stāvoklī arī nekas nav grozījies, izņemot to, ka Beļģijas noimetnēs bijušos latviešu karavīrus angļi ir pārvietojuši uz Vāciju, bet šeit noimetnēs viņi palikšot, līdz saņemšot privātas drēbes . . .

»Libekas Vēstnesis« izbeidzis savu eksistenci — esot tāds rīkojums no angļu puses. Tagad esam bez kādas informācijas. Miezis gan saka, ka sāksot iznākt litografētais laikraksts tikai noimetnes vajadzībām. —

Māmiņas kapu apmeklēju 2 reizes un lūdzu kapu sargu to apkopt. Nu beidzot solījās to izdarīt šonedēļ. Pagājušo nedēļu mani piemānīja — neesot bijis laika.

7.V, otrdien — Hof Padeligē.

Arvienu retāk pieskaņos savām piezīmēm; pēdējais ieraksts ar 9.IV datumu. Tas jau pa daļai izskaidrojams ar to, ka maz kas jauns ir ko atzīmēt.

Likvidēja »Moislinger Baum« nometni, bēgļi no turienes pārvietoti uz Artilērijas kazarmām. Latviešu iestādēm atņēma auto mašīnas, un pie tam ne angļi, bet vācu policija. Atņēmti auto Latvijas Sarkanajam krustam Libekā, arī bij. apgabala komitejai. Samazinājušās arī pārtikas devas: maize vairs nav balta, bet pelēka un 3 kukulīši nedēļā uz 2 personām. —

Pēdējās dienās no Hof Padeliges — krodziņa — uz Padomiju aizbraucis kāds Vilis, kuŗu te turēja aizdomās par zādzībām un spekulācijām. Var jau būt, ka cilvēku apvainoja nepatiesi, bet viņš ar savu mutes palaišanu tam devis iemeslu.

Pie mums Padeligē norisinājušās diezgan oriģinālas lietas. Aprīļa sākumā naktī bija zagļu uzbrukums: tika raidīti 3 šāvienī logos. Sākās drudžaina signālizācijas tīkla ierīkošana. No visām ēkām vadi iet uz dzīvojamo māju, pie kuŗas paŗobeles piekārts trauksmes zvans. Pēc trauksmes signāla ierīkošanas vienā naktī no kūts pazuda cūka. Zagļi iekļuvuši pa logu kūtī, kāpēc trauksmes nebija. Pēc kāda laika sākās trauksmes mistifikācija: trauksmei atskanot, tiek izaicināta policija, bet nekā neatrod. Pagājušās nedēļas beigās atkal bija trauksme. Šoreiz policiju neaicināja, bet izgāja paši visas ēkas apskatīt. Izgāju arī es, bet nekā neatradām. Novēroju, ka kūtīm nav atslēgu priekšā, bet šķūnim ir maza aizkaramā atslēdziņa kā kādai kastītei. Nav arī suņa, par naktssargu jau nerunājot. Bet tepat mājas priekšā kādas 3 reizes no kaudzes izzagti kartupeļi. Nav arī kārtīgas sētas ēkām.

Vakar iestādījām pēdējos kartupeļus, kaut gan laukuma galā vēl var drusku iestādīt, bet patlaban nav sēklas.

Es sāku rakstīt savas atmiņas par vācu okupācijas sākumu un dodu Oļģertam Liepiņam materiālus darbam. Viņš jau 2 svētdienas ir bijis pie manis. Priekš kādas nedēļas bija atbraukuši J. Miezis un Alfr. Bērziņš. Pēdējais nolasīja A. Valdmaņa sastādīto iesniegumu 1942. g. vācu iestādēm par to, lai Latvija dabūtu Čehoslovākijas statūtu un sola no savas puses ap 125.000 vīru kaŗaspēku. Bet nesen Vācijā A. Valdmanis pulkvedim Krīpenam raksta, ka viņš visiem spēkiem cīnījies pret Leģiona nodibināšanu. Bērziņš piebilst, ka A. Valdmanim nevarot ticēt. A. Valdmanis jau nu gan pats pirmais mani aicināja būt par Leģiona komandieri, kāpēc nezīnu, kādā stadijā bija izpauadies Valdmaņa protests pret Leģiona formēšanu.

Nesen saņēmu vēstuli no A. Vorobjovas, kas rakstīta laikā

no 1.I — 17.I 46. g., bet ceļojusi 4 mēneši, kamēr nonākusi manās rokās. Raksta, ka vīrs un znots krituši cīņās pret boļševikiem, meita pazudusi, jo kaŗa laikā bijuši dažādās valstīs un sakarā ar to pēdējā brīdī izšķīrušies arī bēgļu gaitās.

Pie mums ir viesojušies 2 karavīri no Beļģijas, arī Tamāra Zaula un Silarājs ar kundzi. Mācos vācu valodu un drusku angļiski. Vācu valodas prakses nolūkā pie manis vienu stundu ierodas vācu bēgle Gīzela Smigeļska, bet angļu valodu mācos pats. —

Esmu ceļa jūtīs — biju nodomājis uz dažām nedēļām izbraukt viesos pie paziņām. Manā stāvoklī tas ieteikts no vairākām pusēm, jo te pie pašas sarkanās robežas esmu diezgan ilgi uz vietas dzīvojis: pēc vienas nedēļas būs visi 4 mēneši. Un ja vien biedri vēlētos mani aizvest pāri robežai, tad visas ziņas viņiem jau būs ievāktas un aizvest nenāktos grūti. Bet ar satiksmi nav tik viegli. Jau 3 reizes esmu gājis uz māmiņas kapu atvadīties — vakar biju pēdējo reizi. Ravēju, laistīju, arī asaras birdināju. Lūdzu, lai man piedod, ja ne vienmēr esmu pret viņu bijis labs un mīļš.

CEĻA JŪTĪS

10.V. — Oldenburgā.

Turpat 4 mēnešus no 13.I līdz pat 7.V š. g. nodzīvoju puslīdz mierīgi Hof Padeligē pie Libekas un nu esmu šeit. Man jau nu gan vienmēr bija drusku bažas, sevišķi pirmajā laikā, ka dzīvoju pārāk tuvu boļševiku frontei, bet beidzot tā apradu, ka par varbūtējām manis vajāšanas iespējamībām nedomāju. Bet priekš kāda mēneša Hof Padeligē notika gan uzbrukumi, gan zādzības.

Pēdējās 3 nedēļas (no aprīļa vidus) abi ar brālīti apstrādājām zemi un rikoļām sakņu dārzus. Te 5. maijā no Padeliges krodziņa pie krieviem aizbrauc kāds Vilis. Līdz ar Vili, kuŗa uzvārdu neatceros, aizbrauca arī kāds Krastiņš, kuŗš dzīvojis »Moislinger Baum'a« nometnē. Tas bija drusku nepatīkami, jo skaidrs, ka viņiem sava dzīvība pie boļševikiem jāatpelnā kaut kādā veidā.

7.V plkst. 10 pie manis ieradās bij. karavīrs Laufers un ie-teica kaut kur pazust sakarā ar minēto 2 vīru aiziešanu pie

krieviem; varot visu ko sagaidīt. Es tad arī sāku nobeigt saiņošanu, kuŗa bija iesākta pirms šī brīdinājuma, transporta līdzekļus gaidot. Te ap plkst. 11 redzēju pa logu, ka piebrauc kāda mašina ar 2 angļu drānās tērptām personām un 2 bērniem automobīlī. Es teicu Zelmam: »Es pagaidām iziešu, un kamēr piebraucēji vēl nav paspējuši ienākt koridorā, caur to un caur virtuvi dodos uz kartupeļu lauku.« Pēc kāda laika Zelma mani ar rokas mājienu aicināja un teica, ka mani meklējot. Tā kā nezinājuši, kurp es aizgājis, tad atbraucēji teikuši, lai pēcpusdienā es uzturoties mājā, jo apmeklētāji vēlreiz ieradīšoties.

Milda (brāļa sieva) stāstīja:

»Kad angļi bija atbraukuši, es atrados savā istabiņā augšstāvā un Stammera jaunkundze uzveda viņus augšā koridorā un es iznācu pretī.

Laikam angļi nezināja, ka Bangerski ir divi un vāciski prasīja man pēc mana vīra. Atbildēju, ka nesaprotu vācu valodu, ko apstiprināja arī Stammera jaunkundze. Tad viņi prasīja, vai es runāju krieviski. Es atbildēju, ka drusku runāju. Kad viņi krieviski jautāja, kur mans vīrs, izlikos, ka es tomēr nesaprotu, kas tas vīrs īsti ir. Tad viens no atbraucējiem skaidroja, ka vīrs esot tas, kuŗu pops esot sievietei pielaulājis, to parādot ar rokām — viens otru saņemot zem rokas un piespiežot klāt un pēc tam abas rokas liekot uz galvas. Es nopūzdamās izsaucos: »Ak Dievs, es nekā nesaprotu!« Tad viņi saskatījās un viens jau skaidri latviski prasīja: »Kur jūsu vīrs?« Atbildēju, ka kartupeļu laukā. Tad jautāja, kur tas kartupeļu lauks ir. »Mēs gribam to redzēt.« Vedu viņus ārā rādīt, bet tad jau vīrs (mans brālis) ar Zelmiņu nāca mājās.«

Tālāk saruna notika ar brāli.

Brālis: »Man jautāja krievu valodā, vai esmu Bangerskis un kur es Latvijā dzīvojis. Atbildēju, ka Koknesē. Tad man piedāvāja cigareti. Atbildēju, ka nesmēķēju. Tas esot ļoti labi, ka nesmēķējot. Jautāja, ar ko nodarbojies, teicu, ka biju melderis.

Prasīju, ar ko izskaidrojama viņu vizīte. Svešie uz to neko neatbildēja. Tad atvainojās par traucējumu un, atvadijušies, aizbrauca.«

Spriežot pēc tā, ka viens no viņiem runājis krieviski un pat latviski, īsti angļi tie nevarēja būt, kāpēc steidzos pie tālruņa un lūdzu M. kungu sadabūt kādu mašīnu, jo man jānūk. At-

bildēja, ka mašīnas neesot, meklēšot kādu smago un tad piezvanīšot. Sāku drusku pārģērbties un devu rīkojumu sapakoties, kad M. piezvanīja un sacīja, ka mašīna būšot smagā un Reinfelds līdzī. Teicu, ka būšu mežā, caur kuŗu ceļš ved uz autoceļu no Hamburgas uz Libeku. Tur es ilgi gaidīju, kamēr sastapu brāli, kuŗš teica, ka Reinfelds mani gaidot un meklējot pa Hofu. Teicu, lai brauc vien uz mežu. Bija noticis pārpratumš. Galu galā mašīna ieradās, izbraucām arī uz autoceļa un tad sagaidījām brāli, Reinfeldu un Kapleru. Pienāca arī Zelma un teica, ka »angļi« atkal esot Hofā. Tad atvadījāties un mēs devāmies uz Libeku, bet brālis ar Zelmu uz māju. Mežā pirms mašīnas ierašanās parādījās 2 aizdomīgas personas no pilsētas puses, no kuŗām viena palika uz ceļa gaidot un novērojot, otra ar velosipēdu devās caur Hofu uz šoseju. Tas lika domāt, ka mežu ielenc.

Laimīgi nokļuvis Libekā Kaplera dzīvoklī, tur 2 naktis pārgulēju un tad ar vieglo auto vakar iebraucu Oldenburgā. Sākumā apstājos pie savas agrākās saimnieces Vanaga kundzes un aizsūtīju ziņas Abakuka kungam, un tad devos ar viņu uz Putnaērgļa dzīvokli pilsētā.

Nav jau gluži ērti: nav gultas, logs neveras ciet un durvīm nav atslēgas. Bet istaba liela, gaiša un iztikt var. Ar pārtikas līdzekļiem mani bagātīgi apgādājusi Zelma un tādi laipni cilvēki kā Vanaga un Abakuka kundzes un arī citi mani draugi no Oldenburgas-Omstedes.

Nupat A. kungs aizbrauca uz Libeku. Iedevu vēstules brālim, Zelmai un Mieža kungam. Vēstulē Miežim lūdzu nokārtot manu pārvietošanās atļauju uz citu nometni, jo laikam atpakaļ uz Libeku gan neiešu.

Esmu viens pats mājā, jo mani solījās apmeklēt A. un V. kundzes, bez tam liku pateikt arī Leiša kungam, ka esmu šeit. Bet labāk jau būtu, ka neviens nekā nezinātu ... Logā ieraudzīju melnu putniņu, tādu, kāds mani iepriecināja pie cietuma loga Braunšveigā pagājušā gada jūlijā.

Ar pateicību Dievam sirdī atskatos uz notecējušo gadu, kuŗā atkal tik daudz piedzīvots un kuŗā atkal esmu izjutis Visuvarenā žēlastību un visspēcību.

Uz brīdi izgāju tepat ārā uz ielas: visur militāras iestādes, visur sargi, esmu apmeties pašā militārā centrā. Pastaigāties jāiet kaut kur tālāk.

11.V, sestdien — Oldenburgā.

Nu jau otru nakti esmu pavadījis šinī pilsētā. Jūtos labi un ar interesi gaidu, kādas vēstis atvedīs šovakar Abakuka kungs no Libekas.

Vakar rakstīju, mācījos angļu valodu un vakarā sāku lasīt pārskatu par pēdējo kaŗu franču valodā »Depuis 1939«, ko publicējis ASV kaŗa informācijas birojs. Brošūru tikai iesāku lasīt, bet jau redzu, ka nosodītas gan visas citas diktatūras kā Hitlera, Musolini, Franko un arī japāņu militārisms, bet vislielākā un visbīstamākā no diktatūrām ne ar vienu vārdu nav pieminēta — un proti, komūnistu partijas diktatūra. Hitleru, Musolini, Franko varēja redzēt un gāzt, viņiem uz pleciem bija tikai viena galva, bet komūnistu diktatūras pūķis ir daudzgalvains, šīs galvas nevar ne redzēt, ne tik viegli nocirst. Bez tam pūķis izlaiž nāvīgu indi, lai savus pretiniekus apduļinātu un viņi paši līstu cilpā.

Nometnēs notiekot aizklāta aptauja, kur jāatbildot uz 3 jautājumiem: 1. Nacionālitate; 2. vai grib atgriezties dzimtenē jeb ne; 3 ja nē, tad kāda iemesla dēļ.

Boļševiku radio uzaicinājis atbildēt ar »jā«. Redzēs, cik tad boļševiku acinājumam būs klausījuši.

12.V, svētdien — Oldenburgā.

Šodien skaista diena. No rīta mazliet pastaigājos mājas tuvumā. Pēcpusdienā mani apmeklēja Vanaga kundze ar bērniem, iedami uz teātri. Pēc tam ieradās māc. Abakuks, iedams uz baznīcu, kur sakarā ar mātes dienu viņš vada dievvārdus. Atnesa man arī pusdienas, kuŗas izmantoju vakariņām, jo pusdienā dzēru kafiju.

14.V, otrdien — Oldenburgā.

Laiks mainījies — pašreiz list. Pievakarē atnāca Abakuka kungs un atnesa gabaliņu maizes un margarīnu, kā arī gabaliņu desas. Iedevu vēstules brālim un Zelmai, ceru jau rīt saņemt atbildes. Lasu angļu valodā Jāņa evaņģeliju un salīdzinu ar latvisko tekstu. Lasu arī »Valdis and Velta in England« un franču valodā brošūras par kaŗu.

23.V, ceturtdien — Oldenburgā.

Jau trīs naktis esmu pārgulējis citā vietā, un, proti, pie Str. kunga. Mājas māte pirmajā dzīvoklī domāja, ka labāk būtu, ja es dažas dienas pavadītu citur, lai viņai neceltos nepatīkšanas. Es jau biju paredzējis 20.V pavadīt citur. Nav slikti arī šeit, dzīvojam divatā ar S. kungu. Guļam — es gultā, viņš uz dīvāna. S. kungs laipni uzņemas palīdzēt apgādes jautājumos, kaut gan produkti man visi ir pašam, tomēr cept un vārīt vai uzsildīt viņš prot labāk. Gaidu, kā nokārtosies mans pārvietošanas jautājums. Gribētos pierakstīties oficiāli šeit, tagad es skaitos Libekā.

29.V, trešdien — Oldenburgā.

Aizvakar pārnācu no E. ielas atkal uz agrāko mītni, kur jāsakārto dažādas lietas un arī nopietnāk jāpastrādā. Vakar biju baznīcā, kur notika Vanaga kundzes māsas laulības ar kādu Kanadas kapteini, ar kuņu iepazinos jau š. g. janvārī. Ļoti simpatisks cilvēks. Mācītājs īsos, bet kodolīgos vārdos izdarīja laulāšanas ceremoniju latviešu valodā. Es biju ļoti aizkustināts un pēc laulībām savā un vēl Str. un Rit. vārdā jaunai kundzei pasniedzu rožu pušķi, kuŗš gan sevišķi krāšņs neizskatījās, bet no sarkanām un baltām rozēm veidoja Latvijas krāsas. Abiem novēlēju laimes, viņai latviešu, viņam franču valodā. Jaunais pāris tūliņ devās uz Emdeni, kur notiks kāzu mielasts.

Šodien uzsāku peldu sezonu. Nevar teikt, ka ūdens būtu silts, domāju ka gradus 16 — 17. Pārvietošanās atļaujas vēl līdz šim nav; Mieža kungam laikam nav bijis laika to nokārtot. Pagājušo nedēļu uzsāku angļu valodas stundas, ir jau 5 stundas bijušas.

31.V, piektdien — Oldenburgā.

Apmācies, gatavojas uz lietu. Vakar no Emdenes bija ieradies jaunais pāris un vēlējās satikt arī mani. Aizbraucu viņiem līdzī uz V. dzīvokli, kur vēl atkāzās baudījām no līdzatvestā liķiera. Ātri uzmetu īsu vēstulīti sūtnim K. Zariņam un pieliku klāt informāciju par latviešu bruņoto spēku izceļšanos un izveidošanos 2. pasaules karā. Diemžēl neatzīmēju, ka vēstules pasniedzējs ir latvietes vīrs — Kanadas virsnieks. Ar kapt. Baker'u runājam franciski. Viņš izteicās, ka jūtoties ļoti laimīgs. Atzīmēja arī to, ka nodibinājusies ģimene, kuŗā vīrs — kanadietis,

sieva — latviete, laulāti — Beļģijas dzimtsarakstu iestādē, Vācijā — baznīcā, un laulājis latviešu mācītājs. B. kungs ļoti simpātisks un cerams, ka jaunais pāris būs laimīgs. Parādīja man Beļģijā izsniegtos laulāšanas dokumentus, kur starp citu jaunajai sievai izsniegtā grāmatiņā ir lapas puse bērniem ar 12 ailēm. B. kungs smiedamies atcerējās birģermeistera vārdus, ka vēlāk varot kādu lapu piešūt arī klāt.

Pārnācis no angļu valodas stundas, uzrakstīju vēstulīti Leiša kungam, kuŗš nu jau veselu nedēļu nav rādījies. Pilnīgi nesaprotama lieta: viņš taču rakstīja, lai braucu šurp, nāca arī pēdējā laikā diezgan bieži, un tad uzreiz pārtrauca savas vizītes, nezinu kāpēc. Vai par kaut ko ir apvainojies, vai ar pārtikas lietu ir grūtības un viņš bez nekā kautrējas nākt? Bet es jau teicu, ka man pagaidām visa kā vēl diezgan. Tā kā Strauta kungs arī ir prom un arī mācītājs, tad esmu palicis gluži viens. Jā, mans stāvoklis nav apskaužams — sākšu kļūt par nastu vienam otram. Arī saimniece minēja šodien par papīriem un pierakstīšanos, un P. E. jaunkundze arī ieprasījās, vai tad es vēl šeit palikšot, kad minēju, ka varbūt pirmdien došos uz Libeku uz dažām dienām.

9.VI, svētdien — I Vasarsvētku dienā Oldenburgā.

Vakar norunājām, ka iešu pie Str. kunga uz brokastīm — apsolījās pamieļot ar kakao. Pārnācis mājā, lasīju Markus evaņģeliju. Te ap plkst. 11.40 ieradās jaunais L. un atnesa man svētku dāvanai maizi, margarīnu, cukuru un drusku biskvītu. Paldies labiem cilvēkiem par izpalīdzību.

3.VI ar smago mašīnu iebraucu pie brāļa Padeligē. Savējos pārsteidzu pie pusdienu galda, biju iegājis gluži nemanot, neviens tur nebija manis redzējis. Visi bija ļoti priecīgi — kā brālis, svaine, tā Vija un Zelma. Bet sevišķi priecīga bija mazā Fraukele — kāda vācu bēgļu 3 gadīgā meitenīte. Kā viņa nosarka, cik laimīga bija un kā skrēja mātei stāstīt par manu ierašanos! Pavadīju tur 2 nakts, vienu dienu un iebrukšanas pievakari. 4.VI apmeklēju māmiņas kapu, nolūdzu Dievu, izplūcu nezāles un novēlējis māmucītei saldu dusu, atvadījos. 5.VI brāļa un Zelmas pavadīts, biju ceļā uz satikšanās vietu pie Libekas-Hamburgas šosejas un vakarā jau biju Oldenburgā un St. dzīvoklī. 7.VI pārnācu uz P. dzīvokli un jaunnedēļ, tūlīņ pēc svētkiem, jāsāk kārtot dzīvokļa lietas. Vakar no Brakes bija

ieradusies M-keвица. Ar viņu kopā apskatījām kādu dzīvoklīti, bet par nožēlošanu tas būšot gatavs tikai augustā. Taču galvenais nav dzīvokli sameklēt, bet panākt atļauju pierakstīties. Gaidu iebraucam A. kungu, lai ar viņu pārrunātu, kā to labāk nokārtot. Domāju, ka visvieglāk būtu pierakstīties šeit, bet šī istaba ir pārāk liela un ar milzīgu logu un sliktu krāsni, kāpēc ziemā nav sakurināma.

10.VI, pirmdien — II Vasarsvētku diena Oldenburgā.

Vakar nosvinējām pirmo Vasarsvētku dienu mājīgos apstākļos. Laipnā V. kundze un viņas svaine bija gādājušas par pusdienām un vakariņām un arī par omulību.

Šodien nometnēs plkst. 14 esot bērnu svētki, bet 20 koncerts. Man tas viss liegts, lai nenokļūtu valodās un varbūt kādu neievestu kārdināšanā sekot Jūdasa piemēram un nodot mani resp. paziņot manu atrašanās vietu sarkanajiem varizejiem.

12.VI, trešdien — Oldenburgā.

»Putniem ir ligzdas . . . bet tam cilvēka dēlam nav kur savu galvu likt.« Pašreiz tā tas ir arī man, un ne jau man vien. Nedrīkstu kurnēt, jo daudzi atrodas vēl grūtākos apstākļos. Es tomēr apmēram 4 mēnešus nodzīvoju samērā mierīgi, gandrīz ģimenes apstākļos Padeligē un arī tagad ar jauku tautiešu izpalīdzību neciešu trūkumu un arī pajumti vienmēr esmu atradis. Priekš necik ilga laika, braucot no Libekas, redzēju kādu Petrovu, kuŗš sakās izrāviēs no krievu zonas un nu nekur neatrodot patvērumu, nekur nometnēs neņemot viņu pretī. Nožēloju, ka neizpalīdzēju viņam kaut ar naudas līdzekļiem, kaut gan viņš teica, ka Libekā atradis daudz kaŗa biedru, kuŗi viņam naudu sametuši un arī ar drēbēm izpalīdzējuši.

Vakar bija atnākuši pie manis uz īsu brītiņu Leitis, brāļi Abakuki un vēl kādi trīs nepazīstami, no kuŗiem 2 studenti no Hamburgas un viens DP no vietējās nometnes. Iedevu Abakukam savus dokumentus un lūdzu palīdzēt ieregistrēties. Apsolījās nodot Sudmaļa kungam. Vakar ar Str. nomeklējām S. kungu velti — nebija mājās. Aizgājām šorīt. Izrādās, tomēr lielas grūtības: a) karavīrus aizliegts uzņemt nometnēs; b) pilsētā noliegts pierakstīties, būšot visiem jāpāriet uz nometnēm, arī ārpusē dzīvojošiem DP; c) es jau nu esmu tāda persona, kuŗu labākā gadījumā var arī izslēgt no DP statusa. Bet no otras

puses — ja jau mani izslēgtu, tad taču viņiem jādod man iespēja pierakstīties pilsētā jeb ārpus tās, vai arī jānovieto kādā drošības ieslodzījumā. Lai kā tas būtu — pagaidām esmu reģistrēts Libekā, dzīvoju šur un tur, kur gadās.

13.VI, ceturtdien — Oldenburgā.

Vakar no rīta mēs ar Str. kungu aizgājām manas pārvietošanas lietā uz angļu pārvaldes namu »Čerčila māju«, kur strādā mūsu tautiete E. Ziplāna kundze. Tā kā tur bija neērti viņu ilgi aizmurēt, tad lūdzām atļauju pieiet pie viņas mājā, ko vakarā arī izdarījām. Ziplāni — virsleitnants un viņa kundze dzīvo Kastaņu ielā 41 kopā ar saviem radniekiem. Kundze apsoliya darīt visu iespējamo, lai es Oldenburgā varētu pierakstīties. Ļoti laipna un izpalīdzīga, kā citi mani labvēli un draugi.

Saņēmu rakstisku un mutisku ielūgumu uz operas un teātra atklāšanu un operas »Zemnieka gods« pirmizrādi 15.VI, t. i. svētdien. Tagad jādomā: iet — neiet? Negribētos tautiešiem pāri darīt, bet negribētos arī afišēties, jo tad visas nometnes zinās, ka uzturos šeit, ko negribētu.

18.VI, otrdien — Oldenburgā.

Biju »Zemnieka gods« pirmizrādē. Sākumā man bija atsūtījuši biļeti trešā rindā, kas man nebija pa prātam, un tad Maršalka jaunkundze man bija sadabūjusi 14. rindā kopā ar Vanaiga kundzi.

Ieradusies bija arī LCK vadība — prof. Kundziņš, prof. Švābe, M. Bērziņš (jurid. daļas vadītājs) un J. Niedra — kanceļijas šefs. Pie manis ieradās J. Niedra un pateica, ka LCK vadība bijusi pie manis dzīvoklī, bet neatradusi mājā; viņš, Niedra, atvedis arī manis kādreiz lūgto Jauno derību, ko atstājis uz galda līdz ar visu kopējo sveicienu. Pēc operas beigām sagaidīju prof. Kundziņu un prof. Švābi. Kopā ar viņiem, Bērziņu un Niedru atbraucām pie manis un kādu pusstundu parunājāmies. Prasīju, vai latviešu vadība vai Sarkanais krusts nedomā, ka vajadzētu arī amerikāņus plašāk informēt par mūsu lietām, lai viņi nešķiro brīvprātīgi iesaistījušos un mobilizētos. LCK domā, ka amerikāņi tā kā tā to neizprastu, bet ka jāsaka vien ir, ka visi ir spaidu kārtā iesaukti. Jautājumā — kādas perspektīvas saskatāmas mūsu nākotnē — arī nekas skaidrs ne-

esot. Pēc sūtņa Bīlmaņa domām masveidīga emigrācija tuvākā laikā neesot iespējama, kā arī neesot sagaidāma kāda materiāla palīdzība no viņa vai amerikāņu valdības puses. Jārēķinoties ar to, ka vēl vismaz pāris gadus būšot tāds pat nenoteiktības stāvoklis, kāds pastāv tagad. —

Operā pie manis pienāca arī Šv. kungs ar kundzi; kundze bija ārkārtīgi laipna un smaidīga, apjautājās par manu veselību. Nejauši nāca prātā Libekas Sarkanā krusta koncerts priekš gada, kad es vēl biju LNK prezidents un kad Šv. taisīja opozīciju; tad abi viņi no manis vairījās, turējās tālu projām. —

Vakar biju dzīvokļu pārvaldē kopā ar Ziļāna kungu un grībēju pierakstīties, bet vēl jāapskatot telpas un tāpēc lai aiz-ejot rīt vēl reiz. Tomēr vakar aizrakstīju Zelmai, lai taisās do-ties uz šejieni, lai pako mantas un nokārto visas lietas.

No kanadiešu kapteiņa Baker'a un viņa kundzes — latvietes saņēmu fotouzņēmumu no kāzām Emdenā. Uzraksts »For the General with our love Viola and Jed Baker«. Jāraksta atbilde un jāpateicas.

21.VI, piektdien — Oldenburgā, Gartenstrasse 3.

Vakar nokārtojās mana pierakstīšanās uz dzīvi Oldenburgā, Gartenstrasse 3, inženiera Putnaērgļa istabā Frau von Jordan mājā. Šodien nokārtojās pierakstīšanās uz pārtiku Mežotnes nometnē. Varu pateikties Dievam, ko no visas sirds arī daru. Bet lieta ar Zelmas pierakstīšanos nav tik laba, un man sāp tas, ka par brālīša un viņa ģimenes pārvietošanu uz šejieni nav ko domāt. Oldenburgā, varbūt, var slāpstīties viena otra per-sona, bet pārnākt četru personu ģimenei oficiāli nav iespējams un arī neoficiāli iekļūt tikpat kā neiespējams. Aizvakar saņēmu brāļa un Zelmas vēstules, raksta, ka arī tur visiem būšot jāiet nometnēs.

It kā būšot jāpāriet kādus 40 km uz ziemeļiem no Libekas. Labāk jau būtu pāriet uz ziemeļiem, ja vien nav telpas kaut kur tālāk no krievu līnijas turpat pie Libekas. Pie Libekas brālīti saista sakņu un kartupeļu dārzs, arī Indulis, kuŗš katrā ziņā paliks Libekas slimnīcā. Bet krievu zonas tuvums nav pa-tīkams, un visas kazarmas, kur tagad dzīvo bēgli, ir tuvāk krievu robežai nekā Padelige. Jālūko nokļūt Padeligē, jeb jā-aizsūta pēc Zelmas mašina, jo līdz 28. ir jāpieteicas šeit pie

UNRRA's. Gaidu mācītāju Abakuka kungu, kuŗš, domāju, atvedīs vēstules un kādas tuvākas ziņas no turienes. Pa Jāņiem norunāts braukt uz Braki pie Markevica kundzes viesos.

24.VI, pirmdien — Jāņu dienā, Oldenburgā, Gartenstrasse 3.

Nu arī Jāņi tikpat kā garām.

Aizvakar tērzēdami aizbraucām uz Braki, kur Markevica kundzes māmuļa mūs ļoti laipni un viesmīlīgi uzņēma un bagātīgi pacienāja. Daudz bija ko pārrunāt un atcerēties, jo Markevicas māte labi pazīst arī Tālos austrumus, kur ilgu gadu nodzīvojusi Nikoļskā pie Vladivostokas, pazinusi arī brāļus Zilgalvjus, kuŗi dzīvoja Usurijas apgabalā, resp. Vladivostokas apkārtnē. Es atkal pazinu un biju draugos ar Čitas Zilgalvju ģimeni.

Pievakarē 23.VI gājām ciemos pie Bogeniem, kuŗi dzīvo vairāk nekā 4 km no Markevica kundzes. Gājām veselu stundu. Bijām jaukā sabiedrībā. Ēdām, dzērām, līgojām un dziedājām. Bija aizkustinoši, un mājas māte pat apraudājās, kad tika nodziedātas jūsmīgākas dziesmiņas.

25.VI, otrdien — Oldenburgā, Gartenstrasse 3.

Šorīt agri atnesa brāļa vēstuli, klāt bija arī no M. Vorobjovas atbilde uz manu vēstuli. Raksta, ka viņas meita dzīva, bet boļševiku joslā — dabūjusi caur Sarkanu krustu mazu zīmīti; bet vai tagad brīvībā — nezina.

Ieradās Zaula kungs un es viņam aizvešanai uz Libeku no-devu vēstules, brāļa pulksteni un dzelzs zāģīti, un viņš steigā aizgāja.

27.VI, ceturtdien — Oldenburgā.

Šodien gaidu Zeltu ar mantām no Libekas. Kā brālītis būs izšķīries, vai būs nolēmis braukt šurp, vai paļauties liktenim un doties turp, kur vietējā vadība liks? Ļoti gribētos jau tuvumā būt, lai viens otram varētu izpalīdzēt, bet vai es varu brālīti saistīt pie sevis? Kas var zināt, ko man vēl liktenis un Dievs ir lēmis. Esmu taču dažu sabiedroto acīs odioza persona. Nemaz nerunājot par austrumu sabiedroto, arī amerikāņi savā neiedomājamā tuvredzībā šķiro latviešu leģionārus resp. karavīrus mobilizētos un brīvprātīgos, uzskatot pēdējos gandrīz vai par kara noziedzniekiem. Iedomājieties, man nav brīv aizsargāt savu

zemi, savu valsti, ģimēni un mantu pret stulbu iebrucēju un slepkavībām. Mani it kā vajadzētu piespiest to darīt! »Ak prātiņ, nāc mājā.« Es ar varu piespiests neesmu bijis, bet, savas tautas vadības aicināts, esmu stājies cīnītāju rindās.

Izlasīju »Tēvzeme« 1.VI 46. Nr. 39 rakstu »Kuģu meklētāji«, kas pareizi raksturo dažu latviešu sabiedrības pārstāvju morāli un fizionomiju. Arī Latvijā viņi, skubinādami palikt uz vietām vai bēgt no kaŗa klausības meŗos un uzstādamies pret mani, — kuŗš tikai cīņā un vēlāk izbraukšanā pār jūru redzēja latvju tautas glābiņu, — paŗi jau laikus mācēja pazust ar saviem čemodāniem un tagad, lūk, dara to paŗu, apstaigādami dažādus konsulātus un ārvalstu pārstāvības.

29.VI, sestdien, Oldenburgā.

Nu jau treŗā diena, kopŗ mana Zelma ar mantām jau ŗeit — ieradās 27.VI. vēlu vakarā un pārvērtā manu istabu par mantu noliktavu. Vakar kopā ar Strauta kungu aizgājām uz nometni un visu nokārtojām, kas attiecās uz pārtikas jautājumiem. Zelmā ŗeit ļoti patīk; bet kā būs ar nometni, kurp, saka, būŗot visiem DP jāiet?

ŗodien gribu aizbraukt uz Braki aprunāties par darbu: jā-sāk kaut kas strādāt. Brālis rakstā, ka paliekot Libekā un pār-ējot uz Mēzenes kazarmām Marli ielā, netālu no slimnīcas un no ģimnazijas, tātad būs abu savu bērnu tuvumā. Ierādītas 2 istābiņas un virtuve, domājot, ka arī es ar Zeltu būŗu turpat.

30.VI, svētdien, Brake, Langstr. 7.

Vakar ar autobusu kopā ar Markevica kundzi izbraucām uz Braki, kur pie viņas un viņas māmiņas viesojos jau Jāŗos. Autobuss bija pilns, un mēs stāvējām kājās gandrīz visu ceļu. Jaunie cilvēki ŗeit, kā parasti, nedod vietas ne dāmām, ne vecākiem kungiem. Markevica kundzei ieradās pretī viņas radnieks, kas dzīvo pie viņiem, bet ne vārda neteica, ka mājās gaida pārsteigums. Nākot pa durvīm, Markevica kundze nokļuva sava dēla — braŗa jaunekļa — apkampienos. Tas visu laiku bijis amerikāņu gūstā — sākumā Francija, vēlāk Vācijā amerikāņu zonā; māte pusotra gada to bija izmeklējusies, līdz beidzot arī pēdas sadzinusi un nu sagaidījusi mājās. Priekiem nebija gala. Jauneklis dzimis 1929. gadā, tātad 17 gadus vecs, bet izskatās pēc

20 gadīga un nav novārdzis. Sapelnījis arī naudu 232 dol., kas vācu valūtā ir liels kapitāls.

Šorīt spīd saule, bet pavēss vējš. Gulēju labi līdz plkst. 5, pēc kam murgoju un sapņoju: Brālis Ernests taisīja kapus, veselu masu kapsētu; es it kā būtu izteicies nievājoši par viņa izmeklēto vietu. Kad es nu viņa kapsētu biju apskatījis (nelielu četrstūrainu laukumiņu), es pateicu: »Nu, kur tad tu man esi izvēlējis vietu un arī sev?« Tad brālītis man aizrādīja, ka es jau esot apsmādējis viņa izmeklēto vietu. Uz to es nesakarīgi taisnodamies kaut ko runāju par to, ka esmu bijis iespaidots no Jaunpils draudzes kapiem, ka smiltīs mirušie nesatrūdēs.

Vakarā abi ar Markevica kundzi izgājām pie Blumberga, kur bez citiem bija vēl arī Dr. Kiršentāls. Dzērām tēju, un pēc tam es lūdzu Blumberga kungu parādīt man viņa uzņēmumu, kas ierīkots koka barakā. Uzņēmums nav liels, bet nākotne tam ir. Vajadzīgs roku pielikt, lai izskatītos pēc farmācijas laboratorijas. Būtu drusku galdnieka un meldeņa darbs, būtu arī skārdnieka un mūrnieka darbs.

Ierunājos par sava nācienu mērķi — par varbūtēju iesaistīšanos viņa uzņēmuma darbā. Atbildeja, ka ar mana vecuma strādniekiem esot grūtības tanī ziņā, ka darba pārvalde 65 gadus veciem un vecākiem neizsniedzot darba kartiņas; tātad ne papildu devas, ne citas kādas priekšrocības UNRRA bez šīs kartiņas nesniegšot.

5.VII, piektdien, Oldenburgā.

Vakarā kopā ar Strautu aizgājām brīvā dabā upes malā aiz peldētavas, kur izpeldējāties kopā ar Sudmaļa kungu un viņa meitu, 17 gadus vecu skolnieci. Sudmaļa jaunkundze peld ļoti labi, pat virtuozī. Atpakaļ braucām automašīnā, ko vadīja Sudmalis pats. Satiekoties un iepazīstoties ar Sudmaļa jaunkundzi, iesaucos: »Jūs esat kājas pirkstu ievainojusi!« Bet tūlīt arī nokaunējos, jo ieraudzīju, ka jaunkundzei abām kājām visi pirksti koši sarkani. Tos bija tādus padarījusi Kanadas nagu laka.

7.VII, svētdien, Oldenburgā.

Vakar nometnē pie Vechtas runāja, ka drīzumā sagaidāma atkal DP pārbaude, lai noskaidrotu, kam nav tiesības uz UNRRA's atbalstu resp. kas ieradīs Vācijā brīvprātīgi, kas

atvests spaidu kārtā. Kāds neprāts — no boļševikiem brīvprātīgi bēgušos uzskatīt par atbalstu nepelnošiem! Drīzāk jau loģika diktētu pretējo: ja jau tu pret paša gribu esi deportēts, tad jau vari tikt atpakaļ, bet tiem, kuŗi no boļševikiem bēguši, tiem gan atpakaļ ceļa vairs nav un tiem tad jāpalīdz. Mūsu CK domā, ka amerikāņiem tā kā tā neko nevarot ieskaidrot, esot tikai jāsaka, ka visi atvesti, bet kaŗavīri mobilizēti spaidu kārtā. Es domāju, ka tik lieli neprašas nu gan nez' vai viņi ir, lai nesaprastu tik vienkāršas lietas, ka mums no pasaules lielākā ļaunuma — no vienas šauras partijas zvēriskas izrēķināšanās bija jāatvairās, bija jācīnās un, kad cīņa bija zaudēta, tad bija jāmeklē patvērumus pie rietumu sabiedrotiem. Varbūt neviens to viņiem nav paskaidrojis, nav pateicis, un tāpēc visa tā nesaprašana.

Pēcpusdienā aizgāju pie Kersona kunga ar vizīti; tiku laipni uzņemts un jaukā nama māte pacienāja mani ar kafiju un torti. Pārrunājām arī par mūsu likteņiem, par miera konferenci 29.VII un citu. Kersona kungs pastāstīja, ka angļiem atļauts precēt vācietes un pat ņemt uz Angliju līdzī vācu līgavas, ja vien viņi dod garantiju, ka spēj savas līgavas uzturēt un apgādāt.

11.VII, ceturtdien, Oldenburgā, Gartenstr. 3.

Vakar ar Zeltu aizbraucām uz tā saukto »Kremlī« pie Putnaērgļa kunga. Par »Kremlī« šo māju (Ammerländer Heerstr. 60) sauc tāpēc, ka tur agrāk mitinājusies kāda krievu iestāde, kuŗa š. g. sākumā likvidēta. Atceļā pakavējāmies Katoļu kapos, kur daudz un dažādu zaļumu un puķu šķirņu. Kapi stipri no-laisti, pārauguši ar zāli.

Vakarā saimniece likusi noslēgt mums un vēl kādam vācu bēglim elektrisko strāvu, jo esot 10 kilov. pārtēriņš.

Vietējā lapā »Pausme« 10.VI. Nr. 23 lasu: »Pie mums iet bēdīgi«, teica kāds tautietis, kas tikko atbraucis no Libekas atvaļinājumā. »Mēs nedrīkstam atstāt Libeku, mēs nedrīkstam arī lasīt laikrakstus, ja tie nav Libekā iespiesti, bet tādu nav. Pie mums Libekā arī neviens nedrīkst ierasties, bet ja kāds ierodas — tam jāpieteicas pie Mil. Gov. Libekā likvidētas 3 nometnes — Marienschule, Luterschule, Schlutup, kas pārvietotas uz Eutinu, kur paredzēts nometināt 4000 cilvēku. Neuzmanīgiem tautiešiem, kuŗi pievirzās pārāk tuvu zonu robežai, jāšķiras no šīs puses uz visiem laikiem. Tos pievāc krievu kaŗa-

vīri. Tā nesen pazuduši 2 sportisti, starp tiem arī Mēzenes sporta nama komandants Šablovskis, kas bija trenējušies mežā — zonu robežu tuvumā. Pazudušo meklēšana arī caur angļu militārajām iestādēm bijusi veltīga.»

Vakar pievakarē mūs apciemoja Vanaga kundze; palika arī uz vakariņām. Saņēmusi vēstuli no savas māsas, tagadējās Baker'a kundzes no Beļģijas. Rakstot, ka saņēmusi arī manu vēstuli un drīz rakstīšot atbildi. Bijis atbraucis arī vīrs no Londonas un stāstījis, ka manu vēstuli nodevis personīgi sūtnim Zariņam, kuŗš viņu ļoti laipni saņēmis, daudz ko stāstījis par Latviju un arī literātūru iedevis.

13.VII, sestdien, Oldenburgā.

Vakar vakarā taisijos iet pie Rituma, kad, izgājis pa vār-
tiņiem, ieraudzīju viņu jau nākam. Atveda vēstules no brāļa,
no J. Mieža, no sūtņa Zariņa un no Oļģerta Liepiņa. Brālītis
raksta, ka jau iekārtojies puslīdz labi nometnē Marli ielā Nr.
86, dz. 5, III st.

J. Miezis taisnojas, ka nerakstījis adreses trūkuma dēļ. Esot
pieņēmis Vētras piedāvājumu lasīt angļu valodas lekcijas Ham-
burgas Latviešu Universitātē medicīnas studentiem un braucot
turp pirmdienās un trešdienās. Sarakstījis angļu gramatiku, ku-
ŗas vienu daļu atsūtījis man. Sabiedriskā dzīve apstājusies pil-
nīgi, jo vecā organizācija likvidēta, jaunā nav izveidota. Libekā
bijis arī prof. Kundziņš ar prof. Švābi un kaut cik nodibinā-
juši kontaktu ar Miezi. Libekā latviešu DP skaits samazinoties
— 600 pārcelti jau uz Eutinu, pārējie cenšoties paši pazust.
A. Bērziņš pārcelšoties uz Hamelnu. Angļu presē esot nepa-
tikami raksti par bēgļiem un paredzamas lielākas grūtības turp-
māk (laikam jau krievi spiež piekāpties, R. B.)

Sūtnis Zariņš pateicas par nosūtīto vēstuli un informāciju, ko
saņēmis caur kapt. Baker'u. Nožēlo, ka pēdējais aizbrauks uz
Kanadu un vairs nebūs mūsu vidū. Pielicis klāt savus aprīļa un
maija pārskatus, lūdz iepazīstināt tautiešus ar tiem. Nobeidz ar
labākiem novēlējumiem. Vēstule datēta 18.VI.

Oļģerts Liepiņš arī pasvitro DP ērtību un tiesību sašauri-
nāšanu un sabāšanu izdemolētās nometnēs un materiālu trūkumu
to izlabošanai. Leģiona organizācijas gaitu esot uzrakstījis, kau-
jas gaitu soloties palīdzēt Plensners, bet tad jābraucot uz Elms-
hornu. Prof. Švābe esot ievietojis »Tēvzemes« 3.VII. numurā

rakstu »Vārdi un darbi«, kur starp citu rakstot: »Pēc atbrīvoto kara gūstekņu pielīdzināšanas tiesībās pārējiem DP, nav politiski gudri runāt par karavīriem.« Tātad iznāk, ka bijušo latviešu karavīru vārds un stāvoklis būtu kaut kas apkaunojošs vai mūsu tautai naidīgs. Tas notiekot pēc tam, kad Oļģerts Liepiņš esot Švābem stāvokli diezgan labi paskaidrojis. Tālāk rakstā polemika ar R. Liepiņu, bij. »LCP« jeb pretestības kustības dalībnieku. Tagad šie pretestības kustības līdeņi — saka Švābe, sēdot Eslingenā un cenšoties panākt, lai sūtņi Zariņš un Bīlmanis atzītu viņus. Šo polemiku O. Liepiņš nosoda (un dara pareizi R. B.).

14. VII, svētdien, Oldenburgā.

Vakar Zelma no Omstedes atnesa laikrakstus un arī to »Tēvzemes« 3.VII. 46. g. Nr. 48 numuru, kur bija ievietots Švābes raksts »Vārdi un darbi«. Raksta sākumā norādīts uz LSK dienviddirekcijas (R. Liepiņš) vairākos laikrakstos ievietoto pārskatu par apspriedēm Šveicē un bēgļu organizācijas darbību Vācijā, kurš beidzoties ar apsveicamu aicinājumu uz vienotību: »Jo stiprāk saliedēti mēs būsim, jo vairāk ar mums rēķināsies un jo vieglāk būs mūsu pārstāvjiem ārzemēs strādāt mūsu labā. Apziņa vien, ka aiz viņiem tautieši stāv vienoti, vairo viņu darba gribu un pārliecību aizstāvēt mūsu lietu, kur vien tas būs vajadzīgs.« Tālāk Švābe norāda, ka pārskatā vispirms daudz kas izcelts un daudz kas noklusēts, un tāpēc tas pelnot vislielāko ievēribu. Sākot ar vienības ideju, Švābe pierāda, ka LCK vienības ideju realizējusi pilnā mērā: tur reprezentētas visas iedzīvotāju grupas kā teritoriālā, tā arodu, izglītības un reliģijas ziņā. Kā pilnīgi apolītiska organizācija tā reprezentē pēc K. Zariņa raksturīga izteiciena »Tēvzemes mīlestības partiju«.

Tālāk Švābe aizrāda uz grūtībām, kādas pastāvējušas LCK darbu sākot, un ka ne vienmēr tautieši bijuši atsaucīgi. Grūtības radījušas arī tās latviešu organizācijas emigrācijā, kas bijušas nodibinātas agrāk un kuŗu rīcībā bijušas lielas materiālas vērtības. Te pirmā vietā jāminot LNK Libekā un LSK. Tās atsaukušās uz savām iegūtām vai iedomātām tiesībām. »Tām visām bij kopīgs tas, ka tās nebija vēlētas emigrācijā, bet centās atsavināt savas pilnvaras vai nu no spēkā vairs neesošiem, vai svešas varas radītiem tiesību avotiem . . .« Te nu Švābe runā aplamības. LNK bija tāpat vēlēta organizācija emigrācijā kā

LCK, tikai ar to starpību, ka arī neemigrācijas pārstāvji vēlēšanās bija pārstāvēti kā frontes cīnītāji Kurzemē. Tāpat arī pilsētu un lauku pašvaldību pārstāvji ... LSK bija sastādīties no latviešiem bez vācu vadības ziņas un piekrišanas, un daži vēlākie »troņa tīkotāji« atrunājās, norādot uz šo apstākli — viņi baidījušies, ka, piedaloties LSK lietā bez vācu varas piekrišanas, varējuši nokļūt tādā pat stāvoklī kā Einbergs (Švanks). Tātad, kā redzams, nekādi spēkā neesoši avoti šeit abu organizāciju pamatā nebija ... Tālāk Švābe runā, pareizi sacīdams, ka »latviskais goda prāts prasa, lai neviens darbinieks savos ziņojumos atklātībai necenšas panākt iespaidu, it kā viņš vienīgais vai viņa draugi un domu biedri izkārtājuši visas bēgļu lietas, aizmirstot, ka nepatiesību viegli var atmaskot tie, kas centrā vai apgabalos savu iespēju robežās šodien kārtu mūsu dzīvi.« Tāda rīcība neveicinot vienprātību. No šī viedokļa raugoties, Švābe kritizē LSK direktora pārskatu, kuņā duroties acīs, ka tur apieti daži svarīgi fakti, kas saistoties ar viņa braucienu uz Šveici. Attieksmē uz LSK stāvokli Vācijā:

1. Visas LS krusta nodaļas kopš marta Vācijā slēgtas, un nav cerību tās atjaunot. Tas attiecas uz britu joslu. Amerikāņu joslā tās turpina darboties. UNRRA LSK neatzīst, jo nesot teritorijas. Tas pārskatā viss noklusēts ... LSK dienvidu direkcijai vajadzējis iekļauties LCP un LCK un pieturēties pie statūtiem, kas neesot darīts. Pārskats tendenciozi noklusējot citu (A. Kacēna, A. Reiņa un V. Korsta) nopelnus. Tas vienībai par labu nevarot nākt.
2. Kļūstot par privātu organizāciju (neatzītu ne no angļu iestādēm, ne no UNRRA's) LSK dienvidu direkcijai jāizšķiras, ko darīt tālāk. Vienīgais ceļš būtu lojāli iekļauties LCK sociālā nozarē. Bet tas neticis darīts, meklēti citi ceļi Šveicē. »Tas noticis Šveices apspriedēs, kuņās bez vairākiem sūtniem piedalījušies arī dažu bijušo partiju līdeņi. Tā kā LCP un LCK pārstāvji nebija aicināti un protokols par panākto vienošanos netika apstiprināts, tad, protams, lēmumi nav saistoši, bet toties labi raksturo nolūkus, kādus lolo neliela mūsu emigrācijas grupa. Visumā šīs apspriedes dalībnieku vairākuma mērķis bija nevis vienot, bet skaldīt.«

Generālis dzīvi piedalījās arī Vācijas latviešu dzīvē un bija Latviešu centrālās padomes loceklis. Attēlā LCP sēdes dalībnieki Bīlefeldā 1956. gadā

Vaļas brīdis paša iekoptajā sakņu dārziņā Oldenburgā pie barakas 41

Gen. Bangerskis (pa labi augšā) Jāņa Jaunsudrabiņa 80. dzimūdienā 25.8. 1957. g. apsveiceju vidū Minsterē. Priekšā no kreisās J. Kārkliņš, A. Bērziņš, Nate Jaunsudrabiņa, J. Jaunsudrabiņš, L. Šteplere, V. Šteplers, aizmugurē plēv. A. Plensners un E. Āboliņš

Generālis J. Jaunsudrabiņa sarīkojuma vakarā Oldenburgā 10.10. 1957. g. Viņam blakus plēv. Janums, Dr. Rudzīte, J. Jaunsudrabiņš un V. Lēmanis

Kā no tālākā Švābes raksta redzams, tad pēc Šveicē izstrādātā projekta:

1. LCK piekristu tikai rūpes par bēgļu apgādi Vācijā, bet tā kā faktiski to veic UNRRA, armija un vietām britu SK, tad skaidrs, ka LCK ir nevajadzīga, un tad iestātos »autonomu republiku« chaoss, kāds bija 1945. g. rudenī, un lieki norādīt, kas par to priecāšoties.
2. LSK pārzināšot arī kaņavīru aprūpi, kas faktiski neiespējams. »Nemaz nerunājot par to, ka pēc atbrīvoto kaņa gūstekņu pielīdzināšanas tiesībās pārējiem DP, nav politiski gudri runāt par kaņavīriem«, sūtņiem vajadzējis zināt, ka britu zonā, kur atrodas vairākums kaņavīru, LSK ne tieši, ne netieši nav iespējams kaut ko viņu aprūpes labā darīt. To darot citas organizācijas.
3. Tā kā amerikāņu zonā attieksmes pret mūsu kaņavīriem citādas nekā britu zonā, tad »katrs latvietis, kas atrodas amerikāņu gūstā, drīkst pacelt jautājumu, vai LSK dienvidu direkcija — pretēji agrākai ziemeļu direkcijai — nav izdarījusi kādu taktisku kļūdu, nepareizi apgaismojot vai noklusējot dažus faktus, kas tagad atriebjas.« Uz tādu varbūtību norādot vairāki neapdomīgi apgalvojumi minētā darbības pārskatā. Švābe izsaka cerību, ka veselais saprāts gūšot virsroku un netikšot realizēts Šveices projekts — nodot visu sociālās aprūpes darbu ASV okupācijas joslā vienas personas rokās (arī līdzekļu sadali), kamēr tā nav devusi piekrišanu revidēt grāmatas latviešu pārstāvjiem emigrācijā.

Tālāk redzams, ka daži LCP locekļi (tie, kuŗi sakās nodibinājuši pretestības kustību vācu okupācijas laikā) mēģinājuši Šveicē panākt, lai divi mūsu sūtņi atzītu viņus par savu priekšniecību, bet kad tas neesot izdevies, tad centušies uzkundzēties LCK, prasot, lai tā atsakoties viņu labā no dažām svarīgām funkcijām, ko tā nav darījusi.

Apspriedē Šveicē piedalījušies arī tādi bij. sūtņi, kuŗi vairs neesot amatā, bet sen jau darbojas kā privātas personas. Šo sūtņu domas neesot respektējamas, bet tikai to sūtņu, kuŗiem ar 1940. g. 17.6. lēmumu piešķirtas ārkārtējas pilnvaras; šie sūtņi atbalstot demokrātiskā ceļā vēlētas bēgļu organizācijas.

Interesanti būtu dabūt rokā Šveices apspriežu protokolus. Bet Švābe domā, ka amerikāņu zonā pielaistās nepareizības leģionāru lietas apgaismošanā pelna vislielāko ievēribu. Tas, tāpat kā Zviedrijā, būs politiķu nopelns — izceļot sevi, nostādīt leģionārus par noziedzniekiem; tas Zviedrijā noveda pie kaŗavīru izdošanās krieviem, bet amerikāņu zonā pie daŗu leģionāru turēšanas apcietinājumā (nometnēs), ja viņi nevar pierādīt, ka mobilizēti spaidu kārtā.

Bet lūk, kas atrodams »Tēvzemē« Nr. 49 no 6.7. 46. g.:

»Jauna DP pārbaude. UNRRA's galvenais vadītājs Vācijā sērs Fr. Morgans 30.VI. paziņojis rietumu okupācijas zonās atrodošos 714.000 DP stingru pārbaudi, lai atņemtu UNRRA's palīdzību personām, kam tā nepienākas.

Morgans tomēr norādījis, ka jaunā programma, skaidrojot DP problēmu, neskar Polijas žīdus, kuŗu ieplūšana Vācijā pašreiz turpinās. »Direktīva paredz, ka personas, kuŗas rases, reliģijas vai Apvienoto nāciju labā piekoptas darbības dēļ vajājis ienaidnieks, ir ietilpinātas UNRRA's apgādē neatkarīgi no datuma, kad tās atstājušas savu dzimteni vai apmešanās vietu.«

»Bez žīdiem pārējās katēgorijas, kuŗām pienākas UNRRA's palīdzība, ir sekojošas:

1) UN tautu piederīgie, pārvietoti kopš 1938. g. 1. sept.; 2) bezpavalstnieki, kuŗi pārvietoti sakarā ar kaŗa darbību; 3) personas, kuŗām ar viņu zemes valdības lēmumu atņemta pavalstniecība, bet jauna pavalstniecība nav iegūta.«

UNRRA's palīdzība nepienākas:

1) UN tautu piederīgiem, bezpavalstniekiem un itāļiem, kuŗi normāli bijuši Vācijas iedzīvotāji; 2) visiem kaŗa noziedzniekiem, sadarbniekiem un nodevējiem; 3) ienaidnieka valstu pavalstniekiem un neitrāliem, izņemot vajātos; 4) vāciešiem un Baltijas vāciešiem; 5) agrākiem »Wehrmacht« piederīgiem, kamēr nav pierādīts, ka viņi mobilizēti ar varu; 6) UN tautu piederīgiem, atskaitot vajātos, kuŗi atsakās repatriēties.«

Tā nu atkal stāv priekšā grūtas dienas mums, latvju tautas bēgļiem, kā kaŗavīriem, tā arī pa daļai civīliem.

17.VII, trešdien, Oldenburgā.

Turpinu atmiņu rakstīšanu, bet daudz ko esmu piemirsis. Piemēram, neatceros, ar ko es pirmo reiz 1943. g. 7.IV. izlidoju

kopā uz fronti, kas bija mani pavadoņi un vai es tanī pašā 7.IV. biju arī Strelņā, vai arī otrā dienā, un vēl šo to . . .

18.VII, ceturtdien, Oldenburgā.

Pēcpusdienā no Libekas ieradās gaŗāmejot māc. Abakuks, kuŗš rīt 19.VII. atkal brauc uz Libeku atpakaļ. Mācītājs starp citu pastāstīja, ka kongresa laikā dienvidos, kur bijuši sapulcināti kādi 200 latviešu gaŗīdznieku, uzstājies arī R., izceldams savus nopelnus kaŗavīru labā, ne vārda neminot par citiem mācītājiem un civiļiem, kuŗi arī Beļģijā palīdzējuši kārtot kaŗavīru palīdzības lietas. Tad kādu dienu novērojis prof. Kundziņu ļoti noskumušu un nogurušu. Noskaidrojies, ka pie viņa bijuši varas tiktāji ar priekšlikumu dalīties pārvaldes funkcijās: a) politiķu grupa, b) pretestības kustības grupa, c) LCK grupa un laikam d) kaŗavīru vai »beļģu grupa«, labi neatceros. Tātad nu LCK izbauda to pašu, ko savā laikā izbaudīja mūsu LNK, kad opozīcija tīkoja pēc varas, traucēja darbu un prasīja nodot pilnvaras viņai. Politiķi nebūtu politiķi, ja nedzītu politiku tur, kur varētu pagaidām arī iztikt bez tās. Tā taču viņu profesija, viņu sfaira, lai kaut viss ietu bojā, bet viņiem politika jādzen. Tagad nu prof. Kundziņš zina, cik nepatīkami ir, kad no malas laužas ar varu iekšā tie, kuŗi domā, ka viņi vienīgie iespēj un drikst nostāties vadošās lomās tautas priekšgalā, sevišķi, ja tur vēl paredzami naudas līdzekļi, kuŗu dalīšanā var piedalīties.

20.VII, sestdien, Oldenburgā.

Rīt, 21.VII, man piepildīsies 68 gadi, un Zelma jau no paša rīta pūlas ar kliņģera gatavošanu. Kas par to, ka nu dzersim tēju bez cukura un ēdīsim maizītes bez sviesta! Lāga dvēsele grib mani iepriecināt, un kas var zināt, vai vēl kādus šūpla svētkus dabūšu piedzīvot . . . Vakar uzlūdzu H. Vanaga kundzi un Strautu uz kafiju, teicu, lai pasaka arī Ritumam (bij. Reinbacham, ar kuŗa tēvu kopā rotaļājāties mūsu mājās). Vispār lūgt nevienu negribēju, jo nav jau ar ko pacienāt. Bet mīļie cilvēki no Omstedes bija pieteikušies atnākt ar saviem groziņiem. Man jau to nevajadzētu zināt, jo tas pateikts tikai Zelmai.

Ieradās Markevica kundze — atvedusi torti . . . Sviestu nedabūjusi. Atstāja sava dēla kuponņus. Pati ne par ko nepaliek — pirmdien plkst. 6 esot jābūt darbā. Nokļūt uz to laiku at-

pakaļ neesot iespējams, jo svētdien satiksmes nav. Ļoti žēl, bet neko darīt. Nu jau klišēris un torte ir, nav kauns uzņemt viesus ar kafiju.

21.VII, svētdien, Oldenburgā.

Priekš 68 gadiem mana māmiņa laidusi mani pasaulē. Šodien šaurā jauku cilvēku sabiedrībā to atcerējāties. Nosēdējām pāri par plkst. 22 vakarā . . . Atskatoties uz gaŗo mūŗu, man jāsaka vienmēr no jauna, ka Dievs ne tikai rādījis man pareizo dzīves ceļu, bet jau kā bērnu šinīs pasaules gaitās vadījis un arī vēlāk sargājis no visa ļauna, no posta un nelaimes, kuŗas man simtām reiŗu ir draudējuŗas trijos kuŗos (japāņu, pirmajā un otrajā pasaules kuŗā), boļševiku valdiŗanas un vācu okupācijas gados, manos daudzkuŗtējos braucienos uz fronti, lidojumos un braucienos pār jūru, kā arī daudzkuŗtējos uzlidojumos Berlīnē un citur — Rīgā un Liepājā. Mīļais Debesu Tēvs, kā lai Tev izteicu pateicību . . . Vārdi man liekas pārāk nenozīmīgi, pārāk cilvēcīgi. Bet Tu, mīļais Debesu Tēvs, zini manu sirdi, Tu zini arī manas vāŗības, manas kļūdas un grēkus. Piedod man un esi man žēlīgs arī turpmāk.

24.VII, treŗdien, Oldenburgā.

Runā, ka vairāki kvartāli pilsētā jāatbrīvojoŗ angļu kuŗavīru ģimenēm, kuŗas iebraukŗot Oldenburgā. Vakar biju pie Vanaga kundzes un arī viņas mājiņas saimniece man uztraukta jautāja, vai es ko nezinot par to, kādi rajoni un kad būŗot jāatstāj. To viņa, tāpat kā citi vācu saimnieki, grib zināt, lai varētu kaut ko varbūt laikus aizvest pie paziņām vai draugiem, jo, atstājot māju, esot jāatstāj arī visa mājas un dzīvokļa iekārta uz vietas. Arī mūsu mājas saimniece ir lielās baŗās un vienīgo cerību liek uz to, ka māja veca un nekārtībā, nav arī centrālās apkures. Var jau būt, ka mums ar Zeltu būs jāaun kājas un jādodas kaut kur patvērumu meklēt.

25.VII, ceturtdien, Oldenburgā.

Vakar iesāku rakstīt vēstuli Baker'a kundzei, kuŗu nobeidzu tikai ņorīt un nosūtīju kā »Registered«. Ierēdnis gan teica, ka

apdrošinātas vēstules varot sūtīt tikai angļu, vācu, franču un krievu valodā. Tomēr katram gadījumam pieņēma.

Gulēju nemierīgi, sapņoju. Laikam parastie bēgļu murgi, jo šo to dzirdam, šo to lasām . . . Pēdējā laikā arī pareģojumi ir modē, un tie nāk no dažādām pusēm. Pēdējā laikā dzird, ka dažās noietnēs daudzus izslēguši no UNRRA's devām pēc Morgana rīkojuma par DP pārbaudi . . . Nesen kāds DP atnācis stāstīja: »Ziniet ko? Mums jau Kanadā ceļot barakas, visus baltiešus vedot turp. Tiesa, tiesa, tā esot kāds lasījis laikrakstos.« Nu, beidzot šo laikrakstu dabūjām rokās un tur par kaut kādu baraku ceļšanu nebija ne vārda. Tomēr »Tēvzemē« 17.VII. Nr. 52 ir ievietota kāda W. Teibes »vēstule no Kanasas«, kur pēc ievada ar reliģisku saturu lasāms sekojošais: »Pāri visiem vēlējumam varu nest Jums prieka vēsti, ka mūsu valdība oficiāli paziņojusi, ka ielaidiņot Kanadā lielu skaitu Eiropā neizvietoto personu. Emigrācijas likumu pašreiz izstrādā, un mums vēl sīkumos nav zināms, kādi būs noteikumi. Bet viens mums ir zināms, ka tiks gādāts par visiem, kuŗi vēlēšies Kanadā ieceļot un rast šeit jaunu dzimteni . . .« Tālāk paskaidrots, ka demokrātijas iekārtā viss nāk lēnāk, bet kas lēni nāk, tas labi nāk.

27.VII, sestdien, Oldenburgā.

Vakar vakarā pie Vanaga kundzes saņēmu atpakaļ to vēstuli, kuŗu sūtīju viņas māšai Baker'a kundzei uz Beļģiju, ar pievienotu zīmīti: »Zurück, lithauische Sprache nicht zugelassen.« Uzraksts uz vēstules gan skaidri saka: »Latvian«.

Atkal uzdots: līdz 20.VII pieteikties tiem, kuŗi grib iet noietnēs. Vēl avīzē paziņots, ka jāreģistrējas visiem kuŗaviņiem. Nupat lasīju vietējās ziņās »Pausmē« par LCK kartotēkas vadības sniegtajām ziņām, kuŗas īsumā šādas:

Ir ziņas par dažādu profesiju darbiniekiem, pie kam vislielāko skaitu — 12.200 dod inteliģenta darba strādnieki, bet 10.405 — mājsaimniecībā nodarbinātie.

Reģistrēti pāri par 110.000 tautiešu, bet pilnīgas ziņas tikai par 99.249 tautiešiem Vācijā. Nepilnīgas ziņas ir no 22 noietnēm un no citām valstīm. Vīriešu 56.553, sievieti 42.696. Pēc vecuma:

līdz 2,5 gadu veci (dzim. pēc 1.1.44.)	2.192
2,5—10 — — (36. g. —31.XII.43.)	9.181
10—16 — — (1.1.30.—31.XII.35.)	4.544
16—20 — — (1.1.26.—31.XII.29.)	7.310
20—30 — — (1.1.16.—31.XII.25.)	24.105
30—40 — — (1.1.06.—31.XII.15.)	22.014
40—50 — — (1.1.96.—31.XII.05.)	14.411
50—60 — — (1.1.86.—31.XII.95.)	7.423
60 — — — (— 31.XII.85.)	5.221

Tātad bērnu līdz 16 gadu vecu ir	15.917
Jaunu cilvēku līdz 30 — — -	31.415
Vidējos gados 30—40 — — -	22.014
Vecāku cilvēku 40—60 — — -	21.934
Vecāku par 60 gadiem -	5.221

28.VII, svētdien, Oldenburgā.

Bija jauka priekšpusdiena, devāmies sauloties. Drīz mūs panāca kāda māte — vāciete ar 4 meitenītēm ap 2,5 — 10 gadu vecumā, visas mātes sejās. Bija aizraujoši noskatīties, ar kādu māku un mīlestību māte nodevās saviem bērniņiem. Vispirms viņa ar tiem plosījās kā draiskulīgs meitēns: nogūlusies ņēma tos uz kājas pēdas pasvaidīt gaisā un pavingrot, tad, palīdzējusi uztaisīt smilšu kaudzi, lecināja visus pāri, piepalīdzot divi mazākiem. Pasaulojušies, mazie devās uz upi, kamēr māte kādu laiku vēl sakārtoja visas drēbes un, it kā baidīdamās atstāt uz tā sola, kas iežogo visu laukumu gar sētu, salika drēbes kaudzītē un beidzot devās pie mazuliem. Pēc izpeldēšanās māte atkal visus trīs mazākos rūpīgi apkalpoja, palīdzot novilkt slapjos kostīmiņus un uzvilkt peldu mētelīšus. Tad sākās kostīmiņu skalošana. Sekoja apģērbšanās un sasēšanās ap māti saulītē; izņēmusi stikla burku ar ķiršiem, māte katrai meitiņai sniedza pa pāris odziņām. Man bija ir prieks, ir žēlums. Žēlums man bija pašam par sevi un savu vientulību, un es būtu daudz ko devis, ja man būtu tāda ģimene, tāda bērnu māte. Protams, šīnī vecumā man tā kundze varētu būt meita vai vedekla ar savu pereklīti. Bet būtu tuvas dvēselītes, par kuņām priecāties.

29.VII, pirmdien, Oldenburgā.

Biju aizgājis pie angļu valodas skolotājas rītdienas vietā šorīt. Bet stunda tomēr notika. Nodevu pastā vēstuli Baker'a kundzei. Atkal pastā teica, ka latviešu valodā »neiešot cauri«. Redzēs, vai atkal sūtīs atpakaļ?

30.VII, otrdien, Oldenburgā.

Aizgājām uz UNRRA pie Sudmaļa kunga, gribēju noskaidrot, kā ir ar pierakstīšanos uz nometni. Noskaidrojās, ka bijušās ap 55 brīvas vietas nometnē un tāpēc taujāts, kas no ārpusē dzīvojošiem vēlas tūlī pārvietoties. Pieteikušies trīsreiz vairāk nekā iespējams uzņemt. Tātad nav ko domāt, ka man ar' būtu jāpieteicas. Kaņavīrus reģistrējot tikai nometnēs dzīvojošos, lai zinātu, vai viņi dzīvo pie radiem vai ne . . .

Mājās pārnākuši, »klačojām«, nosodījām kopēju paziņu S., kuŗš ir tā iespekulējies, ka vairs nemana, ka pārkāpj robežas, pelnīdams no saviem tautiešiem — latviešu bēgļiem 400—500%. Tā par pildāmspalvām samaksājis 70 RM, pārdod par 100 cigaretēm vai 400 grammiem kafijas resp. 300—400 RM. Arī citur, kur vien var, viņš domā tikai pelnīt — un nejēdzīgos apmēros. Sliktākais tas, ka pats vairs to neapzinas un nemana, ka tā ir nejēdzība un nekaunība arī.

31.VII, trešdien, Oldenburgā.

Nupat pievakarē Vanaga kundze atnesa atpakaļ arī neapdrošināto vēstuli, adresētu uz Beļģiju Baker'a kundzei. Atzīme klāt: »Zurück, ohne Sprachangabe unzulässig.« Tas nu gan nepareizi, jo uz konverta atzīmēts »Latvian«. —

Vietējā »Mežotnes« nometnes laikrakstā »Pausme« (30.VII. Nr. 40) lasāms: »Latviešu ziņas« publicējušas šādu igauņu laikraksta »Eesti Post« ziņu:

Amerikāņu joslas virspavēlnieks Mak Narnijs publicējis rīkojumu, kuŗā nosaka, ka PSRS prasība par Baltijas tautu kaŗa vaininieku izdošanu nav jāpilda. Rikojums pamatots uz to, ka pēc sabiedroto savstarpējās vienošanās kaŗa vaininiekus konstatē attiecīgās zemes valdība. Bet tā kā Baltijas valstīm patlaban nav likumīgu valdību — ASV nav atzinušas šo valstu aneksiju — tad nevar arī noteikt kaŗa vaininiekus attiecībā uz šo valstu pilsoņiem un līdz ar to nevar šos vaininiekus izprasīt. ASV ieskata, ka šādu tiesību nav ne PSRS, nedz Baltijas Pad.

republikām.« Lai Dievs dotu, ka šis uzskats nemainītos sarunu turpmākajās gaitās . . .

Nirnbergas prāvā, kā ziņo »Pausme« tai pašā numurā, prokurori visiem apsūdzētiem pieprasa nāves sodu. Krievu prokurors Rudenko veikli izgājis no stāvokļa, teikdams, ka tā esot »pirmā reize vēsturē, kad tiesas priekšā stāv ļaudis, kuŗi iznīcinājuši miljoniem cilvēku un milzu kultūras vērtības brīvību un mieru mīlošās tautās . . .« Jā, tas tiesa, ka pirmo reiz tādas lietas nāk tiesas priekšā. Ir valsts, kuŗā par šiem notikumiem pat gailis nedrīkst dziedāt, kur nu vēl tiesāt . . .

3.VIII, sestdien, Oldenburgā.

Lasīju »Pausmē« par pretestības kustības apvienības nodibināšanos. Man tā vien liekas, ka šī apvienība pulcinās daudzus, kuŗus varētu nosaukt par veikliem kombinētājiem, bet sliktiem reālpolitiķiem. Tā savā laikā neko reāli nepanākot, viņi ievada nelaimē daudz latvju jaunekļu, ieteicot vairīties no Leģiona un pat dezertēt, kā arī palikt mežos, bet paši, izmantodami kaŗavīru cīņas frontē, izkļuva uz ārzemēm — arī uz to pašu Vāciju. Tātad uzskatīja nacionālsociālistu režīmu par drusku drošāku nekā boļševiku režīmu. Ja nu tas tā ir, vai tad nebija drīzāk jācīnās, lai lielākās briesmas no savas zemes un tautas atvairītu nekā durt saviem cīnītājiem dunci mugurā. Bez kaŗavīru cīņām, arī bez manas piepalīdzības viņi taču no boļševiku žņaugiem neizklūtu . . .

Vai ir gudri tā klāstīt savus nebijušos varoņdarbus? Dzīvosim, redzēsīm. Bet tā vien liekas, ka norobežodamās no pārējiem trimdiniekiem, šī »pretestības kustības« grupa grib sevi nostādīt privilīģētā stāvoklī uz citu tautiešu rēķina.

6.VIII, otrdien, Oldenburgā.

Vakar pēcpusdienā mani apmeklēja un palika arī uz vakariņām Dr. K. Lediņš, kuŗš uz dažām dienām iebraucis pie savas ģimenes Oldenburgā. Stāstīja arī par pesimistisko noskaņojumu Libekā un vispār Šlezvigā-Holšteīnā. Laikrakstu neesot, izrikojumi noliegti, mākslinieki tāpēc bēgot prom uz citiem apgabaliem, un sabiedriskā dzīve pamirstot. Pārtikas devas samazinot tāpat kā pie mums. Slimnīcai līdzekļu nekādu, un nesen angļu komisija apskatījusi telpas, lai varbūt tās pārņemtu angļu kaŗaspēka vajadzībām. Sākta arī tā saucamo DP pārbaude un jaunu

DP kartiņu izsniegšana. Daudzi paliekot arī ārpus UNRRA's apgādes. Kaņavīrus sūtot uz ziemeļiem kādā tur nometnē Putlosas rajonā. Tā kā neesot zināms, ko ar viņiem tur domānot iesākt, tad daudzi bēgot. Esot arī daudz gadījumu, kad kaņavīri pārejot pie krieviem, ko pēdējie panākot ar veiklu aģitāciju un paraugnometnēm, kuņās rādot, cik labi viņi uzturot savus gūstekņus. Tas viss un vēl dažādas ziņas laikrakstos mani noskaņojušas drūmā gara stāvoklī. Tā »Apskata« 30. VII. 46. numurā kāds korespondents (bet man liekas, ka Zariņš) raksta, ka UN sociālo un ekonomisko lietu padome februārī izstrādājusi zināmus principus, no kuņiem vadīties savā darbībā. Šos principus varētu savilkst kopā šādi:

- a. bēglu un pārvietoto personu problēma ir starptautiska pēc sava apjoma un dabas;
- b. neviens bēglis, ne DP netiks spiests atgriezties savā dzimtenē, ja tie, pēc izsmelošas informācijas saņemšanas, izteic dibinātus iemeslus pret atgriešanos;
- c. galvenais uzdevums attiecībā uz DP — pamudināt tos un palīdzēt tiem atgriezties savā dzimtenē pēc iespējas drīz, eventuāli ar bilaterāliem līgumiem;
- d. divu katēgoriju personas ir izslēgtas no iepriekšējos pantos minētiem noteikumiem:
  1. kaņa noziedznieki, nodevēji un kvislingi;
  2. vācieši, arī ja tie būtu pārvietoti no citām valstīm, lai izbēgtu no krišanas Sabiedroto kaņaspēka rokās.

Raugoties no baltiešu viedokļa l. p. minētā katēgorijā var iekļaut gandrīz visus kaņavīrus, policistus un daudzus no latviešu intelligences — profesorus, sabiedriskus darbiniekus u. c.

Skatos ļoti pesimistiski ne tikai uz savu personīgo stāvokli, kuņš var kļūt traģisks, bet arī uz daudzu tautiešu likteni. Personīgi esmu nolēmis dzīvs uz Padomiju nebraukt, lai kā to nokārtotu. Mana uzticamā pudelīte palikusi neuzticīga, samazinājusies saturā un nav cerības, ka tā man grūtā stundā varēs palīdzēt.

Kamēr mēs ar Dr. Lediņu runājām, bija uz brīdi atnākusi arī H. Vanaga kundze, kuņa stāstīja, ka viņas māsa jau pārbraukusi no Beļģijas uz Londonu, no kurienes viņa saņēmusi arī jau vēstuli. Dzintras vēstule atsūtīta atpakaļ no Beļģijas, jo latviešu

valodā uz ārzemēm no Vācijas nedrīkst rakstīt. Es savu jau pārrakstīju angļu valodā un skolotāja to man arī pārlaboja. Tagad tikai jānosūta.

10.VIII, sestdien, Oldenburgā.

Apmācies — rudenīgs. Pamodos ap pieciem un vairs nevarēju aizmigt. Mocīja sirdsapziņas pārmetumi par dažiem niecīgiem dzīves sīkumiem, kur esmu rīkojies pretēji savam iekšējam cilvēkam: vienā vietā esmu bijis pļāpīgs, otrā atkal noklusējis, ko varbūt nevajadzēja.

No rīta puses pie manis pienāca M. kundze un brītiņu pasēdēja. Es viņai stāstīju (kas arī nebija labi), ka S., kurš taisās par lielu draugu un gatavs arī izpalīdzēt saviem paziņām un tuvākiem tautiešiem, tanī pašā laikā nekautrējas no viņiem nopelnīt 300—400%, ja vien tas iespējams. Šo to pārrunājuši, šķīrāmies, pie kam M. laikam pateica, lai es nesaku S., ka viņa bijusi. Vēlāk, kad atnāca S. un man tieši uzprasīja, vai kāds nav bijis pie manis, es nenoturējos un izpļāpāju, ka M. kundze bija. Nu ja, viņš tieši par viņu jautājis; viņam M. kundze jāsatiekot. Tas man tā krent, ka nevaru izteikt. Viņam ir tādi principi, kas man rieb, kā piem.: »Ja gudri nozog un nepieķer, tad tas nav nekāds ļaunums!« Atklāti arī pasaka, ka »tur un tur redzēju skaistas rozes, tagad, iedams uz mājām — nozagšu.« Pastāsta, ka Kurzemē, viesojoties pie kāda saimnieka — liela dzērāja, — »nočiepuši« viņa medus rāmīšus, pacienājuši arī pašu saimnieku un tad aizbraukuši, tukšos rāmīšus pakarot ābelē.

12.VIII, pirmdien, Oldenburgā.

Sestdien, kā jau bija norunāts ar Zeltu, pirms viņas aizbraukšanas uz Libeku, gaidīju viņu pārbraucot. Aizgāju uz staciju plkst. 15, aizgāju vakarā plkst. 21, bet Zelmas nesagaidīju. Tas mani ļoti uztrauca. Domāju, ka viņa taču pret norunu nebūtu rīkojusies un, ja nevarētu laikā izklūt no Libekas, vajadzētu būt telegrammai no viņas vai brāļa.

Vakarā, aizgājis pie Str., lasīju nometnes laikrakstā, ka nometņu komandanti saņēmuši rīkojumu no UNRRA's, ka DP aizliegts kaut vai uz vienu nakti atstāt nometnes bez atļaujas. Domāju, ka pēc šāda rīkojuma saņemšanas varbūt uz ceļiem notiek pārbaudes un Zelma var iekrist postā, sevišķi ievērojot

arī valodas grūtības un citus apstākļus. Bija jau iespējams, ka vilcienu nesakrišanas dēļ Zelma varēja atrasties Hamburgā vai Bremenē, kas arī bija nepatīkami, bet fantazijā man tēlojās tas vislaunākais. Sevišķi slikti es jutos svētdienas rītā, pamodies jau plkst. 5. Gan mēģināju lasīt, bet galvā nekas nepalika. Vai slēpt, ka jutos mazliet vainīgs visā šinī lietā? Sirdsapziņas mocīts, kā vienmēr tādos brīžos, karstā lūgšanā griezos pie Debesu Tēva.

No rīta aizgāju pie Vanaga kundzes, kuŗa mani uzaicināja palikt uz pusdienām, lai nebūtu viens mājās. Apsolījies atnākt pēc stundas atpakaļ, nemiera dzīts devos uz dzīvokli un biju pārsteigts, atrodot durvis vaļā. Pavēru tās un redzēju cilvēka tēlu istabas vidū, kuŗu nevarēju pret loga gaismu pazīt, un tikai, pienākot gluži klāt, redzēju, ka tā ir Zelma. Izrādījās, ka Zelma nav tālāk par Bremeni tikusi, jo vilciens Bremene-Oldenburga aizgājis projām agrāk. Sestdienas pievakarē tomēr sagadījies kopā ar kādu vācu dāmu iekļūt smagajā auto un ar to nobraukt kādus 15—18 km Oldenburgas virzienā, kur tad kādā pilsētiņā pārgulējušas pa nakti »bunkurā«, kuŗš šim nolūkam kaut cik pielāgots. Svētdienas rītā atkal dežūrējušas uz šosejas, lai iekļūtu kādā mašīnā, kas arī beigu beigās izdevies un tā, man tīri negaidot, Zelma ieradās Oldenburgā svētdienā, kad ne vilcieni, ne autobusi neiet . . . Vispār brauciens nebijis veiksmīgs, noskrējusies, nopūlējusies, bet bez jūtamiem panākumiem. Bet lai nu! Arī bagāža vēl līdz šim nav pienākusi.

Runā, ka Oldenburgā ienākot 26.000 bēgļu 13.000 vietā, kā tas bijis paredzēts agrāk. Būs jāsapiežas. Nezinu, kā būs un kas būs ar mums, vai būs palikšana uz vietas . . . Tomēr par kurināmo jārūpējas. Ziema jau ātriem soļiem nāk tuvāk.

19.VIII, pirmdien, Oldenburgā.

Šorīt agri Zelma pa dzelzceļu izbrauca sēnot. Gribēja gan braukt kūdras darbos, bet tad ienāca priekšlikums par sēnošanu kopā ar Balceru ģimeni. Tagad gaidu kādu kundzi viesos, kuŗu apsolījis atvest Leiša kungs šodien no rīta. Kas tā tāda (laikam Briča kundze), Zelma pateikt nevarēja: neesot sapratusi.

20.VIII, otrdien, Oldenburgā.

Vakarrīt piecēlies jutu, ka esmu saslimis ar išiasu vai drīzāk reumatismu — palocīties un pakustēties nebija iespējams. Zelma,

ieradusies ar sēnēm, atrada mani gultā. Vakarā viņa aizbrauca uz Omstedi pēc elektriskā sildītāja un es cauru nakti sildīju slimo vietu un šodien jutos labāk.

Ap pusdienas laiku ieradās plkv. Krīpens, kuŗš stāstīja par savām gaitām Beļģijā, par angļu gatavošanos izdot viņu krieviem un par pašnāvības mēģinājumu. Nesen tikai no Beļģijas atgriezies un apmeties uz dzīvi Hānā pie ģimenes.

Šodien mani apmeklēja vairāki tautieši: P. Zaula kungs, Vanaga kundze ar Dzintru un Leiša kungs ar Grauda kundzi, kuŗa man jau palīdzējusi pēc ierašanās Oldenburgā maija mēnesī. Visi tomēr tik miļi un jauki ļaudis un tik sirsniģi gatavi izpalīdzēt kur un kā vien iespējams, kaut daži mani pazīst tikai vārda pēc, kā tā pati Grauda kundze . . .

Vakar aizrakstīju vēstuli savai kādreizējai masētājai, bijušai Lidijai Platais jaunkundzei, tagadējai Cerbiņa kundzei. Viņas brālī glābu no apcietināšanas vācu okupācijas laikā. Ar lielām pūlēm tas beidzot arī izdevās. Nez kā viņam nu tagad klājas . . .

21.VIII, trešdien, Oldenburgā.

Gaisā jūtams kas nesaprotams — it kā taisās uz kaŗu, it kā uz vēl lielāku DP aprobežošanu. Vakar it kā mašīnas ņēmuši nost visiem DP. Amerikāņu zonā liels latviešu laikrakstu ierobežojums: esot maz papīra un esot tendence aizliegt tādu rakstu publicēšanu, kuŗi traucē labu attieksmju nodibināšanu starp ASV un to kaimiņiem (Sk. Latviešu Vēstnesis 10.VIII Nr. 62/64). Vakar bijusi lielāka kratīšana Mežotnes nometnē, bet iemesli nav zināmi. It kā izlaupīta kāda noliktava un suņi sadzinuši pēdas līdz nometnei.

22.VIII, ceturtdien, Oldenburgā.

Šodien jau jutos labāk un no gultas piecēlos. Aizstaigāju pat pie Vanaga kundzes. Vanaga kundze stāstīja par Mežotnes nometnes kratīšanu. Kratījusi vācu, ne angļu policija. Izturēšanās bijusi dažāda — ir cilvēciska, ir nekaunīga. Kāds kratītājs izbēris no burkas miltus uz grīdas un uz iebildumiem par tādu rīcību atbildējis: »Jums jau laika diezgan, varēsiet saslaucīt.« Kādaī bēglei bijuši daudzi pāri kurpju; kad policists taisījies tos noņemt, bēgle parādījusi Rīgas firmu markas uz visiem pāriem un pierādījusi, ka tos atvedusi sev līdzī. Kādaī citai atņemti tomāti, kā jau normēta prece, bet kad otrai taisījušies

noņemt āboļus, tad tā pieprasījusi pateikt, uz kāda pamata atņem nenormētu precī. Tad policists atkāpies.

24.VIII, sestdien, Oldenburgā.

Vakar tīri negaidot ieradās viesi no Libekas — J. Mieža kungs ar E. Plūmes jaunkundzi. Bijuši, ja nemaldos, Munsteres nometnē gādāt par mūsu karavīru atbrīvošanu, kuŗu vidū bijis arī pulkvedis Lobe. Tomēr tur, nometnē, pateikuši, ka šodien (sestdien) viņus pārvedīšot vēl uz kādu citu nometni Hannoveras tuvumā, kur tad notikšot viņu atbrīvošana. J. Miezis domā, ka viņš varēs jau šodien paņemt kaut plkv. Lobi līdzī. Vairāki mūsu karavīri — pltn. Balodis, leitn. Nečajevs un serž. Svilpe no internēto nometnes Neuminsterē augusta pirmajās dienās pavisam atbrīvoti, bet plkv. Lobe, vltm. Sproģis, ltn. Paupe, ltn. Kļaviņš un virsn. vietn. Torgaus — tanī pašā dienā tikuši nosūtīti uz kaŗa gūstekņu nometni (20) Munster, Grosslager, Teillager K—G 20580. Tur nu viņi atradās līdz pat vakardienai un šorīt tos, kā minēts, bijis paredzēts pārsūtīt vēl uz kādu citu nometni atbrīvošanai. J. Miezis pie karavīriem ticis klāt, izrunājies. Ar pēdējo nometni bijuši ļoti apmierināti, esot arī atspirguši un atkopušies. Lai nu Dievs dotu, ka šodien viņi tiktu brīvībā un pie savām ģimenēm.

Vakar no Libekas atgriezās mācītājs Abakuks un atveda vēstuli no brāļa un drusku tomātus no pašu dārziņa. Brālītis, var rēdzēt, ir puslīdz apmierināts ar savu stāvokli un arī ar veselību. Kā strādājošais saņemot arī labāku uzturu, un darbs arī neesot grūts. Indulis taisoties nākt no slimnīcas laukā un arī ārsts jau gribējis izrakstīt, bet no Oldenburgas atbraukušais direktors Dr. Lediņš (laikam pārrunu rezultātā ar mani) atkal licis vēl kādu laiku slimnīcā palikt.

Miezis man atstāja laikraksta »Tēvzeme« 7.VIII numuru (58), kuŗā prof. A. Švābe, turpinot polēmizēt ar R. Liepiņu un citiem Ženēvas apspriedes dalībniekiem kā Klīvi, rakstā »Jā vai nē?« vairākkārt uzstāda šo jautājumu un 5 reizes noprasa īsu atbildi — »jā vai nē?« Pirmais jautājums ir apmēram tāds: »Vai angļu okupācijas joslā likvidēts LSK vai nē?« Otrs: »Vai LSK delegācijai izdevies uzlabot LSK tiesisko stāvokli?« Trešais: »Vai tiesa, ka Amerikā debloķētā summa (85.000 dol.) stipri sadilusi un kāpēc? Kas pasūtījis 11.000 paciņu, kuŗas it kā pirktas par daļu no šīs naudas? Vai bēgļi saņēmuši kaut

ko naudā no šīs summas? Jā vai nē? Ceturtais: pēc dažādiem jautājumiem par LSK darbību, norēķiniem un pārvaldes kontroli, vaicāts: »Vai prasību pēc skaidrības un atklātības var uzskatīt par nedraudzīgu soli? Jā vai nē?« Beidzot plaši atreferēta Ženēvas apspriežu gaita, politiķu centieni nobīdīt LCK un LCP pie malas, un nobeigumā sacīts: »Cik zinu, LCK un LCP nekad nav pretendējušas uz bij. partiju līderu tiesībām taisīt »lielo politiku«. Bet vai partiju interešu dēļ ir jātraucē bēgļu aprūpes darbs Vācijā un Austrijā, par to lai lemj paši tautieši, kad oktobrī un novembrī noliktās vēlēšanās varēs kandidēt uz LCP un LCK amatiem visu partiju pārstāvji. Tad arī dabūsim īsto atbildi: — »Jā vai nē?«

Raksts visumā ieturēts lietišķā garā, bet A. Švābe atkal sper ar kāju LNK. Viņš raksta: »Kad š. g. 9.VII divi LCK revīzijas nozares vadītāja iecelti revidenti ieradās Eslingenā, lai noskaidrotu, vai LSK direktors necels ierunas viņa vadītās organizācijas revīzijai, tad viņiem tika paziņots: revīzija nevar notikt, LSK dienvidu direkcija uzskata sevi par neatkarīgu no LCK. Tas nevienu nepārsteidz, jo līdzīgu atbildi jau agrāk bij devusi LNK Libekā.« Te nu Švābe novirzās no loģiskiem secinājumiem. LSK dienvidus direkcija taču darbojās vienā laikā ar LCK un pēdējā gribētu revidēt LSK darbību kā pakļautu organizāciju. Līdzīgas taču viena otru nerevidē. LNK turpretim LCK un arī LCP pakļauta nebija un darbojās pirms šīm pēdējām organizācijām. LNK bija pašai sava kontroles iestāde, no kuŗas vajadzīgo informāciju varēja dabūt arī LCK. Es nevaru iedomāties, ka pēc jaunas LCK vēlēšanām tā atkal revidēs visas iepriekšējās komitejas grāmatas un darbību un jaunā komiteja atkal — iepriekšējās un tā bez gala. Valdībām mainoties, viena valdība otras darbību parasti nekontrolēja. Tātad starpība starp LSK un LNK ir liela, un arī vēlēšanu ziņā LNK nav mazāk pamatota kā LCK. —

Sarunā Miezim izspruka fraze, ka man pārmetot, ka es nepratis saistīt cilvēkus pie sevis. Var būt, ka tas ir taisnība. Pats sevi novērtēt šinī ziņā nemāku, bet redzams, ka Miezim Ministerē ir bijusi saruna ar plkv. Lobi, kuŗš jau Libekā reiz izteicās, ka es viņu neesot aizstāvējis, kaut gan tas nebija pareizi teikts. Kad vajadzēja, es viņu aizstāvēju, bet reiz viņam teicu arī patiesību acīs par viņa kļūdām. Tas bija pie Lubānas, kur Lobe stāstīja, ka viņš tur, rikojoties divīzijā, panācis krievu

divu pulku sakaušanu. Un tagad viņš tautā kļuvis ļoti populārs un tāpēc viņu vācieši nobīdot pie malas. Viņš no divīzijas palīga resp. kājnieku priekšnieka amata nozīmēts par papildinājumu apmācītāju. Es teicu, ka nevajadzētu dot divīzijas komandierim ieročus rokā, atklāti paužot, ka viņš, Lobe, ir tas, kuŗa nopelns ir divīzijas uzvaras — to divīzijas komandieris ņēmis ļaunā, jo viņam jānes oficiāli atbildība par divīzijas sekmēm un arī neveiksmēm. Atbildīgas personas tā taču rīkoties nevar. Lobe iekaisa un teica, ka es viņu neaizstāvo . . . Tomēr, kad Lobem draudēja nodošana tiesai, es viņu no tā glābu, bet nedot padomu nevarēju tur, kur to atradu par nepieciešamu.

29.VIII, ceturtdien, Oldenburgā.

No rīta brokastojām bez maizes, bet pie melnās kafijas piekodām biskvītus ar riekstu sviestu. Maizītes vispār nestrādājošiem ļoti maz, un kartupeļus grūti iegādāties. Arī no Libekas tagad nekas nepienāk. Auto pa lielākai daļai noņemti — nav ar ko atvest . . . Pirms pusdienām ar Zeltu aizbraucām uz Omstedi, kur nopirkām āboļus. Arī pusdienojām bez maizes. Aizgāju pastaigāties un nokļuvu parkā, kur atzīmēju:

»Sēdu pils parkā botāniskā dārza nodalījumā, kur gan tikai rozēm vēl atļauts ziedēt. Pārējo puķu vietā aug bietes, tomāti, sīpoli, burkāni un citi sakņaugi. Uz soliņiem viens otrs apmeklētājs vēl bauda vēlinās saules glāstus. Es domās kavējos dzimtenē, Pērses ielejā Koknesē, kur šādās dienās bija tikpat kluss un mierīgs un sirds man iesmeldzas: vai vēl kādreiz jūs skatīšu, dārgie dzimtenes kalni un lejas, upes un ezeri, un kad tas būs?!

Līdzās man uz sola nosēžas jaunava; pēc vācietes viņa neizskatās. Rokās viņai grāmata: »Türme und Tore von Flandern bis Balticum.« Gribētos šo grāmatu paskatīties tuvāk, bet kautrība liedz to paprasīt.

Manas domas pārsviežas uz mājās palikušo Zeltu, kuŗa jau vairākas dienas sūdzas par sāpēm. Nometnes ārste ieteikusi iet uz novērošanu uz kādām 4—5 dienām slimnīcā. Mani pārņem bažas, kas notiks, ja Zelma nopietni saslims. Šī labā dvēsele jau 17 gadus uzticīgi vada manu saimniecību un rūpējas par visām manām vajadzībām. Visas manas uz Vāciju izvestās mantiņas viņa ir izvadījusi cauri visādām likstām un rūpīgi

saglabājusi. Ar saprātu ir izpalīdzējusi ar tām arī manam brālim un viņa ģimenei, kā arī kādam trūcīgam bēglim.

Tad domu pārtrauc kādas jaunas kalsnējas vācu dāmas parādīšanās, kuŗa nosēžas uz sola starp mani un minēto jaunavu ar »Türme und Tore« grāmatu rokās. Dāma savas slaidās glītās kājas un nokrāsotās lūpas novēl rudens saules stariem un, kādu laiku, acis aizvērusi, paliek nekustīgi sēdot. Bet drīz vien viņa no savas brūnās somas izņem kādu pelēku zeķi ar lielu caurumu papēdī un sāk to lāpīt un neliekas mierā, kamēr nav salāpījusi vienu zeķu pāri un pēc tam otru . . .

30.VIII, piektdien, Oldenburgā.

Tikko atgriezos no Omstedes noņemnes, kur sabiju vairākas stundas, sarunājoties ar komandantu Viduci un viņa simpātisko māmuļu, pēc tautības krievieti. Noskaidrojās, ka Viducis ir viens no tiem leģionāriem, kuŗus 29. martā 1943. gadā 1000 cilvēku sastāvā kā pirmos neapmācītos vācieši nosūtīja uz Ļeņingradas iecirkni. Viducis vairākreiz ievainots, pie kam pēdējo reizi smagi — plaušās un galvā. Viduča māmuļa zobārste bijusi manas māsas kollēģe: kopā 12 gadus strādājušas slimo kasē . . . Kad Viducis bijis nosūtīts uz fronti, viņa māmuļa bijusi pie manis lūgt viņu izraut no frontes, novietojot kaut kur citur. Es esot atbildējis: »Nekārdiniet likteni; kur tas jūsu dēlu ir nolīcis, tur varbūt viņam būs labāk. Varbūt jums vēlāk var nākties nožēlot, ka esat viņu izvilkuši no turienes laukā.« Un tā tas arī bijis. Daudzi dēla biedri palikuši kaujas laukā, daži tikuši sakropļoti. Noplāpājām ilgāku laiku un padzērām kopā kafiju. Viducis nenozēlo, ka cīnījies frontē, turklāt pa daļai brīvprātīgi. Plkv. Veisu nenosoda, jo tas pats bijis visur saviem kaŗavīriem līdzī. Vienīgais — viņš varējis vairāk taupīt savus kaŗavīrus. Ļoti labās domās Viducis arī par brigādes komandieri Šolcu un arī vēlāko — Šuldtu. Kā priekšnieki viņi bijuši labi. Šolcs sasaucis vācu instruktorus un licis viņiem pie sirds pret pienākošiem latviešiem izturēties ar cieņu un neapvainot tos kopdzīvē un apmācībās, un arī gādājis par kaŗavīriem kā tēvs . . .

Pārbraucu mājās plkst. 20. Zelma jau gribējusi iet mani meklēt: Esot saņemts atkal brīdinājums no kāda Kalniņa, ka man vajadzēšot uz laiku no Oldenburgas pazust. Laikam atkal »draugi« interesējoties par mani.

Sekojojot DV aicinājumam, ģenerālis 1957. gadā apmeklēja Angliju. Attēlā plkv. Kalpaka atceres vakara viesi — no kreisās Dr. Silarājs, sūtnis K. Zariņš, ģen. Bangerskis, sūtņa Zariņa kundze, A. Kursietis

Ģenerālis, būdams Latvijas sūtniecības viesis Londonā, ir liecinieks sūtņa K. Zariņa apbalvošanai ar skautu goda zīmi, kuru sūtnim pasniedzis Anglijas skautu jendās priekšnieks I. Kažociņš

Latvijas sūtniecībā Londonā 1957. gadā — no labās sūtņa Zariņa kundze, ģenerālis, sūtnis K. Zariņš, aiz viņa Reinharda kundze, prof. Tone, māc Rozītis

Vakariņas Latvijas sūtniecībā Londonā par godu ģen. Bangerskim. Galda galā A. Alksnītis un A. Mauriņš

6.IX, piektdien, Oldenburgā.

Priekš kādām 3 dienām dabūju zināt, ka Oldenburgā ierasusies kāda PSRS misija. Runā, ka ierīkošot repatriēšanās nometni. Ko viņi repatriēs, nav zināms. Tauta kļūst nemierīga, un arī es tāpat ... No otras puses — stāsta, ka mūsu sūtņi, arī Cielēns, esot izsaukti uz Parīzi un vēlīgi tur saņemti. Tauta arī to kāri uztver un taisa diezgan vientiesīgus slēdzienus. Pagājušo sestdien stāstīja, ka no aerodroma darbiem atlaisti 60 latviešu, pārējās tautības palikušas darbā. Paskaidrots, ka likvidēta mazākā grupa strādnieku, lai nebūtu jātur 4 tulki ... Apcietināts Vitenbergs, ko veda sakarā ar krievu atbraukšanu. Bet izrādās, ka »tā veca lieta un ir sakarā ar pašu denunciāciju no latviešu puses ...« Tad dzirdējam par gaidāmo agr. Vagalāna denunciēšanu un strīdiem mākslinieku mājā. Cerība ir, ka tā nenotiks. Maršalka jaunkundze, kuŗu satiku vakar, vaino nesaskaņās Balceri, kam būšot mākslinieku māja jāatstāj.

9.IX, pirmdien, Oldenburgā.

Vakar bija kapu svētku dievkalpojums tuvējā vācu baznīcā, un pēc dievvārdiem mācītājs ar kundzi un mazajiem bija atnācis pie manis. Parunājām arī par PSRS misijas ierašanos. Tā atrodoties Klopenburgā, ne šeit Oldenburgā, tā saka mācītājs, un es varot mierīgi dzīvot tālāk, turpat Gartenstrasse 3. Mani jau arī uz nometni nekas nevelk, bet tomēr Zelmas dēļ vaja dzētu tur pāriet.

13.IX, piektdien, Oldenburgā.

Vakar vakarā atgriezos no Libekas. Uz turieni izbraucu 10.IX (otrdien) tīri negaidīti no angļu stundas, kurp no rīta biju aizgājis. Ar mācītāju Abakuku taisījāmieš braukt jau agrāk, bet ne reizi neiznāca. Nedabūju ne pārgērbties. Auto bija pārpildīts — 5 lieli cilvēki un vēl viens mazs, neskaitot šoferi. Auto sliktās malkas un pārslogošanas dēļ vilkāš ļoti lēnām, un Libekā ieradāmieš ap plkst. 20 vakarā. Ceļā gadījās novērot nelaimes gadījumu ar vācu zēnu, kuŗu gaŗām braucošais smagais auto nosita. Nelaimīgajai mātei jau otro zēnu šogad sabraucot auto. Bērni pūlītī pavadīja kuļmašīnu, kuŗa tikko beidza darbus un devās projām uz citām mājām. Zēns laikam bija padevies drusku sānis, neredzēdams, ka pretim trauc smagā mašīna.

Brāli un viņa ģimeni ar ierašanos Libekā ļoti pārsteidzu. Pat-

laban kā bija beiguši vakariņot. Mājās bija arī Indulis, kuŗš priekš pāris dienām izrakstīts no slimnīcas. Kad vēlāk runāju ar Dr. Lediņu, tad noskaidrojās, ka izrakstīšana pa daļai izskaidrojama ar Induļa nepaklausību. No otras puses — viņa palātas ārsti Induli jau agrāk gribējuši izrakstīt sakarā ar to, ka neko vairāk slimnīcā nevarot dot. Viss jau paveikts, tagad jāturpina tikai gāzēšana, jābarojas un kārtīgi jādzīvo. Vijas nebija mājās, tā aizņemta ar kāda sarikojuma repetīcijām, ko katru mēnesi rikojot skolas viena klase. Patlaban gatavojot Vijas klase. Tās skolu lietas drusku greizi nostādītas arī emigrācijā. Meklējot, kā aizpildīt skolēniem laiku, izdomā visādus sarikojumus, gaidu un skautu nometnes un citus blakus nodarbības veidus, bet kaut ko praktiski vajadzīgu skolēniem nepasniedz. Vidusskolu beigušie dzīvē iziet kā dzīves »analfabeti«. Neko praktisku viņi nezina un neprot. Ne mašīnrakstīšanu, ne stenografiju, ne rokdarbus. Pēc vidusskolas beigšanas būs jāsāk tāds pats melnais darbs, kāds skolu nebeigušam, bet viņš to darīs sliktāk nekā tas, kuŗš to būs praktizējis darīt vai nu fabrikā, amatniecībā vai lauksaimniecībā . . . Vijas bieži neesot mājās.

Pirmajā vakarā apmainījāties savstarpēji informācijām par dzīvi Libekā un Oldenburgā. Brālis ar mītni, ar veselību un darbu publīdz apmierināts. Istabās mēbeļu trūkums: rakstāmgalds no kastēm, ēdamgalds — no bijušās gultiņas, un vēl viens mazāks kustās kā dzīvs — arī fabricēts no kādas gultiņas. Brālis — mājas vecākais — dabū arī strādājošo devu. Milda ar Viju saņem parasto devu. Indulis sāks saņemt slimnieku devu.

Otrā dienā lija un, tā kā auto nebija mājā, tad aizbraukt nekur nevarēju — ne pie māmiņas kapa, ne uz Padelīgi. Mani apciemoja Dr. Lediņš, Dr. Ikše un Oļģerts Liepiņš. Tad pusdienoju pie Dr. Ikšes kopā ar kādu latvieti jeb drīzāk gan baltvācieti, kuŗš te kaut kur esot bankas direktors. Abi ar sievu jau vecāki cilvēki. Sāka abi stāstīt, ka radinieki rakstot, ka pie krieviem pārtika labāka. Jā, krievi prot propagandas lietu labāk par citiem. Vakara, sakarā ar paziņojumu par nometnes kontroli, aizbraucu pārgulēt pie Mieža. Otrā rītā bija norunāts izbraukt plkst. 10 vai 9, kāpēc, gaidot auto, arī nekur netiku, bet auto ieradās tikai plkst. 14. Naktī baidījāties pilsētā braukt un tomēr atgriežot pulksteņus par 15 min. atpakaļ, mājās nokļuvām, vismaz es.

Pārrunās ar Dr. Ikši pēdējais izteicās, ka gādājot par iespēju izceļot uz Zviedriju uz zviedru valdības aicinājumu. Pašreiz strādājot pie zviedriem »YMCA« vai kur citur.

Britu parlamenta loceklis kapt. F. Noels Bekers »News Chronicle« uzstājas pret Franko režīmu Spānijā, kuŗu tas slepeni apmeklējis 10 dienu ilgā ceļojumā un iepazīnis ar pagrīdes pretestības kustību. Viņš nožēlo, ka Anglija nav izmantojusi izdevības panākt režīma maiņas Spānijā. Tādas izdevības bijušas: a) sekmīga kara nobeigšana un b) strādnieku partijas uzvara Anglijā priekš gada. Bet — cienījamais parlamentārietis nekā nesaka pret diktatūras režīmu PSRS. Viņš nesaprot, ka Spānijas režīms ir par mikstu, lai piespiestu visus tik pat vardziski liekties Franko priekšā, kā PSRS tas notiek attiecībā pret Staļinu (sk. »Nākotnes ceļš« Nr. 106 no 4.IX.).

15.IX, svētdien, Oldenburgā.

Vakar biju Omstedē, tur jaunnedēļ gaida DP komisijas ierašanos. Nesen nometni apmeklējis kāds angļu ģenerālis, kuŗš minējis, ka DP apstākļi varot vēl pasliktināties, kaut gan neteicis, kādā nozīmē. To pašu pirms pāris dienām dzirdēju Libekā. Laikam jau PSRS stipri vien spiež uz UNO ... Omstedē dzirdēju arī par dažām pārbaudēm amerikāņu zonā, kur pēc pārbaudēm dažiem bij. kaŗavīriem jau izsniegti dokumenti atkal noņemti, bet daudzi arestēti, to skaitā mazpulku bijušais mācītājs Lūsis, kuŗi aizvesti Nirnbergas apkārtnē kādā bunkurā. Cik tur patiesības un kas par iemesliem tādai rīcībai — nezinu.

Tikko izlasīju »Tēvzemes« 31.VIII Nr. 65 rakstu »Bruno Kalniņš par Latviju«, kuŗā atreferēts, ko pēdējais ievietojis kādā Parīzes mēnešrakstā par Latviju. Bruno Kalniņš līdzīgi citiem zināmā »pretestības« virziena autoriem pauž nepareizības par to, ka 1944. g. rudenī padome (LCP) devusi rīkojumu uzsākt partizānu kaŗu pret armiju, kas ieņēmusi pusi no zemes. Vācieši noslepkavojuši 18.000, bet 5.000 izbēguši laiviņās uz Zviedriju ... Tas nu viss izdomāts. Kam tādi meli vajadzīgi, kam tas var nākt par labu? Nekādu partizānu kaŗu ne pret kādu armiju nevadīja ne Bruno Kalniņš, ne cits kāds; partizānu kaŗa nebija, ja neskaita Krievijas partizānus-bolševikus Pado-mijā, kā arī Latvijas austrumu pierobežā. Viņi kaŗoja tikai pret mierīgiem iedzīvotājiem Latvijā, tos aizvedot un aplaupot. Kurzemē Jekelna policijai bija gan sadursme ar kāda leitnanta va-

dīto rotu no ģen. Kureļa grupas, bet pēc paša Kureļa atzinuma — leitnants rikojies uz savu galvu un viņa rotas sastāvs nav pārsniedzis 350 cilvēkus, tātad 100 reiz mazāk nekā raksta Bruno Kalniņš. Uz Zviedriju aizmuka gan vairāk bēgot no krieviem nekā no vāciešiem, un starp minētiem 5.000 ir laikam puse sieviešu un pavisam ne partizānu.

23.IX, pirmdien, Oldenburgā.

Vairāk nekā nedēļu neesmu neko piezīmējis. Istabā auksts, pagrūti rakstīt. Kūdra apsollīta jau sen, bet nepienāk, cena tai ceļas. Ārā līst, un, iedams uz »Kremlī«, drusku samirku, tagad lielas iesnas. Sēdu mājā; Zelma un Vanagu kompānija aizgāja uz »Saldenās pudeles« izrādi uz »Mākslinieku māju«.

Tikko saņēmu K. Dannenberga vēstuli: uztraucas par DP apstākļu pasliktināšanos. Nesen ticies ar bij. Rīgas komercskolas direktoru Paulu Radziņu, kurš sarakstoties arī ar mūsu sūtņiem Bīlmani un Zariņu. Pēdējie apgalvo, ka mūsu lietas stāvēt labi, bet uz konkrētiem faktiem nenorādot, kāpēc viņu ieskati tādi ...

Pēc Dannenberga vēstules izlasīju laikrakstu ziņas, kas attiecas uz Latvijas un arī DP lietām; tās ir lielā pretrunā ar sūtņu domām. Paklausīsimies, ko tie saka:

1. Sūtņa Zariņa jūlija pārskatā (Tēvzeme 11.IX. 46. Nr. 68) starp citu atzīmēts, ka bij. Francijas ministru prezidents savā lielajā runā Burboņu pilī pakavējies pie 1939. g. sarunām starp Franciju, Lielbritāniju un Krieviju. 2.VI. krievi pieprasījuši piekrišanu sniegt palīdzību Baltijas valstīm pat tad, ja šīs valstis to nevēlas. Beidzot mīļā miera dēļ rietumnieki, lai piedabūtu Krieviju pie sapraššanās, piekrita krievu prasībai! ... Cerības neattaisnojās. ... »4.VII. krievi nāca ar jaunu prasību ... lai alianse iedarbojas arī indirektas agresijas (?) gadījumā.« Tas ir, ja Rīgā un Tallinā nodibinātos valdības, kas Krievijai nepatīk, Anglija un Francija būtu spiestas laist darbā savu kaņaspēku un piekrist krievu militārai akcijai — citiem vārdiem — Eiropā sāktos karš. Tas liekas stipri par daudz; bet atkal: »Francija beidzot, kaut arī ar smagu sirdi un nemierīgu prātu, arī deva savu piekrišanu un 17.VII. likās, ka ilgā stīvēšanās ir izbeigusies ... Līgums

tika sagatavots; tomēr kad nāca parakstīšana, Molotovs pateica nē. Viņš starplaikā bija sarunājies ar vāciešiem un rezultātā nāca Molotova-Ribentropa pakts un nedēļu vēlāk — karš.»

Tātad, redzams, tikai Molotova »vainas« dēļ Francija un citas sarunu vedējas lielvalstis nav parakstījušas 1939. gadā Latvijas un citu Baltijas valstu nodošanu PSRS, bet viņu vietā to parakstījis Hitlers . . . Tas arī zināmā mērā noteic pašreizējo lielvalstu izturēšanos un nevarību kaut kādu taisnības principu aizstāvēšanā ne tikai Baltijas valstu lietā vien . . .

2. ASV ārlietu ministrs Bērns savā 6.IX. teiktā runā Stutgartes pilsētas teātrī pateica, ka Potsdamas konferencē ASV bijušas par Kēnigsbergas un tās apkārtnes iekļaušanu PSRS.

ASV ir ar mieru arī tagad aizstāvēt šo lietu . . . Pietiek paskatīties uz karti, lai redzētu, ka līdz ar Kēnigsbergas atdošanu Krievijai, ir atdotas faktiskā PSRS varā arī visas trīs Baltijas valstis. (Pausme 7.IX. 46., Nr. 74.)

3. PSRS un Indija paziņojušas, ka tās nefinancēs jaundibināto internacionālo bēgļu organizāciju IRO. PSRS savu nostāju motīvē ar to, ka miljoni bēgļu esot atgriezušies mājās, bet tie, kas palikuši ārzemēs, piem., poļi, esot cīnījušies pret savu dzimteni. Indija savukārt norāda, ka tā sniegusi lielu palīdzību lielām bēgļu masām no Burmas. . . . Par PSRS nav jābrīnās, būtu gan jābrīnās, ja tā pievienotos šai organizācijai. Bet Indijas nostāja ir brīdinājums, ka arī citas valstis var sekot tās priekšzīmei, bet atsevišķām valstīm uzturēt bēgļus nometnēs būs grūti. (Pausme 17.IX. 46. Nr. 82.)

4. Ņujorkas radio ziņo, ka bēgļu izvietošanas problēma esot daudz grūtāka nekā sākumā domāts. Tikai 8 no 20 valstīm, kuŗas reprezentētas starptautiskā bēgļu organizācijā, esot paziņojušas savu gatavību uzņemt zināmu bēgļu skaitu. Vistuvākā laikā šo jautājumu plaši pārrunāšot . . .

- 4a. Amerikāņu žurnāls »Europe«, sniedzot ziņas par UNO komisiju bēgļu problēmas atrisinājuma lietā, saka, ka 8 nedēļu laikā komisija nav varējusi izšķirt, ko atzīt par DP un ko par bēgļiem, bet vienojusies, ka pie UNO dibināms speciāls institūts bēgļu un DP lietu kārtošanai. Pēc

vispārējiem noteikumiem par to, kam var atraut UNO organizācijas palīdzību, un citiem norādījumiem par bēgļu pārbaudi, žurnāls dod arī komentārus, ka šie atzinumi skars tos DP, kuŗu zemes atrodas krievu kontrolē — baltiešus. »Baltieši pašreiz atrodas grūtā stāvoklī, jo PSRS viņus atzīst par saviem pilsoņiem un vēlas tos dabūt atpakaļ, jo katru, kas bēdzis no Padomju savienības, uzskata par valsts ienaidnieku, kas sodāms.« (Pausme 18.IX. 46. Nr. 83.)

5. Vācijas amerikāņu zonas gubernātors ģen. Mak Narnijs vakar griezies pie visiem DP ar aicinājumu atgriezties savā dzimtenē. Ģenerālis norāda, ka tas būšot labākais atrisinājums visiem, ko arī ASV atbalstīšot visiem līdzekļiem. Esot skaidrs, ka ASV valdība nevarēšot nenoteiktu laiku sniegt atbalstu DP. Tā kā tuvākā laikā uz ārzemēm izceļot nebūšot iespējams, atliekot vienīgā iespēja vai nu atgriezties dzimtenē, vai palikt Vācijā.

Vai vairs skaidrāku valodu var runāt par mūsu lietām? Un vai tā nav daudzkārt reālāka nekā neko neizteicoši solījumi no mūsu autoritātēm? (Pausme 19.IX. 46. Nr. 84.)

- 5a. 18.IX. UNRRAs direktors Oldenburgā redaktoru apspriedē runājis arī par baltiešu DP iespējamību atgriezties dzimtenē: »Direktors norādīja, ka PSRS militārai misijai, kuŗas sēdeklis ir arī Oldenburgā, ir tiesības oficiāli — ar attiecīgās Mil. Gov. un UNRRAs piekrišanu un britu virsnieku klātienē apmeklēt DP nometnes un tur atklātās sapulcēs runāt un atbildēt uz jautājumiem visiem tiem DP, kuŗi interesējas par atgriešanos dzimtenē.« (Pausme 19.IX. 46. Nr. 84.)

6. »Daily Telegraph« 7.IX. no Stokholmas ziņo: »Zviedrijas ārlietu ministrija apstiprina, ka Krievija pieprasījusi Zviedrijai izdot 83 kaŗa bēgļus, no kuŗiem 10 ir Baltijas republiku pilsoņi, un atlikušie — vācu kaŗavīri, kuŗi dezertējuši pirms Vācijas padošanās. Pēc paskaidrojuma, ka visi šie bēgļi ir bīstami slimi, prasību bija iespējams atraidīt.« (Pausme 20.IX. 46., Nr. 85.)

Viss tas, kas atzīmēts tikai notikumos un spriedumos par septembra pāris nedēļām (7.—21.IX), runā skaidru valodu, ka PSRS ēna gulstas ne tikai uz lielo politiku, bet arī ārkārtīgi

ietekmē bēgļu un DP stāvokli. Savos izlēcienos Molotovs un Višinskis paskaidro arī PSRS neapmierinātību »tās pilsoņu« lietas nokārtošanā un šos »savus pilsoņus« tā par katru cenu gribētu likvidēt pēc sava paraduma. Un kas var apgalvot, ka atkal »mīļā miera labad« rietumi vēlreiz nepieķāpjas austrumu priekšā, kā tas noticis 1939. gadā?

Beidzot var notikt tas, ko es visu laiku paredzēju, ka latviešiem būs jādzer no akas, kuŗu visu laiku piespļaudīja. Laikrakstu skribenti sacentās visādu briesmu attēlošanā, ja būtu jādzīvo starp vāciešiem, ka ar viņiem nevar sadzīvot, ka »vāciešus mēs neieredzam« un neieredzējam un nu, lūk, amerikāņu ģenerālis atklāti pasaka, ka vai nu repatriēties, vai palikt Vācijā, kuŗai reiz būs arī sava pašvaldība ar lielām tiesībām, varbūt pat mūsu bēgļu likteņa izšķiršanas tiesībām. Ja laikraksti būtu runājuši tikai par zināmu režīmu, tad vēl tas būtu saprotams, bet runāts tika par Vāciju un vāciešiem, kur un starp kuŗiem mēs taču atradām patvērumu no boļševisma briesmām. Un ne jau visus spieda izbraukt vai aizveda; vairums paši meklēja šo drošāko ostu . . .

Saņēmu 21.IX vēstuli no Baker'a kundzes. Raksta, ka 27.IX izbraucot uz Kanadu. Rakstu viņai jau 2 dienas vēstuli angļu valodā, kuŗu gribu rīt galīgi izrediģēt kopā ar angļu valodas skolotāju un nosūtīt jau rīt.

26.IX, ceturtdien, Oldenburgā.

Vakar visu pēcpusdienu dūšīgi strādājām, jo sadabūjām kūdru. Tā bija jāsavelk sētā un pēc tam ar kurvi jāuzvelk arī uz šķūnīša augšas un jāsakrauj. Pēdējo darbu veica Dzintra Vanaga ar divām vācu meitenītēm. Es vilku augšā ar virvēm, bet pēdējā posmā arī Hasmaņa kungs, Vanaga kundzes brālis, kuŗš kopā ar Ivaru Vanagu savilka kūdru arī sētā ar vāģiņiem. Kurvī krāva Vanaga kundze ar Zeltu. Darbus nobeiguši, devāmies pie Vanaga kundzes, jo Dzintrai bija dzimšanas diena — piepildās 13 gadi, nāk 14-ais.

Mana sirds nav mierīga, un es morāli ciešu sakarā ar Zeltas lietu nokārtošanu. Tagad notiek reģistrēšana un dažādas pārbaudes un līdz 1.X gribētos dabūt visu kārtībā. Apsolījās palīdzēt Viduča kungs un vakar gaidīju viņu pie sevis ar paziņojumu, kā tās lietas stāv. Tomēr V. neatbrauca, un es nevaru būt mierīgs . . . Stāsta (Strauts), ka būšot kāda bodīte, kur ār-

pus nometnes dzīvojošie saņemšot pārtiku. Es »Personalausweis« vakar saņēmu, bet Zelmai tāda nav.

Nupat es lasu avīzē, ka slepenais līgums starp Vāciju un Padomiju, kas pazudināja Baltijas valstis, ir ticis noslēgts 1939. g. 23. augustā. (Latvijas vēstnesis, 18.IX. 46., Nr. 73/75.)

30.IX, pirmdien, Oldenburgā.

Kūdru ievācām ar sauli un tā būs sausa. Arī pārējās lietas, kas mani beidzamā laikā uztrauca, nokārtojās labvēlīgi, par ko esmu bez gala pateicīgs mīļajam Debesu Tēvam, kuŗš mani visā gaŗajā mūžā ir vadījis un arī pasargājis no visādām briesmām un nelaimēm. No pašas bērņības un līdz šim Tu, Debesu Tēvs, esi bijis man nepelnīti žēlīgs, Tu esi mani mācījis un tēvišķīgi pārmācījis, kad esmu aizmirsies un sācis nomaldīties no tā ceļa, ko Tu man rādi nemitīgi ar tās garīgās gaismas palīdzību, kas dota katram cilvēkam līdzī jau dzimstot.

Šodien, iedams uz policiju, lai iesniegtu anketu Fremdenpass dabūšanai, nostājos tirgus laukuma malā un noraudzījos bērņu un pieaugušo mudžeklī pie dažāda veida karuselēm, kādas tur laistas darbā. Neviļus šīs karuseles man atgādināja arī cilvēces mūža karuseles. Nāk paaudze, sēžas dzīves ratos, kas virpulī rit līdzīgi karuselēm, kamēr atskan zvans un tev jādod ceļš jaunai paaudzei; tā sēžas tavā vietā, un karuseles turpina griezties, it kā tevis nebūtu nemaz bijis, it kā nekas nebūtu noticis.

Man ienāca prātā arī cits salīdzinājums: karuseļu drūzma un troksnis ir laimīgo daļa, kuŗā ne visi var piedalīties. Dzīves pabērņi netiek karuselēs, tiem jānoskatās uz laimīgajiem ar skaudību no malas. Mēs, DP, esam pašreiz tādi dzīves pabērņi starp tautām, kuŗām ir sava māja, kuŗi var iet kur grib, darīt ko grib, pirkt ko sirds vēlas un maks atļauj. Bet ir arī vienas un tās pašas tautas vidū dzīves pabērņi, kuŗiem maks ir par plānu, lai sēstos dzīves karuselēs. Lūk, maza meitiņa ar puisīti (meitiņai gadi 6—7, puisītim 4—5) stāv laukuma malā, atspie-dušies pret stabiņu un kārām actiņām raugās, kā laimīgā mazā tauta, mūzikas skaņu pavadīta, trauc karuselēs gaŗām. Iepra-sos, cik nu man tās vācu valodas zināšanas atļauj: »Meitiņ, kāpēc tu nebrauc?« Meitenīte paskatās uz mani un, neko ne-atbildot, nodur galviņu. Pats saprotu, ka esmu uzstādījis muļ-ķīgu jautājumu — lieta pati par sevi saprotama. Ne jau katr-reiz var sēsties dzīves karuselēs, ne katram ir iespējams sēdēt

pie pilna galda. Iedodu mazajai 50 feniņu gabalu un saku: »Ja patīk, pabraucies!« Mazā paņem naudu, vaicājoši manī paskatās, bet es dodos projām, lai ar savu klātieni nepiespiestu mazo izmantot šo naudas gabaliņu tieši karuselēm; varbūt tas viņai var arī citur noderēt, varbūt viņa paprasīs savai mātei, ko ar to darīt? Varbūt. Bet kosma karuselēs sēž arī tautas un valstis. Kur kādreiz varenā Eģipte, Persija, Maķedonija, Roma, Biscance, Mongolija, kur lielā Vācija? Arī viņām zvans ir licis izkāpt no karuselēm, lai dotu vietu citām lielām un mazām valstīm pabraukties, līdz sitīs arī viņu stunda. —

Policijā iesniedzu anketu Fremdenpass saņemšanai, kas var kādreiz noderēt, jo man īstas pasas nav, to man atņēma, kad tiku aizturēts Goslarā pag. gada 20.VI. Vēlāk dabūju pagaidu pasi Libekā no Latviešu nacionālās komitejas . . . Šodien kārtojas arī Zelmas lietas UNRRA. To man palīdzēja veikt K. Viduča kungs, Omstedes nometnes komandants. Zelma pāriet no Mežotnes uz Omstedi, arī ar pārtiku.

1.X, otrdien, Oldenburgā.

Biju pie skolotājas, biju arī policijā, kur saņēmu tā saucamo Fremdenpass, tā derīga līdz 1947. g. 30. septembrim.

4.X, piektdien, ārpus Oldenburgas.

Aizvakar likās, ka nu reiz viss labākā kārtībā: kurināmā kaut cik biju sadabūjis, biju dabūjis sev Fremdenpass; bija nokārtota arī Zelmas pāriešana uz Omstedi un rūpes nu likās no kakla nost, bet radās jaunas. Saņemtās ziņas, ka par mani interesējas »draugi« no austrumiem, lika man vienu nakti jau pavadīt ārpus sava dzīvokļa, un tagad ir otra nakts.

Aizvakar, kad par brīdinājumu vēl neko nezināju, braucot uz Omstedi Zelmas lietā, dabūju arī zināt, ka PSRS pārstāvju grupa vakar plkst. 11 ieradīsies Omstedē. It kā pa barakām nestaiģāšot, bet tikai apskatīšot nometni kā tādu. Negribot arī, ka paziņo apmeklējuma stundu, kāpēc viens apmeklējums, kurš kļuvīs zināms, jau atcelts. Kamēr vēl Omstedē runājām, pie nometnes piebrauca vieglā mašīna, kurā sēdēja, kā man teica, — jo pats neredzēju, — uniformētas personas. Komandants V. izgāja pretī un pēc laiciņa mašīna aizbrauca atpakaļ.

Pārbraukuši mājā ar troleibusu, saņēmām pienākušo ziņu, un tad vakarā devos no »savām mājām« pie S. kunga, kur pār-

gulēju pa nakti, paredzot rītā doties kaut kur no Oldenburgas projām, bet papriekšu aprunāties ar Abakuka kungu un lūgt Leiša kungu, ja tas mājā, paziņot arī V. kundzei. Zelma apņēmas paziņot V. un L., S. apņēmas aizbraukt pie Abakuka. Otrā rītā ap plkst. 11 arī salasījās visi draugi pie manis, un tad bija dažādi priekšlikumi: Abakuks lika priekšā palikt Oldenburgā, pārnakšņojot pie viena, pie otra, kas būtu pilnīgi iespējams, bet zināju arī, ka labi draugi M. ārpus Oldenburgas būs apvainoti, ka neizmantoju viņu viesmīlību, jo uzaicināts biju vairākkārt un gaidīts tieku. Leitis silti ieteica vai nu doties pie viņa uz Omstedi, vai arī izbraukt. Beidzot pie izbraukšanas plāna arī palikām.

Abakuka kungs bija atnācis ar kundzi un iespieda rokā biļeti kino izrādei uz plkst. 15, ko gan pie šādiem apstākļiem atradu par vieglprātību. Apsolījuši pirms 15 pienākt, abi aizgāja, aizgāja arī Leitis, palika Vanaga kundze, ar kuŗu pusdienojām kopā ar S. kungu. Pēdējais aizgāja, apsolījies sagādāt izbraukšanas iespējas. Palikām ar Vanaga kundzi divi vien, gaidot Zeltu, kuŗa ilgi kavējās. Pierunāju Vanaga kundzi uz kādu lielu soli manā labā, ko viņa gan negribēja. Apsolīja kaut ko atsūtīt ar Dzintru, mīļo mazo Dzintru, pie Zelmas, jo es jau tanī laikā, kad Dzintra ies uz stundu, būšu kino. Ak, Dzintra, ja tu zinātu, ko tu man nes, un ko gan tu teiksi, kad kādreiz to dabūsi zināt? Tu man esi tik mīļa, mazais putniņ, ka arī viņa saulē būdams, es tevi svētīšu par to, ko tu man laba un patīkama esi sagādājis ar savu bērnišķo pieķeršanos, ar savu tev pašai nezināmo dāvanu.

Nesagaidījusi Zeltu, Vanaga kundze aizgāja, un tad arī ieradās Zelma. Redzējusi arī krievu pārstāvjus. Bijuši kādi seši, staigājuši arī pa barakām. Divi vienmēr palikuši ārpusē aiz durvīm, bet četri gājuši iekšā. Mazie bēgļu bērni atnācējus apstājuši un smējušies kā par kādiem neredzētiem zvērēniem. Vēlāk Abakuks stāstīja, ka kādā nometnē divi PSRS pārstāvji nolīnčoti, kāpēc tagad esot stipri piesardzīgi. Leiša kungs, braucot pie manis, ap plkst. 10.30 bija redzējis, ka uz nometnes pusi braukusi kāda bruņota mašīna vai tanks, un aiz tās nelielā attālumā 3 vieglās mašīnas — 2 angļu militārās un 1 privāta. Tās arī bijušas PSRS delegātu mašīnas, bet tanks nometnē neesot redzēts, jādomā, ka tā ir bijusi vai nu sagādīšanās, vai arī tanks palicis kaut kur ārpusē izdevīgā pozīcijā.

Vēlāk, braucot no Oldenburgas, satikām Str. kungu, kuŗš arī bija Omstedē; tas stāstīja, ka krievi jautājuši, kāpēc latvieši un arī igauņi, kuŗi atrodas nometnē, nebrauc mājās, uz ko bēgli atbildējuši, ka nevēlas braukt uz Sibīriju. Krievi atbildējuši, ka tas, kas bijis 1941. gadā, neatkārtosoties tagad, 1946. gadā. —

Vakarā ap plkst. 18.30 izbraucām, un pa ceļam sadabūjām arī drusku ābolus un vēlu ie braucām šeit, pie draugiem. Mūs labi uzņēma, pacienāja, un tad pavadoņus S. un V. aizvadījām projām. Guleju labi. Tagad mierīgi gaidīšu, kādas ziņas saņemšu papildus no draugiem ziemeļos, kāda veida briesmas man gaidāmas un no kuŗas puses. Lūdzu Abakuku to noskaidrot, viņš varbūt izbrauks jau pirmsdien tuvāk pie robežlīnijas.

Saņēmu vēstuli no brālīša, rakstītu 29.IX. Stāsta, ka arī no jaunās nometnes viņus gribējuši padzīt uz kādu citu nometni un, lai paliktu uz vietas, tad bijis jāatrod kādam ģimenes loceklim algots darbs. Darbā novietots Indulis: auto mehāniskā darbnīcā par mehāniķi auto pārbaudes nodaļā. Esot ar darbu apmierināts, bet sevi nesaudzējot: pārnācis mājā no darba, neatpūšoties, staigājot apkārt pie draugiem, bet veselība vēl nav pilnīgi atgūta, un tas brāli biedē un skumdina.

5.X, sestdien, ārpus Oldenburgas.

Jau otrā naktī pavadīju ārpus sava dzīvokļa, ārpus Oldenburgas. Šorīt krietni vēss un, kaut esmu ļoti silti ģērbies, istabā salstu. Šorīt pēc kafijas ar M. kundzes māmiņu runājām par Krieviju, Sibīriju un Mandžuriju, kur abi esam kādreiz bijuši. Runājām daudz par Zilgalvju ģimeni, par viņu likteņiem. Vakarā izgājām ar M. kundzi pastaigāties un nokļuvām līdz kādiem kapiem. Daži kapi pārklāti ar smagām betona plāksnēm, kādas citur nebiju redzējis. Ir pat veselas kapu rindas, kur šīs plāksnes savienotas kopā, tā kā iznāk vairāk desmit metru gara betona josla. Uzrakstus izlasīt grūti, jo tie apsūnojuši. Šeit viss ātri apsūno mitrā gaisa dēļ. Retas dienas ir saulainas un dzidri sausas.

8.X, otrdien, ārpus Oldenburgas.

Bija jauks rīts, tāpēc nenoturējos, neizgājis pastaigāties. Iziedams atcerējos, ka neesmu teicis parasto rīta lūgšanu, kāpēc to darīju zem klajas debess glāstošu rudens saules staru spožumā un siltumā. Pateicos mīļajam Debesu Tēvam par to, ka Viņš

mani visā garažā mūžā līdz šim ir vadījis, sargājis un glābis no visādām laicīgām briesmām, izvadījis cauri daudzām kaujām, vajāšanām un citām draudošām nelaimēm, bez kā to visu apzinātos pelnījis. Lūdzu par visiem viņā saulē aizgājušiem — par manu māmiņu, tēvu, brāļiem un māsām, mazo Maijiņu, visiem kaŗa laika upuriem — Ulmani, Bolšteinu, Goperu, Praulu, Buku, Andr. Bērziņu, Broderu, pieminot visus nomocītos un nogalinātos kā boļševiku, tā nacionālsociālistu valdīšanas laikā, visus kritušos dažādos apstākļos, pieminēju arī veco uzticamo Frenkelīti; tad par dzīvajiem — brāļa ģimeni, māsas ģimeni, brāļa meitas Austras ģimeni, Zeltu un viņas tēvu, tad pieminēju visus tautiešus dzimtenē un svešumā, lūdzot dot viņiem vienprātības un satiecības garu un pasargāt no pārmēriem pārbaudījumiem, visvairāk lūdzu par mūsu kaŗavīriem un sevišķi invalidiem . . . Pēc lūgšanas jutos atvieglots un pacilāts un, vērsis skatu uz sauli, zilajām debesīm, domās izsaucos: »Tu, visu varenais, visu spēcīgais Dievs! Tev pieder visa vara pār visām pasaulēm, Tev pieder visas zemes, visi ļaudis: dodī brīvu stūrīti no visa tā arī latvju tautai . . .«

Atceļā raudzījos uz plašo līdzenumu pa kreisi no pilsētiņas, kur bariem ganījās raibās gotiņas, un domās nostaigāju uz latvju zemi, uz latvju sētām, kur tagad atkal noteicēji ir sveši kungi. Kas zina, vai pēc gadu desmitiem tur vēl dzirdēs latvju dziesmas kā senāk, kā līdz šim?

Mājā pārnācis, atradu priekšā H. Vanaga kundzes vēstuli, kas rakstīta svētdien, 6.X. Sestdien ar M. kundzi nosūtīju vēstules viņai un Dzintrai, un tagad sekoja atbilde no mātes, ka meita nezīnot, ko rakstīt. Es jau arī pats apzīnos, ka Dzintariņam esmu uzvēlīsmagu nastu uz pleciem. Jau tantei ir rakstīt diezgan grūti, kur nu man vēl, svešam — lielam cilvēkam. Man jau ir nācies piedzīvot, ka rakstot lielam cilvēkam, mazais »knauķītis« (Dzintariņa jau nu vairs nav knauķītis, jau 13 apkārt) grib būt liels cilvēks un »spīdēt« ar pārgudriem izteicieniem, kaut gan vērtīgi un patīkami būtu dzirdēt tieši bērna valodiņu arī vēstulē.

10.X, ceturtdien, ārpus Oldenburgas.

Sirds nemierīga — nekādu ziņu no Zeltas, nekādu no Abakuka kunga, kuŗam jau sen vajadzēja būt mājā no Libekas. Kaut kas tur nav kārtībā. Šodien jau nedēļa, kamēr esmu ārpus

Oldenburgas, un nu jau būtu par kaut ko jāizšķiras, te visu laiku nevaru palikt.

11.X, piektdien, ārpus Oldenburgas.

Jā, arī vakar vakarā nekādas ziņas nepienāca, tad laikam kaut kas nepatīkams ir atgadījies.

Visu mūsu DP un sevišķi karavīru stāvoklis ir stipri kļūmīgs, tas pēdējā laikā kļūst arvien kļūmīgāks. No vienas puses ASV par katru cenu, arī par savas sabiedrotās Britu impērijas cenu, grib saprasties ar PSRS. Vai tad ASV nepieliks svaru kausā arī mūs, DP, ko PSRS katrā ziņā vēlētos? Tāpēc arī uzaicinājums no ASV virspavēlnieka DP atgriezties mājās. Tāpēc arī Vellsa runa un Valtera Lipmaņa raksts un Trumena laipošanas valoda pēdējā laikā (sk. »Tēvzeme« 17.IX. 46. Nr. 70). Tāpēc arī tāda drakoniska izturēšanās pret bij. latviešu karavīriem ar izslēgšanām no noietnēm un UNRRA's apgādes. Sabiedrotā Britānija nu draud palikt izolētā stāvoklī, viena. Vai tā nebūs spiesta mainīt arī savu nostāju un uz visas līnijas piekāpties divu spēcīgāko sabiedroto — PSRS un ASV priekšā? Tas draud DP ar nepārredzamām sekām līdz pat izdošanām, tiesāšanām un citu visu, kas varētu izrietēt, ja sabiedrotie atzītu Latvijas un citu Baltijas valstu pievienošanu PSRS par likumīgu ar atpakaļejošu spēku. Labākā gadījumā DP būs pamesti savam liktenim tur, kur viņi pašreiz atrodas. Raksta jau arī par Beļģijas okupācijas zonas radišanu, kuŗā ietilptu arī Oldenburga. Var tad pienākt ļoti nepatīkamas lietas arī visiem DP un bēgļiem, ja angļu līdz šim džentlmeniskā roka mūs vairs nesargās.

Bet lai kā tas būtu, visas zīmes un valodas, arī UNRRA Team 27 centrālbiroju neizslēdzot (»Tēvzeme« 17.IX. 46., Nr. 70), aizrāda uz to, ka emigrācijas iespējas pašreiz nav nekādas, un ka labākā gadījumā tās var rasties tikai 2 gadu laikā; ka visiem jāpaliek uz vietas un jāiesaistās darbos, kas vien darba spējīgi. Bet ko par to domā daži mūsu tautieši? Vai ar saprātu pieiet pie šī jautājuma?

Lūk, ko saka agronoms Arv. Eglītis: »UNRRA's aicinājumu — katram rasti savām spējām piemērotus darbus, tautieši visumā uzņēmuši ar saprātīgu atsaucību, zinādami, ka šis laiks no katra prasa pienākuma apziņu. Pēdējā laikā strādājošo skaits manāmi palielinājies. Vienīgais iebildums — tautiešu vēlēšanās

darbu rast pie angļu iestādēm un tur, kur tas kalpo rietumu sabiedroto interesēm, bet nekādā gadījumā pie vāciešiem.« (»Tēvzēme« 17.IX. 46., Nr. 70). Arv. Eglītis šeit pauž nepatiesību. Kas darbu meklē un grib strādāt, tas to ņem un strādā, vai tas būtu vācu vai angļu darbs, ja vien tas ir kaut cik labvēlīgos apstākļos un kaut cik atmaksājas. Ir arī latviešu uzņēmumi, kur gandrīz vācieši vien strādā, kā piem. Brakē — Chemisch-Pharmazeutische Fabrik J. H. Blumbergs, Brake/Weser, Nordstr. am Deich. Zinu meiteni Oldenburgā lielajā Meijera dzelzs veikalā, kuŗa strādā par pārdevēju un ļoti labi saprotas ar saviem vācu kollēgām. Arī Strauts strādā, kaut angļu dienestā, bet vācu vadībā, un nekādu pārpratumu nav. Bet A. Eglīša vārdi rūgti atsauksies uz mūsu tautiešu dzīvi Vācijā, tas ir neapšaubāmi, un ar tādu īsredzību mestie apvainojumi tautai, pie kuŗas taču esam atraduši patvērumu, ir pilnīgi nejēdzīgi. Vai tiešām mūsu skribenti un redaktori nesaprot, ko viņi dara. Lūk, ko saka Wilson's Broadbent's un Alexander's Clifford's (»Latviešu Vēstnesis« 5.X. 46., Nr. 78/80) rakstā »Krievija vēlas iegūt laiku, nevis kaŗu«: »Vācijā lielvalstis sacenšas pēc vāciešu labvēlības . . .« Lielvalstis sacenšas, bet mēs, DP, metam tiem vēl vienmēr ar dubļiem. Ak, prātiņ, nāc mājās.

Attieksmē uz mani personīgi stāvoklis nav viegls. Gaidāmās pārbaudēs nu jātiek izslēgtam no UNRRA's apgādes, jo ja jau citus kaŗavīrus izslēdz, izslēgs mani arī. Bet tas mani nebaida. Sliktāks ir kas cits, un proti: ja jau nu visiem kaŗavīriem par katru cenu jāmelo, ka viņi tikai piespiedu kārtā mobilizēti, tad beigās jautās, kas tad piespieda, un tad uzpeldēs Zemes pašpārvalde, uzpeldēs Inspekcija u. t. t. Tas viss var nākt kā ASV politikas sekas, ja arī Anglija būs spiesta visur piekāpties PSRS priekšā. Bet paļaujos uz Visuvareno likteņu lēmēju, kas mani līdz šim ir vadījis cauri visām likstām.

Rokas salst, grūti rakstīt. Migla sāk nosēsties, varbūt būs labs laiks.

Beidzot tomēr sagaidīju Zelmu. Tā nu gaidītās ziņas arī bija klāt . . . Mani meklētāji tomēr bijuši angļi. Papriekšu prasījuši Jaunzemam, kur es esot. Tas atbildējis, ka nezinot, bet mans brālis esot Libekā, varot prasīt tam. Tad griezušies pie brāļa, tas atbildējis, ka es esot Oldenburgā, bet adresi viņš nezinot. Vai tad nu tā esot, ka nezinot, kā tad sarakstoties? Brālis atbildējis, ka vēstules atvedot kāds braucējs. Nu, kad saņemta

pēdējā vēstule? Atbildējis, ka apmēram priekš 3 nedēļām. Kas to atvedis? Atbildējis, ka mācītājs Abakuks (to nu gan brālim nevajadzēja teikt). Kur dzīvojot mācītājs Abakuks? Atbildējis, ka Oldenburgā, bet kur īsti — nezina. Tad angļi pateikuši jaunkundzei, kuŗa bijusi par tulku, lai pienākot pie viņiem otrā dienā. Jaunkundzīte arī aizgājusi, bet tad pateikuši, ka neko nevajagot — viss kārtībā.

Šīs ziņas saņemtas ne tieši, bet caur trešām rokām — A., L. un Zeltu. Palika neskaidrs, kāda īsti angļu iestāde interesējusies par mani, kas par iemeslu šai interesei. Jā, vēl piemirsu: Viņi vēl jautājuši, vai es esot tas pats, kuŗš pagājušo gadu dzīvojis Moislinger Baum'ā? Uz to brālis atbildējis, ka ne, jo domājis tikai par dzīvi Padeligē, bet piemirsis, ka dzīvoju Heimstetenē, kas ir turpat pie Moislinger Baum'a ... Jau gribēju braukt mājā, bet dabūju dzirdēt, ka PSRS misija sastādot sarakstus par visiem augstākiem latviešu virsniekiem un policistiem, arī šeit, Oldenburgā. Kādam nolūkam, nav grūti uzminēt. Viņi gribēs mūs izprasīt tiesāšanai, pierādot, ka esam kollaboranti un kuŗa noziedznieki. Piespiesti pie sienas ar ASV jauno novirzienu politikā, angļi varbūt arī ieies uz krievu prasībām. Nu, tad neko darīt — diezgan dzīvots — jāatvadās no šīs pasaules.

Norakstīju vēstules Abakuka un Leiša kungiem un nosūtīju ar Zeltu. Atvainojos par brāļa neuzmanību un lūdzu neliegt man atbalstu arī turpmāk.

12.X, sestdien, ārpus Oldenburgas.

Nezinu kāpēc man šorīt sevišķi smaga sirds, it kā kādas nelaimes priekšsajūta. Arī lūgšana mani nav nomierinājusi, kaut gan parasti pēc tās es vienmēr jūtos labi. Domāju visu laiku par pēdējiem notikumiem, un no vienas puses baidos tikt pārsteigts, no otras — baidos pats pārsteigties. Neesmu arī pilnīgi sagatavojies šķirties no šīs pasaules, no tuviniekiem, kuŗi paliks neziņā un aizdomās. Gribēju vairākkārt uzrakstīt arī novēljumus resp. testamentu. Bet tas jau nebūtu manas dvēseles testaments, tas skartu tikai materiālās vērtības. Es gribēju uzrakstīt to, ko piedzīvojusi mana dvēsele, klejodama pa dzīves džungļiem un dumbrājiem. Parādīt gribēju, ka dzīves tekā ieejot, apziņas ceļu uzsākot, dvēseles spogulis man rādīja katru novir-

zienu, katru nepareizu soli, ka pasaules raibie māni apmigloja un kādreiz pat aizsedza šo skaidro gaismu un, nomaldījies no ceļa, savās gaitās dažreiz arī kļuva. Bet tad atkal, Dieva žēlastības vadīts, nokļuvu atpakaļ un atkal skatīju dievišķīgo gaismu. Gribēju arī pastāstīt, ka grūtos brīžos Debesu Tēvs nāca man palīgā dvēseles sāpēs. Sevišķi spilgti brīži bija pēdējos juku un briesmu laikos, kad man likās, ka esmu palicis viens pats bez Viņa palīdzības. Tā 1941. g. naktī no 16. uz 17.VI, kad jau biju nolēmis nodoties savu vajātāju rokās, Visuvarenais man tomēr parādīja citu ceļu, un es biju glābts. Tad pirmajā apcietinājumā pavadītā naktī, — kad izmisis biju gatavs šķirties no šīs pasaules, jo baidījies nokļūt tur, no kurienes es līdz ar citiem tautiešiem bēgu, — Debesu Tēvs atkal, kā priekškaru pacēlis, mani pa daļai nomierināja.

Arī Goslaras atstāšanas dienā manas šaubas, tāpat manas pašapsūdzības un grēku nožēlošanas dienas Braunšveigas cietumā beidzās atkal ar brīnišķīgo dievišķās gribas parādīšanos. Par visu to daudz kas būtu sakāms; bet es esmu nodarbojies ar daudz ko citu, šo svarīgo sava testamenta daļu atstādams.

Šis rindas rakstot, sirds drusku nomierinājās, un es varētu būt pavisam mierīgs pēc visas man parādītās Debesu Tēva žēlastības, ja es Viņam dotos solījumus būtu turējis; bet es esmu grēkojis gan domās, gan vārdos, un apzinājies, ka grēkoju, un tas mani nospiež.

14.X, pirmdien, ārpus Oldenburgas.

Vakar no rīta pusotras stundas pastaigājos. Apskatīju no ārienes ķieģelnīcu pilsētiņas dienvidos, bet uzraksts uz vārtiem ieeju liedza. Uzņēmums nolaists un nav ilgākus gadus darbojies. Domāju par to, vai nevarētu šeit ierīkot trauku rūpniecību, pareizāk amatniecību ar nedaudz strādniekiem, ja māls būtu piemērots... Tad rakstīju angļu valodas vārdus no savas vēstules Bekera kundzei.

Sodien ar auto vai rīt ar vilcienu došos atpakaļ uz »mājām«, pareizāk uz pagaidu mītni, jo māju man nekur nav.

1947. gads
1946. gada beigu cēliens

1947. g. 6.III.

Ilgs laiks ir aiztecējis, kopš neesmu savu dienas grāmatu turpinājis, bet noticis par šo starpbrīdi ir diezgan daudz kas, un to pakāpeniski gribu atzīmēt arī par pagājušo gadu.

★

Ieradies »mājās«, kādas 5 dienas neko nerakstīju, biju kā noguris, kā apslinkojies. Drusku sāku nodarboties ar angļu valodas mācībām, bet tad ap 20.X saaukstējos un biju spiests likties gultā. 31.X no rīta jutos labāk, temperatūra bija normāla un tāpēc likos gultā pusapģērbies, jo domāju, ka mani kāds varbūt apmeklēs.

Pievakarē ap plkst. 16.30 istabā no augšējā dzīvokļa ienāca kāds vācu bēglis un teica, ka divi angļi vēloties ar mani runāt. Radās, saprotams, uztraukums un, kamēr vēl jautāju, vai svešie runā angļiski vai vāciski, un kamēr Zelma kaut cik uzkopa istabu, atvērās durvis un ienāca divi angļu uniformās tērpti kaŗavīri. Vispirms viņi man prasīja dokumentus. Es parādīju, un mazākā auguma anglis tos, salocījis, bāza kabatā. Tad pavēlēja Zelmai iet laukā, bet es, nezinādams, ar ko man īsti ir darīšana — ar angļiem vai pārgērbtiem krieviem, sacīju, ka Zelmai jāpaliek istabā. Tomēr tas netika ievērots un Zelma bija spiesta iziet. Tad vecākais no angļiem sacīja, lai es ģērbjoties un nākot šiem līdzī. Atbildēju, ka esmu nevesels un līdzī iet nevaru, ka es zinu, kur atrodas angļu militārā pārvalde un ka vajadzības gadījumā es varu aiziet turp personīgi. Nē, man jāejot tūliņ līdzī, lai ģērbjoties. To atteicos darīt, jo pavēles devēji neteica, ne kas viņi ir, kādas iestādes vārdā rīkojas, nedz uz kuriem viņi mani grib vest. Tad abi atbraucēji mēģināja mani aiz rokām izvilkt no gultas, kāpēc saucu pēc palīdzības. Ieskrēja Zelma, rokas lauzīdama un vaimanādama, un arī iesaucās pēc palīdzības, un es lūdzu ataicināt policiju. Tādu traci angļi nebija gaidījuši un vairs mani ģērbties nespieda, teica, lai neaicina policiju, bet gan vācu ārstu, kas laikam atrodas angļu dienestā. Tas mani kaut cik nomierināja, jo tagad zināju, ka gluži bez vēsts nepazudīšu un ka krievi laikam gan šie kungi nebūs.

Jāpiezīmē, ka, pārrunājot notikumu Libekā, kur pēc manis ieradās ļoti apšaubāmas personas, mēs norunājām ar Ziplāna kundzi, kuŗa strādā Military Government, ka es nekādā gadījumā nevienam līdzi neiešu, bet došos uz militāro pārvaldi, un lai tad mani pratina vai apcietina. Tāpēc arī es biju pret līdziesānu nezināmām personām, kuŗas neatrada par vajadzīgu leģitimitēties. Bez tam es dzīvoju pilnīgi atklāti, biju reģistrējies arī vietējā policijā un pārtiku saņēmu UNRRĀ, kāpēc tāds pēkšņs arests man likās nelogisks. Domāju, ka mani varēja nopratināt atklāti dienā, izsaucot uz kādu angļu iestādi, kur es varētu dot visus paskaidrojumus, kādi vien nepieciešami, un vēl pastiprināt tos ar dokumentiem.

Gaidot uz ārsta ierašanos, angļi apskatīja manus papīrus uz galda un arī atvilknēs. Es atdevu Zelmai naudu no savas kabatas, bet angļis to paņēma no Zelmas un gribēja pārskaitīt. Teicu, ka tā ir mana un mana brāļa nauda, pēc kam to atdeva Zelmai atpakaļ. Ieradās arī mājas saimniece, kuŗa apstiprināja, ka esmu slimojis un pie manis bijis arī ārsts.

Beidzot ieradās vācu ārsts, ar kuŗu angļi sasveicinājās kā ar senu paziņu, un ārsts sāka manu izmeklēšanu. Rezultātā pateica, ka jāved uz slimnīcu uz dažām dienām novērošanai, jo tā uzreiz neko noteikt nevarot. Drīz ieradās arī sanitārais auto ar diviem sanitāriem, un angļi aizgāja. Saģērbos diezgan vieglās drēbēs un aizbraucām uz slimnīcu Pēterā ielā (ja nemaldos), bet tur mums pateica, ka vietu neesot, jābraucot uz Hānu. Vēl pirms izbraukšanas no dzīvokļa pie manis ieradās pa tālruni izsauktais Ziplāna kungs; pirms viņa bija atnākusi arī Vanagu Dzintriņa. Ziplāna kungu pierunāju mani pavadīt, lai zinātu kur palieku, bet Dzintriņu lūdzu pateikt māmiņai, kas ar mani atgādijies.

Kopā ar Ziplāna kungu sanitārā auto aizbraucām uz Hānu. Slimnīca izrādījās ārkārtīgi auksta, nekurināta, un es jau baidījos par savu veselību, bet, kamēr vēl taujājām, kurp mums jādodas, kas mūs pieņems, ieradās kāda angliete un pateica, ka jābrauc atpakaļ uz to pašu slimnīcu, no kurienes esam atbraukuši, t. i. uz Pēterā ielu; vieta esot. Braucām atkal atpakaļ un devāmies slimnīcas augšstāvā, kur koridorā redzēju kā abus angļus, tā arī divus vācu policistus. Durvis uz vienu istabu bija vaļā un, ieejot tanī, redzēju, ka esmu cietumā aiz restota loga un aiz divkāršām dzelzs durvīm. Kamerā bija divas gultas;

viena aizņemta, otra brīva. Ziplāna kungam bija jāatvadās no manis un man bija jānovelk virsdrānas un jānodod nāsai. Biju nu atkal sprostā.

Apskatījies, sāku vērot otru kameras iedzīvotāju, kuŗu sākumā pieņēmu par jaunu meiteni. Svešajam matos bija tāda kā balta lentīte, mati pagari, kādus nēsā meitenes, mugurā garš krekls kā vienīgais apģērba gabals, vecums 16 — 17 gadu. Kameras otrs iedzīvotājs ieņēma gultu pa labi no ieejas kamerā. Māsa, atstājot mūs vienus, pateica jaunajam, ka ja man kas būtu nepieciešams, lai piedauzot pie sienas uz nākošo kameru, tur, kā vēlāk izrādījās, bija zvans uz dežurējošo māsu vai kopēju.

Neatceros, vai drīzi noskaidroju, ka otrs gulētājs ir zēns, kuŗam pie aresta pārsista galva un baltā lentīte matos nav nekas cits kā pārsējums, kas iepīts matos. Jauneklis vienmēr ļoti platām acīm raudzījās uz mani, sekoja katrai manai kustībai, kāpēc domāju, ka jauneklīm uzdots mani novērot. Viņš varēja būt aizgriezies pret sienu vai pat likties piemidzis, bet, tiklīdz dzirdēja mani pakustamies, tūliņ pagrieza galvu uz manu pusi. Tā kā es nezināju, kur un kā saglabāt indi, kuŗu pastāvīgi nēsāju pie sevis, lai varētu to izmantot varbūtējas izdošanas gadījumā krieviem, tad man šāda novērošana ļoti nepatika. Bet neko darīt nevarēju.

Iepriecinoša bija slimnīcas māsu un arī pārējā slimnīcas personāla laipnība, kas sākumā manā stāvoklī varēja likties pat aizdomīga. Uzskatīju, ka cietumnieku kopējām jābūt tādām, kuŗas prot iemantot savu apkopjamo uzticību. Bet drīz pārliecinājos, ka māsu sirsnība nav liekuļota.

Jau otrā dienā māsa man pateica, ka pa tālruni paziņots, ka man ir noliegts dot laikrakstus, žurnālus, papīrus, rakstāmlietas un grāmatas, izņemot tās, kuŗas policija jau pārbaudījusi. Tās bija angļu valodas mācības grāmatīņas. Garastāvoklis pēc šī paziņojuma man kļuva pavisam slikts. Tātad mani uzskatīja par tiešām bīstamu noziedznieku un varēja izdot arī krieviem vai arī varbūt sūtīt uz Nirnbergu kā liecinieku vai kā apsūdzēto kādā boļševiku izdomātā noziegumā.

Uz angļu valodas grāmatīņas vāka no tā laika atrodama piezīme: »1. XI. 46. Boļševiki kopo savus spēkus pēdējai izšķirīgai cīņai. Piecgades plāns un kaŗaspēka vadības reformas vien jau atklāj PSRS plānus un nodomus. Bet viņi to arī neslēpj un de-

portē uz Padomiju arī dzīvo spēku no okupētām zemēm; no Vācijas — inženierus, tehniķus un arī jaunatni.

Pretboļševiki, t. i. nekomunistiskās varas izšķiež savus spēkus, nodod pat savus draugus boļševikiem, vai arī, liecoties boļševiku diktatora priekšā, paši vajā pretboļševistiskos cīnītājus, kā piemēram mani. Ko es esmu noziedzies, to nepateiks neviens. Un līdz šim es cerēju, ka pie angļiem esmu atradis drošu patvērumu. Pēc vakardienas notikumiem man šis pārlicības vairs nav. Tieku uzskatīts par lielu noziedznieku, ar kuŗu vairs nav jārēķinās kā ar cilvēku. Vakar man likās, ka aiz manu arestētāju mugurām redzu boļševiku diktatora ņirdzīgo seju. Kur meklēt patvērumu un glābiņu? Aprunāt nevienu negribu, melot negribu un, notiesāts, pēc gadiem būšu fizisks un varbūt morāls invalids-kroplis. Tagad es vēl spēju piedot visu, piedot visiem un arī aizlūgt par visiem, kā arī ziedoties tautas un bijušo cīnītāju labā.«

Daļu no šī ieraksta vēl pirms aiztransportēšanas no slimnīcas uz nometni es izplēsu no grāmatiņas, tā kā angļu rokās nonāca tikai pirmā puse, un proti līdz vietai: »Tieku uzskatīts par kādu lielu noziedznieku«. Tālāk uz kādas papīra lapas ir šāda atzīme: »Cik jautri bērnu balsis ārā skan, kā brīnišķīga mūzika tās man«.

Domāju, ka legāli no gūsta savā laikā esmu atbrīvots, ka legāli esmu dzīvojis Libekā un vēlāk Oldenburgā. Kas tad nu uzreiz varēja izsaukt tādu izturēšanos pret mani no džentlmeņu-angļu puses? Angļi mani tiesāt nevarētu, jo neko tādu neapzininos nodarījis, tātad krievu pirksts, krievu pieprasījums var būt vienīgais iemesls. Bet tad visam beigas. Jau 1941. gadā tikai ar grūtībām izbēgu no nāves.

Tālāk ir šāds ieraksts:

2.XI. Jā, nobiedējot bij. kaŗavīrus ar UNRRA's pabalsta atraušanu, visi viņi padarīti par spaidu kārtā mobilizētiem. Tāpat, piedraudot atņemt DP tiesības (tā ir pa nometnēm plaši izplatīta ziņa) tiem, kuŗi brīvprātīgi, bēgot no boļševikiem, ieradušies Vācijā, visi baltieši pataisīti par ar varu aizvestiem. Nu austrumu sabiedrotais ir nomazgāts balts, un tagad loģiski būtu tikai braukt mājās; braukt uz dzimteni. Bet vai mūsu mīļā dzimtene līdz ar to nav nodota, nav pārdota par DP tiesībām? Ak, mīļais Dievs, man galva reibst ... Tagad nu jāmeklē vai-

nīgie, kuŗi mobilizējuŗi, deportējuŗi! Bet par deportācijām uz austrumiem ne gailis nedziedās . . .

Nupat ap plkst. 12 saņemts rīkojums ne grāmatas, ne avīzes man nedot. Tas ir jauns sitiens manai daudz cietuŗai sirdij un nerviem. Nu, lai jau, lai! Cik ilgi tas tā turpināsies . . . Pie nopratināŗanas »RS Sand. Capt. 55 DCU« visu, ko varēju un zināju, esmu jau pateicis, un domāju, ka nu reiz esmu galā ar pratināŗšanām. Tātad arī ar izolāciju no ārpusaules. Izrādās, ka esmu kļūdiņies.

★

ŗie ieraksti tikai daŗēji atspoguŗo manu uztraukumu un noskaņojumu, kuŗŗ bija daudz sliktāks. Nevarēju skaidrāķ atzīmēt pakāpeniski brieŗoŗo apņemŗanos pārtraukt ŗis zemes gaitas, lai uz visiem laikiem izbeigtu pastāvīgo neskaidrības un nenoteiktības sajūtu un jau no 1940. gada ilgstoŗo saspīļejumu — boļŗeviku laikā, vācu okupācijā, kam sekoja atkāpŗšanās, tēvijas zaudēŗšana, un nu vajāŗšana arī trimdā . . .

Biju izŗķīries noindēties jau otrā dienā, t. i. 1.XI, bet tad, caur māsu saŗēmis Zelmas atsūtīto somu ar daŗām ēdamvielām, to nedarīju aiz baŗām par Zeltu. Manas mantas pārmeķļējot, inde atrasta netika, un ja nu es esmu noindējies pēķ tam, kad no dzīvokļa saŗemts sūtījums, tad nodomās, ka inde man piegādāta no dzīvokļa. Arī 2. novembrī, sestdien, to nedarīju un, pārdomājot, nolēmu to izdarīt ar aso kabatas nazi, lai neķristu ēnas arī uz slimnīcas personālu, kuŗŗ tik labi pret mani izturas. Tomēr negribējās mirt, nepateikuŗam ardievas savējiem un Zelmāi, kaut daŗos vārdos. Uzrakstīt neķo nevarēju, ķo mazais ķameras līdziedzīvotājs seķoja, papīra nebija, un tāpēķ ar nazi cerēju pašnāvību izdarīt tā, ķa varbūt mani pāŗvietotu uz ķirurgisko nodaļu un tad es vismaz Zeltu un citus draugus vēķ redzētu, ķa arī brālis neatbrauktu no Libekas. Visu sestdienas pēķpusdienu domāju, ķur un ķā griezt, un vai ar manu īso nazīti ŗis nodoms vispāri īstenojams.

Svētdienas rītā, 3.XI, biju jau tik tālu, ķa līdz ar māsas Zig. ienāķšanu vajadzēja notikt liktenīķajam dūrienam. Sirds pukstēja stipri, ķalva vai puŗu plīsa no asins pieplūduma smadzenēm, nazis ar smailo ķalu bija pakrūtē jau notēmēķ — tūliņ, tūliņ . . .

Bet durvīs parādīķās neķis māsa ar broķastīm, ķet apteķsne,

maza auguma, krievietes vai polietes izskatā, un es liktenīgo dūrienu neizdariju. Pats nezinu īsti, kas manu roku apturēja; lielais uztraukums drusku aprīma, asins spiediens galvā mazinājās. —

Laikam ap plkst. 12 vai 13 ienāca māsiņa un teica: »Ātri, ātri, nāciet uz ārsta izmeklēšanu!« Ātri apģērbies, iznācu gaitenī, un tur māsiņa mani ierāva blakus esošā jumta telpā, kur sastapu savu Zeltu un M. kundzi. Asaras mums visiem bija acīs, sekoja jautājumi, atbildes, mierinājumi. Man pastāstīja, ka par mani rūpējoties tautieši — Abakuks, Putn. un citi. Vēloties dabūt norakstus no maniem, savā laikā 1945. g. Sandbostelē pie nopratināšanas izdarītajiem iesniegumiem. UNRRA's direktors gribējis, lai mani nopratina neapcietinot, bet atbildēts, ka tas neesot iespējams. Par izdošanu krieviem nevarot būt runa, tāpēc lai mierīgi nogaidot. Runāts arī ar manu ārstu, lai mani slimu neizlaistu. — Man kā akmens novēlās no sirds un es jutu, ka kāda augstāka vara arī šoreiz mani ir izglābusi no pārsteidzīgā soļa, un ka viss var vēl beigties labi.

★

Jaunekli — kameras biedru pacienāju ar man atnestiem labākiem kumosiniem, kuņas viņš tomēr saņēma ļoti aizdomu pilns. Tomēr ņēma un pateicās. No viņa nopratināšanas sapratu, ka ir apzadzies — laikam arī velosipedu nozadzis, noķerts, un apcietinot dabūjis sītenus galvā, arī rokas lauzītas — sāpot. Pēc nopratināšanas jaunekli pārvietoja uz citām telpām, un es paliku viens pats, un tad man izdevās satikties kā ar Zeltu, tā V. kundzi, kuņas man atnesa arī šo to no ēdamā un arī ziņas no ārpasauls.

Liela pateicība nākas kā māsām Zigr. un Lolijai, tā arī pārējam medicīniski-sanitārajam personālam, kas bija izpalīdzīgs un pretimnākošs, kur tas vien bija iespējams.

Kādā dienā manā kamerā kā otru ievietoja kādu vājprātīgu vācieti vidējos gados. Tas laikam no zālēm bija apdullis un visu laiku murgoja, bet tad, atspirdzis, sāka kļūt ļoti nemierīgs un trīs reizes izvēlās no gultas, ķerdams pēc kaut kā uz grīdas, kur nekā nebija. Tad viņš sāka sniegties arī pēc mana galdiņa un pudeles zem tā, un murgodams kļiedza. Ieradies ārsts mani pārvietoja uz blakus kameru, no kuņas 3 personas izvadīja laukā.

(Ar šo 1947. g. 6. martā izdarīto, bet pēkšņi pārtraukto ierakstu — kurā ģenerālis atzīmējis 1946. gada beigu notikumus — arī beidzas viņa dienas grāmata. Nekas, diemžēl, ģenerāļa atstātajos manuskriptos nebija atrodams par viņa atbrīvošanu no apcietinājuma 17. decembrī 1946. g., red.)

Kāds dokuments

Ausfertigung

Amtsgericht Abt. V a
2 × 3209

Oldenburg, den 25. Juli 1947

Beschluss

Der am 11. Juni 1947 vor dem Notar Dr. jur. Rudolf von Busch in Oldenburg, zwischen dem ledigen General a. D. Rudolfs Bangerskis, wohnhaft in Oldenburg/i. Old., Gartenstrasse 3, und der am 5. November 1899 in Platere, Kreis Riga (Lettland) geborenen ledigen Zelma Silins, wohnhaft in Oldenburg/i. Old., Ohmstede, Baracke 37, geschlossene Kindesannahmevertrag wird gerichtlich bestätigt.

Stempel: Amtsgericht Oldenburg (Oldb.)

gez. Büsing
Ausgefertigt:
(Unterschrift)
Justizangestellter
als Urkundsbeamter der Geschäfts-
stelle des Amtsgerichts.

An
Herrn General a. D.
Rudolfs Bangerskis
Oldenburg

PIELIKUMS

Kāpēc radās Nacionālā komiteja

Nopratināšanā Sandbosteles nometnē 1945. g. 25. VIII. sniegtie paskaidrojumi (izvilkums).

Latvijas valsts 20 neatkarības gadi tā bija ietekmējuši latvju tautas psīchi, ka Vācijas-Krievijas kara iznākumā tā cerēja redzēt Latviju atkal brīvu un neatkarīgu. Ar to arī izskaidrojama latviešu partizānu darbība vācu pusē pašā kara sākumā. Nacionālsociālistiskās Vācijas Jaunās Eiropas ideoloģija latviešiem bija visumā sveša un nepieņemama. To drīz vien saprata arī vācu augstākās amata personas un tāpēc dažreiz lietoja izteicienus, kurus latviešiem vajadzēja iztulkot tā, it kā viņu cerības Vācijas uzvaras gadījumā arī piepildīsies. Arī vēlāk, 1944. gada otrā pusē, it kā ar augstākās militārās vadības ziņu, daudzsoleši izteicieni sāka parādīties arī latviešu divīziju slepenās pavēlēs. Tā 15. divīzijas pavēlē par kaņavīru audzināšanu bija teikts apmēram šādi: »Jūs cīnāties par savu zemi, par savu tautu, Jūs cīnāties par savu Latviju, kurai līdz ar Vācijas uzvaru jāpaceļas kā neatkarīgai valstij.«

Okupācijas vara Latvijā tomēr rīkojās tā, ka latvieši šiem izteicieniem ticēt nevarēja. Vispārējā doma latviešiem bija tāda, ka kaut cik labvēlīgs liktenis pašu valstij panākams, ja latviešiem pašiem būs savas nacionālās kara spēka vienības. Ar to arī izskaidrojama kā policijas bataljonu, tā vēlāk Latviešu leģiona formēšana.

Man kā Leģiona ģenerālinspektoram bija bieži jārunā ar kaņavīriem un tāpēc es visvairāk biju ieinteresēts uzstādīt viņiem arī kādu pozitīvu cīņas mērķi. Pagaidu cīņas mērķis — »Neieļaut no jauna boļševikus savā zemē« — varēja būt noderīgs tikai līdz tam laikam, kamēr boļševiki vēl atradās ārpus Latvijas teritorijas.

Pret Latvijā valdošo kārtību iesniedzu vairākus memorandus

gan Austrumzemes ministram Rozenbergam, gan vācu augstākām militārām iestādēm Berlīnē, kuŗos prasīju Latvijas pārvaldīšanu nodot latviešu pašu rokās.

Sevišķi traģisks latviešu tautas stāvoklis kļuva 1944. gada beigās pēc Rīgas krišanas. Ap 300.000 latviešu bēgļu atradās Vācijā, ap 300.000 — Kurzemē (no tiem apm. 100.000 Vidzemes un Latgales bēgļu), daži tūkstoši bija nokļuvuši arī Zviedrijā, ap 1.300.000 palika boļševiku ieņemtajā teritorijā. Zemes pašpārvalde atstāja Rīgu septembra beigās un oktobra sākumā to aizsaucā uz Vāciju. Bez vadības palikušās Zemes pašpārvaldei pakļautās iestādes arī bija vai nu aizbraukušas uz Vāciju, vai arī bija spiestas pārtraukt savu darbību. Nebija nevienas iestādes nedz personas, kuŗa varētu runāt šaipus frontes Kurzemē un Vācijā esošās latvju tautas vārdā. Arī Vācijā nebija nodibinājusies kāda pašu bēgļu vadīta palīdzības organizācija, bēgļu lietas kārtoja galvenokārt Vācijas Austrumu ministrija. Sūdzības un lūgumi no Kurzemes un no Vācijas bēgļiem lielā vairumā ienāca Leģiona ģenerālinspekcijas stābā.

Mana doma bija, ka šajā latvju tautai kritiskajā brīdī ir nepieciešams kāds organs, kuŗš varētu runāt vismaz Kurzemē un Vācijā esošās tautas vārdā un, ja iespējams, arī visas Latvijas vārdā. Šim organam vajadzētu pārņemt arī Kurzemes pārvaldīšanu savās rokās, jo turienes apstākļi līdzinājās chaosam.

Tāpēc es atbalstīju ideju par Nacionālās padomes sasaukšanu, kuŗa šo jautājumu izlemtu resp. ievēlētu Latvijas nacionālo komiteju resp. Latvijas pagaidu valdību.

Angļu karašpēkam ienākot Libekā, Nacionālajā komitejā darbojās R. Bangerskis (komitejas prezidents), J. Mieziš un virsplkv. Silgailis, pēc 8. maija no Kurzemes ieradās iekšlietu ģenerālsekretārs Kociņš un ģenerālkontrolieris Stīpnieks. Kurzemē esošie saimniecisko lietu ģenerālsekretārs J. Andersons un ģenerālprokurors T. Zvejnieks pēc Kurzemes spēku kapitulācijas nokļuva Zviedrijā.

Sakarā ar satiksmes un sakaru grūtībām, Nacionālās komitejas un Latvijas Sarkanā krusta darbība aprobežojās gandrīz vienīgi ar Šlezvīgas-Holšteinas un Meklenburgas apgabaliem. Nebija zināms, ka arī Vācijas dienvidos veidojas latviešu organizācijas un kas tās vada.

Nacionālai komitejai ierodoties Libekā aprīļa beigās, tur darbojās Vācijas Austrumu ministrijas latviešu bēgļu aprūpes punkts

(Leitstelle), kuŗas vadītājs bija kādreizējais Latvijas Saeimas deputāts un priekšpēdējais ministru prezidents Adolfs Bļodnieks un viņa pastāvīgais līdzstrādnieks Kronbergs. Līdz ar angļu kuŗaspēka ienākšanu Libekā šī iestāde likvidējās.

Maija otrā pusē pie manis griezās A. Bļodnieka labs paziņa Švanka kungs ar priekšlikumu nodot Nacionālās komitejas vadību A. Bļodnieka kungam, jo mani pašu angļu iestādes droši vien internēsot vai arestēsot, bet no jaunajiem politiķiem Latvijas valsts dzīvē neviens neesot izvirzījies redzamā vietā. Atbildēju, ka ja mani angļu iestādes arestēs, tad man neprasīs, ko es atstāju savā vietā un šo priekšlikumu noraidīju. Sakarā ar to maijā un jūnijā visā Šlēzvigā-Holšteinā attīstījās stipra opozicionāra aģitācija pret Nacionālo komiteju. Opozīcijai pieslējās arī bij. Saeimas deputāts Zaķis un dažas personas no saimnieciskām organizācijām (no ⁴/₅ »Turība« — Vilciņš, no rūpniekiem — Kuraus). Aģitācija mazinājās ar to, ka Bļodnieks ar Kronbergu kādu laiku darbojās Nacionālās komitejas bēgļu aprūpes birojā, bet Švanks kļuva par Latvijas Sarkanā krusta ģenerālsekretāru. Pietika izplatīt pa bēgļu nometnēm baumas, ka Nacionālā komiteja neko nedara latviešu kuŗavīru atbrīvošanai no SS nometnēm, lai radītu sarūgtinājumu kuŗavīru pierīgajos.

Prasot, lai es ar sevišķu testamenta rakstu nozīmēju sev vietnieku un pats no komitejas aizeju, opozīcija līdz ar to t. s. »Potsdamas aktu« resp. Nacionālās komitejas dibināšanu visumā atzina un uz tā gribēja pamatot arī turpmāko Nacionālās komitejas darbību. Jaunas idejas opozīcija nepauda.

Uzskatot Nacionālās komitejas prezidenta posteni par amatu, kas saistīts ar grūtiem un atbildības pilniem pienākumiem, es, ievērojot manus gadus, labprāt biju gatavs nodot savu amatu kādai citai personai, bet neredzēju, kādā veidā to izdarīt. Es biju tautas pārstāvju Kurzemē un Vācijā izvēlēts, biju nodevis zvērestu savu pienākumu pildīt. Kas varēja mani no šī amata un zvēresta atbrīvot? — Tikai līdzīga no tautas pārstāvjiem sastāvoša Nacionālā padome, kuŗas sasaukšana pašreiz bija neiespējama, vai arī »Force majeure« apstākļi. No otras puses, nezīnot, kas notiek dienvidos no Elbas, nevarēju sastādīt jauno komiteju no Šlēzvigas-Holšteinas pārstāvjiem vien, kā to vēlējās opozīcija pēc tam, kad komitejas locekļi 31. maijā man iesniedza savas demisijas.

Aprobežojos pagaidām ar to, ka no jauna komitejā uzaicināju prof. Fr. Gulbi, bij. Leģiona stāba priekšnieku plkv. Plensneru un bij. komitejas locekli J. Miezi. Pārējos 5—6 locekļus paredzēju pieaicināt no Vācijas dienvidu latviešu grupējumiem.

Nepieciešamība radīt kopēju latviešu pārstāvību bija pamudinājusi kādas 3 latviešu vietējās bēgļu komitejas dienvidos nākt ar priekšlikumu sasaukt Gotā 1. jūlijā Nacionālās komitejas dibināšanas sapulci, piedaloties 20—25 personām. Komitejas nodibināšanu noorganizēt bija uzaicināti bij. Latvijas ministri Alfr. Valdmanis, Alfr. Bērziņš un V. Bastjānis, nosaucot tos par nākamās komitejas prezidija locekļiem. Sakarā ar šādu uzdevumu A. Valdmanis 13. jūnijā bija ieradies ģen. Eizenhauera stābā Frankfurtē pie Mainas un par tur pārrunātiem jautājumiem publicējis paziņojumu Nr. 1.

Sakarā ar to, ka Gotā 1. jūlijā jau vajadzēja būt krieviem, tur paredzētā sanāksme nevarēja notikt. Ar vienu no šīs komitejas dibinātajiem Alfr. Bērziņu tikos Goslārā ap 24. jūniju un viņš izteica gatavību darboties jau esošajā komitejā Libekā. Ja nemaldos, 30. jūnijā vai 1. jūlijā izdevu Nacionālās komitejas loceklim prof. Fr. Gulbim pilnvaru patstāvīgi izveidot Nacionālās komitejas sastāvu un vadīt tās darbību, cik ilgi viņam tas iespējams un cik ilgi viņš to gribēs. Mana ilgstošā, »Force majeure« izsauktā prombūtne mani no mana pienākuma atbrīvoja.

Nekādas citas Latvijas nacionālās komitejas noorganizēšanās un darbība man nav zināma.

R. Bangerskis.

<i>Bij. Latviešu leģiona</i>	Sandbosteles nometnes
<i>ģenerālinspektors</i>	komandantam
<i>atv. ģen. R. Bangerskis</i>	(caur nometnes vadību)
<i>(Gruppenführer und Generalleutnant</i>	
<i>der Waffen-SS)</i>	
<i>Nometnes Nr. 204072; 22.X.45.</i>	

Kā bijušais Latviešu leģiona ģenerālinspektors un vecākais latviešu kaņavīrs nometnē, atļaujos Jums ziņot:

Priekš pāris dienām pie manis griezās viens no latviešu kaņavīriem (L. N. 201126) un ar asarām acīs jautāja: »Sakiet, lūdzu, man, kur te taisnības, es pats neko vairs nesaprotu:

- 1) Ja es būtu brīvprātīgi iestājies vācu armijā (Wehrmacht) un, nokļūvis rietumu frontē, cīnījies pret angļiem un amerikāņiem, tad vai nu mani atbrīvotu pavisam no nometnes vai arī uzlūkotu par kara gūstekni. Turpretim es neesmu brīvprātīgais, bet esmu mobilizēts un neesmu cīnījies ne pret angļiem, ne amerikāņiem, bet gan tikai pret boļševikiem austrumu frontē par savas tēvzemes Latvijas brīvību un neatkarību; un nu mani uzskata par noziedznieku.
- 2) Mana māte ar 2 māsām palika Latvijā, kur vēl tagad, 5 mēnešus pēc kara beigām, valda izņēmuma jeb kara stāvoklis. Es varu iedomāties, kas tur ar manu māti un manām māsām notiek. Kara stāvoklis tikai pierāda, ka tauta bija solidāra ar mums — cīnītājiem.
- 3) Mana sieva ar 3 mazgadīgiem bērniem (8 g., 4 g. un 4 mēn.) palika Boicenburgā bez kādiem līdzekļiem. Kas ar viņiem notiek — es nezinu, un man ir ņemta tiesība iegūt kādas ziņas par viņiem. Turpretim vācu avīzēs (Hamburger Nachrichtenblatt no 8.X. 1945.) raksta, ka Francijā esošie kara gūstekņi varēs sarakstīties ar piederīgiem Vācijā.
- 4) Valodas nepārvaldīšanas dēļ man nav iespējams piedalīties vācu nometnes biedru organizētos dažādosursos, kā arī izmantot laikrakstus un nedaudzās grāmatas, kuŗas nometnē pieejamas. Nelielai latviešu grupiņai pašai attiecīgo speciālistu kursu noorganizēšanai trūkst.
- 5) Nometnē nav arī neviena latviešu garīdznieka, kas varētu mums vadīt dievkalpojumus un ar mums runāt par garīgām lietām.
- 6) Vācu nometnes biedri atrodas daudz labvēlīgākos apstākļos, jo daudzo gūstekņu vidū atrod biedrus no vienas pilsētas, no viena ciema vai pagasta, ar kuŗiem var dalīties kaut atmiņās. Viņi zina, ka viņu ģimenes atrodas Vācijā, kuŗas pārvaldi kontrolē visi sabiedrotie un kur kara stāvokļa arī vairs nav. Daudzajosursos viņi atrod arī zināmu nodarbošanos un izkliedi. Sakiet lūdzu, ko es esmu nodarījis, ka man jāuzņemas šīs morālās ciešanas?«

Es mierināju šo kaŗavīru, ieteikdams smelties morālos spēkus apziņā, ka dzimtenei jāziedo viss — arī dzīvība, un tāpēc jāpanes šīs morālās ciešanas; ieteicu viņam smelties spēkus apziņā, ka nekā ļauna viņš nav nodarījis un ka sliktāk būtu, ja visam tam, par ko viņš sūdzas, pievienotos vēl sirdsapziņas pārmetumi.

Līdz ar to es apsolījos no savas puses iesniegt ziņojumu par šī kaŗavīra bēdām un sāpēm Jūsu ieskatam.

Man nav zināms, vai un kādas iespējas ir pārvietot ap 100 latviešu uz kādu lielāku latviešu kaŗavīru nometni, bet domāju, ka tas visdrīzāk palīdzētu viņiem atgūt garīgo līdzsvaru, jo, kā zinām, dalītas bēdas ir tikai pusbēdas, un starp daudziem kaŗa biedriem šie nervozitātes pārņēmtie cilvēki atrastu varbūt radus, draugus un katrā ziņā kaimiņus.

Es atļaujos vēl lūgt pārvietošanas gadījumā neliegt šo pre-timnācību arī 16 igauņu tautības kaŗavīriem, kuŗi atrodas no-metnē.

R. Bangerskis

MŪŽA PĒDĒJIE GADĪ

Dažas liecības

Peter Hansen

Boisheim/Rhld., 29.7.49

*Eidesstattliche Erklärung**

Ich erkläre hiermit an Eides statt:

Herr General a. D. Rudolf Bangerskis ist mir gut bekannt aus der Zeit, als ich Befehlshaber der Lettischen Legion war. Ich trat am 1.3.43. meinen Dienst in Riga an und wurde mit der Aufstellung der 1. Lettischen Division beauftragt. Bereits nach einigen Wochen kam es zu schwersten Zusammenstößen mit dem Reichsführer SS H. Himmler und seinem höheren SS- und Polizeiführer Jeckeln, der im Gau Ostland befehligte. Die vom Himmler befohlenen Massnahmen waren für mich als Altgedienten völlig untragbar. Schliesslich kam es zum offenen Konflikt, als man mir zumutete, unausgebildete lettische Soldaten an die Front zu schicken. Das erste Aufgebot von etwa 1000 jungen unausgebildeten Soldaten wurde Ende März an die Front geschickt.

Als General Bangerskis in dieser Angelegenheit bei mir mit seinem Protest vorsprach, konnte ich ihm leider nicht helfen. Ich wurde sehr bald meines Dienstes enthoben, von weiteren Beförderungen ausgeschlossen und musste Dienst unter meinem Dienstrang tun.

Herr General R. Bangerskis gehörte mit zum Stabe der Lettischen Legion. Er war ein lettischer Patriot, der in allen seinen Handlungen lediglich das Wohl seines Vaterlandes im Sinne hatte. Obwohl die Lettische Legion ein integrierender Bestandteil der Waffen SS war, hatte der General Bangerskis und auch seine Offiziere und Soldaten nichts mit der Waffen SS zu tun. Die Letten hatten zu wählen, entweder in Anlehnung an die

* Šī, tāpat kā nākošā, V. Neimaņa liecība, iesniegta IRO iestādēm sakarā ar ģenerāļa izskrinēšanu, red.

Lettische Legion für ihr Vaterland zu arbeiten, oder aber in den Wäldern zu verschwinden bzw. zu den Russen überzulaufen. Für jeden anständigen Menschen gab es nur eine Parole: das Vaterland.

Herr General Bangerskis war stets besorgt, dass die lettischen Soldaten gut ausgebildet und gut ausgerüstet wurden. Immer wieder legte er mir nahe, nichts unversucht zu lassen, um zu verhindern, dass die Truppe im halbfertigen Zustand an die Front käme. Ich habe seine Bedenken vollauf verstanden und mein Möglichstes getan, um überstürzte Handlungen seitens Berlin zu verhindern. Der Erfolg war meine Absetzung, die Bedrohung mit KZ und Degradierung. Was nach meinem Abgang im Mai 1943 geschah, entzieht sich meiner Kenntnis.

Für mich bleibt Herr General Bangerskis das Sinnbild eines klugen, überlegten Soldaten und lettischen Patrioten.

(Unterschrift)

★

(Izvilkums no Viktora Neimaņa liecinājuma IRO iestādēm)

General R. Bangerskis has lodged more than one protest to the Chief of SS Police in Balticum General Jeckeln requesting release from concentration camps of Latvian patriots.

On the May 7, 1943, from the Concentration camp of Kurtenhof was released a group of inmates, members of some underground organizations.

While transfer of 3000 Latvians concentration camp inmates from the camp Kurtenhof to Stutthof on December 5, 1943, General R. Bangerskis taking advantage of a confusion among guards, despite of prohibiting orders entered the camp and interviewed the inmates. Direct sequel of this action was general improvement of conditions. Later in June 1944 on General R. Bangerskis protest a group of jailed Latvian soldiers were released. In the same way a group of Latvian civilians was released and repatriated to Latvia.

I am one of the hundreds who thanks Gen. R. Bangerskis activity was released after having spent 16 months in concentration camp.

Lübeck, August 2, 1949

Viktors Neimanis

Gen. Bangerska vēstules (1949. — 1958. g.):

Vplkv. Silgailim
(izvilkumi)

10.9.1949., Oldenburg i. O, Lettenlager
Dobben-Teich

Ļoti cienījamais pulkveža kungs!

Par manu izskrinēšanu 7.6. jau būsiet dzirdējuši. Pārsūdzību noteiktā termiņā iesniedzu, bet neceru, ka tur kas pozitīvs iznāks, jo nesaku, ka esmu iesaukts resp. mobilizēts, bet gan, ka boļševisma briesmu draudi manai dzimtenei, latvju tautai un nāves briesmas man pašam spieda mani uzvilkt kaņavīra ietērpu. Pierādu arī, ka neko komandējis neesmu, bet bijis galvenokārt it kā sakaru virsnieks starp latvju tautu un latviešu kaņaspēku un vispār latviešu kaņavīriem. Treškārt atzīmēju, ka arī pret vācu okupācijas varas rīcību esmu cīnījies, iesniedzams mutiskus un rakstiskus protestus, lūgumus un sūdzības kā centrālām vācu iestādēm Berlīnē, tā okupācijas varas iestādēm un personām. Šos trīs punktus es attīstu savā pārsūdzības iesniegumā. Pārsūdzību iesniedzu IRO aprūpes pagarināšanas nolūkos, citus rezultātus, kā jau minēju, neceru.

No 5.6. esmu darbā — skaitos nakts dežūrants DPACS birojā. Dežūrēt iznāk ik oktro nakti, un nedēļā esmu aizņemts 62,5 stundas. Kaut kā jāpelnās ir, lai stipri trūcīgās pārtikas devas papildinātu ar piepirkumiem. — Ar daiļamatniecību vairs nenodarbojos, jo pieprasījumu maz, un izejmateriālos jāiegulda līdzekļi, kādu man nav. No algas gribētu drusku atlicināt, lai iznāktu ko samaksāt par dzīvokli — sākumā, pēc izraidīšanas no nometnes.

Kādi ir Jūsu nodomi par turpmāko? Vai esat kaut ko pasākuši izceļošanas nolūkos?

Ar sirsnīgu sveicienu Jums un Jūsu ģimenei

Jūsu R. Bangerskis

PS. Vai lasījāt plkv. Plensnera sarakstīto »Informācija par Latviešu leģionu«? Diezgan pamatīgi sastādīta brošūra, sevišķi, kas attiecas uz laiku, kad pats bijis stābā. Jūsu laiks apskatīts nepilnīgāk.

R. B.

Naktī no 24. uz 25. decembri 1949,
Oldenburg i. O, Lettenlager Dobben-Teich

Ļoti godāts pulkveža kungs!

Atbildi uz pārsūdzību skrīninga lietā vēl neesmu saņēmis. — Varētu jau arī palikt Vācijā, bet baidos, ka mūs, izskrīnētos, neviens neaizstāvēs pret boļševiku mēģinājumiem mūs dabūt savos nagos. Varētu mēģināt sadabūt aizdevumu izbraukšanai uz ASV uz sava, rēķina, bet, kā man raksta mūsu sūtņi, »ieceļošana ASV liegta personām, kuŗas sastāvējušas organizācijās, kas naidīgas ASV. Tātad, ja kāds bijis vācu armijā vai SS vienībās, kaut arī piespiedu kārtā, tos pagaidām neielaiž Savienotās valstīs.«

Pagaidām esmu arī vēl DPACS dienestā kā nakts dežūrants, un arī patlaban, Ziemas svētku naktī, dežūrēju un rakstu Jums. Pulkstens rāda 0.30 pēc pusnakts, tātad ir agrs, agrs svētku rīts. Labi, ka šeit iespējams lasīt un rakstīt un tā ne tikai laiku īsināt, bet arī ko pastrādāt. Tomēr nakts darbs nav ražīgs, jo jākaujas ar miegu, un galva strādā gausi.

Ar sirsnīgu sveicienu

Jūsu R. Bangerskis

8.4.1950., Oldenburg i. O, Lettenlager
Dobben-Teich

Ļoti godātais pulkveža kungs!

Kopš 1. aprīļa esmu bezdarbnieks, un pēdējās dienās esmu apstaigājis vairākas vācu iestādes, kur jāreģistrējas bezdarbniekiem. — Zelmai no 2.2. gadījās darbs YMCA centrālē ar puslīdz labu atalgojumu un, tā kā vēl galīgu atbildi uz savu pārsūdzību neesmu saņēmis, tad dzīvoju vēl tepat. Biju 28.3. izsaukts uz IRO papildu paskaidrojumu došanai, bet atbildi saņemšot no Ženēvas. — Pagaidām visu labu,

Jūsu R. Bangerskis

17.9.1950., Oldenburg i. O, Lettenlager
Ohmstede

Ļoti cienītais pulkveža kungs!

Ir pagājis ilgāks laiks, kopš apmainījāmie vēstulēm. Jūsu dēls, droši vien, jau būs nokļuvis pāri okeanam un iekārtojies viņā krastā. Tagad nu paveŗas vārti uz ASV arī pārējiem neizskrinētajiem kaŗavīriem, kaut nelabvēļi mēģinās darīt iespējamo, lai liktu šķēršļus ceļā. — Tagad jautājums ir par izskrinētajiem. Vēstulei pievienoju norakstu no sūtņa J. Feldmaņa pēdējā apkārtraksta, kurā viņš ieteic visiem izskrinētajiem no jauna iesniegt pārsūdzības un, ja iespējams, vienkopus tās nosūtīt uz Ženēvu. — Es atbildi uz savu pārsūdzību saņēmu tieši pēc gada — 12.8., pēc tam, kad jau kopā ar pārējiem DP biju pārgājis vācu saimniecībā. Traucējumus izskrinētajiem nekādu nesagādāja, tikai atņēma tiesības ieceļot ASV uz IRO rēķina, un arī IRO tiesisko aizstāvību es nebaudu. Tā tas laikam ir. Savādā strupceļā mēs esam nokļuvuši, jo arī vācieši no mums kratās vaļā. Pensijas mēs nedabūšot, jo: 1) mēs neesot Vācijas pilsoņi nedz arī »Umsiedler'i«, 2) mēs agrāk neesot saņēmuši pensijas no Vācijas valsts, un 3) Latviešu leģions neesot piederējis pie vācu armijas. — Tātad izredzes uz vecuma dienām diezgan bēdīgas, ja visu mūsu galveno mērķi tik drīzi nesasniedzam.

Baŗas rada mūsu invalidi un kaŗā cietušo ģimeņu stāvoklis, ja jaunais vācu likums arī nostāsies uz tā viedokļa, ka Leģions nav piederējis pie vācu armijas.

Pagaidām dzīvoju Omstedes nometnē, kurp 18.5. pārnācām no Meŗotnes jeb Dobben-Teich nometnes, un uz kurieni izdevās pārvest arī brāļi ar svainieni no Libekas. Nejūtos vairs tik vienušķs.

Ar sirsniģu sveicienu

Jūsu R. Bangerskis

19.10.1950., Oldenburg i. O, Lettenlager
Ohmstede

Ļoti cienītais pulkveža kungs!

Redzēs, kādi rezultāti būs Hartmaņa kunga akcijai, kuŗš pirmsdien bija pie manis un tad solījās doties pie Jums, Lobes, Januma un arī ģen. Södlā. Man ar viņu iznāca ilga saruna, kuŗā pierādīju daudzas skrīnētāju un arī ASV DP komisijas kļūdas »noziedznieku« meklēšanā*. Par cik viņš to ievēros, kas lai zina, bet viņš gan daudz ko atzīmēja un arī laboja savā jau uzrakstītajā brošūrā. —

Visumā H. jautājumi bija ļoti korrekti, un tādā pat garā es arī atbildēju, kas pārrunām piešķīra lietišķu nokrāsu. Tikai, kad viņš jau bija galā, pateicu, kā es domāju: ka amerikāņi ir vairāk grēkojuši pret cilvēcību, iedami kopā ar boļševismu, no kuŗa tagad jābīstas visai pasaulei, nekā Baltijas valstu cīnītāji, kuŗi, aizstāvot savu zemi, tautu un savas dzīvības, ir bijuši spiesti īsu laiku iet kopsolī ar vāciešiem. Arī šis mans iebildums izsauca plašākas pārrunas.

Pirms sarunām Hartmaņa kungs paskaidroja, ka viņam 3 dienu laikā jāuzraksta brošūra — informācija par Baltijas valstu piedalīšanos cīņās vācu okupācijas laikā. Ka leišiem nav bijis Waffen-SS vienību, to viņš izskaidrojot tā, ka Lietuva saskaņā ar agrāko Vācijas-Krievijas vienošanos skaitījusies Vācijas ie-spaida sfairā, un daudzi lietuvieši jau bijuši kļuvuši par Vācijas pavalstniekiem. Tāpēc Vācija nav tā spiedusi Lietuvu kā Igauniju un Latviju dibināt Waffen-SS vienības. Bet tūliņ gan arī piebilda, ka ģen. Kubelūnass par atteikšanos formēt leģionu ticis internēts vai arestēts . . .

Ar sirsnīgu sveicienu Jums un kundzei,

R. Bangerskis

* Hartmanis — uz ASV izceļojis bij. Latvijas pilsonis, kuŗš ASV valdības uzdevumā no Latviešu leģiona virsniekiem Vācijā vāca informāciju apcerei par Leģionu, red.

3.9.1953., Oldenburg i. O, Lettiche Kolonie
Oldenburg

Miļo pulkvedi!

Tikko vakar uzzināju, ka jau esat ceļa jūtīs, dodoties pāri okeanam. Tā tad viens pēc otra no Eiropas pazūd mūsu bijušie cīnītāji un galvenais — viņu vadoņi.

Arī man bija it kā pavēries ceļš uz Kanadu. Bet braukt, ne-jūtoties gluži veselam, uz Kanadu, nozīmētu tur dzīvi sākt ar ārstēšanos. Bet par kādiem līdzekļiem? Draugi sola atbalstu arī bezdarba gadījumā, bet vai es tādu upuri drikstu no viņiem pieņemt?

Laimīgu ceļa vēju un visu labāko Jums un Jūsu ģimenei,

Jūsu R. Bangerskis

31.5.1956., Oldenburg i. O, Ohmstede,
Rennplatz 41 — 42

Miļais draugs, pulkvedi!

Es un mana audžu meita sūtām Jums sirsnīgu sveicienu un visa laba novēlėjumus vārda dienā. Miļš sveiciens arī kundzei un visai Jūsu ģimenei.

Mūsu nometnes dzīvē nekādu pārmaiņu nav. Bijām gan aicināti abi ar Zelmiņu aprīļa mēnesī ierasties ASV konsulātā Hamburgā nokārtot vīzu lietas, bet pēdējā brīdī pēc ilgākām pārdomām atteicāmies šogad izceļot. Tas nozīmē pastāvošā likuma robežās neizceļot nemaz, jo likuma termiņš izbeidzas š. g. 31. decembrī. Iemesls tādām mūsu lēmumam bija tas, ka man nekādu vietu tur nesolīja, bet gan tikai manai audžu meitai. Bet ar viņas izpeļņu vien mums būtu grūti iztikt, jo divistabu dzīvoklis vien jau maksātu diezgan daudz. Bet ja nu gadās vēl saslimt vienam vai otram, tad pavisam slikti. — Brālis ar svaini gan dosies uz Kanadu pie meitas, un jūlija pirmajās dienās jau viņiem jāierodas pie Kanadas imigrācijas lietu kārtotāja. —

Ar miļņu sveicienu

Jūsu R. Bangerskis

15.9.1956., Oldenburg i. O, Ohmstede
Mīlais draugs pulkvedi!

Ziemas mēneši pie mums pagāja, kaujoties ar bargu salu, lai vecajās barakās sasildītos. Pie darba gandrīz nebija iespējams ķerties — sala rokas un kājas, jo arī grīda bija stipri cietusi no laika zoba.

Martā mums bija jāizšķiras par izceļošanu uz ASV (skat. iepriekšējo vēstuli, red.). Tas nu bija viens iemesls. Otrs bija tas, ka tanī laikā Beļģijā iznākošā žurnālā »Časovoi« krievu valodā bija ievietota denunciacija par latviešu cīnītājiem, kuŗi frontes aizmugurē vērsušies pret mierīgiem iedzīvotājiem. Un, lūk, ģenerālis Bangerskis par to dabūjis no Hitlera dzelzs krustu un ģenerālleitnanta dienesta pakāpi. Tā kā mans galvotājs, bijušais kaŗa biedrs no Sibīrijas kaŗa laikiem, bija krievu tautības, tad uzskatīju par neiespējamu izmantot viņa sirsniġo izpalīdzību, un no izceļošanas atteicos. Žurnāls vēlāk gan ievietoja manu pretrakstu, bet — jau pēc manas atteikšanās izceļot. Sarakstoties, abi nu nožēlojam, — kā galvotājs, tā mēs, bet nu jau par vēlu ko grozīt.

Tagad dzirdu, ka kāds kapteinis B. kaut kādā nolūkā vai uzdevumā to darot vai darišot arī latviešu presē. Manuprāt boļševiki un viņu apzinīġie vai inspirētie aġenti neliksies mierā, līdz nebūs mani likvidējuši. Kāds tautietis no Braunšveigas slimnīcas bija atsūtījis pat lāstu vēstuli par to, ka es esot tautiešus atvīlis no Latvijas uz Vāciju. Aizsūtīju viņam Dieva svētības novēlējumu un palīdzību ar drēbēm, kuŗas man kāds bija atsūtījis.

Draugi aizbrauc, kļūstu vientuļāks.

Ar sirsniġiem sveicieniem

Jūsu R. Bangerskis

19.9.1956., Oldenburg i. O, Ohmstede

Mīlais pulkvedi!

Šodien manās rokās nokļuva Kanadas laikraksta »Jaunais apskats« 27.7.1956. g. Nr. 30 (76) un 31 (77), kuŗā ievietoti it kā izvilkumi no kāda kapteiņa Ad. Blāķa grāmatas »Medaļas otra puse«. Nerunājot jau par to, ka tur ir savārstīts daudz aplamību, tur mesti apvainojumi daudzām personām, gan militārām,

gan civilām. To vidū vārdos saukti arī Bangerskis, Dankers, Kurelis, Janums, Silgailis, Šilde, Reinhardis u. c.

Vai Jūs nevarētu painteresēties, vai šī grāmata jau iznākusi un, ja dabūjama, tad man atsūtīt, lai varētu uz nepamatotiem apvainojumiem atbildēt presē. Arī laikraksta numurus gribētu dabūt, jo Unāma kungs, kuŗa padoms, jādōmā, arī tur pie visa ir klāt, man šos numurus iedeva tikai īsu brīdi izlasīt. — Brīnos, kas tas par kapteini Blāķi, kuŗš it kā dienējis stāba rotā. Es tāda nepazīnu. Nedomāju, ka tā būtu viņa gudrība, tā nāk no citas puses. — Viena fraze mani par to pārliecināja.

Ar sirsniņu sveicienu un visu labu vēlot Jums un Jūsu ģimenei,
Jūsu R. Bangerskis

★

Eduardam Avotam

31.1.1958., Oldenburg i. O, Ohmstede

*Ļoti godātam Ed. Avota kungam
konkordijas Valdemarija senioram*

Mīļais senior,
izsaku sirsniņu paldies Tev un valdemāriešu saimei par īsā laikā atkārtoti piesūtīto lielo naudas balvu, kuŗu šodien saņēmu. Ir bez gala patīkami apzināties, ka arī pēc smagā likteņa sitiena, ko nācies pārciest, tu neesi viens, ka arī tālumā ir mīļi draugi, kuŗi domā par tevi, jūt tev līdzī un gatavi sniegt palīdzīgu roku. Šī apziņa palīdz atgūt spēkus tālākai dzīvei un darbam, cik ilgi Visvarenais to būs lēmis. Mīļš, mīļš paldies vēlreiz. Bet manī rada bažas tik bieža sūtīšana. Valdemāriešu saime nav liela, un vajadzību nav mazums. Būtu sāpīgi, ja kādam ziedojumu nasta varētu kļūt par smagu, bet tā būtu jānes līdz ar citiem.

Dzīve te ir vientuļa, skumja, bet brīva laika tomēr maz. Vispirms jau ikdiena prasa veikt daudz sīku saimniecisku darbu, kuŗus veica audžu meita. Tad pēc viņas nāves esmu bijis LCP delegātu sanāksmē Minsterē 4. un 5. janvārī, un DV delegātu sanāksmē 25. un 26. janvārī. Tad decembrā beigās no Reitmaņa sāka pienākt atmiņu korrektūras, arī šis darbs bija jāveic janvārī starp abām sanāksmēm.

Turpmākās nākotnes izredzes? Tā kā mūsu nometni pēc viena vai pusotra gada likvidēs, tad jau tagad jāiesniedz ankete, kuŗā jāuzrāda, kā gribētu iekārtoties. Man kā sociālā pabalsta saņēmējam par dzīvokli jāmaksā nebūs, ja ņemšu vienas istabas dzīvokli, bet vēl nezinu, vai tas nebūs pārāk mazs.

Plkv. Janums domā, ka es varētu pārcelties uz Minsteri pie LCK. — Brāļa dēls aicina uz ASV, uz Bostonu. — Brāļa meita aicina uz Kanadu. — Valdemārietis Cimdiņš aicina uz ASV pie sevis. Paziņa J. Ķuze aicina uz Toronto, kur noīrēšot istabiņu. — Sūtnis Spekke ieteic braukt, tas pacelšot tautiešu rosību, un jautā, kādā veidā viņš varētu būt palīdzīgs izceļošanā.

Mans agrākais galvotājs — krievu tautības, — ar kuŗu laikam arī Cimdiņa kungs vai Leiša kungs būs runājis, raksta, ka darbu dabūt manos gados ir pilnīgi izslēgts, un ka ar savu pensiju arī viņš taisoties doties uz Eiropu, jo ASV ar to grūti iztik.

Jā, aizmirsu vēl pateikt, ka DV vāķšot līdzekļus naudas balvai man 80 gadu jubilejas gadījumā. Plkv. Krīpens raksta, ka no Austrālijas ar to varot rēķināties. — Visumā ņemot, projektu daudz arī Vācijā, bet katra pārcelšanās un sevišķi izceļošana prasa daudz laika un enerģijas, bet man būtu jāstrādā un jāstrādā bez pārtraukuma. Jo — kas zina, cik ilgi vēl — līdz dzīve būs galā.

Visu labu vēlot un ar sirsnīgu paldies

Tavs R. Bangerskis

Laivīnā Latviešu mājas ezerā Almelijā 1957. gada Lieldienās — no kreisās doktora Silarāja kundze, ģenerālis, plkv. Skurbes kundze

Ģenerālis pie savas bibliotēkas Oldenburgā, 41. barakā, kur bieži līdz vēlai naktij nenodzisa gaisma

Ģenerālis pie savu atmiņu materiāliem Oldenburgā, kuru kārtošanai bija nodevis līdz mūža pēdējam brīdim, tomēr nepagūdams darbu pabeigt

Pākšņa nāve satiksmes negadījumā naktī no 24. uz 25. februāri 1958. gadā pārtrauca ģenerāļa dzīvi, dažus mēnešus pirms viņa 80. mūža gada piepildīšanās. Attēlā goda sardze pie viņa šķirsta Oldenburgas bēgļu noietnes baznīcā

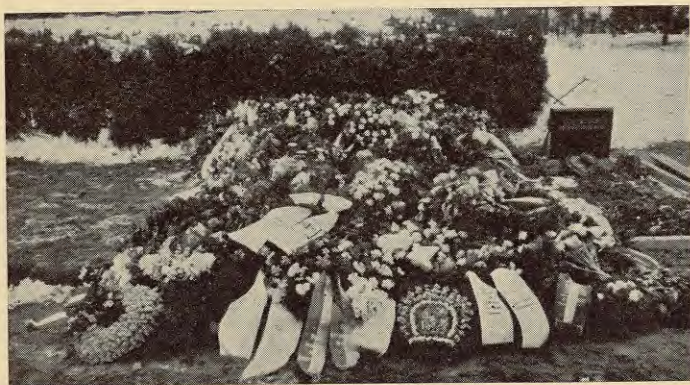
Generāli 1958. g. 1. martā pēdējā gaitā pavada viņa draugi, paziņas, organizāciju, konkordijas Valdemārija pārstāvji un daudzi Oldenburgas latviešu bēgļu nometnes iedzīvotāji

Šķirstu ar ģenerāļa mirstīgajām atliekām izvada māc. Pīpe un māc. P. Urdze

*Māc. Urdze dod pēdējo svētību svešā zemē guldītajam bij. Latvijas kara-
ministram, Leģiona ģenerālinspektoram un Latvijas nacionālās komitejas
prezidentam ģen. Rudolfam Bangerskim*

*Ziedu kalns uz ģenerāļa kapa kopīgas Omstedes kapos Oldenburgā
bēru dienā 1958. g. 1. martā*

CHRONIKI DĀVI

V daļa

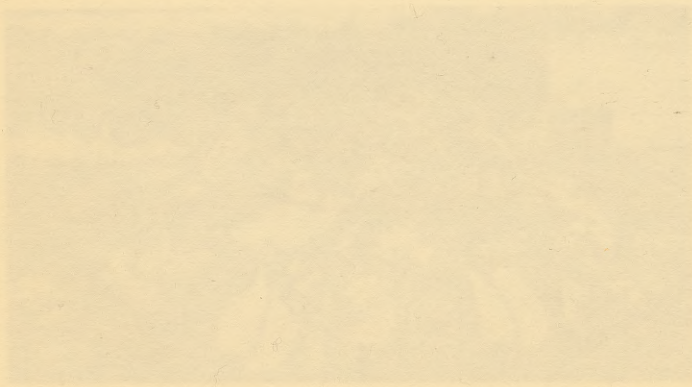
PAPILDINĀJUMI
UN PIELIKUMI

Datums, kurā...

- 1922. Rīga, Martiņa ielā Nr. 4, vienā kabinētā... (faint text)
- 1923. Jūlija mēnesī... (faint text)
- 1924. Rūsiņu ielā... (faint text)
- 1925. Gē. Jūlija mēnesī... (faint text)
- 1926. Latvijas pilsonis... (faint text)
- 1927. Rīga, pilsonis... (faint text)
- 1928. Jūlija mēnesī... (faint text)
- 1929. Pilsētas par 11, 12, un 14... (faint text)
- 1930. Jūlija mēnesī... (faint text)
- 1931. Gē. Jūlija mēnesī... (faint text)

Mlle. Thérèse des plaines recueillant les enfants de la
Lorraine, Leçons de civilité pour les enfants de la Lorraine
publiées par l'Académie de Nancy.

Zuzette, ou le petit chat de la Lorraine, par
Mlle. Thérèse des plaines.

CHRONOLOGISKI DATI

Dažas ģen. Bangerska atzīmes:

- 5.3.42. Rīgas kārtības dienesta 18. btl. 4. rotas komandiera ziņojums Nr. 27, no kuŗa izriet, ka partizāni bijuši daudz labāk apbruņoti par mūsu policijas bataljoniem. Automatisko ieroču trūkums, vecas, nolietotas šautenes.
- 19.8.43. Jekelna rīkojums: uzskatīt, ka visas policijas vienības pieder pie Leģiona.
- 19.8.43. Raksts ģen. Jekelnam par izpalīgu grūto stāvokli un lūgums tos savākt lielākās grupās latviešu virsnieku vadībā, vai arī pievienot viņus Leģionam.
- 13.9.43. Ģen. Jekelns paziņo reichsfirera atļauju nēsāt vairodziņu ar uzrakstu »Latvija«.
- 15.10.43. Latviešu policijas vienību sakaru virsnieks KDOL stābā pltn. Meija lūdz pārvietot visus policijas bataljonus uz Leģionu.
- 10.11.43. Rīgas policijas pulka komandiera plkv. Oša ziņojums par bandītu apkaŗošanu laikā no 21.9 — 22.10.43. Baltkrievijā Apsas rajonā.
- dec. 1943. Iekšlietu ģenerāldirektora rīkojums par Sevišķās kara tiesas nodibināšanu un tiesāšanas kārtību Sevišķajā kara tiesā.
- 9.12.43. Rīkojums par 32., 33. un 34. grenadieru pulku papildināšanu ar III bataljoniem.
- 22.12.43. Ziņojums Jekelnam, ka kontūzētā plkv. Oša vietā nevaru sūtīt plkv. Plensneru par policijas pulka komandieri, jo viņš aizņemts ar iesaušanas kārtošanas darbiem. (Uz Jekelna vēlēšanas plkv. Plensneru pieprasījis ģen. Jedike).
- 25.11.43. Ģen. Dankera rīkojums: »Visi bij. Latvijas armijas un flotes virsnieki un instruktori, kā arī visi

- 1915., 1916., 1917., 1918., 1919., 1920., 1921., 1922., 1923., 1924. gados dzimušie vīrieši, kas līdz 1940. g. 17. jūnijam bija Latvijas pavalstnieki, pakļauti iesaukšanai aktīvā kara dienestā Latviešu leģionā.»
- 28.12.43. Raksts ģen. Jekelnam ar pieprasījumu pārvietot 23., 267., 268., 271. un 274. policijas bataljonus uz Latvijas pierobežu no Rovno-Žitomiras un Minskas-Bobruiskas, kā arī Dochšices rajona.
- 4.2.44. Bolderājā formējama Liepājas robežapsardzības pulka inspekcija. Klāt pltn. Bulle un kapt. Ziemeļis.
- 5.2.44. Saruna par aizsargu organizāciju ar ģen. Šrēderu Kalpaka ielā Nr. 1 Šrēdera stābā.
- 9.2.44. Jekelna raksts preses nodaļai, ka visas no latviešu vīriem saformētās vienības pieder pie Latviešu leģiona. Dienesta pakāpēm lietojami vācu apzīmējumi.
- 11.2.44. Kājnieku priekšnieks standartenfīrers A. Silgailis paaugstināts par oberfīreru.
- 24.2.44. Protests ģen. Jekelnam pret aizliegumu (latviešu vienību karavīriem) sniegt ģenerālinspektoram ziņas par grūtībām, šķēršļiem u. c.
- 1.8.44. H. Cukura ziņojums kārtības policijas departamenta direktoram par darbību Kurzemē. Kritušo sarakstos dažās vienībās grūti noskaidrot, kur karavīrs dienējis, piem. minēts: 2. p. 10. rt., F.P.Nr.45849. Skaidrs, ka tā bijusi vācu vienība, bet kāda?
- 6.3.44. Latviešu 2. SS brigādes otrs komandieris oberfīrers Šuldts kritis frontē 6.3.44.
- 17.4.44. Plkst. 3.15 plkv. Veiss mira slimnīcā Rīgā no ievainojuma.
- 13.5.44. Ģenerālinspektora lūgums latviešu policijas vienības no Lietuvas pārsūtīt atpakaļ uz Latviju.
- 13.5.44. Atbilde VI korpusa komandierim ar pulku komandieru kandidātiem 19. divīzijai, saformētai no 2. brigādes, un paziņojumu, ka plkv. Plensners jau pārcelts uz 15. divīziju.
- 5.6.44. Augstākā SS un policijas vadītāja Jekelna pazi-

- ņojums, ka latviešu policijas vienības no Lietuvas pārsūtīs uz Latviju.
- 6.6.44. Sākusies invāzija rietumos, ko uzzināju Štrekenbacha stābā.
- 27.6.44. Ģen. Dankera informācija par sarunu ar ģen. Lindemani, kurš paskaidrojis, ka Baltijas valstis domāts aizstāvēt par katru cenu.
- 17.7.44. Jekelns runā par totālo mobilizāciju — Pašpārvaldes prot. Nr. 194.
- 20.7.44. Ziņots, ka Silgailis iecelts par Latviešu leģiona ģenerālinpektora stāba priekšnieku.
- 25.-26.7.44. Latviešu vienības aiziet no Jelgavas uz Jānišķu pusi.
- 27.7.44. Krievu uzlidojums plkst. 16 — 17 Jelgavai.
- 28.7.44. Krievu motorizētās vienības no Meitenes puses plkst. 04.00 rītā pienākušas pie Jelgavas. Vācu un latviešu vienības atsīt mēģinājumu ielauzties Jelgavā.
- 28.7.44. Krievu kaņaspēks ieiet Jelgavā.
- 29.7.44. Jauns uzbrukums Jelgavai.
- 30.7.44. No Jelgavas, Dobeles, Glūdas virzienā uz Tukumu devušies ap 100 krievu tanku (no plkst. 04.00 līdz 09.00 rītā).
- 9.9.44. Uzlidojums Iecavai, zaudējumi civiļistos un vācu vienībās lieli.
- 14.-15.9.44. Naktī krievu tanki Iecavā.
- 16.9.44. Šodien krievu vienības forsējušas Mēmeles upi 23 km A no Bauskas, arī R no Bauskas, un Z no Bauskas apvienojušās un uzbrukušas virzienā uz Iecavu.
- 16.9.44. Šodien pārieta Lielupe A no Jelgavas; krievu uzbrukumi Iecavas virzienā.
- 17.10.44. SS hauptamta rikojums Leģiona stābu pārvietot no Liepājas uz Dancigu (igauņus no Dancigas uz Breslavu).
- 19.-21.10.44. Ģenerālinpektora brauciens uz VI korpusa stābu un 19. divīzijas vienībām. Divīzijas stābs Lestenes pilī. Div. komandieris sūdzas par daudziem dezertieņiem: 700 — 800 vīru, arī 4 virsnieki, to vidū 2 rotu komandieři.

- 22.11.44. Raksts ģen. Bergeram Kureļa grupas atbrīvošanas lietā.
- 3.2.45. Uzlidojumā Berlīnei gājusi bojā »Daugavas vanagu« redakcija un spiestuve.
- 23.2.45. SS hauptamta rīkojums pārvietot Leģiona stābu no Dancigas uz Meklenburgu, Gistrovas rajonu.
- febr. 45. »Daugavas vanagu« redakcija no Berlīnes pārgājusi uz Halli, ziņo Skultāns.

Piespiedu evakuācija

5.X, 1944

Ejot no rīta uz darbu, novēroju Rīgas ielās savādus skatus: žandarmērija apturēja visus vīriešus un lielākās vai mazākās grupās veda uz pils pusi. Kā noskaidrojās, pilī pēc dokumentu apskates vairums vīriešu — jaunāki gados — tika nosūtīts uz kuģiem izbraukšanai uz Vāciju. Daudzi no saķertajiem bija bez cepurēm, mēteļiem, un vispār bija redzams, ka tie izgājuši steidzamās darīšanās turpat tuvumā.

Daudzi, kā izrādījās, bija gājuši meklēt satiksmes līdzekļus, lai palīdzētu savām ģimenēm ar mantām nokļūt līdz kuģiem, bet nu iznāca tā, ka ģimenes galva nokļuva uz kuģa viens pats, kamēr ģimene palika dzīvoklī un velti gaidīja vīra vai tēva atgriešanos. Aizturēti bija arī vairāki ierēdņi un šoferi, kuģiem vajadzēja veicināt evakuāciju. Ar to evakuācija bija dezorganizēta. Tā finanču ģenerāldirekcijas pārstāvis sūdzējās par viņa šofera aizvešanu, kādēļ radušās grūtības ar evakuāciju.

Satraukums pilsētā bija ārkārtīgs, cilvēki slēpās mājās, ielas kļuva tukšas, ikviens baidījās tikt aizturētam un aizvestam — bez ģimenes un piederīgajiem, bez sagatavošanās.

Steidzot pie ģen. Jekelna, kur mums bija šāda saruna:

»Obergruppenfirer! Latvju tauta līdz šim bijusi lojāla un uzticama vācu tautas līdzcīnītāja, un tās dēli — leģionāri plecu pie pleca ar Vācijas karavīriem jau vairākus gadus cieši turas kopā pret briesmām no austrumiem. Vai ar šādu izturēšanos tā ir pelnījusi to, kas tagad norisinās Rīgas ielās? Notiek formālas cilvēku medības, cilvēkus — neapģērbtus, bez mantām, bez ģimenēm ved uz kuģiem un sūta projām, tuviniekiem neko nezīņojot. Daudzi ir izgājuši meklēt transporta līdzekļus, lai palīdzētu arī ģimenēm ar mantām nokļūt uz kuģiem, un tagad tas

tiek izjaukts. Ģimenes gaida savus apgādniekus, bet tie jau ir projām. Ir aizturēti arī evakuācijai nepieciešami darbinieki. Mēs jau esam pārdzīvojuši vienu drausmīgu datumu — 1941. gada 14. jūniju; kam gan bija vajadzīgs radīt vēl otru tādu — šāgada 5. oktobrī? Kam gan bija vajadzīgs sabojāt attieksmes, kādas izveidojušās mūsu tautu likteņciņās?»

Gen. Jekelns: »Ģimenes vajadzēja aizvest jau agrāk, par ko jau vairākkārt rakstīts un runāts. Kuģi gāja arī vakar un aizvakar...«

(Šai vietā ģenerāļa piezīmes pārtrūkst, red.)

MOBILIZĀCIJAS

Dienesta atzīme

5.10. 1943.

Šodien plkst. 16.15 ģenerālinspektors kopā ar stāba priekšnieku bija aicināts pie ģenerāļa Jeckeln'a. Kā jau varēja noprast, izaicināšana bija sakarā ar ģenerālinspektora protestu pret iesaukšanas pavēļu izrakstīšanu viņa vārdā un uzdevumā, kā to darījis kāds SS-Hauptsturmführer's resp. Ersatzkommando*.

Gen. Jeckeln's tūlīt arī pieskaņas šim jautājumam. Viņš neatzīstot to veidu, kādā iesaukšanas pavēļu izrakstīšana notikusi, t. i. bez ģenerālinspektora piekrišanas, uzaicinājumu parakstot personai, kuŗa nemaz nav pakļauta ģenerālinspektoram. Viņš tāpēc izsaucis pie sevis Ersatzkommando priekšnieku SS-Staf. Hierthes'u. Tas viņam paskaidrojās, ka tāda veida iesaukšanas pavēļu izrakstīšana notikusi ar ģenerālinspektora stāba priekšnieka piekrišanu (tas neatbilst patiesībai — manā sarunā ar Hierthes'u bija klāt pltn. Dr. Puriņš. Plkv. Plensners). Lai kā tas būtu, viņš, ģen. Jeckeln's, neatrodot par pareizu, ka ģenerālinspektora vārdā iesaukšanas pavēles paraksta ģenerālinspekcijai nepiederīga persona. To varētu gan stāba priekšnieks vai cits ģenerālinspektora pilnvarots virsnieks. Kas, turpretim, attiecas uz pašu lietas būtību, tas ir — ka iesaukšana notiktu ģenerālinspektora vārdā, tad viņš to apsveiktu. Ar to iesaukšanai piešķirtu vairāk svāra, un ģenerālinspektora iešaltēšana šai lietā vairāk izceltu viņa posteni.

Ģenerālinspektors: Viņš nevar tādām uzskatām pilnā mērā pievienoties. Līdz šim viņa funkcijas bijušas vairāk morālas dabas. Viņš ir aicinājis jaunekļus izšķirties par labu Leģionam, kad tie bijuši nostādīti izvēles priekšā — iet Leģionā, izpalīgos vai piespiedu darbos. Kad šī izšķiršanās notikusi, viņam vairs

* Skat. Bangerskis III, lapp. 96 — 97, red.

nav bijis iespējams tālāk iedarboties. Tā noticis, ka daži jauneklī, kuŗi pieteikušies Leģionam, iesaukti kur citur un citiem uzdevumiem.

Tāpat viņam nav nekādu tiesību uz iesaukto atvaļināšanu vai atvaļinājumu pagarināšanu. Ja viņam nav tiesību rīkoties ar iesauktajiem, tad viņam nevar būt arī tiesības un pienākuma iesaukt. Jau tagad tie, kuŗi saņēmuši iesaukšanas pavēles viņa vārdā, nāk pie viņa no dažādām pusēm. Ko lai viņš tiem atbild, ja viņam nav nekādu tiesību ar iesauktajiem rīkoties?

Gen. Jeckeln's: Uz šo lietu nevajadzētu skatīties no kāda sīka atsevišķa gadījuma, bet gan no kāda lielāka viedokļa. Šis lielākais viedoklis ir tas, ka divīzijai un brigādei vajadzīgi cilvēki, un tie ir jāņem. Divīzija un brigāde savukārt ir vajadzīgas pašas latviešu lietas labā. Jautājums ir tikai par to, kādā veidā mūsu vienību komplektēšanu praktiski vislabāk nokārtot.

Viņš zina, ka Reichsführer's cenšas panākt Austrumu ministrijā rīkojumu, ar kuŗu mūsu Zemes pašpārvaldes tiesības tiks ievērojami pastiprinātas. Un sakarā ar latviešu tautas procentuāli lielāko iesaistīšanos cīņā pret lieliniecismu, šīs tiesības būs plašākas nekā jebkuŗā citā okupētā zemē. Šo tiesību kopībā ietilpst arī ģenerālinspektora tiesības un pienākumi, nododot viņam visas iesaukšanas funkcijas.

Viņš tāpēc, nav steidzies ar viņam iesniegto ģenerālinspektora tiesību un pienākumu apstiprināšanu, izejot no tagadējā stāvokļa, jo pēc īsa laika tās būtu jau vairs neatbilstošas (überholt). (Skat. Bangerskis III, 112. lapp., red.)

Generālinspektors pateicas par šo ziņu un uzsver, ka nešaubās par latviešu tautas tiesību ievērošanu. Bet tā ir runa par nākotni. Viņam tomēr jāreķinas ar pašreizējo stāvokli, un viņš negribētu satricināt to uzticību, kādu viņš latviešu tautā bauda. Ja viņam nav tiesību iesaucamos izvēlēties un līdzī lemt par viņu tālāko likteni, tad viņš nevar iesaukšanu parakstīt.

Gen. Jeckeln's: Ja ģenerālinspektors tiešām to negribētu, tad viņš — kaut gan atzīstot, ka tāds veids būtu lietderīgs un vēlams un par tādu ir izteicies, cik viņam zināms, arī Reichsführer's, — nevarētu un, galvenais — negribētu ģenerālinspektoru uz to spiest. Viņš tomēr lūgtu šo lietu apspriest arī no politiskā viedokļa. Kamēr vēl nāk attiecīgi rīkojumi, var paiet laiks. Līdz tam — ar ģenerālinspektora iesaistīšanos šai lietā

— būtu jau tīri praktiski radies stāvoklis, ka viena latviešu iestāde uzņemas funkcijas, kuŗas atbilst zināmam valsts tiesību (Hoheitsrecht) saturam.

Viņš norāda uz paralēli ar Igauniju, kur Pašpārvaldes vadītājs Dr. Māe iesaucis vienu gada gājumu un ģenerālinpektors pārņēmis iesaukšanas īstenošanu. Tas, bez šaubām, ir jau zināms augstākās varas (Hoheitsrecht) pārņēmums, un no šiem precedentiem tīri praktiski var izveidoties tālākie.

Ģenerālinpektors norāda ka, tā kā iesaukšana piekrīt Zemes pašpārvaldei, viņš pārrunās šo jautājumu ar pēdējo.

Ģen. Jeckeln's lūdz atbildi jau drīzi, bet, tā kā iesaukšana nav atliekama, tad līdz ģenerālinpektora atbildei to turpinās līdzšinējā veidā, t. i. caur Ersatzkommando. Viņš vēl reiz norāda, ka Pašpārvaldes un ģenerālinpektora iesaistišanās šajā akcijā — un, ja būs vajadzīgs, arī mobilizācijā — var tikai lielā mērā veicināt visa tā īstenošanu dzīvē, ko mūsu labā pūlas panākt, piemēram, Reichsführer's. Bez tam noskaidrojas arī, ka tādā gadījumā, ja iesaukšana notiktu caur ģenerālinpektoru, viņam, pats par sevi saprotams, piekrīt arī tiesība iesaucamos izvēlēties resp. zināmu personu iesaukšanu atlikt un to vietā pieprasīt citas.

Ģen. Jeckeln's vēl informē ģenerālinpektoru, ka nesen Pozenē notikusi augstāko priekšnieku apspriede, kuŗā Reichsführer's sacījis 3 1/2 stundas gaŗu runu, pilnu vislielākā nākotnes optimisma. Šajā runā viņš jo atzinīgi pieminējis arī latviešu brigādes cīņas.

Ģen. Jeckeln's savukārt informējas pie ģenerālinpektora par viņa iespaidiem frontē, noskaidro dažus sīkākus jautājumus un paskaidro operāciju norisi pašreizējā tīrīšanas akcijā.

(paraksts)

*Dienesta atzīme**

Ģenerālinpektora saruna ar ģenerālkomisāru Rīgā

Dr. Drechsler'u 1943. g. 23. decembrī

Sakarā ar ģenerālinpektora pieteikšanos, ģenerālkomisārs Rīgā Dr. Drechsler's pieņēma viņu šodien plkst. 9.30. Ģenerālinpektoru pavadīja viņa stāba priekšnieks plkv. Plensners. No

* Skat. Bangerskis III, lapp. 248, red.

ģenerālkomisāra puses sarunā bija klāt viņa adjutants Grossmann's.

1. Uz ģenerālkomisāra vaicājumu, kas būtu pagodinājuma iemesls, *ģenerālinpektors* paskaidro, ka viņš izdara iesaukšanu, kuŗa notikusi ģenerālkomisāra pilnvarā un tā kā šī iesaukšana, izņemot Latgales apriņķus, jau nobeigta, viņš uzskatījis par savu pienākumu par iesaukšanas rezultātiem īsumā informēt arī ģenerālkomisāru. Starpgadījums ar Ersatzkommando (iesaukšana ģenerālinpektora vārdā, red.), par ko viņš rakstījis ģenerālkomisāram, ar ģen. Jedicke's starpniecību uzskatāms par nokārtotu. Pašas iesaukšanas līdzšinējie rezultāti ir šādi:

Komisijās pārbaudīti 9192 pilsoņi, no kuŗiem Leģionā ieskaitīti 3515, t. i. tikai nedaudz vairāk par trešo daļu. Ģenerālinpektoram ienākušas sūdzības par pārāk plašu un neobjektīvu atbrīvošanu. Šos jautājumus ģenerālinpektors vēl pārbaudīs, bet jau tagad viņš lūdz ģenerālkomisāru arī no savas puses norādīt apriņķu priekšniekiem, kuŗi nav pakļauti ne ģenerālinpektoram, ne Zemes pašpārvaldei, ka nepieciešama lielāka stingrība un objektīvitate atbrīvošanā.

Ģenerālkomisārs pateicas par informāciju un apsola no savas puses dot vajadzīgos norādījumus novadu komisāriem, kā arī lūgt darīt to pašu SS un policijas priekšnieku, lai apriņķu priekšnieki šai ziņā izpildītu savu pienākumu. *Ģenerālinpektors* lūdz dot norādījumus, kā varētu sodīt tos apriņķu priekšniekus un pagastu vecākos, kuŗu rīcībā būs konstatējami pārkāpumi pret iesaukšanu. Ģenerālkomisārs lūdz viņu informēt par konkrētiem gadījumiem, kur būtu novērotas nelikumības vai neobjektivitāte.

Ģenerālkomisārs vēl interesējas, vai samērā mazais iesaukto skaits būtu izskaidrojams arī ar atraušanos. Ģenerālinpektors paskaidro, ka viņa minētie dati attiecas uz pārbaudīto resp. ieradušos un iesaukto salīdzinājumu. Ir ieradušās pavisam 9192 personas, cik atturējušās, tas vēl nav nosakāms. Šo jautājumu varēs noskaidrot attiecīgās policijas iestādes tūlīt pēc iesaukšanas izbeigšanās.

2. *Ģenerālinpektors* pēc tam piegriežas nedrošības jautājumam uz laukiem. Šis jautājums gan nav tiešā sakarā ar ģenerālinpektora funkcijām, tomēr atstāj tādu iespaidu uz

vispārējo garastāvokli, ka tas zināmā mērā ietekmē arī iesaukšanu. Laucinieki pamatoti sūdzas, ka viņiem atņem labākos un spēcīgākos cilvēkus ieroču SS vai policijas vienībās, bet viņi paši paliek bez apsardzības, pakļauti bandītu teroram. Iesauktie negrib atstāt savas mājas un tuviniekus šādam apdraudējumam. Tāpēc uz laukiem nepieciešama pastāvīgas drošības nodibināšana ar aizsargu palīdzību, bet nevis retas atsevišķas akcijas, kuŗām praktiski nav lielākas un paliekošākas nozīmes.

Mums, latviešiem, bez tam ir arī vēl 6 1/2 policijas bataljoni, kaut arī samazinātā sastāvā, Krievijā — Žitomiras, Bobruiskas un Dochšicu rajonos. Tur tie veic pēc latviešu apziņas samērā mazāk svarīgus apsardzības pienākumus. Ja tie būtu novietoti Latvijas austrumu apgabalos, drošība tur būtu ievērojami pieaugusi. Bez tam vēl jāatzīmē, ka policijas akcijās bieži cieš gluži nevainīgas personas tikai tāpēc, ka bandīti iebrukuši viņu mājās un ņēmuši tur sev uzturu. Kā gan neapbruņoti cilvēki var bandītiem ko liegt? Tā šais akcijās bieži rodas sarūgtināti un izmisuši cilvēki, un bandītisms ar to zināmā mērā tiek pat vēl veicināts. Kas attiecas uz apbruņojumu, ko izsniedz aizsargiem, tad tas ir pilnīgi nepietiekams. Būtu nepieciešams, vismaz lielākajos centros, lai tur būtu zināms skaits automatisko ieroču un apmācīta to apkalpe.

Ģenerālkomisārs jautā, vai ģenerālinspektors varētu ar vietējo aizsargu palīdzību sasniegt pietiekamu pastāvīgu drošību uz laukiem.

Ģenerālinspektors noteikti atbild, ka viņš to katrā ziņā varētu, ja vien aizsargu rīcībā nodotu pietiekamu apbruņojumu, un ja tos cilvēkus, kuŗi piesakās aizsargos, nesavilktu vienībās un neaizsūtītu pāri robežai.

Ģenerālkomisārs piekrīt, ka tāds policijas bataljonu komplektēšanas veids nekādā ziņā nav normāls, un viņš par to runās ar ģen. Schröder'u. Tāpat viņš gribētu kopā ar ģenerālinspektoru un viņa stāba priekšnieku pārrunāt ar ģen. Schröder'u arī skarto drošības jautājumu*. Viņš cer, ka šo sarunu varēs noorganizēt jau visā drīzumā — laikā starp Ziemsvētkiem un Jaungadu. Arī viņš gribētu, lai mūsu policijas bataljonus pēc iespējas drīzāk atvilktu no

* Skat. Bangerskis III, lapp. 206, red.

Krievijas uz Latviju, kas pēc viņa domām būtu arī ģen. Jeckeln'a interesēs. Taču šai jautājumā jāreķinās ar to, ka šīs intereses sadurās ar to interesēm, kuŗu rīcībā bataljoni pašreiz atrodas.

3. *Ģenerāļinspektors* pēc tam pieskaŗas pasu jautājumam. Ir nācis rīkojums, saskaņā ar kuŗu pēc 1.1. 44. būtu izsniedzamas jauna veida pases visā austrumu apgabalā, kuŗās agrākā pavalstniecība arī latviešiem tiktu apzīmēta kā PSRS, piemetinot vēl tikai attiecīgo ģenerālapgabalu. Ja tas notiktu, tad katrs latvietis sajustu to ne vien kā nepelnītu apvainojumu, bet ģenerāļinspektoram nebūtu arī ne formālas, ne morālistiskas tiesības iesaukt padomju Krievijas pilsoņus cīņai pret savu valsti.

Ģenerāļkomisārs uz to paskaidro, ka vienāda veida personas apliecības (Kennkarte) izsniegtas arī Vācijā. Tāpēc būtu dabiski, ka tādas izsniegtu arī šeit. Nacionālitate tur netiek tieši apzīmēta, vai arī atzīmēta vienīgi ar kādu burtu. Par to, kā tas projektēts šeit, viņš neesot informēts, bet nedomājot, ka mūs spiestu apzīmēt par padomju Krievijas pilsoņiem. Tas būtu absurds (Unsinn), un viņš šo jautājumu tūlīt noskaidrošot.

4. *Ģenerāļinspektors* tad pieskaŗas politisko apcietināto jautājumam. Diezgan daudzi jaunieši apcietināti par to, ka viņi kādreiz ieteikuši uzskatu, ko arī Reichsführer's apzīmējis par visu latviešu sirds lietu, t. i. par latviešu nacionālajām interesēm. Ja jau nu reiz sola visādu pretimnākšanu un pat tiesību cīnīties pret komunistiem tādiem, kuŗi pārnāktu pār fronti, kā tas lasāms uzsaukumos krievijas sarkanarmiešiem, tad tiesības cīnīties Latviešu leģionā būtu piešķiramas arī tiem, kuŗi jau visu laiku bijuši komunistu ienaidnieki. Kādi astoņi no šiem jauniešiem uz ģenerāļinspektora lūgumu jau atbrīvoti*. Tie no viņiem, kuŗi veselības ziņā varējuši iestāties Leģionā, pierādījuši sevi par ļoti krietniem kaŗavīriem, un lielākā viņu daļa jau kļuvusi par instruktoriem un tagad apmāca cīņai arī citus. Ģenerāļinspektors nešaubās, ka arī tie, kuŗi vēl paturēti apcietinājumā, kļūtu krietni kaŗavīri, kas būtu daudz lietderīgāk nekā turēt viņus koncentrācijas nometnēs, kas, tāpat kā viņu pārsūtīšana uz Vāciju, rada tikai

* Skat. arī lapp. 428, red.

kaitīgas baumas. Šos cilvēkus atbrīvojot, mēs stiprinātu kā viņu, tā arī viņu piederīgo lojalitāti.

Ģenerālkomisārs apsola arī šo jautājumu apsvērt un pār-runāt.

5. *Ģenerālinpektors* norāda, ka, lai gan viņš ir tikai kara-vīrs un politiskie jautājumi nav viņa kompetencē, viņš tomēr gribētu ģenerālkomisāram ziņot, ka latviešu tautas vēl vienmēr neatrisinātais politiskais stāvoklis ir ievērojams traucējums latviešu tautas pilnvērtīgai iesaistīšanai cīņā. Pēc dažiem, kaut arī neskaidri un netieši izteiktiem solījumiem, kas nāca no vācu aprindu puses pirms kāda laika, tautas cerības ievērojami palielinājās. Tagad, redzot, ka nekas no solītā nepiepildās, jūtama zināma vilšanās, kas nepaliek bez ietekmes arī uz kara-vīru popularitāti tautā. *Ģenerālinpektors* domā, ka, ja arī lielāku jautājumu atrisināšanu atliktu uz vēlāku laiku, tad tomēr latviešu pašpārvaldes tiesības būtu jau tagad jāpaplašina, koordinējot tās darbību kāda atbildīga premjera vadībā. *Ģenerālkomisārs* šai lietā sniedz informāciju (skat. arī Bangerskis, Mana mūža atmiņas III, lapp. 250, red.), kuŗu lūdž uzskatīt par pilnīgi konfidenciālu. Viņš pilnā mērā piekrīt ģenerālinpektora uzskatam.

6. *Ģenerālinpektors* atzīmē, ka zināmu satraukumu radījusi arī finieŗu fabriku mašīnu izvākšana uz Vāciju. Šī rūpniecības nozare šeit ir viena no visdabiskākajām, un ļaudis mašīnu izvākšanu saprot kā evakuāciju.

Ģenerālkomisārs šajā jautājumā nav informēts. Rūpniecības pārkarťošana Vācijā ir parasta parādība. Ja cilvēki to grib uztvert par evakuāciju kara apstākļu dēļ, tad tur neko nevarot darīt. *Ģenerālinpektors*, ievērojot ģenerālkomisāra laika trūkumu, atvainojas, ka viņš to tik ilgi traucējis ar šiem jautājumiem, kas gan pa daļai neiederas viņa pienākumos, bet ar kuŗiem viņam iznāk katru dienu sadurties.

Ģenerālkomisārs uz to atbild, ka viņš ģenerālinpektoram par šo sarunu ļoti pateicīgs un sagaida, ka ģenerālinpektors savos novērojumos dalīsies ar viņu arī turpmāk. Viņš ģenerālkomisārs — uzskatot ģenerālinpektoru par latviešu tautas tēvu, kuŗam jārūpējas par visām savas tautas raizēm.

(paraksts)

Dienesta atzīme

Uz ģenerālkomisāra Drechsler'a aicinājumu šodien, 4.1. 44. plkst. 16.30 ģenerālinpektors ieradās pie viņa. Klāt bija ģenerālkomisāra adjutants Grossmann's. Ģenerālinpektoru pavadīja kapt. Mednis.

Ģenerālkomisārs paskaidroja, ka rītu, 5. janvārī, paredzama apspriede pie reichskomisāra, kuŗā tiks pieaicināts arī ģen. Jekeln's. Šinī apspriedē paredzēts pārrunāt arī drošības jautājumu Latvijā, un it īpaši policijas bataljonu formēšanu, tādēļ viņš vēlētos dzirdēt ģenerālinpektora domas šinī jautājumā.

Ģenerālinpektors norādīja, ka nav pareiza tā kārtība, ka policijas bataljonos iesauc ar kāda zemāka policijas ierēdņa rīkojumu. Iesaukšanai jānotiek noteiktā kārtībā, pie kam jāuzstāda zināms skaits policijas bataljonu ar noteiktu štatu. Tagad stāvoklis tāds, ka tiek iesaukti 45 un 48 gadus veci, veselības stāvoklis netiek pārbaudīts, un bataljonus bez kādas apmācības nosūta cīņā pret rēgularām karaspēka daļām.

Sarunas laikā pa tālruni piezvana Landespräsident's Burmeister's no reichskomisāra. Ģenerālkomisārs paskaidro, ka zvanītājs teicis, ka uzdevumu pildīšanā iesaistītos divus policijas bataljonus esot paredzēts apmainīt pret jaunu sastāvu, atlaižot agrākos mājās, bet tai vietā iesaucot jaunus. Ģenerālkomisārs jautā, vai ģenerālinpektoram tas esot zināms.

Ģenerālinpektors paskaidro, ka viņš esot gan dzirdējis, ka notiekot kāda slepena iesaukšana, piemēram no Rīgas apriņķa iesaucot 200 vīrus, bet kādai vajadzībai — to viņš nezina. Ģenerālinpektors piezīmē, ka pie šādas iesaukšanas kārtības iesaucot arī tādus, kuŗi atrodas tādos gados, kas iesaucami Leģionā. Tagad konstatēts, ka uz iesaukšanu Leģionā nav ieradušies apm. 6000 vīru. Ģenerālinpektors pārliecināts, ka laba daļa no tiem iesaukta policijas bataljonos.

Ģenerālkomisārs jautā, vai tad ģenerālinpektora doma būtu, ka Leģionam paredzētie gada gājumi policijas bataljonos nebūtu iesaucami?

Ģenerālinpektors paskaidro, ka principā viņam pret to iebildumu nebūtu, bet jāievēro, ka visi policijas bataljoni vēlas pāriet uz SS karaspēka daļām, jo kā policijas pulks, tā bataljoni ir trūcīgi apgādāti gan apbruņojuma, gan — daži — arī

apgērba ziņā. Bez tam jauni bataljoni nebūtu formējami, bet atsaucami tie, kuŗi atrodas ārpus Latvijas robežām.

Generālkomisārs izsakās, ka šis pēdējais jautājums tik drīz nav kārtojams, tādēļ drošības uzturēšanai jāspēŗ citi soļi.

Generāļinspektors norāda, ka no Krievijas pārnākošie bataljoni tiek izformēti, nosūtot uz rezerves bataljonu, no kuŗa tad pa daļām tos sūtīs divīzijas papildināšanai. Lietderīgāk būtu ņemt šos bataljonus drošības nodibināšanai pierobežā. Pēc ģenerāļinspektora domām ar 4 bataljoniem uz robežām pietiktu.

Generālkomisārs paskaidro, ka šo konkrēto robežas drošības jautājumu paredzēts pārrunāt kopējā apspriedē, kuŗā pieaicinās ģenerāļinspektoru un ģen. Schröder'u, kas notiks tuvākās dienās, kādēļ ģenerālkomisārs negribētu šo jautājumu patlaban tuvāk debatēt. Ģenerālkomisārs tikai vēlējies noskaidrot ģenerāļinspektora uzskatus policijas bataljonu komplektēšanas jautājumā, jo par to būs rītdienas apspriedē jālemj.

(paraksts)

Iesniegums ģen. Jekelnam

*Latviešu SS brīvprātīgo leģiona
ģenerāļinspektors*

Slepena vadības lieta
Rīgā, 1944. g. 7. janvārī

*Augstākajam SS un policijas vadītājam Austrumzemē
ģen. Jeckeln'am*

Jūsu parādītā labvēlība Latviešu leģionam, kā arī mana saruna ar reichsfireru pag. gada septembrī spieŗ mani vispusīgi apgaismot stāvokli, kādā pašlaik atrodas Latviešu leģions un kādi trūkumi parādās pie Leģiona uzbūves.

Negribu aizkart politiskas dabas jautājumus, bet tikai militāro organizāciju, kuŗas trūkumi stipri mazina latviešu tautas pozitīvo cīņas gribas potenciālu.

Kā jau zināms, kopējais jēdziens Latviešu leģions aptver kā latviešu SS vienības, tā arī slēgtās latviešu policijas vienības.

Slēgtās policijas vienības

Tās bija pirmās apbruņotās vienības, kuŗās uz Jūsu aicinā-

jumu vispirms varēja iestāties latviešu vīri, lai aizstāvētu savu zemi un tautu pret boļševismu. Šo vienību skaits sasniedza 30 bataljonus (skaita ziņā kājnieku divīzija).

Augstākie virsnieki šajās vienībās komplektējās no bij. Latvijas armijas virsniekiem. Jaunu virsnieku sagatavošanai tika nodibināti 3 mēn. vada komandieņu kursi, pēc kuŗu beigšanas kadeti un virsnieku vietnieki tika paaugstināti par leitnantiem. Instruktoru šinīs vienībās bija pietiekami.

Tomēr šie brīvprātīgo bataljoni zaudēja savu populāritāti kā tautā tā arī pašos kaŗavīros. Tam daudzi iemesli. Viens no tiem — bataljoni bija izkaisīti no Ļeņingradas līdz Melnai jūrai un pazuda no latviešu tautas redzes aploka. Tāpēc tālāka šādu vienību rašanās izbeidzās.

Daļa no policijas bataljoniem bija SS brigādes un policijas pulka uzbūves pamats, kas cīnījās frontes ziemeļu iecirknī dzimtenes tuvumā. Dažas policijas vienības tomēr palika Krievijas dienvidos un piegādes un papildinājumu trūkuma dēļ bija pakļautas iznīkšanai jau drīzā laikā.

Otrs iemesls — šie bataljoni bija domāti tiešai cīņai frontē, bet tos izlietoja pavisam citiem nolūkiem, piem. novietojumu un gūstekņu noņemtu apsardzībai un bandītu apkaŗošanai Lietuvā, Polijā, Baltrutēnijā un Ukrainā, kas mazināja šo bataljonu kā kaŗavīru vienību nozīmi.

Tāpēc policijas vienību kaŗavīri gribēja nokļūt jaundibinātājās SS vienībās, kas tomēr bija iespējams tikai nedaudziem. Policijas vienību kaŗavīri šo ierobeŗojumu uzskatīja par viņiem nodarītu pārestību, jo viņi, kā pirmie liedami asinis, radījuši iespēju dibināt Latviešu leģionu, paši tajā nevarēja iekļūt.

Visvairāk latviešu aprindas uztraucās par to, ka dažus policijas bataljonus sastāda no tiem vīriem, kuŗi bija atradušies policijas palīgdienestā, lai gādātu par vietējo drošību. Šīs vienības uzstādīja bandītu apkaŗošanai Latvijas teritorijā, un bija apsolīts tās atlaist pēc 4 — 6 nedēļām, kas tomēr netika izpildīts, bet vienības, nepietiekami apbruņotas, mēnešiem ilgi iesaistītas cīņās pret rēgulāro padomju kaŗaspēku.

No šeit minētajiem faktiem redzams, ka šīs vienības nebūt negrib pavisam atteikties no cīņas, tomēr tām ir pamatota vēlēšanās, lai tās attiecīgi apbruņotu, apgādātu un pēc kārtas izvilktu no kaujām, lai iegūtu kaut īslaicīgu apmācību.

Latviešu leģiona ieroču SS vienības

A. 15. divīzija

Kaut gan divīzijas uzstādīšana sākās pag. gada aprīlī, to nevarēja savlaicīgi pabeigt apbruņojuma un zemāk minēto citu trūkumu dēļ, un tai bija jāiziet uz fronti novembra vidū cīņai nesagatavotai un kustības nespējīgai. 2 — 3 dienas pirms divīzijas izešanas, to apmeklēja un varēju pārlicināties par sekojošo:

1. *Ieroči*: Pagaidām saņemtie franču ieroči bija dažas dienas pirms izešanas uz fronti jāapmaina pret pastāvīgo apbruņojumu. Kaņavīri nemaz nebija ar šiem ieročiem iepazīstināti. Artilērijas pulkam trūka 50 % smago lielgabalu. Trūka lielgabalu reglamentu, tāpēc lielgabalus nevarēja pilnīgi salikt, kas izslēdza arī šaušanas apmācības. Pēkšņas zirgu saslimšanas dēļ uz fronti izgāja tikai artilērijas I divīzions.
2. *Sapieņu un sakaru līdzekļi*: Sapieņu un sakaru līdzekļus, optiskos rīkus, gāzmaskas pulki saņēma tikai īsi pirms izešanas uz fronti.
3. *Zirgi un transporta līdzekļi*: Zirgu skaits mazs; kājnieku pulkam 15 %, sapieņu un izlūku bataljoniem nemaz. Artilērijas pulks saņēmis zirgus dažas dienas pirms izešanas, kāpēc tos nevarēja sapārot un iebraukt. Spēkratu trūka, kājnieku pulkam līdz 85 %.
Kāpurķēžu vilcēji bija tikai 34. pulkam — ap 40 %. Artilērijas aizjūgi, zirgu lietas — franču parauga — bija zirgiem vai nu par lielu vai par mazu. Pāršūšanai trūka laika un materiāla. Baterijas ne reizi nebija tikušas aizjūgtas.
4. Liels apavu trūkums — 32. pulkā 500 vīriem trūka zābaku, 33. pulkā — 150 vīriem. Bez tam esošie apavi bija par maziem.
5. Nemaz nebija vārāmo piederumu, katliņu un ūdens pudeļu.
6. *Apmācība*: Divīzija visu laiku deva projām kaņavīrus brigādei, tāpēc pulki savus kaņavīrus saņēma tikai pašā pēdējā laikā neapmācītus. 32. pulks divas nedēļas pirms izešanas saņēma 1500 rekrūšu. Apmācības ar smagajiem ieročiem netika izdarītas šo ieroču trūkuma dēļ. Artilēri-

jas pulks arī nemaz nebija šāvis; nebija apmācīti arī braucēji zirgu trūkuma dēļ.

Jau no šiem trūkumiem redzams, ka divīzija izbraukšanas brīdī bija ne tikai kaujas, bet arī kustības nespējīga. Tomēr, ierodoties gala punktā, divīzija tūlīt saņēma kaujas uzdevumu.

Kaut arī daļa trūkumu novērsta, tomēr ar pozīciju un citiem būvdarbiem saistītais uzdevums traucē sistematisku apmācību. Tāpēc divīzija tik drīz neiegūs pilnas kaujas spējas.

B. *Latviešu SS brigāde*

Tai pamatā 8 skaitliski mazi policijas bataljoni. Pati uzbūve notika frontē galvenā kaujas līnijā. Pirmo papildinājumu brigāde saņēma 1.4. 1943. g. — 900 vīrus, neapmācītus jaunekļus. Vēlāk papildinājumus — vairākus tūkstošus — brigāde saņēma no divīzijas pēc 2 — 4 nedēļu apmācības. Sākumā brigāde bija kustības nespējīga. Zīrgus saņēma tikai novembrī. Brigādes papildināšanai līdz divīzijai resp. 3. pulkā un speciālo vienību uzstādīšanai paredzēts dot vēl 80 virsniekus un 3000 rezervistus. Trūkstošā virsnieku skaita papildināšanai brigāde nosūtījusi 32 jaunekļus uz kaņaskolu Tölz'ā. Brigāde pierādījusi savu kaujas gatavību kā aizstāvēšanās, tā uzbrukuma kaujā.

C. *Vienību organizācija un papildināšana*

Jau Leģiona dibināšanas sākumā bija skaidrs, ka virsnieku un instruktoru vajadzība būs lielāka nekā to varēs apmierināt iesaukšanas ceļā. Es nācu ar priekšlikumu — nodibināt virsnieku un instruktoru kursus, kuŗi tagad pēc 8 — 8½ mēnešiem, rēķinot no 1.4. 1943. g., jau dotu lielu skaitu virsnieku kandidātu. Tamlīdzīgā veidā par virsniekiem varēja būt paaugstināta daļa bij. kadetu, virsnieku vietnieku un instruktoru ar vidusskolas izglītību.

Šis priekšlikums pa daļai tika realizēts tikai novembrī, kad divīzija neoficiāli nodibināja Bolderājā virsnieku un instruktoru kursus, parallēli tur jau pastāvošajiem policijas slēgto vienību vada komandieru kursiem.

Sos kursus būtu bijis lietderīgi apvienot, tā ietaupot kā mā-

cības un administratīvo personālu, tā arī mācības līdzekļus. Ja divīzijas uzstādīšanas sākumā būtu nodibināts atsevišķs apmācības pulks brigādes vajadzībām, tad divīzija tagad varētu būt pilnā mērā apmācīta, un būtu apmierinātas arī brigādes prasības. Tagad, turpretim, atdodot apmācītos cilvēkus vienmēr brigādei, divīzijai bija jāiziet uz fronti neapmācītai, un arī brigāde izsaka pārmetumus, ka divīzija tai vienmēr sūtot sliktāko cilvēku materiālu. Saprotams, ka divīzija nevarēja atdot arī labākos karavīrus, jo tie bija pašai vajadzīgi sagatavošanai par instruktoriem un divīzijas tehnisko vienību vajadzībām.

Arī jaunekļu iesaistīšana karadienestā līdz šim nav noritējusi tā, kā to varētu vēlēties. Sākumā bija brīvprātības princips. Tā kā daļa brīvprātīgo tika iedalīta vācu armijā, daļa policijas bataljonos, tad brīvprātīgie vairs nepieteicās nemaz. Pēc tam uz noteikumu pamata par iesaistīšanos darbā jaunekļi tika iesaukti, dodot tiem it kā izvēli — vai nu iet Leģionā, vai par izpalīgiem vācu armijā. Kaut gan šinī veidā iesauktie gandrīz visi izšķīrās par Leģionu, tomēr iesaukšanas komisija šo iespēju deva tikai apm. 50 % jaunekļu. Pārējie tika spaidu kārtā iedalīti pa lielākai daļai par izpalīgiem armijā vai policijas bataljonos (1500 — 2000). Oktobra sākumā izdarīja jauna veida iesaukšanu 1923. un 1924. gadā dzimušajiem, kurus Ersatzkommando Ostland der Waffen-SS, pamatojoties uz noteikumiem par iesaistīšanos darbā, visus bez izņēmuma iesauca divīzijai. Daļu no tiem tomēr aprīņķu priekšnieki atturēja kā policistus un aizsargus un iedalīja tos policijas bataljonos; daļu paņēma vācu darba dienests.

Visas šīs iesaukšanas metodes un veidus tauta uzņēma ar lielu neuzticību un rūgtumu. Tai radās aizdomas, ka te kaut kas nav kārtībā. Man kā ģenerālinspektoram bija jādzird rūgti pārmetumi: es neesot gribējis pietiekami iejaukties, lai novērstu šādas leģionāriem kaitīgas lietas.

Novembrī sekoja jauns neskaidrs rīkojums par 1915. — 1924. gadam dzimušo iesaukšanu, šoreiz ne vairs darbam, bet tieši karadienestam. Rīkojuma īstenošana tika atstāta Zemes pašpārvaldei, kuŗa savukārt pilnvaroja to izdarīt mani kā ģenerālinspektoru.

Pie šī nopietnā uzdevuma veikšanas — iesaukšanas realizē-

šanas gribēju pieiet ar stingru mērauklu, vērsoties jo bargi pret tiem, kuŗi izvairītos.

Tomēr jau pašā sākumā radās apstākļi, kas traucēja normālu iesaukšanas norisi. Tā izlemšana par darbā neatvietojamiem (UK) piekrita Ersatzkommando Ostland, pie kam neatvietojamo skaits bija divreiz lielāks nekā tas, ko iesauca Leģionā. Piemēram — no tiem 9.200 vīriem, kuŗiem bija jāierodas uz pēdējo iesaukšanas komisijas pārbaudi, tikai 3.500 varēja tikt pārbaudīti ieskaitīšanai Leģionā, pie kam arī no šiem vienu daļu atbrīvoja Ersatzkommando Ostland, vienkārši anulējot manas iesaukšanas pavēles.

Ar šādas rīcības veidu nekādā ziņā nevaru samierināties, kaut arī Ersatzkommando Ostland atsaucas uz Berlīnē saņemtām pilnvarām. Šāds paralēlisms funkcijās noved pie nesaprašanās, kas grauj abu dienesta vietu autoritāti.

Pēc manas pārlicības izšķiršana par iesaukšanu vai tās atlikšanu piekrīt vai nu vienīgi man, pamatojoties uz man no ģenerālkomisāra Rīgā un Zemes pašpārvaldes dotām tiesībām, vai arī mani no šī uzdevuma pavisam jāatbrīvo.

Šinī sakarā man jāpieskaŗas jaunam jautājumam:

D. Ģenerālinpektora pienākumi un tiesības.

Līdz šim mani pienākumi un tiesības nekur nav fiksēti, kaut gan priekšlikumu par to iesniedzu jau pag. gada augustā. Tāpat nekur nav fiksēta mana padotība.

Uz mana amata apzīmējuma pamata inspekcijas nolūkos tieku pielaists pie visām vienībām un tieku uzskatīts par atbildības nesēju par latviešu kaŗavīru morāli. Bet tas arī ir viss.

Visus manus priekšlikumus attieksmē uz apmācību, paaugstināšanu, virsnieku rezervi gan uzklausa, bet neievēro. Esmu tanī pārlicībā, ka, ja visu šo jautājumu kārtošana būtu atstāta pašiem latviešiem, jau šodien frontē būtu divas kaujas spējīgas divīzijas, un to papildināšana ar virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem arī būtu nodrošināta.

Manas vienīgās tiesības attieksmē uz iesaukšanām esmu saņēmis no Zemes pašpārvaldes, tomēr arī šinī darba laukā man vienmēr bijis jāreķinās ar Ersatzkommando. Man bijis jāpiedzīvo, ka iesaukšanas pavēles, kuŗas esmu parakstījis

kā SS ģenerālis, anulē kāds Ersatzkommando instruktors ar savu parakstu.

Lai nemazinātu Leģiona — visas latviešu tautas lietas — populāritāti, lūdzu Jūs kopsavilkumā īstenot sekojošo:

Attieksmē uz policijas vienībām:

1. Visas Krievijā esošās policijas vienības atvilkt uz Latviju vai tās robežām.
2. Vecākās un pārbaudītās latviešu vienības ieskaitīt Latviešu divīzijā.
3. Ja kaut kāda iemesla dēļ divīzijas vienībās tās nav iespējams ieskaitīt, tad apvienot policijas pulkos un apbruņot un apgādāt tāpat kā vācu armiju.
4. Tos policijas vienību kaņavīrus, kuņi tika iesaukti tikai uz īslaicīgu iesaistīšanu cīņai, un kuņi nepieder pie tiem gadījumiem, kuņus pašlaik iesauc, atbrīvojot, lai tie pilnīgi nezaudētu uzticību viņiem dotajam solījumam.
5. Ar policijas un aizsargu palīdzību veicināt Latvijā drošību, jo pašlaik sevišķi zemes austrumu daļā pieaug bandītu darbība.

Attieksmē uz latviešu ieroču SS vienībām:

1. Gādāt, lai 15. divīzijai pirms nonākšanas kaujā dotu kaņevju apmācības iespēju un piegādātu trūkstošos transporta līdzekļus un pārējo apbruņojumu.
2. Lai tagad, kad korpusa stābs jau ir, arī pats korpus tīktu sastādīts un brigāde pārvērsta par divīziju.
3. Lai pie apmācības un papildinājumu brigādes tīktu nodibināta kaņaskola virsnieku sagatavošanai, kā arī instruktoru skola.
4. Lai pie 15. apm. un pap. brigādes nodibinātu soda bataljonu, kuņā sodītie leģionāri izciestu sodu un reizē varētu tīkt apmācīti frontei. Pašlaik šie sodītie bez atbilstošas nodarbošanās padoti koncentrācijas nometņu un vispārējo cietumu demoralizējošam iespaidam.

Attieksmē uz ģenerālinspektora pienākumiem un tiesībām:

1. Lai mans pag. gada iesniegums, paplašināts ar manām tiesībām par iesaukšanas atlikšanu, tiktu apstiprināts.
2. Lai kara spēka vienības respektētu un izpildītu ģenerālinspektora apstiprinātos virskomisijas lēmumus attieksmē uz to cilvēku atvaļināšanu no dienesta, kuri nepareizi iesaukti vai nu pārskatīšanās vai citu iemeslu dēļ.
3. Lai visas Leģiona apmācības un papildinājumu vienības, resp. 15. apm. un pap. brigāde tiktu tieši pakļautas ģenerālinspektoram, jo ģenerālinspektors vajadzīgos virsniekus, instruktorus un kareivjus iesauc uz savu atbildību, un tāpēc viņam arī jāzina, kas ar tiem tālāk notiek.

Ģenerālis R. Bangerskis.

Dienesta atzīme

18.1. 1944. g.

Slepens

Saruna ar ģen. Jeckeln'u

18.1. 44. priekšpusdienā ģenerālinspektora stābā bija ieradies policijas ģenerālleitnants Jedicke, kurš paziņoja, ka policijas ģenerālis Jeckeln's lūdz ģenerālinspektoru kopā ar stāba priekšnieku plkst. 16.00 uz tasi kafijas. Klāt būs arī viņš — ģen. Jedicke, un SS-Staf. Hierthes's. Rītu no rīta ģen. Jeckeln's grib izlidot uz Berlīni pie Reichsführer'a. Tāpēc tagad pārrunājami tikai svarīgākie jautājumi galvenos vilcienos; visi sīkākie jautājumi atstājami turpmākai nokārtošanai.

Plkst. 16.00 sarunā pie ģen. Jeckeln'a bez ģenerālinspektora un viņa stāba priekšnieka klāt arī vēl ģen. Jedicke un Staf. Hierthes's.

Ģen. Jeckeln's: Uz Reichsführer'a pavēli viņa, Jeckeln'a, kaujas grupa jāizvelk no frontes, temporālās vienības jāatlaiž uz mājām un pēc tam jāizlieto tikai aizmugures uzdevumiem. Arī viņam pašam tagad uz ilgāku laiku jāstājas atkal pie saviem

tiešajiem pienākumiem. Tā kā nelaimīgā kārtā taisni ar viņa kaujas grupas nomaiņu un viņa vienību atvilkšanu tai rajonā, kuŗu viņš ieņēmis, 12.1. 44. sācies lielinieku uzbrukums, tad iespējams, ka dažu vienību, piemēram policijas pulka izvilkšana nokavējas. Viņa iecirkņa jaunais pavēlnieks tomēr apsolījis saskaņā ar Reichsführer'a pavēli darīt visu, lai šo vienību atvilkšanu pasteidzinātu.

Frontē viņš ir bijis informēts par ģenerālinspektora priekšlikumiem. Viņš nav varējis uz tiem atbildēt, bet ir strādājis un darbojies šo priekšlikumu garā, jo tie saskan arī ar viņa ieska-
tiem.

Piemēram, kas attiecas uz 313. un 316. policijas bataljonu pārāpbruņošanu ar vācu ieročiem, viņš, apejot frontes (armijas grupu) vadību, pie kuŗas nekā nav panācis, griezies tieši pie Führer'a, un saņēmis tā pavēli šos bataljonus pārāpbruņot ar vācu ieročiem. Šie ieroči arī jau pienākuši Rēzeknē, bet pārāpbruņošana nav notikusi, jo bataljoni jau bijuši ceļā uz mājām, kur tie, kā no atsevišķā dienesta personām sastāvoši, tiks izformēti un cilvēki atlaisti uz savām dienesta vietām.

Rītu viņš ir pieteicies pie Reichsführer'a, un starp citiem jau-tājumiem būs arī tas, ka neviena Baltijas telpas vienība, vienalga — igauņu vai latviešu, nevar tikt izvirzīta kaujā bez pienācīga vācu apbruņojuma. Ieroču ir diezgan, to viņš zina no bruņošanās ministra ziņojumiem. Pēc policijas vienību pārāpbruņošanas pāri palikušie krievu un franču tipa ieroči tiks izdoti aizsargu apbruņojuma pastiprināšanai. Aizsargus apbruņot ar vācu ieročiem tomēr nebūs iespējams, bet viņu vajadzībām arī šie ieroči būs pietiekami, jo aizsargiem jau nenāksies izturēt kaujas ar regulāru kuŗaspēku, kas prasītu sevišķi lielu municijas patēriņu.

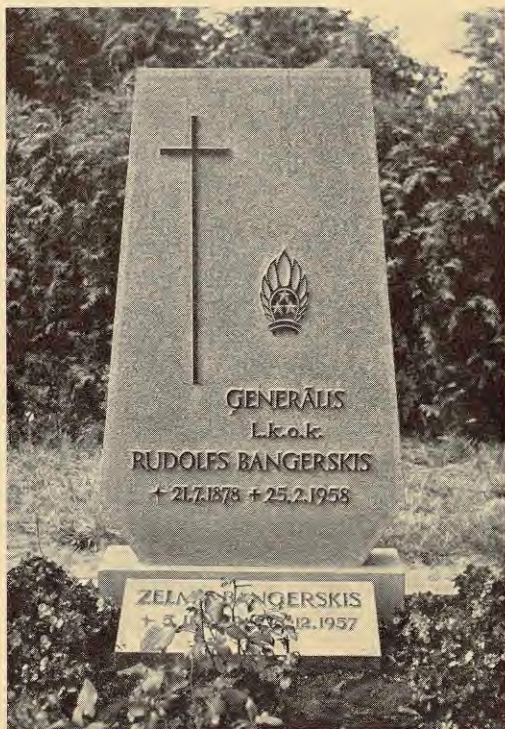
Viņš, Jeckeln's esot priecīgs ģenerālinspektoram paziņot, ka mūsu policijas vienības esot turējušas labi, sevišķi triecienu un izlūku grupu darbībā. Kas attiecas uz lielkauju, tad viņu izturība, sevišķi runājot par temporālajiem bataljoniem, ir bijusi mazāka, kas izskaidrojams kā ar nepietiekamo apbruņojumu, tā apmācības trūkumu.

Gen. Jedicke un Staf. Hierthes's ziņojuši viņam arī par sarežģījumiem iesaukšanā.

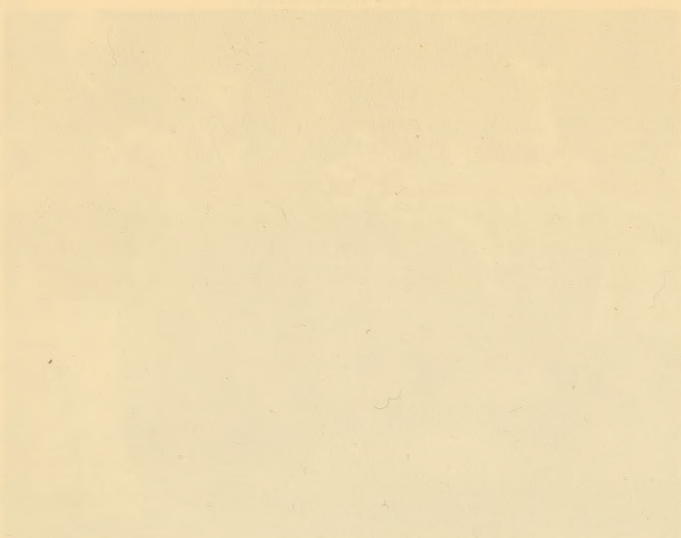
Viņš ir pārliecībā, ka iesaukšanai, kā viņš to jau sen gribējis, ir jābūt ģenerālinspektora piekritībā. Lai šo lietu nokārtotu bez traucējumiem, viņš ierosinās Ersatzinspektion pakļaut viņam,

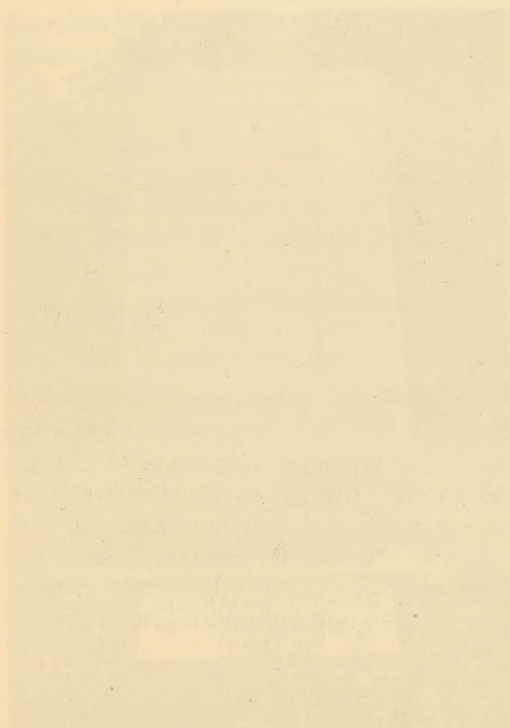
DV ierosmē pasāktās tautas balvas vākšanas līdzekļus ģenerāļa nesagaidītajai 80. dzimundienai izlietoja viņa kapa piemineklim, kuru atklāja ģenerāļa 81. dzimundienā 1959. g. 21. jūlijā Omstedes kapos Oldenburgā. No labās plkv. Plensners, plkv. Janums

*Ģenerāļa kapa piemi-
nēklis. Viņš guldīts
blakus savai nedaudz
agrāk — 1957. g. 5.12.
mirušajai audžu meitai
Zelmai Bangerskai*

Faint, illegible text located below the first redacted area.

Faint, illegible text located to the right of the second redacted area.

P.

augstākajam SS un policijas vadītājam. Sikāki jautājumi tad būs nokārtojami ar Ersatzinspektion tieši, bet visus principiālās dabas jautājumus ģenerālinspektors pārrunās ar viņu, augstāko SS un policijas vadītāju. Viņš cer, ka labajā saskaņā, kas pastāvējusi starp viņu un ģen. Bangerski, visi jautājumi būs atrisināmi ātri un viegli tā, lai tiktu ievērotas latviešu un arī vācu kara spēka vadības intereses, jo mērķis ir viens. Galvenais, lai dažas domstarpības, kuŗas pastāvētu, netiktu izlaistas tautā un tur pārprastas.

Ka tautā, sevišķi zemniekos, ir vērtīgs un arī vācu kara vīriem labvēlīgs gars, par to viņš nesēn pārliecinājies savā lidojumā no Rīgas uz fronti. Šai lidojumā 6.1. viņu pārsteidzis sniega negaiss un Kokneses rajonā nācies nolaisties. Pēc dažām minūtēm jau bijuši klāt apkārtējo māju iedzīvotāji, kuŗi centušies viņam visādi palīdzēt. Viņi neatlaidušies bez krietnas pacienāšanas, devuši viņa rīcībā labākos pajūgus un neatstājušies, pirms nav bijuši droši par tālākā ceļa iespējamībām. Šo gadījumu viņš atstāstīšot arī Reichsführer'am kā piemēru tam, ka uz latviešu tautu var palaisties.

Ģenerālinspektors izsaka savu gandarījumu par šo novērojumu. Tas pierāda, ka latvju tautai var parādīt lielāku uzticību. Viņš jau vairākas reizes ģen. Jeckeln'am pieteicis par tiem latvju jaunekļiem, kuŗi vienas vai otras neapdomīgas rīcības dēļ tiek turēti apcietinājumā, kaut tos varētu izlietot frontē. Ja parāda uzticību pār fronti pārnākušiem sarkanarmiešiem, tad vēl lielākā mērā to varētu parādīt arī nacionāli domājošiem latvju jaunekļiem.

Šis jautājums paliek bez tālākām pārrunām.

Ģenerālinspektors norāda, ka tā gara pacilātība, kas bija vērojama pagājušā gada novembrī sakarā ar gaidīto latviešu tautas politiski tiesiskā stāvokļa nokārtošanu, ir devusi vietu zināmai depresijai.

Ģen. Jeckeln's: Ģenerālinspektors zina Reichsführer'a ieska-tus šai jautājumā; arī viņa — Jeckeln'a — personīgās pūles šai ziņā nav noslēpums. Ja viss nav sekmējies tādā veidā kā gribēts, tad nav tūlīt jākrīt rezignācijā. Kas pazīst Reichsführer'u tā kā viņš, tas zina, ka tas nav tas vīrs, kas novirzāms no no-domātā ceļa. Ko viņš nolēmis, to viņš arī panāks, un gala re-zultāts ir tikai laika jautājums. Reichsführer'a loma pie Führer'a ir ļoti liela, un tā vēl pieaugs. Gan viņš pratīs novirzīt pie

malas traucējošus iespaidus. Pagaidām tomēr gribētais nav izdevies.

Ģenerālinpektors piebilst, ka, ja nav izdevies panākt plašākas tiesības, tad vismaz jau tagad pastāvošajos ietvaros vajadzētu dot lielāku rīcības brīvību ģenerāldirektoriem, dodot viņiem atbildīgu vadītāju, kurš izrauga savas kolleģijas. Līdz ar ģenerāldirektoru tiesību un pienākumu paplašināšanos pieaugtu arī viņu atbildība. Sabiedrība tad nevarētu katrā grūtībā, ko tai uzliek kara apstākļi, vainot tikai vācu iestādes.

Gen. Jeckeln's: »Jā, mēs jau gribējām ne vien to, bet vēl vairāk. Es esmu bezspēcīgs pārveidot kaut ko arī jau pastāvošajos politiskajos ietvaros*.« Bet kas attiecoties uz viņa rīcības apjomu, t. i. uz SS un policijas darbību, tad tā turpināsies Reichsführer'a ievirzītā ceļā. Jau tagad latviešu policijas nodošana lielā mērā pašu latviešu vadībā ir pirmais lielākais solis šai ziņā, kas varēs noderēt kā priekšzīme. Viņš dotu mums padomu, par kuru lai padomājam. Un tas būtu — atvieglot Reichsführer'am viņa nodomus. Ja mēs militārā ziņā sasniegsim lielāku ietekmi, tad Reichsführer's varēs teikt — redziet, latvieši ko pierādījuši kara laikā, kāpēc viņi nevarētu ar tādām pat sekmēm darboties arī, piemēram, saimnieciskā laukā? Mūsu kopējais pienākums — atturēt no Latvijas un Eiropas lieliniecmu un to satriekt. Kad tas būs panākts, sekmēsies arī viss pārējais.

Tāpēc ne rezignēt, bet cīnīties. Viņš, Jeckeln's, to ieteiktu mums pārlikt un nākt pie slēdziena, kādu mēs paši gribētu, bet viņš domā, ka pozitīvs atrisinājums būtu ne vien vācu, bet arī jo sevišķi pašu latviešu interesēs.

Kas attiecas uz iesaukšanu, tad nevarot būt runa, ka ģenerālinpektors no tās varētu tikt atbrīvots.

Ģenerālinpektora vadībā iesaukšana sola labākus panākumus, un panākumi ir pats galvenais. Ja Berlīnē ir izteiktas kādas citas domas, tad tas izskaidrojams vienīgi ar apstākļu nepārzināšanu. Viņš tāpēc centīsies panākt, lai visi norādījumi, kas nāktu no Berlīnes, nāktu caur viņu, kur tos vajadzības gadījumā kopā ar ģenerālinpektoru varētu koriģēt.

Ģenerālinpektors pieskaņas jautājumam, kas var kļūt aktuāls, lielinieku frontei vēl vairāk pietuvojoties: kādu padomu vai rīkojumu atbildīgas latviešu iestādes lai dod iedzīvotājiem, ja būtu jāreķinās ar lielinieku iebrukumu?

* Skat. Bangerskis III, lapp. 249, red.

Gen. Jeckeln's: Viņš var noteikti sacīt, ka vadonis Baltijas telpu nekādā gadījumā lieliniekiem neatdošot. Par to viņam esot absolūti noteikta informācija. Bez tam latvieši varot būt droši, ka arī vislaunākā gadījumā latviešus lielinieku varā neatstāšot.

Tālākās pārrunās — kuŗās ģenerālspektors norāda uz traucējumiem, kuŗi Leģiona formēšanā rodas tādēļ, ka attiecīgās vienības saņem norādījumus un rīkojumus tieši no Berlīnes, bet viņam savi iebildumi jāvirza citādā ceļā (caur ģen. Jeckeln'u), — izlobās, ka ģen. Jeckeln'am jācenšas panākt, lai visi uz Leģiona formēšanu attiecošies principiālie rīkojumi nāktu caur ģen. Jeckeln'u, kur varētu tos vajadzības gadījumā apspriest un rast atrisinājumu, kas labāk piemērots vietējām iespējām un vajadzībām.

Gen. Jeckeln's: Arī ģenerālspektora pienākumus viņš centīšoties nokārtot tā, ka tiem atbilst arī attiecīgas tiesības. Bet tā kā uz papīra visu nav iespējams fiksēt, tad šīs tiesības, — ja viņam (ģen. Jeckeln'am) tās pašam būs vajadzīgā mērogā piešķirtas, — viņš varēs ģenerālspektoram katrā atsevišķā gadījumā paplašināt. Ja ģen. Jeckeln'am to neizdosies panākt, tad viņš lūgs Reichsführer'u atbrīvot arī viņu no atbildības par Leģiona stāvokli, kas no viņa tagad tomēr tiek prasīts. Ar vienu vārdu — viņš centīsies šo jautājumu nokārtot tā, ka viņam, ģen. Jeckeln'am, pieder faktiskās SS teritoriālā pavēlnieka tiesības, kas viņam tagad ir tikai pa daļai. Ja viņš to panāks, tad ierosinātos jautājumus viņš nokārtos pēc atgriešanās no Berlīnes. Viņš lūdz tāpēc pagaidām ņemt atpakaļ ģenerālspektora iesniegumu iesaukšanas lietā un to viņam ev. nodot tikai tad, ja Berlīnē pozitīvus rezultātus nebūs guvis.

Iesaukšana pagaidām nedrīkst ciest, un tas, kas jāiesauc uz 1. februāri, iesaucams līdzšinējā veidā.

Tad ģen. Jeckeln's pēc kartes dod sīkāku pārskatu par savas kaujas grupas darbību. Lielinieku uzbrukumi, kas pirmajā fazē ar tankiem ķēra policijas pulku un tika apturēti, otrajā fazē, lieluzbrukumā, kas sācies 1.1., smagāk ķēruši mūsu 313. un 316. bataljonus, kuŗi samērā stipri cietuši. Ja viņu apbruņojums būtu bijis labāks, ģen. Jeckeln's pārliecināts, ka arī viņu pretdarbība būtu bijusi daudz efektīvāka.

Turpmāk ģen. Jeckeln's neuzņemšoties nekādas operācijas ar vienībām, kuŗas nebūšot piemēroti apbruņotas. (paraksts)

Dienesta atzīme

27.1. 1944.

Saruna ar ģen. Jeckeln'u

Šodien plkst. 11.00 ģen. Jeckeln's bija izaicinājis pie sevis ģenerālinspektorū, ģen. Schröder'u, reichskomisāriāta vicešefu Mathiessen'u un plkv. Hierthes'u. Ģenerālinspektorū pavadīja plkv. Plensners.

Ģen. Jeckeln's iepazīstināja ar stāvokli: Ienaidnieks ziemeļu sektorā guvis sekmes, kuŗu tālākā iedarbība vēl nav skaidra. Uzbrūkot no ziemeļiem un austrumiem vispārējā virzienā uz Lugu, tas cenšas panākt 18. armijas ielenkšanu. Iespējams, ka tāpēc būs jāizdara vēl teritoriāli frontes iztaisnojumi. Vācija savu kaujas potenciālu nebūt nav zaudējusi, un Jeckeln's atgriežas no Berlīnes ar ievērojamu plūsu savā optimistiskajā uz-tverē. Vadonis tomēr, rēķinoties ar iespējamībām rietumos, grib, lai austrumi paši saviem spēkiem tiktu galā ar tiem uzdevumiem, kādi šeit pastāv. Frontes līnijai šeit 100 km uz priekšu vai atpakaļ nav nekādas izšķirīgas nozīmes no Vācijas viedokļa. Lai gan viņš, Jeckeln's, arī šodien var atkārtot to pašu, ko viņš ģenerālinspektoram jau teicis (skat. Dienesta atzīmi 18.1. 44., lapp. 415.), proti, ka vadonis Baltijas telpu lieliniekiem neatdošot, būtu tomēr noziegums neparedzēt visus gadījumus un neizlietot šīs telpas aizsargāšanai visus līdzekļus. Igaunijai un Latvijai tāpēc savas zemes aizsargāšanai jāparedz un jāizlieto visas iespējas. Un šīs zemes to var. Vadonis tās nostādījis izvēles priekšā — vai nu darīt visu iespējamo un palīdzēt ar maksimālo enerģiju, vai arī šo iespēju palaist gaŗām. Ziemeļu frontes virspavēlnieks jau ir stājies pie Igaunijas iesaistīšanas pilnos apmēros, jo uzskata šo zemi par sev pakļautu. Ģen. Jeckeln'am te ir savi iebildumi, jo viņš uzskata latviešus un igauņus par Reichsführer'a rīcībā esošiem. Šai sakarā viņš rītu izlidos pie ģenerāldfeldmaršala v. Kūchler'a. Sarunā ar to viņš lūdzis piedalīties arī ģenerālkomisāru Litzmann'u.

Ģen. Jeckeln'a nolūks ir radīt no latviešu un igauņu spēkiem valni, kas vajadzības brīdī varētu nodrošināt savas zemes robežas. Tāpēc būs nepieciešams reģistrēt, pārbaudīt veselības ziņā (mustern) un vajadzības gadījumā iesaukt visus ieročus nest spējīgos agrāk Latvijas armijā dienējušos kaŗavīrus. Viņš domā, ka

šeit tomēr nebūs nepieciešamība iet tik tālu, kā tas ir Vācijā, kur iesauc vecākus par 1900. g. dzimušiem. Varbūt varēs ierobežoties ar 1906. vai 1908. g. dzimušiem kā vecāko iesaušanas robežu.

Vadonis grib redzēt, vai Latvija un Igaunija piedalīsies šai cīņā ar visiem spēkiem vai ne.

Viņš, Jeckeln's, šodien telegrafējis Reichsführer'am, lai — sakarā ar ģen. Kubeļunasa priekšlikumu — atļauj leīšu vienību dibināšanu. Tās viņš nodomājis izlietot cīņai ar bandītiem, un latviešus un igauņus no šī uzdevuma atbrīvot, atstājot tos savas tēvijas sargāšanai.

Ģen. Jeckeln's lūdz ģenerālinšpektoru 24 stundu laikā nākt ar konkrētu priekšlikumu ierosinātajā iesaušanas jautājumā un aicina to izteikties.

Ģenerālinšpektors: Lai varētu dot atbildi, ir svarīgi zināt dažus priekšnoteikumus, bez kuŗu nokārtošanas iesaušana varētu būt nesekmīga:

1. Kā paredzēts iesauamos izlietot resp. vai tie domāti jau pastāvošu ieroču SS un policijas vienību papildināšanai, vai arī domāts dibināt jaunas vienības? Jaunu policijas vienību formēšana nerastu piekrišanu, jo policijas vienību ir jau pietiekami liels skaists, un daļa to atrodas vidus vai dienvidu Krievijā.

Ģen. Jeckeln's paskaidro, ka iesaušana domāta ārpus to vienību papildināšanas, kuŗas jau pastāv. Kādā veidā noorganizēs šo papildu spēku, par to izšķiršanās piekrit vienīgi viņam — ģen. Jeckeln'am. Viņš domā, ka pietiks apm. 20.000 cilvēku, kuŗus iesauks tikai vajadzības gadījumā. Pagaidām tie skaitīsies tikai uz papīra kā reģistrēti un pārbaudīti.

Kas attiecas uz organizāciju, tad to, kad lieta būs tik tālu nobriedusi, viņš pārrunās ar ģenerālinšpektoru, un ir pārliecināts, ka visas ģenerālinšpektora vēlēšanās varēs ievērot. Piemēram, attieksmē uz apbruņojumu viņš jau ir deklarējis, ka vairs neradīs nevienu vienību, kuŗu nebūs iespējams apbruņot ar vācu ieročiem. Arī apģērbu un apbruņojuma ziņā lieta būs pienācīgi nokārtota, jo viņa rīcībā būs apm. 40.000 komplektu SS uniformu. To, viņš

cer, pietiks, jo no latviešiem viņš nodomājis ņemt 20.000, bet no igauņiem 10.000 — 15.000 vīru, domājams, ka no igauņiem būs 15.000, jo igauņi līdz šim mazāk iesaistījušies.

2. *Ģenerālinšpektors* šai pašā sakarā gribētu drošību, ka latviešu vienības tiks izlietotas tikai pašu zemes robežu nosargāšanai, un ka, piemēram, 19. divīzija, kuŗai tagad draud nošķiršana, tiks pievienota 15. divīzijai, t. i. korpusam, bet netiks arī turpmāk izlietota atsevišķi.

Ģen. Jeckeln's: Viņš var izteikt tikai noteiktu pārliecību, ka šīs vienības tiks izlietotas tikai ziemeļu frontes sektorā, t. i. no Baltijas jūras līdz Drisai. Eventuāla izlietošana Ukrainā pilnīgi izslēgta. Robežu aizstāvēšana tomēr nenozīmē, ka tai vajadzētu notikt uz savas robežas, bet ir lietderīgāk, ja vien iespējams, pārņemt to ienaidnieka teritorijā. Viņš pieturas pie uzskata, ka ziemeļu frontes iecirknis igauņu un latviešu vienībām sadalāms tā, ka igauņi būtu pa kreisi, bet latvieši pa labi, t. i. pretim savas zemes robežām. Protams, kaujas darbībā var notikt arī pārgrupējumi un nošķiršana, bet tas būs izņēmums. Bez tam, ja igauņi sargās Latvijas teritoriju, bet latvietis — Igaunijas, tie galu galā sargās kopēju telpu. Var jau būt, ka 19. divīziju tagad pavirza uz Igaunijas pusi. Principā tā, protams, tiks novirzīta pie sava korpusa.

3. *Ģenerālinšpektors* pieteic, ka jauna plaša mobilizācija, kuŗa galvenokārt skars laukus, atstās mājas bez latviešu vīriešiem, kur jau tagad krievu gūstekņi un bēgļi izturas izaicinoši. Sievietes vien ar tiem netiks galā.

Ģen. Jeckeln's: Lai ģenerālinšpektors uzņemas aizsargu organizēšanu. Viņš, Jeckeln's, tos pakļaujot ģenerālinšpektoram. (Jeckeln's dod rīkojumu to atzīmēt savam adjutantam). Lai ģenerālinšpektors nodibina tūlīt pie sava stāba attiecīgu nodaļu.

Mūsu stāvoklis esot tomēr labāks nekā Vācijā, kur tiešām uz laukiem palikušas gandrīz vienīgi sievietes daudzo gūstekņu un ārzemju strādnieku vidū.

No *ģenerālinšpektora* puses uz to tiek iebilsts, ka Vācijā nav bandītu.

Generālinpektors norāda, ka lauku saimniecībās darbi tik plašu iesaukšanu dēļ būs ārkārtīgi traucēti.

Gen. Jeckeln's: Zemes darbus Latvijā 2 — 3 mēnešus vēl nevarēs strādāt. Pa to laiku stāvoklis jau būs nokārtojies, un viņš ir pārliecināts, ka ļoti daudzi iesauktie tad varēs atgriezties savās saimniecībās.

Generālinpektors aizrāda, ka aizsargus nodomāts pakļaut iekšlietu ģenerāldirekcijai (to pasvītro arī Schröder's), tāpēc nebūtu vajadzība tos pakļaut ģenerālinpektoram.

Gen. Jeckeln's: »Tad lai jums piekrīt dienesta uzraudzība (Dienstaufsicht). Ģen. Schröder's lai šo lietu nokārto. Visu, ko jūs, ģenerālinpektor, aizsargiem prasīsiet, es sagādāšu.«

Vicešefs Matthiessen's: Vai šī iesaukšana domāta tikai uz 2 — 3 mēnešiem, pēc kam iesauktie varēs atgriezties darbā? Tas ļoti svarīgi no darba spēka izvietošanas viedokļa.

Gen. Jeckeln's: To viņš tomēr noteikti nevar apgalvot. Tas būs atkarīgs no apstākļiem.

Mathiessen's: Ja to noteikti nevar apgalvot, tad jārēķinas, ka šis cilvēku darba spēks var iztrūkt arī turpmāk un sakarā ar to jāiekārtojas. Tas nav viegls uzdevums.

Gen. Jeckeln's: Protams, tā ir sarežģīta lieta, bet vadonis mūs pakārs un ar pilnu tiesību, ja mēs nebūsim darījuši visu.

Mathiessen's: Viņš tikko atgriezies no Igaunijas un pārzina arī turienes apstākļus. Arī tur šie jautājumi būs ne mazāk sarežģīti. Protams, kas jādara, tas jādara. Skaidrs ir gan viens, ka kara rūpniecībai strādājošie uzņēmumi nevarēs dot nekā (ģen. Jeckeln's: »Svītrots!«). Tāpat dzelzceļš un pasts ir patstāvīgi, un tie uz cilvēku nodošanu neielaidīsies (ģen. Jeckeln's: »Svītrot!«). Tātad viss galvenais smagums gulsies uz laukiem, kam tomēr jāveic sava ļoti svarīga loma kara saimniecībā.

Gen. Jeckeln's atkal norāda, ka varēs apmierināties tikai ar apm. 20.000 cilvēku, un ka patlaban ir ziema, kad lauku darbi ir ierobežoti, bet ienaidnieks tuvu. Tāpēc jādara tas, ko tagadējais stāvoklis prasa. Viņš griežas pie ģenerālinpektora un saģaida, ka tas darīs visu jautājuma nokārtošanai.

Kas attiecas uz pašu iesaukšanu, tad viņš runājis ar Ogruf. Berger'u. Ersatzinspektion pārņems viņš, ģen. Jeckeln's, apvienojot tās vadību ar savu tagadējo amatu.

Visās iesaukšanas lietās tāpēc jāgriežas pie viņa, un tās kārtojamas ar viņu. Visu kara spēka daļu papildinājumu pieprasī-

jumi ģenerālinspektoram jāvirza tālāk viņam. Kas attiecas uz kaŗatiesu, tad par to vēl rikojuma no Berlīnes nav, bet to lietu iztiesāšana, kuŗas aptveŗ iesaukšanu līdz iesaukšanas pavēles izrakstīšanai, piekritīs ģenerālinspektoram ar viņam pakļauto tiesu. Viņš lūdz iesniegt attiecīgus tiesas statūtus un štatu sarakstu, kā arī iebildumus pret Minchenes viedokli rakstiski.

Kas attiecas uz amnestiju, tad to ģen. Jeckeln's grib attiecināt uz laiku līdz 1.1. 1944., pie kam Centrālcietumā ieslodzītie tiks iekļauti vienā bataljonā*, kuŗā lai būtu sevišķa stingrība, bet nekā cilvēku pazemojoša. Šis bataljons nosūtāms uz fronti, bet bez kāda sevišķa apkaunojoša apzīmējuma, jo vācieši turas pie uzskata, ka frontē cīnīties ir kaŗavīra gods, nevis sods.

Ģen. Jeckeln'am paskaidro, ka Centrālcietumā sēdošie ir nevis tie, kuŗi izvairījušies no mobilizācijas, bet gan atradušies patvaļīgā prombūtnē no savas daļas. Amnestijas priekšlikums ir domāts tiem.

Ģen. Jeckeln's: Labi, viņš klusi, uz savu atbildību šo lietu nokārtos un apcietinātos pārņems tādā bataljonā, kā tikko runāts.

Uz ģenerālinspektora jautājumu, kā nodomāts nokārtot gaisa aizsardzības jautājumu, par kuŗa priekšnieku iecelts plkv. Krīpens, ģen. Jeckeln's paskaidro, ka ģen. grāfs Pückler's, gribēdams pārcelt plkv. Krīpeni, šo lietu vēlējies nokārtot šādā veidā, pret ko viņš, Jeckeln's, tūlīt protestējis. Gaisa aizsardzības lieta ir jau nokārtota un pastāv ar savu priekšnieku un attiecīgu skaitu latviešu virsnieku.

(paraksts)

Der Höhere SS- und Polizeiführer für das Ostland Rīga, den 14. Februar 1944
Jakobstr. 11

Betr.: Errichtung der SS-Ersatzinspektion Ostland**

Bezug: Verfügung vom 31.1. 1944

1. Die SS-Ersatzinspektion Ostland leitet das gesamte Wehersatzwesen für die Waffen-SS, die Polizei, den Grenzschutz, die Luftwaffe, die Marine un das Heer.
Sie ist verantwortlich für:

* Skat. arī lapp. 444, red.

** Skat. Bangerskis III, lapp. 97, 108 — 109, red.

- a) Die Organisation des gesamten Wehersatzwesens und der SS-Wehrbezirkseinteilung,
  - b) die Erfassung, Musterung und Einberufung der ausgehobenen und noch zur Aushebung kommenden Jahrgänge sowie für die Durchführung der evtl. Nachmusterungen,
  - c) die ordnungsgemäße Durchführung der UK-Stellungen,
  - d) die Wehrüberwachung der einberufenen und zurückgestellten Dienstpflichtigen.
2. Das SS-Ersatzkommando Ostland mit den Nebenstellen Riga und Reval wird mit sofortiger Wirkung aufgelöst. An seine Stelle befehle ich für den lettischen Raum:
- a) Die Errichtung des SS-Ersatzkommandos Lettland, Standort Riga,
  - b) den Aufbau von 7 SS-Wehrbezirkskommandos, und zwar in Riga (je für Riga-Stadt und Riga-Land), Libau, Mitau, Wolmar, Dünaburg und Rositten, und für den estnischen Raum:
  - c) die Errichtung des SS-Ersatzkommandos Estland, Standort Reval,
  - d) den Aufbau von 11 SS-Wehrbezirkskommandos, und zwar Reval, Hapsal, Arensburg, Pernau, Fellin, Dorpat, Werro, Weissenstein, Petschur, Walk und Wesenberg.

Die beiden zur Errichtung kommenden SS-Ersatzkommandos Lettland und Estland sind reine Führungsstäbe und haben Weisungsrecht an die SS-Wehrbezirkskommandos. Wehrbezirkseinteilung hat nach Anlage 1 zu erfolgen.

Zum Kommandeur des SS-Wehrbezirkskommandos Lettland ernenne ich den Generalinspekteur der Lett. SS-Freiw. Legion und als Kommandeur des SS-Ersatzkommandos Estland den Generalinspekteur der Estn. SS-Freiw. Legion.

3. Die Leiter des SS-Wehrbezirkskommandos sind durch die Kommandeure der SS-Ersatzkommandos im Einvernehmen mit der SS-Ersatzinspektion zu bestimmen.
4. Stellenbesetzung der SS-Ersatzkommandos und der SS-Wehrbezirkskommandos hat nach den durch die SS-Ersatzinspektion aufgestellten Gliederungsplänen und Stär-

- kenachweisungen mit lettischen bzw. estnischen Führern, Unterführern und Männern zu erfolgen.
5. Die SS-Ersatzinspektion stellt zwecks Beschleunigung der Aufbauarbeit an die zu errichtenden SS-Ersatzkommandos und SS-Wehrbezirkskommandos sofort je einen deutschen Führer bzw. Unterführer ab.
  6. Zur Durchführung des gesamten Wehrrersatzwesens bedient sich die SS-Ersatzinspektion der unter Ziff. 2 genannten lettischen und estnischen Einrichtungen; sie erlässt die entsprechenden Richtlinien und gibt die erforderlichen Weisungen.
  7. Als meinen Vertreter und verantwortlichen Führer setze ich in meiner Eigenschaft als Kommandeur der SS-Ersatzinspektion einen Chef des Stabes ein.

Gez. Jeckeln

SS-Obergruppenführer und
General der Polizei

*Kāds uzmetums**

An den

O K L Gen. f. ausl. Pers. d. Lw**.

Saskaņā ar Latviešu zemes pašpārvaldes rīkojumu pavēlēju iesaukt un nodot Lw. rīcībā bkv un av (bedingt kriegsverwendbar, arbeitsverwendbar) vīrus, kuņi dzimuši laikā no 1906. līdz 1926. gadam. Līdz ar rīkojumu par iesaukšanu SS FHA deva arī norādījumu, ka minētos bkv un av vīrus izlietos kā izpalīgus aerodromu apkalpošanai, sadalot un novietojot lielākās grupās, un uz zināmu cilvēku skaitu būs latviešu virsnieki.

Esmu saņēmis ziņas, ka tagad, neievērojot iesaukšanas komisiiju atzinumus, kas pārbaudi izdārīja pēc SS noteikumiem, liela daļa cilvēku atzīta par kv un iedalīta izpletņu lēcēju vienībās. Tāpat arī esmu saņēmis ziņas, ka daļa cilvēku sadalīta sīkās grupās un stipri izkliedēta, dažas grupas pat nodotas civilās pārvaldes rīcībā.

Bkv un av vīru iedalīšana izpletņu lēcēju vienībās nav pieļaujama, jo tur vajadzīgi cilvēki ar ļoti labu veselību, un bez tam nekur nav paredzēta latviešu izlietošana kaujas vienībās

* Skat. arī Bangerskis III, lapp., 291, red.

** Oberkommando der Luftwaffe, General für ausländisches Personal der Luftwaffe

ārpus Latviešu leģiona. Cilvēku sadalīšana sīkās grupās apgrū-
tina viņu pārraudzību un aprūpi, kas nevēlami ietekmē to mo-
rāli.

Lūdzu jūsu rīcību, lai Lw. nodotos bkv un av latviešu vīrus
izmantotu tādā veidā un tam nolūkam, kādam viņi iesaukti.
Vīrus, kuņus veselības stāvokļa dēļ nevar izmantot Lw., lūdzu
atvaļināt no dienesta.

Atļaujos Jums darīt zināmu, ka latvieši principā iesaistīti
cīņai pret boļševismu austrumu frontē, bet nav paredzēti iz-
lietošanai citās frontēs.

R. B.

(bez datuma, laikam novembrī 1944. g., red.)

GÄDIBA PAR APCIETINĀTAJIEM

Höhere SS- u. Polizeiführer

»Ostland«

J./Gy

Riga, den 14. Mai 1943

An den

Generalinspekteur

der Lett. SS-Freiw.-Legion

Legions-Brigadeführer und Generalmajor

der Lett. SS-Freiw.-Legion *Bangerskis*

Betr.: Freilassung von aus staatspolitischen Gründen verhafteten Letten*.

Bezug.: Dort. Schreiben vom 31.4. 1943.

Sehr geehrter Brigadeführer!

Auf Grund Ihres Antrages sind die unter Ziff. 3, 6, 7, 8, 9 und 10 aufgeführten Häftlinge am 7.5. 1943 entlassen worden. Ausserdem wurden an diesem Tage die wegen gleicher Vergehen einsitzenden Häftlinge

E delmanis, Voldemars, geb. 11.2. 1918

und *Purinsch*, Voldemars, geb. 10.2. 1922

entlassen.

Zu meinem Bedauern konnten die übrigen in Ihrer Aufstellung genannten Häftlinge noch nicht entlassen werden, jedoch werde ich dafür sorgen, dass sie nach weiterer Bewährung ebenfalls zur Entlassung kommen.

Jeckeln

SS-Obergruppenführer
und General der Polizei

Gen. Bangerska rezolūcija: Pateicības rakstu, 18.5. 43.

* Skat. Bangerskis III, lapp. 147, red.

*Inspekcijas daļai
ziņas par tieslietām 1944. gada decembrī*

- 1.12.44. Apskatīti Stuthofas nometnē ievietotie 365 latvieši (ģen. Kureļa grupas). Saskaņā ar XVI SS un policijas tiesu tie izšķiroti 4 grupās iedalīšanai kara spēka daļās vai novietošanai darbos.
- 5.12.44. Mackavas nometnē pārbaudīti apm. 960 tur ievietotie latvieši, kuŗi atvesti no Latvijas, attieksmē uz viņu ieskaitīšanu Leģionā vai darbos.
- 8.12.44. Izstrādāts virsnieku goda tiesas projekts.

GĀDĪBA PAR LATVIEŠU SPĒKU APVIENOŠANU

No maj. Amerika 11.2. 1944. g. vēstules plkv. Janumam

Visumā jāsaka, ka mūsu puīši turas braši ... Ja mums būtu tikusi dota iespēja iziet apmācības, kā tas bija paredzēts, būtu vēl labāk, un priekšnieku rīcība būtu brīvāka ... Lai mūsu darbs un mūsu zēnu asinis latviešu tautai neietu zudumā, lūdzu Jūsu palīdzību, lai mūsu bataljons atkal tiktu pie pulka un cīnītos kā vienība — latviešu vienība ... Vēl reiz gribu prasīt, lai pilda dotos solījumus un lai netur mūs par muļķiem ... Cik varat, nāciet man talkā, ko es varēšu, darišu es.

Visu labu vēl
Jūsu
Ar. Ameriks

Plkv. Januma vēstules ģen. Bangerskim*

Augsti godāts
ģenerāļa kungs!

13.1. 1944.

Jau iepriekšējā vēstulē ziņoju Jums, ka pozīciju izbūves darbos esmu nosūtījis 26.12. 43. g. — 250 kar., un 27.12. 43. g. — 350 kar., kopā 600 cilvēku. Šie kareivji bija jānosūta kā darba spēks, pulkam ar atlikušo kaŗavīru daļu bija jāpaliek 2. līnijas pozīcijās un jānodrošina tās no pēkšņa ienaidnieka uzbrukuma.

Darbos izsūtītie kaŗavīri tātad bija izrauti no savām organizācijām vienībām, gāja rakt ierakumus 1. līnijā, strādājot pa naktīm. Man pastāvīgi jābaidās, ka pēkšņā krievu iebrukumā

* Vēstules sniegtas saīsinātā veidā, red.

šie kaŗavīri aizietu bojā bez noteikta uzdevuma un vadības . . . Vakar biju savu darba komandu apmeklēt, un tā kā, neskatoties uz visiem solījumiem, vēl arvienu pavēles par viņu nomaiņu nebija, tad braucu uz divīzijas stābu. Pieteicu stāvokli Sturmabführer'am Knebel'am. Divīzijas komandieris stābā nebija. Knebel's man teica, ka tas atgriezīšoties pēc apm. 1 stundas, tāpēc paliku gaidīt. Runājām par šo un to mierīgā garā. Starp citu ieminējos, ka tagad, kad kaŗavīri atrodas laukā, viņiem nekaitētu izsniegt arī parasto degvīna devu. Knēbel's man jautāja, vai tad kaŗavīri tādu nesaņemot. Atbildēju, ka janvāra mēnesī nav saņemts, lai gan, cik man zināms, tad Wehrmacht'a daļas saņem. Knebel's par to uztraucās, sāka man pārmetest vāciešiem naidīgu noskaņu, kas valdot manā pulkā, — esot bijuši jau 2 gadījumi, kad mana pulka kaŗavīri šāvuši uz vācu kaŗavīriem. Es tādus apgalvojumus noraidīju, un tā nonācām asā vārdu maiņā, tā ka biju spiests viņam aizrādīt, ka viņam nav nekādas tiesības man teikt pārmetumus, un ka es par to ziņošu divīzijas komandierim. Kad ieradās divīzijas komandieris, pieteicu viņam stāvokli, kādā atrodas mani cilvēki, un Knebel'a klātienē arī pieteicu par mūsu sadursmi.

. . . Šodien saņēmu telefonisku rīkojumu no divīzijas, lai vācu savus cilvēkus uz pulku atpakaļ. Vajadzīgos rīkojumus esmu jau devis, un šonakt gaidu savus puikas atgriežamies.

. . . Paredzu, ka arī nākotnē būs vēl tādas pat sīkas rīvēšanas. Tāpēc laipni lūdzu Jūs, ģenerāļa kungs, neaizmirst mūs un būt mums kā atbalstam.

Plkv. Janums

1.2. 1944.

God. ģenerāļa kungs!

Jūsu vēstuli saņēmu un ļoti pateicos par uzmanību. Mēs, visi pulku komandieri, gaidījām gan Jūsu ierašanos, bet nesagaidījām. Ir jau varbūt tā, kā mums liekas — ka Jūsu klātiene šeit ir nepieciešama, jo, redziet, es kā pulka komandieris nevaru iet runāt ar korpusa komandieri, bet Jūsu ģenerālinspektora stāvoklis to atļauj.

Plkv. Krīpens šodien zvanīja un teica, ka vienu daļu savu cilvēku dabūjis atpakaļ. Vēl trūkstot kapt. Ozoliņa bataljona. Ar mani tās lietas ir citādi, es vienkārši turējos pretim cik vien varēju, lai pats nenokļūtu zem kaŗatiesas, un turpinu arī tagad,

lai saturētu savus cilvēkus kopā. Arī no mana pulka bija paredzēts 1 bataljonu sadalīt starp vācu vienībām, es biju pie ģen. Pückler'a, braucu arī pie tās divīzijas komandiera, kam to manu bataljonu piedalīja, lai panāktu tādu stāvokli, ka šis bataljons tomēr paliek manā pakļautībā un es ar pulku ieņemtu šī bataljona iecirkni un arī par to atbildētu. Sākumā man to solīja, bet vēlāk tomēr korpuss nepiekrita; viss, ko esmu panācis, ir tas, ka maj. Ameriks ar savu bataljonu ir vienkopus, izņemot 1. rotu, kas piedalīta vienam vācu bataljonam, bet no tā viena rota piedalīta Amerika bataljonam.

Kareivji nevēlas, ka viņus iedala vācu daļās; vairāki man ir sūdzējušies, ka viņi dienā tiek izmantoti visiem saimnieciskiem darbiem, un, tiklīdz vakarā jāiet uz posteņa, tā viņi atkal ir pirmajā vietā.

Tā kā man viena daļa cilvēku (60 vīru) ir piedalīta 335. vācu kājn. pulkam un atrodas pie st. Majevo, bet maj. Amerika btl. atrodas pozīcijās 10 km no Novo Sokoļņikiem, tad braucu tūlīt uz divīziju runāt, kas būs ar tiem, vai tie arī nāks līdz. Redziet, god. ģenerāļa kungs, tur nu es esmu nelabojams, es jau saprotu, ka divīzijas stāba priekšniekam nepatīk, ka es ar šādiem jautājumiem nāku, bet man tos puikas negribas pamest likteņa varā, un tāpēc es tomēr atkal gāju prasīt, vai nu viņiem patīk vai ne.

Laimīgā kārtā pie plkv. Silgaiļa sastapu ģen. Pückler'u, tad nu visu viņam izstāstīju, viņš man pilnīgi piekrita. Bet nelaime nu ir tā, ka korpuss nevēlas tos latviešu puikas dot. Rītā plkv. Silgailis brauks uz armijas stābu un mēģināšot tur ko panākt.

Mans ieskats ir, ģenerāļa kungs, ka Jums šeit jāatbrauc un jāpalīdz mums tos puikas atkal savākt kopā, citādi aizies postā.

Vienu es varu noteikti pateikt, ja tā dalīšana pa vācu kaņaspēka daļām netiks pārtraukta, tad nav nekādas nozīmes visai iesaukšanas kampaņai, ko Jūs attīstat Latvijā, jo šeit kaņavīri jūtas tiktāl pievilti, ka sāksies masveidīga dezertēšana, tas savukārt radīs vēl lielāku neuzticību vāciešos.

Augstcienībā plkv. Janums

11.2. 44. g.

God. ģenerāļa kungs!

... Tagad ir pagājuši 2 mēneši, kopš es ar pulku esmu frontes joslā. No solītās apmācības nekas nav iznācis. Pagājušā

Daži plaukti ģenerāļa atstāto manuskriptu un materiālu krājumā, pēc kuŗiem viņš veidoja savu plašo darbu Mana mūža atmiņas

Saskaņā ar testamentu, ģen. Bangerska mūža atmiņu rediģēšanu uzņemas plk. Plensners (pa labi) un Pāvils Klāns, ierodoties Dānijā, kur apgāda Imanta glabāšanā saskaņā ar tiesas lēmumu nodots ģen. Bangerska atstājums

4X 1917

10440

У Д О С Т О В Е Р Е Н И Е

Предъявитель сего действительно командир 17-го Сибирского стрелкового полка полковникъ Рудольфъ Карловичъ БАНГЕРСКІЙ, что подписанъ и приложеніемъ казенной печати удостоверяется.

" 4 " ноября 1917 года. / Действующая печать /

Штабъ 5-й Сибирской армии
дивизіей, генераль-майоръ

[Handwritten signature]

К. Л. [Name] штаба,
[Title]

[Handwritten signature]

No ģenerāla arhīva: 1917. g. 4. novembrī izsniegta apliecība, ka plkv. Rudolfs Bangerskis ir 17. Sibīrijas strēlnieku pulka komandieris

Valsts Prezidenta
sekretariāts.

3 III 24

2

L.k.o.kavalerim
plkv. R. BANGERSKIM,

1917 g. 3. martā.

Kurzemes divīzijas komandierim.

№ 1367
RĪGĀ.

Nosūtīt šekāt Jūsu ordeņa zilo apliecību līdz ar anketo, sekretariāts paziņo, ka ir gatāvs arī ordeņa diploms, ja ir saņemts personīgi vai caur pilnvarnieku sēst sekretariātā, jo citādi nevaran nosūtīt.

[Handwritten signature]
Sekretārs.

Latvijas valsts prezidenta sekretariāta paziņojums plkv. Bangerskim par viņa apbalvošanu ar Lāčplēša ordeni

vēstulē es Jums rakstiju, ka plkv. Krīpena pulks ir sadalīts starp vācu vienībām un ka es cīnos, zobus sakodis, lai arī manu pulku nesadalītu. Pašlaik tas vāciešiem pa daļai tomēr izdevies, jo maj. Amerika bataljons ieņēma iecirkni Z no Novo Sokoļņikiem, bet kad pulks saņēma pavēli pārcelties uz Starajas Rusas iecirkni, nebija kas nomaina manu I bataljonu, un tā tas palika pie Novo Sokoļņikiem. Stāvoklis pašlaik ir šāds:

1. Ltn. Veselis ar 60 karavīriem 27.12. 43. g. tika piedalīts 335. vācu kājn. pulkam, it kā lai viņus iepazīstinātu ar darbību aizstāvēšanās pozīcijā. Patiesībā notika maskēta vācu pulka papildināšana. Šie cilvēki priekš kādas nedēļas bija pie stac. Majevo. Zinu, ka 1 karavīrs no viņiem ir kritis un 12 ievainoti, bet noteiktu ziņu par viņiem man nav.
2. Maj. Ameriks ar pulka I bataljonu ieņēma aizstāvēšanās pozīciju Z no Novo Sokoļņikiem. Šī bataljona 1. rota tika piedalīta vienam vācu fizilieņu bataljonam un, atkāpjoties no Novo Sokoļņikiem, šī rota bija tā, kuŗa palika arjergardā. Rotā esot zaudējumi, bet cik, to es nezinu.
3. Pulka II bataljons tika pārsviests uz Staraju Rusu, pakļauts 41. vācu Luftwaffe's pulkam un pašlaik ieņem 18 km platu aizstāvēšanās iecirkni apm. 20 km Z no Holmas . . Es ar sava pulka stābu arī esmu ieradies Starajas Rusas telpā un ar savu klātieni nodrošinu vācu vienību aizmuguri. No visa mana pulka manā pakļautībā visžēlīgi atstātas stāba un instruktoru rotas.

Vakar biju divīzijas stābā un izteicu vēlēšanos pārņemt savā komandēšanā mana pulka II btl., un, ja būtu iespējams, arī šeit blakus esošos II/32. gren. pulka un 2 rotas no divīzijas fizilieņu bataljona. Knebel's man to apsolīja tā arī nokārtot, bet es viņam neticu, jo viņš vēl nekad nav pildījis to, ko sola, bet vācu pulka komandieris atkal ne labprāt gribēs atteikties no mana bataljona, jo ir taču ļoti izdevīgi saudzēt savus cilvēkus, bīstamākās vietās izbidot »vietējos«.

Mans lūgums, godātais ģenerāļa kungs, būtu, lai Jūs palīdzētu mums tos pulkus saturēt kopā, jo mēs paši to nespējam. Pulku sadalīšana notiek apzinīgi un ar zināmu nolūku; tā tomēr ir

krasā pretunā ar solījumiem, kādi mums tika doti, kad sākās Leģiona formēšana. Pa radio es dzirdēju, ka Latvijā notiek mobilizācija, tā tiek izdarīta uz Jūsu pavēles pamata. Es tāpēc ceru, ka Jūs, ģenerāļa kungs, atradīsiet iespēju palīdzēt arī mums — tiem, kas esam jau frontē. Jo, kā jau Jums rakstīju iepriekšējā vēstulē: ja mums nav iespējams mūsu pulkus saturēt kopā, tad labāk lai viņu nemaz nav un Latvijā nekāda mobilizācija nebūtu izdarāma, vismaz Jūsu vārdā ne.

Plkv. Janums

Truetchino, apm. 60 km DR no Staraja Rusa

Gen. Bangerska atzīme:

»Biju izbraucis uz fronti D no Ilmeņa ezera, runāju ar divīzijas komandieri Heilmann'u, kuŗš solīja divīziju savākt.«

20.2. 44. g.

R. B.

Kalantjevā 16.2. 44. g.

Godāts ģenerāļa kungs!

Šo vēstuli Jums nonesīs vltņ. Sotnieks, kuŗš bija mana pulka 1. rotas komandieris, t. i. tās rotas, kuŗa no bataljona bija atdalīta un pakļauta vācu bataljonam. Kā jau Jums rakstīju iepriekš, no tādas sadalīšanas labuma nekāda nebūs, sevišķi mums, latviešiem ne, jo cilvēki tiek izdzīti uz pēdejo, bet visus laurus sev pieraksta vācieši. Kaŗavīri šo netaisnību redz, ir sarūgtināti, un daļa vienkārši dezertē. Kādā iepriekšējā vēstulē rakstīju Jums, ka tā būs, tagad tas ir jau pa daļai noticis fakts. Man 1. rota ir tikpat kā izkususi. Rotā pašlaik skaitās 12 cilvēku, daži krituši, 10 ievainoti, bet pārējie izklīduši. Man rodas iespaids, ka Jūs, ģenerāļa kungs, domājat, ka es tīši ceļu lielu brēku. Tāpēc pievienoju Jums mana I btl. kom. maj. Amerika man rakstītu vēstuli. Jūs personīgi informēs arī vltņ. Sotnieks.

Sākot ar vakardienu manā pakļautībā tika nodoti visi tie latviešu spēki, kuŗi atrodas šeit pie 21. Luftwaffen Division. Manā kaujas grupā tagad ietilpst mana pulka II btl., 15. divīzijas fiziliēru btl. atliekas (apm. 2 rotas), II/32. gren. pulka un 15. div. pioneŗu btl. Ar šiem spēkiem ieņemu 40 km platu fronti.

Vakar šeit ieradās arī plkv. Krīpens ar pulka stābu un I

bataljonu. Rītā tad nodošu Z iecirkni plkv. Krīpenam līdz ar viņa II btl.

Vakar biju izsaukts divīzijas stābā un atvadījos no ģen. Pückler'a. Viņš tiek pārskaitīts uz rezervi. Kāpēc — grūti pateikt, bet iespējams, ka viņam pārmet mūsu divīzijas izkļiedēšanu. Arī divīzijas Ia Knebel's esot iesniedzis atlūgumos, bet man liekas, ka tas ir tikai manevrs.

Mans I bataljons vēl arvienu kaujas kaut kur pie Novo Sokoļņikiem. Stādoties priekšā jaunajam divīzijas komandierim, to pieteicu un lūdzu darīt visu, lai bataljons atgrieztos pulka sastāvā. Cerams, ka varbūt beigās tas man arī izdosies.

Plkv. Janums

Izvilcumi no plkv. Krīpena vēstulēm ģen. Bangerskim

10.1. 1944.

Ļoti godātais ģenerāļa kungs!

... Vakar dzīvīzijas stābā man paziņoja, ka mani nozīmēšot par Latvijas pretgaisa aizsardzības priekšnieku. Uz to atbildēju, ka es savu pulku atstāt negribu. Esmu saviem kaŗavīriem solījis vadīt viņus kaujās un pārvest pēc uzvarām arī mājās, un turu par savu svētu pienākumu tāpēc palikt pie sava pulka. Vai tas vispār ir paaugstinājums? Vai tik negrib dabūt mani projām no pulka? Šorīt dzirdu, ka lieta jau padarīta un Reichsführer's mani jau iecēlis*. Tas viss man ir nepatīkams pārsteigums ...

... Visā cienībā

Plkv. Krīpens

Ļoti godātais

ģenerāļa kungs!

18.1. 1944.

Ceru, ka manu pēdējo vēstuli caur manu adjutantu kapt. Hazneru esat saņēmuši ... Pašreiz ir 20 dienas, kopš mana

* Skat. arī lapp. 424. — Par Latvijas pretgaisa aizsardzības priekšnieku tika iecelts plkv. Ziverts. — Plkv. Krīpens 1944. g. februārī, viņa komandētajam pulkam pārvietojoties uz Belobeļskas rajonu, personīgi ieradās vācu vienībās, panākdams tur iekļauto viņa kaŗavīru atgriešanos viņa pakļautībā un tā atkal apvienojot savu skaitliski stipri saŗukušo pulku. Plkv. Krīpens to komandēja līdz 1944. g. 25. jūnijam, bet vēlāk bija Leģiona ģenerāļinspekcijas pārstāvis bēgļu lietās Kēnigsbergā un Šlezvīgā-Holšteinā, red.

pulka lielākā daļa vienību, proti 1., 2., 4., 5., 6., 7., un puse 8. rotas atrodas galvenā kaujas līnijā, sadalītas starp 4 vācu pulkiem. Runa bija, ka tas tā būs tikai uz kādām 2 nedēļām, pēc kam turpināsies mācības pie pulka, bet par to pašreiz nevar būt nekāda runa. Mani kaņavīri arī turpmāk palikšot pie vācu vienībām un pat uz nenoteiktu laiku. Šinī jautājumā biju šodien divīzijas stābā un saņēmu šai ziņai apstiprinājumu. Man pat lika manīt, ka armijas stābā ir bijusi runa par vēl tālāk esošiem lēmumiem, kas man bija jāsaprot tā, ka ir runāts par vēl plašāku latviešu kaņavīru piedalīšanu vācu vienībām — bez mana pulka arī vēl no citiem pulkiem. Kas attiecas tieši uz manu pulku, tad divīzijā bija runa par tā izformēšanu, ka vācu pulkiem piedalītie mani kaņavīri tur arī palikšot . . .

. . . Paliek iespāids, ka esam atkal nonākuši strupceļā. Jūsu ierašanās, ģenerāļa kungs, ir vairāk nekā nepieciešama . . .

Visā cienībā

plkv. Krīpens

3. martā 1944. g.

Ļoti cienītais ģenerāļa kungs!

Esmu ar savu pulku sasniedzis sprauto mērķi un steidzos Jums ziņot, kā man gājis. Kā Jūs jau zināt, paredzētā laikā pulks iesāka atkāpšanos. Man nācās vadīt lielu kaujas grupu apm. divu pulku stipumā, kuŗā bez latviešu vienībām iegāja arī vācu. Pirmajā naktī nogājām vienā paņēmiņā ap četrdesmit kilometru un, ievērojot to, ka visi tilti tika uzspīdzināti, pretiniekam nācās mums grūti sekot. Pirmā lielākā sadursme notika nākošās dienas vakarā, kad kāds krievu bataljons vēlā pēcpusdienā sāka uzbrukumu manis ieņemtai pretošanās pozīcijai . . . Arī nākošās atkāpšanās dienās notika diezgan sīvas arjergarda cīņas. Sākumā par plkv. Janumu ziņas bija, bet, sākot ar trešo atkāpšanās dienu, visi sakari bija zuduši un līdz pat atkāpšanās beigām neviens vairs nezināja, kas ar viņu noticis. Atlika cerēt, ka viņš būs novirzījies vairāk uz dienvidiem. Februāra pēdējās dienās biju laimīgi sasniedzis jauno aizstāvēšanās pozīciju Vēļikas upes krastos, t. s. Panther Stellung.

Atkāpšanās laikā pretiniekam tika nodarīti jūtami zaudējumi. Tā gājiena priekšgrupa — priekšējais vads rēgulāri katru dienu tika iznīcināts līdz beidzamam vīram. Mani zaudējumi

atkāpšanās laikā — trīsdesmit vīru, no kuriem astoņi krituši, septiņi ievainoti un piecpadsmit pazuduši bez vēsts. No pēdējiem apm. pusi sagaidu atgriežamies pulkā, jo būs kaut kur noklīduši . . .

Plkv. Janums ar savu pulku bijis palicis lielnieku kolonnu aizmugurē. Vīrus viņš izvedis, iedams bez ceļiem un izklūdams starp divām ienaidnieka kolonnām, zaudējot gan visus vergus. Viņš ir tagad mans labais kaimiņš. Pa kreisi no manis ir pienākuši volchovieši un stāv plkv. Lobes pulks. Tā nu esam sanākuši reiz kopā. Šodien šeit ieradās arī Zeniņa pulks. Pārradās arī sešdesmit vīri no mana pulka, kuņi, pulkam atējot, palika pie Novo Sokolņikiem. Ir cerams, ka mūsu divīzija visdrīzākā laikā šeit savilksies kopā . . .

Visā cienībā, Jūs sirsnīgi sveicinādams
pulkvedis Krīpens

Izvilks no ģen. Bangerska vēstules plkv. Zeniņam

24.2.44.

Pag. nedēļā biju izbraucis uz divīzijas iecirkni D no Ilmeņa ezera, kur tikos ar jauniecelto divīzijas komandieri Oberführer'u Heilmann'u un visiem pulku komandieriem. Divīzijas komandieris apsoliņa darīt visu, lai savu divīziju savāktu kopā un, tā kā divīzija atiet no agrākās vietas uz DR un būs tikai 70 — 80 km Z no Jums, tad meklējiet iespēju nodibināt ar viņu sakarus gar dzelzceļu stac. Dno virzienā. Prasiet, lai Jūsu un pārējās divīzijas vienības pievieno divīzijai. Arī virspavēlnieks ģenerālpulkvedis Models apsoliņa gādāt par divīzijas sakopšanu tuvākās pāris nedēļās*.

R. Bangerskis

Ģen. Bangerska atzīme: Sakarā ar plkv. Januma rakstiem, ģenerālinspekcija griezusies kā pie divīzijas komandiera, tā arī pie armijas virspavēlnieka ar prasību divīzijas sadalīšanai darīt galu.

* Skat. arī ģen. Bangerska iesniegumu ģen. Modelam, lapp. 439, red.

Austrumu frontē 11.3.44.

Augsti godājamais ģenerāļa kungs!

Ap 25.2. nonācām rajonā apm. 20 km D no Opočkas. Arī 43. AK stābs šinī laikā novietojās turpat tuvumā un laikam bija saņēmis noteiktus norādījumus par mūsu daļu atbrīvošanu, jo no šī brīža viss norisinājās paātrinātā tempā un arī pretimnākšana mūsu prasībām mainījās uz labo pusi. Februāra beigās mēs jau atkal sākām sajust mūsu SS VI korpusa atrašanos Z no Opočkas, arī mūsu divīzija bija mūs atkal sataustījusi, un 3.3. mana II btl. cilvēkus pārveda uz savu rajonu. Šai pašā laikā atbrīvoja arī manu un Januma I-os bataljonus, kuŗus tūliņ pārvietoja pie korpusa.

Jūtamies pašreiz labi, kad atkal esam savas priekšniecības pakļautībā un reizē ar to arī tieši Jūsu gādībā. Esam Jums neizsakāmu pateicību parādā par Jūsu gādību, lai mūs pievienotu mūsu divīzijai, jo bez tās mēs arī vēl pašlaik, tāpat kā iepriekšējā mēnesī, lēni un neatturami tuvotos stāvoklim, kad viss pulks kā cukura grauds izkustu Wehrmacht'a daļās. Tās pievāktu mūsu ieročus, transportu, mantas u. t. t., un par to es visu šo laiku biju stipri nobēdājies. —

Vispār — tā bija liela pārskatīšanās, pakļaut nelielas latviešu vienības vācu divīzijām, jo tās ar laiku nozūd, un jo drīzāk tas notiek ar vienībām, kuŗas skaitliskā ziņā mazākas. Sākumā pie 83. div. cilvēki bijuši piedalīti atsevišķi, pa grupām un arī pa vadiem, un no šiem cilvēkiem — ap 150 no pulka, kuŗi bija kaujas apmācībā, kad es ierados pulkā, mēs esam saņēmuši atpakaļ labi ja 30 cilvēkus, bet pārējie nav ne krituši, ne ievainoti, bet vienkārši kaut kur noklīduši. Turpmāk tas tā vairs nevarēs notikt, jo tagad esam viss korpus kopā, vienā vadībā, un arī dzimtenē mēs neesam aizmirsti.

Novēlu Jums personīgi un arī vispārības labā vislabākās sekmes,

Jūsu plkv. Zeniņš

Iesniegums ģen. Modelam

An den

*Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Nord
Herrn Generaloberst Model*

5. März 1944
M / C

Anlässlich des bevorstehenden Einsatzes noch grösserer lettischer Truppenteile in die Kampffront, erlaube ich mir hiermit den nachfolgenden Bericht und die damit verbundene Bitte vorzulegen.

Bei der Gründung der lett. SS-Freiw.-Legion war vorgesehen, dass die Legion aus geschlossenen Verbänden, nicht kleineren als eine Brigade, bestehen wird. Dabei sollten die in diese Verbände eingefügten Truppenteile — Regimenter, selbständige Bataillone usw. — von lettischen Offizieren geführt werden. Die lettischen Verbände sollten geschlossen bzw. unzersplittert an der Front zum Einsatz kommen.

Hinsichtlich der 2. Brigade (heutige 19. Division), wurden diese Grundsätze auch durchgeführt und eingehalten. Daher konnte die Brigade wie an der Leningrader Front, so auch am Wolchow die Anerkennung der Vorgesetzten aller Stufen und das Vertrauen ihrer Kampfkameraden erwerben. In eine ganz andere Lage geriet die 15. lett. SS-Freiw. Division. Diese wurde, ohne dass sie ihre Ausbildung auch nur annähernd beendet hatte, zur Front verlegt. Die Regimenter bestanden zu 20 bzw. 65 oder 75 % aus Männern, die soeben einberufen und erst seit 14 Tagen zu ihren Einheiten gekommen waren. Die Division wurde mit jüngeren Jahrgängen aufgefüllt, die keine militärische Vorbildung genossen hatten. Dazu kam noch, dass die Waffen den Einheiten nur einige Tage, ja sogar nur einige Stunden vor dem Abrücken zur Front zugestellt wurden. Daher waren den Mannschaften die neuen Waffen fremd und sie verstanden mit diesen Waffen nicht umzugehen.

Der Divisionskommandeur war überzeugt, dass die Division als Sicherung im rückwärtigen Gebiet gelassen werden wird und glaubte dort die Ausbildung fortsetzen zu können. Praktisch jedoch wurde die Division als solche dort aufgelöst, indem man die lettischen Einheiten auf weite Gebiete bzw. auf weit auseinanderliegende Frontabschnitte verteilte und sie in deutsche Einheiten einfügte, mit der Begründung — die lettischen Män-

ner würden sich auf diese Weise am schnellsten die fehlenden militärischen Kenntnisse aneignen.

Anfangs wurden noch einzelne Bataillone geschlossen eingesetzt. Bald jedoch ging man auf den Einsatz einzelner lettischer Kompanien über, bis schliesslich auch die Kompanien aufgelöst wurden und einzelne lettische Gruppen, ja sogar einzelne Männer bei verschiedenen deutschen Einheiten zum Einsatz kamen. So wurde das I/SS-Gren. Rgt. 34 der 69. Division zugeteilt, das II Bataillon jedoch der 83. Division, von welchem zwei Kompanien zum Gren. Rgt. 275 und eine zum Inf. Rgt. 457 kamen. Endlich wurden auch diese Kompanien auf deutsche Einheiten aufgeteilt, wobei einzelne Männer oder kleinere Gruppen in deutsche Einheiten einverleibt wurden. Auf diese Weise wurde die Führung der Einheiten, angefangen von den Regimentskommandeuren bis hinunter zum Kompanieführer, ihrer Einheiten und ihrer Mannschaften beraubt. Sowohl die Führung der Division selbst, als auch die Führung der einzelnen Einheiten der Division büsste hiermit nicht nur eine jegliche Übersicht über die ihr unterstellten Einheiten ein, sondern verlor auch die Fühlung mit diesen und somit die Möglichkeit — diese irgendwie zu beeinflussen. Die Folge davon war, dass einerseits die Führung zur Untätigkeit verurteilt wurde, andererseits jedoch die lettischen Mannschaften ohne Führung blieben. Als nun die Division im Zuge der Operationen einen selbständigen Kampfabschnitt südlich Staraja Russa beziehen musste, konnte der Divisionskommandeur kaum noch die Hälfte seiner Einheiten zusammenbekommen.

Es ist schwer zu beschreiben, wie negativ diese Zersplitterung der lettischen Division ausgewirkt und wie schwere Folgen sie nach sich gezogen hat. Statt dass bei den jungen lettischen Männern die Kampfbereitschaft und der soldatische Geist gehoben und gefestigt wurde, hat sich bei ihnen eine schwere seelische Depression eingestellt. Der lettische Jüngling kam zum Einsatz militärisch ungenügend ausgebildet in eine ihm vollkommen fremde Umgebung, mit der er, der deutschen Sprache nicht mächtig, sich nicht einmal verständigen konnte. Er fühlt sich allein, seinem Schicksal überlassen. Statt Begeisterung hat sich bei ihm Erbitterung und Lässigkeit eingestellt.

Andererseits sind in den Kämpfen viele lettische Männer gefallen oder verwundet worden. Da die Männer von ihren Ein-

heiten herausgerissen waren und bei fremden Einheiten kämpften, ist es nicht möglich die Verluste festzustellen. Die deutschen Führer kennen die lettischen Männer nicht und sind daher nicht im Stande, die Stammeinheiten hierüber zu verständigen. Dieses hat zur Folge, dass die in den Kämpfen gefallenen oder vermissten Männer als fahnenflüchtig angenommen werden. Die Angehörigen solcher (von ihren Einheiten herausgerissenen) Männer erhalten von diesen keine Nachrichten und dazu wird diesen noch die Familienunterstützung entzogen.

Die Nachrichten über die Zustände in der Division haben auch die Angehörigen der Soldaten in der Heimat erreicht und hier eine tiefe Erregung beim Volk und bei den Kameraden ausgelöst. Man fängt an das Vertrauen an die höhere Führung zu verlieren und vermutet in diesen Misständen Böswilligkeit. Alles ist überzeugt, dass wenn die lettische Division geschlossen zum Einsatz gekommen wäre, ihre Leistung und ihre schweren Opfer zweifelsohne die verdiente Anerkennung gefunden hätten. Stattdessen hat nunmehr sowohl die Führung der Legion als auch die Führung der Division selbst jeglichen einigermaßen genauen Überblick über die Kampf Tätigkeit und Leistungen der Divisionseinheiten sowohl im Abschnitt Newel als auch auf dem Wege von dort nach Staraja Russa verloren.

Auf Grund des Obenangeführten, bitte ich Sie verfügen zu wollen, dass in Zukunft die lettischen Einheiten an der Front in geschlossenen Verbänden, d. h. in Stärke einer Division oder zumindest einer Brigade, zum Einsatz kommen. Dieser Grundsatz sollte auch für den Einsatz der neu eingestellten lettischen Grenzschutzregimenter Geltung haben.

Ich bin überzeugt, dass der Einsatz der lettischen Einheiten in geschlossenen Verbänden, bzw. in einer grösseren und daher wuchtigeren Masse den Kampfgeist und die Einsatzbereitschaft des lettischen Soldaten und sonst auch die Kampfrolle in hohem Masse steigern wird.

Abschliessend erlaube ich mir noch die Frage der Bewaffnung kurz zu berühren. Die lettischen Einheiten der Waffen SS, bzw. die 15. und 19. Divisionen, wurden gut mit neuen Waffen ausgerüstet, dagegen hatten die Polizeieinheiten eine vollkommen ungenügende Ausrüstung. Sie wurden nur sehr knapp mit russischen und französischen Beutewaffen, dabei in der Regel nur mit Gewehren, ausgerüstet, für die nicht selten die nötige Muni-

tion fehlte. Die mangelhafte Ausrüstung der Polizeieinheiten ist darauf zurückzuführen, dass ursprünglich der Einsatz dieser Einheiten an der Front nicht vorgesehen war. In der Folge hat es sich jedoch erwiesen, dass auch die lettischen Polizeieinheiten in die Frontkämpfe hineingezogen wurden und nunmehr dort gegen reichlich ausgerüstete reguläre Truppen ihren Mann stehen müssen. Es ist selbstverständlich, dass eine solche unzulängliche Ausrüstung sowohl den Erfolg des Einsatzes benachteiligt, wie auch unnötig grosse Verluste bedingt, ganz abgesehen von den Folgen, die eine ungenügende Ausrüstung auf die Kampfmoral und die geistige Verfassung der einzelnen Männer ausübt.

Auf Grund solcher Erfassungen ist mir versprochen worden die neuaufzustellenden 6 Grenzschutzregimenter ausschliesslich mit einheitlichen Waffen voll auszurüsten. Auf Grund der bei mir eingelaufenen Meldungen befürchte ich jedoch, dass diese Massnahme nicht voll eingehalten wird. Darum sehe ich mich gezwungen, Sie auch in dieser Angelegenheit mit der Bitte anzugehen, sich dahingehend verwenden zu wollen, dass die lett. SS-Grenzschutzregimenter die versprochene einheitliche deutsche Ausrüstung erhalten.

SS-Gruppenführer und Generalleutnant
der Waffen-SS
Bangerskis

BŪVPULKI

(Par policijas bataljoniem un būvbataljoniem, resp. būvpulkkiem kara beigās *vplkv. Silgailis* kādā iesniegumā IRO galvenajam stābam Lemgo 12.2. 1949. g. raksta, red.:)

Daži policijas bataljoni 1944. gada pavasarī tika pārskaitīti uz latviešu brigādi par pamata vienībām. Arī vēlāk, iejaucoties Latviešu leģiona ģenerālinspektoram, atsevišķi bataljoni no frontes vienībām tika pārvesti uz dzimteni. No atlikušajiem nodibināja 3 policijas pulkus, kuŗi bija pakļauti vācu vienībām un atsevišķi nonāca kaujās. Viņu atliekas 1944. gada rudenī tika pārvestas uz Vāciju. Šeit jaunākos gada gājumus nosūtīja uz Feldersatzdepot ierakumu rakšanai, bet vecākie gada gājumi — aiz iegansa, ka tie militāram dienestam nav derīgi, — no dienesta tika atvaļināti. Visu uz Vāciju pārvesto vienību atliekas, neievērojot viņu ieroču šķiru, nosūtīja uz Feldersatzdepot, kas atradās Tornas telpā, pozīciju būvei. Tur tās apvienoja būvpulkos. Šo pulku mugurkaulu veidoja 1944. gada augustā un septembrī no koncentrācijas nometnēs ieslodzītajiem un cietumiem uzstādītie būvbataljoni. Tie bija pa lielākai daļai dažādu Leģiona vienību dezertieŗi. Šādā veidā pavisam iesaistīja ap 4000 vīru (Skat. arī Bangerskis, Mana mūŗa atmiņas III, 290. lapp., red.).

Pa krievu ziemas ofensīvas laiku 1945. g. janvārī Feldersatzdepot tika atvilkts uz Stētīnes telpu un tur atkal iesaistīts pozīciju būves darbos. No turienes šie būvpulki 1945. gada aprīļa beigās pievienojās pārējiem atejoŗiem spēkiem un Œverīnas un Vismāras telpā brīvpŗtīgi padevās rietumu sabiedrotajiem.

J./Gy.

Riga, den 8. August 1944

An den
 Chefrichter des SS- und Polizeigerichts XVI,
 SS-Obersturmbannführer Zentgraf,
 Riga

Betr.: Legionsangehörige, die wegen leichterer Delikte abgeurteilt sind und in Riga bzw. Salaspils einsitzen.

Bézug: Heutige Unterredung.

Gegen die wegen leichterer Delikte abgeurteilten rd. 400 Häftlinge der Lett. SS-Freiw.-Legion bitte ich bei Generalleutnant Jedicke als meinem Vertreter in meiner Eigenschaft als Gerichtsherr die Abänderung der Vollstreckungsverfügung dahingehend zu erwirken, dass sofortige Freilassung zwecks Einreihung in Bewährungs-Bataillone erfolgen kann. Die Freizulassenden sind dem SS-Brigadeführer Hintze schnellstens zu übergeben. Alles weitere ist unmittelbar mit SS-Brigf. Hintze festzulegen.

Jeckeln
 SS-Obergruppenführer

Der Höhere SS- und Polizeiführer
 für das Ostland u. Russland-Nord
 Referat »Einheimischer Einsatz«

Riga, den 23.8. 1944.

Aufstellungs-Befehl

1. Es ist sofort ein weiteres Bau-Batl. gemäss Stärkenachweisung vom 9.8. 1944, Befehl des HSSuPF Ia, Nr. 814/44 g. aus den z. Zt. aus dem Zentralgefängnis und aus Salaspils zwecks Bewahrung entlassenen Männern zu bilden.
 Stärke: 14 Führer, 1 Verwaltungsbeamter,
 58 Unterführer und 563 Männer.
2. Das Bau-Batl. führt den Namen 6. lett. Bau-Batl. S und ist im Lager Salaspils aufzustellen,

3. Das Rahmenpersonal stellt der Generalinspekteur der lett. SS-Freiw.-Legion.
4. Die wirtschaftliche Betreuung des Rahmenpersonals ist bis auf Abruf des Bau-Batl. durch den Generalinspekteur der Lett. SS-Freiw.-Legion sicherzustellen.
5. Die wirtschaftliche Betreuung der Männer geschieht bis zum gleichen Zeitpunkt durch die Verwaltung des Lagers Salaspils.
6. Die Einkleidung bzw. Verbesserung der Einkleidung im Rahmen des Möglichen, sowie die Ausrüstung mit Schanzzeug ist im Einvernehmen mit dem SS-Wirtschafter, O. Qu beim HSSuPF, durchzuführen.
7. Der Generalinspekteur der Lett. SS-Freiw.-Legion meldet mir die Abmarschbereitschaft des 6. Bau-Batl. S.
8. Die Aufstellung hat mit grösstmöglicher Beschleunigung zu erfolgen.

An den
Generalinspekteur
der Lett. SS-Freiw.-Legion

i. V. (Unterschrift)
SS-Brigadeführer
und Generalmajor der Polizei

*Der Höhere SS- und Polizeiführer
Russland-Nord*

Riga, den 5.9. 1944

Referat: Einheimischer Einsatz

Aufstellungsbefehl

1. Es sind sofort aus den in Salaspils befindlichen U-Häftlingen in Stärke von 245 Mann und weiteren 118 Russen 2 Bau-Kompanien zu formieren.
2. Die Bau-Kompanien führen den Namen 1. und 2. Baukompanie RS.
3. Die Generalinspektion der Lett. SS-Freiw.-Legion stellt das normale Rahmenpersonal für die einzelnen Kompanien

- und darüber hinaus einen Führer, dem beide Kompanien unterstellt sind.
4. Die Einkleidung und Ausrüstung geschieht durch den O. Qu. beim Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Nord, der auch einen Verwaltungsbeamten abzustellen hat.
  5. Der Generalinspekteur der Lett. SS-Freiw.-Legion meldet mir die Abmarschbereitschaft der Bau-Kompanien.
  6. Die Aufstellung hat mit grösstmöglicher Beschleunigung zu erfolgen.

Für den Höheren SS- und Polizeiführer
Russland-Nord
i. V. (Unterschrift)
SS-Brigadeführer und
Generalmajor der Polizei

LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKCIJAS PROPAGANDAS NODAĻA

*Latviešu SS brīvprātīgo leģiona
ģenerālinspekcija
Propagandas nodaļa
G/G*

Dancigā, 1.12. 1944.

*Inspekcijas daļai
ziņas par darbību no 13. — 30.11. 1944. g.
kaŗa darbības dienas grāmatai*

Frontes teātris Rīgā pēc visu teātru un operas slēgšanas bija palicis par vienīgo skatuves mākslas iestādi Latvijā. Teoretiski LFT* pastāvēja pie Latviešu kaŗavīru palīdzības, bet praktiski pie Latviešu leģiona ģenerālinspekcijas propagandas nodaļas. LKP līdzdalība šinī pasākumā izpaudās vienīgi zināmu summu piešķiršanā, kamēr teātra darbība norisinājās caur propagandas nodaļu. Pulcinot ap sevi bez darba palikušos māksliniekus, LFT personālais sastāvs īsi pirms Rīgas evakuācijas bija pieaudzis uz 82 personām: 43 raibās programmas ansamblī, 20 baleta solisti un solistes, un 19 drāmatiskajā ansamblī, kas jau bija sagatavojis izrādēm 2 lugas. Rīgu evakuējot, LKP pilnīgi atrai-sījās no LFT un tas palika vienīgi Leģiona ģenerālinspekcijas propagandas nodaļas zināšanā un gādībā — bez jebkādiem līdzekļiem. Šo un citu apstākļu dēļ LFT evakuācija pilnā sastāvā vairs nebija iespējama. Sadalīts nelielās grupās, frontes teātris ar propagandas nodaļas apliecībām sākumā tika evakuēts uz Liepāju, un kad noskaidrojās, ka LKP par to vairs neliekas ne zinīs — tālāk uz Vāciju. Vācijā daļa darbinieku aizgāja savus ceļus, bet kodols tika novietots puslīdz vienkopus Drezdenes apkaimē, lai tad meklētu novietošanās iespējas 15. divīzijas tu-vumā, kuŗu galvenokārt teātrim tagad nāktos aprūpēt.

Beidzot izdevās atrast telpas Tornā, kur sapulcināja māksli-

* Latviešu frontes teātris

niekus. No mākslinieku lielākās daļas dažādu grūtību dēļ nācās atteikties, sākumam sastādot tikai raibo programmu un tajā iesaistot tikai ricībā esošo izlasi. Tādā kārtā frontes teātrī darbojās tikai 27 personas, no kurām 2 pārgājušas pie 15. divīzijas, kur tām maksā atalgojumu par tur rīkotām izrādēm līdz RM 700.— mēnesī, kamēr pie LFT mākslinieki līdz šim darbojas bez atlīdzības (kopš septembra).

25.11. Tornā notika pirmā LFT izrāde Vācijā 15. divīzijas būvniecības stābam (plkv. Lobe) pakļautām vienībām. Programma sastādīta no 22 numuriem un tika uzņemta ļoti atzinīgi. Propagandas nodaļas priekšnieks pltn. Grapmanis bija klāt pirmajā izrādē un nokārtoja arī turpmākās darbības jautājumu Tornā. Izdevās teātra darbinieku novietojumam dabūt atsevišķu māju, kurā event. varēs ierīkot arī kaņavīru klubu, pēc kura liela vajadzība.

Kopš atklāšanas teātris Tornā dod izrādes katru dienu. Dažas izrādes sniegtas arī vācu kaņavīriem un ievainotajiem, aicinot arī pilsētas vācu sabiedrību. Tādā kārtā izdevies panākt, ka teātra ricībā izrādēm jau dod pilsētas teātra telpas. Teātris Tornā guvis labu slavu, bet līdz šai dienai nav saņēmis nekādu atalgojumu.

Laikrakstu apgādes jautājumā, gaidot uz Daugavas vanagu iznākšanu Berlīnē, propagandas nodaļa pasūtījusi Daugavas vanagus, Latviešu balsi, Tēviju ik pa 1.400 eks. 15. divīzijai, pa 1.200 eks. 19. divīzijai (caur ģenerālinspekciju Liepājā), pa 800 eks. 15. divīzijas būvniecības stābam Tornā, pa 200 eks. plkv. Brigges būvpulkam, pa 60 eks. instruktoru skolai Lauenburgā, un pa 50 eks. ģenerālinspekcijai Dancigā. Pieprasīts Jundas redakcijai Hallē, uz kādiem pamatiem žurnāls tagad iznāk un cik to var nodot Leģionam.

Sarīkojumi ir propagandas nodaļas darbības programmā ar nolūku pēc iespējas pulcināt ap ģenerālinspekciju Vācijā ieradušos latviešu mākslinieku saimi. Ar propagandas nodaļas gādību notikuši vairāki dievkalpojumi ar garīgiem koncertiem Dancigas Kristus baznīcā, to skaitā 18. novembrī, un kopš 15. novembra tiek veikti sarežģīti priekšdarbi pirmā lielākā latviešu mūzikas un solistu koncerta sarīkošanai Vācijā, kas notiks Dancigā, Friedrich-Wilhelm-Schützenhaus, 8. decembrī 1944. Piekrišanu tam ģenerālinspekcija saņēmusi 23. novembrī no Landeskulturverwalter — Reichsgau Danzig-Westpreussen.

Kaŗa mācītāju jautājumā — kuŗu ierosināja ģenerālinspekcija savā laikā jau Rīgā, pēc kam tika iekārtoti kaŗa mācītāju amati divīzijās, — propagandas daļai kļuvis zināms, ka 15. divīzija saņēmusi piekrišanu palielināt mācītāju skaitu uz ik pa mācītājam pulkā. Stāba priekšnieks pieprasījis divīzijai atļauju ģenerālinspekcijai nākt ar saviem kandidātiem. Saņemta 15. div. atbilde, ar kuŗu lūgts iesniegt kandidātu vārdus 3 vakantiem pulku mācītāju amatiem divīzijā.

(paraksts)

SAUKSME 15. DIVĪZIJAĪ

15. Waffen-Gren. Div. der SS

(lett. Nr. 1)

I a

Div. Stbs. Qu., den 1.1. 45

Geheim

Tgb. Nr. 4210/44/33 geh.

Betr.: Weltanschauliche Führung

Bezug: SS-Hauptamt /CI/ VI/ Tgb. Nr. 267/44 geh. v. 13.12. 44

Divisionsbefehl für die Ausbildung Nr. 16

(Weltanschauliche Führung)

I

1. Das SS-Hauptamt hat auf Befehl des Reichsführers-SS die Grundlagen für die weltanschauliche Führung in lettischen Einheiten* der Waffen-SS erstellt.
2. Die von der Division im
Divisionsbefehl für die Ausbildung Nr. 3 vom 4.9. 44
und im
Divisionsbefehl Nr. 30 (Durchführung der wehrgeistigen Erziehung) vom 19.10. 44
niedergelegten Grundsätze gelten weiter.
3. Es sind ab sofort nachstehende Bezeichnungen zu benutzen:
  - a) an Stelle wehrgeistiger, bzw. politischer Erziehung —
weltanschauliche Führung
  - b) Sachbearbeiter VI — Führer für weltanschauliche Führung
Unterführer für weltanschauliche Führung
(bei nicht selbständigen Verbänden und allen Einheiten)
4. Ich erwarte die Vorschläge zur Bestätigung der Führer für

* Skat. arī lapp. 114, 170, 466 un Bangerskis III, lapp., 327, 393, red.

weltanschauliche Führung nach Div. Befehl Nr. 30, Ziffer I,3

II

1. Für die weltanschauliche Führung in der Division gilt die Parole:

»Ihr kämpft für die Wiederherstellung eines selbständigen Lettland. Ihr kämpft für die Befreiung der lettischen Heimat, die nach dem deutschen Siege als selbständiger Staat erstehen soll.«

Diese Parole hat das SS-Hauptamt in seinem, auf Befehl des Reichsführers-SS verfassten Grundlage für die weltanschauliche Führung gegeben. Damit haben die Waffenträger des lettischen Volkes die Zusicherung der Waffen-SS und wissen nun völlig eindeutig, für welches positive Ziel sie kämpfen. Jeder Zweifel hinsichtlich der lettischen Zukunft wäre ab jetzt ein Zweifel in der Treue der Waffen-SS!

Diese Parole verpflichtet die lettischen Waffenträger gegenüber den deutschen Kampfkameraden. Für die Erhaltung Lettlands sind und für die Freikämpfung Lettlands werden mehr Deutsche bluten und fallen als Letten. Diese Tatsachen halte sich das lettische Volk stets vor Augen!

2. Für den vor uns stehenden Entscheidungskampf um Sein oder Nichtsein muss das Ziel der weltanschaulichen Führung noch vor dem Einsatz der Division erreicht werden: jeder Soldat der Division — ein fanatischer Kämpfer für Heimat und Familie, für Volkstum und staatliche Freiheit, für eine gerechte, sozialistische Lebensform.

III

Sämtliche Führer, insbesondere Kp.-Chefs und Kp.-Führer und alle Kommandeure haben ernste, für ihr Volk schwerwiegende Verpflichtungen, ihre Männer aufzuklären und zu unterrichten über:

1. Pflege des kämpferischen Gedankens in volksnaher, packender Form. Überwinden jedes Fatalismus, jeder Romantik; Herausstellen der kämpferischen Kräfte des lettischen Volkes, hochhalten der lettischen Waffenehre.
2. Pflege der Heimatliebe, der Volkseigenart, Pflege des

bäuerlichen Gedankens als Grundlage des Volkstums, herausstellen des Wehrbauerntums.

Aus dem gesunden lettischen Bauernvolk erwächst die Stärkung der Volkszahl nach dem Siege; das Bauerntum ist die Voraussetzung für Schöpferkraft und Wehrkraft.

3. Vertrauen und die Treue der Waffen-SS und des Reiches. Mehr Deutsche als Letten kämpfen seit je in Lettland.
4. Pflege der kameradschaft und des gegenseitigen Verstehens zwischen Deutschen und Letten. So wie die Deutschen das aufstrebende, fleissige, kulturell hochentwickelte lettische Volk verstehen und achten, muss jeder Lette im deutschen Volk den Träger des europäischen Gemeinschaftsgedankens und den Nationalsozialismus als Schaffer einer gerechten sozialistischen Volks- und Lebensordnung anerkennen.
5. Pflege der Kameradschaft und des Gedankens der Volksgemeinschaft unter den Letten.
Verpflichtung für alle Vorgesetzten zur Fürsorge für ihre Untergebenen.
Wecken und Einsatz aller wertvollen Kräfte, einerlei aus welcher Volksschicht sie kommen.
Kerle, die Vorbilder sind, ausfindig machen, einerlei aus welcher Volksschicht sie kommen.
6. Kenntnis der Feinde:
  - a) Bolschewismus,
  - b) Amerikanismus, der durch »Zivilisation«, »Fortschritt« und »Freiheit« ebenso die wehrlose Masse erzeugen will, wie der Bolschewismus.
  - c) England, der ohnmächtige Bundesgenosse Moskaus und der New-Yorker Börse. Wer auf England hofft, ist verloren — Polen, Griechenland.
  - d) Freimaurerei, die Geheimorganisation für die jüdische Weltmachtspolitik.
  - e) Judentum, der geheime Führer aller internationalen Mächte, Versklavung aller arbeitenden Menschen, Vernichtung aller gesunden, bäuerlichen Volkskräfte, Zersetzung des Kampf- und Widerstandsgeistes aller Völker; Ziel — die jüdische Weltherrschaft in bolschewistischer oder plutokratischer Form zur Ausbeutung aller Völker.

IV

Schwerpunkte der weltanschaulichen Führung sind:

Betonung all dessen, was aufbauend ist und Kraft bildet, Herausarbeiten des positiven Kampfzieles (Parole), Zurückweisung aller weichmachender Greuelschilderungen, Bekämpfung aller fatalistischen Gedanken.

Aktive, politische, soldatische Kämpfer schaffen!

V

Dazu dienen als Schulungsunterlagen:

1. Druckschriften:

- a) deutsche SS-Leithefte,
- b) »Latviešu ziņas«, Illustrierte Schulungsschrift des SS-Hauptamtes.
- c) »Daugavas vanagi«, Frontzeitung für die lettischen Waffenträger.
- d) »Donnerkreuz«, lettische Frontzeitung für die in Kurland stehenden Teile der Legion.
- e) die lettischen Tages- und Wochenzeitungen:
»Latvju balss«, »Tēvija«, »Junda«, »Signal« (lettisch).

2. Die Division wird zur Durchführung der weltanschaulichen Führung herausgeben:

- a) Grundschulthemen
- b) Wochenthemen

gez. von Obwurzer
SS-Oberführer

ĢEN. BANGERSKA VĒSTULES
VPLKV. SILGAILIM

(1944. — 1945. g.)

17.4.1944, Rīgā

Ļoti godātais virspulkveža kungs, mīlais kara biedri!

Rakstu šo vēstuli ļoti liktenīgā dienā resp. visnelaimīgākajā savā vārda dienā:

Pirmkārt — pulkvedis Veiss šonakt (šorīt) plkst. 3.15 miris — beigusi pukstēt varonīga cīnītāja sirds. Apglabāt paredzam piektdien 21. aprīli.

Otrkārt — saskaņā ar obergruppenfirera Jekelna rakstu pulkvedis Plensners tiek komandēts uz VI korpusu it kā par pulka komandieri 15. divīzijā. Tā kā 15. divīzijā visi pulku komandieri ir savās vietās un bez tam korpusā vēl ir lieki 2 robežapsardzības pulku komandieri, tad nav saprotams, kāda pulka komandēšanu varēs uzdot plkv. Plensneram.

Saņēmu vēl vienu trešo nepatīkamo ziņu, bet tā neattiecas uz fronti, ne arī uz personāla sastāva maiņu.

Par to, kas būs stāba priekšnieka vietnieks, nekas nav zināms. Jo ģen. Jekelns, paziņodams reichsfirera rīkojumu attiecībā uz plkv. Plensnera pārvietošanu, ziņo, ka apstākļi viņu spiežot izlidot uz fronti, un tāpēc tikai nedēļas beigās viņš varēsot mani pieņemt uz pārrunām.

Šeit cirkulē baumas, ka 1. un 3. robežapsardzības pulku sadalīšana neesot noritējusi visai gludi*. Vai Jūs nevarētu man ko tuvāku šai lietā paskaidrot, lai pārspīlētās baumas apgāztu. Kādi uzdevumi paredzēti plkv. Cellem un Liepiņam? Kādā stāvoklī

* Pēc 2. brig. pārveidošanas par 19. div. 1944. g. martā VI korp. rīcībā no Latvijas ieradās 1. un 2. robežapsardzības pulki, kuņus izlietoja 15. un 19. div. papildināšanai. Šo pulku virsniekiem un instruktoriem bija pavēlēts atgriezties Latvijā, lai tur formētu jaunus robežaps. pulkus. Tas kareivjos izsauca neapmierinātību; tie nevēlējās doties uz fronti, norādot, ka iesaukti dzimtenes robežu sargāšanai, ne cīņām ārpus tās. Gala stacijā un ceļā uz fronti kareivji izšāva gaisā municiju un pameta daudz uzkabes, bija arī dezertieri. Toties 3. robežaps. pulks ieradās frontē pilnā sastāvā bez šādiem starpgadījumiem, red.

atrodas fronte, ko darāt Jūs 19. divīzijā, kas pilda Jūsu vietu 15. divīzijā?

Miļš sveiciens visiem. Ceru, ka uz bērēm atbrauks arī kāda delegācija no brigādes.

Jūsu R. Bangerskis

10.5.1944, Rīgā

Augsti godātais virspulkveža kungs!

Vispirms apsveicu Jūs ar atgriešanos savā divīzijā, kur Jūsu darbs ir tik nepieciešams, lai arī neveliešu (Neveles, red.) divīzijas darbība tiktu pienācīgi atzīmēta un izcelta arī presē. Volchoviešiem jau visur līdzī iet vēl vecā slava no Ļeņingradas un Volchovas laikiem. —

Par robežsargu pulku virsnieku vietnieku paaugstināšanu par Stabsfeldwebel'iem man nekas tieši nav zināms. Varbūt tas ir ar kursus beigušajiem? Tā kā no vienas puses augstie kungi rīkojas pilnīgi patstāvīgi, ar mums nesazinoties, bet no otras puses tāpat rīkojas dažreiz arī mūsu daļu priekšnieki, tad man ir ļoti grūti šeit kaut ko darīt un palīdzēt. Tā, labu vien gribēdams, pulkvedis Janums iesniedzis savam divīzijas komandierim protestu par to, ka viņam atsūtīti virsnieki, kuŗi pēc islaicīgu kursu beigšanas paaugstināti šeit par leitnantiem. Tagad nu saņemts rīkojums pēc kursu beigšanas vairs nepaaugstināt*. Kur nu mēs vispār ņemsim virsniekus? Rezervē vairs tādu nav. Es pūlējos, lai nu kaut mūsu virsnieku vietniekus paaugstinātu par virsniekiem. Bez kaut butaforiskiem kursiem vācieši nepaaugstina; par kaujas nopelniem paaugstināšana iet gausi, ja atrod izcilus nopelnus, var paaugstināt tikai atsevišķas personas, kas mums nekā, absolūti nekā nedod. Labāk jau varēja darīt tā, ka, saņemot jaunizceptos virsniekus, censties pēc iespējas vairāk virsnieku vietnieku komandēt uz kursiem. Tad 5 — 6 paaugstinājumu vietā no pulka varētu izdarīt 15 — 20 paaugstinājumus. Un militārās sagatavošanas ziņā viņi taču nav sliktāki nekā vecie virsleitnanti, kuŗi 20 — 25 gadus bijuši ārpus kaŗaspēka rindām. Šīs lietas pulku komandieriem vajadzētu pārrunāt ar Jums, Jūs pārrunātu ar mani, un tad mēs ietu vienu ceļu. Tagad jājautā, ko nu »es« jeb »mēs« virsnieku lietā vairs varam darīt? Lūkojiet atrast kādu pieņemamāku atrisinājumu. Man padoma trūkst: es nezinu, ko divīzijas ir sūtījušas uz Vāciju, cik tur

* Skat. arī Bangerskis II, lapp. 367, red.

tiek gatavots virsnieku un citu speciālistu, bet no rezerves gan vairs maz kas pienāks klāt. Varbūt atsevišķas personas.

Sveiciens Obergr. Heilmann'am, pulku komandieriem un Jūsu tuvākiem palīgiem. Sveicina arī plkv. Plensners un maj. Mednis.
Jūsu R. Bangerskis

15.12.1944, Liepājā

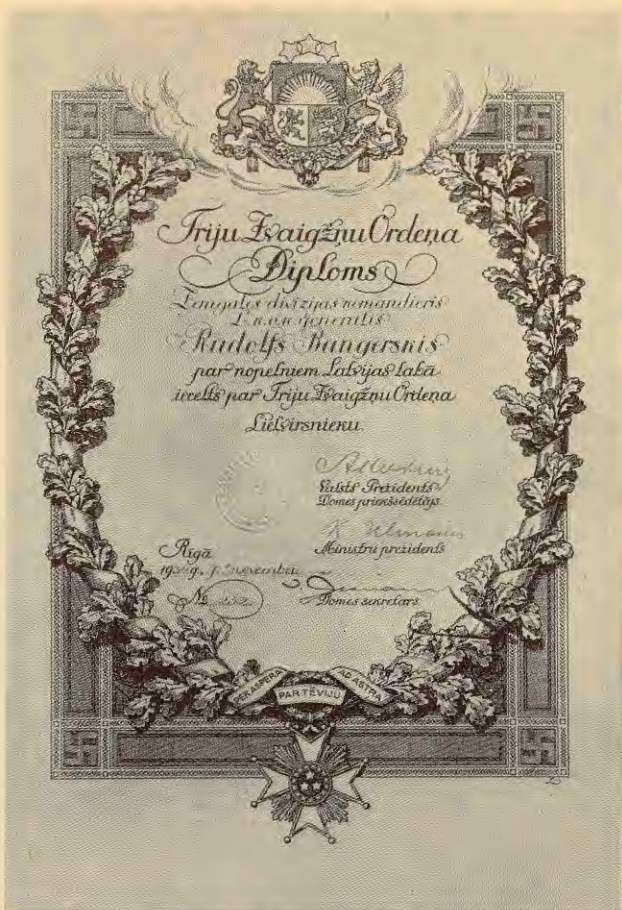
Sveiki, virspulkveža kungs!

Tikko atgriezies no aerodroma, kur pārdzīvojām īstu bumbu krusu. Kopā ar obergruppenfireru Jekelnu bijām nodomājuši izlidot uz Kuldīgu pie virspavēlnieka, bet, tikko nokļuvuši aerodromā, bijām spiesti meklēt patvērumu no bombām. Steidzīgi izkāpuši no auto, pārgājām pāri ceļam pretējā aerodroma pusē, bet izrādījās, ka par patvertni pieņemtais uzbērums nav vis patvertne, bet kāds pagrabs bez ieejas, kur priekšmeti tiek nogādāti pa lūkām. Visu uzlidojuma laiku pavadījām nelielos grāvīšos, kuŗi piesienas šim uzbērumam. Es ar Medni un Jekelna adjutantu vienā, Jekelns pats drusku tālāk otrā; vēlāk iegājām sarga mājiņā, kuŗai visi logi bija laukā. Tā kā abi mūsu »Storchi« bija pagalam, nācās atgriezties atpakaļ pilsētā. Varbūt izbrauksim rit ar auto. Arī vakar pilsētai bija divi uzlidojumi — dienā un vakarā. Vispār boļševiki sāk rosīties sakarā ar iestājušos salu un skaidro laiku.

Mans uzdevums* visumā man vēl nav gluži skaidrs; tas noskaidrosies pēc tikšanās ar ģen. Šerneru, bet man liekas, ka tas būs galvenokārt tikai izpalīdzība bruņotu grupiņu izvākšanai no mežiem. Daudz, man liekas, viņu nav, un tās nesastādās no latviešiem vien. Pēc ziņām tur ir arī krievu izpletņu lēcēji, krievu gūstekņi, un dezertieŗi arī no vācu vienībām. Paredzams, ka Liepājā un varbūt arī Ventspilī nāksies ierīkot savākšanas punktus, kur klejotājus — latviešus pulcināt**. Šim nolūkam gan

* Ģen. Šerners bija ieteicis ģen. Bangerskim uzņemties civilo pārvaldi Kurzemē. Ģen. Bangerskis no šī piedāvājuma atteicās (skat. arī viņa vēstuli no 18.12.44., lapp. 457), jo toreizējos apstākļos un tādā veidā tam būtu tikai ierobežota nozīme, pie kam ģen. Bangerska vārds tiktu izmantots galvenokārt dezertieŗu un dažādu bruņotu grupu izvākšanai no mežiem, red.

** Šādi savākšanas punkti resp. vienības arī tika iekārtoti ar Leģiona ģenerālinpektora 31.12.44. pavēli Nr. 46, balstoties uz ģen. Jekelna 28.12.44. rakstu Nr. 233. Par savākšanas vienību komandieriem iecelti — Liepājā pltn. Jānis Bērziņš, Ventspilī — pltn. A, nozīmējot viņiem arī vairākus palīgus — jaunākus virsniekus, red.

Gen. Bangerskim 1934. g. 7. novembrī piešķirtā Triju zvaigžņu ordeņa diploms ar valsts prezidenta A. Kvieša, ministru prezidenta K. Ulmaņa un ordeņa domes sekretāra J. Grandava parakstiem

Karaklausības izpildīšanas apliecība

Šīs apliecības uzrādītājs Zemgales divīzijas komandieris ģenerālis L.k.o.k.Rūdolfs Kārļa dēls BANGERSKIS, kurš sasniedzis savā amatā maksimālo vecumu, ar Valsts Prezidenta 1936.g.29.pavēli armijai un flotei atvaļināts pavisam no kara dienesta.

Ģenerālis Bangerskis dzimis 1878.g.21.jūlijā; ev.-luterticīgs; beidzis Petrograda kara skolu ar I šķiru un ķeizara Nikolaja kara akadēmiju.

Fragments no ģen. Bangerskim 1937. g. 29. janvārī izsniegtās Karaklausības izpildīšanas apliecības — tās sākuma un (nākošā lappusē) beigu rindkopas. Kā šis, tā arī citi ģenerāļa mūža atmiņu IV un arī iepriekšējā grāmatās sniegto dokumentu faksimili ne tikai papildina viņa tekstus, bet reizē kalpo arī kā dažādu laiku — cara, Latvijas brīvības un vācu okupācijas — liecības ar raksturīgo toreizējo formu, valodu un parakstiem. Līdz ar to ģen. Bangerska mūža atmiņas arī šajā nozīmē palīdz saglabāt Latvijas vēstures nozīmīgus pieminekļus

A p b a l v o j u m i.

Latvijas armijā ģenerālis Bangerskis apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa III šķ., Triju zvaigžņu ordeņa II un III šķ., Aizsargu nopelnu krustu, Igaunijas Brīvības krusta III šķ. I pakāpi, Igaunijas atbrīvošanas kara piemiņas zīmi, Igaunijas "Kaitselūdu Kōtkaristi" II šķ., Lietuvas "Vyties Kryžiaus" ordeņa I šķ. 2. pakāpi, Lietuvas neatkarības 10. gadu jubilejas piemiņas medaļu, Francijas Goda leģiona komandiera ordeni un Polijas "Polonia Restituta" ordeņa II šķ.

Bij. Krievijas armijā ģenerālis Bangerskis apbalvots ar Sv. Staņislava ordeņa III šķ. ar šķēpiem un lentu, Sv. Annas ordeņa IV šķ. ar uzrakstu "Par drošsirdību", Sv. Annas ordeņa III un II šķ. ar šķēpiem un lentu, Sv. Vladimira ordeņa III un II šķ. ar šķēpiem un lentu, Sv. Jura zobenu, Sv. Jura IV šķ. krustu.

Dienesta laikā nav tiesāts.

Par pastāvīgu dzīves vietu izvēlēties Rīgu.

Nr. 214

937. g. "29" janvārī.

Armijas komandieris
ģenerālis

Armijas štāba priekšnieks
ģenerālis

Latvijas armijas komandiera ģen. Berķa un armijas štāba priekšnieka ģen. Hartmaņa paraksti uz ģen. Bangersķeim izsniegtās apliecības

4

LĀCPLĒŠA KARA ORDENS APLIECĪBA.

Šī apliecība dota bij. +. Vidzemes latv. str. pulka
pulkvedim Rudolfam B A F G E R S K I M.

par to, ka viņš apbalvots ar III šķira Lācplēša Kara Ordeni

N° 4627.

Lācplēša Kara Ordens apbalvots par īsspējīgais

N° 6421

1923. g. 5. novembrī

P. Radziņš
P. Radziņš

Kā personas apliecība nav derīga.

Latvijas pirmā valsts prezidenta Jāņa Čakstes un bij. Latvijas armijas virspavēlnieka stāba priekšnieka ģen. P. Radziņa paraksti uz ģen. Bangerskim 1923. g. 5. novembrī izsniegtās L. k. o. apliecības

trūkst šeit virsnieku un arī instruktoru. Vienīgi Ventspilī varēs par priekšnieku nozīmēt pltn. A., bet palīgu — jaunāko virsnieku — viņam nav.

18.12.1944, Liepājā

Vēstuli biju iesācis pirms 3 dienām, bet nobeigt to neizdevās. Tātad 15.12. nokļūt virspavēlnieka stābā mums neizdevās, un pēc atgriešanās mūsu stābā man paziņoja, ka ģen. Šerners mani gaidīs 16.12. plkst. 10.00 pie sevis. Izbraucis kopā ar maj. Medni un ltn. Zegneru otrā rītā plkst. 6.45, domāju nokļūt Kuldīgā noteiktā laikā, bet dažus kilometrus no Liepājas auto apstājās un no vietas izkustināt to nevarējām. Kamēr sadabūjām citu, kāda šoferā privāto mašīnu — invalidu, pagāja labs laiks, un stābā ieradāmies ar pusstundas nokavēšanos. Izrādījās, ka ģen. Jekelns bija norīkojis mums palīgā savu mašīnu, bet es jau biju no negadījuma vietas aizbraucis.

Pats Šerners pārrunās klāt nebija un, kā dzirdēju, viņš tajā pašā laikā bijis it kā Liepājā. Tā kā korpusa komandieris bija izteicis vēlējumos, lai es ierastos frontē tikai šonedēļ, tad no Kuldīgas atgriezies Liepājā, un nupat no korpusa zvana un jautā, kad es būšu pie viņiem.

Svētdienu pavadīju mājās, nekur negāju, un, krietni pārdomājis, nolēmu no man piedāvātā uzdevuma civilās pārvaldes lietā atteikties, par ko sastādīju attiecīgu rakstu. Šodien biju lūgts pie obergrupeariera Jekelna, kur mums atkal norisinājās dzīva domu izmaiņa, kas pa daļai atspoguļojas dienesta atzīmēs. To norakstus nosūtu Jūsu personīgai zināšanai. Tomēr nebūtu labi, ja tās bez Jums un Karlsona lasītu plašākas aprindas. Var iznākt dažādas baumas, kas kaitētu mūsu lietai.

Paredzu, ka pirms Ziemsvētkiem gan laikam Dancīgā nenokļūšu, jo, kamēr šeit visi jautājumi nokārtosies, paies zināms laiks. Tāpēc gribu lūgt Jūs darīt visu iespējamo, lai arī tur, Vācijā, mūsu lietas kārtotos, kā to vēlamies.

Ļoti priecājos, ka Obvurcers atkal ir atpakaļ savā vietā, to man šodien paziņoja ģen. Jekelns, kurš to savukārt uzzinājis no ģen. Krīgera. Ceru, ka arī Tornā organizācijas darbi* un personāla izšķirošana ir jau pilnā gaitā. Vēlētos saņemt arī no Jums

* Latviešu lauku papildinājumu depo, novietots Tornas telpā; sākumā pakļauts plkv. Lobem, red.

informāciju par visu, kas notiek tur, un katrā ziņā būtu jānokārto rēgulāra kurjera nosūtīšana reizi vai divas reizes nedēļā. Mani interesē arī, vai maj. Melcers* ar saviem 12 virsniekiem ir atgriezies stābā, vai par stāba pārvietošanu uz citurieni kaut kas jau tālāk runāts? Kā nokārtojās lietas Berlīnē ar »Daugavas vanagu« izdošanu, ar komitejas dibināšanu u. t. t.?

Kad rakstat pastāstiet, kā nokārtojušies Lauenburgas** sāpīgie jautājumi un kā izturējās skolas priekšnieks sakarā ar manu vēstuli viņam. Vai izbēgušie divi zēni dabūti jau rokā un kādu gaitu visa lieta guvusi?

Sarunā ar mani ģen. Jekelns ieminējās, ka ģen. Krīgers vēloties kādu sakaru virsnieku pie viņa, un ka Jekelns sagatavojis protekciju plkv. Karlsonam. Tā kā es korpusā vēl neesmu bijis, tad neko noteiktu šajā lietā pateikt nevaru. Savā laikā es biju korpusam nozīmējis Steinbergu, bet korpusa komandieris (gan cits) bija gribējis vispirms to apmācīt kursus par rotas komandieri, tad dot komandēt rotu un pēc tam tikai viņu uzskatītu par noderīgu sakaru virsnieka amatam. Bet plkv. Karlsons tādu kursu jeb kūri negribēs uzņemt un laikam ģen. Krīgeram būs jāatteic. To jau nu redzēsim. Varbūt varēs viņam ieteikt maj. Melceru vai citu kādu labu valodas pratēju. Kur palicis pltn. Taube, un vai ar Varleju un Taubi nepietiek?

26.12.1944, Liepājā

Ļoti cienītais virspulkeža kungs!

Ceru, ka manu vēstuli ar pielikumiem esat saņēmis, jo nosūtīju to ar ģenerāldirektoru Andersonu, un tāpēc būsiet lietas kursā par mūsu šejienes pārrunām. Bet es nemaz nezināju, kas šeit bija norisinājies īsi pirms manas ierašanās Liepājā. Kad ierados 19. divīzijā 21.12., divīzijas komandieris mani lūdza painformēt, kas tad esot ar to latviešu valdību, par ko cirkulējot dažādas ziņas. Tad es arī iepazīstināju ģen. Strekenbachu ar mūsu ģenerālinspekcijas iesniegumu Austrumzemes ministram un

* Maj. Melcers — latviešu gaisa izpalīgiem piekomandēts sakaru virsnieks, kurš tai laikā atradies Breslavā, red.

** Lauenburgā atradās SS instruktoru skola, kurā tai laikā pēc jaunkareivju apmācībām Bursā bija iedalīti ap 500 latviešu — bij. Valsts darba dienesta vīru, kā arī daži simti 15. div. instruktoru un instruktoru kandidātu. Daži no latviešiem bija izdarījuši kādus pārkāpumus. Skat. arī lapp. 463, red.

ārlietu ministram, piebilstot, ka par to ir informēts arī hauptamts. Redzēju, ka divīzijas komandieris nebija gluži apmierināts ar stāstīto un ka viņš būtu gaidījis ko vairāk.

Tikai pulkus apmeklējot, noskaidrojās, ka šeit jau mūsu valdība bijusi gatava vēl pirms mūsu iesnieguma Berlīnē, t. i. pirms pēdējā iesnieguma austrumu ministram: 1) Bangerskis — valsts prezidents, 2) Freimanis — ministru prezidents, seko 3) Veidemanis, 4) Alfreds Bērziņš, 5) Bastjānis un vēl citi. To divīzijas komandieris it kā oficiāli paziņojis pulku komandieriem, kuŗi mani ar šādu amatu arī apsveica, bet bija ārkārtīgi sašutuši par Freimani.

Vienā priekšniecības daļā radās ļoti neērts stāvoklis, bet neko darīt. Līdz šim arī nezinu, kas bija tas, kuŗš divīzijas komandieri aplam informējis.

Lobes lietā* katrā ziņā jāieņem stāvoklis, un to arī daru šādi: 1) Pielieku klāt savu liecību Lobes lietā; 2) rakstu oberfīreram Obvurceram ar lūgumu šo manu liecību pievienot Lobes lietai un atļaut plkv. Palkavniekam iepazīties ar Lobes lietas materiāliem; 3) dodu priekšrakstu plkv. Palkavniekam izdarīt parallēlu izziņu Lobes lietā. Domāju, ka Jums arī derētu pielikt savu liecību par pēdējo apmeklējumu Dundagā un par to, kas tur bija norisinājies ar aptauju un par 2 bataljonu sastāvu. Tāpat arī atsauksmi par plkv. Lobi.

Korpusa komandiera raksts ir tāda satura, it kā par katru cenu gribētu Lobi notiesāt: a) nevienai tiesai citur kā tikai 15. div. tiesai? b) pastāvīgi informēt? c) nekādā atbildīgā amatā nenozīmēt? — it kā tiesa jau būtu notikusi! Te nu vajadzētu noskaidrot pie Obvurcera, kas būtu labāk, vai 15. divīzijas tiesa jeb kāda cita tiesa, kuŗu es varētu pieprasīt caur reichsfīreru. Ja 15. div. tiesa izpildītu tikai augstākā priekšnieka rīkojumus, kā to var spriest no korpusa komandiera raksta, ka viņš to cer, — tad būtu jāprasa cita tiesa. Tas jāpārrunā ar Obvurceru un pašu Lobi.

Kādu laiku man būs vēl te jāuzturas un jānokārto dezertieŗu lietas. Bez tam no Berlīnes ziņo, ka mana uzturēšanās Kurzemē tiekot ieteikta.

21., 22. un 23.12. biju divīzijā un korpusa stābā, bet tas sa-

* »Latviskas nostājas dēļ 16.12. nodots vācu kara tiesai,« — sal. Latvju enciklopēdija lapp. 1553.

krita ar krievu spēcīgo uzbrukumu un iebrukumu kaimiņu divīzijas iecirknī pie Pētermuižas un Spriguļiem (karte 1: 400.000), Z no Dobeles, un par apspriedēm vairs nebija ko domāt. Tomēr noskaidrojās sekojošais:

- I Divīzija gribētu drīzumā saņemt 500 labus kaņavīrus papildinājumam vienreizēji, un bez tam 250 — 300 lai būtu gatavībā katru mēnesi regulāro zaudējumu segšanai. Vai būtu iespējams kaut no Tornas sagatavot 500 cīnītājus divīzijai?
- II Divīzijas komandieris gribētu saņemt atpakaļ visus savus virsniekus, instruktorus un kareivjus, kuŗus it kā pārņēmusi 15. divīzija dažādos apstākļos.
- III Korpusa komandieris vēlētos dabūt plkv. Karlsonu par sakaru virsnieku, bet par to es jau Jums rakstīju. Būtu vēlams, lai augstākā stābā būtu arī kāds vecāks latviešu virsnieks, jo tagad korpusa stābā ir tikai ltn. Varlejs, bet divīzijas stābā tikai mācītājs ltn. Voitkuss.

Bet vai Karlsonam patiks iet un vai Jūs bez viņa varēsiet iztikt, to nezinu. Droši vien tāds ierosinājums arī pret Lobi varbūt nebūtu nācis, ja tur būtu bijis plkv. Karlsons jeb cits kāds prātīgs augstākas pakāpes virsnieks.

*

Lūdzu uzdodiet man atsūtīt visus 60 pulksteņus, kuŗi glabājas pie virsl. Bērziņa. Bija pavisam 90. No tiem reiz izsniedzu 17 un citreiz 13, tātad 60 vēl ir. Man nebija nekā, ko uz svētkiem izsniegt ievainotajiem, tāpēc lazaretēs neapmeklēju. To darišu vēlāk. Tāpat kādus 50.000 — 100.000 papirosu vajadzētu man atsūtīt, lai man apmeklējumu laikā būtu kāds nieks, ko pasniegt.

*

Kureļa lietā man bija pārrunas arī ar Veidi. Šī lieta tomēr paliek diezgan neskaidra vēl līdz šim. Katrā ziņā vainojami arī apstākļi un sevišķi tas, ka dažādas iestādes dažādām personām

izsniedz pilnvaras vervēt sev darbiniekus. Pa starpām rodas arī pilnīgi nelegālas grupas, kuŗas pārbaudīt nevienam nav iespējams. Pret to izteicu mutisku protestu, kā tas redzams dienesta atzīmēs, un iesniegšu arī rakstisku ziņojumu virspavēlniekam.

Novēlu Jums un visiem stāba darbiniekiem laimīgu jauno 1945. gadu un visiem mums piedzīvot laimīgu atgriešanos dzimtajā zemē, sirmajā Rīgā.

Jūsu R. Bangerskis

2.1.1945, Liepājā

Ļoti godātais virspulkeveža kungs!

Esam iegājuši jaunā gadā, un daudzas tautas ar lūgšanām un cerībām met skatus neredzamā tālē jaunā gada neskaidrā vīzijā. Visas grib miera, visas to cer panākt ar uzvaru, daudzas cer arī daudz ko iegūt, bet mēs — latvju tauta — taču gribam tikai atgriezties pie sava bijušā, neko negribam ne citiem atņemt, ne iekarot. Mūsu ceļš ir visskaidrākais, prasības vismērenākās, vai tiešām Visvarenais mums tās liegs? Gaiša vietīņa mūsu tautas vispār drūmajā stāvoklī ir mūsu leģionāru cīņas, kuŗas arī gadu mijā vainagojās panākumiem.

Mūsu ģenerāldirektoriem nevienu acu mirkli nevajadzētu atpūsties, bet bez pārtraukuma strādāt un strādāt un nekautrējoties interesēties arī par iesnieguma rezultātiem. Saprotais, ka vienu pasīvitāte izvirza citus priekšplānā. Es jau nesaku, ka par katru cenu jātriecas ar galvu sienā, bet izklīst uz visām pusēm, ka pat sameklēt grūti, ģenerāldirektoriem gan nevajadzēja. Nupat man atrakstījusi Klinsona kundze, prasa, kas būs ar pensijām, trūkstot naudas. Nu, vai tad kaut vienam ir zināms, kur palicis mūsu sociālais departaments? Pilnīga neskaidrība šai ziņā daudzus nostāda bezizejas stāvoklī. Arī ģen. Peniķis, kuŗš nupat izbraucis uz Vāciju, dzīvoja tikai no pensijas. Un vai var pārmet Rojam, ja viņš ievieto informāciju »Latvju balsī« (Nr. 15), ka »tuvākā laikā nokārtosies arī jautājums par pensijām«. Ka Freimanis strādā, tas nav nekas jauns, un varbūt ar viņa ziņu arī bija palaista bauma par to, ka mana kabineta ministru prezidents esot Freimanis. Sak', redzēs, kādu iespaidu tas atstās kaŗaspēkā un citur. Iespaids nu gan iznāca negatīvs, jo, kā jau minēju, citi tikai brīnījās, bet Galdiņš nāca ar rakstu »Tēvijā«. Kaŗaspēks gribot dot arī savus kandidātus, un, kā divīzijas ko-

mandieris teica — veselu riekšavu. — Ko tad Obvurcers domā, kā mums vajadzētu darīt? Pozitīvo politikā mēs prasām un iesniedzām Bergeram arī rakstiski. Iesnieguši arī mūsu ģenerāldirektori, bet »varenie« mūs nedzird un nekustina ne ausis. Ne velti visi meži pilni ar bēguļojošiem, kuŗi redz, ka laikam neko mums negrib atļaut. — Domāju, ka man gan jābūt Kurzemē, tur, kur vēl cīnās latviešu kaŗavīri par savas zemes pēdējo pēdu, un cīnās dūšīgi!

Nesaprotu, kāpēc notiek pakļautības kārtībā Feldersatz-Depot maiņa, taču laikam sakarā ar reichsfirera telegrammu, ka viņam nav nekas pretim pret pakļaušanu ģenerālinšpektoram*. Bet gan tikai līdz tam, kamēr tās ir darba komandas, bet ne kaŗaspēka vienība. Tomēr steidzoši sastādiet pavēles projektu latviešu un vācu valodā. Nekavējoties dot pavēlē rīkojumus par priekšniekiem — kas ko komandē, zināmu darbības plānu u. t. t. Lūdzu to visu vai nu ar Janumu vai oberfireru Martinu apspriest, un pavēlē fiksēt kā organizācijas jautājumus, tā citus, vispārējos, par darbību, apmācībām un apgādi, cik tālu to prasa vispārējais stāvoklis un nepieciešamība. Citādi varēs teikt, ka mēs neprotam savas tiesības izmantot.

Augstkalnu nosūtu Jūsu rīcībā, un viņš aizvedīs Jums arī šo vēstuli. Ar Tornas ļaudīm rīkojieties enerģiski, Augstkalnam varbūt būs jābraukā uz turieni. Kā ir ar Janumu, vai viņš komandē savu pulku jeb devās uz Tornu par pagaidu komandieri? Domāju, ka viņam vajadzēja palikt pie sava pulka. Man tas ļoti nepatīk, ka visi mūsu vecākie virsnieki, neievērojot pārākumu visādā ziņā, dabū »vilka pases«. Apsītis, Kripens, Lobe, Plensners, Zeniņš — un nu kārtā nāk Janumam. Vismaz trīs no viņiem ir ļoti spējīgi virsnieki, labi pulku komandieri.

Majoru Melceru ar pārējiem virsniekiem nāksies atsaukt, — neko darīt, — izmantot Tornas vienību vajadzībām un citur. Melcers šī sakaru virsnieka postenī nez vai derēs, tad jau labāk

* Saskaņā ar SS vadības stāba (FH) priekšnieka ogruf. Jitnera (Jüttner) 29.11.44. pavēli ar 1.12.44 bija jāuzstāda latviešu lauku papildinājumu rezerves vienība no Vācijā nocietinājumu darbos iesaistītām vienībām un ārpus kaujas vienībām esošiem Leģiona piederīgajiem, pakļaujot to tieši SS vadības stābam. Ar to nebija apmierināts 15. div. kom., prasot Himmleram šo vienību pakļaut Leģiona ģenerālinšpekcijai. Himmlers tam deva rakstisku piekrišanu, taču Jitners rezerves vienību pakļāva ģenerālinšpekcijai tikai līdz šīs vienības stāba saformēšanai, kas bija vācu, bet pēc tam — atkal tieši SS vadības stābam, red.

plkv. Ruceli*, kuŗš jau aviācijas dienesta vietas un personas pa daļai pazīst un ir mācējis arī sastrādāties ar tām. Bet nu atkal viens »bet«. Mūsu 1000 lidotāji tiek sagatavoti par zenītartilēriem. Apmācības beigušie tiks izklīdēti pa dažādām zenītartilērijas vienībām, un mēs atkal par viņiem neko nezināsim — kur viņi un kas ar viņiem. Arī tur vajadzētu kādu virsnieku, kas visus datus par viņiem sakopo un kaut informē mūs. Var jau būt, ka Rucelis tur par augstu, varētu būt kāds kapteinis. — Jāpieprasa no Ruceļa visu virsnieku un instruktoru saraksti, tāpat ziņas resp. kartotēka par tiem 1000 kaŗavīriem, kuŗi tagad ir zenītartilērijas apmācībās. —

Attiecībā uz plkv. Karlsonu jāsaka, ka pie korpusa viņš derētu vispirms jau kā īsts patriots, kas nekautrējas teikt taisnību acīs, kā to redzēju no viņa raksta, otrkārt — ir ar labu izglītību un pārzina situāciju visā visumā, treškārt — Krīgeram ar viņu nebūs gaŗlaicīgi, un ceturtkārt — mūsu leģionāru lietai būtu zināmā mērā līdzēts jau ar to, ka kaut viens augstāks virsnieks būtu korpusa vadības stābā, kur, izņemot ltn. Varleju, neviena nav, bet divīzijas stābā tikai ltn. Voitkuss. Bet kā Karlsons pats skatās uz šo lietu, vai viņam gribēsies iet? —

Ja nu Lobe tiek sveikā cauri, par ko esmu stipri pārliecināts, tad viņam kāda vieta jāparedz, jo korpussā viņš tā kā tā ne gribēs, ne varēs atgriezties. Bet aviācijas vadība prasa sakarnieku visā drīzumā, turpretim Lobes lieta var ieilgt, ievērojot arī sprieduma apstiprināšanu. Atcerieties, kā bija ar plkv. Plensnera lietu. Varbūt būtu jāparedz Lobem vieta par sakarnieku pie kāda augstākā SS un policijas vadītāja (bēgļu lietās). Bet arī no Tornas atbrīvosies daudzi vecākie virsnieki pēc dažu vienību likvidēšanas. Kur mēs visus liksim?

Lauenburgas skolas priekšnieka rakstu saņēmu un rīt man viņu pieteicis maj. Mednis. Bet, cik esmu informēts, tad tur notiek tik daudz nekārtību, ka es šos zēnus vairs nepazīstu. Pārķāpums pārķāpuma galā, un tas notiek ar zēniem, kuŗi no skolas sola aizgāja uz RAD un no turienes caur 15. divīziju uz skolu Lauenburgā. Vai tas nepierāda, ka ar dresūru vien nepietiek —

* Latviešu aviācijas leģionu 1944. g. septembra beigās pārvietoja uz Steīni, no kurienes tā lielāko daļu — ap 1000 vīru nosūtīja uz Dāniju izpletņlēcēju sagatavošanai, bet 4.12.44. šos 1000 vīrus pārvietoja uz Kēnigsbergu un iedalīja zenītartilērijā. Toreiz radās jautājums par ģenerālinspekcijas sakaru virsnieka nozīmēšanu pie šiem aviācijas vīriem, red.

jaunieši ir jāaudzina, un tur vajadzīgi latvieši — audzinātāji. Tiesāt vien — tā nav audzināšana. Šis ir ļoti spilgts piemērs, ka arī RAD neko nedod morālās audzināšanas, bet varbūt fiziskas izturības ziņā. —

Šeit, Liepājā, iedegās vesela cīņa ap Liepājas apriņķa priekšnieka amatu starp līdzšinējo priekšnieku Eicheli un bij. Rīgas apriņķa priekšnieku Veidi (Skat. arī lapp. 29 — 33, red.). Galu galā iznāca, ka abiem jābrauc uz Vāciju. Tā kā par Veidi ir rakstījusi Veisa kundze Jekelnam, caur kuŗu tad Veidem bija sagādāta vieta Liepājā, un arī Galdiņš rakstīja man, tāpat pie manis nāca kāda dziedātāja Veides dēļ, tad, domājams, iebrāucis Vācijā, Veide centīsies sev meklēt protekcijas. Mūsu stābam no Veides protežēšanas jāatturas, jo, kā noskaidrojās, Veide lielā mērā vainojams Kureļa lietā. Veide ir dēkaiņa tips, tikai piesardzīgs — sak, redzēs, kas tur iznāks. — Ja stābā turpina nākt Krūmiņš, kuŗš tur jau bija un runāja aizsargu lietā, lai ļaujot tos vākt kopā, tad ar viņu nekādās darīšanās nevajag ielaisties. Pret viņu ceļ iebildumus arī plkv. Dzenītis un plkv. Ozoliņš, kaut Krūmiņš varbūt nav ļaunas dabas. Un kas ir ar Einbergu, viņa kundze lūdza viņas vīra lietā vēl ko darīt. —

Visumā jāsaprot, ka no vienas puses, sakarā ar krievu gaidāmo spiedienu austrumos, bija paredzēts mums kaut kādas tiesības dot vai esošās paplašināt, bet no otras puses — rīcība kā darba spēka vervēšanā Kurzemē, tā militārā plāksnē runā pretēju valodu. Jūs jau zināt, ka mūsu latviešu būvbataljoni tiek atbruņoti un sadalīti starp vācu vienībām, ka vēl līdz šim visas mazās vienības nav apvienotas un nav iekļautas VI korpusa sastāvā. Ka Ersatz-Depot pakļauj man tikai līdz rakšanas darbu nobeigšanai, ka lidotājus iekļauj vācu artilerijā. Ja mēs visus vēl šur tur atlikušos latviešu cīnītājus savāktu kopā, iznāktu vēl ja ne divīzija, tad laba kaujas brigāde, un vēl paliktu rezerve, bet tikai tad, ja šo brigādi komandētu latvietis, kaut arī iekļautot brigādi tai pašā VI korpusā.

Bet ko par to runāt, gaidīsim, kas notiks ar mūsu ģenerāldirektoru iesniegumu un mūsu pārrunām ar obergrupenfireru Bergeru. Kaut kas jau viņiem mums būtu jāatļauj; man mūsu cīnītāju žēl — viņi visi bija tik sajūsmināti par baumām attiecībā uz valdību, ka, ja neko nedabūsim, var iestāties reakcija arī komandējošā sastāvā.

Pagaidām visu labu, Jūsu R. Bangerskis

14.1.1945, Liepājā

Ļoti godātais virspulkveža kungs!

Biju uzrakstījis Jums gaŗu vēstuli, bet pārļasot atradu ne-skaidrības, tāpēc lūkošu visu teikto savilkt šeit īsumā. Vispirms izteicu baŗas par to, vai tāda Nacionālā komiteja, kādu mēs, projekta iesniedzēji, bijām paredzējuši, vispār nodibināties. Kā redzams, tad citām latviešu grupām ir bijuši citādi projekti, un proti — saaicināt vāciešiem pieņemamas 7 — 8 personas un iesniegt pieprasījumu to apstiprināšanai. Tāpēc arī ģen. Bergers aicināja izteikties par dažādām personām, tāpēc arī reichsministrs Rozenbergs caur savu cilvēku bija ieteicis sastādīt nacionālo komiteju ģen. Dankeram. Bet arī no latviešu puses bija redzama ārkārtīga aktivitāte. Stipri vien darbojās Freimanis, Reinhards, bija pieaicināti dūšīgi balsti palīgā — Alfreds Bērziņš un Valdmanis, bet Veidemanis jau visu laiku tur apgrozās. Tātad šo divu novirzienu — vācu un latviešu — plāni sakrita. Ne bez nolūka, man liekas, bija izpausta ziņa tieši frontē, ka valdība jau nodibināta, un uzskaitīts arī kabineta sastāvs ar Freimani kā ministru prezidentu priekšgalā. Sak', redzēs, ko fronte (19. div.) sacīs. Ziņa bijusi tik ticama, ka divīzijas komandieris to oficiāli darījis zināmu daļu komandieriem. Bet nu izrādās, ka ne tikai 15. div., bet arī 19. div. izsakās pret ministru prezidentu, un Galdiņš ievietojis gaŗāku rakstu pret viņu »Tēvijā«: — »Miera laika kaŗavīri un kaŗa laika mieravīri«, kas uztraucis Berlīnes aprindas. Pirms tam »Tēvijās« 296. numurā bija it kā Galdiņa ievads »Cīņas vīriem«. Šinīs rakstos Berlīnes vīri saskata Kurzemes separātismu, kas gan patiesībā nepastāv, tomēr labo noskaņu Berlīnē sabojā.

Atrodoties Kurzemē un redzot šeit notiekošo, liekas, ka arī civilālam sektoram svarīgākais darbs būtu šeit. Bet Kurzemē tiek darīts viss iespējamais, lai vēl atlikušās pašpārvaldes iestādes ja ne pilnīgi likvidētu, tad vismaz nobīdītu pie malas un ignorētu. Varbūt arī vajadzēja pieņemt Heeres Gruppe Nord priekšlikumu* un nodibināt civilo sektoru ar darbību lielā mērā šeit. Bet nu tas par vēlu, domāju, ka priekšlikumu līdzīgā gaŗā vairs neatkārtos. — Zināms iespaids panākts ar manu iestāšanos pret dažām nepareizībām pie reichskomisāra vietnieka Matī-

* Heeres Gruppe Nord priekšlikums ir identisks ar ģen. Šernera piedāvājumu ģen. Bangerskim ūņņemties civilo pārvaldi Kurzemē. Skat. arī piezīmi 456. lapp., red.

senā, pie kuŗa biju vakar vakarā un iesniedzu protesta rakstu. Viņš apsoliņās ievērot dažus iebildumus, piem. pret apriņķu priekšnieku iecelšanu bez pašpārvaldes departamenta ziņas, pie kam par Aizputes apriņķa priekšnieku iecelts vācietis Osoling-Wehre. Prasīja, lai dodot latviešu kandidātu, tad vācieti atcelšot.

Pie mūsu projektējamā civilā sektora organizēšanas jāievēro, ka ģenerālinšpektoram jāstrādā arī šeit, Kurzemē, un tāpēc dažas nodaļas jāparedz divkāršas. Ļoti lūdzu steidzoši ķerties pie organizācijas schēmas sastādīšanas un zināmu noteikumu izstrādāšanas. Schēmā jāparedz ne tikai intelektuālie darbinieki, bet arī praktiskie spēki ar administratīviem piedzīvojumiem — Miezis, abi Andersoni, Liepiņš, Šilde, varbūt Zvejnieks. —

Mani tomēr satrauc 15. divīzijas lietas. Vai garastāvoklis tur tik slikts, ka sacelta tāda trauksme un jāmeklē pat pārkoņkrustieši palīgā? Vai virsniekiem vairs neuzticas? Sacīts, ka jāizstrādā »Jaunās Eiropas ideja«. Mūsu karavīriem pietiktu »sauksmes atklāta deklarēšana«, citādi neticēs un uzskatīs, ka viņus māna. Kāpēc to nepaziņo arī man, lai es varētu virzīt tautu Kurzemē, bet aizņemties šo sauksmi no 15. div. slepenas pavēles* es nevaru. SS vīriem vajagot rīkoties droši un viņi to cienot, bet kāpēc tad arī runāt nevar droši un atklāti, bet kaut kā »zem četrām acīm?«

Tā tas bija arī sarunās pie Dr. Arlta tanī pašā komitejas lietā.

Par pulkv.-ltn. N. nozīmēšanu Jagd-vienību rīcībā iebildumu nav arī no manas puses, ja arī viņš pats tā vēlas. Karlsona drusku žēl, viņš man arī šeit noderētu civilās lietās Kurzemē, bet ja jau korpuss norādījis tieši uz personu, tad atteikt ir neērti. — Jūs neko man nezīņojat, kas ir ar policijas bataljona formēšanu no torniešiem? Vai tāds tika saformēts, un ja ne, kas notika ar vecāko gadu gājumu policistiem?

Pagaidām visu labu,

Jūsu R. Bangerskis

14./15.1.1945, Liepājā

Tā kā kuģis šodien uz Vāciju negāja, varu vēl šo to atzīmēt. Starp citu, 15. div. pārrunās ir uzsverts, ka, sastādot ģenerāl-

* Skat. lapp. 450, red.

inspektora stābu, būtu jāievēro kara spēka daļu vēlēšanās, resp. jāņem tikai tās personas, pret kurām nebūtu iebildumu no kara spēka puses. Te nu rodas diezgan lielas grūtības noskaidrot, kādas tad īsti personas kara spēka daļas gribētu redzēt stāba amatos. Nobalsošana taču nav iespējama un droši vien radītu chaosu. No otras puses — pulki varbūt izteiktos par Plensneru un Lobi, bet korpasa vadība tos jau iepriekš noraidītu. Savā laikā mēs un pulki bijām vēlējušies redzēt savā stābā arī Graumani, bet to mums nedeva toreizējais SS pavēlnieks. Tātad tas nebūs tik viegli.

Tikko apbraukāju gaisa izpalīgu mītnes un darba vietas. Dzīvo ļoti labos apstākļos, vismaz Liepājas tuvumā, nezinu, kā tas citur. Zēni braši un noskaņojums labs. Kamēr vienu grupiņu uzrunāju, aiz manis klusām bija nostājies ģenerālpulkvedis Šerners, kuram pirms pāris dienām biju iesniedzis protestu pret 32. vācu divīzijas izdarīto iesaukšanu Nīcas apkārtnē. Teica, ka esot lasījis un tuvākā laikā par to parunāšot.

16.1.1945

P.S. Kā tad ir ar Lāčplēša kara ordeņa statūtiem, par kuriem saņemklēšanu un pārtulkošanu es lūdzu parūpēties? Par šo statūtu atjaunošanu sākuši interesēties arī Berlīnē, un būtu vēlams, kaut šai ziņā mēs būtu ierosinātāji.

Vēlētos redzēt stāba pavēlēs arī par pārmaiņām personāla sastāvā, ja tādas notikušas. Vēlams gan arī zemāko personālu papildināt ar bijušiem frontes cīnītājiem — apbalvotajiem un ievainotajiem.

R. Bangerskis

The first part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery by Columbus in 1492 to the present time. It covers the early years of settlement, the struggle for independence, the formation of the Constitution, and the growth of the nation to its present position. The author discusses the political, economic, and social changes that have shaped the country over the centuries.

The second part of the book is a detailed account of the American Civil War, from 1861 to 1865. It describes the causes of the war, the military campaigns, and the ultimate victory of the Union. The author also discusses the Reconstruction period and the challenges faced by the newly freed slaves.

The third part of the book is a study of the American West, from the early days of exploration to the present. It covers the discovery of gold, the settlement of the frontier, and the development of the West as a major part of the United States. The author discusses the impact of the West on the nation's economy and culture.

The fourth part of the book is a study of the American South, from the early days of settlement to the present. It covers the development of the plantation system, the struggle for independence, and the Reconstruction period. The author discusses the impact of the South on the nation's economy and culture.

The fifth part of the book is a study of the American Midwest, from the early days of settlement to the present. It covers the development of the prairie, the settlement of the frontier, and the growth of the Midwest as a major part of the United States. The author discusses the impact of the Midwest on the nation's economy and culture.

The sixth part of the book is a study of the American Northwest, from the early days of settlement to the present. It covers the development of the Pacific Northwest, the settlement of the frontier, and the growth of the Northwest as a major part of the United States. The author discusses the impact of the Northwest on the nation's economy and culture.

The seventh part of the book is a study of the American Southwest, from the early days of settlement to the present. It covers the development of the Southwest, the settlement of the frontier, and the growth of the Southwest as a major part of the United States. The author discusses the impact of the Southwest on the nation's economy and culture.

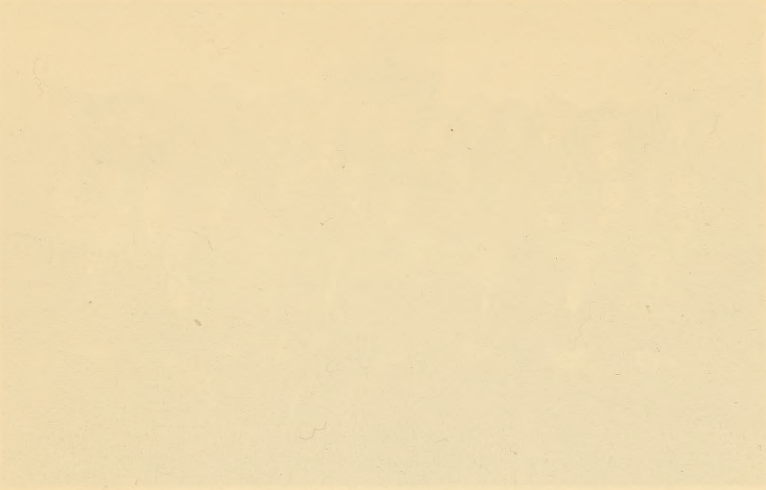

Ģen. Bangerskis bija konkordijas Valdemārija goda filistrs. Attēlā no viņa pa labi mākslinieks J. Madernieks un A. Cimdiņš, pa kreisi — Valdemārijas seniors K. Elksnis, ģen. E. Kalniņš, diriģents E. Ramats, filistrs L. un prof. L. Liberts. Uzņēmums izdarīts 1931. gadā Valdemārijas tautiešu saņāksmē Rīgā

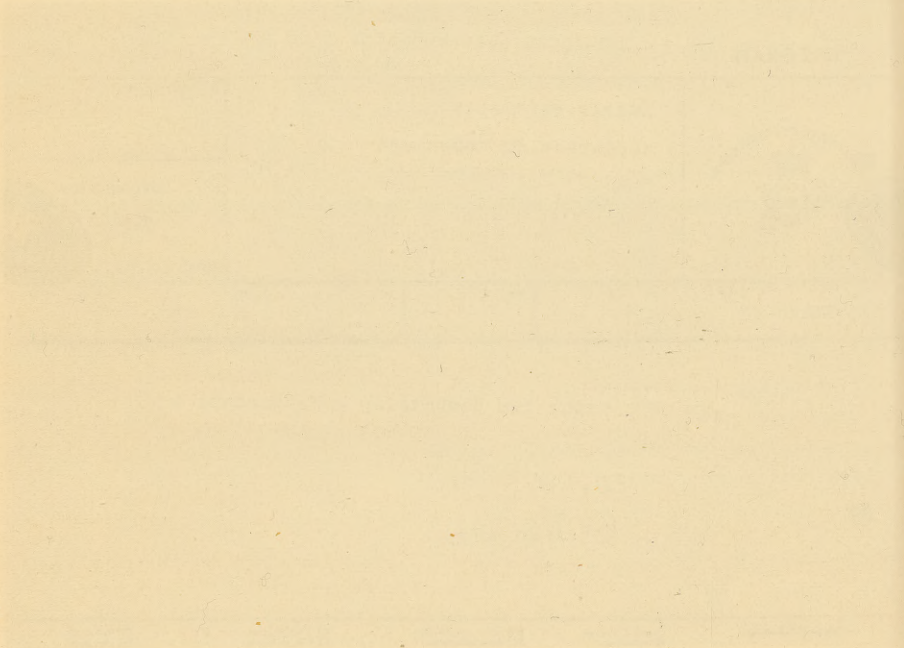
TELEGRAM + s0b24/0008 oldenburgoldb 9 24 1925 =

	imants reitmanis oldmarken 12 kopenhagen =	Tj. bear.
		Telegrafstation Søbor Dato: 24 FEB
kl. af lbr. til den kl. af København 33		
gluckwuenschic zum geburtsttag = bangerskis +		
Ein Wunsch...		
12 + 2004 +		
Vedtagne forkortelser: Urgent telegram PC directad.	MP udler. egenhændigt. PC modtagelsesbeten.	ET brevtelegram. ELI brevtelegram.
		XP bud betalt. RP avat betalt.

Liktenīga sagādīšanās bija gribējusi, ka ģen. Bangerska pēdējie soļi viņa mūžā bija sperti, dažas stundas pirms liktenīgā satiksmes negadījuma 1958. g. 24. februārī nosūtot šo apsveikuma telegrammu. Šis ģenerāļa rindas ir pēdējās viņa mūžā rakstītās

The following information is for your information only. It is not intended to be used as a guide for any specific action. The information is for your information only. It is not intended to be used as a guide for any specific action.

The following information is for your information only. It is not intended to be used as a guide for any specific action. The information is for your information only. It is not intended to be used as a guide for any specific action.

PĒCVĀRDS

Kaut ģen. Bangerskis izglītību baidījis svešā vidē un tur arī vadījis lielu daļu savas dzīves, viņa saistība ar latviešu tautu bijusi daudz ciešāka nekā to domāja latviešu sabiedrība, ģenerālim pēc pirmā pasaules kara atgriežoties Latvijā, un nekā to pieņēma daudzi arī vēlākā laikā, pat līdz mūsu dienām. Viņa mūža atmiņas šo saistību atklāj tajā vienkāršībā un īstumā, kas raksturīga vienīgi patiesi dziļam, nemainīgam un ilgstošam pārdzīvojumam, kad pāri visam personīgajam paceļas tuvāko cilvēku, savas tautas un valsts liktenis. Turklāt ar uzsvāru jāatzīmē, ka ģenerāļa nodoms nav bijis sniegt galvenokārt savu pārdzīvojumu un pieredzējumu atspoguļojumu, īpaši zīmējoties uz viņa plašā darba centrālo posmu — otru pasaules karu —, bet gan objektīvi liecināt un dokumentēt, kādēļ viņa cilvēciskais tēls gūst jo cildenākas iezīmes. Tā ar pilnām tiesībām var teikt, ka svešā zemē guldīts ne tikai viens no visizcilākajiem mūsu karaavīriem un valstsavīriem, bet katrā ziņā īsts latviešu tautas dēls šī vārda vislabākajā nozīmē, un liels cilvēks, kādu ne mūsu, ne vispār tautu un valstu vēsturē nav daudz.

Balstoties uz šīs ciešās saistības ar tautu, ģenerālis savus skatienus vienmēr vērsis nākotnē, un tas savukārt veicinājis viņa pieķeršanos latviešu jaunatnei un arī vismazākajiem tās vidū. Jo raksturīgu liecību šai ziņā dod viņa satraukums un tēvišķās rūpes par 1000 neapmācītu jaunekļu nosūtīšanu uz fronti, kā arī gādība par jauniešaukto leģionāru un frontes cīnītāju vajadzībām (skat. viņa atmiņu III grāmatu), tāpat pieķeršanās bērniem un palīdzība gūsta biedriem (skat. IV grāmatu). Protams, daudz kas no ģenerāļa mūža viņa atmiņās palicis neaplūkots, un šeit pieder arī viņa saites ar latviešu studējošo jaunatni vēl Latvijas brīvības laikā. Tā, piemēram, tās tradīcijas, kuŗas izveidojās, ģenerālim iekļaujoties ideālistiskajā konkordijas Valdemārija saimē, pastāvēja arī cauri visiem kara un pēckara gadiem. Un tas, ka šo tradīciju auglīgajā augsnē varēja tapt pamati un vēlāk arī īstenojums ģenerāļa iecerētajai viņa mūža

atmiņu izdošanai, ir tikai viens no apliecinājumiem tam, cik dziļas īstenībā bijušas ģenerāļa saknes viņa dabiskajā vidē — savā tautā, tās jaunatnē, pie kam uz šo faktu norādīts vispārīgā nozīmē, nevis tikai lai izceltu kādu īpašu sakarību.

Atstātie materiāli un piezīmes liecina, ka ģenerālis savu darbu bijis iecerējis visai plaši, un, kā redzams no viņa manuskriptiem, darbam piegājis ar ārkārtīgu rūpību, labojot, vairākkārt pārrakstot un sijājot, līdz ar ko tas ievilcies garumā. Ja arī ģenerālis, kā tas pašam pret sevi kritiskam autoram pienākas, ar savu darbu ne vienmēr bijis apmierināts (skat. viņa vēstules IV grāmatā), tad par pārējo kādā vēstulē, kas rakstīta divas nedēļas pirms viņa pēkšņās nāves un adresēta apgāda Imanta īpašniekam Imantam Reitmanim, viņš saka:

Oldenburgā, 15.2. 1958

Mīlais draugs un valdemārieti,
sirsnīgs paldies par atsūtītajām grāmatām, par kurām Jums kā izdevējam izsaku lielāko atzinību. Tās ir solidi un gaurīgi izdotas un ārēji apstrādātas. Domāju tikai, ka pārējo grāmatu iesējums būs vienkāršāks, vai ne?

Vienai no šīm pirmajām grāmatām vajadzēja būt man, un otrai — Jums, bet izlūdzos piedošanu, ka tā gluži neiznāca. Ar patiku izskatījis pirmo grāmatu, sāku lasīt arī savas bērniības atmiņas. Lasot daudz kas atkal atausa atmiņā, atcerējos arī savu brālīti, ar kuru kopā augām, jo mums bija tikai viens gads starpības vecumā, un drusku pārmetu sev, ka viņam esmu veltījis pārāk maz sirsnīgu vārdu. Manas atmiņas patiesībā ir arī viņa atmiņas līdz pat manai aiziešanai kara dienestā. Un tā jūtu uzplūdumā ierakstīju brālim sirsnīgu veltījumu kā savas dzīves daudzu posmu līdzgaitniekam un, kādā pazīstamā grāmatu veikālā iesaiņojis, tūlīt arī aizsūtīju to uz Vankuveru Kanadā savam brālim, jo viņš un brāļa meita nesen vēl bija apjautājušies, kad manas atmiņas parādīsies atklātībā. Atceļā uz mājām nodomāju, ka otru grāmatas eksemplāru pēc pamatīgas iepazīšanās veltīšu Jums ar ierakstu kā draugam, labvēlim un valdemārietim. Tad nu iedomājieties manu samulsumu par Jūsu veltījumu, kuru atradu otrajā eksemplārā ar sirsnīgu ierakstu man, un arī manu samulsumu par to, ka esmu varbūt izdarījis kļūdu, aizsūtīdams pirmo eksemplāru vis-

pirms uz Kanadu. Ceru, ka Jūs man to neņemsiet ļaunā, un nākošais eksemplārs būs veltīts Jums. Lūdzu atsūtiet man 4 eksemplārus, no kuriem vienu veltīšu Jums, manam draugam; otru — manu cīņu biedram strēlnieku un Leģiona laikos un arī pirmo divu manu atmiņu daļu labotājam Aleksandram Plensneram; trešo savam brāļa dēlam Bostonā; un ceturto — manai palīdzēi E. Trauberga jaunkundzei, kuŗa manas atmiņas pārrakstīja.

Ar sirsniņu sveicienu

Jūsu R. Bangerskis

Generāļa priekšlaicīgā aiziešana no dzīves, atstājot iecerēto darbu nenobeigtu, radīja grūtības un pat sarežģījumus gan viņa atstāto manuskriptu un materiālu apstrādāšanā, gan šī darba praktiskā nokārtojumā. Ievērojamu atbalstu šādos apstākļos apgādam sniedza ģenerāļa brālis Ernests Bangerskis, kuŗš, ģenerāļa mūža atmiņu pēdējam sējumam iznākot, veltījis šim plašajam darbam un tā veicējiem šādus vārdus:

Nobeidzot mana brāļa Mana mūža atmiņas, man nav nekā ko piebilst vai papildināt, jo jau savu atmiņu pirmajā grāmatā brālis par mūsu ģimeni visu ir pateicis. Varu tikai atzīmēt, ka šo atmiņu pirmo grāmatu ar viņa paša ierakstu saņēmu 8 dienas pēc viņa nāves.

Izprotot, ka šī ir grāmata, kuŗas uzdevums apgaismot kādu lielu un varonīgu laikmetu, kā arī pasargāt to kā svarīgu vēstures liecību no pazušanas, neesmu liedzis savu piekrišanu visu četru grāmatu nobeigšanai.

Līdz ar šo gribu izteikt pateicību izdevējam un visiem tiem, kuŗi, netaupot pūles, ir centušies šo lielo darbu nobeigt. Paldies!

Vankuverā, 24.3. 1960

Ernests Bangerskis

Cik īstenībā šis darbs ir plašs, par to liecina tā veikšanai izlietotais laiks — pirmā grāmata iznāca 1958. gada februārī, pēdējā — 1960. gada martā, pie kam pilnīgi gatavs manuskripts bija tikai I grāmatai, kamēr pārējās trīs bija jāsatavot pēc atstātajiem manuskriptiem un dažādiem materiāliem ģenerāļa iecerētajā veidā. Bet īsto nojēgu par ģenerāļa mūža atmiņu apjomu sniedz daži tehniski dati: — visu četru sējumu numurēto

lappušu skaits sasniedz 1656, kam nāk klāt 144 attēlu lappuses, kā arī 30 lappusēs ietilpinātie satura rādītāji, pielikumi un personu rādītāji, līdz ar ko visa darba apjoms sasniedz 1830 lappušu. Attēlu ir 255, to vidū kartes un faksimili. Līdz ar to latviešu grāmatniecībai pievienojas jauns kapitāldarbs, kāda ne pēc plašuma, ne rakstura nav bijis ne brīvajā, ne okupētajā Latvijā, ne arī emigrācijā. Ir pats par sevi skaidrs, ka tik liela apjoma darbs, sevišķi pēc ģenerāļa nāves, bijis veicams ar citu palīdzību. Līdz ar to īstenojusies arī apgāda vēlēšanās — ar šo atmiņu publicēšanu nodrošināt mūsu tautas vēsturē vissmagākā pārdzīvojumu laika dokumentēšanu.

Ar šo IV grāmatu nobeidzot ģenerāļa Rudolfa Bangerska darbu Mana mūža atmiņas un nododot to atklātībai, apgāds Imanta izsaka pateicību visiem, kas veicinājuši tā tapšanu, bet jo īpaši ģenerāļa brālim Ernestam Bangerskim, redaktoram Pāvilam Klānam, redaktoram plkv. Plensneram, kurš rediģējis II un daļēji III grāmatu, vplkv. Silgailim, plkv. Janumam, Latvijas sūtniecībai Londonā, Daugavas vanagu organizācijai, Latvijas nacionālajam fondam Skandināvijā un daudziem citiem atsevišķiem labvēļiem,

Kopenhāgenā, 1960. gada martā

Apgāds Imanta

PERSONU RĀDĪTĀJS

Sastādot personu rādītāju, nav ievēroti to amata apzīmējumi, dienesta pakāpes vai zinātniskie grādi. Tas darīts tikai tad, kad bijis jāatšķir divas vai vairākas personas ar vienādu uzvārdu un kad trūcis citu pieturas punktu viņu identificēšanai. Gadījumos, kad personas ar vienu un to pašu uzvārdu ģen. Bangerska tekstā minētas ar dažādām dienesta pakāpēm, nenorādot, vai notikusi paaugstināšana, ne arī uzsverot šo personu atšķirību, tās personu rādītājā minētas tā, kā viņu vārdi sastopami tekstā. Personu rādītājs attiecas uz visām četrām ģen. Bangerska atmiņu grāmatām, un attiecīgā grāmata tajā norādīta ar romiešu ciparu.

Abakuks IV 260, 266, 267, 281, 282, 285, 289, 290, 291, 309, 311, 312, 314, 315, 323, 324, 327, 330, 339, 349, 353, 362, 363, 364, 367, 374; *Abakuki, brāļi* IV 291, 327; *Abakuka kundze* IV 323; *Ābele* IV 202; *Ābele, (Alma)* IV 57; *Ābele, Andrejs* II 229, 232, 234; *Ābele, prof.* III 85; *Ābele, K.* IV 240; *Ābelītis, zv. adv.* III 314; *Ābeltiņš* III 29, IV 146; *Āboliņš* II 231; *Āboliņš, prof.* III 85; *Āboliņš vltņ.* III 37; *Achverdovs* I 132; *Adamovičs* III 179, IV 51; *Adamsons* II 184; *Adamsona kundze* IV 200; *Aire* II 193; *Aire, ģen.* II 85; *Akmens* III 180; *Akmens, Ilze* I 10; *Akmens, Mārtiņš* I 11; *Akmentiņš* IV 200; *Akmeņkalējs* II 309, III 48, IV 63, 114; *Albats* II 206; *Aleksandrs* II 94; *Aleksandrs 3.* I 93, 110, 111, 115, 121, 190; *Aleksandrs, feldmaršals* IV 109, 118, 125, 189, 190, 195; *Aleksandrs, Maķedonijas* II 337; *Aleksandrova* I 170; *Aleksandrovcs* I 170; *Aļeksejevs* I 163, 167, 190, 191, 210, 381; *Alibekovs* III 361; *Alks* II 110; *Alksnis* IV 200; *Alksnis, Dr.* IV 207; *Alksnītis* IV 70; *Ancāns* III 337, 344, 347, IV 159, 163; *Ancers* IV 220; *Andersons, E.* III 345, IV 128, 140, 142, 143, 144, 185, 186, 266, 273, 292, 298, 306, 466; *Andersons, J.* III 306, 312, 313, 340, 353, 385, 392, 404, IV 58, 87, 97, 104, 123, 135, 148, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 171, 172, 174, 176, 196, 276, 378, 458, 462, 466; *Andersons, plkv.* II 85; *Andogskis* II 43; *Andrejs* I 12, 83; *Andris* I 9; *Andrievs* I 9, 44; *Ankevičs* IV 64; *Ankravs* IV 22; *Ankups* II 238; *Anna* I 48; *Anšmits* II 128; *Amerikes, inž.* IV 315; *Ameriks, maj.* IV 219, 230, 243, 245, 271, 285, 289, 315, 430, 432, 473, 434; *Aperats* II 306, III 58, IV 82; *Aperata kundze* IV 160, 164; *Aprānu Kārlis* I 79; *Apkalns* IV 65; *Apfelbaums* II 16, 23; *Apmanis* IV 197; *Apse* III 179; *Apsītis, H.* II 179; *Apsītis, plkv.* II 374, III 9, 55, 193, IV 462; *Apuchtins* I 251; *Araķejevs* I 164; *Arlī's* III 299, 337, 340, 382, 383, 384, 386, 387, 391, 392, 405, IV 160, 162, 164, 416; *Aspenštrēms* I 112, 114, II 355; *Aspenštrēma, A.* I 112, 114, 115; *Ašmanis* I 70, III 21; *Astrouskis* III 359; *Aue* I 183; *Aufenbergs* I 284; *Augstkalns* III 192, 194, 202, IV 17, 21, 44, 194, 307, 308, 309; *Auguste* II 177; *Augusts* I 26, 76, 270, 292; *Augēlis* IV 220; *Austra* IV 364; *Auškaps* II 179; *Auzāns* I 352, 355, 360, 361, 363, 371, 372, 381, II 23, 25, 56, 85; *Auziņš* I 11; *Avotiņš, Dr.*, III 40; *Avotiņš, pltn.* IV 65; *Avots* IV 391.

Bachmanis, Kristīne II 105; *Bachs* II 128; *Bajarsky* I 9; *Bajārs* I 73; *Baker's* IV 325; *Baker's, J.* IV 329, 334; *Baker's, V.* IV 329, 334, 340, 341, 343, 359, 368; *Bākulis* III 192; *Balcers* IV 353; *Balceru ģimene* IV 347; *Bāliņš* II 141, 143; *Balke* II 159; *Balodis, ģen.* II 89, 97, 98; *Balodis, kapt.* IV 71; *Balodis, pltn.* IV 349; *Baltijskis* I 261, 394; *Baltiņš, Dr.* III 176; *Baltiņš, kapt.* I 313, 314; *Baltkājs* III 187, 194, 344; *Baltpurviņš* II 161; *Bangers, Maija* I 10; *Bangersky, Bangerski, Bangerskis* I 10; *Bangerskis, Ernests* I 25, 32, 39, 44, 46, 63, 72, 73, 270, 293, 342, II 59, 316, 332; *Bangerskis, Gusts* I 10; *Bangerskis, Kārlis* IV 209; *Bangerskis, Kārlis Indulis* III 146, IV 157, 173, 175, 177, 178, 181, 182, 188, 198, 216, 218, 226, 263, 272, 286, 287, 288, 292, 293, 329, 349, 354; *Bangerskis, Milda* IV 322, 354; *Bangerskis, Rudolfs* I 69, 106, 133, 134, 143, 156, 160, 167, 172, 186, 303, 307, II 5, 15, 16, 25, 76, 85, 95, 96, 97, 117, 119, 133, 135, 137, 141, 150, 164, 191, 208, 209, 223, 235, 351, 353, III 9, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 38, 40, 45, 48, 49, 52, 53, 54, 59, 60, 67, 78, 82, 87, 88, 102, 104, 105, 106, 122, 124, 125, 126, 127, 132, 137, 138, 147, 151, 155, 157, 159, 161, 167, 171, 172, 174, 176, 178, 179, 180, 184, 187, 189, 191, 195, 198, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 221, 222, 228, 244, 247, 262, 263, 269, 270, 271, 272, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 284, 289, 290, 291, 292, 293, 298, 299, 301, 303, 305, 324, 334, 340, 345, 346, 347, 352, 356, 365, 366, 371, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 392, 395, 397, 398, 400, 401, 403, 404, 405, 406, IV 21, 22, 25, 26, 29, 33, 42, 44, 48, 49, 51, 69, 70, 73, 74, 79, 87, 84, 97, 98, 111, 112, 114, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 135, 139, 148, 193, 210, 223, 229, 231, 238, 264, 267, 268, 271, 275, 288, 291, 305, 306, 322, 378, 380, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 395, 401, 402, 404, 406, 415, 417, 418, 424, 426, 428, 430, 434, 435, 437, 438, 442, 443, 450, 454, 455, 456, 459, 461, 464, 465, 466, 467; *Bangerskis, Vija* IV 173, 186, 187, 190, 263, 326, 354; *Bangerskis (dzimusi Siliņš), Zelma* — *Zelmiņa* II 142, 143, 144, 146, 147, 148, 149, IV 97, 156, 162, 186, 187, 219, 220, 226, 228, 263, 266, 281, 285, 286, 288, 292, 293, 297, 307, 311, 322, 324, 326, 329, 330, 331, 333, 335, 339, 340, 346, 347, 351, 352, 353, 356, 359, 360, 361, 362, 364, 366, 367, 369, 370, 373, 374, 386, 389; *Bartel's* IV 55; *Bastien's* IV 27; *Bastjānis* IV 20, 204, 380, 459; *Bawers* II 243; *Baumanis, kapt.* IV 179; *Baumanis, maj.* IV 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 146; *Bekers* IV 355; *Bekmans* II 62, 63, 238; *Beķeris* IV 65; *Belte* III 201; *Benders* III 128; *Benjamiņš* II 56; *Benjamiņš, A.* I 67; *Bērendss (Behrends)* III 309, 383, 387, 391, 392, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, IV 96, 97, 104, 105, 135, 153, 157, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 176; *Bērendss* IV 214; *Berger's* II 303, III 20, 87, 97, 108, 109, 110, 111, 113, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 226, 227, 228, 230, 232, 234, 235, 248, 255, 263, 291, 292, 293, 297, 298, 299, 325, 327, 334, 335, 337, 338, 346, 358, 380, 381, 382, 384, 386, 392, IV 23, 24, 89, 96, 157, 158, 159, 160, 164, 176, 177, 320, 298, 423, 462, 464, 465; *Bergs, A.* II 287; *Bergs, kapt.* III 45; *Bergs, ltn.* II 323; *Berķis* II 56, 84, 94, 95, 97, 119, 125, 179; *Bermonts* I 301, 302, 303, 306, 307, 308; *Bernats* IV 222, 225, 228, 241; *Bērns* IV 357; *Bērs* I 79; *Berts* I 268; *Bērtulis* I 11; *Berzinska* IV 57; *Bērziets* IV 64; *Bērziņa, L.* IV 57; *Bērziņš* II 82; *Bērziņš, (Slokas cel. fabr.)* IV 179; *Bērziņš, Alfrēds* II 179, III 306, 363, IV 127, 132, 133, 134, 136, 138, 140, 144, 145, 163, 200, 202, 204, 241, 263, 292, 298, 300, 302, 304, 306, 312, 313, 320, 334, 380, 459, 465; *Bērziņš, Andrejs* IV 364; *Bērziņš, kapr.* I 109; *Bērziņš, ltn.* IV 51, 54, 55; *Bērziņš, M.* IV 328; *Bērziņš, P.* IV 186; *Bērziņš, pltn.* IV 64, 456; *Bērziņš, R.* II 239; *Bērziņš, vltņ.* IV 50, 97, 184, 266, 460; *Bērziņš, V.* II 241; *Bestmann's* III 57; *Bielšins* I 175, 176, 190, 192, 213; *Biezais* IV 296; *Bilmanis* II 202, IV 124, 186,

277, 329, 335, 356; *Birģele* II 177; *Birkenšteins* II 82; *Birkmanis* II 225; *Birznieks* II 179; *Bitte* II 59; *Bite, kap.* III 45; *Blāķis* IV 390, 391; *Blaus, J.* III 315, 340, IV 151, 162, 164, 167, 169; *Blaus, maj.* II 325, 378, 379; *Blaus, P.* II 177, 180, 182, 217, 227, 229, 237, 238, 239, 248; *Blekmann's* IV 23; *Blesse* II 81, III 85; *Blitte* II 322; *Blum's* III 291; *Blumbergs, J. H.* IV 332, 366; *Blumbergs, J.* II 117, 179; *Blūms, Dr.* IV 253; *Ļodnieks* III 314, IV 126, 128, 184, 185, 186, 190, 193, 194, 195—197, 198, 207, 208, 277, 299, 379; *Bobrikovs* I 124; *Bock's* III 187, 190; *Boehr's* IV 227; *Bogdanovičs* I 111; *Bogeni* IV 330; *Bogens* IV 304; *Boicovs* I 118, 119, 120; *Bojovs* I 258; *Bokalders* IV 314; *Bokolovs* II 57; *Bolšteins* I 313, 379, II 56, 57, 109, 125, 126, 191, IV 364; *Borchs, Nikolajs* I 349; *Borch, grāfiene* I 349; *Borche* I 350; *Borke (Borcke)* II *Pielikums*, III 63, 154, 213, 215, 216, 347; *Bormanis* IV 184, 208, 226; *Bormanis, kap.-lt.* II 194, 196; *Bračs* IV 159, 205, 299; *Brancevičs* IV 220; *Brandorfs* I 168, 169; *Brandt's* III 228; *Brandt's, Dr.* III 383; *Brants* II 321; *Brasmanis* IV 220; *Brechmanis* II 27, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 42, 43, 44, 153; *Brechmanis, ltn.* II 309; *Bredovs* I 315; *Breikšs* IV 314; *Breinkopfs* IV 77; *Breitagams (Bräutigam)* III 255, 257; *Brencis* I 9; *Briča kundze* IV 289, 309, 311, 347; *Briedis* I 313, 317, 321, 322, 326, 327, 329, 332, 334, 335, 337, 338, 339, 341, 349, 358, 364, II 13, 23, 24, 25; *Briedis, P.* II 168, 170, 203, 204, 234, 282; *Briedis, vlt.* IV 64; *Brigaders* IV 64; *Brigge* II 157, IV 61, 181, 220, 260, 265, 266, 267, 273, 274, 277, 278, 279, 280, 281, 448; *Brill's* III 108, 111, 113; *Brīvkalns, ltn.* III 315, IV 50, 151; *Brīvkalns, kap.* IV 76; *Broadbent's* IV 366; *Broders* IV 364; *Broks* III 186; *Brončbrujevičs* I 293, II 21, 22; *Bronskis* I 287; *Brošs* III 45; *Brunovskis* II 207; *Brūvelis* IV 219, 239, 240, 243, 245, 246, 247, 248, 252, 273; *Brūveris* I 79; *Bubenko* IV 314; *Buchardt's* III 383; *Budiņš* IV 65; *Buiķis* II 132, 136; *Būvičs* II 85; *Buks* IV 364; *Bulle, inž.* III 85, V 276, 314; *Bulle, kap.* IV 94, 177; *Bulle, pltn.* III 52, IV 183, 396; *Bulle, plkv.* III 150, IV 135; *Bumbiers* III 197; *Burk's* IV 59, 60, 61, 67, 73, 74, 77, 78, 94, 95, 176, 179, 180, 236; *Burkevics* III 312, 313, 314, IV 157; *Burmeister's* IV 407; *Būriņš* I 314, 317, 321, 330; *Busch's* III 396; *Buševids, A.* II 177; *Buševids, kap.* IV 64; *Butlere, Veročka* I 112, 114, 115, 152; *Butleri* I 113, 114, 152, II 355; *Butovska kundze* I 101; *Butovskis* I 93, 100, 102, 126; *Burchard's* III 50, 189, 190; *Buržē* IV 227.

Caucis II 344; *Caunes jaunkundze* IV 293; *Celle* IV 146, 454; *Celmiņš, G.* II 308; *Celmiņš, H.* II 90, 91, 99, 100, 103, 105, 119, IV 232; *Celms* III 85, 252, 253, IV 196, 197, 200, 201, 202, 208, 300; *Cerbiņa kundze* IV 348; *Cheovier's* IV 142; *Cielēns* III 91, 93, 95, IV 191, 353; *Cicerons* III 94; *Cimdiņš* IV 392; *Cimmermanis* III 346, 356; *Cirulis, kap.* III 24; *Cirulis, komp.* IV 210; *Ciunelis* III 185; *Clausewitz's* III 93; *Clerk's* IV 139; *Clifford's* IV 366; *Cook's* IV 311; *Corns* IV 230, 251, 252, 253; *Cukurs* IV 396; *Čāče* II 113, 114, 115, 116; *Čakarū tante* I 43; *Čakārnis* IV 285; *Čakste, J.* III 157, 158; *Čakste, K.* III 149, 157, 158, 280; *Čakste, M.* III 149, 157, 158, IV 259, 277, 280; *Čamanis* II 179; *Čerčils* IV 222, 316, 317; *Čeremisovs* I 259, 260, 262, 310, 314; *Černobrovs* II 192.

Dābols IV 44; *Dambītis* II 177, 180, 229, 236, 237, 238, 248; *Danailovs* III 360; *Dandrē* I 232, 233; *Danielsons* IV 175; *Daņilovs* I 158, 159, 161; *Daņiličs* II 40, 41; *Dankers* II 115, 157, 158, 290, 300, 301, 331, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 345, 346, 348, 376, 377, II *Pielikums*, III 63, 64, 65, 66, 67, 71, 82, 83, 103, 105, 106, 139, 144, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 221, 222, 242, 306, 307, 309, 312, 337, 338, 339, 340, 344, 345, 346, 348, 356, 363, 364, 365, 366, 382, 384, 385, 386, 387, 392, 405,

406, IV 10, 32, 115, 159, 160, 161, 162, 234, 264, 391, 395, 397, 465; *Dannenberg*s IV 312, 356; *Dannenberg*s, *Emma* (dz. *Bangerskeis*) I 77, 80, 223, II 60; *Dardzāns* I 314, 317, 321, 379; *Dargel's* III 232; *Dāvids* I 10, 11, 37, 38; *Dāvids*, *kēniņš* I 30; *Davidsons* II 184; *Day's* III 348, IV 162, 219, 242; *Deā* IV 89; *Deglavs* II 157, 158, 183, III 15, 16; *Degrells* III 360; *Dēnics* (*Dōnitz*) IV 61, 117, 182, 237; *Dēnike* (*Doenike*) IV 77, 78; *Derevjanseis* II 173; *Dergačs* II 177; *Dimā* II 66; *Dimza* II 233; *Dišlers*, *J.* IV 33, 42; *Dišlers*, *prof.* II 81, IV 33; *Dolfsijs* III 50; *Dombrovskis* II 82; *Doniņš* II 323; *Dostojevskis* I 168; *Dravnieks* IV 42, 127, 200, 300; *Dreimane*, *Elza* IV 260; *Dreimanis* IV 202; *Drechsler's* II *Pielikums*, III 63, 96, 97, 99, 101, 103, 105, 106, 155, 214, 215, 222, 231, 254, 258, 264, IV 175, 272, 280, 402, 407; *Dresslers* III 212, 213; *Drews* IV 199; *Ducēns* II 82; *Dumpis* IV 177; *Dutovs* II 16, 22, 44; *Dūze* II 340, 370; *Dzelzītis* II 168, 169; *Dzenis* IV 189; *Dzenītis* II 322, 324, 325, 327, III 206, 207, 208, IV 11, 28, 29, 30, 32, 40, 464; *Dzintra* IV 345, 348, 362, 364; *Džamaliāns* III 361.

Egerts, *Dr.* III 192, IV 219, 222, 230, 239, 240, 250, 251, 252, 277, 278; *Egerts*, *ģen.* I 323; *Eglavs* III 37; *Egle* II 229, 234; *Egle*, *kapr.* IV 48; *Egle*, *Lucija* IV 311; *Eglītis*, *Andrejs* IV 57; *Eglītis*, *Arvids* IV 365, 366; *Eglītis*, *kapr.* IV 72; *Eichelis* II 321, 322, IV 28, 29, 153, 464; *Eichenbaums* IV 157; *Ēichs* III 383; *Eidemanis* II 140; *Eidukes* III 324; *Einbergs* III 149, 150, 151, 159, 160, 161, IV 185, 280, 336, 464; *Eizaks* II 177; *Eizenbauers* IV 202, 205, 241, 380; *Ēķis* II 206; *Elčaniņovs* I 253; *Elena Vladimirovna* I 140; *Eliass* II 176; *Elka kundze* II 56; *Emilija* I 36; *Emilija* (*Mazīte*) I 82; *Ender's* III 54; *Endziņš* III 185; *Enkels* I 131, 142; *Ērglis* IV 275; *Ernests* (*skat. Bangerskeis, Ernests*), *Ernstsons* IV 314; *Eserts* II 81; *Espey* II 326; *Everss* IV 311; *Everts* I 287, 292.

Fabich's III 142; *Fedders* IV 220; *Fegeleins* III 128; *Feldmanis* II 64, 66, IV 387; *Fiedler's* IV 52, 53, 54; *Filipovs* IV 57; *Fišers* IV 241; *Fizers* II 240; *Flekners* IV 222; *Flemmings* I 238, 240; *Fogts* IV 227, 241; *Forst's* IV 172; *Francis Ferdinands* I 267, II 94; *Francis*, *plēv.* I 320, 336, 337, 339, 340, 341, 342, 352, II 56, 57; *Franko* IV 324, 355; *Fraukele* IV 326, 364; *Frederichs* IV 23; *Freimanis* II 157, III 18, 19, 20, 306, 313, IV 161, 165, 176, 200, 202, 203, 205, 299, 459, 461, 465; *Freivalds* III 315, 380, 383, IV 151; *Freundenburgs* IV 195, 196; *Frēzers* IV 310; *Fridrichs* III 346, 347; *Fridrichs Liela*s III 347; *Fridrichsons* II 239; *Fuchs's* II 328, III 222, IV 19, 37, 38, 39; *Fusts* IV 175.

Gailis II 177; *Gailis*, *V.* III 331, IV 153; *Gailītis* IV 26, 27; *Gainutinovs* I 117, 118; *Galdiņš* III 187, 190, 196, 337, 338, 339, 344, 345, 347, IV 63, 151, 159, 160, 163, 168, 461, 464, 465; *Galenieks* II 177; *Galējs* II 325; *Galicins* IV 312; *Gapičevs* (*Aleksejs*) I 177, 178, 179, 183, 184, 202, 203, 207; *Garbars* I 98, 99; *Gārgulis* IV 307; *Garsils* IV 220; *Garthe* III 48, 51, 52; *Gasjunas* III 177; *Gavenas* I 324; *Gavrilovs* I 136, 137; *Gauzītis* I 44; *Gebelss* III 98; *Geismanis* I 283; *Gerbers* III 53; *Geskets* I 134; *Geslings* (*Gössling*) III 18, 19, 20, 194; *Giesecke* III 114, 120; *Ginters*, *Dr.* III 54, 85, IV 314; *Ginters*, *pltn.* II 321, IV 152; *Girgensons* II 197, 198, 208; *Glaseņaps* II 73, 74, 80; *Glück's* IV 25; *Goethe* II *Pielikums*; *Goldmanis* I 350, II 57, IV 294; *Golcins* II 44; *Göllner's* II 326; *Golts* II 141; *Goppers* I 361, 363, II 23, 56, 57, IV 233, 364; *Goreinovs* I 93, 99; *Grandavils* II 166; *Grapmanis* III 21, 67, 267, 289, 339, IV 50, 51, 160, 448; *Graumanis* III 183, IV 467; *Grauda kundze* IV 348; *Graudīņš* IV 22, 37; *Grāvelis* III 11, 176, 180, 190, IV 63; *Grāvis* II 78; *Grebers* II 238, III 37, 185;

Gregors IV 22, 30; Greiners I 19; Grigulis II 218; Griķis III 42; Grinbergs, *kapt.* I 368; Grinbergs, *archibīskaps* IV 130, 200; Grinbergs, *pltn.* III 250, 251, IV 152, 158; Grinbergs, *vlt.* III 28; Grinvalds II 63; Gripenbergs I 210; Grīslis II 56; Grīvins II 45; Grosbards III 147, 148; Grosbergs III 314, IV 294, 301, 304; Grosbergs, *plkv.* III 52; Grossmann's IV 407; Grosvalds II 56; Grosvalds, *Dr.* II 63, 206, IV 186; Groscher's III 299; Grota I 9; Grothmann's III 128; Groza III 37; Grudulis IV 65; Gruzdiņš II 196; Guderians III 387; Gudovičs I 135; Gudže II 168; Gulbis III 85, IV 119, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 138, 139, 140, 144, 148, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 203, 204, 208, 210, 212, 226, 238, 241, 263, 294, 295, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 380; Gulbji I 225; Gulīda I 141; Gusevs IV 62, 154; Gustavs Adolfs III 393; Gusts I 9; Gustsons II 184; Gutors I 287, 291, 292; Gütner's (Gitners) IV 62, 182; Ģērmanis IV 154, 172.

Hagandokovs I 296, 297, 303; Hāgeniete I 40; Hāgens I 38; Haiits III 361; Hasmanis IV 359; Hasmans II 82; Hansels IV 25, 26; Hansens II 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 348, 349, 350, 354, 364, 370, 371, III 14, 29, 104, 105, IV 383; Hartmanis IV 388; Hartmanis, *inspektors* I 77, 78; Hartmanis, *ģen.* II 85; Hasselmann's IV 35, 37, 40, 41; Hazners II 332, IV 71, 435; Heines kundze IV 308, 309; Heilmann's III 57, 184, 186, 192, 193, 194, 199, 201, IV 434, 437, 456; Hellwig's IV 52, 53, 54; Henčs I 283; Henri IV 228; Heršelmanis I 193, 199, 209; Herzog's III 171, 177; Hierthes's (Hirtess) II 302, III 57, 96, 97, 100, 108, 111, 112, 208, 228, 229, 400, 415, 416, 420; Hildebrandt's III 293; Himmlers II 303, 311, 351, 366, 371, 378, III 83, 86, 93, 128, 166, 243, 244, 248, 269, 309, 325, 338, 357, 365, 380, 382, IV 125, 126, 182, 196, 383, 462; Hindenburgs III 344; Hintze IV 444; Hiitlers II 100, 300, 336, 337, 338, 351, 365, III 83, 92, 98, 103, 106, 107, 244, 387, IV 151, 178, 182, 223, 262, 264, 324, 353, 357, 396; Hitrovo I 238, 240, 244, 247, 269, 270, 271, 279; Hodakovskis I 295; Hoff's II 112; Hohenstein's III 299; Holanders III 176; Holms IV 256; Holsts II 159, 241, 242; Homka IV 219, 220, 228, 245, 250, 252, 254, 256, 261; Hrapko I 249, 250, 252; Hristiani I 236, 253, 255, 257; Hūns I 11, 12; Hūns, *Kārlis* I 11.

Ieviņa IV 292; Ieviņš I 348; Igals II 207, Igo II 66; Ikše III 340, IV 157, 162, 175, 177, 186, 194, 198, 203, 299, 354, 355; Iljins II 177; Ilziņš I 314, 317, 321, 324; Incbergs IV 164, 165; Indulēns III 185; Indulis (*skat. Bangerskis, Kārlis Indulis*); Irbe II 77; Irmanis I 290, 291, 292; Ivanovs I 290, 291, 292; Ivans IV 220; Īve III 172.

Jablonskis II 182, 184, 197, 198, 202, 205, 206, 207, 208, 281, 282; Jagars II 180, 184, 248; Jaičkovs I 100, 156, 175, 184; Jakovļevs I 131; Jankavs IV 14, 171; Jankovskis I 379; Jansens I 148, 149, 169, 170; Jansons, *Dr.* I 346, 350, III 192; Jansons, *kapt.* IV 146, 194; Jansons, *pltn.* III 48, 192; Jansons, *vlt.* IV 220; Januma kundze IV 200, 202; Januma, *Velta* IV 202; Janums II 374, III 9, 13, 32, 185, 186, 200, IV 60, 67, 71, 73, 74, 75, 79, 94, 95, 130, 138, 176, 178, 200, 207, 303, 388, 391, 392, 430, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 455, 462; Januškevičs I 257, 258, 309; Jaudzems IV 179, 195; Jaunais II 192, 211; Jaunbērzs I 313; Jaunbērzs (*Kurzemes cietoksnī*) IV 169; Jaunkalns III 30; Jaunliniņš III 190; Jaunsils III 190; Jaunniekers II 321, III 293; Jaunzems IV 366; Jēdīke II 328, IV 395, 403, 415, 416, 444; Jēkabsons IV 57; Jēkabsons, *Dr.* IV 199; Jēkabsons, *v. v.* III 331, IV 153; Jekelns (*Jeckeln*) II 293, 298, 300, 308, 309, 310, 328, 335, 336, 348, 349, 350, 352, 371, 374, III 14, 16, 17, 19, 20, 21, 52, 57,

60, 86, 96, 97, 102, 103, 105, 106, 111, 112, 113, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 156, 158, 163, 164, 165, 197, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 218, 219, 220, 222, 226, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 254, 279, 284, 309, IV 10, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 29, 30, 31, 37, 38, 39, 40, 54, 81, 120, 230, 252, 255, 355, 383, 384, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 405, 407, 408, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 426, 428, 444, 454, 456, 457, 458, 464; *Jelčapinovs* I 235, 236, 238, 258; *Jemeljanovs* II 279; *Jeske* II 85; *Jitners* (*Jüttner*) III 51, 290, 291, 292, 293, 462; *Jūlite, Jūle* I 25, 26, 43; *Jungelsons* II 229; *Jungklau's* (*Junklaus*) III 284, IV 19, 20, 29; *Junkers* II 242, 243, 244; *Johne's* IV 55; *Jordan's* IV 329; *Juer's* III 108, 109, 111, 112, 113, 344; *Juraid's* IV 262; *Jurevics* III 314; *Jurevič's* III 21, 85, IV 162; *Jurgēna kundze* IV 312; *Jurgēns* II 133, 160, IV 185, 186, 187, 189, 316; *Jurgēns, P.* II 133; *Jurjāns, P.* I 9; *Jurko* II 323; *Jursons* II 322.

Kacēns IV 336; *Kadaševska* IV 285; *Kablen's* III 185; *Kaija* IV 227; *Kaktiņš, Ād.* III 85; *Kaktiņš, K.* I 94, 95, 102, 111, 127; *Kalacis* IV 21; *Kaļa* I 49; *Kalējs* II 85; *Kāleps* IV 220; *Kaliņš* III 24; *Kallašs* IV 107, 197; *Kalnāvārna* II 193; *Kalnāre* II 182; *Kalniņa, B.* II 243; *Kalniņš* IV 352; *Kalniņš, A.* IV 275; *Kalniņš, Alfreds* III 67; *Kalniņš* (*Bilstiņu*) II 81; *Kalniņš, Bruno* II 192, IV 273, 308, 314, 355, 356; *Kalniņš, Dr.* III 202, IV 220; *Kalniņš, Edvarts* IV 155; *Kalniņš, ģen.* II 56, 57, 104; *Kalniņš, inž.* II 141, 142; *Kalniņš, J., plkv.* I 327, 372, II 56; *Kalniņš* (*Jaunpils*) I 72, 92, 225; *Kalniņš, M.* II 133, 135; *Kalniņš, P., Dr.* III 91, IV 200, 273, 277; *Kalniņš, T.* III 9; *Kalniņš, V., plkv.* II 191; *Kalniņš, V., Dr.* II 208; *Kalnozols* IV 188, 194; *Kamaldnieks* II 322; *Kandis* II 309, 310, 333; *Kapeps* I 48; *Kantomīrs* III 361; *Kants* I 168; *Kaplars* IV 298, 323; *Kāpostiņš* III 198; *Kāposts* II 179; *Karlsons* II 270, 271, 273, 280; *Karlsons, K.* II 181, 184; *Karlsons, lektors* I 352, 379; *Karlsons, pltn.* III 21, 122, 125, 151, 180, 182, 222, 336, 338, 340, 344, IV 97, 98, 160, 162, 175, 182/3, 188/9, 190, 191, 193, 194, 243, 292, 457, 458, 460, 463, 466; *Kārklīņš* II 155; *Kārklīņš, kapt.* II 85, IV 33; *Kārklīņš, pltn.* II 229, 230, 234; *Kārnītis* II 325; *Karpovs* I 47, 50; *Karpovs, J.* I 50; *Karpovs, K.* I 50; *Karpovskis* I 130; *Karps* IV 148; *Kārlis, Kārlītis* (*skat. Bangerskis Kārlis*); *Kārlis Ernests* (*skat. Bangerskis Kārlis Ernests*); *Katlaps* IV 155; *Katcmanns* (*Katzmann*) IV 23, 25, 26, 156; *Kaudzītis* II 56; *Kaufmanis* IV 265; *Kaukulis* III 186; *Kaulbārss* I 210; *Kaulēns* II 116, 117; *Kauliņš* IV 220; *Kaupiņš* IV 199; *Kavamuri* I 212; *Kaža* I 68; *Kažemaks* II 177, 184; *Kažociņš* III 143, 144, 145; *Kažmers* IV 220; *Kedia* III 361; *Keitels* III 123, 387; *Kejum-Chans* III 361; *Kempelis* I 316, 350, 358; *Kēmanis* II 195, 196; *Kemeris* III 179; *Kerenskis* I 393, 399, II 38; *Kersons* IV 203, 210, 333; *Kessels* III 176; *Kilitis* III 200, IV 67, 71, 73, 76, 77, 78, 146, 180; *Kilpe* II 230; *Kīkulis* III 94, 97, 98; *Kikuts* IV 64, 155; *Kiploks* IV 202, 203, 205; *Kinkelīn's* III 233; *Kirchenšteins* II 130, 166, 173, 174, 177, 180, 193, 201, 203, 210, 217, 228, 236, 248, 258, 264, 266, 268, 269, 270—272, 283, III 273; *Kirsānovs* IV 220; *Kirsentāls* IV 292, 332; *Kirsis* III 321, IV 167; *Kirsons* IV 32, 40; *Kiršteins* IV 77; *Kišīns* I 237, 238, 241, 242, 247, 251; *Klāsons* IV 260, 263, 272, 275; *Klauss* I 230; *Klawverts* II 218; *Klāvsosons* IV 194; *Kļaviņš* I 68; *Kļaviņš, G.* II 230; *Kļaviņš, kapt.* III 38, IV 65; *Kļaviņš, ltn.* IV 349; *Kļaviņš, pltn.* I 352, II 27, 42; *Kļaviņš, R.* 177, 180; *Klainmanis* II 192; *Kleists* III 306, 313, 314, 315, 337, 338, 386, 387, IV 159, 160; *Kļembovskis* I 233, 269, 271, 278, 283; *Klemšs* I 111; *Klepšch's* II 328; *Kliesmets* II 140, 141, 142, 143; *Kliesmets, ltn.* IV 220; *Klinsona kundze* IV 461; *Klišāns* IV 151; *Klīve* IV 349; *Knechts* II 308, 328, III 24; *Knebels* II 346, 347, 431, 433, 435; *Knoll's*

III 142; *Kochs* III 232, 335, 383, IV 48, 54, 58, 157; *Kociņš, F.* IV 200; *Kociņš, pltn.* II 88, 127, 172, 173, 200, 206, III 187, 190, 197, 198, 339, IV 87, 126, 135, 148, 160, 162, 167, 169, 171, 174, 176, 190, 191, 193, 263, 275, 276, 378; *Kolčaks* II 45, III 261; *Kolmars* III 147; *Komarovs* I 155, 156, 171, 193; *Koncendorfs* I 32, 87; *Kondraķenko* I 221; *Konstantins Konstantinovičs* I 137, 138; *Kopels* II 45; *Kopps* IV 73, 95; *Korsts* IV 336; *Kortkampfs* III 380, 381, 382, 383, 386, 387, 403; *Kovalevskis* II 6, IV 58, 151, 153, 158, 159; *Kozlovskis* III 28; *Krampe* IV 57; *Krasnovs* III 360; *Krasta, T.* IV 212; *Krastins* IV 321; *Krastinš, A.* II 192; *Krastinš, red.* III 179, 195, IV 50; *Krasts* IV 220; *Krauļa kundze* IV 96; *Kraulis* II 81; *Krauss* III 151; *Krebs* III 37; *Kreicums* IV 57; *Kreišmanis* III 67; *Krieviņš* II 203; *Krīgers (Krüger)* III 17, 114, 118, 119, 120, 121, 202, 269, 287, 291, IV 62, 89, 135, 154, 155, 167, 171, 457, 458, 463; *Krimelis* III 37; *Kripena, Olga* IV 267; *Kripens* II 345, 372, 374, III 29, 30, 31, 56, 67, 82, 184, 186, 201, 210, IV 16, 17, 130, 131, 132, 136, 137, 146, 178, 190, 192, 262, 273, 279, 282, 301, 313, 320, 348, 392, 424, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 562; *Kristīne* I 43; *Krivohiža* I 102, 103; *Krjucks* III 192; *Krodgers* IV 135, 263, 276; *Kronbergs* III 314, IV 185, 186, 197, 207, 379; *Krukenberg's* III 276, 277, 278; *Krūka* III 37; *Krūmiņš* IV 464; *Krūmiņš, F.* I 239, 240, 242; *Krūmiņš, pltn.* II 283, 289; *Krustinš* II 56; *Krūze* II 177; *Kubelunass* III 212, IV 388, 421; *Kubuliņš* III 185; *Küchler's* IV 420; *Kukainis* IV 208; *Kūķis* II 82; *Ķuņķis* I 353; *Kundziņš* III 85, IV 123, 130, 132, 139, 148, 191, 194, 197, 198, 202, 263, 274, 301, 302, 304, 305, 306, 313, 328, 334, 339; *Künzel's* III 396, 401, 404; *Kupče* II 170; *Kuplis* III 339, IV 161; *Kuraus* III 85, IV 197, 379; *Kurelis* II 56, 288, 289, IV 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 249, 264, 280, 296, 356, 391, 398, 429, 464; *Kurmīšs* IV 193; *Kuroki* I 210; *Kuropatkina, M.* I 100; *Kuropatkins* I 135, 189, 191, 192, 210, 215, 221, 222; *Kurzemnieks* II 325; *Ķuze* IV 392; *Kvālis* III 335, IV 158; *Kviessis* III 64, 65, 66, 67, 216, 218, 219.

Lācis, J. II 180, 182, 184, 185, 248; *Lācis, V.* II 175, 176, 177, 180, 183, 192, 210, 238, 248, 258, 273, 280, 281, 282, 283, III 273; *Laidoners* I 253, II 93; *Laimiņš* II 85; *Lakstīgala* II 12, 13; *Lakstīgalas kundze* II 141; *Lammers* III 383, 387; *Lampe* IV 64; *Lange* II 328, III 147, 148, 152; *Langins* II 207; *Lanka* IV 63; *Lapainis* III 36, 37, 185; *Lapiņa* II 58; *Lapiņš* IV 65; *Lasis* IV 220; *Lasmanis* III 287, 288, 315, IV 94, 135, 146, 151, 168, 172, 174; *Laškops* II 229, 234; *Latkovskis* II 180, 237, 248; *Laufers* IV 321; *Laumanis* III 58, IV 63, 169; *Lawva* IV 47, 48, 49; *Lazduzieds* IV 219, 256; *Lediņš* IV 177, 178, 179, 189, 292, 344, 345, 349, 354; *Lēmanis* II 218; *Leimanis* II 225, 340, II *Pielikums*, III 63, 64, 67, 217, 220, 312, 313, IV 159, 167; *Leitis* IV 323, 326, 327, 347, 348, 362, 367, 392; *Leitmanis* II 177; *Leja* II 185, 212, 214; *Lejiņš* I 79; *Lejiņš, J.* IV 127, 129; *Lejiņš, P.* II 181; *Lejiņš-Leja* IV 300; *Lejnietis* III 38; *Lenz's* II 242, 243, 244; *Lejins* II 130; *Lerche* II 207; *Lezdiņš (Legzdiņš)* IV 123, 148, 149, 195, 196; *Lianozovs* II 24; *Liberts* III 21, 85; *Lidums* III 29, 184; *Līcis (Līcītis)* III 177, 180, 185; *Liekēnis* II 181; *Lienīte* I 37; *Liepiņš, O.* IV 320, 334, 335; *Liepiņš, plkv.* IV 96, 313; *Liepiņš, plkv. (Kureļa grupas)* IV 12, 13, 22, 28, 30, 454; *Liepiņš, pltn.* IV 146, 189; *Liepiņš, prof.* III 267; *Liepiņš, R.* IV 97, 107, 123, 148, 165, 191, 193, 194, 197, 204, 300, 335, 349, 466; *Līkums* II 185; *Lills* II 94, 95, IV 203; *Līna-Klaudīne* I 12, 25, 29, 32, 40, 67, 69, 72; *Lindemann's* III 122, 123, IV 397; *Ļinevičs* I 225; *Linpiņš* IV 65; *Lipmans* IV 365; *Lippe* IV 220; *Litzmann's* IV 420; *Lobanovs* II 192, 211; *Lobe* III 9, 10, 11, 13, 19, 173, 187, IV 41, 95, 130, 175, 176, 178, 181, 185, 190, 191, 193, 204, 209, 264, 267, 349, 350, 388,

437, 448, 457, 459, 463, 467; *Lobes kundze* IV 189; *Lochovs* I 122, II 45; *Loliņa* IV 374; *Lorentz's* III 387; *Lotz's* IV 27; *Loze (Lohse)* III 97, 106, 226, 264; *Lubeniēks* III 195; *Lūcija* IV 186, 187, 219, 263, 292, 311; *Ludendorfs* IV 77; *Lūdecke-Neurath's* IV 182; *Lūkainis, Lūkainis Janis un Kārlis* I 48; *Lūkaiņi* I 50; *Lūsis, kapt.* III 36; *Lūsis, māc.* IV 355; *Lūšu ģimene* II 81; *Luturs* III 52.

Mačs IV 57; *Maibier's* III 179; *Māe* III 313, IV 157, 402; *Maija* I 9; *Maijiņa* IV 364; *Maizītis* II 56; *Majors* IV 314; *Makovskis* III 37; *Maksimovičs* I 225; *Mālmanis* II 307; *Maļevko-Visotskis* I 179; *Mancs* II 107; *Mangulis* II 56, 308; *Mantiniēks* IV 205; *Maņkovskis* I 192; *Maņukovs* II 94; *Māre, Marija* I 48; *Marija Fjodorovna* I 190; *Markavs, Gaužu* I 44; *Markevica kundze* IV 330, 331, 332, 339; *Markss* II 130, IV 310; *Marnics* IV 292; *Maršalka jaunkundze* IV 328, 353; *Martin's* III 389, IV 462; *Māsēns* IV 92, 94, 95, 97, 175, 204; *Mateass* II 308, III 67; *Mateuss* IV 76; *Matkovskis* I 259, 260; *Matschmann's* III 387; *Matbiessen's* III 316, 321, 328, 394, IV 152, 173, 219, 220, 227, 230, 252, 420, 423, 254; *Matuzelis* IV 146; *Mauriņa, Z.* IV 201, 227; *Mauriņš, E.* II 238; *Mauriņš, ltn.* IV 76, 78; *Mazjānis* IV 35; *Mazurkevičs* I 161, 168, 170; *Medems* III 207, 208, 250, 251, 252, 253, 254; *Mednis, kapt.* I 364; *Mednis, maj.* II 354, 362, III 54, 141, 184, 187, 254, 269, 283, 288, 315, 392, IV 151, 173, 259, 407, 456, 457, 463; *Mednis, pltn.* IV 29; *Mednis, E.* III 85; *Meierovica jaunkundze* II 65; *Meirovics* II 68, 69, 82, 100, 118; *Meierovics, G.* III 182; *Meija, plkv.* II 311, 322, III 24, IV 67, 75, 96, 146, 176, 177, 180, 282, 395; *Meijendorfs* I 190, 191; *Meijers* III 138, 194; *Meistars* IV 181; *Meklers* I 76, 77, 78, 79; *Melcers* III 49, 51, IV 458, 462; *Mende* III 382, 384; *Menska* I 334, 335; *Mente* IV 220; *Mentels* II 82; *Mery (Mērija)* I 146, 147, 148, 149; *Mezītis* I 72, 81, 82; *Mežaks* IV 314; *Mežāncis* I 47, 90; *Mežciems, Dr.* I 377, II 325; *Mežgrāvis* IV 76, 77; *Mežulis* II 238; *Michails* II 28; *Michails Aleksandrovičs* I 150, 182; *Mickalīks* III 33; *Mierkalns* II 132, 138; *Miezis* III 250, 306, 309, 312—315, 336, 340, 353, 386, 392, 396, 398, 399, 400, 401, 403, 405, IV 59, 74, 87, 104, 119, 123, 124, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 136, 138, 140, 142, 143, 144, 145, 148, 157, 158, 162, 164, 165, 166, 168, 172, 174, 176, 177, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 203, 204, 215, 226, 263, 264, 266, 275, 276, 285, 288, 292, 294, 295, 298, 299, 301, 303, 305, 306, 307, 308, 311, 313, 320, 323, 325, 334, 349, 350, 354, 378, 380, 466; *Mikēlsons* I 134, 135, 138, 139; *Mikēlsons* III 294; *Milda* IV 322, 354; *Millers* III 382, 384, 386, 392, IV 76, 156, 165, 176, 177, 179, 183; *Milovs* I 218; *Miončinskis* I 310; *Mišenko* I 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 341; *Misiņš* I 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 374, 381, 382, 383; *Models* III 17, 118, 184, IV 81, 437, 439; *Molotovs* II 152, 172, 200, 244, 357, 359; *Monroe* IV 188; *Montgomerys* IV 118, 125, 195; *Morgans* IV 338, 341; *Morovskis* III 172, 178, 191, 194, 199; *Mrumerts* III 230; *Muceniēks* I 49; *Muceniēks* IV 22; *Munks* III 360; *Munters* II 100, 123, 124, 179, 200; *Muralovs* II 26; *Musolini* IV 324; *Mušals* IV 242; *Müllers* IV 60; *Müllers* IV 252; *Müllers, maj.* III 171.

Naduševics IV 271, 285; *Nariņš* IV 221, 262; *Narniis, Mak* IV 343, 358; *Natiņš* II 321; *Natzmer's* III 276, 277, 278, 279, 280, 281; *Nečajevs* IV 349; *Neils, Mak* IV 310, 311; *Neimanis, Dr.* III 34; *Neimanis, maj.* II 322; *Neimanis, plkv.* III 147, 148; *Neimanis, V.* IV 384; *Nerons* I 98, II 64, 65; *Neslučovskis* I 132; *Neuendorfs* III 308, 313, 314, 398; *Nickel's* III 142, 144; *Nickel's Dr.* III 396, 401, 404, 405, IV 104; *Nidermillers* I 296, 297,

298, 299, 302, 307; *Niedra* (LPSR AP loc.) II 177; *Niedra J.* (komj. vad.) II 193; *Niedra J.* (Evakuāc. stāba pr-ks Kurzemes cietoksni) III 315, 316, 321, 340, 344, 345, IV 48, 58, 126, 151, 152, 155, 162/3, 167, 169, 172, 177, 193, 267, 269, 282, 285, 294, 298, 304, 328; *Nīgals* I 79; *Nīgals, Dr.* IV 291; *Nikitins* I 95; *Nikolajs 1.* I 122; *Nikolajs 2.* I 190; *Nikolajs Nikolajevičs* I 301; *Nische* IV 52; *Nodzs* I 210; *Nogi* I 210, 212; *Nokss* II 45; *Noviks* II 184, 185, 213, 215, 232; *Nukša* II 64, 66; *Nurža* II 170, 184.

Oberg III 234; *Obwurzer's* III 389, IV 71, 453, 457, 459, 462; *Ogriņš* IV 314; *Ojama* I 212; *Okonskis* IV 278; *Oku* I 210; *Oldenburgas princis* I 286; *Oliņš* II 57; *Oliņš, P.* II 202; *Opincāns* II 230; *Opmaņa kundze* IV 202, 203; *Osis* III 144; *Osis, plkv.* II 300, 304, 307, 308, 311, 321, 323, 324, III 10, 82, 210, 339, IV 135, 136, 154, 160, 167, 169, 172, 220, 258, 259, 260, 262, 263, 267, 268, 269, 270, 273, 275, 276, 278, 280, 281, 282, 283, 289, 300, 395; *Ositis* III 177, 180, 192, 201; *Osoling-Wehre* IV 466; *Ose* II 225, 230; *Ozerinskis* III 195; *Ozoliņa, E.* II 198; *Ozoliņa, V.* IV 201; *Ozoliņi* I 43; *Ozoliņš* II 45; *Ozoliņš (Obsoling)* I 11; *Ozoliņš, kapt.* IV 431; *Ozoliņš, plkv.* IV 152, 464; *Ozoliņš, pltn.* IV 15, 17, 28, 31; *Ozoliņš, polic. dep. dir.* IV 167; *Ozoliņš, prof.* II 63, 64; *Ozoliņš, vltm.* IV 220; *Ozoliņš, virsn.* IV 265; *Ozoliņš, E.* II 224; *Ozoliņš, Ed. pltn.* II 321, 325, III 373, IV 32; *Ozoliņš, K.* III 315, IV 151; *Ozoliņš, V.* (komp.) IV 201; *Ozoliņu tante* I 43; *Ozols, apg. tiesas loc.* IV 196, 197; *Ozols, kapt.* I 365, II 56; *Ozols, ltn.* III 50; *Ozols, vltm.* III 25; *Ozols, Art.* III 85; *Ozols, P.* IV 200.

Pabērzs II 177, 180, 248, 284; *Paegļa kundze* IV 205, 206, 207, 208, 209; *Paegle, J.* IV 203, 205, 282, 285, 290, 309, 318; *Paegle, P.* II 185; *Paegle, Spr.* IV 176; *Pakalniētis* III 335, IV 158; *Paldiņa* II 171; *Pālēns* I 12; *Palkavnieks* III 283, 288, 289, IV 25, 26, 28, 459; *Paps* I 12; *Partridge* IV 265, 270, 286; *Pauls* I 352; *Pauluks* III 91; *Pauluss* IV 243; *Paupe* IV 349; *Pavasars, B.* III 67, 172, 273, IV 144; *Pāvilāns* IV 22, 30; *Pedders* I 97, 98, 99, 111, 112, 113, 114, 126, 128, 132, 135, 152, II 355; *Peika* IV 55; *Peka* II 361; *Pelcis* IV 50; *Pencis* III 323; *Peniķis* I 353, 354, II 56, 57, 68, 70, III 63, IV 461; *Persidskis* IV 250, 252, 259; *Pēteris, ģenerāļa brālis* I 12; *Pēteris 1., cars* I 115; *Pēteris, ģenerāļa tēvocis* I 44; *Pētersons* I 10; *Pētersons* I 76; *Pētersons, A.* II 187; *Pētersons, A.* II 230; *Pētersons, Augusts* I 43, 79; *Pētersons, fon* I 225; *Petrītis* II 305; *Petrovs* IV 327; *Petu* III 359; *Pfeffer-Wildenbruch's* III 187, 191, 195; *Piegāzis* I 225, 226; *Piegāzis, K.* II 179; *Pifraders* II 328; *Piklers-Burghaus (Pückler-Burghaus)* II 370, 371, 373, III 228, 244, 245, 247, IV 424, 432, 435; *Pilz's* IV 53; *Pinkulis* IV 259; *Pipris* II 229, 230, 234; *Plakans* III 201; *Platais* III 148; *Plekše* IV 201; *Plensners* I 375, 377, 380, II 6, 157, 158, III 5, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 67, 86, 105, 108, 118, 141, 145, 196, 208, 218, 219, 220, 248, 251, 254, 289, 340, 385, IV 51, 119, 123, 127, 128, 129, 131, 132, 135, 136, 138, 140, 144, 148, 162, 165, 177, 184, 185, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 204, 209, 285, 288, 292, 294, 295, 298, 303, 305, 306, 334, 380, 385, 395, 396, 400, 402, 420, 454, 456, 462, 463, 467; *Pļesums* II 177, 183; *Plikauss* III 53; *Plīme, R.* III 67; *Plūmes jaunkundze* IV 188, 294, 313, 349; *Podnieks* IV 124; *Pietis; Podvoiskis* II 13; *Pogainis* IV 239, 240, 241; *Pobliet, Jahn* I 11; *Polietis, A.* I 11; *Polietis, P.* I 11; *Pommers* II 323, 325, III 273, 371, 379, IV 320; *Popovs* I 132, 133, 134; *Poriētis* III 198; *Poriētis, J.* II 55, 57, 58; *Poulsch's* IV 53; *Praudīņš* II 299, 301, 309, 310, 333, III 121, IV 63; *Praulš* II 230, 231, IV 364; *Pravdins* I 81; *Priede* I 181, 182; *Priedītis, kapt.* III 37; *Priedītis, P.* II 207; *Prikals* IV 22; *Prīmanis* II 290, 340, 362, 376,

II *Pielikums*, III 63, 64, 65, 67, 210, 213, 217, 220, 242, 273, IV 197, 200, 202, 204, 208; *Prōhļ's* III 211; *Pūce* IV 220; *Puksis* II 224, III 179; *Pupurs* II 184, 185; *Puriņš* II 82; *Puriņš, Dr.* III 187, 191, IV 400; *Puriņš, kapt.* IV 219, 230, 252, 254; *Puriņš, plkv.* IV 282; *Purinsch* IV 428; *Purmalis* III 184; *Purvītis* IV 193; *Puseps* I 285; *Pustovoitenko* I 286, 288; *Putnaērglis* IV 323, 333; *Putniņš* IV 165.

Racke III 404; *Rademachers* IV 214; *Radko-Dimitrijevs* I 357, 358; *Radziņš* IV 58; *Radziņš, ģen.* II 84, 85, 103, 116; *Radziņš, B.* IV 200, 269; *Radziņš, P.* IV 356; *Raisters* III 21; *Raitums* III 339, IV 158, 160; *Ramanis* IV 220; *Ramga* IV 241; *Rancāns* III 91, IV 123, 130, 148, 191, 194, 200, 204, 277, 318; *Rapa* III 9; *Rasa* IV 22; *Raschstetter's* IV 53, 54; *Ratnieks* III 19, 20; *Raudīve* IV 201; *Raudzeps* III 177; *Rauzers* IV 169; *Rebane* IV 204; *Rēbergs* IV 67, 97; *Redelis* III 37, 185; *Reineke* II 321; *Reinfelds* III 133, 136, 137, IV 285, 288, 292, 293, 323; *Reinhards* II 226, III 63, 214, 222, 306, 313, 314, 336, IV 97, 98, 132, 136, 138, 157, 161, 166, 169, 177, 182, 184, 189, 197, 204, 263, 299, 303, 313, 391, 465; *Reinholds* III 196, IV 63; *Reinis* IV 336; *Reitmanis* IV 391, 469; *Rembaciene, Rembaks* I 35, 36, 60; *Rendulitz's (Rendulics)* III 387, IV 172; *Rengarte* I 11; *Rengarts* I 43; *Ribbentrops* II 100, III 306, 312, 313, 380, 382, 386, IV 92, 357; *Rieck's* III 48; *Rieksts* II 58; *Riipolu* III 358; *Ritums (agrāk Reinbachs)* IV 334, 339; *Ritums, M.* II 239; *Riza-Mirza* II 44; *Robežnieks* IV 153; *Rode, kapt., Dr.* III 191, 199, IV 155; *Rode, virsplkv.* III 128; *Rode* III 291; *Romanovs* I 301, 302; *Roms* I 392, 393; *Rona* III 360; *Roze, J.* III 85, IV 201; *Roze, K.* II 239, 240; *Rozenbergs* I 135; *Rozenbergs (A/S Ķieģelis komisārs)* II 131; *Rozenbergs, A.* III 87, 88, 116, 123, 243, 255, 258, 263, 264, 265, 299, 306, 309, 312, 325, 329, 338, 356, 358, 363, 364, 382, 384, 386, 387, IV 115, 164, 185, 229, 378, 465; *Rössler's* III 122, 124, 125, 127; *Rubenis, ltn.* IV 18, 19, 20, 31; *Rubenis, maj.* III 27, 72; *Rubloukiskis* III 172, 178; *Rucelis* IV 146, 156, 463; *Rudels* IV 236; *Rudenko* IV 344; *Rūdolfs* IV 220, 265, 266; *Rudzis* IV 276; *Rudzītis* III 25, 34, 54, 55; *Rullis* III 140, 142; *Rumpe, kapt.* IV 153; *Rumpeters* IV 132, 133, 202, 203, 204, 207, 209, 210, 211, 275, 302; *Rumpis* IV 265; *Rupners* III 141; *Rusmanis, plkv.* IV 66, 94, 166, 167; *Rusmanis, A.* II 207; *Rutels* II 45; *Rutkovskis* I 118; *Rutulis* II 309; *Ruzvelts* IV 310.

Sacharovs IV 312; *Sakess* II 207; *Salenieks* III 54; *Salmanis* IV 220; *Salnais* II 206, IV 118, 165, 186, 187; *Salnis* II 177; *Salnītis* IV 175, 313; *Samsons* III 378; *Samtiņš, jun.* IV 154, 288; *Samtiņš, K.* II 107, 108, 127, 128, IV 285; *Sanders, Dr.* II 157, 158, III 313; *Sanders, M.* II 208; *Sarma, II* 132, 136; *Saukel's* III 226; *Saulgožu onkulis* I 44; *Saulgožu tēvs* I 44; *Saulīte* II 285; *Savickis* I 98, 99, 106; *Savinkovs* II 24; *Schäfer* IV 107; *Schatz (šacs)* IV 23, 39; *Scholz (šolcs)* II 354, 355, 357, 358, 370, 376, III 176, IV 352; *Schmützler's* III 219; *Schröder (šrēders)* II 293, 300, 306, 321, 328, II *Pielikums*, III 10, 82, 103, 149, 157, 158, 165, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 218, 219, IV 14, 31, 175, 182, 183, 396, 404, 408, 420, 423; *Schubert's* IV 35, 40; *Schulbrandt's* III 292; *Schuldt's* III 171, 181, 182, IV 82, 352, 396; *Schörner (šerners)* III 328, 358, 387, IV 153, 456, 457, 465, 467; *Schwanweber's* III 55; *Sēja, jun.* IV 194, 195, 196; *Sēja, L.* II 206, III 151; *Sēķa jaunkundze* IV 308; *Selga* IV 219; *Selliņens* I 221, 238; *Semjonovs* II 44, 45, 56; *Semjonovs, junkurs* I 143, 144; *Sergijevskis* I 239; *Sietip's* II 238; *Silarājs, Dr.* II 81, 177, 321; *Silaos* II 239; *Sildedzīs* II 132; *Silgailis* II 311, 331, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 350, 352, 353, 366, 377, III 9, 14, 15, 16, 21, 28, 67, 82, 83, 98, 104, 105, 184, 186, 187, 199, 202, 210, 212, 276, 277, 278, 279,

280, 287, 288, 290, 291, 292, 296, 336, 339, 353, 380, 381, 382, 384, 385, 389, IV 11, 14, 55, 59, 60, 73, 74, 76, 87, 88, 92, 94, 96, 126, 148, 156, 159, 160, 161, 162, 164, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 379, 385, 391, 396, 397, 432, 443, 454, 465; *Silgalvis*, E. II 63; *Silgalvoju ģimene* II 46, 47, IV 330, 363; *Silis* II 168, 169; *Silmālis* II 182; *Sima* III 359; *Simanovičs* II 177; *Simms* II *Pielikums*; *Simsons* III 179; *Sinats* II 321; *Sipols* II 169; *Sirka jaunkundze* IV 308; *Siroņjatrikovs* I 283; *Sivērss* I 241; *Siuka* IV 194, 203; *Skaistlauks* III 40, 176, 185, 186, 195, 197, 198, 339, 385, IV 87, 88, 97, 148, 160, 162, 167, 168, 269; *Skalbe* III 85; *Skalons* I 279, 282, 285; *Skoropadskis* II 10; *Skerābāns* IV 219, 244, 254; *Skerapce* II 340, 341; *Skerastiņš* IV 20; *Skrēbers* II 225, III 63, 85, IV 94, 97, 135, 165, 177, 236; *Skrība* IV 232; *Skroderēns* II 56; *Skubiņš* I 316; *Skuja* III 199; *Skujenieks*, M. II 91, 103, 119, IV 232; *Skujenieks*, ltn. III 30; *Skujevičs* II *Pielikums*, III 65, 67, 217, IV 165; *Skujiņš* I 12; *Skujiņš*, agr. III 321; *Skultāna kundze* III 324, 335, IV 158; *Skultāns* IV 157, 158, 398; *Skulte* IV 201; *Smigelska* IV 321; *Smilģis* IV 57; *Sniķere* III 179; *Sniķers* I 293; *Sofija Vladmirovna* I 162; *Soisāls* III 361; *Sokolovskis-Sokols* II 58, 59, 60, 61; *Sokolovs* I 131, 143; *Sommer's* III 191, 195, 202, IV 88; *Soots* I 253; *Sotnieks* IV 434; *Södla* IV 96, 157, 203, 388; *Spāde* III 45, IV 220; *Sparmann's* III 382, 384; *Speer's* III 230; *Spekee* II 203, IV 392; *Spensers* I 68; *Speranskis* I 197; *Spigulis* IV 201; *Spoģis* II 322; *Spricis* IV 65; *Sprincis* I 268; *Sproģis* IV 291; *Sproģis*, kapt. IV 146; *Sproģis*, vlt. III 36, IV 349; *Sprung's* III 57; *Spure* II 175, 177; *Srēders*, Dr. IV 193; *Stabulis* IV 220; *Stālekērs* II 307; *Stālmanis* IV 65; *Staļins* II 125, 130, III 67, 72, IV 213, 222, 252, 274, 277, 316; *Stammera jaunkundze* IV 322; *Stangins* I 111; *Starcevs* I 77; *Starcs* III 85; *Staube* III 386; *Stebler's* IV 52, 53, 54; *Steinbergs* IV 458; *Steinbergs*, *Pašpārvaldes ģen. dir.* II 240; *Steinbriks* III 13; *Stengels* I 135; *Stengrath's* IV 165; *Stēričs* I 231, 232; *Stesels* I 221; *Stiebrs* II 239; *Stiglics* II 321, 323, III 378; *Stiņnieks* III 390, IV 41, 131, 135, 148, 154, 168, 171, 190, 191, 193, 275, 276, 378; *Stiprais (Ilga)* IV 288; *Stradiņš* II 111; *Straubergs* III 85; *Strausa kundze* IV 201, 265; *Strauss* IV 198; *Strautmane* IV 156; *Strautmanis*, A. IV 57; *Strautmanis*, V. IV 57; *Strauts* IV 326, 331, 332, 339, 359, 366; *Strazdiņš*, kapt. I 72, II 196, IV 161; *Strazdiņš*, pltn. II 170; *Streckenbach's* III 187, 196, 197, 287, 389, IV 154, 397, 458; *Strēlerte* IV 279; *Strepmanis* III 195; *Strizky* II 243; *Struppnikovs* II 240; *Stūris* I 324; *Sturms* IV 199; *Sudārs*, *Markātu* I 64; *Sudmala jaunkundze* IV 332; *Sudmalis* IV 327, 332; *Sūna* II 309; *Svovorovs* I 69, II 14, 15; *Svika* III 180; *Svilpe* IV 349; *Šablovskis* IV 334; *Šāls* I 164, 165, 166, 167; *Šalāpins* I 149; *Ščerbakovs* IV 89; *Šeburanovs* I 95, 100; *Šeibelis* II 175; *Šēls* III 9, 184, 197; *Šenkovecs* II 240; *Šenskis* IV 22, 223, 227; *Šerloks* IV 196; *Šics* II 177, 184; *Silde* III 273, 321, 353, IV 87, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 107, 148, 153, 165, 175, 176, 204, 269, 304, 309, 391, 466; *Šimīņš* I 79; *Školņikovs* II 112, 113; *Šlikovs* I 118; *Šlikes* II 242, 243; *Šlosa*, *Lilija* I 79; *Šlosa*, *Liza* I 79; *Šmits* IV 218; *Šmits*, maj. III 57; *Šotēns* I 135; *Šteins* I 71, 72; *Šterns*, kapt. IV 220; *Šterns*, rotmistrs. I 226, 227; *Šturms* III 85; *Šulcs* IV 201; *Šulmanis* I 126; *Šūmanis* II 201; *Sūstins* II 185, 193, 213, 214, 215; *Švābe* IV 130, 132, 139, 301, 302, 304, 305, 313, 328, 334, 335, 336, 337, 338, 349, 350; *Švalbi* I 50; *Švanks* IV 185, 188, 193, 207, 336, 379; *Švanks*, *A/S Kieģelis* II 160; *Švarcs* I 289, 290, 307.

Tabaks II 181, 184; *Tamāra (Zaula)* IV 265, 291; *Tampel's* IV 148; *Tānzer's* III 392; *Taube* III 58, 196, IV 176, 458; *Teibe* IV 341; *Tēlens (Thelen)* III 314, IV 99; *Tepfers*, ģen. III 85; *Tepfers*, sūtnis II 202; *Tērauds* I 32, 107; *Teriņš*, prāv. IV 314; *Teriņš*, virsltn. IV 220; *Tervants*

I 253; *Theuermann's* III 27, 171, 172, 173, 177, 291; *Tichovskis* III 321; *Tiethen's (Titjens)* III 192, IV 219, 226; *Tiltiņš* III 24, IV 64, 155; *Timms* I 324; *Tivēlis* III 26; *Tirzītis* II 323, 325, III 9, 373, 377, 379, IV 32, 167; *Tofahrn's* III 151; *Tolstojs* I 168; *Toma* IV 293; *Tomson's* IV 186; *Tomsons, skolotājs* I 68, 82; *Tomsons, vsrž.* III 28; *Tomsons, Arnolds* II 208; *Tone* II 82; *Torgaus* IV 349; *Trauts* II 362, III 171, 177, 180, 182; *Traviņa* IV 57; *Treuenfeldt's* III 195; *Trēziņš* III 34, 36, 67, 74, 76, 77, 78, 180; *Trikovskis* I 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 382, 383; *Trubiņš* II 184; *Trumens* IV 365; *Tupiņš* II 55, 56, 57, 58; *Turks*, III 322, III 148, 149, IV 136; *Turmans* III 306, 309, 337, 386, 387, IV 98, 159, 161, 164; *Turners* IV 186.

Ubāns II 81; *Ūdris* IV 200; *Ujazzo* IV 13; *Ujerts* II 322; *Ulmanis* II 91, 119, 124, 144, 165, 166, 168, 173, 174, 179, 180, 181, 182, 229, 238, 239, 247, 251, 256, 257, 258, 259, 260, 261, III 363, 365, 367, IV 246, 364; *Unāms* II 208, 245, III 380, 391; *Ungers* III 54; *Ūpelnieks* IV 17, 19, 22, 28, 29, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 280; *Ūpītis, pltn.* II 322; *Ūpīts, A.* II 177; *Uršteins* IV 201.

Vācietis, ģen. I 340, 341, 350, 351, II 25, 209, 249; *Vācietis, veterinārmed.* III 321; *Vačnadze* I 287; *Vagalāns* IV 353; *Vairogs* III 392, 406, IV 23, 154, 168, 307; *Vaivars* IV 58, 295; *Valčevs* I 149; *Valdmanis* II 156, 164, 289, 290, 331/2, 334, 335, 352, 353, 376, 377, II *Pielikums*, III 82, 83, 210, 211, 213, 252, 253, 254, 306, IV 127, 128, 129, 130, 132, 133, 197, 200, 201, 202, 204, 205, 241, 263, 298, 300, 301, 302, 304, 313, 318, 320, 380, 465; *Vāleskalns* II 182, 185; *Vāliņš* III 185; *Valters* II 206; *Vanadzīņš* I 377; *Vanaga, Dzintra* IV 359, 370; *Vanaga kundze* IV 291, 292, 293, 323, 324, 325, 328, 334, 339, 340, 341, 343, 345, 348, 359, 362; *Vanagi* IV 356; *Vanags, kapt.* III 53; *Vanags, I.* IV 359; *Vanags, J.* II 181, 184; *Vanags, K.* II 224; *Vanags, P.* II 340, 353, 377, II *Pielikums*, III 104, 213, 220; *Vancāns* IV 359; *Vankins* III 250, 251, 252; *Varlejs* IV 458, 460, 463; *Vāršbergs* IV 314; *Vasiļčikovs* I 173; *Vasilis, Titenu* I 74, 75, 76, 91; *Veckalniņš* II 354, 362, 303, IV 146; *Veics* II 58; *Veide* II 321, III 379, IV 11, 12, 13, 15, 21, 22, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 40, 51, 460, 464; *Veidemanis* III 306, IV 157, 459, 465; *Veidemanis, prof.* IV 87, 155, 158; *Veidnieks* II 179; *Veiermanns* IV 77; *Veisa kundze* IV 464; *Veiss* II 301, 307, 320, 323, 375, III 10, 11, 12, 13, 16, 17, 19, 82, 87, 88, 92, 95, 118, 172, 175, 181, 182, 183, 189, 190, 191, 210, IV 82, 352, 396, 454, 464; *Vells* IV 365; *Velmanis* I 10; *Veselis* IV 433; *Vesets* III 362, IV 267; *Vētra, Dr.* IV 127, 175, 177, 194, 196, 237, 300, 304, 334; *Vētra, M.* III 85; *Vēveris* III 9, 372; *Vialons* III 307, 308; *Viducis* IV 352, 359, 361; *Vidzirkste* III 186, 204, IV 285; *Vigants* IV 220; *Vija, (Skat. Bangerskis Vija)*; *Viksna, pltn.* III 29, IV 67, 71, 74, 76, 95, 176, 178, 199; *Vilciņš* IV 123, 148, 194, 196, 197, 379; *Vilciņš, Dr.* II 208; *Vilde* IV 220; *Vile* III 359; *Vilhelms 2. I* 134; *Vilis* IV 320; *Vilks* III 190; *Vilnis* IV 314; *Vinters* III 45; *Vinzarājs* II 230; *Vipulis* II 168, 169, 170; *Vireņiuss* I 135; *Virza* II 64, 65, 69; *Višinskis* II 173, 174, IV 309, 310, 359; *Vitiņš* III 346, IV 197; *Vitkovskis* I 239, 259; *Vitoliņš* IV 307; *Vītols* II 82; *Vītols, plkv.* IV 29; *Vītols, H.* III 21, 195, 196, 289, 306, 336, IV 44, 89, 90, 91, 92, 97, 159, 162, 165; *Vītols, J. prof.* III 21; *Vītols, J.* IV 58, 157; *Vitroks* III 264, 308; *Vittenbergs* II 322, 325, III 206, 379, IV 353; *Vladimirs Aleksandrovičs* I 123, 131, 139; *Vlasovs* III 89, 169; *Voicechovskis* II 45; *Voitkus* IV 220, 258, 460, 463; *Volonts* II 173; *Voļskis* I 170; *Vorobjovs* II 44; *Voronovs* I 126; *Vorra'ts* III 396; *Voskresenskis* I 100.

Weber's IV 155; Weyerts IV 258, 265; Wilkinson's IV 138, 139, 303; Wilkins's IV 148; Wolff's III 226; Wolfsberger's II 377.

Zāgars II 335, 376, 377, II *Pielikums* III 210, 211; Zaķis IV 197, 198, 207, 379; Zaķis, *plkv.* II 341, III 9; Zalcmana jaun kundze IV 272; Zalcmanis III 85; Zālīte, *Dr.* III 47; Zālītis, *domnieks* II 58; Zāmuels II 82, 109, 110; Zandbergs IV 63; Zariņš, *ltn.* IV 50, 51, 285; Zariņš, *sūtnis* II 202, IV 108, 119, 123, 124, 125, 126, 136, 186, 194, 196, 168, 238, 277, 288, 325, 334, 335, 345, 356; Zarubajevs I 210; Zaula, *T.* IV 321; Zauls IV 260, 261, 264, 265, 282, 291, 330, 348; Zēgners III 27, 28, 29, 38, 40, 45, 48, 49, 54, 151, 171, 184, 187, 206, 287, 288, 290, 336, IV 154, 156, 160, 161, 165, 171, 182, 183, 184, 186, 187, 226, 457; Zeidlics IV 243; Zeiferts I 261; Zellis II 207; Zelma, *Zelmaņa, (skat. Bangerskis, dz. Silīņa, Zelma)*; Zeltiņš, *plkv.* I 375, II 56, 57; Zeltiņš, *pltn.* II 322, IV 289; Zeļeņeckis I 303, 304, 305, 306, 308, 312, 351; Zemgals III 239, 241; Zeniņš III 67, 199, IV 166, 437, 438, 462; Zentgraf's IV 444; Ziebergs III 38; Ziedīņš IV 200; Ziedīņš, *vlt.* 220; Zieds IV 64; Ziemelis, *jūras kapt.* IV 125, 126; Ziemelis, *kapt.* III 24, 29, 38, 45, 48, 52, 171, 179, 180, 182, 184, 195, 202, IV 396; Zigels I 291, 292; Zigrīda (*Kliesmete*) II 142; Zimiņš I 144, 146; Ziļāna kundze IV 328, 370; Ziļāni IV 328; Ziļāns IV 329, 370, 371; Ziverts, *doc.* IV 314; Ziverts, *plkv.* III 289, IV 435; Ziverts, *V.* II 207; Zivs II 112; Zūkulis IV 200; Zumbergs I 313; Zvaigzne IV 31, 64, 154, 267; Zvaigznes kundze IV 267; Zvejnieks III 222, 251, 252, 253, 254, 306, 307, 312, 313, 336, 338, 386, 392, 393, 395, 396, 402, 403, 404, IV 135, 148, 157, 158, 160, 165, 166, 168, 171, 276, 378, 466; Ždanovskis I 193; Želenskova IV 89; Žilinskis I 283; Žubeckis IV 200; Žuravļovs I 130; Žvīgule IV 57.

SATURA RĀDITĀJS

<i>Ceturtnā sējuma ievadam</i>	5
--	---

I daļa

LEGIONA ĢENERĀLINSPEKCIJA UN KURELIEŠI	7
<i>Leģiona ģenerālinspekcija un kurelieši</i>	9
Dienesta atzīme	17
Gen. Jekelna rikojums par Kureļa grupas pakļaušanu	22
Dienesta atzīme 1944. g. 12.12.	29
Ģenerāļa Kureļa grupas darbība	33

II daļa

PEDEJĀIS CĒLIENS	45
<i>Gādība par bēgļiem</i>	47
Pielikums	48
Inspekcijas daļai	50
Stāba priekšniekam	52
Kāda liecība	56
Dažas ģenerālinspektoram piesūtītas vēstules	57
<i>Pēdējais cēliens</i>	59
Kurzemē esošās latviešu vienības un latviešu karavīri vācu vienībās	62
Latviešu vienības un iestādes ārpus Latvijas	67
Latvijas nacionālās komitejas prezidenta pavēle Nr. 3	68
<i>Pēc cīņām brīvprātīgā gūstā</i>	70
Raksts plkv. Janumam	79
<i>Atskats</i>	80

III daļa

LATVIJAS NACIONĀLĀS KOMITEJAS DARBS	85
<i>Sarakste un citas liecības</i>	87
Virspulkvedim Skaistlaukam	87

Dr. Hugo Vītola vēstules ģenerālim	89
Dr. V. Māsēna vēstule ģenerālim	92
Ģen. Bangerska sarakste ar vplkv. Silgaili	94
A. Sildes vēstules ģenerālim	98
Uztura sagāde un saimnieciskās grūtības Kurzemē . .	103
<i>Iesniegumi un ziņojumi</i>	106
Latvijas nacionālās komitejas darbības galvenie uzdevumi	106
Ziņojums	107
Latvijas sūtņa Londonā vēstule	108
Iesniegums feldmaršalam Aleksandram	109
Iesniegums 8. korpusa komandierim	111
Ziņojums latviešu pārstāvjiem Libekā	112
Telegramma Latvijas sūtnim K. Zariņam	119
Iesniegums angļu militārajai pārvaldei	120
<i>Latvijas nacionālās komitejas sēžu protokoli</i>	123
Dažas Nacionālajai komitejai ienākušas ziņas	146
Latvijas Sarkanā krusta dati	147
<i>Pielikums</i>	148

IV daļa

DIENAS GRĀMATA	149
<i>Piezīmes dienas grāmatā 1945. gadā</i>	151
Pārvietošanās no Braunšveigas cietuma uz Vestertimkes nometni	216
Ģenerāļa Rūdolda Kārļa dēla Bangerska īss dzīves apraksts	231
<i>Piezīmes dienas grāmatā 1946. gadā</i>	285
<i>Ceļa jūtis</i>	321
1947. gads. 1946. gada beigu cēliens	369
Kāds dokuments	376
<i>Pielikums</i>	377
<i>Mūža pēdējie gadi</i>	383
Dažas liecības	383
Ģen. Bangerska vēstules:	
vplkv. Silgailim	385
Eduardam Avotam	391

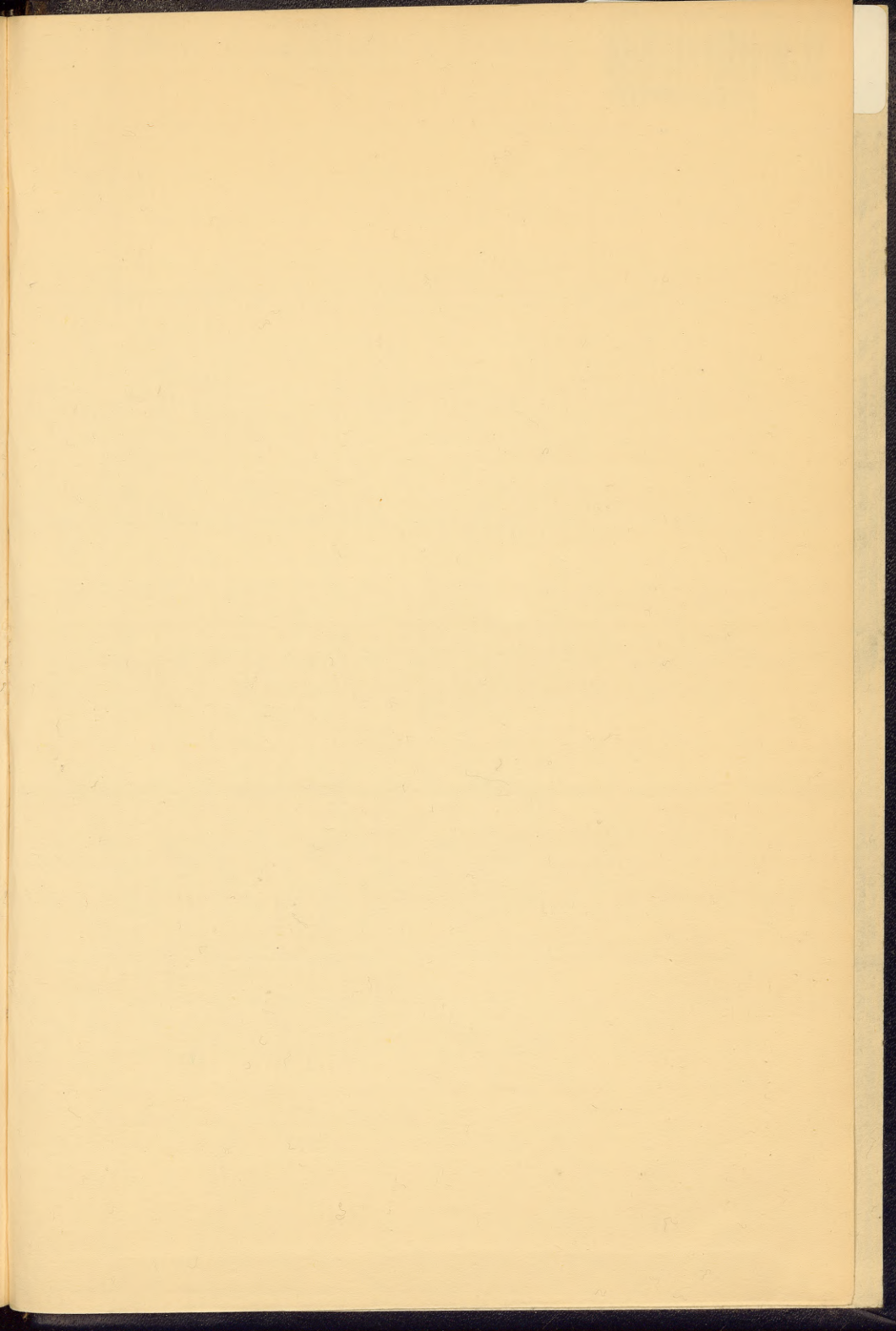
V daļa

PAPILDINĀJUMI UN PIELIKUMI	393
<i>Chronoloģiski dati</i>	395
Dažas ģen. Bangerska atzīmes	395
Piespiedu evakuācija	398
<i>Mobilizācijas</i>	400
Dienesta atzīme 5.10. 1943	400
Dienesta atzīme 23.12. 1943	402
Dienesta atzīme 4.1. 1944	407
Iesniegums ģen. Jekelnam	408
Dienesta atzīme 18.1. 1944	415

Dienesta atzīme 27.1. 1944	420
Kāds uzmetums	426
Gādība par apcietinātajiem	428
Gādība par latviešu spēku apvienošanu	430
No maj. Amerika vēstules plkv. Janumam	430
Plkv. Januma vēstules ģen. Bangerskim	430
Izvilksim no plkv. Krīpena vēstulēm ģen. Bangerskim	435
Izvilksim no ģen. Bangerska vēstules plkv. Zeniņam .	437
Izvilksim no plkv. Zeniņa vēstules ģen. Bangerskim ..	438
Iesniegums ģen. Modelam	439
Būvpuķi	443
Leģiona ģenerālinspekcijas propagandas daļa	447
Sauksme 15. divīzijai	450
Ģen. Bangerska vēstules vplkv. Silgailim	454
Pēcvārds	468
Personu rādītājs	473
Satura rādītājs	486
Kļūdu labojums	488

KĻŪDU LABOJUMS

- Bangerskis II*, lapp. 378, 12 rindā no apakšas pareizi jābūt:
 ... sarunā ar Himmleru 1943. g. 29.9. Rīgā. (Nevis 1942. g., kā nepareizi iespiests).
- Bangerskis III*, attēlā starp 80. un 81. lapp. parakstā jābūt:
 ... plkv. Veiss (nāvīgi ievainots 7.4. 1944. g.). (Nevis 1943. g., kā nepareizi iespiests).
- turpat*, pareizi jābūt: divīzijas komandieri Oberführer'u Schuldt'u (kritis 15.3. 1944. g.). (Nevis 1943. g., kā nepareizi iespiests).

6.00

50.-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304046025

